Seria de literatură universală a BIBLIOTECII POLIROM este coordonată de Denisa Comănescu.
Andrei Platonov, *Kotlovan; Vprok; Iuvenil'noe more;*
Sciastlivaia Moskva
© 2003 by Editura POLIROM, pentru prezenta traducere
www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37;
P.O. BOX 1-728, 030174
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:
PLATONOV, ANDREI
Moscova cea fericită şi alte nuvele / Andrei Platonov; trad. şi prefaţă de Emil Iordache - Iaşi: Polirom, 2003 504 p., 18 cm (Biblioteca Polirom. Clasicii modernităţii)
ISBN: 973-681-229-4
I. Iordache, Emil (trad.; pref.)
821.161.1-31=135.1
Printed in ROMÂNIA

Andrei Platonov

Moscova cea fericită
si alte nuvele

Traducere, prefaţă şi note de Emil Iordache
POLIROM 2003

Andrei Platonov (1899-1951) este unul dintre scriitorii cărora o ideologie culturală agresiv-selectivă le-a lăsat în circulaţie numai o parte din operă, nu cea mai importantă, astfel că timp de cîteva decenii posteritatea i-a receptat drept creatori „de pluton", ocupînd un loc de mijloc într-o ierarhie oficializată şi tocmai de aceea nesupusă revizuirilor periodice fireşti. Dintr-o contemporaneitate care 1-a calificat de cîteva ori drept „canalie duşmănoasă", „agent al chiaburimii", cîntăreţ al „proştilor şi smintiţilor", silindu-1 să-şi ia nenumărate angajamente de revenire „pe linie", Platonov a trecut după moarte pe lîngă „dezgheţul" hruşciovist, rămînînd în continuare autorul unei sume de texte, dar nu al unei opere închegate.

De-abia în ultimele două decenii au văzut lumina tiparului mai multe scrieri importante, dintre care se cuvin în primul rînd amintite romanele şi nuvelele de mai mare sau mai mică întindere: *Cevengur* (1926-1930), *Groapa de fundaţie* (1929-1930), *Ca să fie* (1931), *Marea din adîncuri* (1934), *Moscova cea fericită* (1932-1936), adică nucleul operei, ceea ce era pînă de curînd cunoscut alcătuind, de fapt, periferia acesteia, realizată la un nivel remarcabil, dar numai atît.

Nuvelele din volumul *Moscova cea fericită* introduc în literatură un nou tip de erou, posesor doar al unui rudiment de biografie şi reflexivitate, şi dau naştere unui nou tip de proză - o proză-neohagiografie, în măsura în care acceptăm că personajele sînt căutători ai adevărului, ai paradisului pierdut.

Pentru realizarea prezentei versiuni s-au folosit ediţiile : *Gosudarstvennîi jitel',* Izdatel'stvo Sovetski pisatei', Moskva, 1988, şi revista *Novîi mir,* nr. 9, 1991.

Martorul şi prorocul unui Rai prefăcut în Iad
Iosif Vissarionovici Stalin, cititorul

Leniniada şi Staliniada au reprezentat, poate, cel mai rezistent segment de cultură totalitară, care a avut de la bun început prevăzute în codul ei genetic canonizarea şi mitologizarea Tătucului, Conducătorului, Fuhrerului.

Cea dintîi a fost inaugurată de către Vladimir Maiakovski cu poemul său *Vladimir Ilici Lenin* (după care s-a rostogolit o avalanşă de ode dedicate marelui Lenin-conducător, clarvăzător şi nemuritor) şi de amintirile lui Gorki (urmate de numeroase memorii despre Lenin-omul, cel mai uman şi mai simplu). în biografia lui Stalin, verificată de însuşi eroul său, pasajul care definea reîncarnarea lui Lenin în noul lider al partidului: „Stalin este Lenin de astăzi" a fost modificat de însuşi „părintele popoarelor" astfel: „Stalin este continuatorul demn al lui Lenin sau, aşa cum se vorbeşte în rîndurile partidului nostru, Stalin este Lenin de astăzi". în consecinţă, Staliniada şi-a însuşit toate atributele lui Lenin deja codificate cultural, adăugîndu-le altele noi. Ca să simplific, voi face apel la o lucrare care scoate în evidenţă un întreg complex de componente normative ale imaginii lui Stalin: 1) Stalin - marele revoluţionar; 2) Stalin -Lenin de astăzi; 3) Stalin - marele om de stat, conducător şi învăţător; 4) Stalin - marele comandant de oşti; 5) Stalin - înţeleptul gospodar al ţării, părintele

poporului său. De regulă, în fiecare caz concret (opere literare, pictură, sculptură, teatru, film), arta selecta una^ dintre aceste faţete care alcătuiau Portretul[1].
îmbălsămarea cadavrului lui Lenin şi expunerea lui în Mausoleu este, într-un fel, echivalentă simbolic cu mumificarea lui Stalin în artă, realizată în timpul vieţii „subiectului", evident din voinţa acestuia. Cu alte cuvinte, asimptota Omul şi Istoria este o etapă depăşită, Stalin *este* însăşi personificarea Istoriei. Cea mai mare contribuţie a avut-o, desigur, cinematografia, prin impactul ei direct şi aproape total asupra receptării, dar şi celelalte arte şi-au atins limitele superioare în acest proces de mitologizare totală. Ceea ce nu se prea ştie la noi este că Stalin s-a implicat activ în procesul propriei mitologizări, implicarea lui avînd uneori consecinţe cruciale în destinele creatorilor. In cele ce urmează, mă voi referi la un singur exemplu, acela al lui Andrei Platonov.
Pe la sfîrşitul anilor '70, cumpăram de la un anticariat cu 4 lei (preţul de librărie fusese de 8,75 lei) o carte[2], pe a cărei copertă a patra era o prezentare laconică: „Numele prozatorului Andrei Platonov (1899-1951) este necunoscut cititorilor noştri, de altfel el n-a fost în genere prea răspîndit în cercurile largi de cititori. Remarcat de Gorki, Platonov s-a afirmat cu multă strălucire ca nuvelist în anii de debut, apărînd în contextul prozei sovietice din primele decenii ca un scriitor original, angajat să caute drumuri noi în literatură, ca o individualitate puternică atît în preocupările sale literare, cît şi în poziţiile estetice pe care le-a promovat". Cred că în acelaşi an o prietenă mi-a dăruit altă carte[3] a aceluiaşi autor - şi la aceste două volume s-au limitat un timp lecturile mele din Andrei
1. M. Cegodaeva, *Orbirea, Sovetskaia kultura,* 29 iunie 1989 (în limba rusă).
2. Andrei Platonov, *Fro. Nuvele şi povestiri.* în româneşte de Constantin Streia şi Tatiana Berindei, Editura pentru literatură universală, Bucureşti, 1968.
3. Andrei Platonov, *Măreţia inimilor simple,* Moscova, 1976 (în limba rusă).

Platonov, pe care aveam să-1 redescopăr mult mai tîrziu cu o operă mult mai întinsă şi mai valoroasă, în cadrul căreia ceea ce citisem eu nu era decît o periferie, ce-i drept strălucitoare, dar o periferie.
Aproape tot ce se spunea în prezentarea la prima apariţie editorială românească era inexact sau doar parţial exact. Aflat în permanent conflict cu mediul literar al vremii sale (deci şi cu Gorki, care „1-a remarcat", dar pentru a-1 împiedica să publice), luat la „refec" de critică la sugestia personală a lui Stalin, Andrei Platonov a lăsat o fascinantă operă de sertar, din care, între copertele acestei cărţi, se adaugă patru scrieri importante, în măsură să „contextualizeze" şi să pună mai bine în valoare romanul care 1-a readus în atenţia cititorului român[1].
Prefaţînd romanul *Cevengur,* Ion lanoşi scrie, la noi, unul dintre primele studii cu adevărat în cunoştinţă de cauză, în care inserează o opinie curentă, dar neverificată de către cei care se ocupau de opera lui Platonov: „Un cuvînt infamant, unul singur, notat de Stalin pe marginea textului (nuvelei *Ca să fie* - n.n.) înteţeşte valul de atacuri nimicitoare la adresa scriitorului. Fadeev, care citise povestirea în manuscris şi o apreciase, o demască acum în articolul *Despre o cronică chiabureasc㠄[2].*
în textul lui Ion lanoşi se pomeneşte despre înte-ţirea atacurilor, deoarece acestea fuseseră declanşate ceva mai devreme, la apariţia povestirii *Makar cel cuprins de îndoială* (1929). în acest caz, s-ar putea să fi fost vorba despre un singur cuvînt, după cum rezultă din mărturiile a doi contemporani. Leopold Averbah, într-un articol zdrobitor, scrie, plin de mînie proletară: „Povestirea lui Platonov este reflectarea ideologică a elementelor burgheze care se împotrivesc. în ea există ambiguitate... Dar timpul nostru nu suferă
1. Andrei Platonov, *Cevengur.* Traducere de George Bălăiţă şi Janina lanoşi. Cu o prefaţă de Ion lanoşi, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1990.
2. Ion lanoşi, *Călătorie cu inima deschisă,* în Andrei Platonov, *Cevengur,* ed. cit., p. 14.

ambiguitatea"; Aleksandr Fadeev, în afara articolului amintit de Ion Ianoşi, spune într-o scrisoare: „Sînt căutat la RAPP [...], mă caută redacţiile mele (în revista *Okteabr* am lăsat recent să-mi scape la tipar povestirea ideologic ambiguă a lui A. Platonov, *Makar cel cuprins de îndoială,* pentru care, pe bună dreptate, Stalin m-a scuturat zdravăn - povestirea este anarhistă"[1].
Imprecaţia lui Stalin va fi fost aceea de „ambiguitate"; un cuvînt aproape neutru, dacă, vorba lui Averbah, momentul istoric n-ar fi fost atît de intolerant cu ambiguităţile. însă în privinţa nuvelei *Ca să fie,* lucrurile stau cu totul altfel. în legătură cu ea, s-a făcut mare risipă de cuvinte şi de... cenzură.
în anul 2000, Vladimir Goncearov şi Vladimir Nehotin au publicat, într-un volum jubiliar, un set de texte cu titlul *Andrei Platonov în documentele OGPU-NKVD-NKGB. 1930-1945.* De aici, aflăm că, la 10 decembrie 1930, un redactor al OGHIZ (Editura Reunită de Stat) informează Departamentul secret al poliţiei politice în legătură cu manuscrisul nuvelei *Ca*

să fie. Traduc cîteva pasaje semnificative:
„S-a discutat această scriere într-o şedinţă de lucru a colegiului de redacţie; a provocat opinii foarte tăioase. Totuşi, ţinînd cont de acordul autorului cu orice modificare şi declaraţia că multe aspecte ale acestei nuvele le consideră şi el acum ca fiind greşite, s-a hotărît ca în cazul în care modificările se vor dovedi satisfăcătoare, manuscrisul să fie acceptat pentru tipar. S-a alcătuit o comisie [...] pentru a lucra cu Platonov. La început, prima discuţie a fost foarte dificilă, deoarece Platonov se simte în general jignit şi lezat. Spune : «nu-s împotriva educaţiei, dar la noi educaţia se face în aşa fel, încît se retează capete». Peste o jumătate de oră, discuţia a devenit mai uşoară, s-au lămurit multe lucruri şi s-a stabilit ce trebuie modificat. Dar
1. *Cf.* V.A. Cealmaev, „Perfecţiunea «involuntară» şi veşnică a lui Andrei Platonov", în voi.: *Andrei Platonov, Locuitorul statal,* Moscova, 1988, pp. 22-23; RAPP -abreviere: Asociaţia Rusă a Scriitorilor Proletari.

întîlnirile următoare au arătat că nu va fi aşa de simplu. în legătură cu cazuri concrete a trebuit să avem lungi dispute şi, după ce ne-am înţeles o dată, să reluăm aceeaşi discuţie data următoare, deoarece modificările nu erau suficiente. Platonov lucrează la manuscris fără chef, fiindcă nu-i acordă mare importanţă. Consideră că nuvela nu este justă, dar spune că are importanţă pentru el fiindcă încheie o anumită perioadă de evoluţie şi începe una nouă. Pentru ca lucrurile să meargă mai repede şi mai precis, s-a hotărît să procedăm astfel: redactorii fac ei înşişi modificările şi elimină din manuscris ceea ce cred că trebuie, iar apoi Platonov va da formă literară pasajelor corectate. Platonov vine des la editură pentru că acum nu are nici o leţcaie, iar editura îi datorează deja o sumă considerabilă. Dar actualmente nu i se dau bani nimănui. Acest lucru a stricat foarte mult dispoziţia lui Platonov. Ultima dată a venit astăzi, 10.XII, şi ne-a spus că revista *Novîi mir* vrea să publice un fragment din nuvela *Ca să fie,* ceea ce l-ar ajuta material, însă redactorii care lucrează acum la manuscris [...] i l-au reţinut şi nu i-1 vor da lui Platonov pe mînă pînă cînd nu elimină toate elementele duşmănoase din punct de vedere politic"[1].
Probabil că în această formă cenzurată nuvela a fost publicată în revista *Krasnaia novi* (nr. 9, 1931). însă pe marginea textului din revistă Stalin nu a scris un singur cuvînt („canalie", cum s-a repetat de nenumărate ori), ci mai multe: „Prost", „Ins vulgar", „Bufon de bîlci", „Hîtru ştirb", „Asta [nu]~i limba rusă, ci un fel de galimatie", „Tîmpit", „Nemernic", „Da, este un prost şi un vulgar al vieţii noi", „Ticălosul, aşa, vasăzică, sînt conducătorii direcţi ai mişcării colhoznice, cadrele colhozurilor?! Nemernicul!"[2] etc. După o lectură atît de atentă şi însoţită de
1. *„Ţara filosofilor" lui Andrei Platonov: probleme ale creaţiei,* Moscova, 2000; citäm după varianta de pe Internet aflată la adresa: http://students.washington.edu/krylovd/AP/TXT/NKVD.html.
2. *Ibidem.*

comentarii, „cititorul" Stalin înaintează o scrisoare publicaţiei care tipărise nuvela: „Spre cunoştinţa redacţiei *Krasnaia novi.* Povestirea agentului duşmanilor noştri, scrisă cu scopul discreditării mişcării colhoznice şi publicată de nişte comunişti nătărăi cu scopul de a-şi demonstra inegalabila orbire. P.S. Ar trebui pedepsiţi şi autorul, şi nătărăii, astfel încît pedeapsa să le fie spre «profit»"[1].
Din acest moment destinul scriitorului a fost pecetluit. Hăituit de critică, suspectat în redacţii, a trecut prin spaima arestării singurului său fiu, acuzat, la vîrsta de 15 ani, că ar fi liderul unei organizaţii de tineret, care avea ca principal obiectiv desfăşurarea unei vaste activităţi de terorism, spionaj şi sabotaj. L-a salvat cu greu din lagărul unde şi-a petrecut doi ani, muncind la o mină de aur, contractînd în acest timp o tuberculoză, care avea să-1 ucidă la doar 21 de ani. Scriitorul a fost sigur că „neaderarea" sa involuntară a fost pricina arestării fiului. Publicat cu zgîrcenie şi multă cenzură, cu principalele opere rămase în sertar, apărea ca fantomă vie în ochii viitorilor literaţi sovietici, pentru că locuia în incinta Institutului de Literatură. Mulţi studenţi îl luau drept portar, discutau cu el fără să ştie că au în faţa ochilor pe unul dintre cei mai mari scriitori ai contemporaneităţii. De-abia mult mai tîrziu, în ultimii ani ai secolului trecut, a început să circule o anecdotă. Iat-o:
Jean-Paul Sartre stă într-o cafenea pariziană, fumează pipă, admiră peisajul şi se gîndeşte: „Da, am ajuns la o anumită celebritate, am cititori, dar asta-i: există pe lume un scriitor mai mare decît mine- Hemingway". în timpul acesta, Hemingway se află pe un iaht în Cuba, bea rom, trage dintr-o ţigară de foi şi se gîndeşte: „Da,

am scris nişte cărţi, lumea mă crede prozator genial, dar asta-i: există un scriitor şi mai mare decît mine - Andrei Platonov". în vremea aceasta, scriitorul Andrei Platonov, în salopetă şi cizme, cu o ţigară de mahorcă în colţul gurii, îi alungă cu măturoiul din curtea Institutului de

1. *Ibidem.*

10

Literatură pe copiii care fac gălăgie şi le deranjează pe domnişoarele studente, care stau pe bănci şi citesc cărţi de Jean-Paul Sartre şi Ernest Hemingway. Andrei Platonov s-a stins la 5 ianuarie 1951, iar teribilul său cititor, Iosif Vissarionovici Stalin, i-a supravieţuit doi ani. Pe Jean-Paul Sartre şi pe Ernest Hemingway i-a ferit Dumnezeu de un asemenea cititor...

Inofensivul subversiv

Din comentariile lui Stalin pe marginea nuvelei *Ca să fie* (citate mai sus), s-a văzut reacţia violentă a liderului bolşevic şi verdictul de „agent" al duşmanilor Rusiei Sovietice.

Acuzaţia era gravă, ar fi putut fi chiar mortală, dar de neînţeles pentru Platonov, care s-a considerat la modul sincer a fi un scriitor proletar. Hăituiala la care a fost supus de către critică la semnalul Tătucului popoarelor se explică, cred eu, prin faptul că Platonov a asimilat complet limbajul utopiei vremii sale, ducîn-du-1 pînă la o expresivitate total străină de stereotipia în care se complăcea ideologia. Iar principalul ideolog era, desigur, Stalin care, de altminteri, vorbea prost ruseşte, deşi s-a pronunţat, cu privire la limbajul nuvelei, că „asta nu-i limba rusă". Da, nu era limba rusă pe cale de a deveni sovietică, deşi avea acelaşi vocabular. Pentru cititorul atent, era clar că nuvela are ca punct de pornire trei „opere" ale lui Stalin: *Anul marii cotituri, Ameţeală de pe urma succeselor* şi *Răspuns tovarăşilor colhoznici.* N-aş spune în nici un caz că este vorba de „polemică" cu respectivele texte canonice: acest tip de reacţie nu îi este specific lui Platonov şi ar fi fost prea banal pentru maniera sa originală de a-şi asuma realul. Dimpotrivă, „ilustrarea" lor cu „fapte din viaţă", cum ar fi spus Dostoievski, pare/este atît de loială, atît de sinceră, încît dincolo de vocabularul „corect" simţim răsuflarea de gheaţă

11

Mai sus am arătat ce metamorfoză a suferit fraza: „Stalin este Lenin de astăzi". „Cuminte" şi „loial", Platonov dezvoltă această premisă-clişeu în *Ca să fie.* Un personaj, Upoev, „1-a observat odată în vis pe Lenin" şi s-a dus Moscova să se întîlnească cu acesta, motivîndu-şi astfel hotărîrea: „Tînjesc după Lenin... vreau să-i povestesc politica mea". Iată-1 pe Lenin văzut cu ochii lui Upoev: „Un om mărunţel şedea la o masă, împingîndu-şi înainte capul mare ce semăna cu o ghiulea aducătoare de moarte pentru burghezie". Lenin îl invită pe ţăran pe intre şi să povestească, el urmînd să facă şi altceva, pentru că obişnuieşte să gîndească „două gînduri deodată". Rugămintea lui Upoev este şi ea cît se poate de „revoluţionară": să fie lăsat să construiască comunismul în satul lui. Discuţia ulterioară dintre cei doi rămîne necunoscută dintr-un motiv foarte simplu: „Upoev ajungea numai pînă la locul acesta, după care plîngea şi ofta din pricina dorului pentru cel răposat". încurajat şi dăscălit de Lenin, ţăranul dă se plece, dar se opreşte în uşă, străfulgerat de o idee: „Vezi, Vladimir Ilici, spuse Upoev, să nu te sfîrşeşti pe neveste. Ţie ţi-ar fi totuna, dar noi ce ne-am face ?" întors la locul său de baştină, personajul începe construirea comunismului prin incendierea unui sat de chiaburi, fiind băgat la puşcărie timp de o iarnă (!) pentru samavolnicie de clasă. Aici, în puşcărie, are într-o noapte un vis, cum că Lenin a murit, şi se trezeşte cu ochii plini de lacrimi. Află de la un gardian că acesta într-adevăr şi-a dat obştescul sfîrşit şi, de disperare, încearcă să se spînzure, dar este dat jos din streang de un vagabond, care îl consolează în felul următor: „Prostule: cum de nu pricepi că Lenin e mai deştept decît toţi şi, dacă a murit, nu ne-a lăsat de capul nostru!"

Desigur, Upoev se convinge repede de acest adevăr: Lenin a murit, dar spiritul şi fapta sa au rămas. Şi acum acestea sînt înmănuncheate, „pentru un sentiment prietenesc", într-o „persoană concretă pe pămînt". Concluzia lui este clară: „Ne trebuie un om viu, care să fie la fel ca Lenin... Semăn pămîntul şi

12
mă duc să mă uit la Stalin: simt că izvorul meu e în el. Am să mă întorc şi toată viaţa am să fiu liniştit". Ce va fi simţit Stalin cînd a citit acest episod, pe care l-am redat mai sus pe scurt? Nu avem alte mărturii în afara celor citate. Cert este că a intuit ceva subversiv la adresa sa într-un text aparent inofensiv. Aspectul subversiv este dat aici de faptul că textul platonovian este generator de semantică, în timp ce textul ideologic se plasează numai în sintaxă. Chiar în pofida propriei dorinţe, un mare scriitor este subversiv faţă de o ideologie totalitară. Totuşi, Platonov nu poate fi privit doar ca scriitor. Aşa cum preciza Henryk Chlystowski, el a fost martorul şi prorocul unui rai care s-a prefăcut în iad, a fost un sfînt şi un mucenic al sistemului pe care în tinereţe 1-a proclamat drept al său, dar cu care, mai tîrziu, a fost nevoit să ducă o luptă crîncenă - în propria conştiinţă şi în viaţa de zi cu zi[1].

O lume urîtă, searbădă

Cuvîntul cel mai des utilizat în opera lui Platonov este *^skucinW,* cu derivatele sale, care s-ar putea traduce prin: „plicticos", „urît", „searbăd", „lălîu". Frumuseţea care în concepţia lui Dostoievski va salva lumea este inexistentă şi de nedorit la Platonov. Cînd apare, ea reprezintă o deviere de la „linie", un semn al oportunismului. De altfel, nici nu putem fi siguri că ar fi bună la ceva în această lume aflată în construcţie sau care, dimpotrivă, se consideră ajunsă la finalul istoriei. în *Cevengur,* liderul comunităţii, Cepurnîi, face eforturi serioase să stabilească rolul femeii în bolşevismul lui masculin, rol care trebuie să fie unul „omenesc şi comunist". Descoperim astfel că, în logica lui Cepurnîi, frumuseţea feminină şi burghezia sînt

1. Henryk Chlystowski, *Prefaţă* la traducerea romanului *Moscova cea fericită* de Andrei Platonov, http://www.m-m.sotcom.ru/6-7/platonov.htm.

13
totuna, că frumuseţea este incompatibilă cu comunismul: „pentru viaţa oamenilor din Cevengur femeia e acceptabilă într-o formă mai uscată şi mai omenească, şi nu în deplina ei frumuseţe, care nu este o parte constitutivă a comunismului, pentru că frumuseţea naturii feminine existase şi în capitalism, aşa cum existaseră şi munţii, şi stelele şi restul evenimentelor omeneşti". Pe ostrovul sărăciei şi urîtului, pierdut în plictisul şi austeritatea stepei, dublată de un cer la fel de mohorît, femeia trebuie să fie ca natura, adică urîtă, pentru a „nu-i distrage pe oameni de la comunism şi de la interesul însingurat al unuia pentru celălalt". în atare condiţii, pentru că burjuii nu sînt oameni, şi femeile sînt un fel de duşman de clasă, care ar putea fi acceptat în comunitate doar după ce şi-a pierdut feminitatea, cînd chipul fiecăreia din ele ar fi „întunecat de tristeţea sărăciei şi de bătrîneţea trudei".

în codul fericirii bolşevice, aşa cum îl defineşte Platonov, iubirea nu este o categorie necesară, pentru că: „iubirea în îmbrăţişări n-a dat nimic altceva decît bucurie copilărească şi fericită şi nu a rezolvat problema atracţiei oamenilor în misterul existenţei reciproce", după cum citim în *Moscova cea fericită.* Un personaj din *Cevengur* mărturiseşte: „între noi nu-i dragoste, ci aşa... o acţiune. Doar şi proletariatul nu din dragoste s-a născut, ci dintr-o acţiune". Sexualitatea este o născocire burgheză, eroii platonovieni au atracţii senzuale pentru obiecte inerte sau imateriale, cum ar fi: o locomotivă, Roza Luxemburg cea moartă de mult *(Cevengur),* abstracta idee de stat *(Locuitorul statal)* etc. Impulsurile sexuale au nişte motivaţii halucinante. Iată, de pildă, ce vede un personaj din *Marea din adîncuri* la femeia ce parcă l-ar interesa: „Oare de ce construim crematorii? se întrebă inginerul, cuprins de o uimire tristă. Trebuie să construim uzine chimice ca să obţinem din cadavre metale neferoase şi aur, felurite materiale de construcţie şi utilaje!" Unui secretar raional de partid din *Marea din adîncuri* acelaşi personaj feminin îi trezeşte emoţii

14
insolite: „Apoi şi-o aminti pe Nadejda Bostaloeva, îşi aminti părul ei negru şi tainic, gura ei modestă şi ochii luminaţi mereu de un sentiment nerăbdător şi sincer; toate acestea insuflau în fiinţa secretarului convingerea, bizară şi lipsită de temei, conform căreia, numai prin existenţa sa, această femeie demonstrează

justeţea liniei partidului şi că la ea totul - capul, trupul, fiecare mişcare - corespunde comunismului şi justifică necesitatea lui imediată"; pentru un director de fabrică, aceeaşi femeie devine un adevărat simbol: „Iar acum avea în faţa lui pe femeia aceasta la fel de pretenţioasă, ca şi republica, şi la fel de lipsită deocamdată de fonduri mari şi de farmec deosebit".
Dacă nu caută iubirea, atunci spre ce năzuiesc eroii platonovieni „autoconfecţionaţi" ? Un fel de mîn-tuire, după cum ne spune Upoev *(Ca să fie),* în „stilul evanghelic, pentru că pe cel marxist încă nu-1 cunoştea" încă: „Iată soţiile mele, taţii mei, copiii mei şi mamele mele - nu am decît masele nevoiaşe! Plecaţi de lîngă mine, egoişti chiaburi, nu opriţi mersul spiritului revoluţionar! înainte - spre socialism!" Dintotdeauna, omenirea, creştinătatea cel puţin, a tins spre viaţa cea veşnică, spre Rai. „Ideea Raiului, scrie Iosif Brodski, este sfîrşitul logic al gîndirii omeneşti în sensul că ea, gîndirea, nu merge mai departe, căci dincolo de Rai nu mai e nimic, nu se mai întîmplă nimic. Şi de aceea se poate spune că Raiul este o fundătură; este ultima viziune a spaţiului, sfîrşitul lucrului, culmea muntelui, piscul, de pe care nu mai poţi păşi decît în Cronos - de aceea apărînd şi ideea de viaţă veşnică. Toate acestea se referă şi la Iad"[1].
Acest aspect a fost observat încă din contemporaneitatea lui Platonov. Un critic subtil (altceva e că, în teribilul an 1937, această mostră de critică subtilă era propriu-zis un denunţ, şi încă unul eficace, în virtutea îndreptăţirii argumentării observaţiilor) remarcă

1. Iosif Brodski, *Postfaţă* la *Groapa de fundaţie* de Andrei Platonov, http://lib-lessefiles.narod.ru/files/ bl54.HTM.

la eroii lui Platonov „tristeţea creştină a celor săraci cu duhul şi marea mucenicie", „un bolşevism religios, monahal", o „structură sufletească religioasă"[1].
„I-au dat pur şi simplu comunismului un nume deocheat!" - exclamă Cepurnîi *(Cevengur),* nemulţumit de aşa-zisa noua politică economică. „I-au dat creştinismului un nume deocheat!" - pare să spună Platonov în subtext. Problema e că scriitorul face eforturi disperate de adaptare la „mediu"; ştim şi noi că toate „trebuiau să poarte un nume", aşa că şi prozatorul dă un nume ţintei căutării şi zbaterii eroilor săi; într-o epocă în care se dărîma totul şi nu se construia decît comunismul, edificiul mintal sau „obiectual" nu putea avea decît *acest* nume, mai ales că Lev Troţki prevenise de mult că o biserică proletară nu poate să existe. Epoca vorbea în lozinci şi pancarte. Eroul nuvelei *Un om ascuns* (1928) descoperă într-o gară o asemenea pancartă, pentru realizarea căreia s-a utilizat o icoană a Sfîntului Gheorghe: „Lui Gheorghe i se pusese capul lui Troţki, iar balauru-lui-reptilă îi desenară un cap de burjui; crucile de pe mantia lui Gheorghe Biruitorul fuseseră acoperite cu stele, dar vopseaua era proastă şi de sub stele se vedeau totuşi crucile".
De sub „vopseaua" imposibilului limbaj platono-vian se simte tragedia unui popor rătăcit prin pustie, care a luat drept Mesia pe nişte „batjocoritori plini de batjocuri, care vor trăi după poftele lor".
Emil Iordache

1. *Cf.* Svetlana Semenova, „Un roman reînviat al lui Andrei Platonov", *Novîi mir,* 1995, nr. 9, p. 210.

în ziua cînd împlinea treizeci de ani de viaţă personală, lui Voşcev i se făcu socoteala la mica uzină mecanică unde îşi cîştiga mijloacele de subzistenţă, în documentul de concediere i se înscrise că este înlăturat din producţie ca urmare a amplificării slăbiciunii sale lăuntrice şi a îngîndurării manifestate în condiţiile ritmului general de muncă.
Voşcev îşi luă de-acasă lucrurile şi sacul, după care ieşi în stradă, pentru ca, respirînd aerul curat, să-şi înţeleagă mai bine viitorul. însă aerul era pustiu, copacii nemişcaţi păstrau cu grijă căldura în frunzişul lor, iar praful se aşternea a lehamite pe drumul gol: se nimerise tocmai o asemenea situaţie în natură. Voşcev habar nu avea încotro se simte chemat şi, la marginea oraşului, îşi sprijini coatele de gardul scund al unui conac, îndărătul căruia copiii fără familii erau deprinşi cu munca utilă. Oraşul nu se întindea mai departe de locul acela, unde se afla o berărie pentru ţăranii angajaţi ca muncitori sezonieri şi pentru categoriile prost plătite; berăria, instituţie fiind, nu avea gard defel, profilîndu-se pe fundalul unui dîmb lutos, în vîrful căruia creştea un copac bătrîn şi singuratic

în seninătatea acelei zile. Voşcev se duse la berărie şi intră, atras fiind de nişte voci sincere de oameni. Acolo erau inşi necumpătaţi, cufundaţi în uitarea propriei nefericiri şi Voşcev se simţi mai împăcat şi mai bine printre ei. Fu prezent la berărie pînă seara, cînd se stîrni vîntul, semn că vremea era în schimbare; atunci Voşcev se duse la fereastra

19

deschisă ca să observe lăsarea nopţii şi văzu copacul din vîrful dealului lutos; acesta era clătinat de vremea rea, iar frunzele i se zvîrcoleau cu un fel de tainică pudoare. Undeva, pesemne în grădina lucrătorilor din comerţul sovietic, cînta o fanfară plictisită, muzica lălîie, himerică era împinsă de vînt în natură prin maidanul pleşuv de lîngă ripă, pentru că acesta avea doar arareori parte de bucurie, dar nu era în stare să săvîr-şească nimic egal în frumuseţe cu muzica şi de aceea îşi petrecea seara în nemişcare. După ce vîntul încetă, se făcu iarăşi linişte, iar liniştea, la rîndul ei, fu năpădită de o beznă şi mai adîncă. Voşcev se aşeză lîngă fereastră ca să privească bezna inutilă, ca să asculte felurite zgomote triste şi să-şi lase să sufere în voie inima înconjurată de coaste rigide, pietroase.

— Hei, ospătar! se auzi un strigăt în încăperea cufundată de-acum în tăcere. Adu-ne două halbe să le deşertăm în cavitate!

Voşcev remarcase de mult că oamenii vin întotdeauna la berărie cîte doi, ca mirii cu miresele, sau uneori în grupuri mari, ca nişte alaiuri vesele de nuntă. Ospătarul de serviciu nu le dădu bere de data aceasta şi cei doi tinichigii abia intraţi îşi şterseră cu şorţurile gurile însetate.

— Birocratule, oamenii muncii ar trebui să-ţi poruncească doar din degete, iar tu te ţii semeţ!

însă ospătarul nu voia să-şi cheltuiască forţele uzîndu-le la serviciu, pentru că avea nevoie de ele în viaţa personală, aşa că nu intră în disensiune.

— Cetăţeni, unitatea s-a închis. Găsiţi-vă ceva de făcut acasă.

Tinichigiii luară de pe tavă cîte un covrigel sărat, îl puseră în gură şi îşi văzură de drum. Voşcev rămase singur în berărie.

— Cetăţene! N-aţi comandat decît o halbă şi staţi aici la infinit. Aţi plătit băutura, nu şi cazarea!

20

Voşcev îşi înşfacă sacul şi plecă în noapte. Deasupra lui Voşcev cerul întrebător îşi strălumina puterea chinuitoare a stelelor, însă în oraş luminile erau stinse şi cine avea posibilitatea, după o cină săţioasă, dormea în patul lui. Călcînd pe bolovani, Voşcev coborî în rîpă şi se culcă pe burtă, ca să adoarmă şi să se despartă de sine. însă ca să aţipeşti, ai nevoie de tihna minţii, de încrederea ei în viaţă, de iertarea amărăciunii trăite, iar Voşcev stătea lungit în tensiunea uscată a luciditătii şi nu ştia dacă lumea are vreun folos de pe urma lui sau ar putea foarte bine să se descurce şi fără el. Dintr-un loc necunoscut începu să bată vîntul pentru ca oamenii să nu se sufoce, iar un cîine din mahala, cu un lătrat slab, în dorul lelii, dădu de ştire că se află la datorie.

— Cîinelui îi e urît, trăieşte numai fiindcă s-a născut, ca şi mine.

Trupul lui Voşcev se făcu palid de oboseală, îşi simţi pleoapele reci şi îşi înveli cu ele ochii calzi.

Berarul îşi aerisea de-acum unitatea, vînturile şi ierburile dimprejur tresăltau în lumina soarelui cînd Voşcev, cu părere de rău, îşi deschise ochii inundaţi de o putere umedă. Trebuia iarăşi să trăiască şi să se hrănească. Se duse la comitetul sindical al uzinei ca să-şi apere munca inutilă.

— Administraţia zice că stăteai şi gîndeai în timpul procesului de producţie, i se spuse la comitetul sindical. La ce te gîndeai, tovarăşe Voşcev?

— La planul vieţii.

— Uzina lucrează conform planului elaborat de trust. Iar planul vieţii personale ţi-1 puteai aprofunda la club sau la colţul roşu.

— Mă gîndeam la planul vieţii generale. De viaţa mea nu mă tem, nu-i o enigmă pentru mine.

— Ei, şi ce-ai putea să faci?

— Aş putea inventa ceva asemănător cu fericirea şi, datorită sensului sufletesc, s-ar îmbunătăţi productivitatea.

21

— Fericirea va proveni din materialism, tovarăşe Voşcev, nu din sens. Nu-ţi putem lua apărarea, nu eşti om cu conştiinţă înaintată şi nu vrem să ajungem în coada maselor.
Voşcev vru să-i roage să-i dea slujba cea mai nenorocită, ca să-i ajungă pentru coaja zilnică de pîine: de-acum va gîndi în timpul liber; însă, ca să rogi, trebuie să ai respect faţă de oameni, iar Voşcev nu vedea la aceştia vreun sentiment faţă de el.
— Vă temeţi să nu fiţi în coadă. Coada-i o extremitate, iar voi v-aţi căţărat în cîrcă.
— Voşcev, statul ţi-a dat un ceas în plus ca să gîndeşti - înainte lucrai opt ore, acum şapte, n-aveai decît să trăieşti şi să taci din gură! Dacă ne apucăm să gîndim toţi deodată, cine să mai acţioneze?
— Dacă nu gîndesc, oamenii acţionează fără sens! spuse gînditor Voşcev.
Plecă fără să fi primit nici un ajutor din partea comitetului sindical. Drumul lui pedestru trecea prin mijlocul verii, de-o parte şi de alta a şoselei se construiau case şi amenajări urbanistice, clădiri în care aveau să vieţuiască în tăcere masele pînă astăzi lipsite de adăpost. Trupul lui Voşcev era indiferent la confort, el putea trăi neobosit în locuri largi şi suferea de nefericire atunci cînd era sătul şi tihnit în fosta lui locuinţă. Din nou trebui să treacă pe lîngă berăria de la marginea oraşului şi se mai uită o dată la locul unde îşi petrecuse noaptea - acolo rămăsese ceva comun cu viaţa lui, după care Voşcev se pomeni într-un spaţiu unde nu vedea decît orizontul înaintea ochilor şi nu simţea decît vîntul răcorindu-i obrazul aplecat.
După o verstă, trecu pe lîngă casa supraveghetorului şoselei. Obişnuit cu pustietatea, supraveghetorul zbiera la nevastă-sa, care, cu copilul pe genunchi, şedea la fereastra deschisă şi îi răspundea soţului cu ţipete certăreţe; cît despre copil, acesta

îşi pipăia tăcut volănaşele cămăşii, înţelegînd totul, dar nescoţînd o vorbă.
Răbdarea copilului îl încuraja pe Voşcev, care văzu că mama şi tatăl copilului nu resimt sensul vieţii şi se enervează, în timp ce copilul trăieşte fără a-i reproşa cuiva ceva, avînd grijă să crească pentru chinurile care îl aşteaptă. Voşcev vru să-şi încordeze sufletul, să-şi pună trupul în slujba funcţionării intelectului, ca să se întoarcă mai iute spre casa supraveghetorului şi să-i explice inteligentului copil taina vieţii, uitată mereu de părinţii lui. „Acum trupul lor rătăceşte automat, îşi spuse Voşcev, observîndu-i pe părinţi. Nu simt esenţa."
— De ce nu simţiţi esenţa? întrebă Voşcev, întor-cîndu-se cu faţa spre fereastră. Copilul vostru trăieşte, iar voi vă certaţi. Păi el s-a născut să isprăvească lumea întreagă.
Soţul şi soţia, cu frica ruşinii ascunsă îndărătul mîniei de pe feţele lor, se uitau la martorul acela.
— Dacă n-aveţi fundament pentru o existenţă calmă, mai degrabă v-aţi respecta copilul şi v-ar fi mai bine.
— Dar tu de ce te bagi ? îl întrebă supraveghetorul, cu un rafinament răutăcios în glas. Dacă mergi, du-te, pentru alde tine s-a pietruit şoseaua...
Voşcev stătea nehotărît în mijlocul drumului. Familia aştepta să plece şi îşi păstra răutatea pentru mai tîrziu.
— M-aş duce, dar n-am unde. E departe pînă la cel mai apropiat oraş?
— Nu-i departe, îi răspunse supraveghetorul. Dacă nu stai în loc, te duce drumul singur.

— Iar voi respectaţi-vă copilul, le spuse Voşcev. Cînd voi n-o să mai fiţi, el o să fie.
Spunînd aceste cuvinte, Voşcev se îndepărtă cu o verstă de casa supraveghetorului şi acolo se aşează pe marginea şanţului; însă curînd îl cuprinse îndoiala faţă de propria sa viaţă, simţi slăbiciunea
23
trupului lipsit de adevăr; nu mai putea trudi cu mersul pe şosea fără să ştie exact alcătuirea întregii lumi şi scopul spre care să năzuiască. Istovit de gînduri, Voşcev se culcă în ierburile prăfoase, carosabile ; era zăpuşeală, bătea vîntul diurn, undeva, într-un sat, cîntau cocoşii - totul se lăsa în voia existenţei umile, numai el, Voşcev, se rupsese de toate acestea şi tăcea. Lîngă cap avea o frunză moartă, căzută, smulsă de vînt dintr-un copac îndepărtat şi acum pe frunza aceea o aştepta smerenia în pămînt. Voşcev luă frunza uscată şi o ascunse într-un buzunar tăinuit al sacului, unde păstra felurite obiecte ale nefericirii şi obscurităţii. „Tu n-ai avut parte de sensul vieţii, presupuse Voşcev cu zgîrcenia compasiunii, stai aici şi eu o să aflu pentru ce ai trăit şi ai murit. Dacă nimeni n-are nevoie de tine şi zaci în mijlocul astei lumi, eu o să te păstrez şi n-o să te dau uitării."
— Totul pe lume trăieşte şi suferă fără să-şi dea seama de nimic, spuse Voşcev la marginea drumului şi se ridică în picioare ca să meargă înainte, înconjurat de răbdătoarea existenţă universală. Parcă cineva sau cîţiva inşi au smuls din noi simţirea şi şi-au însuşit-o.
Merse pe şosea pînă se simţi istovit; de fapt, Voşcev obosea repede, de îndată ce sufletul îi amintea că a încetat să mai ştie adevărul.
însă în depărtare se şi vedea un oraş, fumegau brutăriile lui cooperatiste şi soarele înserării lumina praful de deasupra caselor, stîrnit de circulaţia populaţiei. Oraşul începea cu o fierărie în care, în momentul trecerii lui Voşcev, se repara un automobil defectat de circulaţia pe drumuri neamenajate. Un grăsan infirm stătea lîngă conovăţ şi îi spunea fierarului:
— Misa, toarnă-mi nişte tutun. Dacă nu, la noapte îţi sparg lacătul!
24
întins sub automobil, fierarul nu-i răspunse. Atunci beteagul îl împunse cu cîrja în fund.
— Misa, mai bine lasă-ţi lucrul şi toarnă tutun. O să ai mare pagubă cu mine!
Voşcev se opri lîngă infirm, pentru că din profunzimea oraşului venea pe drum o coloană de copii-pionieri, conduşi de o muzică obosită.
— Păi ţi-am dat ieri o rublă întreagă! spuse fierarul. Lasă-mă măcar o săptămînă în pace! Căci rabd eu cît rabd, dar îţi ard cîrjele.
— Arde-le! încuviinţă invalidul. Au să mă aducă băieţii cu căruciorul şi am să-ţi smulg acoperişul de pe fierărie!
Atenţia fierarului fu atrasă de copii şi el, îmbunat la suflet, îi turnă infirmului tutun în chisea.
— Satură-te, lăcustă ce eşti!
Voşcev văzu că invalidul nu avea picioare — unul îi lipsea de tot, iar în locul celuilalt avea un ciot de lemn; infirmul se ţinea drept cu propteaua schiloadă a cîrjelor şi prin efortul auxiliar al ciotului de lemn, care-i prelungea piciorul drept, amputat. Invalidul n-avea dinţi, pentru că şi-i tocise de tot mestecînd mîncarea. în schimb, pusese pe el atîta carne, încît faţa îi era uriaşă, iar rămăşiţa de trup îi era peste măsură de grasă; ochii lui căprui, tăiaţi cu zgîrcenie, cercetau lumea străină acestui corp cu lăcomia năpăstuirii, cu setea patimii acumulate, iar în gură gingiile i se frecau una de alta, rostind gîndurile neauzite ale cotonogului.
Indepărtîndu-se, orchestra pionierească începu să cînte muzica unui marş tineresc. Pe lîngă fierărie, conştiente de importanţa viitorului lor, mărşăluiau cadenţat nişte fetişcane desculţe; trupurile lor slabe, pe cale de maturizare, erau îmbrăcate în bluze marinăreşti, pe capetele lor gînditoare, atente, tronau nestingherite băşti roşii, iar picioarele le erau acoperite cu puful juneţii. Fiecare fetişcană, păşind în cadenţa coloanei, zîmbea cu
25
conştiinţa propriei importanţe, a seriozităţii vieţii necesare pentru continuitatea

coloanei şi forţei formaţiei. Fiecare dintre aceste pioniere se născuse atunci cînd pe cîmpuri zăceau morţi caii războiului social şi puţine pioniere, în ceasul venirii lor pe lume, aveau piele, pentru că mamele lor se hrăneau doar din rezervele conţinute în propriile lor trupuri; de aceea pe chipul fiecăreia dintre pioniere rămăsese greutatea slăbiciunii din primii ani de viaţă, puţinătatea trupului şi a frumuseţii expresiei. Dar fericirea prieteniei copilăreşti, înfăptuirea lumii viitoare în jocul tinereţii şi în demnitatea severei ei libertăţi, puneau pe aceste feţe de copile amprenta bucuriei importante, care le ţinea loc de frumuseţe şi de alimentaţie domestică.
Voşcev stătea sfios în ochii alaiului acelor copii necunoscuţi şi emoţionaţi; îi era ruşine de faptul că, desigur, pionierii ştiu şi simt mai bine decît el, pentru că ei, copiii, sînt timpul ce se coace într-un trup fraged, iar pe el, pe Voşcev, această tinereţe grăbită, activă îl împinge în liniştea anonimatului, ca pe o zadarnică tentativă a vieţii de a-şi atinge scopul. Şi Voşcev simţi ruşine şi energie - vru să descopere imediat sensul general, prelung al vieţii, ca să trăiască înaintea copiilor, mai iute decît picioarele lor negricioase, pline de gingăşie fermă.
O pionieră ieşi în fugă din formaţie, intră în lanul de secară de lîngă fierărie şi rupse de acolo o plantă. în decursul acţiunii sale, mica femeie se aplecă, lăsînd la vedere o aluniţă de pe trupul ei rotunjit şi, cu uşurinţa unei forţe imperceptibile, dispăru, lăsîndu-i plini de regrete pe cei doi privitori, Voşcev şi beteagul. Voşcev aruncă o privire spre invalid; faţa acestuia se umflase de sîngele disperat; omul gemu un sunet şi îşi mişcă palma în adîncul buzunarului. Voşcev observa starea de spirit a vigurosului mutilat, însă era bucuros că pocitania imperialismului nu va avea parte

26

niciodată de copiii socialişti. Totuşi, invalidul privi pînă la sfîrşit alaiul pionieresc şi lui Voşcev îi era teamă pentru integritatea şi neprihănirea micilor oameni.
— Mai bine ţi-ai îndrepta ochii în altă parte, îi spuse el invalidului. Mai bine ţi-ai aprinde o ţigară!
— Marş de-aici, sfătuitorule! rosti cotonogul. Voşcev nu se mişcă.
— Cu cine vorbesc? îi aduse aminte invalidul. Vrei s-o iei pe coajă?
— Nu, îi răspunse Voşcev. M-am temut că ai să-i spui fetei vreo vorbă de-a ta sau că ai să-i faci vreun semn murdar.
Stăpînit de chinul său obişnuit, invalidul îşi plecă în pămînt capul mare.
— N-aveam ce-i spune copilei, ticălosule. Mă uit la copii ca să-i ţin minte, pentru că nu mai am mult de trăit.
— Cred că în lupta capitalistă ai fost calicit, spuse încet Voşcev. Deşi şi invalizii, după cum am văzut eu, sînt bătrîni.
Omul schilodit îşi aruncă spre Voşcev ochii în care clocotea acum sălbăticia unei minţi superioare; mai întîi, din pricina ciudei pe care o simţea faţă de acest trecător, beteagul chiar tăcu vreo cîteva clipe, însă apoi îi spuse cu încetineala înverşunării:
— Da, există bătrîni betegi, dar schilozi ca tine nu se mai află.
— N-am luptat într-un război adevărat, zise Voşcev. Altminteri, nu m-aş fi întors nici eu întreg
— Văd că n-ai luptat, de-aia eşti prost! Dacă un bărbat n-a fost la război, nu-i mai breaz decît o femeie care nu naşte, trăieşte ca un idiot. Pe tine te citeşte omul ca-n palmă!
— Eh!... rosti plîngăreţ fierarul. Mă uit la copii şi-mi vine să strig: „Trăiască 1 Mai!"

27

Fanfara pionierilor se odihnise şi, în depărtare, începu să cînte un marş al mişcării. Voscev continuă să sufere şi plecă să trăiască în oraşul acela.
Pînă seara, Voscev umblă tăcut prin oraş, ca şi cum ar fi aşteptat clipa cînd lumea avea să devină bine cunoscută. Totuşi, ca şi pînă acum, nu pricepea nimic pe lume şi, în tenebrele trupului său, simţea un loc liniştit, în care nu era nimic, dar unde nimic nu se împotrivea unui început. Ca trăitor în contumacie, Voscev se plimba pe lîngă oameni, resimţea forţa tot mai intensă a minţii care suferă însingurîndu-se tot mai mult în strîm-toarea tristeţii sale.
Abia acum văzu mijlocul oraşului şi alcătuirile lui în curs de construcţie.

Electricitatea înserării era de-acum aprinsă pe schelele şantierelor, dar lumina din cîmp a liniştii şi mirosul ofilit al somnului veniseră aici din spaţiul universal şi pluteau neatinse în văzduh. Separat de natură, în locul luminos al electricităţii, lucrau cu rîvnă nişte oameni, clădind garduri din cărămizi, păşind cu poveri în spinare prin delirul scîndurilor de pe schele. Voscev se uită îndelung la construcţia unui turn, a cărui destinaţie nu o cunoştea; văzu că muncitorii se mişcă uniform, fără zvîcniri bruşte ale braţelor, dar că se adăuga mereu cîte ceva pentru terminarea construcţiei.
— Oare oamenii nu scad în simţirea vieţii lor atunci cînd cresc construcţiile ? se întrebă Voscev, neîndrăznind să dea crezare acestui gînd. Omul clădeşte casa, însă pe el însuşi se desclădeşte. Atunci cine-o să mai trăiască ? medita Voscev, cu îndoială, din mers.
Părăsi mijlocul oraşului şi se duse la margine. In timp ce parcurgea drumul spre periferie, se lăsă o noapte pustie, doar apa şi vîntul populau în depărtare această beznă şi această natură şi doar păsările erau în stare să cînte tristeţea acestei substanţe măreţe, pentru că ele zburau sus şi lor le era mai uşor.
Voscev intră într-un loc viran şi descoperi o groapă călduroasă, bună de sălaş pentru noapte; coborînd în această adîncitură a pămîntului, îşi puse sub cap sacul în care aduna felurite nimicuri întru aducere-aminte şi răzbunare, apoi se întrista şi aţipi. însă un om păşi pe acel ogor părăginit şi începu să cosească crîngurile de iarbă, care creşteau aici de la începutul veacurilor.
Pe la miezul nopţii, cosaşul ajunse la Voscev şi îi recomandă să se ridice şi să părăsească zona.
— Lasă-mă în pace! îi spuse Voscev, fără chef. Nu-i nici o zonă, e un loc al nimănui.
— De-acum va fi zonă, aici trebuie să fie clădit un edificiu din piatră. Vino mîine să vezi locul ăsta, că iute o să fie acoperit pe veci de construcţia noastră.
— Şi eu ce să fac ?
— Tu poţi să-ţi continui somnul cu curaj în baracă. Du-te, dormi pînă dimineaţă şi atunci o să te clarifici.
După lămuririle cosaşului, Voscev plecă şi în curînd observă o şură din scînduri, clădită într-o fostă grădină de zarzavat. In şură dormeau pe spate şaptesprezece sau douăzeci de oameni şi lampa făcută mică lumina feţele cufundate în uitare ale oamenilor. Toţi cei care dormeau erau slabi ca nişte morţi, fiecare avea spaţiul îngust dintre piele şi oase ocupat de vene şi, după grosimea venelor, se putea vedea cît sînge trebuiau acestea să pompeze în timpul muncii intense. Stamba cămăşilor reda cu precizie funcţionarea înceată, primenitoare a inimii - aceasta pulsa aproape, în bezna trupului istovit al fiecăruia dintre cei ce dormeau. Voscev privi cu atenţie chipul celui mai apropiat dintre ei, ca să vadă dacă acesta exprimă fericirea blîndă a omului satisfăcut. însă omul dormea ca

mort, ochii i se ascunseseră adine şi trist, iar picioarele lui înfrigurate se întinseseră neajutorate în pantalonii lui vechi de salopetă. In afara răsuflării, în baracă nu se mai auzea nici un suflet, nimeni nu visa şi nu stătea de vorbă cu amintirile -fiecare exista fără nici un surplus de viaţă şi, în timpul somnului, rămăsese vie numai inima, care avea grijă de om.
Voşcev simţi frigul oboselii şi, ca să se încălzească, se culcă între trupurile adormite, ai căror posesori erau doi meşteri. Aţipi, necunoscut fiind acestor oameni cu ochii închişi, mulţumit de faptul că înnoptează printre ei, şi dormi dus, fără să simtă adevărul, pînă cînd se făcu lumină şi dimineaţă.
*
A doua zi dimineaţă Voşcev fu lovit de un fel de instinct în cap, se trezi şi, fără să deschidă ochii, auzi nişte voci străine.
— E slab!
— N-are conştiinţă.
— N-are a face: din rasa noastră, capitalismul a făcut proşti, iar ăsta e şi

el o rămăşiţă a beznei.
— Măcar dacă s-ar potrivi ca pătură socială, atunci ar fi bun.
— Judecind după trup, e din clasa săracă. Cuprins de îndoială, Voşcev deschise ochii spre
lumina zilei care începea. Cei care peste noapte dormeau erau acum vii, aplecaţi deasupra lui, şi-i observau poziţia nevolnică.
— Tu de ce umbli şi exişti pe aici ? îl întrebă un ins, căruia, din pricina epuizării, barba îi creştea slab.
— Aici eu nu exist, rosti Voşcev, ruşinîndu-se că mulţi oameni simt acelaşi lucru. Aici doar gîndesc.
— Şi la ce bun gîndeşti şi te chinuieşti singur ?
30
— Fără adevăr, trupul meu slăbeşte şi nu mă pot hrăni din munca mea, am căzut pe gînduri în producţie şi am fost concediat...
în faţa lui Voşcev, toţi meşterii tăceau; chipurile lor erau nepăsătoare şi plictisite; cîte un gînd rar, dinainte istovit, le lumina ochii răbdători.
— Mare lucru adevărul tău! rosti cel care vorbise şi mai înainte. Doar nu munceşti, nu trăieşti substanţa existenţei, cum să-ţi poţi aduce aminte vreun gînd!
— Şi la ce-ţi trebuie adevărul? întrebă altul, deschizîndu-şi gura arsă de tăcere. Numai în minte ţi-ar fi bine, însă pe dinafară ar fi o mizerie.
— Nu-i aşa că voi ştiţi totul ? îi întrebă Voşcev cu sfiala unei slabe speranţe.
— Păi cum altfel? Noi le dăm tuturor o existenţă organizată! îi răspunse insul scund, slobozind vorbele din gura uscată, împrejurul căreia, de-atîta istovire, de-abia îi creştea barba.
Intre timp se deschise uşa de la intrare şi Voşcev îl văzu pe cosaşul de peste noapte intrînd cu ceainicul brigăzii: apa apucase să fiarbă pe plita sub care se făcea foc în curtea barăcii; trecuse momentul trezirii, venise timpul cînd trebuiau să se hrănească pentru munca de peste zi...
Un orologiu sătesc atîma pe peretele de lemn şi mergea răbdător datorită greutăţilor sale moarte; o floare roz era zugrăvită pe faţa mecanismului, ca să-1 consoleze pe cel ce vede timpul. Meşterii se aşezară la rînd, pe toată lungimea mesei, cosaşul, care ţinea în baracă loc de gospodină, tăie pîinea şi dădu fiecăruia cîte o felie, la care adăugă şi cîte o bucată de carne de vacă rece, rămasă de la masa din ajun. Meşterii începură să mănînce serios, acceptînd în ei mîncarea ca pe ceva cuvenit, dar nu se delectau cu ea. Deşi erau în posesia sensului vieţii, ceea ce-i totuna cu fericirea eternă, chipurile
31
lor erau posace şi slabe, iar în loc de linişte a vieţii aveau epuizare. Cu zgîrcenia speranţei, cu spaima pierderii, Voşcev îi observa pe oamenii aceia ce existau trist, care erau în stare să păstreze, fără bucurie, adevărul în ei; era de pe-acum mulţumit de faptul că, pe lume, adevărul era conţinut în trupul omului aflat cel mai aproape de el, care de-abia vorbise cu dînsul şi că, prin urmare, era de-ajuns să se afle lîngă insul acela, ca să devină tolerant cu viaţa şi capabil de muncă.
— Vino să mănînci cu noi! îl poftiră pe Voşcev cei care mîncau.
Voişcev se ridică şi, neavînd încă deplina credinţă în necesitatea generală a lumii, se duse să mănînce, jenîndu-se şi tînjind.
— De ce eşti aşa de sărăcăcios ? îl întrebară mesenii.
— Aşa, le răspunse Voşcev. Acum vreau şi eu să lucrez la materia existenţei.
în timp ce se îndoia de justeţea vieţii, el mînca arareori liniştit, simţindu-şi mereu sufletul împovărat.
Acum însă mînca cu sînge rece şi cel mai activ dintre meşteri, tovarăşul Safronov, îl anunţă după alimentare că, poate, şi Voşcev e bun de muncă, fiindcă acum oamenii au devenit scumpi, la fel ca materialul; de două zile împuternicitul

sindicatului umblă prin împrejurimile oraşului şi prin locurile pustii, ca să întîlnească săraci lipsiţi de spirit gospodăresc şi să formeze din ei lucrători permanenţi, dar arareori aduce pe cîte unul - tot poporul e ocupat cu viaţa şi munca.
Voşcev se săturase şi se ridică printre cei ce şedeau.
— De ce te-ai ridicat ? îl întrebă Safronov.
— Dacă stau jos, gîndirea mi se dezvoltă mai rău. Mai bine stau în picioare.
— Stai. Pesemne că eşti intelectualitate - asta nu-i bună decît să stea jos şi să gîndească.
32
— Cît timp am fost inconştient, am trăit din munca manuală, iar pe urmă n-am văzut importanţa vieţii şi am slăbit.
De baracă se apropie o fanfară şi începu să cînte nişte sunete deosebite ale vieţii, în care nu exista nici un gînd, în schimb era o presimţire exaltată, care împinse trupul lui Voşcev într-o stare zdrăngănitoare. Sunetele îngrijorătoare ale inopinatei fanfare îţi dădeau sentimentul ruşinii, propuneau să păstrezi timpul de viaţă, să străbaţi pînă la capăt depărtarea speranţei şi s-o atingi, ca să găseşti acolo izvorul acestei muzici emoţionante şi să nu plîngi înaintea morţii din cauza tristeţii zădărniciei.
Fanfara tăcu şi viaţa se sedimentă în toţi cu toată greutatea de mai înainte. împuternicitul sindicatului, pe care Voşcev îl cunoştea, intră în încăperea de lucru şi rugă toată brigada să străbată o dată oraşul vechi în curmeziş, ca să vadă importanţa muncii ce va începe după defilare pe maidanul cosit.
Brigada de meşteri ieşi afară şi se opri fistîcită dinaintea muzicanţilor. Safronov se prefăcea că tuşeşte, jenîndu-se de onoarea obştească ce i se acorda sub forma fanfarei. Săpătorul Ciklin se uita cu uimire şi aşteptare - nu-şi simţea meritele, dar voia să mai asculte o dată marşul triumfal şi să se bucure în tăcere. Ceilalţi îşi lăsară sfioşi mîinile în jos.
Din pricina grijilor şi a activităţii, împuternicitul uita să se simtă pe sine şi aşa îi era mai bine; în forfota unirii maselor şi a organizării bucuriilor auxiliare pentru muncitori, nu-şi mai amintea de satisfacţia plăcerilor vieţii personale şi dormea adînc noaptea. Dacă împuternicitul sindicatului ar fi micşorat emoţia muncii sale, dacă Şi-ar fi amintit de insuficienţa patrimoniului casnic din familia lui sau dacă şi-ar fi mîngîiat noaptea trupul împuţinat şi îmbătrînit, ar fi simţit ruşinea
33
existenţei pe seama celor două procente de muncă lîncedă. Dar el nu se putea opri şi nu putea să aibă o conştiinţă contemplativă.
Cu repeziciunea provenită din neliniştea devotamentului pentru cei ce muncesc, împuternicitul sindicatului ieşi în faţă ca să le arate muncitorilor calificaţi oraşul orînduit în gospodării, pentru că astăzi ei trebuiau să înceapă să construiască singura clădire în care se va muta ca să locuiască întreaga clasă a proletariatului din partea locului - casa aceea comună se va ridica peste toate grădinile şi curţile oraşului, iar casele mici, individuale vor rămîne pustii, le va acoperi impenetrabil regnul vegetal şi acolo îşi vor opri treptat răsuflarea oamenii uscaţi ai timpului uitat.
De baracă se apropiară cîţiva zidari de la două uzine aflate în construcţie, împuternicitul sindicatului se încorda din pricina extazului ultimei clipe de dinaintea marşului constructorilor prin oraş; muzicanţii îşi duseră instrumentele de suflat la buze, dar brigada de meşteri stătea împrăştiată, fără să fie încă gata să meargă. Safronov observă falsa rîvnă de pe chipurile muzicanţilor şi se supără pentru fanfara umilită.
— Ce-i cu jucăriile astea scornite ? Unde să ne ducem - ce n-am văzut!
— Tovarăşe Safronov! Biroul sindical regional a vrut să-i arate primei voastre brigăzi-model jalnica viaţă veche, felurite sălaşe sărmane şi condiţiile serbede şi, de asemenea, cimitirul unde au fost îngropaţi proletarii care s-au stins fără fericire înainte de revoluţie - atunci aţi fi văzut ce oraş mort se află pe cîmpia ţării noastre, atunci aţi fi aflat de îndată de ce proletariatul are nevoie de o casă nouă, comună, pe care o să începeţi s-o clădiţi după aceea...
— Ia nu ne mai linguşi! ripostă Safronov. Ce, crezi că noi n-am văzut casele meschine, în care

trăiesc felurite autorităţi? Du fanfara la organizaţia de copii, iar noi o să clădim casa numai după cum ne îndeamnă conştiinţa noastră.
— Deci, eu sînt lingău ? întrebă împuternicitul sindicatului, dîndu-şi seama din ce în ce mai bine şi speriindu-se. La noi, la biroul sindical, este un osanalagiu, iar eu, deci, sînt lingău?
Şi, cu inima îndurerată, împuternicitul sindical plecă tăcut spre instituţia uniunii, urmat de fanfară.
Pe maidanul cosit plutea mirosul ierbii moarte şi al umezelii locurilor dezgolite, din care cauză se simţea mai limpede tristeţea generală a vieţii şi îndurerarea zădărniciei. Lui Voşcev i se dădu o cazma, el o strînse în mîini, de parcă ar fi vrut să scoată adevărul din ţărîna pămîntească; dezmoştenit de soartă, Voşcev era de acord şi să nu aibă sensul existenţei, dar dorea să-1 observe măcar în trupul altui om, apropiat - şi pentru a se afla în preajma acelui om putea să-şi dea ofrandă muncii întregul său trup slab, sleit de gîndire şi lipsă de sens.
în mijlocul maidanului stătea inginerul - un om încă tînăr, dar care încărunţise tot calculînd natura. Toată lumea el şi-o închipuia ca pe un corp mort - o judeca după părţile pe care le şi transformase în edificii. Pretutindeni lumea ceda minţii lui atente şi inventive, limitate doar de conştiinţa rutinei naturii; materialul capitula întotdeauna în faţa preciziei şi răbdării, deci era mort şi nepopulat. Dar omul era viu şi demn în mijlocul întregii substanţe posomorite şi de aceea inginerul zîmbea acum cu stimă către meşteri. Voşcev vedea că inginerul avea obrajii roz, dar nu pentru că ar fi fost bine hrănit, ci din cauza bătăilor în exces ale inimii, iar lui Voşcev îi plăcu faptul că inima acelui om se emoţionează şi se zbate.
Inginerul îi spuse lui Ciklin să planifice lucrările de terasament şi să traseze groapa de

fundaţie, după care îi arătă ţăruşii înfipţi -de-acum puteau să înceapă. Ciklin îl ascultă pe inginer şi, suplimentar, îi verifică planificarea cu mintea şi experienţa sa - în timpul lucrărilor de | terasament era şeful brigăzii, munca pămîntului era cea mai bună profesie a lui; iar cînd va veni momentul zidăriei din piatră brută, Ciklin urma să i se subordoneze lui Safronov.
— Avem prea puţine braţe, îi spuse Ciklin inginerului. Asta-i istovire, nu muncă - timpul o să înghită tot folosul.
— Bursa a promis că ne trimite cincizeci de oameni, iar eu am cerut o sută, îi răspunse inginerul. Dar de toate lucrările pe continent vom răspunde numai noi, adică voi şi eu: voi sînteţi brigada călăuzitoare.
— Noi n-o să călăuzim, ci îi vom aduce pe toţi alături de noi. Numai să vină oamenii.
Şi spunînd acestea, Ciklin înfipse lopata în carnea de sus a pămîntului, concentrîndu-şi în jos cu indiferenţă faţa îngîndurată; Voşcev începu şi el să sape solul în adînc, dînd drumul întregii lui puteri în cazma ; acum admitea eventualitatea.că, poate, copilăria va creşte, bucuria se va face gînd şi viitorul om îşi va găsi tihna în această casă solidă, ca să se uite de la ferestrele înalte la lumea ponosită, care îl aşteaptă. De-acum nimicise mii de fire de iarbă, de rădăcini şi de mici sălaşe subpămîntene ale unor gîngănii harnice şi lucra în strîmtorile lutului posac. Dar Ciklin i-o luase înainte, de mult lăsase cazmaua şi pusese mîna pe o rangă ca să sfărîme rocile comprimate de jos. Abolind vechea întocmire a naturii, Ciklin n-o putea înţelege.
Conştient fiind de puţinătatea numerică a brigăzii sale, Ciklin spărgea spornic solul secular, transformînd întreaga viaţă a trupului său în lovituri aplicate în locurile moarte. Inima i se

zbătea ca de obicei, spinarea răbdătoare i se extenua în sudoare; sub piele, Ciklin nu avea nici un fel de osînză protectoare - bătrînele lui vene şi măruntaie aproape că ieşeau în afară, mediul înconjurător el îl simţea fără calcul şi conştiinţă, dar cu precizie. Cîndva fusese mai tînăr şi fetele îl iubeau din lăcomie pentru trupul lui viguros, care rătăcea la întîmplare, care nu era păstrător cu sine şi se devotase tuturor. Pe atunci mulţi aveau nevoie de Ciklin ca de adăpost

şi tihnă în căldura lui fidelă, dar el voia să adăpostească prea mulţi, ca să poată simţi şi el ceva, şi atunci femeile şi tovarăşii îl părăseau din gelozie, iar Ciklin, urîndu-i-se peste noapte, ieşea în piaţa de legume şi răsturna tejghelele comerciale sau le lua şi le ducea de acolo, faptă pentru care a lîncezit apoi în închisoare şi a cîntat de acolo cîntece în serile de vară, amirosind a vişine.
Spre amiază hărnicia lui Voşcev dădea din ce în ce mai puţin pămînt, începuse de-acum să fie iritat de-atîta scormonit şi rămăsese în urma brigăzii ; numai un singur meşter slăbănog muncea mai încet ca el. Acest codaş era posac, neînsemnat ca trup, sudoarea slăbiciunii picura în lut de pe faţa lui tulbure şi monotonă, năpădită pe circumferinţă de fire rare de păr; atunci cînd arunca pămîntul pe marginea gropii de fundaţie, tuşea şi storcea flegmă din el şi apoi, liniştindu-se, închidea ochii de parcă îşi dorea să doarmă.
— Kozlov! strigă la el Safronov. Iar nu mai poţi?
— Iar, îi răspunse Kozlov cu vocea lui palidă de copil.
— îţi faci prea mult plăcere, rosti Safronov. De-acum o să te culcăm pe masă, sub lampă, ca să stai întins şi să te ruşinezi.
Kozlov se uită la Safronov cu ochii lui roşii şi jilavi şi tăcu din pricina istovirii nepăsătoare.
37
— De ce te ia la rost ? îl întrebă Voşcev. Kozlov scoase un fir de praf din nasul său osos
şi se uită într-o parte, ca şi cum ar fi tînjit după libertate, deşi în realitate nu tînjea după nimic.
— Ei spun, îi răspunse el cu dificultatea jignirii, că n-am femeie, că noaptea mă iubesc singur sub pătură, iar ziua, din pricina deşertăciunii trupului, nu sînt bun pentru viaţă. Căci ei, aşa cum se spune, ştiu tot!
Voşcev se apucă din nou să scormonească lutul identic şi văzu că mai rămîne încă foarte mult lut şi pămînt obişnuit — trebuie să ai viaţă încă mult timp ca să biruieşti prin uitare şi trudă această lume stratificată, care ascunde în întunericul ei adevărul întregii existenţe. Poate că e mai uşor să scorneşti în cap sensul vieţii - doar poţi să-şi dai seama involuntar de el sau să-1 atingi cu sentimentul care curge trist.
— Safronov, spuse Voşcev cu răbdarea slăbită, mai bine am să gîndesc fără muncă, fiindcă oricum lumea nu poate fi săpată pînă la fund.
— Dacă nu o să scorneşti ceva cu gîndul, îi comunică Safronov, fără să-şi abată atenţia de la lucru, nu o să ai memoria materiei şi o să ajungi, precum Kozlov, să-ţi gîndeşti singur făptura ca un animal.
— Nu mai geme, orfanule! strigă Ciklin din faţă. Uită-te la oameni şi trăieşte, dacă tot te-ai născut.
Voşcev se uită la oameni şi să hotărî să trăiască cumva, dacă ei rabdă şi trăiesc: a purces împreună cu ei şi va muri la timpul potrivit nedespărţit de oameni.
— Kozlov, culcă-te cu faţa în jos, trage-ţi sufletul ! zise Ciklin. Tuşeşte, oftează, tace, suferă! Aşa se sapă mormintele, nu casele.
Dar Kozlov nu stima mila altora pentru el - îşi mîngîie pe nevăzute, sub cămaşă, pieptul surd şi
38
şubred şi continuă să sape pămîntul consistent, încă mai credea în venirea vieţii după construcţia caselor mari şi se temea că n-au să-1 primească în viaţa aceea, dacă se va înfăţişa acolo ca un element tînguitor, care nu munceşte. Pe Kozlov doar un sentiment îl deranja dimineaţa - inima îi bătea greu, însă el spera totuşi să trăiască în viitor măcar cu o mică rămăşiţă de inimă; numai că, din pricina slăbiciunii, era nevoit în timpul lucrului să se mîngîie din cînd în cînd pe deasupra oaselor şi să se povăţuiască în şoaptă să rabde.
Trecuse de-acum de amiază, iar bursa nu trimisese săpători. Cosaşul noptatic dormise, fiersese cartofi, turnase ouă peste ei, îi jnuiase cu unt, adăugase casă din ajun, presărase deasupra, de frumuseţe, mărar şi adusese într-un cazan această mîncare mixtă pentru sporirea puterilor scăzute ale brigăzii.
Mîncară în linişte, fără să se uite unii la alţii şi fără lăcomie, fără să-i recunoască hranei vreo valoare, de parcă puterea omului provine numai din conştiinţă.
Inginerul îşi făcuse turul zilnic pe la diferite instituţii indispensabile şi apăruse la

groapa de fundaţie. Stătu deoparte pînă cînd oamenii mîncară tot ce era în cazan, după care spuse:
— Luni vom mai avea încă patruzeci de oameni. Insă astăzi e sîmbătă: e timpul să terminaţi.
— Cum adică să terminăm? întrebă Ciklin. Mai aruncăm un cub sau unul şi jumătate, n-are rost să terminăm mai devreme.
— Ba trebuie să terminaţi, îl contrazise şeful de şantier. Munciţi de şase ore, şi-apoi, este o lege.
— Legea aceea e numai pentru elementele obosite, se împotrivi Ciklin, iar mie mi-a mai rămas un pic de putere pînă la culcare. Voi ce credeţi? îi întrebă el pe toţi.
39
— Mai e mult pînă seara, zise Safronov, n-are rost să lăsăm viaţa să treacă de pomană, mai bine facem un lucru. Doar nu sîntem animale, putem trăi de dragul entuziasmului.
— Poate că natura o să ne arate ceva acolo, jos, spuse Voşcev.
— Şi asta! rosti nu se ştie care dintre meşteri. Inginerul îşi lăsă capul în jos, se temea de
timpul pe care trebuia să şi-l petreacă acasă, unde nu avea ce face, nu se pricepea să trăiască de unul singur.
— Atunci mă duc să mai desenez un pic şi să număr din nou locaşurile pentru stîlpi.
— Bine: du-te, desenează şi numără! încuviinţă Ciklin. Oricum, pămîntu-i săpat, împrejur e plictiseală - ne facem treaba şi atunci ne alocăm viaţa şi ne odihnim.
Şeful de şantier se îndepărtă încet. îţi aminti copilăria, cînd în ajunul sărbătorilor servitoarea spăla podelele, maică-sa făcea curat în odăi, iar pe uliţă curgea apa vitregă şi el, băieţelul, nu ştia ce să facă şi se simţea întristat şi îngîndurat. Şi acum vremea se stricase, pe deasupra cîmpiei porniseră nori lenţi şi sumbri, prin toată Rusia oamenii spălau duşumelele în ajunul sărbătorii socialismului - era cam devreme să-şi vadă de plăceri şi nici nu avea rost; mai bine să se aşeze la masă, să gîndească şi să proiecteze părţile casei viitoare.
Săturîndu-se, Kozlov se simţi bucuros, iar mintea lui se făcu mai mare.
— Sînteţi, cum se spune, stăpînii întregii lumi, dar vă place să înfulecaţi, zise Kozlov. Un stăpîn şi-ar clădi casa dintr-o dată, însă voi o să muriţi pe pămîntul gol.
— Kozlov, eşti un bou! îl defini Safronov. Ce nevoie ai tu de proletariat în casă, cînd te bucuri singur de trupul tău?
40
— Las' să mă bucur! îi răspunse Kozlov. M-a iubit cineva măcar o dată? Rabdă, mi se zice, pînă cînd crapă moşneagul-capitalism; acum şi-a dat duhul, iar eu trăiesc din nou singur sub pătură şi voi nu ştiţi că-s trist!
Voşcev se simţi emoţionat de prietenia pentru Kozlov.
— Tristeţea e o nimica toată, tovarăşe Kozlov, spuse el, asta înseamnă că clasa noastră simte lumea întreagă, iar fericirea-i oricum o chestie îndepărtată... De la fericire numai ruşinea se trage!
In timpul rămas, Voşcev împreună cu ceilalţi se ridică din nou şi se apucă de muncă. Soarele era încă sus şi în văzduhul luminat cîntau jalnic păsările, fără să triumfe, ci căutîndu-şi hrana prin spaţiu; rîndunicile treceau iute pe aproape de oamenii care săpau aplecaţi, de-abia îşi fîlfîiau aripile de oboseală şi sub puful şi penele lor aveau sudoarea nevoii - zburau din zori, fără să înceteze să se chinuiască numai ca să nu le fie foame puilor şi prietenelor. Voşcev prinsese odată o pasăre care murise fulgerător în văzduh şi căzuse în jos; iar cînd o pipăise, ca să-i vadă trupul, în mîinile lui rămăsese o fiinţă secătuită şi tristă, care murise de istovirea muncii ei. Şi acum Voşcev nu se cruţa, năruind pămîntul învîrtoşat: aici va fi o casă, în ea oamenii vor fi feriţi de vremea rea şi vor arunca firimituri de la ferestre pentru păsările de afară.
Ciklin, nevăzînd nici păsările, nici cerul, nesimţind nici un gînd, năruia anevoie pămîntul cu ranga şi carnea lui se epuiza în scobitura lutoasă, dar lui nu i se ura din pricina oboselii, ştiind că în somnul de la noapte trupul i se va umple din nou.
Istovit, Kozlov se aşezase pe pămînt şi spărgea cu toporul nişte calcar, peste care

dăduse ; muncea, uitînd de timp şi de loc, cheltuindu-şi rămăşiţele de putere caldă în piatra pe care o tăia - piatra
41
se încălzea, iar Kozlov se răcea treptat. Ar fi putut să moară aşa nebăgat în seamă, iar piatra sfărîmată ar fi fost moştenirea lui sărăcăcioasă, lăsată viitorilor oameni care vor creşte. Din cauza mişcării, nădragii lui Kozlov se dezgoliseră, pielea de-abia acoperea fluierele ascuţite ale picioarelor, care păreau nişte cuţite cu crestături. Dinspre oasele acelea lipsite de apărare Kozlov simţi o nervozitate întristată, aşteptîndu-se ca oasele să rupă pielea netrainică şi să iasă afară; îşi pipăi picioarele în locurile acelea osoase şi le spuse tuturor:
— E timpul să lăsăm lucrul! Altfel, o să vă istoviţi de tot, o să pieriţi şi-n căzu' ăsta care au să mai fie oameni?
Voşcev nu auzi vreun cuvînt de răspuns. De-acum se însera: în depărtare se ridica noaptea albastră, promiţînd somn şi răsuflare răcoroasă şi, precum tristeţea, înălţimea moartă atîrna deasupra pămîntului. Kozlov continua să sfarme piatra din pămînt, fără să-şi mute privirea în altă parte şi, pesemne, inima lui slăbită bătea plicticos.
*
Şeful de şantier al casei comune a proletariatului ieşi din biroul său de proiectare la vremea beznei noptatice. Groapa de fundaţie era goală, brigada de meşteri adormise în baracă într-un şir strîns de trupuri şi numai flăcăruia coborîtă a lămpii de noapte pătrundea de acolo prin crăpăturile dintre scînduri, menţinînd lumina pentru vreun caz de accident sau dacă vreunul ar fi vrut pe neaşteptate să bea apă. Inginerul Pruşevski se apropie de baracă şi se uită înăuntru prin orificiul unui fost nod; lîngă perete dormea Ciklin; mîna lui, umflată de cîtă putere avea în ea, zăcea pe pîntece şi tot trupul fremăta în funcţionarea regeneratoare a somnului; desculţ, Kozlov dormea
42
cu gura deschisă, gîtlejul îi clocotea, ca şi cum aerul respiraţiei îi trecea prin sîngele greoi şi întunecat, iar din ochii lui palizi, pe jumătate deschişi, curgeau lacrimi rare din pricina vreunui vis sau a unei tristeţi necunoscute.
Pruşevski îşi dezlipi capul de scînduri şi se gîndi. în depărtare, luminat de electricitate, se zărea şantierul nocturn al unei uzine, dar Pruşevski ştia că acolo nu este nimic, doar material inert de construcţie şi oameni obosiţi, care nu gîndesc. Iată, el a inventat o singură casă comună pentru proletari în locul vechiului oraş, unde şi pînă acum oamenii locuiesc în curţile lor înconjurate de garduri ; peste un an întregul proletariat local va ieşi din oraşul nevoiaş şi va ocupa pentru viaţă noua casă monumentală. Peste zece sau douăzeci de ani alt inginer va construi în mijlocul lumii un turn, în care vor intra truditorii de pe întreg pămîn-tul, ca să aibă parte de un trai veşnic şi fericit. Pruşevski ar fi putut să prevadă încă de pe acum care operă a mecanicii statice în sensul artei şi oportunităţii trebuie pusă în centrul lumii, dar nu putea presimţi alcătuirea sufletului coloniştilor casei comune în mijlocul acestei cîmpii şi cu atît mai mult să şi-i imagineze pe locuitorii viitorului turn din mijlocul pămîntului universal. Ce fel de trup va avea atunci tinereţea şi în virtutea cărei forţe emoţionante va începe inima să bată iar mintea să gîndească?
Pruşevski voia să ştie acest lucru încă de pe acum, ca să nu se construiască degeaba pereţii arhitecturii sale; casa trebuie să fie colonizată cu oameni, iar oamenii să fie plini de acea căldură de prisos a vieţii, care a fost numită odată suflet. Se temea să edifice clădiri pustii - în care oamenii trăiesc numai din cauza vremii proaste.
Pruşevski se răci din pricina nopţii şi coborî în groapa de fundaţie începută, unde era acalmie.
43
Cîtva timp stătu la adîncime; sub el era piatră, într-o parte se înălţa secţiunea de pămînt şi se vedea că la tăietura lutului, fără să provină din acesta, zăcea solul. Oare din fiecare bază se formează suprastructura ? Oare fiecare producere de material vital dă ca produs suplimentar sufletul din om? Şi dacă producţia ar putea fi îmbunătăţită pînă la economia precisă - ar proveni oare din ea produse colaterale, neaşteptate?

încă de la douăzeci şi cinci de ani inginerul Pruşevski simţise strîmtoarea conştiinţei sale şi sfîrşitul noţiunii ulterioare de viaţă, de parcă un perete negru se înălţase chiar în faţa minţii lui simţitoare. Şi de atunci s-a tot chinuit, fremătînd lîngă peretele lui, şi s-a consolat că a înţeles de fapt alcătuirea cea mai de mijloc, cea mai adevărată a substanţei, din care sînt combinate lumea şi oamenii - toată ştiinţa cea de toate zilele a fost plasată înainte de ridicarea peretelui conştiinţei lui, iar dincolo de perete nu se află decît un loc plicticos, înspre care poate şi să nu năzuiască. Totuşi, era interesat să afle dacă nu cumva cineva trecuse de perete şi o luase înainte. Pruşevski se mai duse o dată la peretele barăcii, se aplecă, se uită înăuntru la cel ce dormea mai aproape, ca să observe la el ceva necunoscut în viaţă; dar înăuntru se vedea prea puţin, pentru că se terminase petrolul din lampa de noapte şi nu se auzea decît o răsuflare lentă, ofilită. Pruşevski părăsi baraca şi se duse să se bărbierească la frizeria schimburilor de noapte; îi plăcea ca atunci cînd tînjea să-1 atingă mîinile cuiva. După miezul nopţii Pruşevski ajunse la casa lui — o atenansă dintr-o livadă, deschise fereastra în întuneric şi se aşează ca să stea. Vîntul slab al locului începea uneori să mişte frunzele, dar curînd se făcea linişte din nou. Prin spatele livezii mergea cineva şi îşi cînta cîntecul; era pesemne un

socotitor ce venea de la cursurile serale sau pur şi simplu un om, căruia îi era urît să doarmă.

Departe, atîrnată şi fără scăpare, lumina o stea neclară şi mai aproape n-avea să vină niciodată. Pruşevski se uita la ea prin văzduhul tulbure, timpul se scurgea, iar el stătea în cumpănă:

— Oare să pier?

Pruşevski nu vedea cine ar avea atîta nevoie de el, încît să se menţină neapărat pînă la moartea încă îndepărtată. In locul speranţei, îi mai rămăsese doar răbdarea şi undeva, dincolo de şirul nopţilor, dincolo de livezile desfrunzite, înflorite şi din nou pierite, dincolo de oamenii întîlniţi şi trecuţi, există încă un soroc, cînd va trebui să se întindă pe pat, să se întoarcă cu faţa la perete şi să-şi dea duhul, fără să apuce să izbucnească în plîns. Pe lume va trăi doar sora lui, dar ea va naşte un copil şi mila de acesta va deveni mai puternică decît durerea după fratele ei mort, distrus.

— Mai bine să mor, se gîndi Pruşevski. Lumea profită de mine, dar nimeni nu se bucură că exist. Mîine îi scriu soră-mi ultima scrisoare, trebuie să cumpăr un timbru de cu dimineaţă.

Şi, hotărînd să moară, se întinse în pat şi aţipi cu fericirea nepăsării de viaţă. Fără să apuce să-şi simtă toată fericirea, se trezi din pricina ei la trei noaptea şi, luminînd locuinţa, stătu în lumină şi linişte, înconjurat de merii din apropiere, pînă în zori şi atunci deschise fereastra ca să asculte păsările şi paşii pietonilor. După deşteptarea comună, în baraca de noapte a săpătorilor veni un om străin. Dintre toţi meşterii, numai Kozlov îl cunoştea, datorită conflictelor lui de mai înainte. Era tovarăşul Paşkin, preşedintele comitetului sindical regional. Avea faţa de-acum bătrînă şi trunchiul corpului încovoiat - nu atît de numărul anilor, cît de sarcinile obşteşti;

datorită acestor date, vorbea părinteşte şi ştia sau prevedea totul.

„Asta-i, spunea el de obicei în timpul vreunei dificultăţi, oricum fericirea va veni în chip istoric." Şi îşi înclina cu resemnare capul posomorit, care nu mai putea gîndi nimic.

în apropierea gropii de fundaţie începute, Paşkin stătu cu faţa spre pămînt, ca spre orice producţie.

— Tempoul e lent, rosti el spre meşteri. De ce vă pare rău să îmbunătăţiţi productivitatea? Socialismul o să se descurce şi fără voi, dar voi, fără el, o să trăiţi degeaba şi o să muriţi.

— Noi, tovarăşe Paşkin, cum se spune, ne străduim, glăsui Kozlov.

— Cum vă străduiţi ?! N-aţi scos din pămînt decît un morman!

Jenaţi de reproşul lui Paşkin, meşterii tăcură drept răspuns. Stăteau şi vedeau: omul vorbea cu dreptate - trebuie să scormoneşti mai repede pamîntul şi să ridici casa, altfel mori şi nu mai apuci. Viaţa n-are decît să treacă acum, precum

scurgerea respiraţiei, însă, prin orînduirea casei, ea poate fi depusă ca rezervă pentru viitoarea fericire neclintită şi pentru copilărie.
Paşkin se uită în depărtare - pe cîmpii şi maidane ; acolo, vînturile încep undeva, iau naştere norii reci, se înmulţesc feluriţi ţînţari mărunţi şi cine mai ştie ce boli, cugetă chiaburii şi doarme înapoierea sătească, iar proletariatul trăieşte singur, în pustietatea asta searbădă şi este silit să gîndească totul în locul tuturor şi să facă manual substanţa vieţii lungi. Şi lui Paşkin i se făcu milă de toate sindicatele sale şi recunoscu în sine bunătatea pentru cei ce muncesc.
— Eu, tovarăşi, o să vă asigur pe linie sindicală anumite înlesniri, spuse Paşkin.
— De unde o să iei înlesnirile ? îl întrebă Safronov. Noi trebuie să le facem mai întîi şi să ţi le transmitem ţie, iar tu să ni le asiguri.
46
Paşkin se uită la Safronov cu ochii săi posac-prevestitori şi se duse la slujbă în interiorul oraşului. Pe urma lui porni Kozlov şi, după ce se îndepărtară, îi spuse:
— Tovarăşe Paşkin, la noi s-a angajat Voşcev, dar nu are trimitere de la bursa muncii. Dumneavoastră, cum s-ar zice, ar trebui să-1 dezangajaţi.
— Nu văd aici nici un conflict - acum avem deficit de proletariat, decise Paşkin şi îl lăsă pe Kozlov fără consolare. Iar Kozlov începu pe loc să-şi piardă credinţa proletară şi vru să plece în interiorul oraşului, ca să scrie acolo declaraţii denigratoare şi să pună la punct diferite conflicte cu scopul realizărilor organizatorice.
Pînă la amiază timpul trecu cu bine: la groapa de fundaţie nu veni nimeni din personalul organizatoric sau tehnic, dar pamîntul se adîncea totuşi sub cazmale, ţinînd cont de puterea şi răbdarea săpătorilor. Voşcev se apleca uneori şi ridica o pietricică sau altă rămăşiţă din ţărînă, pe care le punea în nădragi spre păstrare. II bucura şi îl neliniştea sălăşluirea aproape veşnică a pietricelei în mediul lutului, în acumularea de întuneric: înseamnă că, dacă pietricica are interes să se afle acolo, cu atît mai mult se cuvine ca omul să trăiască.
După-amiază Kozlov începu să nu mai aibă aer - încerca să respire serios şi adînc, dar aerul nu mai pătrundea, ca mai înainte, pînă aproape de pîntece şi acţiona doar superficial. Kozlov se aşeză pe pamîntul dezgolit şi îşi atinse cu mîinile faţa osoasă.
— Te-ai zdruncinat? îl întrebă Safronov. Ca să fii mai trainic, ar trebui să te înscrii la educaţie fizică, dar tu respecţi conflictul: gîndeşti înapoiat.
Fără s-o slăbească din ochi şi fără răgaz, Ciklin nimicea cu ranga o lespede de piatră nativă, fără să se oprească pentru vreun gînd sau vreo stare sufletească; nu ştia de ce ar trăi altfel - nu-i mare lucru să ajungi hoţ sau să te atingi de revoluţie.
47
— Kozlov iar a slăbit! îi spuse Safronov lui Ciklin. N-o să trăiască socialismul: îi lipseşte nu ştiu care funcţie!
Aici, Ciklin începu să gîndească de îndată, pentru că viaţa lui nu-şi găsea locul, atîta timp cît scurgerea ei în pămînt încetase; se sprijini cu spinarea jilavă de peretele gropii, se uită în zare şi îşi închipui o amintire - altceva nu mai putu să gîndească. In rîpa cea mai apropiată de groapa de fundaţie creşteau cîte puţin ierburile şi zăcea mort nisipul care nu era bun de nimic; soarele nelipsit îşi irosea aiurea trupul pentru fiecare fleac din viaţa de aici, de jos, şi tot el, prin intermediul ploilor calde, săpase în vechime rîpa, dar acolo încă nu era amplasat nici un folos proletar. Verifi-cîndu-şi mintea, Ciklin se duse la rîpă şi o măsură cu pasul lui obişnuit, răsuflînd uniform pentru numărătoare. Rîpa era în întregime necesară pentru groapa de fundaţie, nu mai era nevoie decît să fie planificate taluzurile şi să fie tăiată adîncimea hidrofugă.
— Kozlov n-are decît să bolească, spuse Ciklin după ce se întoarse. N-o să ne mai străduim să săpăm aici, o să afundăm casa în rîpă şi de acolo o s-o aranjăm în sus: Kozlov o să apuce să trăiască pînă o terminăm.
Auzindu-1 pe Ciklin, mulţi încetară să mai sape terenul şi se aşezară la odihnă. Dar Kozlov îşi revenise de-acum din oboseală şi voia să se ducă la Pruşevski, să-i spună că oamenii nu mai sapă pămîntul şi că trebuie întreprinsă o disciplină radicală. Pregătindu-se să săvîrşească acest folos organizatoric, Kozlov se bucura dinainte şi se însănătoşea. Totuşi, de îndată ce porni, Safronov îl opri pe loc.

— Ce-i cu tine, Kozlov, te-ai orientat către intelectualitate ? Uite, coboară ea singură în masa noastră.
48
Pruşevski venea spre groapa de fundaţie în fruntea unor oameni necunoscuţi. Expediase scrisoarea pentru sora lui şi acum voia să acţioneze cu îndîrjire, să se neliniştească în legătură cu obiectele curente şi să construiască orice clădire spre folosul unor oameni străini, numai să nu-şi alarmeze conştiinţa, în care instaurase o gingaşă indiferenţă specială, pusă în acord cu moartea şi cu sentimentul de însingurare faţă de oamenii care rămîn. Avea o purtare deosebită, înduioşătoare pentru oamenii pe care mai înainte, cine ştie de ce, nu-i iubea - simţea acum în ei aproape enigma principală a vieţii sale şi scruta cu încordare chipurile proaste ale străinilor şi cunoscuţilor, fre-mătînd şi neînţelegînd.
Oamenii necunoscuţi erau noii muncitori trimişi de Paşkin pentru asigurarea ritmului de stat. Dar cei veniţi nu erau muncitori: fără să-i privească atent, Ciklin descoperi de îndată în ei slujbaşi de la oraş, recalificaţi pe dos, feluriţi sihastri ai stepei şi inşi deprinşi să meargă cu paşi agale în urma calului truditor; în trupul lor nu se observa nici un talent proletar al muncii, ei nu erau în stare decît să stea întinşi cu faţa în sus sau să lenevească într-o poziţie oarecare.
Pruşevski îl desemnă pe Ciklin să-i distribuie pe noii muncitori în perimetrul gropii de fundaţie şi să le dea indicaţii, pentru că trebuie să te pricepi să trăieşti şi să munceşti cu oamenii care sînt pe lume.
— Pentru noi, asta-i o nimica toată, se exprimă Safronov. înapoierea lor o împingem îndată în spirit activ.
— Chiar aşa! rosti Pruşevski, avînd încredere, Şi porni spre rîpă în urma lui Ciklin.
Ciklin spuse că rîpa înseamnă mai mult de jumătate din groapa.de fundaţie, făcută de-a gata, Şi că prin intermediul rîpei oamenii slabi pot fi
49
cruţaţi pentru viitor. Prusevski se declară de acord, pentru că oricum avea să moară mai înainte de a se termina clădirea.
— însă în mine a prins să se mişte îndoiala ştiinţifică, spuse Safronov, încruntîndu-şi faţa politicoasă şi conştientă. Şi toţi începură să-1 asculte. Iar Safronov se uită la cei din jur cu zîmbetul raţiunii enigmatice. De unde a apărut la tovarăşul Ciklin reprezentarea universală? rosti treptat Safronov. Sau, în pruncie, a avut parte de o pupătură deosebită, încît preferă o rîpă în locul unui om de ştiinţă! De ce tu, tovarăşe Ciklin, gîndeşti, iar eu umblu cu tovarăşul Prusevski ca un nimic printre clase şi nu văd cum m-aş îmbunătăţi!...
Ciklin era prea morocănos pentru viclenie şi răspunse aproximativ:
— N-ai unde trăi şi uite că gîndeşti în capul tău. Prusevski se uită la Ciklin ca la un mucenic de
pripas, iar apoi rugă să se facă un foraj de explorare în rîpă şi se retrase în biroul lui. Acolo începu să lucreze scrupulos la părţile proiectate ale casei comune a proletariatului, pentru ca să simtă obiectele şi să uite de oameni în amintirile sale. Peste vreo două ore Voşcev îi aduse mostre de sol din puţurile de explorare.
„Pesemne că el ştie sensul vieţii naturale", se gîndi tăcut Voşcev la Prusevski şi, apăsat de tristeţea lui consecventă, îl întrebă:
— Nu ştiţi cumva de ce a fost întocmită toată lumea ?
Prusevski întîrzie cu atenţia asupra lui Voşcev: oare şi *ei* vor fi intelectualitate, oare capitalismul ne-a născut perechi - Doamne, ce faţă plicticoasă are acum!
— Nu ştiu, îi răspunse Prusevski.
— Asta aţi fi putut s-o învăţaţi, dacă tot s-au străduit să vă înveţe.
— Pe fiecare din noi l-au învăţat cîte o parte moartă: eu ştiu lutul, gravitatea greutăţii şi
50
mecanica repaosului, dar ştiu rău maşinile şi nu ştiu de ce bate inima în animal. întregul sau ce-i înăuntru - asta nu ni s-a explicat.
— Păcat, hotărî Voşcev. Atunci cum de-aţi trăit atît de mult? Lutul e bun pentru cărămizi, iar pentru dumneavoastră e mic!
Prusevski luă în mînă o mostră de sol din rîpă şi se concentra asupra ei - voia să rămînă numai cu acest bulgăre negru de pămînt. Voşcev se retrase şi dispăru

îndărătul uşii, şoptindu-şi tristeţea în sinea lui.
Inginerul studie solul şi mult timp, în virtutea inerţiei minţii lui care acţiona de la sine, fără speranţa şi dorinţa satisfacerii, calculă solul respectiv la comprimare şi deformare. înainte, în timpul vieţii senzuale şi a aparenţei fericirii, Prusevski ar fi calculat cu mai puţină precizie rezistenţa solului - acum voia să se îngrijească fără încetare de obiecte şi instalaţii, ca să le aibă în minte şi în inima goală în loc de prietenie şi afecţiune pentru oameni. Ocupîndu-se de tehnica repaosului viitoarei clădiri, Prusevski îşi asigura indiferenţa gîndirii clare, asemănătoare plăcerii -şi detaliile edificiului îi provocau un interes mai bun şi mai trainic decît emoţia tovărăşească cu oamenii care au aceleaşi idei. Substanţa eternă, care nu are nevoie nici de mişcare, nici de viaţă, nici de dispariţie, înlocuia pentru Prusevski ceva uitat şi necesar, precum fiinţa unei prietene pierdute. Terminînd calculul mărimilor sale, Prusevski asigură invincibilitatea viitoarei case comune a proletariatului şi se simţi liniştit datorită trăini-ciei materialului menit să-i protejeze pe oamenii care pînă atunci trăiseră pe dinafară. Şi simţi o uşurătate şi o acalmie în interiorul său, de parcă nu ar fi trăit viaţa indiferentă de dinaintea morţii, ci viaţa pe care cîndva i-o şoptea maică-sa cu gura ei şi pe care el o pierduse pînă şi din amintire.
51
Fără să-şi tulbure calmul şi uimirea, Pruşevski părăsi biroul lucrărilor de terasament. In natură, ziua pustiită a verii se prefăcea în înserare; totul se sfîrşea treptat în apropiere şi în depărtare: păsările se ascundeau, oamenii se culcau, fumul se ridica paşnic din hornurile sălaşelor îndepărtate din cîmpie, unde omul anonim şi obosit stătea lîngă ceaun în aşteptarea cinei, hotărît să-şi rabde viaţa pînă la capăt. In groapa de fundaţie nu mai era nimeni, săpătorii se mutaseră cu munca în rîpă şi acolo avea acum loc mişcarea lor. Lui Pruşevski îi veni deodată chef să se afle în îndepărtatul oraş central, unde oamenii stau mult timp fără somn, gîndesc şi polemizează, unde seara sînt deschise magazinele alimentare şi din ele miroase a vin şi a produse de patiserie, unde poţi întîlni o femeie necunoscută şi să stai de vorbă cu ea toată noaptea, simţind fericirea tainică a prieteniei, cînd vrei să trăieşti veşnic în această neliniştе; iar dimineaţa, după ce te trezeşti împreună cu ea sub becul stins de gaz, să vă despărţiţi în pustietatea zorilor fără promisiunea unei întîlniri.
Pruşevski se aşează pe banca de lîngă birou. Aşa stătea cîndva lîngă casa tatălui său. De atunci serile de vară nu se schimbaseră - şi atunci îi plăcea să se uite la cei care treceau pe alături; unii dintre ei îi plăceau şi el regreta că nu toţi oamenii se cunosc între ei: cîndva, într-o seară la fel ca aceasta, pe lîngă casa lui a trecut o fată; mai apoi nu-şi mai putea aminti nici chipul ei, nici anul evenimentului, însă de atunci se uita la toate feţele femeilor şi nici în una din ele nu o recunoştea pe cea care, dispărînd, fusese totuşi singura lui prietenă şi trecuse atît de aproape de el, fără să se oprească.
în timpul Revoluţiei, prin toată Rusia cîinii lătraseră zi şi noapte, dar acum tăcuseră: începuse munca şi truditorii dormeau în linişte. Miliţia
52
păzea pe dinafară tăcerea sălaşelor muncitoreşti, pentru ca somnul să fie adînc şi hrănitor pentru munca de dimineaţă. Nu dormeau doar schimburile de noapte ale constructorilor şi invalidul fără picioare pe care Voşcev îl întîlnise la venirea lui în oraşul acela.
Astăzi, într-un cărucior scund, acesta se ducea la tovarăşul Paşkin, ca să primească de la el porţia de viaţă după care venea o dată pe săptămînă.
Paşkin locuia într-o casă temeinică din cărămizi, ca să fie imposibil să ardă, şi ferestrele deschise ale locuinţei sale dădeau în grădina de cultură, unde pînă şi noaptea florile erau luminoase. Monstrul trecu pe lîngă fereastra de la bucătărie, care vuia precum o sală a cazanelor, producînd cina, şi se opri în dreptul cabinetului lui Paşkin. Stăpînul casei stătea nemişcat la masă, gîndindu-se profund la ceva necunoscut invalidului. Pe masa lui se aflau felurite lichide şi borcane pentru întărirea sănătăţii şi dezvoltarea spiritului activ - Paşkin îşi însuşise multă conştiinţă de clasă şi se afla în avangardă; apucase să acumuleze suficiente realizări şi de aceea îşi întreţinea ştiinţific trupul — nu numai pentru bucuria personală a existenţei, ci şi pentru masele muncitoreşti din apropiere.

Invalidul aşteptă pînă cînd Paşkin, întrerupîndu-şi activitatea de gîndire, se ridică şi făcu cu toate membrele o gimnastică fugară, împrospătîndu-se şi aşezîndu-se la loc. Monstrul vru să-şi rostească cuvîntarea pe fereastră, dar Paşkin luă un flacon şi, după trei răsuflări lente, bău din el o picătură.
— Mult timp o să te mai aştept? întrebă invalidul, care nu îşi dădea seama de preţul vieţii, nici de cel al sănătăţii. Iar vrei să te alegi cu ceva de la mine?
Paşkin se tulbură involuntar, dar se calmă printr-o încordare a minţii - niciodată nu dorea să-şi irosească nervozitatea trupului.
53
— Ce vrei, tovarăşe Jaciov? îţi lipseşte ceva? De ce te enervezi?
Jaciov îi răspunse în legătură directă cu faptele:
— Nu pricepi, burghezule ? Sau ai uitat că te rabd ? Vrei să te alegi cu o greutate în zona cecală ? Să ştii că pentru mine orice cod legislativ e slab!
Spunînd acestea, invalidul smulse din pămînt nişte trandafiri, pe care îi avea la îndemînă, dar nu-i utiliza şi-i azvîrli cît acolo.
— Tovarăşe Jaciov, îi răspunse Paşkin, nu te înţeleg deloc, doar ai pensie de categoria întîi, nu ? Şi-aşa ţi-am venit în întîmpinare cu ce am putut.
— Minţi, surplus de clasă ce eşti! Eu ţi-am ieşit în cale, nu tu m-ai găsit!
In cabinet, intră soţia lui Paşkin, cu buzele roşii, mestecînd carne.
— Liovocika, iar te enervezi ? întrebă ea. Imediat îi duc afară un pachet; a devenit de-a dreptul insuportabil, cu oamenii ăştia îţi zdruncini nervii, oricît de tari i-ai avea!
Şi plecă înapoi, cutremurîndu-şi tot trupul imposibil.
— Ia te uită la el, nemernicul, cum şi-a îndopat nevasta! rosti Jaciov din grădină. La mersul în gol funcţionează cu toate supapele, înseamnă că poţi să gestionezi o asemenea c...!
Paşkin era prea experimentat în conducerea înapoiaţilor ca să se enerveze.
— Şi tu, tovarăşe Jaciov, ai putea foarte bine să-ţi întreţii o prietenă: la pensie se iau în calcul toate necesităţile minime.
— Oho, ce mai canalie tactică îmi eşti! îl defini Jaciov din întuneric. Pensia nu-mi ajunge nici pentru crupe de mei decorticat, doar pentru mei neprelucrat îmi ajunge. Dar vreau şi eu grăsime şi ceva lactat. Spune-i nemernicei tale să-mi toarne în sticlă nişte smîntînă mai groasă!
Soţia lui Paşkin intră în camera soţului cu un pachet.
54
— Olia, mai cere şi nişte smîntînă, i se adresă Paşkin.
— Na-ţi-o bună! Poate că ar trebui să-i cumpărăm şi crepdeşin pentru nădragi? Că doar te duce mintea!
— Vrea să-i tai rochia pe stradă, spuse Jaciov de pe stratul de flori. Sau să-i sparg fereastra de la dormitor pînă la măsuţa cu pudră, la care-şi vopseşte mutra. Vrea s-o păţească cu mine!...
Soţia lui Paşkin îşi aminti că Jaciov a trimis la comisia regională de control o reclamaţie despre soţul ei şi că acesta fusese anchetat o lună întreagă; se luaseră pînă şi de numele lui: de ce e şi Lev, şi Ilici[1] ? Nu-i mare lucru să-i găsească ceva pînă la urmă! De aceea îi duse repede invalidului o sticlă cu smîntînă de cooperativă şi Jaciov, primind pe fereastră pachetul şi sticla, plecă din grădina curţii.
— Şi calitatea produselor o s-o verific acasă, le comunică el, oprindu-şi vehiculul lîngă gard. Dacă dau iarăşi peste-o bucată de carne de vacă stricată sau peste o rămăşiţă oarecare, să vă aşteptaţi la o cărămidă în burtă: în ce priveşte omenirea, sînt mai bun decît voi - am nevoie de mîncare onorabilă.
Rămas singur cu soţia, Paşkin nu putu pînă la miezul nopţii să-şi biruie îngrijorarea din pricina monstrului. Soţia lui Paşkin se pricepea să gîn-dească de plictiseală şi în timpul tăcerii familiale scorni ceva:
— Ştii, Liovocika?... Mai bine l-ai organiza cumva pe Jaciov şi pe urmă l-ai avansa în funcţie -măcar pe mutilaţi să-i conducă! Doar fiecare om vrea să aibă o importanţă dominantă cît de mică, atunci e liniştit şi cuviincios... Totuşi, Liovocika, ce credul şi neghiob eşti.
1. Aluzie la adversitatea dintre Lev Troţki şi Vladimir Ilici Lenin.
55

Auzindu-şi soţia, Paşkin simţi iubire şi calm, se întorsese iarăşi la el viaţa principală.
— Olguşka, broscuţo, tu simţi gigantic masele! Pentru asta, lasă-mă să mă organizez lîngă tine!
îşi lipi capul de trupul soţiei şi se potoli, des-fătîndu-se în fericire şi căldură.
Noaptea continua în grădină, în depărtare scîrţîia căruciorul lui Jaciov - după acest semn scîrsnitor toţi locuitorii mărunţi ai oraşului ştiau foarte bine că nu este unt, fiindcă Jaciov îşi ungea întotdeauna căruţa numai cu unt primit în pachete de la persoane îndestulate; irosea untul cu bună ştiinţă astfel încît să nu se adune puterea în trupul burghez, în timp ce el însuşi nu dorea să se hrănească cu această substanţă de oameni cu dare de mînă. In ultimele două zile, cine ştie de ce, Jaciov simţea nevoia să-1 vadă pe Nikita Ciklin şi de aceea îndreptă mişcarea căruciorului său spre groapa de fundaţie.
— Nikita! strigă el de lîngă baraca de mas peste noapte. După ce se auzi acest sunet, se făcură mai bine simţite noaptea, liniştea şi tristeţea generală a vieţii slabe în întuneric. Din baracă nu se auzi nici un răspuns pentru Jaciov, doar o răsuflare jalnică ajungea pînă la el.
— Fără somn, omul muncitor s-ar fi sfîrşit de mult, se gîndi Jaciov şi plecă mai departe fără zgomot. Dar din rîpă ieşiră doi inşi cu felinare, aşa că îl puteau vedea pe Jaciov.
— Care eşti acolo atît de scund ? întrebă vocea lui Safronov.
— Eu sînt, răspunse Jaciov, pentru că m-a scurtat capitalul pe jumătate.
— Nu-i animal, chiar că-i om! zise acelaşi Safronov. Spune-i, Ciklin, părerea ta despre el.
Ciklin lumină cu felinarul faţa şi trupul scurt al lui Jaciov, iar apoi, fîsticit, împinse felinarul înspre partea întunecată.
56
— Ce faci, Jaciov? rosti încet Ciklin. Ai venit să mănînci casă? Hai, ne-a mai rămas, iar pînă mîine se acreşte, oricum o aruncă.
Ciklin se temea ca nu cumva Jaciov să se supere pentru ajutor şi să mănînce casa cu gîndul că nu mai e a nimănui şi că oricum va fi aruncată. Şi mai înainte, cînd Ciklin lucra la curăţitul rîului de rădăcini, Jaciov îl vizita ca să mănînce de la masa clasei muncitoare; dar în timpul verii schimbase cursul şi începuse să se hrănească pe seama clasei maximale, vrînd să fie astfel de folos întregii mişcări nevoiaşe către fericirea viitoare.
— Mi s-a făcut dor de tine, îi spuse Jaciov. Mă chinuiesc cu găsirea netrebnicilor şi vreau să te întreb cînd terminaţi de clădit aiureala voastră, ca să dau foc oraşului!
— Uite, fă sită de mătase din coada asta de cîine! spuse Safronov despre monstru. Noi ne stoar-cem trupul pentru clădirea comună, iar el umblă cu lozinci şi spune că avuţia noastră-i o aiureală şi că nu există nicăieri aspectul simţirii minţii!
Safronov ştia că socialismul e o chestiune ştiinţifică şi rostea cuvintele la fel de logic şi de ştiinţific, dîndu-le cîte două înţelesuri pentru a fi mai trainice - un înţeles principal şi unul de rezervă, ca pentru orice material. Toţi trei ajunseseră de-acum la baracă şi intraseră. Voşcev aduse dintr-un colţ un ceaun cu casă, învelit într-o Pufoaică pentru păstrarea căldurii, şi le dădu să mănînce celor veniţi. Ciklin şi Safronov se înfri-guraseră tare, erau uzi şi murdari de lut; fuseseră m groapa de fundaţie ca să sape un izvor sub-Pămîntesc de apă şi să-1 ferece pe vecie cu un lacăt de lut.
Jaciov nu-şi desfăcu pachetul şi mîncă din casa obştească, folosindu-1 pentru a se sătura şi a-şi menţine egalitatea cu ceilalţi doi oameni care mîn-cau. După mîncare, Ciklin şi Safronov ieşiră afară -
57
ca să răsufle înainte de culcare şi să privească în jur. Şi statură aşa timpul cuvenit. Noaptea întunecată şi înstelată nu se potrivea cu pămîntul dificil din rîpă şi cu răsuflarea întretăiată a săpătorilor adormiţi. Dacă te uitai numai în partea de jos, în mărunţişul uscat al solului şi în ierburile ce trăiau în înghesuială şi sărăcie, atunci în viaţă nu exista nici o speranţă; urîţenia generală şi universală şi tristeţea incultă a oamenilor îl nedumereau pe Safronov şi clătinau

în el orientarea ideologică. începea chiar să se îndoiască de fericirea viitorului, pe care şi-1 imagina sub forma unei veri albastre, luminate de un soare fix - prea; tulbure şi zadarnic era împrejur, zi şi noapte.
— Ciklin, de ce trăieşti aşa de tăcut? Mai bine ai spune şi ai face pentru mine ceva care să mă bucure.
— Doar nu vrei să te strîng în braţe, îi răspunse Ciklin. O să săpăm groapa de fundaţie şi gata... Tu convinge-i pe cei trimişi de bursă, fiindcă îşi cruţă trupul în muncă, de parcă ar avea ceva în el!
— Pot s-o fac, îi răspunse Safronov, zău că pot!' Pe ciobanii şi scribălăii ăştia îi prefac îndată în clasă muncitoare, au să înceapă să-mi sape în aşa fel, încît tot elementul mort o să le iasă pe faţă... Dar, Nikita, de ce cîmpul zace aşa a lehamite? Oare înăuntrul întregii lumi e plictiseală şi numai noi avem planul cincinal?
Ciklin avea capul mic şi pietros, năpădit de păr des, pentru că toată viaţa sau muncise cu ciocanul, sau trăsese la lopată, iar de gîndit nu apucase să gîndească, aşa că nu-i lămuri lui Safronov îndoielile.
Răsuflară în liniştea care se lăsase şi se duser la culcare. Jaciov se şi ghemuise în căruciorul 1 şi adormise cum putuse, iar Voşcev state întins pe spate şi se uita cu răbdarea curiozită ' în ochi.
58
— Ziceaţi că ştiţi tot ce este pe lume, spuse Voscev, dar nu faceţi altceva decît că săpaţi pămîntul' şi dormiţi! Mai bine plec de la voi - am să umblu cu cerşitul prin colhozuri: oricum mi-e ruşine să trăiesc fără adevăr.
Safronov îşi compuse pe faţă o anumită expresie de superioritate, trecu pe lîngă cei adormiţi cu pas uşor, de om care conduce.
— A-a, spuneţi-mi, vă rog, tovarăşe, sub ce formă doriţi să primiţi acest produs - rotundă sau lichidă ?
— Nu-1 atinge, hotărî Ciklin, toţi trăim într-o lume pustie, oare tu ai linişte în suflet?
Safronov, căruia îi plăceau frumuseţea vieţii şi amabilitatea minţii, stătea cu respect pentru soarta lui Voşcev, deşi în acelaşi timp era profund emoţionat : nu cumva adevărul n-o fi decît duşmanul de clasă? Căci acum acesta poate să se arate sub forma visului sau a imaginaţiei!
— Tu, tovarăşe Ciklin, abţine-te deocamdată de la declaraţia ta, i se adresă Safronov cu deplină importanţă. Problema s-a ridicat principial şi trebuie pusă la loc conform întregii teorii a sentimentelor şi psihozei de masă...
— încetează, Safronov, cum se zice, să-mi mai micşorezi leafa, spuse Kozlov, trezit din somn. încetează să mai iei cuvîntul atunci cînd mi-e somn, altfel te reclam! Să nu-ţi faci griji - somnul e considerat şi el un fel de leafă, o să ţi se spună acolo...
Safronov pronunţă în gură un sunet moralizator şi spuse cu vocea sa răsunătoare:
— Fiţi bun, tovarăşe Kozlov, şi dormiţi normal -[c]e fel de clasă a intelectualităţii nevricoase este [a]ici prezentă, dacă un sunet creşte de îndată şi ajunge birocraţie?... Şi dacă tu, Kozlov, ai o umplutură de minte şi stai întins în avangardă, spri-jină-te într-un cot şi spune: de ce tovarăşului
59
Voşcev burghezia nu i-a lăsat lista inventarului mort, universal şi el trăieşte în pierdere şi într-un asemenea caraghioslîc?...
Dar Kozlov dormea de-acum şi nu mai simţea decît adîncimea propriului trup.
Voşcev se întoarse cu faţa în jos şi începu să se plîngă sieşi în şoaptă de viaţa misterioasă în care s-a născut fără milă.
Ultimii dintre cei treji se culcară şi se liniştiră; noaptea încremeni spre zori - şi numai un animal mic ţipa, suferind sau bucurîndu-se undeva, la orizontul cald, care se lumina.
Ciklin şedea în capul oaselor printre oamenii adormiţi şi îşi îndura viaţa în tăcere; îi plăcea uneori să stea în linişte şi să observe tot ce se vede. De gîndit putea doar cu greu şi era foarte întristat din pricina asta - fără să vrea, era nevoit doar să simtă şi să se tulbure fără cuvinte. Şi cu cît mai mult şedea aşa, din cauza nemişcării, tot mai vîrtos se acumula în el tristeţea, aşa că Ciklin se

ridică în picioare şi se propti cu mîinile de peretele barăcii, numai ca să apese şi să se mişte în ceva. Nu avea deloc somn - dimpotrivă, s-ar fi dus acum în cîmp şi ar fi jucat cu felurite fete şi cu alţi oameni pe sub ramuri, cum făcea altădată, cînd lucra la fabrica de faianţă şi teracotă. Acolo, fiica patronului 1-a sărutat odată fulgerător: mergea pe scară spre malaxorul de argilă, ea venea din partea cealaltă şi, săltîndu-se pe picioarele ascunse sub rochie, îl apucase de umeri şi, cu buzele ei umflate şi tăcute, îl sărutase pe ţepii de pe obraz. Ciklin nu-şi mai aminteşte nici chipul, nici firea ei, dar atunci nu-i plăcuse, de parcă ar fi fost o fiinţă infamantă - şi trecuse pe lîngă ea, fără să se oprească, iar fata, fiinţă cumsecade, poate că plînsese după aceea.
îmbrăcîndu-şi pufoaica galbenă, de culoarea tifosului, singura pe care o avea de pe vremea subjugării burgheziei, pregătindu-se pentru
60
noapte ca pentru iarnă, se gîndi să iasă şi să umble pe drum şi, după ce va fi făcut ceva, să aţipească apoi în rouă dimineţii.
Un om la început necunoscut intră în încăperea de culcare şi se opri în întunericul din dreptul
uşii.
— încă nu dormiţi, tovarăşe Ciklin! spuse Pruşevski. Şi eu umblu şi nu pot adormi nicidecum : mi se pare mereu că am pierdut pe cineva şi nicicum nu-1 pot întîlni.
Ciklin, care respecta mintea inginerului, nu se pricepea să-i răspundă compătimitor şi tăcea jenat.
Pruşevski se aşează pe o bancă şi îşi lăsă capul în jos; după ce se hotărîse să dispară de pe lume, nu se mai ruşina de oameni şi venise singur la ei.
— Scuzaţi-mă, tovarăşe Ciklin, dar tot timpul n-am linişte singur în locuinţă. Se poate să stau aici pînă dimineaţă?
— De ce să nu se poată? zise Ciklin. Printre noi o să te odihneşti liniştit, culcă-te în locul meu, iar eu mă ghemuiesc pe undeva.
— Nu, mai bine stau aici. Acasă m-am întristat şi mi s-a făcut frică, nu ştiu ce să mă fac. Vă rog numai să nu vă imaginaţi ceva greşit despre mine.
Ciklin nu-şi imagina nimic.
— Nu pleca nicăieri de aici, rosti el. N-o să lăsăm pe nimeni să se atingă de tine. Acum nu te teme.
Pruşevski stătea în aceeaşi stare de spirit; lampa lumina faţa lui serioasă, străină dispoziţiei sufleteşti fericite, dar lui nu-i mai părea rău că, venind aici, a procedat într-un mod lipsit de conştiinţă ; oricum de-acum nu-i mai rămînea atît de mult pînă la moarte şi pînă la lichidarea a toate.
Din pricina rumorii vocilor, Safronov deschise un ochi şi se gîndi care este linia cea mai reuşită
61
pe care trebuie s-o adopte faţă de reprezentantul adormit al intelectualităţii.
Chibzuind, spuse:
— Dumneavoastră, tovarăşe Pruşevski, după informaţiile mele, v-aţi stricat sîngele ca să proiectaţi în toate condiţiile spaţiul locativ comun pentru toţi proletarii. Iar acum, observ eu, v-aţi făcut apariţia noaptea în mijlocul masei proletare, de parcă în spatele dumneavoastră s-ar afla cine ştie ce furie! însă, deodată ce ni s-a trasat linia să-i respectăm pe specialişti, culcaţi-vă în dreptul meu ca să-mi vedeţi permanent faţa şi să dormiţi cu curaj...
Se trezi şi Jaciov în cărucior.
— Poate că îi e foame ? întrebă el pentru Pruşevski. Am mîncare burgheză.
— Cît e de burgheză şi ce valoare nutritivă are, tovarăşe ? rosti Safronov, uimit. Unde aţi dat de personalul burghez?
— Potoleşte-te, gînganie proastă ! îi răspunse Jaciov. Treaba ta e să rămîi întreg în viaţa asta, iar a mea - să pier, ca să las locul liber!
— Nu te teme, îi spuse Ciklin lui Pruşevski, culcă-te şi închide ochii. Eu am să fiu pe aproape, dacă te sperii, n-ai decît să mă strigi.
Cu spinarea încovoiată, ca să nu facă zgomot, Pruşevski se duse la locul lui Ciklin şi se culcă acolo îmbrăcat.
Ciklin se dezbrăcă de pufoaică şi i-o aruncă la picioare, ca s-o îmbrace.
— Patru luni nu mi-am plătit cotizaţia la sindicat, spuse Pruşevski încet

învelindu-se, fiindcă i se făcuse repede frig pe duşumea. Am tot crezut că am timp.
— Acum sînteţi o persoană exclusă mecanic. E un fapt! îl anunţă Safronov de la locul lui.
— Dormiţi în tăcere! le spuse Ciklin tuturor şi ieşi afară, ca să trăiască un pic singur în noapte plicticoasă.
62
*
Dimineaţa, Kozlov stătu mult timp aplecat deasupra trupului adormit al lui Pruşevski; suferea că această persoană inteligentă de conducere doarme ca un cetăţean de tot nimicul, în mijlocul maselor culcate, şi acum îşi pierde autoritatea. Kozlov fu nevoit să chibzuiască la această împrejurare nedumeritoare, dar nu voia şi nu putea să admită că statul este prejudiciat de linia necorespunzătoare a şefului de şantier, aşa că se emoţiona chiar şi se spălă în grabă, ca să fie pregătit. In asemenea momente ale vieţii, momente de primejdie ameninţătoare, Kozlov simţea în interiorul lui o fierbinte bucurie socială şi această bucurie voia s-o întrebuinţeze pentru o faptă eroică şi să moară cu entuziasm, pentru ca toată clasa să afle de el şi să plîngă deasupra lui. Aici, Kozlov chiar se rebegi de încîntare, uitînd că era vară. Plin de conştiinţă, se apropie de Pruşevski şi-1 trezi din somn.
— Duceţi-vă acasă, tovarăşe şef de şantier, spuse el cu sînge rece. Muncitorii noştri încă n-au lichidat starea de înapoiere, încă nu au ajuns la înţelegerea superioară şi n-o să vă şadă bine să vă îndepliniţi funcţia.
— Nu-i treaba dumneavoastră, îi răspunse Pruşevski.
— Ba nu, scuzaţi-mă, îi obiectă Kozlov, fiecare cetăţean, cum se spune, este obligat să ducă directiva ce i s-a dat, iar dumneavoastră o aruncaţi în jos Şi vă aliniaţi cu înapoierea. Aşa nu merge nicidecum, am să mă duc în instanţă, dumneavoastră stricaţi linia noastră, sînteţi împotriva ritmului şi a conducerii - uite despre ce-i vorba!
Jaciov mînca cu gingiile şi tăcea, preferind să-1 pocnească pe Kozlovski tot în ziua aceea, dar mai tîrziu, ca pe o canalie care se bagă în faţă. Iar
63
Voşcev auzea aceste cuvinte şi exclamaţii, zăcea fără să zică nimic, continuînd să nu înţeleagă viaţa. „Mai bine m-aş fi născut ţînţar: are o soartă iute trecătoare", îşi dădu el cu presupusul.
Fără să-i spună nimic lui Kozlov, Pruşevski se sculă din culcuş, pe uită la Voşcev, pe care îl cunoştea, şi apoi îşi concentra privirea asupra oamenilor care dormeau; voia să rostească un cuvînt care-i dădea ghes sau o rugăminte, dar sentimentul de tristeţe, precum oboseala, trecu pe chipul lui Pruşevski şi el se pregăti să plece. Venind dinspre zori, Ciklin îi spuse lui Pruşevski:
— Dacă deseară iar o să ţi se pară că ţi-e frică, vino să înnoptezi din nou aici, iar dacă vrei ceva, mai bine spune.
Insă Pruşevski nu-i răspunse, şi ei îşi con-tinuară drumul în tăcere. Ziua lungă începea cu mîhnire şi arşiţă; soarele, precum orbirea, se afla indiferent deasupra sărăciei de jos a pămîntului; dar alt loc de trai nu era dat.
— Odată, demult, aproape în anii copilăriei, spuse Pruşevski, am observat, tovarăşe Ciklin, o femeie care trecea pe alături, la fel de tînără cum eram şi eu pe atunci. S-a întîmplat probabil în iunie sau iulie, şi de atunci am început să simt tristeţea şi am prins să-mi amintesc şi să înţeleg totul, dar pe ea n-am văzut-o şi vreau s-o mai privesc o dată. Altceva nu mai vreau.
— In ce localitate ai observat-o ? întrebă Ciklin.
— Tot în oraşul ăsta.
— Păi trebuie să fi fost fiica celui cu faianţa! îşi dădu cu presupusul Ciklin.
— De ce? rosti Pruşevski. Nu înţeleg!
— Şi eu am întîlnit-o în luna iunie şi tot atunci am refuzat să mă uit la ea. Iar apoi, după un soroc, mi s-a încălzit pentru ea în piept ceva asemănător cu simţirea ta. Noi doi am avut parte de una şi aceeaşi persoană.
64
Pruşevski zîmbi cu modestie:
— Dar de ce ?

— Pentru că am s-o aduc la tine şi o s-o vezi; numai să mai trăiască acum pe lume!
Ciklin îşi imagina cu precizie amărăciunea lui Pruşevski, pentru că şi el, deşi mai confuz, fusese cîndva întristat de aceeaşi amărăciune după persoana aceea slabă, străină, uşoară, care îl sărutase pe partea stîngă a feţei. Deci, acelaşi obiect rar, minunat acţionase aproape şi departe asupra amîndurora.
— Pesemne că-i bătrînă acum, spuse repede Ciklin. S-o fi istovit de tot, şi pielea de pe ea s-a făcut cafenie sau afumată.
— Se poate, confirmă Pruşevski. A trecut mult timp, şi, dacă mai trăieşte, s-a carbonizat de tot.
Se opriră pe malul gropii de fundaţie din rîpă; ar fi trebuit să înceapă mult mai devreme să sape o asemenea prăpastie pentru casa comună, fiindcă atunci şi fiinţa de care avea nevoie Pruşevski s-ar fi aflat aici intactă.
— Acum, mai degrabă, e o conştientă, rosti Ciklin, şi acţionează pentru binele nostru: celor care la tinereţe au avut un sentiment imens le vine mai pe urmă mintea la cap.
Pruşevski cercetă raionul pustiu al naturii din apropiere şi începu să regrete că prietena lui pierdută şi mulţi oameni necesari sînt siliţi să trăiască şi să se piardă în acest pămînt muritor, pe care încă nu s-a pus la punct confortul, şi îi spuse lui Ciklin o consideraţie supărătoare:
— Dar nu-i ştiu chipul! Ce-o să ne facem, tovarăşe Ciklin, cînd o să vină?
Ciklin îi răspunse:
— O s-o simţi şi o s-o recunoşti - parcă-s puţini oameni uitaţi pe lume ! O să ţi-o aminteşti numai după tristeţea ta!
Pruşevski înţelese că acesta era adevărul şi, temîndu-se să nu-i facă cu ceva pe plac lui Ciklin,

îşi scoase ceasul ca să-şi arate grija pentru apropiata zi de muncă.
Compunîndu-şi un mers intelectual şi o faţă îngîndurată, Safronov se apropie de Ciklin.
— V-am auzit, tovarăşi, aruncîndu-vă aici tendinţele, aşa că vă rog să deveniţi mai pasivi, pentru că se apropie timpul producţiei! Iar tu, tovarăşe Ciklin, ar trebui să iei măsuri în privinţa lui Kozlov - merge pe linia sabotajului.
în timpul acesta Kozlov mînca micul dejun într-o stare de spirit întristată: considera că meritele sale revoluţionare nu sînt suficiente şi că aduce prea puţin folos obştesc în fiecare zi... în ziua aceea se trezise după miezul nopţii şi pînă dimineaţa suferise că principala construcţie organizatorică se desfăşoară fără participarea lui, iar el acţionează doar în rîpă şi nu la scara gigantică a conducerii. Spre dimineaţă Kozlov îşi pusese în gînd să treacă la pensia de invalid pentru a se dedica cu totul celui mai mare folos obştesc - într-atît de chinuitor se manifesta în el conştiinţa proletară.
Auzind de la Kozlov această idee, Safronov îl categorisise drept parazit şi rostise:
— Tu, Kozlov, ai început să ai principiul tău, părăseşti masele muncitoare şi te caţări departe : înseamnă că eşti un păduche străin, care-şi ţine întotdeauna linia spre în afară.
— Tu, cum se spune, ai face mai bine să taci! zisese Kozlov. Că altfel te iau de îndată la ochi!... Mai ţii minte cum, chiar pe timpul cursului spre cooperativizare, ai convins un nevoiaş să-şi taie cocoşul şi să-1 mănînce? N-ai uitat? Ştim noi că ai vrut să slăbeşti colectivizarea! Ştim noi cît de răspicat eşti!
Safronov, la care ideea se afla în împrejmuirea pasiunilor de zi cu zi, lăsase fără răspuns tot argumentul lui Kozlov şi se îndepărtase de el cu mersul său de liber-cugetător. Nu-i plăcea să fie reclamat.
Ciklin se duse la Kozlov şi îl iscodi în toate acestea.
— Astăzi mă duc la asigurările sociale să mă înscriu la pensie, îl anunţă Kozlov. Vreau să veghez totul împotriva daunelor obşteşti şi a rebeliunii mic-burgheze.
— Clasa muncitoare nu-i ca ţarul, spuse Ciklin, ea nu se teme de rebeliuni.
— Poate să nu se teamă, admise Kozlov. Totuşi e mai bine, cum se spune, s-o apăr.
Jaciov era de-acum aproape cu căruciorul şi, dîndu-se în spate, se avîntă înainte

şi porni cu toată viteza spre Kozlov, pocnindu-1 în burtă cu capul lui tăcut. Kozlov se prăbuşi pe spate de spaimă, pierzîndu-şi pentru moment dorinţa celei mai mari utilităţi obşteşti. Aplecîndu-se, Ciklin îl ridică pe Jaciov în aer cu tot cu vehicul şi îl azvîrli cît colo în spaţiu. Echilibrîndu-şi mişcarea, Jaciov apucă să rostească de pe linia sa de zbor cuvintele : „De ce, Nikita? Am vrut să primească pensie de categoria întîi!" - şi strivi căruciorul între trupul său şi pămînt, datorită căderii.
— Du-te, Kozlov! îi spuse Ciklin omului prăbuşit. Se prea poate ca acolo să ne ducem cu toţii pe rînd. E timp să răsufli în voie.
Dezmeticindu-se, Kozlov le declară că în visele sale nocturne îl vede pe tovarăşul Romanov, şeful Direcţiei Centrale a Asigurărilor Sociale, şi o societate de feluriţi oameni îmbrăcaţi curat, încît a avut emoţii toată săptămîna aceea.
Curînd Kozlov îşi îmbrăcă haina, şi Ciklin, împreună cu ceilalţi, îi curăţă îmbrăcămintea de lut şi de gunoaiele care se lipiseră de ea. Safronov izbuti să-1 care pe Jaciov şi, trîntindu-i trupul istovit într-un colţ al barăcii, spuse:
— Substanţa asta proletară n-are decît să zacă aici - o să răsară din ea vreun principiu.
Kozlov dădu mîna cu toţi şi plecă să se înscrie ia pensie.
66
67
— La revedere, îi spuse Safronov, acum eşti ca un înger fruntaş din partea personalului muncitor, în vederea avansării sale în instituţiile de serviciu...
Kozlov se pricepea şi el să gîndească un gînd şi de aceea, luîndu-şi lădiţa cu averea personală, plecă spre viaţa superioară, utilă întregii societăţi.
In momentul acesta, dincolo de rîpă, prin cîmp, fugea un om pe care încă nu-1 puteai vedea şi] opri; trupul lui se jigărise în interiorul îmbrăcămintei şi nădragii fluturau pe el, de parcă ar fi fost goi. Omul fugi pînă ajunse la oameni şi se i aşează separat pe un morman de ţărînă, ca unul | care era străin pentru toţi. îşi închisese un ochi, iar cu celălalt se uita la toţi, aşteptîndu-se la ce I era mai rău, dar neavînd de gînd să se plîngă; ochiul lui era de culoare sătească, galbenă şi aprecia tot ce se vedea cu mîhnirea economiei.
Curînd omul oftă şi se întinse să doarmă un] pic pe burtă. încă nimeni nu se împotrivise şederii | sale aici, pentru că mai sînt destui inşi care trăiesc fără să participe la construcţie - şi venise timpul să muncească în rîpă.
...Felurite visuri li se arată noaptea trudito- j rilor - unii îşi exprimă speranţa îndeplinită, alţii presimt propriul sicriu într-un mormînt lutos; dar timpul zilei este trăit la fel, prin metoda gîrbo-vită - cu răbdarea trupului, care sapă pămîntul pentru a sădi în prăpastia proaspătă rădăcina veşnică, de piatră a arhitecturii inexpugnabile.
Noii săpători se adaptaseră treptat şi se obişnuiseră să muncească. Fiecare dintre ei îşi inventă o] idee de salvare viitoare de aici - unul dorea să acu-] muleze stagiu şi să plece la învăţătură, altul aştepta un moment pentru recalificare, altul voia şi el să I pătrundă în partid şi să se ascundă în aparatul de conducere - şi fiecare săpa cu rîvnă pămîntul, amintindu-şi mereu propria idee de salvare.
68
Paşkin vizita groapa de fundaţie la fiecare două zile şi găsea în continuare că ritmul e prea lent. De obicei venea călare pe un cal, deoarece trăsura o vînduse în timpul regimului de economie, iar acum observa de pe spinarea animalului marea săpătură. Totuşi, Jaciov era şi el prezent aici şi în timpul unor pătrunderi pedestre ale lui Paşkin în profunzimea gropii de fundaţie izbuti să-i adape calul într-un asemenea hal, încît Paşkin începu să se ferească de a mai merge călare şi venea cu automobilul.
Ca şi mai înainte, Voşcev nu simţea adevărul vieţii, dar se resemnase din cauza istovirii cu solul greu şi doar în zilele de odihnă strîngea felurite nimicuri nenorocite ale naturii ca documente ale zidirii fără plan a lumii, ca dovezi ale melancoliei fiecărei răsuflări vii.
în timpul serilor, care erau acum mai întunecoase şi mai lungi, viaţa din baracă deveni plicticoasă. Ţăranul cu ochii galbeni, care venise în fugă aici din ţara cîmpenească, trăia şi el în mijlocul brigăzii; se afla acolo muteşte, dar îşi

răscumpăra existenţa prin muncă femeiască în gospodăria comună, pînă la reparaţia silitoare a îmbrăcămintei ponosite. Safronov chiar se gîndise în sinea lui dacă n-ar fi timpul să-1 introducă pe ţăran în sindicat ca forţă de deservire, dar nu ştia cîte vite avea acesta în curte acolo, în satul lui, şi dacă lipseau argaţii, aşa că îşi amîna intenţia.
Seara Voşcev stătea culcat cu ochii deschişi şi tînjea în aşteptarea viitorului, cînd totul va deveni de notorietate publică şi va fi cuprins în sentimentul zgîrcit al fericirii. Jaciov îl încredinţa pe Voşcev că dorinţa lui este smintită, pentru că forţa duşmănoasă a celor avuţi apare iar şi barează lumina vieţii: e nevoie doar să fie feriţi copiii ca fiind gingăşia revoluţiei şi să li se lase lor mandatul.

69

— Hei, tovarăşi, spuse odată Safronov, ar fi bine să punem un radio pentru ascultarea realizărilor şi directivelor! Avem aici mase rămase în urmă, cărora le-ar fi folositoare revoluţia culturală şi orice sunet muzical, ca să nu adune în sine I o stare sufletească întunecată!
— Decît radioul tău, mai bine să aducem de I mînuţă o fetiţă-orfană, obiectă Jaciov.
— Dar care sînt, tovarăşe Jaciov, meritele sau I învăţămintele fetiţei tale? Prin ce se chinuieşte I pentru edificarea întregii construcţii?
— Ea nu mănîncă acum zahăr pentru construc- I ţia ta, iată prin ce slujeşte, ieşi-ţi-ar din tine I sufletul unanim ! îi răspunse Jaciov.
— Aha, îşi dădu cu părerea Safronov, atunci, I tovarăşe Jaciov, adu-o cu mijlocul tău de transport I pe această fetiţă jalnică şi, datorită înfăţişării ei I melodice, vom începe să trăim mai armonios.
Şi Safronov se opri dinaintea tuturor în pos- I tura de conducător al campaniei de alfabetizare şi I civilizaţie, iar apoi începu să se plimbe cu un mers I convins şi îşi făcu o faţă activă şi gînditoare.
— Noi, tovarăşi, trebuie să avem aici, sub forma I copilăriei, un lider al viitoarei lumini proletare: prin asta tovarăşul Jaciov a justificat faptul că are capul întreg, dar că picioare nu are.
Jaciov vru să-i întoarcă un răspuns lui Safronov, I dar preferă să-1 tragă de nădragi pe ţăranul cîm- I penesc, aflat în apropiere, şi să-1 pocnească de I două ori cu mîna lui dezvoltată în coaste, ca pe un] burghez vinovat, aflat la îndemînă. Ochii galbeni I ai ţăranului doar se închiseră din cauza durerii, I dar el însuşi nu-şi făcu nici un fel de apărare şi I rămase să stea tăcut pe pămînt.
— Ia te uită ce inventar de fier, stă şi nu se I teme! spuse Jaciov, supărîndu-se, după care îl pocni încă o dată de sus cu mîna lui lungă. înseamnă 1 că el, mişelul, a îndurat şi mai mult în altă parte, |
iar la noi e o plăcere: să simţi a cui e puterea, consort al vacii ce eşti!
Ţăranul se aşează jos pentru a-şi trage sufletul. Se deprinsese să primească scatoalce de la Jaciov pentru proprietatea din satul lui şi îşi îndura în tăcere durerea.
— S-ar cuveni ca şi tovarăşul Voşcev să primească o scatoalcă de pedeapsă de la Jaciov, spuse Safronov. Că-i singurul din rîndurile proletariatului care nu ştie de ce viaţa merită să fie trăită.
— Şi de ce merită, tovarăşe Safronov? întrebă Voşcev, trăgînd cu urechea din adîncimea şurii, îmi doresc adevărul pentru productivitatea muncii.
Safronov descrise cu mîna un gest moralizator şi pe chipul lui apăru ideea zbîrcită de milă pentru un om înapoiat.
— Proletariatul trăieşte pentru entuziasmul muncii, tovarăşe Voşcev! Ar fi timpul să primeşti tendinţa asta. Datorită acestei lozinci, trupul fiecărui membru de sindicat ar trebui să ardă!
Ciklin lipsea, umbla prin localitate împrejurul fabricii de faianţă. Totul era ca altădată, numai că între timp căpătase şubrezenia lumii perimate; copacii de pe străzi se uscaseră de bătrîneţe şi stăteau de mult fără frunze, dar cîte cineva mai exista încă, pitit îndărătul ferestrelor duble ale caselor mici, trăind mai trainic decît copacul. în tinereţea lui Ciklin aici se simţea mirosul de la brutării, veneau vînzătorii de cărbune şi laptelui i se făcea propagandă din căruţele săteşti. Atunci soarele copilăriei încălzea praful drumurilor şi propria viaţă era o veşnicie

pe pămîntul albastru, tulbure, pe care Ciklin de-abia începea să-1 atingă cu picioarele desculţe. Acum însă aerul vechimii Ş[1] al amintirii de rămas-bun atîrna deasupra brutalei şi a livezilor îmbătrînite de meri.
Sentimentul de viaţă al lui Ciklin, care acţiona fără întrerupere, îl făcea să se întristeze, mai ales
70
71
că văzu un gard, lîngă care stătuse şi se bucurase în copilărie, iar acum gardul acela era năpădit de muşchi, se aplecase şi cuiele de demult de-abia se ţineau pe el, eliberate din strîmtoarea lemnului de către puterea timpului; era ceva trist şi misterios că Ciklin crescuse şi se făcuse bărbat, îşi irosise uituc simţirea, umblase prin locuri îndepărtate şi muncise în chip şi fel, iar bătrînul gard stătuse nemişcat şi, amintindu-şi de el, apucase ceasul cînd Ciklin a trecut pe lîngă el şi i-a mîngîiat scîndurile uitate de toată lumea cu mîna lui dezobişnuită de fericire.
Fabrica de faianţă era pe o alee năpădită de iarbă, de-a lungul căreia nu trecea nimeni, pentru că se sfîrşea în zidul orb al cimitirului. Acum clădirea fabricii era mai scundă, căci intrase treptat în pămînt, şi în curtea ei nu se vedea ţipenie de om. Insă un bătrîn necunoscut încă se mai găsea acolo - stătea sub streaşină pentru materie primă şi cîrpea nişte opinci, pregătindu-se pesemne să plece înapoi în vechime încălţat cu ele.
— Ce mai e aici ? îl întrebă Ciklin.
— Aici, om bun, e constervare - puterea sovietică e tare, iar maşina de-aici e şubredă, nu mai face faţă. Dar pentru mine e aproape totuna: nu mi-a mai rămas decît un pic de răsuflat.
Ciklin îi spuse:
— Din lumea întreagă numai cu nişte opinci te-ai ales! Aşteaptă-mă aici într-un loc, am să-ţi fac rost de ceva îmbrăcăminte sau mîncare.
— Da' tu cine eşti ? îl întrebă bătrînul, aranjîn-du-şi faţa respectuoasă pentru o expresie atentă. Eşti pungaş sau numai un stăpîn-burjui ?
— Eu sînt din proletariat, îi comunică Ciklin fără chef.
— Aha, înseamnă că eşti ţarul de acum: atunci, te aştept.
Cu puterea ruşinii şi tristeţii Ciklin intră în clădirea veche a fabricii; curînd găsi scăriţa aceea
72
de lemn, pe care cîndva îl sărutase fiica patronului -scăriţa se şubrezise într-un asemenea hal, încît sub greutatea lui Ciklin se prăbuşi undeva în întunericul de jos, şi el, pentru ultimul rămas-bun, mai putu doar să-i pipăie osemintele istovite.
Ciklin stătu un pic în beznă şi văzu prin ea o lumină nemişcată, de-abia vie, şi o uşă care ducea undeva. Dincolo de uşa aceea se afla o încăpere fără ferestre, uitată sau netrecută în plan, şi acolo ardea pe pămînt o lampă cu petrol.
Ciklin nu ştia ce fiinţă se pitise pentru conservare în acel ascunziş necunoscut şi se opri la jumătatea drumului.
Lîngă lampă, stătea întinsă o femeie de-a dreptul pe pămînt; paiele se tociseră sub trupul ei, iar femeia era aproape neacoperită de haine; ochii ei erau adînc închişi, ca şi cum femeia suferea sau dormea, iar o fetiţă, care stătea la căpătîiul ei, picotea şi ea, dar trecea mereu pe buzele mamei o coajă de lămîie, fără să uite de asta. Trezindu-se, fetiţa văzu că maică-sa s-a liniştit, pentru că falca de jos îi căzuse de slăbiciune şi îi lăsase căscată gura întunecată şi fără dinţi; fetiţa se sperie de mama ei şi, ca să nu se teamă, îi legă falca cu o sfoară peste creştet, aşa că gura femeii se închise din nou. Atunci fetiţa se întinse lîngă faţa mamei, dorind s-o simtă şi să doarmă. Dar maică-sa se trezi uşor şi spuse :
— De ce dormi ? Unge-mi buzele cu lămîia, vezi Şi tu ce greu îmi e.
Fetiţa începu să plimbe din nou lămîia pe buzele mamei. Femeia încremeni pentru un timp, sim-ţindu-se hrănită de restul de lămîie.
— N-o să adormi şi n-o să pleci de lîngă mine ? întrebă ea.
— Nu, mi-a trecut somnul. Numai am să închid °chii şi o să mă gîndesc tot timpul la tine: doar îmi eşti mamă.
73
Mama deschise pe jumătate ochii, care erau suspicioşi, pregătiţi pentru orice nenorocire a vieţii, albiţi de-acum de nepăsare, şi rosti pentru apărarea ei:

— Acum nu mi-e milă şi n-am nevoie de tine, m-am făcut ca de piatră, stinge lampa, întoarce-mă pe-o rină, vreau să mor.
Fetiţa tăcea cu bună ştiinţă, continuînd să umezească gura maică-si cu coaja de lămîie.
— Stinge lumina, spuse bătrâna femeie, altfel te văd întruna şi trăiesc. Numai nu pleca nicăieri, după ce am să mor, ai să pleci.
Fetiţa suflă în lampă şi stinse lumina. Ciklin se aşeză pe pămînt, temîndu-se să facă zgomot.
— Mamă, mai trăieşti, sau nu mai eşti ? întrebă fetiţa în întuneric.
— Un pic, îi răspunse maică-sa. Cînd ai să pleci, să nu spui că eu am rămas aici moartă. Să nu povesteşti nimănui că te-ai născut din mine, fiindcă au să te stîrpească. Du-te undeva departe de aici, uită singură de tine şi atunci ai să trăieşti...
— Mamă, de ce mori - din cauză că eşti bur-juică sau din cauza morţii?
— Mi s-a urît, m-am istovit de puteri, îi răspunse mama.
— Fiindcă te-ai născut demult-demult, iar eu, nu, spuse fetiţa. Cînd ai să mori, n-am să spun nimănui, nimeni n-o să afle dacă ai fost sau nu pe lume. Atunci am să trăiesc şi am să mi te amintesc la mine în cap... Ştii ceva, spuse ea, după o scurtă tăcere, am să adorm numai un pic, chiar numai o jumătate de pic, iar tu stai întinsă şi gîndeşte-te, ca să nu mori.
— Ia-ţi sfoara de pe mine, spuse mama, mă sufocă.
Dar fetiţa dormea de-acum neauzită şi se făcu linişte de tot; pînă la Ciklin nu ajungea nici răsuflarea lor. Pesemne că nici o gînganie, nici un
şobolan, nici un vierme, nimic nu trăia în încăperea aceea - nu se auzea nici un foşnet. Numai o singură dată se auzi un vuiet de neînţeles : o fi căzut vreo cărămidă veche în uitatul adăpost de alături sau pămîntul încetase să mai rabde veşnicia şi se năruise în mărunţişul nimicirii.
— Să vină careva la mine !
Ciklin ascultă văzduhul şi se tîrî cu grijă prin beznă, încercînd să n-o strivească pe fetiţă din mers. Fu nevoit să se mişte mult timp, pentru că îl încurca un material, peste care dădea mereu în calea sa. După ce pipăi capul fetiţei, ajunse cu mîna la faţa mamei şi se aplecă spre gura ei, ca să-şi dea seama dacă ea era sau nu fata aceea de altădată, care îl sărutase cîndva în aceeaşi clădire. Sărutînd-o, după gustul uscat al buzelor şi după neînsemnata rămăşiţă de gingăşie, păstrată în crăpăturile lor arse, îşi dădu seama că ea era.
— La ce-mi trebuie ? spuse femeia, pricepînd. De-acum încolo am să fiu singură. Şi, răsucin-du-se, muri cu faţa în jos.
— Trebuie să aprindem lampa, rosti Ciklin cu voce tare şi, făcîndu-şi de lucru în beznă, ilumina încăperea.
Fetiţa dormea cu capul pe pîntecele mamei; se chircise din pricina aerului rece de sub pămînt şi se încălzea în strîmtoarea mădularelor ei. Ciklin, dorind ca fetiţa să se odihnească, rămase s-o aştepte să se trezească; şi pentru ca fetiţa să nu-şi irosească cu maică-sa căldura, o luă în braţe Şi o păstră aşa pînă dimineaţă, ca pe ultima rămăşiţă jalnică din femeia pierită.
*
La începutul toamnei Voşcev începuse să simtă furata timpului şi stătea în sălaş, înconjurat de mtunericul serilor obosite.
74
75
Ceilalţi oameni stăteau şi ei întinşi sau înj capul oaselor - lampa comună le lumina feţele şi I tăceau cu toţii. Vigilent, tovarăşul Paşkin dotase bîrlogul săpătorilor cu un difuzor, pentru ca înj timpul odihnei fiecare să poată dobîndi din pîlnie sensul vieţii de clasă.
— Tovarăşi, trebuie să mobilizăm urzica pe frontul construcţiei socialiste! Urzica nu e altceva, decît un obiect al necesităţii de peste graniţă... 1
— Tovarăşi, rostea pîlnia cîte o cerinţă în fie-1 care clipă, trebuie să retezăm cozile şi coamele! cailor! Fiecare optzeci de mii de cai ne vor dai treizeci de tractoare!...
Safronov asculta şi jubila, regretînd doar că nul poate întoarce vorba în pîlnie, ca să se audă acolo I despre simţirea lui activă, despre disponibilitatea! lui pentru

tunderea cailor şi pentru fericire. însă! lui Jaciov, ca şi lui Voşcev, i se făcea ruşine fără motiv din pricina lungilor cuvîntări de la radio;! nu le căşuna nimic împotriva celui ce vorbea sil îndruma, ci doar simţeau tot mai tare ruşinea! personală. Uneori Jaciov nu mai putea răbda dis-1 perarea asuprită a sufletului său şi striga prin] vuietul conştiinţei, care curgea din pîlnie:
— Opriţi sunetul ăsta! Lăsaţi-mă să-i răspund. I Safronov ieşea imediat în faţă cu mersul luil
graţios.
— Dumneata, tovarăşe Jaciov, ar trebui, credl eu, să-ţi ajungă cu aruncatul expresiilor şi să tel subordonezi cu totul producţiei conducerii.
— Safronov, lasă omul în pace, spunea Voşcev. Şi-aşa ne e urît să trăim.
Dar socialistul Safronov se temea să uite dej obligaţia bucuriei şi le răspundea tuturor şi pentru I totdeauna cu vocea supremă a atotputerniciei:
— Cine are în nădragi carnetul de partid trebuie să se îngrijească să aibă în trup entuziasmul muncii. 1
76
Te provoc, tovarăşe Voşcev, să ne luăm la întrecere în privinţa celei mai mari fericiri a bunei dispoziţii!
Pîlnia radioului funcţiona tot timpul ca viforul, iar apoi mai proclamă o dată că fiecare om al muncii trebuie să ajute la acumularea zăpezii pe ogoarele colective şi aici radioul tăcu; pesemne plesnise puterea ştiinţei, care pînă atunci minase cu nepăsare prin natură cuvintele necesare tuturor.
Băgînd de seamă tăcerea pasivă, Safronov începu să acţioneze în locul radioului:
— Să punem întrebarea: de unde a apărut poporul rus? Şi să răspundem: din mărunţişul burghez. S-ar fi născut el şi din altă parte, dar nu mai era loc. Şi de aceea trebuie să-1 aruncăm pe fiecare în saramura socialismului, ca să năpîrlească de pe el coaja capitalismului şi inima să-şi îndrepte atenţia spre jarul vieţii împrejurul focului luptei de clasă şi să se producă entuziasmul!
Neavînd ieşire pentru forţa minţii sale, Safronov o slobozea în cuvinte şi le vorbea multă vreme. Sprijinindu-şi capul în palme, unii îl ascultau, ca "ă-şi umple cu aceste sunete mîhnirea pustie din cap, iar alţii sufereau monoton, neauzind cuvintele şi trăind în propria lor linişte. Pruşevski stătea chiar pe pragul barăcii şi se uita în seara tîrzie a lumii. Vedea copacii negri şi auzea de undeva o muzică îndepărtată, care tulbura văzduhul. Pruşevski nu obiecta nimănui cu sentimentul său. Viaţa i se părea bună cînd fericirea este de neatins Şi despre ea doar foşnesc copacii şi cîntă fanfara m grădina sindicatului.
Curînd, resemnîndu-se cu vlăguirea generală, toată brigada aţipi aşa cum trăise: în cămăşile din timpul zilei şi în nădragi, ca să nu se ostenească cu descheiatul nasturilor şi să-şi păstreze Puterile pentru producţie.
Numai Safronov rămase fără somn. Se uită la °amenii întinşi şi se exprimă cu amărăciune:
77
— Hei, masă, masă! Greu e să organizezi din tine scheletul comunismului! Şi ce-ţi trebuie, scîrba ce eşti? Tu, nemernico, ai scos sufletul din toată] avangarda!
Şi conştientizînd cu precizie jalnica înapoiere a maselor, Safronov se lipi de unul dintre cei istoviţi şi uită de sine în hăţişul somnului.
Iar dimineaţa, fără să se scoale din culcuş, o salută pe fetiţa venită cu Ciklin, ca fiind elementul viitorului, după care aţipi din nou.
Fetiţa se aşează cu grijă pe o bancă, găsi printrej lozincile de pe pereţi harta URSS-ului şi îl întrebăj pe Ciklin despre liniile meridianelor:
— Nene, ce-s astea, garduri contra burjuilor?!
— Garduri, fetiţa mea, ca să nu sară la noi, îi explică Ciklin, dorind să-i dea minte revoluţiol nară.
— Dar mama mea n-a sărit gardul şi tot a murit!
— Nu-i nimic, spuse Ciklin. Acum toate bur-1 juicele mor.
— N-au decît să moară, rosti fetiţa. Oricum! mi-o amintesc şi o s-o văd în vis. Numai că pînte-1 cele ei nu mai este şi n-am pe ce pune capul cînd I mi-e somn.
— Nu-i nimic, o să dormi pe pîntecele meu, îi I promise Ciklin.
— Dar ce-i mai frumos - spărgătorul de gheaţă] „Krasin" sau Kremlinul?
— Asta, micuţo, n-o mai ştiu: eu sînt un nimeni! j spuse Ciklin şi se gîndi la capul

său, singurul din I tot trupul care nu putea să simtă; şi dacă ar fii putut, i-ar fi explicat copilului lumea întreagă, cal să ştie cum să trăiască fără primejdii.
Fetiţa dădu ocol noului ei loc de viaţă şi numără toate obiectele şi toţi oamenii, dorind să-şi dea seama de la bun început pe cine iubeşte şi pe cine
78
nu iubeşte; după asta se deprinse cu şura din scînduri şi i se făcu foame.
— Daţi-mi de mîncare! Ah, lulia, te bag în niormînt!
Ciklin îi aduse nişte casă şi îi înveli burtica de copil cu un ştergar curat.
— De ce-mi dai casă rece, ah, tu, lulia!
— De unde şi pînă unde eu sînt lulia pentru
tine?
— Păi cînd pe mama o chema lulia, cînd încă se uita cu ochii şi răsufla tot timpul, s-a însurat cu Martînîci, pentru că era proletar, iar Martînîci, de cum venea, îi spunea mamei: „Ah, lulia, te bag în mormînt!" Insă mama oricum îşi făcea de lucru cu el.
Pruşevski o asculta şi o observa pe fetiţă; de mult nu mai dormea, tulburat de copilul apărut şi în acelaşi timp întristat că această fiinţă, plină, ca de ger, de viaţă proaspătă, trebuie să se chinuiască mai complicat şi mai prelung decît el.
— Am găsit-o pe fata ta, îi spuse Ciklin lui Pruşevski. Hai s-o vezi, e încă întreagă.
Pruşevski se ridică şi se duse, pentru că îi era indiferent dacă stătea culcat sau mergea înainte.
In curtea fabricii de faianţă bătrînul îşi terminase opincile, dar se temea să umble prin lume cu asemenea încălţări.
— Tovarăşi, nu ştiţi dacă au să mă aresteze în opinci sau n-au să se atingă de mine? întrebă bătrînul. Că acum şi ultimul om umblă cu turetci de piele; muierile de cînd lumea au umblat cu Pielea goală sub fustă, iar acum fiecare are nădragi înfloraţi traşi pe sub fustă şi chiar că-i interesant!
— Cine are nevoie de tine! spuse Ciklin. Mergi Şi taci.
— Nici pîs n-am să spun! Uite de ce mă tem : ana, au să spună, umbli în opinci, înseamnă că
79
eşti sărac ! Şi dacă eşti sărac, de ce trăieşti singur şi nu te aduni cu ceilalţi săraci?... Uite de ce mă tem! Altfel aş fi plecat de mult.
— Gîndeşte, bătrîne, îl sfătui Ciklin.
— Păi nu mai am cu ce gîndi.
— Ai trăit mult: poţi să funcţionezi numai cd aducerea aminte.
— Ba nu, am uitat tot, încît aş mai putea trăi o dată.
Coborînd în adăpostul femeii, Ciklin se apleca şi o sărută din nou.
— Dar e moartă! se miră Pruşevski.
— Şi ce ? zise Ciklin. Fiecare om se întîmplă să] fie mort, dacă e chinuit peste poate. Doar n-al nevoie de ea pentru trai, ci numai pentru amintire!
îngenunchind, Pruşevski atinse buzele moartei şi obidite şi, simţindu-le, nu avu parte nici de i bucurie, nici de tandreţe.
— Nu-i aceea pe care am văzut-o în tinereţe,] rosti el. Şi ridicîndu-se deasupra moartei, mai| spuse: Dar s-ar putea să fie ea, după simţiri apropiate nu mi-am recunoscut niciodată iubitele, iar] de la depărtare le-am dus dorul.
Ciklin tăcea. Şi într-un om străin şi mort simţeai ceva rămas cald şi înrudit, cînd avea prilejul să-1 sărute sau să pătrundă cumva mai adînc către el.i
Pruşevski nu se putea despărţi de moartă.J Uşoară şi fierbinte, ea trecuse cîndva pe lîngă el — J atunci îşi dorise moartea văzînd-o plecînd cu ochii în pămînt, cu trupul trist şi tremurător. Iar urmă ascultase vîntul în lumea posacă şi tînjis după ea.
Temîndu-se odată să ajungă din urmă aceast femeie, această fericire în anii de tinereţe, poate, o lăsase lipsită de apărare pentru toat viaţa şi ea, obosind să se mai chinuiască, se ascui şese aici ca să piară de foame şi de tristeţe. Acur zăcea cu faţa în sus, cum o întorsese Ciklin pentr
80
sărutul său - sfoara care-i lega creştetul capului şi bărbia îi ţinea gura închisă, picioarele lungi, dezgolite erau acoperite de un puf des, aproape ca o blană, crescută din pricina bolilor şi a lipsei de adăpost, o putere străveche, reînviată o

prefăcea pe această femeie moartă încă din timpul vieţii într-un animal acoperit cu blană.
— Bine, ajunge, spuse Ciklin. O vor păzi aici felurite obiecte moarte. Căci şi morţii sînt mulţi, ca şi cei vii, şi nu le e urît unii cu alţii.
Şi Ciklin mîngîie cărămizile pereţilor, ridică un lucru vechi, necunoscut, îl puse lîngă răposată şi ieşiră amîndoi. Femeia rămase să zacă la vîrsta aceea veşnică, la care murise.
Traversînd curtea, Ciklin se întoarse şi înfundă uşa ce ducea spre moartă cu cărămizi sparte, cu lespezi vechi de piatră şi cu alte materii grele. Pruşevski nu-1 ajută şi îl întrebă mai pe urmă:
— De ce te munceşti ?
— Cum de ce ? se miră Ciklin. Şi morţii sînt oameni.
— Dar ea nu are nevoie de nimic.
— Ea, nu, dar eu am nevoie de ea. Să se economisească ceva de pe urma omului - cînd văd amărăciunea morţilor sau oasele lor, simt că n-are rost să trăiesc!
Bătrînul care-şi făcuse opincile plecase din curte - numai nişte bocanci rupţi erau aruncaţi în locul lui, ca amintire a celui dispărut.
Soarele era de-acum sus şi sosise de mult momentul muncii. De aceea Ciklin şi Pruşevski plecară în grabă spre groapa de fundaţie, străbătînd uliţele de pămînt, nepavate, acoperite cu frunze, sub care erau ascunse şi se încălzeau seminţele verii viitoare.
In seara aceleiaşi zile, săpătorii nu mai puseră m funcţiune pîlnia ţipătoare, ci, după ce mîncară P[e] săturate, se apucară s-o privească pe fetiţă,
81
zădărnicind astfel munca culturală a sindicatului! prin radio. încă de cu dimineaţă Jaciov hotărîsel că de îndată ce fetiţa aceea şi copiii de seama ei I vor creşte cît de cît, va termina cu toţi locuitorii I adulţi ai localităţii; era singurul care ştia că înj URSS trăiesc mulţi duşmani de moarte ai socialis-1 mului, mulţi egoişti şi batjocoritori ai lumii viitoarei şi se consola în secret cu faptul că în curînd val ucide pînă la unul masa lor, lăsîndu-i în viaţă*! numai pe pruncii proletari şi pe cei curat orfani. 1
— Tu cine eşti, fetiţo? întrebă Safronov. Cu ce I s-au ocupat tăticul şi mămica ta?
— Eu sînt nimeni, îi răspunse fetiţa.
— Cum să fii nimeni ? Nu ţi-a fost pe plac vreun I principiu de genul feminin, dacă te-ai născut sub puterea sovietică?
— Chiar nu voiam să mă nasc, mă temeam căi maică-mea o să fie burjuică.
— Atunci cum de te-ai organizat? Ruşinoasă şi temătoare, fetiţa îşi lăsă capul în| jos; ştia că este prezentă în mijlocul proletaria-J tului şi se ferea singură, aşa cum demult maică-sa 1 o sfătuise îndelung.
— Ştiu cine-i cel mai mare.
— Cine-i ? întrebă Safronov.
— Cel mai mare e Lenin, al doilea, Budionnîi[1]. j Cînd ei nu erau şi nu trăiau decît burjuii, nu I m-am născut pentru că nu am vrut. Dar de cum s-a ivit Lenin, m-am ivit şi eu!
— Bravo, fătucă! de-abia putu să îngaimel Safronov. Maică-ta a fost femeie conştientă! Şi 1 puterea noastră sovietică e adîncă, dacă pînă şil copiii, fără să-şi aducă aminte de mame, îl şi simt 1 pe tovarăşul Lenin!
1. Semion Mihailovici Budionnîi (1883-1973) - comandant al Armatei I de Cavalerie în timpul Războiului Civil. Ulterior mareşal al Uniunii Sovietice.
Ţăranul acela neştiut, cu ochi galbeni, îşi scheuna într-un ungher al barăcii amărăciunea sa de zi cu zi, numai că nu spunea de unde i se trage si se străduia din răsputeri să le facă tuturor pe plac. Minţii lui melancolice i se arăta satul în secară şi deasupra ei bătea vîntul şi învîrtea încet moara de lemn, care măcina pîinea cea de toate zilele, paşnică. Trăia în trecutul apropiat, simţind saţietatea în burtă şi fericirea familiei în suflet; si oricîţi ani se uitase din sat în depărtare şi în viitor, văzuse în capătul cîmpiei numai contopirea cerului cu pămîntul, iar deasupra lui avusese lumina îndestulătoare a soarelui şi stelelor.
Ca să nu gîndească mai departe, ţăranul se culcă jos şi începu să plîngă cît mai repede cu putinţă, vărsînd lacrimi grabnice.
— Ajungă-ţi cu îndurerarea, mic-burghezule! îl opri Safronov. Că aici trăieşte

acum un copil, sau nu ştii că mîhnirea trebuie anulată la noi!
— Eu, tovarăşe Safronov, m-am uscat de-acum, îl anunţă ţăranul de la distanţă. M-am înduioşat din pricina înapoierii.
Fetiţa ieşi de la locul ei şi îşi sprijini capul de peretele de scînduri. îi era dor de maică-sa, se temea de noaptea nouă şi singuratică şi se mai gîndea ce trist şi ce mult va zăcea maică-sa, aştep-tînd ca fiica ei să îmbătrînească şi să moară.
— Unde-i pîntecele? întrebă ea, întorcîndu-se spre cei care o priveau. Pe ce-o să dorm ?
Ciklin se întinse de îndată şi se pregăti.
— Dar de mîncare ? întrebă fetiţa. Stau toţi ca nişte Iulii, iar eu n-am ce să mănînc.
Jaciov veni la ea cu căruciorul şi-i oferi nişte bezele de fructe, rechiziţionate de cu dimineaţă de la un şef de magazin alimentar.
— Ia şi mănîncă, sărăcuţe Din tine nu se ştie ce-o să iasă, dar din noi se ştie.
Fetiţa mîncă şi se culcă cu faţa pe burta lui Ciklin. Se făcuse palidă de oboseală şi, uitînd de
82
83
ea, îl cuprinse pe Ciklin cu mîna, ca pe maică-sa, I cu care era obişnuită.
Safronov, Voşcev şi toţi ceilalţi săpători se uitară I mult timp la somnul acelei mici făpturi, care va I fi stăpînă peste mormintele lor şi va trăi pe pămîn-1 tul liniştit, ticsit de oasele lor.
— Tovarăşi, începu să definească Safronov I sentimentul tuturor. în faţa noastră, zace fără 1 cunoştinţă un locuitor faptic al socialismului. De j la radio şi din alte materiale culturale nu auzim I decît linia, dar n-avem ce să pipăim. însă aici se I odihneşte materia creaţiei şi obiectivul special al I partidului - un om mic, destinat să fie elementB universal! De asta trebuie să terminăm cît mai« brusc groapa de fundaţie, pentru ca să provină cît I mai iute casa şi, personalul copilăresc să fie apărat I de vînt şi răceală cu ajutorul zidului de piatră! I Voşcev o încercă pe fetiţă la mînă şi o privi din I cap pînă în picioare, aşa cum în copilărie se uita I la îngerul de pe peretele bisericii; acest trup slab, I părăsit fără părinţi printre oameni, va simţi cîndva I torentul cald al sensului vieţii şi mintea ei va I vedea un timp asemănător zilei celei dintîi, de la I început.
Şi pe loc se luă hotărîrea ca săpatul pămîntului I să înceapă cu o oră mai devreme, pentru a se I apropia momentul zidăriei cu piatră brută şi al I restului arhitecturii.
— Ca monstru, doar salut părerea voastră, dar I nu vă pot ajuta, spuse Jaciov. Căci oricum o să I pieriţi - fiindcă în inimă nu aveţi nimic, mai bine I aţi iubi ceva mic şi v-aţi otrăvi cu munca. Deocam- I dată n-aveţi decît să existaţi!
întrucît era rece, Jaciov îl sili pe ţăran să-şi I scoată sumanul şi înveli cu el copilul pentru noapte: 1 ţăranul a agonisit toată viaţa lui capitalismul — ■ înseamnă că a avut timp să se încălzească.
Zilele de odihnă Pruşevski şi le petrecea în I observaţii sau îi scria surorii sale. Momentul cînd j
lipea timbrul şi punea scrisoarea la cutie îi dădea întotdeauna o fericire calmă, de parcă ar fi simţit că cineva are nevoie de el, că-1 îndeamnă să rămînă în viaţă şi să acţioneze scrupulos pentru folosul obştesc.
Soră-sa nu-i scria nimic, avea mulţi copii, era istovită şi trăia ca într-o uitare. Doar o dată pe an, de Paşti, îi trimitea fratelui ei o carte poştală, în care îi spunea: „Hristos a înviat, dragă frate! Noi trăim ca şi pînă acum, copiii cresc, soţului i s-a mai acordat o gradaţie, acum aduce 48 de ruble. Vino să ne vizitezi. Sora ta, Ania".
Pruşevski purta mult timp această carte poştală în buzunar şi, recitind-o, uneori plîngea.
în plimbările sale, se ducea departe, în singurătate. Odată se opri pe un deal, departe de oraş şi de şosea. Ziua era tulbure, nedefinită, de parcă timpul nu mai continua - în asemenea zile moţăie plantele şi animalele, iar oamenii îşi pomenesc părinţii. Pruşevski se uita liniştit la bătrîneţea ceţoasă a naturii şi vedea în capătul ei nişte clădiri albe şi calme, care luminau mai tare decît era lumină în văzduh. Nu ştia numele acelui şantier încheiat, nici destinaţia lui, deşi

se putea înţelege că acele clădiri de departe sînt făcute nu doar pentru folos, ci şi pentru bucurie. Cu mirarea omului deprins cu tristeţea, Pruşevski observa tandreţea strictă şi forţa răcită, închisă în sine a monumentelor îndepărtate. încă nu mai văzuse o asemenea credinţă şi libertate în pietrele clădite Şi nu cunoştea legea autoiluminării pentru culoarea cenuşie a patriei lui. Ca o insulă în mijlocul restului lumii aflat în construcţie, se înălţa acest subiect alb al edificiilor şi lumina calm. Dar nu totul era alb la clădirile acelea - în unele locuri aveau culoarea albastră, galbenă şi verde, ceea ce [le] conferea frumuseţea intenţionată a unui desen de copil. „Cînd s-o fi construit?" se întrebă cu mîhnire Pruşevski. Pentru el era mai comod să
84
85
simtă tristeţea pe steaua stinsă a pămîntului; fericirea străină şi îndepărtată trezea în el ruşinea şi îngrijorarea - ar fi vrut, fără să-şi dea seama, ca lumea veşnic în construcţie şi veşnic neterminată să semene cu viaţa lui distrusă.
Se uită încă o dată cu insistenţă la oraşul acela nou, nedorind nici să-1 uite, nici să greşească, însă clădirile se înălţau ca şi mai înainte, senine, de parcă în jurul lor nu era pîcla văzduhului natal, ci o^ transparenţă răcoroasă.
întorcîndu-se înapoi, Pruşevski văzu multe femei pe străzile oraşului. Femeile mergeau încet, în pofida tinereţii lor, pesemne că se plimbau şi aşteptau seara înstelată.
In zori, Ciklin veni la birou împreună cu un ins necunoscut, îmbrăcat doar cu nădragii.
— Pe tine te caută, Pruşevski, spuse Ciklin. Te roagă să-i dai sicriele satului lor.
— Care sicrie ?
Omul gol, uriaş, uscat de vînt şi amar, nu-şi spuse imediat cuvîntul, ci mai întîi îşi lăsă capul în jos şi chibzui cu încordare. Pesemne că uita mereu să se gîndească la sine şi la grijile sale: poate se extenuase sau poate murea în părţi mici în mersul vieţii.
— Sicriele! anunţă el cu o voce fierbinte, lînoasă. Sicriele din scînduri le-am pus în peşteră ca să fie, iar voi scormoniţi toată vîlceaua. Daţi-ne sicriele!
Ciklin spuse că într-adevăr în ajun, în apropierea pichetului dinspre nord, fuseseră găsite o sută de sicrie goale; el luase două pentru fetiţă -într-un sicriu îi făcuse pat pentru viitor, cînd va începe să doarmă fără pîntece, iar pe celălalt i-1 dăruise pentru jucării şi pentru restul gospodăriei ei de copil: să-şi aibă şi ea colţişorul ei roşu.
— Daţi-i ţăranului celelalte sicrie, îi răspunse Pruşevski.
86
— Dă-mi-le pe toate, spuse omul. Ne lipseşte inventarul mort, oamenii îşi aşteaptă avutul. Sicriele acelea le-am pregătit prin autoimpunere, nu ne lua agoniseala!
— Nu, rosti Ciklin. Cele două sicrie lasă-le copilului nostru, pentru voi sînt oricum prea mici.
Insul necunoscut stătu, gîndi ceva şi nu acceptă:
— Nu se poate! Unde o să ne punem copiii ? Sicriele le-am făcut după înălţime: au semne, ca să ştie fiştecine în care să se bage. La noi, fiştecare trăieşte fiindcă are sicriul lui: acum el e gospodăria noastră de bază! Am stat întinşi şi ne-am deprins cu ele înainte de a le ascunde în peşteră.
Ţăranul cu ochii galbeni, care trăia de mult la groapa de fundaţie, intră grăbit în birou.
— Elisei, îi spuse el insului gol pînă la brîu. Le-am legat cu nişte şnururi într-un şir, hai să le tîrîm cît pămîntu-i uscat!
— Ai pierdut două sicrie, se pronunţă Elisei. Acum în ce-o să te întinzi?
— Eu, Elisei Sawici, am să mă întind sub arţarul de dumbravă de la mine din curte, sub copacul acela puternic am să mă culc. Mi-am şi pregătit acolo o groapă la rădăcină - sîngele meu o să urce prin trunchi, o să se ridice sus! Sau, te pomeneşti c-o să spui că sîngele meu s-a făcut subţire, că n-o să fie gustos pentru copac?
Insul cel gol pînă la brîu stătea fără nici o impresie şi nu răspunse nimic. Fără să bage în seamă pietrele de pe drum şi recele vînt al zării, Porni împreună cu

ţăranul să ia sicriele. în urma lor porni Ciklin, uitîndu-se la spinarea lui Elisei, acoperită cu un sol întreg de necurăţenii şi năpădită de-acum de o blană protectoare. Elisei se oprea arareori în loc şi cerceta spaţiul cu ochi somnoroşi, goi, ca şi cum îşi amintea ceva uitat
87
sau căuta un loc ferit pentru odihna cea ursuză. Dar patria îi era necunoscută şi el îşi pleca în jos ochii stinşi.
Sicriele stăteau într-un şir lung la înălţimea uscată de pe marginea gropii de fundaţie. Ţăranul, care dăduse fuga mai înainte la baracă, era bucuros că sicriele se găsiseră şi că apăruse Elisei; apucase să facă găuri la capetele sicrielor şi să le lege pe toate unele de altele. Trecîndu-şi peste umăr capătul frînghiei de la sicriul din faţă, Elisei îşi propti bărbia în piept şi începu să tragă, precum un edecar, aceste obiecte din scînduri, tîrîndu-le pe uscata mare de zi cu zi. Ciklin şi întreaga brigadă stăteau fără să-i pună vreo piedică lui Elisei şi se uitau la urma pe care sicriele goale o lăsau în ţărînă.
— Nene, ăştia erau burjui ? se interesă fetiţa, care se ţinea de Ciklin.
— Nu, fetiţa mea, îi răspunse Ciklin. Ei trăiesc în căsuţe de paie, seamănă grîne şi mănîncă pe din două cu noi.
Fetiţa se uită în sus, la feţele bătrîne ale oamenilor.
— Atunci la ce le trebuie sicriele ? Numai burjuii trebuie să moară, nu săracii!
Săpătorii tăcură, neştiind încă datele problemei, ca să poată răspunde.
— Şi unul era gol! rosti fetiţa. Hainele sînt luate cu japca întotdeauna cînd oamenilor nu le e milă de alţii, ca să-i lase cu hainele pe ei. Şi mama mea zace goală.
— Ai dreptate sută la sută, fetiţo, hotărî Safronov. Chiar acum au plecat de la noi doi chiaburi.
— Du-te şi omoară-i! spuse fetiţa.
— Nu ni se dă voie, fetiţo: două persoane nu-s j o clasă.
— E unul şi încă unul, făcu socoteala fetiţa.
88
— Dar erau puţini de toţi, spuse Safronov cu părere de rău. Iar noi, conform plenarei, sîntem obligaţi să-i lichidăm cel puţin ca clasă, pentru ca toţi proletarii şi toţi argaţii să rămînă orfani de duşmani!
— Şi cu ce-o să rămîneţi ?
— Cu sarcinile, cu linia fermă a măsurilor pe mai departe, pricepi ce-i asta?
— Da, răspunse fetiţa. Asta înseamnă ca toţi oamenii răi să fie omorîţi, altfel cei buni sînt foarte puţini.
— Eşti o generaţie întru totul de clasă, se bucură Safronov, înţelegi cu precizie toate relaţiile, cu toate că eşti încă minoră. Monarhismul avea nevoie de oameni la nimereală pentru război, pe cînd nouă doar o singură clasă ne e dragă, iar noi chiar şi clasa noastră o s-o curăţăm curînd de elementul inconştient.
— De netrebnici, ghici fetiţa cu uşurinţă. Atunci au să fie numai oamenii cei mai principali! Mama mea îşi spunea şi ea nemernică, fiindcă a trăit, dar acum a murit şi a devenit bună, nu-i aşa?
— Aşa-i, spuse Ciklin.
Amintindu-şi că maică-sa se află singură în beznă, fetiţa se îndepărtă în tăcere, fără să ţină cont de nimeni, şi se aşeză în nisip ca să se joace. Dar nu se juca, doar atingea ceva cu mîna nepăsă-toare şi se gîndea.
Săpătorii se apropiară şi, aplecîndu-se spre ea, [0] întrebară:
— Ce-i cu tine ?
— Nimic, zise fetiţa, neacordîndu-le atenţie. Mi [s]~a urît la voi, nu mă iubiţi şi o să vă stîlcesc la [n]°apte, după ce o să aţipiţi.
Meşterii se uitară cu mîndrie unii la alţii şi Secare din ei voia să ia copilul în braţe şi să-1 strîngă .[a] Piept, pentru a simţi locul acela cald, de unde [lzv]°[r]ăşte această minte şi farmecul vieţii mici.
89
Numai Voşcev se simţea slab şi lipsit **dej** bucurie, observînd mecanic depărtarea; încă nu ştia dacă există ceva deosebit în existenţa comună,] nimeni nu-i putea spune pe de rost statutul univerl sal, iar evenimentele de la suprafaţa pămîntului nu-1 ispiteau. Indepărtîndu-se cît de cît, Voşcevl dispăru pe cîmp cu paşi înceţi şi

se întinse acolo] nevăzut de nimeni, mulţumit că nu mai participă la circumstanţele nebune.
Mai tîrziu găsi urma sicrielor tîrîte de cei doi ţărani dincolo de orizont, în ţinutul lor de garduri gîrbovite, năpădite de brusturi. Poate acolo era liniştea locurilor calde de prin curţi sau în vîntul drumurilor se înălţa paragina sărăntoacă a **unul** colhoz cu un morman de inventar mort la mijloci Voşcev porni într-acolo cu mersul unui om exclus în mod mecanic, fără să-şi dea seama că doarl slăbiciunea muncii culturale de la groapa de funda- j ţie îl face să nu regrete construcţia casei viitoare, j în ciuda soarelui destul de senin, n-avea nici ci bucurie în suflet, mai ales că peste cîmp se aşter- j nea fumul tulbure al răsuflării şi mirosului ierbii.! Se uită împrejur - peste întregul spaţiu plutea aburul răsuflării vii, creînd o invizibilitate somno-rbasă, înăbuşitoare; răbdarea dăinuia obosită în lume, de parcă toţi cei vii se aflau undeva între timp şi propria mişcare: începutul ei l-au uitat toţi, iar sfîrşitul este necunoscut, rămăsese doar direcţia. Şi Voşcev porni pe un drum deschis.
*
Kozlov sosi la groapa de fundaţie ca pasager înl automobilul condus de însuşi Paşkin. Kozlov era îmbrăcat într-un costum gri-deschis, avea faţ« completată de cine ştie ce bucurie permanentă şl începuse să iubească tare masa proletară. Orice; răspuns pe care îl dădea unui om al muncii, îl
90
începea cu nişte cuvinte de sine stătătoare: „Bine, excelent" — şi continua. în sinea sa, îi plăcea să rostească: „Unde eşti, fascistă de nimic!" - şi multe alte scurte lozinci-cîntece.
în dimineaţa aceea Kozlov lichidase ca sentiment dragostea sa pentru o doamnă de mijloc. Ea îi scria în zadar scrisori de admiraţie, iar el, trăgînd din greu la munca obştească, tăcea, refuzînd dinainte să-i confişte mîngîierile, pentru că se afla în căutarea unei femei de un tip mai distins, mai activ. Citind într-un ziar despre suprasolicitarea poştei şi despre proasta ei funcţionare, se hotărîse să consolideze acest sector al construcţiei socialiste pe calea interzicerii scrisorilor doamnei pentru el. Ii scrise femeii ultima carte poştală concluzivă, declinîndu-şi responsabilitatea iubirii:
„Unde-a fost o masă-mbelşugată, Stă acum acest sicriu![1]
Kozlov".
Aceste versuri de-abia le citise şi se grăbise să nu le uite.
în fiecare zi, trezindu-se, citea cărţi în pat şi, memorînd formule, lozinci, versuri, precepte, felurite cuvinte ale înţelepciunii, teze ale unor acte felurite, rezoluţii, strofe de cîntece şi altele, pleca să dea ocol organelor şi organizaţiilor, unde era cunoscut şi respectat ca o forţă obştească activă -Şi acolo Kozlov îi speria pe funcţionari, care şi-aşa erau băgaţi în sperieţi, cu valoarea sa ştiinţifică, [c]u orizontul şi buna sa pregătire. Ca supliment la Pensia sa de categoria întîi, îşi asigurase şi alimente în natură.
Intrînd odată într-o cooperativă, fără să se mişte din loc, îl chemase la el pe director şi îi spusese:
• Versuri de Gavrila Romanovici Derjavin (1743-1816).
91
— Bine, excelent, dar cooperativa voastră, curaj se spune, este de tip Rochdale[1] şi nu sovietici înseamnă că nu sînteţi o bornă de pe drumul celj mare spre socialism?!
— Nu vă înţeleg, cetăţene, răspunse cu modes-J tie directorul.
— Aşa, vasăzică, iar: el, pasivul, n-a cerut ferii cire de la cer, ci pîinea cea de toate zilele, pîini neagră! Bine, excelent! spusese Kozlov şi ieşisi jignit de tot, iar peste o decadă devenise preşedintele comitetului sindical al vînzătorilor din cooperativa aceea. Nici nu aflase că funcţia o primise la intervenţia directorului, care ţinea cont nil numai de furia maselor, ci şi de calităţile furioşilor!
Coborînd din automobil, cu o înfăţişare de oua mintos, trecu pe arena construcţiei şi se opri la marginea ei, ca să aibă o părere globală despre întregul ritm al muncii. Cît îi priveşte pe săpătorii din apropiere, le spuse:
— Nu fiţi oportunişti în practică!
In timpul pauzei de prînz, tovarăşul Paşkin îi înştiinţa pe meşteri că păturii de

nevoiaşi a satul lui i s-a făcut dor cu tristeţe de colhoz şi că trebuie j aruncat acolo ceva deosebit din clasa muncitoare, pentru a se începe lupta de clasă împotriva cioal telor săteşti ale capitalismului.
— De mult e timpul să terminăm cu paraziţii! înstăriţi! se exprimă Safronov. Nu simţim dogoarea luptei de clasă, iar focul trebuie să fie : altfel per-1 sonalul activ n-ar avea unde să se încălzească!.!
Şi după asta brigada îi desemnă pe SafronoVl şi pe Kozlov să se ducă în satul cel mai apropiat!
1. Oraş în Anglia (în conurbaţia Manchester), unde în 1843, s-a înfiinţat prima societate muncitoreascl de consum, dintr-o serie întreagă, fundamentată p< ideile socialistului utopic englez Robert Owei (1771-1858).
92
pentru ca săracul să nu rămînă orfan de tot în socialism sau coţcar particular în adăpostul său. Jaciov veni spre Paşkin cu fetiţa în cărucior şi îi spuse:
— Ia şi vezi socialismul acesta într-un trup desculţ. Apleacă-te, mişelule, spre oasele ei, de unde ai mîncat grăsimea!
— E un fapt! rosti fetiţa.
Aici, şi Safronov îşi defini părerea.
— Noteaz-o, tovarăşe Paşkin, pe Nastia - ea e obiectul nostru de bucurie viitoare!
Paşkin scoase carnetul de însemnări şi puse un punct în el; în carnetul lui Paşkin erau înfăţişate multe puncte şi fiecare din ele însemna o atenţie pentru mase.
în seara aceea Nastia îi întinse lui Safronov un aşternut separat şi se aşează ca să stea cu el. Safronov o rugă pe fetiţă să-i fie dor de el, pentru că acolo ea e singura femeie cu inimă. Şi Nastia stătu liniştită toată seara lîngă el, încercînd să gîndească cum Safronov se va duce acolo unde oamenii săraci suferă în căsuţe şi cum se va umple de păduchi printre străini.
Mai pe urmă Nastia se întinse în aşternutul lui Safronov, îl încălzi şi apoi se duse să doarmă pe pîntecele lui Ciklin. Demult de tot, se deprinsese să încălzească aşternutul maică-si, înainte ca în el să se culce tatăl ei vitreg.
Locul uterin pentru casa vieţii viitoare era gata; de-acum, în groapa de fundaţie, urma să se zidească piatră brută. Dar Paşkin gîndea mereu ginduri deştepte şi îi raportă celui mai mare din oraş că volumul casei este mic, deoarece femeile s°cialiste vor fi pline de prospeţime şi pletoră şi toată suprafaţa pămîntului se va acoperi de copi-aria forfotind cu paşi mărunţei; oare copiii vor fi nev°iţi să trăiască afară, în clima neorganizată?
93
— Nu, răspunse mai-marele, împingînd cu o mişcare involuntară tartina săţioasă de pe masja Săpaţi o groapă de fundaţie de trei ori mai mar(B
Paşkin se aplecă, luă tartina de jos şi o pusa la loc pe masă.
— N-avea rost să te apleci, îi spuse mai-mareleJ Pentru anul viitor am proiectat în regiune o prol ducţie agricolă de jumătate de miliard.
Atunci Paşkin puse tartina la loc în coşul de I hîrtii, temîndu-se că va fi luat drept un ins cari trăieşte în ritmurile epocii regimului de economia
Pruşevski îl aştepta pe Paşkin în apropierea clădirii pentru a primi urgent dispoziţiile cu prd vire la lucrări. Insă Paşkin, în timp ce străbătuşi vestibulul, se gîndi să mărească groapa de fundaţie nu de trei, ci de şase ori, ca să nimerească la ţana şi s-o ia înaintea liniei principale, pentru ca mal tîrziu s-o întîlnească cu bucurie la loc curat — şa atunci linia îl va vedea şi el se va întipări pe eal ca un punct veşnic.
— De şase ori mai mare, îi dădu el indicaţie Iun Pruşevski. Doar am spus că ritmul e scăzut.
Pruşevski se bucură şi surise. Paşkin, remar-1 cînd fericirea inginerului, eră şi el mulţumit pentra că simţise dispoziţia secţiei tehnico-inginereşti diij uniunea sa sindicală.
Pruşevski se duse la Ciklin pentru a trasa lărgirea gropii de fundaţie. încă înainte de a ajunge! îi văzu pe săpători stînd tăcuţi împrejurul unea căruţe ţărăneşti.
Ciklin scoase din baracă un sicriw gol şi-1 puse în căruţă; apoi se apucă să care şl celălalt sicriu, iar Nastia fugea după el rupînd dej pe sicriu pozele ei. Pentru ca fetiţa să nu se supere! Ciklin o luă la subsuoară şi, ţinînd-o strîns, căra cu cealaltă mînă sicriul.

— Oricum au murit, nu le trebuie sicriele! spu« nea Nastia furioasă. N-o să am unde-mi punM lucrurile!
— Aşa se cuvine, îi răspunse Ciklin. Toţi morţii ₛînt oameni deosebiţi.
— Ce mai granguri! se miră Nastia. Atunci de ce toţi oamenii trăiesc ? Mai bine-ar muri cu toţii şi ar deveni granguri!
— Trăiesc ca să nu mai fie burjui, spuse Ciklin si puse ultimul sicriu în căruţă. In căruţă stăteau doi inşi: Voşcev şi ţăranul acolit al chiaburilor, care plecase cîndva cu Elisei.
— Cui trimiteţi sicriele? întrebă Pruşevski.
— Safronov şi Kozlov au murit într-o căsuţă şi acum le-au dat sicriele mele. Ce să te faci? îl lămuri în amănunţime Nastia. Şi se sprijini de căruţă, îngrijorată ca nu cumva să se piardă ceva din vedere.
Voşcev, care sosise cu căruţa din locuri necunoscute, îmboldi calul să meargă înapoi în spaţiul unde fusese. Lăsîndu-1 pe Jaciov să aibă grijă de fetiţă, Ciklin porni la pas în urma căruţei care se îndepărta.
Pînă se făcu noapte adîncă şi înstelată, merse nainte. Din cînd în cînd, în partea rîpoasă, ardeau luminiţele singuratice ale unor sălaşe necunoscute şi tot acolo lătrau cu jale nişte cîini - poate le era urît sau poate îi simţeau pe oamenii trimişi în delegaţie şi se speriau de ei. Tot timpul, înaintea lui Ciklin mergea căruţa cu sicriele şi el n-o pierdea din vedere.
Cu spinarea sprijinită în sicrie, Voşcev se uita din căruţă la adunătura de stele şi la pîcla moartă Şi compactă a Căii-Laptelui. Aştepta să afle cînd ᵛa fi adoptată rezoluţia privitoare la suspendarea ᵛᵉşniciei timpului şi la răscumpărarea lîncezelii vieţii. Pierzîndu-şi speranţa, aţipi şi se trezi din ᶜᶠ*uza opririi.
ₐ Ciklin ajunse la căruţă peste cîteva minute şi ˡʳicepu să se uite în jur. în apropiere era un sat; Parăginirea totală a sărăciei acoperea satul, iar

gardurile bătrîneşti, răbdătoare, şi copacii de lîngă drum, aplecaţi în linişte, aveau aceeaşi înfăţa sare de tristeţe. în toate casele satului era luminai dar nimeni nu se afla în afara lor. Ciklin se aprj pie de prima casă şi aprinse un chibrit, ca să citească hîrtia albă de pe uşă. Pe hîrtia aceea era indicaţia că aceasta este gospodăria colectivizată nr. 7 a colhozului „Linia Generală" şi că în ea locuieşte activistul responsabil cu lucrările obşteşti de îndeplinire a hotărîrilor de stat şi a tuturoi campaniilor desfăşurate în sate.
— Dă-mi drumul! spuse Ciklin, bătînd în uşăj Activistul ieşi şi îi dădu drumul. Apoi îi facil
factura de recepţie pentru sicrie şi îi spuse lui Voşcev să se ducă la sovietul sătesc şi să steJ toată noaptea în garda de onoare lîngă corpurile celor doi tovarăşi căzuţi.
— Mă duc singur, decise Ciklin.
— Du-te, îi spuse activistul. Numai dă-mi datele) tale, ca să te trec în cadrul mobilizat.
Activistul se aplecă spre hîrtiile sale, pipăind! cu ochi scrupuloşi toate tezele şi sarcinile precisei cu lăcomia responsabilităţii, fără să-şi aducă amintJ de fericirea de acasă, construia viitorul necesail pregătindu-şi eternitatea în el şi de aceea acum se părăginise, se umflase de griji, iar obrajii îl erau năpădiţi de o barbă rară. Lampa ardea în dreptul privirii lui suspicioase, care urmărea mintal şi faptic netrebnicia chiaburească.
Toată noaptea şedea activistul cu lampa] nestinsă, trăgînd cu urechea dacă nu cumva sa aude galopînd pe drumul întunecat vreun călare» de la raion, ca să lanseze vreo directivă pentnl sate. Citea fiecare directivă nouă cu curiozitatea viitoarei desfătări, ca şi cum ar fi pătruns *cm* privirea în secretele oamenilor maturi, centralii Rar se scurgea o noapte fără să apară o directivă şi activistul o studia pînă dimineaţa, acumulînM

pînă spre zori entuziasmul acţiunii invincibile. Şi doar arareori parcă încremenea pentru o clipă din cauza lîncezelii vieţii - atunci se uita cu jale la orice om aflat

sub ochii lui; simţea amintirea faptului că e nătărău şi deficient - aşa i se spunea cîteodată în hîrtiile de la raion. „N-ar fi bine să mă duc în sînul maselor, să uit de mine în viaţa obştească, condusă?" - se întreba în sinea lui activistul în asemenea momente, dar se dezmeticea repede, fiindcă nu voia să fie membru al sărăciei generale şi se temea de nostalgia îndelungată după socialism, pînă cînd fiecare cioban nu se va pomeni în mijlocul bucuriei, căci încă de pe acum poţi să fii calfă a avangardei şi să ai imediat întregul profit al timpului viitor. Deosebit de insistent cerceta activistul semnăturile de pe hîrtii: aceste litere le scria mîna fierbinte a regiunii, iar mîna este o parte a întregului corp, care trăieşte în îndestularea gloriei sub ochii maselor devotate, convinse. Chiar lacrimi apăreau în ochii activistului cînd admira precizia semnăturilor şi reprezentările globului pămîntesc de pe ştampile; căci întregul glob pămîntesc, întregul lui miez vor ajunge curînd în mîini simţitoare, de fier - oare el va rămîne fără influenţă asupra corpului universal al pămîn-tului ? Şi, cu zgîrcenia fericirii asigurate, activistul îşi mîngîia pieptul vlăguit din cauza solicitărilor.

— De ce stai fără mişcare? îl întrebă el pe Ciklin. Du-te să păzeşti cadavrele politice de dezonoarea avuţilor: vezi cum cad fraţii noştri eroici!

Prin bezna nopţii colhoznice Ciklin ajunse la sala pustie a sovietului sătesc. Acolo se odihneau ᶜei doi tovarăşi ai săi. Lampa cea mai mare, menită Pentru iluminatul şedinţelor, ardea deasupra morţilor. Zăceau alături, pe masa prezidiului, acoperiţi Pînă la bărbie cu un steag, ca să nu li se vadă Mutilările mortale şi cei vii să nu se teamă să Moară şi ei tot aşa.

97

Ciklin se opri la picioarele răposaţilor şi sel uită calm la feţele lor tăcute. De-acum Safronovl n-o să mai zică nimic din mintea sa, iar pe Kozlov n-o să-1 mai doară sufletul pentru toată construc-1 ţia organizatorică şi n-o să mai primească pensia I cuvenită.

Timpul curent se scurgea liniştit în bezna] miezului de noapte al colhozului; nimic nu tul- j bura patrimoniul colectivizat şi liniştea conştiinţejJ colective.

Ciklin îşi aprinse o ţigară, se apropie de 1 feţele morţilor şi le atinse cu mîna.

— Ce-i, Kozlov, ţi-e urit ?

Kozlov continua să zacă în mod tăcut, fiindj omorît; şi Safronov era liniştit ca un om mulţu-1 mit, iar mustăţile lui roşcate, pleoştite deasupra | gurii slăbite, pe jumătate deschise, creşteau chiar i din buze, pentru că nu fusese sărutat în timpul] vieţii. împrejurul ochilor lui Kozlov şi Safronov **sel** vedea sarea uscată a fostelor lacrimi, aşa că Ciklin fu nevoit să o şteargă şi să se gîndească - de ca or fi plîns Safronov şi Kozlov la sfîrşitul vieţii?!

— Tu, Safronov, te-ai culcat de tot sau ai poate I de gînd să te scoli?

Safronov nu-i putu răspunde, fiindcă inima lui 1 zăcea în pieptul sfărîmat şi nu avea simţire.

Ciklin trase cu urechea la ploaia care începea în curte, la foşnetul ei întristat, cîntînd în frunziş, pe garduri şi pe acoperişurile paşnice ale satului; apatic, ca într-un pustiu, se revărsa apa răcoroasă şi numai melancolia, fie ea şi a unui singur omj putea răsplăti această vlăguire a naturii. Din cînd] în cînd cîrîiau găinile în fundăturile îngrădite,! dar Ciklin nu le mai auzea şi se culcă sub steagul i comun între Kozlov şi Safronov, pentru că şi morţii! sînt oameni. Lampa sovietului sătesc arse nechib-1 zuit deasupra lor pînă dimineaţă, cînd în încăpere! se ivi Elisei şi nu stinse nici el lumina; pentru *em* lumina sau întunericul erau totuna. Stătu fărffl| folos cîtva timp şi ieşi aşa cum venise.

98

Proptindu-şi pieptul în prăjina înfiptă pentru steag, Elisei îşi pironi privirea în umezeala tulbure a locului gol. Acolo se adunaseră ciorile pentru zborul spre zarea caldă, deşi încă nu venise timpul despărţirii lor de pămîntul de aici. încă înaintea plecării ciorilor, Elisei văzuse dispariţia rîndu-nicilor şi atunci el îşi dorise să devină trupul uşor, puţin conştient al unei păsări, dar acum nu se gîndea să se prefacă într-o cioară, pentru că nu putea gîndi. Trăia şi se uita cu ochii numai pentru că avea documente de ţăran mijlocaş şi inima îi bătea conform legii.

Din sovietul sătesc se auziră nişte zgomote şi Elisei se duse la fereastră şi îşi lipi

faţa de sticlă; el trăgea mereu cu urechea la orice zgomot ce ieşea din mase sau din natură, pentru că nimeni nu-i vorbea cuvinte şi nu-i dădea de înţeles, aşa că era nevoit să simtă chiar şi sunetele îndepărtate.
Elisei îl văzu pe Ciklin, care şedea în capul oaselor între cei doi, care zăceau pe spate. Ciklin fuma şi îi consola nepăsător pe cei morţi cu vorbele sale:
— Ţi-ai dat sufletul, Safronov! Şi ce ? Eu oricum am rămas, voi fi de-acum ca tine; voi începe să mă deştept, voi începe să vorbesc cu punct de vedere, voi vedea întreaga ta tendinţă, tu poţi foarte bine să nu exişti...
Elisei nu putea să înţeleagă şi nu auzea decît nişte sunete prin sticla curată.
— Nici tu, Kozlov, nu-ţi face griji cu viaţa. Am [s]ă mă uit pe mine însumi, dar pe tine voi începe [Sa] te simt tot timpul. Toată viaţa ta pierită, toate sarcinile tale am să le ascund în mine şi nu le voi [le]Păda niciodată, aşa că poţi să consideri că eşti [v]iu. Voi fi zi şi noapte activ, voi lua notă de toată [0r]ganizarea, voi ieşi la pensie, dormi în pace, tova-[ră]?e Kozlov!
99
Elisei aburise sticla cu răsuflarea lui şi îl vedea rău pe Ciklin, dar tot se uita, de vreme ce n-avea unde să se uite. Ciklin tăcu şi, simţind că Safronotl şi Kozlov sînt bucuroşi acum, spuse:
— Poate să moară întreaga clasă - rămîn eu singur în locul ei şi o să îndeplinesc toată misiunea ei pe pămînt! Oricum, nu ştiu cum să trăiesc pentru mine !... A cui e mutra care se holbează la noi ? Intră, om străin!
Elisei intră de îndată în sovietul sătesc, fără'j să-şi dea seama că nădragii îi căzuseră de pe pîntece, deşi în ajun se ţineau foarte bine. Elisei] nu avea poftă de hrană şi de aceea slăbea cui fiecare zi expirată.
— Tu i-ai omorît? întrebă Ciklin.
Elisei îşi trase nădragii în sus şi nu le mail dădu drumul din mînă, fără să răspundă nimic şi holbîndu-se la Ciklin cu ochii lui palizi, goi.
— Dar cine? Du-te şi adu-mi pe careva carefl ucide masa noastră.
Ţăranul se puse în mişcare şi porni prin locul gol şi umed, unde se afla ultima adunătură de ciori; ciorile se feriră din calea lui şi Elisei îl văzis pe ţăranul care avea ochii galbeni; acesta îşi proptise sicriul de zăplaz şi îşi scria numele pe el cu litere de tipar, scoţînd cu degetul desenator cinet ştie ce unsoare dintr-o sticlă.
— Ce-i cu tine, Elisei ? Sau ai aflat care-i ordinul?
— Aşa şi-aşa, răspunse Elisei.
— Atunci merge, rosti calm ţăranul care scria. Mă tem ca nu cumva invalidul statului să vină *c|Â* căruciorul şi să mă atingă fiindcă sînt viu, iar ce» doi au murit.
Ţăranul se duse să spele morţii ca să-şi manifeste astfel simpatia şi compasiunea; Elisei porni şi el pe urma lui, neştiind unde-i cel mai bine săj se afle.
100
Ciklin nu obiectă nimic cît timp ţăranul îi dezbrăcă pe cei pieriţi şi îi duse pe rînd, în stare goală, ca să-i moaie în iaz şi apoi, după ce-i şterse bine cu nişte lînă de oaie, îmbrăcă din nou cadavrele şi le puse pe masă.
— Bine, spuse Ciklin atunci. Şi totuşi, cine i-a ucis?
— Noi, tovarăşe Ciklin, nu ştim, noi înşine trăim din întîmplare.
— Din întîmplare! rosti Ciklin şi-1 pocni pe ţăran peste faţă, ca să înceapă să trăiască în mod conştient. Ţăranul mai că nu căzu, dar se temea să se abată departe, pentru ca Ciklin să nu-şi închipuie despre el ceva legat de ideea de înstărit, şi se apropie şi mai mult de el, dorind să se bete-gească şi mai tare şi apoi, prin intermediul suferinţei, să facă demersuri pentru a obţine dreptul de a trăi ca un sărac. Văzînd o asemenea fiinţă dinaintea lui, Ciklin îl pocni mecanic în burtă, iar ţăranul se răsturnă, închizîndu-şi ochii galbeni.
Elisei, care stătuse deoparte, îi spuse curînd lui Ciklin că ţăranul s-a potolit.
— Iţi pare rău după el ? îl întrebă Ciklin.
— Nu, răspunse Elisei.
— Aşază-1 la mijloc, între tovarăşii mei. Elisei îl tîrî pe ţăran spre masă şi, sforţîndu-se
ca să-1 ridice, îl trînti de-a curmezişul vechilor morţi şi apoi, potrivindu-1 cum trebuie, îl puse aproape de coastele lui Safronov şi Kozlov. Cînd Elisei se trase îndărăt, ţăranul îşi deschise ochii galbeni, dar nu mai putu să-i închidă şi rămase

[a]Şa să privească.
— Nevastă are? îl întrebă Ciklin pe Elisei.
— S-a aflat singur, răspunse Elisei.
— Atunci de ce a fost?
— Se temea să nu fie.
Voşcev veni pe uşă şi-i spuse lui Ciklin să meargă - îl cheamă activul.
101
— Ţine o rublă, spuse Ciklin şi-i întinse repede! banii lui Elisei. Du-te la groapa de fundaţie şi vezi dacă trăieşte fetiţa Nastia şi cumpără-i boml boane. A început să mă doară inima de dorul eil
Activistul stătea cu cei trei adjuncţi ai luil oameni slăbiţi din pricina eroismului neîntrerupt şi întru totul săraci, dar chipurile lor înfăţişau! unul şi acelaşi sentiment ferm - abnegaţia sîrguin-] cioasă. Activistul le dădu de ştire lui Ciklin şi luil Voşcev că în virtutea directivei tovarăşului Paşkin ei trebuie să depună toate forţele lor ascunse pentru j hatîrul avîntului colhoznic.
— Dar adevărul i se cuvine proletariatului ?j întrebă Voşcev.
— Proletariatului i se cuvine mişcare, rosti acti-l vistul, şi tot ce întîlneşte în cale este al lui: fie el adevăr, fie o bluză chiaburească şterpelită - totul ajunge în cazanul organizat şi tu n-o să mai recu-| noşti nimic.
La sovietul sătesc, în apropierea morţilor activistul se întrista la început, dar pe urmă, amin-tindu-şi viitorul în construcţie, zîmbi vioi şi le ordonă celor din jur să mobilizeze colhozul pentru cortegiul funerar, pentru ca toţi să simtă solemni-] tatea morţii în timpul momentului luminos, aflat în curs de dezvoltare, al naţionalizării avuţiei.
Mîna stîngă a lui Kozlov alunecase în jos şi totf trupul lui mort se înclinase pe marginea mesei, gata să cadă lipsit de conştiinţă. Ciklin îl îndreptă pe Kozlov şi observă că morţii erau cît se poate de înghesuiţi: de-acum erau patru în loc de trei. Pe cel de-al patrulea Ciklin nu şi-1 amintea şi de aceea se adresă activistului ca să-şi lămurească accidentul, deşi cel de-al patrulea nu era proletar,» ci un ţăran anost, întins pe-o rînă şi cu răsuflarea I oprită. Activistul îi explică lui Ciklin că elementul I acela argăţesc este sabotorul mortal al luil Safronov şi Kozlov, dar că-şi remarcase mîhnireal
pricinuită de mişcarea organizată asupra lui şi venise singur aici, se culcase pe masă între răposaţi şi murise personal.
— Oricum l-aş fi descoperit într-o jumătate de oră, spuse activistul. N-avem nici un strop de forţă a naturii, nimeni n-are unde să se ascundă! Dar mai este unul în plus!
— Pe acela eu l-am terminat, îi explică Ciklin. M-am gîndit că mişelul a apărut şi cere să fie pocnit. I-am tras una şi a slăbit.
— Bine ai făcut: la raion n-o să mă creadă că a fost un singur ucigaş, dar doi - asta înseamnă de-acum clasă chiaburească şi organizaţie!
După înmormîntare, soarele apuse într-o rînă a colhozului şi pe lume totul deveni deodată pustiu şi străin; de după marginea matinală a raionului ieşea un nor des, subpămîntesc, care, spre miezul nopţii, trebuia să ajungă pînă la pămînturile de aici şi să-şi reverse pe ele toată povara de apă rece. Uitîndu-se într-acolo, colhoznicii începeau să sufere de frig, iar găinile cotcodăceau de mult în coteţele lor, presimţind lungimea timpului nopţii de toamnă. Curînd pe pămînt se făcu întuneric beznă, amplificat de negreala solului, călcat în picioare de masele rătăcitoare; dar partea de sus era încă luminoasă - în mijlocul umezelii vîntului neauzit şi a înaltului se afla strălucirea galbenă a soarelui ce ajungea acolo şi se reflecta pe ultimul frunziş al livezilor aplecate în linişte. Oamenii nu doreau să fie în interiorul caselor - acolo mulţi [er]au năpădiţi de gînduri şi stări de spirit; umblau Prin toate locurile deschise ale satului şi se străduiau să se vadă permanent unii pe alţii; pe lîngă asta, ciuleau urechile să audă dacă nu cumva [r]asună vreun zgomot prin văzduhul umed, ca să Simtă o consolare într-un spaţiu atît de dificil. *[n]că de mult activistul pusese în circulaţie o directivă orală privitoare la respectarea normelor
103
sanitare în viaţa poporului, pentru care oamenii trebuie să se afle tot timpul pe uliţă, nu să se sufoce în casele familiilor lor. Aşa activul aflat înj şedinţă putea să

observe mai bine masele de la fereastră şi să le călăuzească tot timpul mai departe.
Activistul apucase să remarce şi el zarea aceea] galbenă a înserării, asemănătoare culorii înmor-mîntării şi se decise ca a doua zi să ordone ui» marş stelar al pietonilor colhoznici prin satele din împrejurimi, care trag la individualism, iar apoi să anunţe nişte jocuri populare.
Preşedintele sovietului sătesc, un bătrînel mij-| locaş, dădu să se apropie de activist pentru cine ştie ce dispoziţie, deoarece se temea să nu acţioneze, dar activistul îl îndepărtă cu mîna, spunîndu-i numai ca sovietul sătesc să consolideze cuceririle din spate ale activului şi să-i păzească pe săracii dominanţi de fiarele chiabure. Recunoscător, bătrî-nelul preşedinte se linişti şi plecă să-şi facă o] toacă de paznic.
Voşcev se temea de nopţi, fiindcă stătea întins fără somn şi se îndoia; principalul lui sentiment al vieţii năzuia spre ceva necesar pe lume şi speranţa secretă a gîndirii îi promitea îndepărtata salvare de anonimatul existenţei universale. Mergea spre locul de mas alături de Ciklin şi se temea că acesta se va întinde de îndată şi va adormi, iar el va privi singur cu ochii în bezna de deasupra colhozului.
— Astăzi, Ciklin, să nu dormi, fiindcă mă tem i de ceva.
— Nu te teme. Spune-mi de cine ţi-e frică şi îl j omor.
— Mi-e frică de nedumerirea inimii, tovarăşe I Ciklin. Nici eu nu ştiu ce-i. Mi se tot pare că în j depărtare este ceva deosebit sau un obiect luxos, de neînfăptuit, iar eu trăiesc trist.
— O să-1 dobîndim noi. Tu, Voşcev, cum s spune, nu fi trist.

— Cînd, tovarăşe Ciklin ?
— Păi închipuie-ţi că l-am şi dobîndit: vezi, acum nimic nu ne mai poate sta în cale...
La marginea colhozului se afla Curtea Organizatorică, în care activistul şi alţi săraci de frunte efectuau învăţămîntul maselor; tot aici locuiau chiaburii nedovediţi şi feluriţi membri ai colectivului, care făcuseră vreo greşeală: unii dintre ei se aflau în curte pentru că se lăsaseră să cadă în starea meschină a îndoielii, alţii pentru că plînse-seră la vreme de voioşie şi sărutaseră ţăruşii din propria lor curte, luaţi cu colectivizarea, alţii pentru altceva şi, în sfîrşit, un bătrînel care se ivise de la sine în Curtea Organizatorică - era paznicul de la fabrica de faianţă : mergea încotrova prin lume, iar aici fusese oprit, fiindcă avea o expresie de înstrăinare pe faţă.
Voşcev şi Ciklin se aşezară pe o piatră din Curte, gîndindu-se să aţipească în curînd sub streaşină de aici. Bătrînul de la fabrica de faianţă şi-1 aminti pe Ciklin şi ajunse la el; pînă atunci stătuse pe iarba din apropiere şi, prin metoda uscată, îşi curăţase pe sub cămaşă murdăria de pe trup.
— Tu de ce eşti aici? îl întrebă Ciklin.
— Păi mergeam şi mi s-a poruncit să rămîn: ia să vedem, cică, dacă nu cumva trăieşti degeaba,. Am dat să trec tăcut pe-alături, dar ei mi-o scurtează din spate: stai, cică, chiaburule! De atunci [s]mt aici şi trăiesc cu merinde de cartofi.
— Pentru tine-i totuna unde trăieşti, zise Ciklin, numai să nu mori.
— Că bine zici! Eu mă deprind cu ce vrei, [n]umai că mai întîi tînjesc. Aici m-au învăţat litere şi mă silesc să ştiu numerele: o să fii, cică, un [ba]trîn de clasă la locul tău. Nu zic nu, o să fiu...
Bătrînul ar fi sporovăit toată noaptea, dar Clisei se întoarse de la groapa de fundaţie şi îi

aduse lui Ciklin o scrisoare de la Pruşevski. Sub felinarul care lumina firma Curţii Organizatorice, Ciklin citi că Nastia e vie şi Jaciov a început s-o transporte zilnic la grădiniţă, unde ea a îndrăgit statul sovietic şi strînge pentru el deşeuri refo-losibile; în ce-1 priveşte, lui Pruşevski îi e foarte urît că Safronov şi Kozlov au pierit, iar Jaciov i-a< bocit cu lacrimi uriaşe.
„Mi-e destul de greu, scria tovarăşul PruşevskiJ şi mă tem că o să îndrăgesc vreo femeie şi o să mă însor, întrucît nu am importanţă socială. Groapa de fundaţie este gata şi la toamnă facem zidăria din piatră brută. După cum vezi, Nastia ştie

să scrie cu litere mari, îţi trimit hîrtiuţa ei."
Nastia îi scria lui Ciklin:
„Lichidează-1 pe chiabur ca clasă. Trăiască LeninJ Kozlov şi Safronov.
Salutări colhozului sărac, iar chiaburilor - nu".]
Ciklin şopti mult timp aceste cuvinte scrise şi se emoţiona profund, neştiind să-şi încreţească faţa pentru tristeţe şi plîns; apoi se duse la culcare.
în clădirea mare a Curţii Organizatorice era o odaie uriaşă, şi acolo toţi dormeau pe duşumea datorită frigului. Patruzeci sau cincizeci de oameni din popor îşi deschiseseră gurile şi răsuflau în sus, iar sub tavanul scund atîrna o lampă în ceaţa oftaturilor şi se clătina încet din cauza unei cutremurări a pămîntului. Pe duşumea era întins şi Elisei; ochii lui adormiţi erau deschişi aproape de tot şi, fără să clipească, se uitau la lampa aprinsă. Găsindu-1 pe Voşcev, Ciklin se culcă lîngă el şi se potoli pînă la dimineaţa mai senină.
Dimineaţa pietonii desculţi ai colhozului se ali-J niară în Curtea Organizatorică. Fiecare din el avea cîte un steag şi o lozincă în mîini şi o traistă cu mîncare în spate. îl aşteptau pe activist ca pe omul de la început al colhozului ca să afle de lai el de ce trebuie să meargă în locuri străine.
Activistul veni în Curte împreună cu personalul înaintat şi, aşezîndu-i pe pietoni sub forma unei stele cu cinci colţuri, se opri în mijlocul tuturor şi îşi rosti cuvîntul, care le indica pietonilor să meargă în mediul sărăcimii dimprejur şi să arate însuşirile colhozului pe calea chemării la ordinea socialistă, fiindcă oricum ceea ce va urma va fi rău. Elisei ţinea în mînă steagul cel mai lung şi, după ce-1 ascultă supus pe activist, porni înainte cu pasul său obişnuit, neştiind unde trebuie să se oprească.
în dimineaţa aceea era umezeală şi vîntul bătea dinspre locurile pustii din depărtare. Nici această circumstanţă nu fu scăpată din vedere de către activ.
— Dezorganizare! spuse cu mîhnire activistul despre acest vînt rece al naturii.
Drumeţii săraci şi mijlocaşi porniră în drumul lor şi se mistuiră în depărtare, în spaţiul străin. Ciklin se uită în urma colectivizării desculţe, care pleca, neştiind ce să presupună mai departe, iar Voşcev tăcea fără nici un gînd. Din norul mare, oprit deasupra păşunilor îndepărtate şi pustii, ploaia se porni ca un zid şi îi ascunse în mediul umezelii pe cei plecaţi.
— Şi unde s-au dus ? întrebă un acolit al chiaburilor, izolat de populaţie în Curtea Organizatorică pentru ostilitatea lui. Activistul îi interzisese să iasă mai departe de zăplaz, iar acolitul se exprima Prin acesta. La noi o pereche de încălţări ţine zece [ai]*i, iar ei unde se bagă?
— Dă-i una! îi spuse Ciklin lui Voşcev. Voşcev se apropie de acolitul chiaburilor şi-1
Pocni peste faţă. Acolitul nu-şi mai dădu cu părerea. Voşcev reveni la Ciklin cu nedumerirea lui obiş-[n]uită cu privire la viaţa înconjurătoare.
— Ia te uită, Ciklin, cum merge colhozul prin [luj]ne - lălîu şi desculţ.

— Merg pentru că-s desculţi, spuse Ciklin. Şij n-au de ce să se bucure: doar colhozul e o treaba obişnuită.
— Pesemne că şi Hristos mergea lălîu şi în[f] natură era o ploaie de tot nimicul.
— Mintea din tine e un sărăntoc, îi răspunsa Ciklin. Hristos a umblat singur nu se ştie de ce, iar aici umblă cîrduri întregi de dragul existenţei.
Activistul se afla tot aici, la Curtea Organizato-I rică; noaptea trecută se scursese pentru el degeaba - spre colhoz nu fusese lansată directiva şi el lăsase curgerea gîndurilor în propriul cap; dar gîndirea îi aducea spaima deficienţelor. Se temea că înstărirea se va acumula în gospodăriile individuale şi el o va scăpa din vedere. Totodată se temea de excese de zel şi de aceea colectivizase numai şeptelul de cai, suferind pentru vacile, oile şi păsările singuratice, pentru că în mîinile unui individual spontan şi iedul este o pîrghie a capitalismului.
Stăpînindu-şi puterea de iniţiativă, activistul stătea nemişcat în liniştea generală a colhozului şi tovarăşii lui, aflaţi la îndemînă, se uitau la gura lui tăcută, neştiind încotro să se mişte. Ciklin şi Voşcev ieşiră din Curtea Organizatorică şi plecară să caute inventarul mort, ca să vadă dacă-i în bună stare.
Străbătînd o anumită distanţă, se opriră din! cale, pentru că pe partea dreaptă a

uliţei, fără munca omului, se deschise o poartă şi pe ea începură să iasă nişte cai liniştiţi. Cu paşi egali, neaplecîndu-şi capetele spre hrana ce creştea pe pămînt, caii, într-o masă compactă, trecură uliţa; şi coborîră într-o rîpă, unde era conţinută apa. i Adăpîndu-se în limitele normalului, caii intrară în apă şi statură cîtva vreme în ea pentru propria lor curăţenie, iar apoi ieşiră pe uscatul malului şi j porniră înapoi, fără să-şi strice formaţia Ş^
coeziunea. însă în dreptul primelor curţi caii se împrăştiară - unul se opri lîngă un acoperiş de paie şi începu să smulgă fire de paie, altul, aplecîn-du-se, lua cu botul mănunchiuri din nişte rămăşiţe de fin sterp, iar caii cei mai posaci intrară în gospodării şi luară de acolo, din locurile ştiute, natale, cîte un snop şi îl scoaseră în uliţă.
Fiecare animal luă, după puteri, cîte o porţie de hrană şi o purtă cu grijă spre poarta de unde ieşiseră mai înainte toţi caii.
Caii sosiţi mai devreme se opriră la poarta comună şi aşteptară restul masei cabaline şi, atunci cînd toţi se reuniră, calul din frunte împinse cu capul poarta în lături şi întreaga formaţie de cai pătrunse cu nutreţul în curte. In curte caii îşi deschiseră boturile, hrana căzu din ele într-o grămadă de dimensiuni medii şi atunci şeptelul colectivizat începu să mănînce încet, resemnat fiind cu absenţa grijii omului.
Speriat, Voşcev se uita la animale printr-o crăpătură a porţii; îl uimea liniştea sufletească a 'iţelor rumegătoare, de parcă toţi caii se convinseseră pe deplin de sensul colhoznic al vieţii şi numai el trăieşte şi se chinuieşte mai rău decît un cal.
După curtea cailor se afla casa săracă a cuiva, care stătea fără grădină şi zăplaz pe pămîntul gol. Ciklin şi Voşcev intrară în casă şi observară *n ea un ţăran, care zăcea pe laviţă cu faţa în jos. Nevasta acestuia mătura duşumeaua şi, văzîndu-i
Pe musafiri, îşi şterse nasul cu un colţ al basmalei, din care cauză imediat începură să-i curgă lacrimi obişnuite.
— Ce-i cu tine ? o întrebă Ciklin.
— Uhu-hu, neicuşorilor! rosti femeia şi începu [s]& plîngă şi mai abitir.
~~Usucă-te mai iute şi spune! o cuminţi [L]ikli[n].

— Nici nu mai ştiu de cîte zile bărbatu-mel s-a înfundat şi zace... Femeie, zice, bagă **mîncaii** în măruntaie, căci zac deşert de tot, sufletul **mi-1** ieşit din tot trupul, mă tem că o să zbor, pune 1 greutate pe cămaşă. De cum se face seară, îi leg samovarul de burtă. Oare cînd are să se întîmpll ceva?
Ciklin se duse la ţăran şi îl întoarse cu faţa în sus - într-adevăr era uşor şi slab, ochii lui împietriţi nu exprimau nici măcar sfială. Ciklin si aplecă aproape de el.
— Ce faci, răsufli?
— Dacă-mi aduc aminte, oftez, îi răspunsa ţăranul, cu voce slăbită.
— Şi dacă ai să uiţi să răsufli ?
— Atunci am să mor.
— Poate că nu simţi sensul vieţii, mai rabdăj un pic, îi spuse Voşcev celui întins pe laviţă.
Soţia ţăranului îi cerceta puţin cîte puţin pa cei veniţi, dar cu precizie şi, din pricina usturimii ochilor, lacrimile ei se uscară fără simţire.
— A simţit totul, tovarăşi, o văzut tot-tot era sufletul! Şi cînd caii au fost luaţi la organizaţie, s-a culcat şi a încetat. Eu măcar plîng, dar el *m* nu.
— Mai bine ar plînge, i-ar fi mai plăcut, dădil Voşcev un sfat.
— I-am spus şi eu. Nu se poate să zaci tăcut -l puterea are să se sperie. Eu o fac într-adins *M* ăsta-i adevărul gol-goluţ, fiindcă văd că sînteţi oameni buni - de cum ies în uliţă, mă podidesc lacrimile. Iar tovarăşul activist mă vede - căci si uită peste tot, a numărat toate surcelele, şi de cum mă vede, îmi şi porunceşte: plîngi, femeie, plîngi mai tare - soarele noii vieţi a răsărit şi lumina bate în ochii voştri întunecaţi. Dar are glasul cumpătat, văd că n-o să-mi facă nimic Şl plîng cu toată dorinţa...
— Prin urmare, bărbatul tău trăieşte doar de curînd fără sîrguinţă sufletească? i se adresă Voşcev.
— Păi poţi zice că de cînd a încetat să-mi mai zică nevastă, de pe-atunci.
— Sufletul lui e un cal, spuse Ciklin. N-are decît să trăiască de-acum golit pe

dinăuntru şi să-1 bată vîntul.
Femeia deschise gura, dar rămase fără sunet, fiindcă Voşcev şi Ciklin ieşiră pe uşă.
Altă casă se afla într-o curte mare, înconjurată cu zăplazuri, iar în casă un ţăran zăcea într-un sicriu gol şi, la fiecare zgomot, închidea ochii, de parcă ar fi răposat. La căpătîiul semirăposatului ardea de cîteva săptămîni o candelă, în care din cînd în cînd cel culcat în sicriu turna cu mîna lui untdelemn dintr-o sticlă. Voşcev îşi propti mîna de fruntea mortului şi simţi că omul era cald.
Ţăranul auzi asta şi îşi curmă de tot răsuflarea, dorind să se răcească mai mult pe dinafară. îşi strînse dinţii şi nu lăsa aerul să intre în adîncul său.
— Acum s-a răcit, spuse Voşcev.
Cu toate puterile sale întunecate, ţăranul îşi oprea zbaterea lăuntrică a vieţii, dar viaţa, din pricina elanului îndelungat, nu putea să se oprească în el. „Ia te uită ce putere mă respectă, se gîndea între timp cel din sicriu, oricum te sleise, mai bine termină-te singură."
— Parcă s-a încălzit din nou, constată Voşcev după un timp.
— înseamnă că încă nu se teme, are-n el putere [a]e acolit al chiaburilor, rosti Ciklin.
Inima ţăranului se ridică independent în suflet, [ln] strîmtoarea gîtlejului, slobozind dogoarea vieţii Primejdioase în pielea de deasupra: ţăranul dădu din picioare, ca să-şi ajute inima să tresară, dar mima se istovise fără aer şi nu putea să
110
111
muncească. Ţăranul căscă gura şi ţipă din pricina amărăciunii morţii, părindu-i rău că oasele lui vor putrezi şi se vor preface în pulbere, că puterea însîngerată a trupului va fi prada viermilor, că ochii nu vor mai vedea lumina albă şi curtea va rămîne pe veci orfană.
— Morţii nu fac gălăgie, îi spuse Voşcev ţăranului.
— Nu mai fac, consimţi cel din sicriu şi încremeni, fericit că le-a făcut pe plac autorităţilor.
— Se răceşte, spuse Voşcev, pipăind grumazul ţăranului.
— Stinge candela, zise Ciklin. Arde lumina deasupra lui, iar el a închis ochii - iată unde nu-i zgîrcenie de dragul revoluţiei.
Ieşind la aer, Ciklin şi Voşcev se întîlniră cu activistul - se ducea la casa de lectură în problemele revoluţiei culturale. După aceea, mai era obligat să treacă pe la toţi individualii mijlocaşi, care nu voiseră să intre în colhoz, ca să-i convingă de lipsa de raţiune a capitalismului îngrădit în curţi.
La casa de lectură stăteau în picioare femeile şi fetele colhoznice, organizate din timp.
— Bună ziua, tovarăşe activist! spuseră ele în cor.
— Salutări cadrului! răspunse activistul gîndi-tor şi stătu locului într-o chibzuinţă tăcută. Acum o să repetăm litera „a", ascultaţi ce vă spun şi scrieţi...
Femeile se culcară pe duşumea, pentru că încăperea era goală, şi începură să scrie pe scînduri cu bucăţele de tencuială. Ciklin şi Voşcev se aşezară jos şi ei, dorind să-şi întărească cunoaşterea alfabetului.
— Care cuvinte încep cu „a"? întrebă activistul.
— Avangardă, activ, avînt, avans, arhistîngist, antifascist! Semnul tare trebuie peste tot, însă arhistîngistului nu-i trebuie!
112
— Corect, Makarovna, o aprecie activistul. Scrieţi sistematic cuvintele astea.
Femeile şi fetele se lipiră cu rîvnă de duşumea si începură cu insistenţă să deseneze literele, folo-sindu-se de tencuiala sfărîmicioasă. în acest timp, activistul se uita pe fereastră, meditînd la cine ştie ce cale viitoare sau, poate, suferind din pricina conştiinciozităţii sale singuratice.
— De ce scriu semnul tare ? Activistul întoarse capul.
— Pentru că din cuvinte se desemnează liniile şi lozincile şi semnul tare ne e mai folositor decît cel moale. Semnul moale trebuie desfiinţat, dar cel tare ne e inevitabil: el dă fermitatea şi precizia formulărilor. Aţi înţeles toate?
— Toate, răspunseră toate.
— Mai departe, scrieţi noţiunile cu „b". Spune, Makarovna!

Makarovna se săltă şi, cu încredere faţă de ştiinţă, spuse:
— Bolşevic, burjui, bob, preşedinte breaz, colhozul e spre binele săracului, bravo-bravo-leninişti! Semne tari se pun la bob şi bolşevic şi la sfîrşitul colhozului, iar în rest - semne moi peste tot!
— Ai uitat birocratismul, stabili activistul. Hai, scrieţi. Iar tu, Makarovna, dă o fugă la biserică şi aprinde-mi pipa...
— Hai că mă duc eu, spuse Ciklin. Nu rupe poporul de la îmbogăţirea minţii.
Activistul îndesă în pipă firimituri de frunze de brusture şi Ciklin porni să i-o aprindă de la un foc. Biserica se înălţa la marginea satului, iar dincolo de ea începea pustietatea toamnei şi veşnicul împăciuitorism al naturii. Ciklin se uită la această linişte calică, la sălciile îndepărtate, încremenite pe cîmpul lutos, dar deocamdată nu putea obiecta nimic.
In apropierea bisericii creştea o iarbă bătrînă, uitată şi nu erau cărări sau alte urme omeneşti

de trecere - înseamnă că oamenii nu se mai rugau de mult în locaş. Ciklin porni spre biserică printr-un hăţiş de lobodă şi brusturi, iar apoi păşi în cerdac, în pridvorul răcoros nu era nimeni, numai o vrabie, ghemuindu-se, trăia într-un colţ; dar nici ea nu se sperie de Ciklin şi doar se uită tăcută la om, pregătindu-se pesemne să moară curînd în întunericul toamnei.
în biserică ardeau multe luminări; lumina cerii tăcute, triste se împrăştia prin tot interiorul încăperii, ajungînd pînă la ascunzişul cupolei, iar chipurile curăţele ale sfinţilor priveau cu o expresie de nepăsare în aerul mort, ca locuitori ai lumii celeilalte, calme - dar biserica era pustie.
Ciklin aprinse pipa de la lumînarea cea mai apropiată şi văzu că în faţă, în amvon, mai fumează cineva. Chiar aşa era - pe treptele amvonului şedea un om şi fuma. Ciklin se duse la el.
— Aţi venit din partea tovarăşului activist? îl întrebă fumătorul.
— Dar ce te priveşte pe tine?
— Oricum văd asta după pipă.
— Cine eşti ?
— Am fost popă, dar acum m-am desolidarizat de sufletul meu şi-s tuns *ă la* foxtrot. Uită-te!
Popa îşi scoase căciula şi îi arătă lui Ciklin capul fasonat ca al unei fete.
— Nu-i rău, nu?... Insă oricum nu mi se dă crezare, se zice că aş crede în taină şi că-s mişel făţiş pentru sărăcime. Sînt nevoit să-mi fac stagiul, ca să mă primească în cercul de ateism.
— Şi cum o să ţi-1 faci, afurisitule? întrebă Ciklin.
Popa îşi slobozi amărăciunea în inimă şi răspunse bucuros:
— Păi le vînd oamenilor luminări - vezi că arde toată sala! Iar fondurile se adună în cutie şi ajung la activist pentru un tractor.
— Nu mai îndruga minciuni: unde-s oamenii evlavioşi ?
— Oamenii nu pot fi aici, îl anunţă popa. Oamenii cumpără cîte o luminare şi i-o pun Domnului, ca pe o făptură orfană, în locul rugăciunii lor, după care dispar îndată de aici.
Ciklin oftă cu furie şi mai puse o întrebare:
— Dar de ce lumea nu-şi face cruce aici, mişe-lule?
Ca să-şi arate respectul, popa se ridică în picioare în faţa lui, pregătindu-se să-1 informeze cu precizie.
— Semnul crucii, tovarăşe, nu este permis: pe cel care-şi face cruce îl trec de îndată cu scriere cursivă în pomelnic...
— Spune mai repede şi mai departe! îi porunci Ciklin.
— Păi nu-mi întrerup cuvîntul, tovarăşe de la brigadă, numai că ritmul mi-i slab, vă rog să mă răbdaţi... Iar listele cu indicarea omului care şi-a făcut semnul crucii cu mîna sau care şi-a aplecat trupul în faţa puterii cereşti, ori a săvîrşit alt act de veneraţie pentru sfinţii acoliţi ai chiaburilor, listele acelea, vasăzică, i le înmînez personal tovarăşului activist.
— Vino mai aproape, spuse Ciklin. Ascultător, popa coborî de pe treptele amvonului.
— închide ochii, scîrbosule!

Popa închise ochii şi îşi exprimă pe faţă o bunăvoinţă umilă.
Fără să-şi clatine trupul, Ciklin îl plesni pe popă cu o lovitură conştientă în falcă.
Popa deschise ochii şi iar îi închise, dar să cadă nu putea, ca să nu-i dea lui Ciklin ideea nesupunerii sale.
— Vrei să trăieşti ? îl întrebă Ciklin.
— Viaţa mea, tovarăşe, n-are nici un rost, îi răspunse judicios popa. Nu mai simt farmecul

zidirii, am rămas fără Dumnezeu, iar Dumnezeu -fără om...
Spunînd ultimele cuvinte, popa se aplecă la pămînt şi începu să se închine la îngerul său păzitor, atingînd podeaua cu capul lui *ă la* foxtrot.
în sat se auzi un fluierat prelung, după care caii începură să necheze.
Popa îşi opri mîna închinătoare şi îşi dădu seama de înţelesul semnalului.
— Adunarea fondatorilor, spuse el cu smerenie.
Ciklin ieşi din biserică în iarbă. Prin iarbă venea o femeie spre biserică, ridicînd în urma ei loboda culcată la pămînt, dar, văzîndu-1 pe Ciklin, înmărmuri în loc şi, de spaimă, îi întinse pitacul pentru luminare.
*
Curtea Organizatorică era ticsită de o mulţime compactă: erau prezenţi membrii organizaţi şi individuali neorganizaţi, cei care erau nevoiaşi ca şi conştiinţă sau aveau soarta de acoliţi ai chiaburilor şi nu intrau în colhoz.
Activistul se afla în pridvorul înalt şi cu o tristeţe tăcută observa mişcarea masei vitale pe pămîntul umed al înserării; el iubea în tăcere sărăcimea care, după ce a mîncat pîine simplă, se avînta doritoare înainte, în viitorul nevăzut, căci oricum pentru ei pămîntul era pustiu şi îngrijorător; în taină, le dăruia bomboane de la oraş copiilor celor săraci şi, o dată cu instaurarea comunismului în agricultură, hotărise să ia directiva către însurătoare, mai ales că atunci vor apărea femei mai frumoase. Şi acum copilul mic al cuiva stătea lîngă activist şi se uita la chipul lui.
— Ce te holbezi? îl întrebă activistul. Na o bomboană.
Băiatul luă bomboana, dar n-avea nevoie numai de mîncare.

— Nene, de ce eşti cel mai deştept, dar nu ai chipiu ?
Fără să-i răspundă, activistul mîngîie creştetul băiatului; mirat, ţîncul începu să ronţăie bomboana tare ca piatra - aceasta strălucea, precum un sloi de gheaţă tăiat în două şi înăuntru nu avea decît tărie. Băiatul îi înapoie activistului bomboana.
— Termin-o tu, că n-are dulceaţă înăuntru: parcă-i colectivizarea totală, are prea puţină bucurie pentru noi!
Activistul zîmbi cu conştiinţa perspicace, presimţea că acest băiat la maturitatea vieţii sale îşi va aminti de el în lumina arzîndă a socialismului, dobîndită de forţa concentrată a activului din zăplazurile împletite ale satelor.
Voşcev şi încă trei ţărani convinşi cărau bîrne spre poarta Curţii Organizatorice şi clădeau din ele o stivă - activistul le dăduse din timp indicaţii cu privire la această muncă.
Ciklin porni şi el după cei ce lucrau şi, luînd o bîrnă de lîngă rîpă, o duse la Curtea Organizatorică : să fie mai mult folos în cazanul comun, ca să nu mai bîntuie atîta tristeţe împrejur.
— Ei, ce ne facem, cetăţeni? rosti activistul către materia mulţimii ce se afla în faţa lui. Aveţi de gînd să semănaţi iarăşi capitalismul sau v-aţi dezmeticit?
Organizaţii se aşezaseră pe pămînt şi fumau cu sentimentul satisfacţiei, mîngîindu-şi bărbuţele, care, cine ştie de ce, în ultima jumătate de an li se răreau treptat; neorganizaţii însă stăteau în picioare, biruindu-şi sufletul van, dar unul dintre ciracii activului îi învăţase că n-au suflet, ci doar dorinţă de avere, şi acum habar n-aveau cum vor trăi, dacă nu vor avea avere. Unii, aplecîndu-se, se băteau în piept şi îşi ascultau gîndul de acolo, dar inima le bătea uşor şi trist, ca şi cum ar fi fost găunoasă, şi nu le răspundea nimic. Cei ce stăteau

în picioare nu-1 scăpau nici o clipă din ochi pe activist, iar cei din apropierea

pridvorului se uitau la omul de conducere cu toată dorinţa în ochii care nu clipeau, pentru ca el să le vadă disponibilitatea de a fi gata.
Intre timp, Ciklin şi Voşcev terminaseră de cărat bîrnele şi începuseră să le îmbine cu cepuri, încercînd să alcătuiască un obiect mare. In natură nu fusese soare nici în ajun, nu era nici acum, iar seara posomorită coborîse devreme deasupra cîm-purilor umede; acum liniştea se răspîndea prin toată lumea vizibilă, numai toporul lui Ciklin răsuna în această linişte, stîrnind ecou în moara din apropiere şi în zăplazuri.
— Bine! spuse, răbdător, activistul tronînd de sus. Sau veţi sta aşa în picioare între capitalism şi comunism: ar fi timpul să vă urniţi din loc — la noi în raion se desfăşoară cea de-a paisprezecea plenară!
— Dă-i voie mijlocimii, tovarăşe activ, să mai stea în picioare un pic, îl rugară ţăranii din spate, poate că ne deprindem: pentru noi importantă e obişnuinţa, că pe urmă răbdăm totul.
— Bine, staţi în picioare atîta timp cît sărăcimea stă jos, le permise activistul. Oricum tovarăşul Ciklin încă n-a apucat să îmbine bîrnele într-un singur bloc.
— Dar pentru ce-s îmbinate bîrnele, tovarăşe activist? întrebă un ţăran mijlocaş din spate.
— Păi în vederea lichidării claselor se organizează o plută, pentru ca mîine sectorul chiabur să plece pe rîu în mare şi mai departe...
Scoţînd pomelnicele şi situaţia stratificării pe clase, activistul începu să facă semne pe hîrtii; iar creionul lui era de culori diferite şi el folosea cînd culoarea albastră, cînd pe cea roşie, sau pur şi simplu ofta şi se gîndea, fără să facă semne înainte de a lua o hotărîre. Ţăranii care stăteau în picioare căscau gura şi se uitau la creion cu

aleanul sufletului care le apăruse din ultimele rămăşiţe de avere, pentru că sufletul începuse să se chinuiască. Ciklin şi Voşcev ciopleau cu două topoare o dată şi bîrnele se aşezau una lingă alta, alcătuind la suprafaţă un loc spaţios.
Un ţăran mijlocaş aflat în apropiere se sprijini cu capul de pridvor şi rămase aşa cîtva timp.
— Tovarăşe activ, hei, tovarăşe!...
— Vorbeşte clar, îi propuse mijlocaşului activistul, ocupat cu treburile sale.
— Dă-ne voie să suferim în noaptea care ne-a mai rămas şi atunci o să ne bucurăm pe veci cu tine!
Activistul gîndi scurt.
— O noapte e mult. împrejurul vostru ritmurile merg prin regiune, suferiţi pînă cînd se termină pluta de făcut!
— Şi pînă se termină pluta, tot ne bucurăm, spuse ţăranul mijlocaş şi izbucni în plîns, fără să-şi piardă ultima amărăciune. Femeile, care stăteau dincolo de zăplazul Curţii Organizatorice, începură să se vaite deodată cu toate glasurile lor neprefăcute, astfel încît Ciklin şi Voşcev încetară să mai cioplească lemnul cu topoarele. Membrii organizaţi ai sărăcimii se ridicară de la pămînt, mulţumiţi că nu sînt nevoiţi să sufere şi plecară să se uite la averea lor obştească, de toate zilele, din sat.
— întoarce-ne spatele pentru scurt timp, îl rugară pe activist doi mijlocaşi. Lasă-ne să nu te vedem.
Activistul părăsi pridvorul şi intră în clădire, unde începu să scrie cu lăcomie un raport despre îndeplinirea strictă a acţiunii de colectivizare totală şi de lichidare a chiaburimii ca şi clasă, pe calea plutăritului; scriind, activistul nu putu să pună virgulă după cuvîntul „chiaburime", întrucît aceasta nu era nici în directivă. In continuare, ceru să i se dea de la raion o nouă campanie de luptă,

pentru ca activul local să lucreze continuu şi să traseze precis scumpa linie generală spre înainte. Activistul mai dorea ca raionul, într-o rezoluţie a sa, să-1 declare ca fiind cel mai ideologic din toată suprastructura raională, dar această dorinţă se potoli în el fără urmări, pentru că îşi aminti că după colectarea cerealelor fusese nevoit să se declare omul cel mai deştept la etapa respectivă a satului şi, auzindu-1, un ţăran se declarase femeie. Uşa clădirii se deschise şi prin ea se auzi zgomotul chinului din sat; omul intrat îşi şterse umezeala de pe

haine, apoi spuse:
— Tovarăşe activ, acolo a început să ningă şi bîntuie frigul.
— Las' să ningă, ce ne priveşte pe noi ?
— Chiar că nu ne priveşte, orice s-ar întîmpla, ne descurcăm noi! se declară întru totul de acord săracul bătrîn care îşi făcuse apariţia. Acesta era permanent uimit că încă mai trăieşte pe lume, fiindcă nu avea nimic în afara legumelor din grădină şi a înlesnirilor de sărac şi nu putea nicidecum să ajungă la viaţa superioară, mulţumită.
— Tu, tovarăşe mai-mare, spune-mi ca să mă distrez: să mă înscriu în colhoz la odihnă sau să mai aştept?
— Inscrie-te, fireşte, că altfel te trimit în ocean!
— Săracul nicăieri nu are a se teme; m-aş fi înscris de mult, numai că mă tem s-o semăn pe zoia.
— Care zoia ? Dacă-i vorba de soia, să ştii că-i cereală oficială.
— De curva de zoia mă tem.
— Atunci, n-o semăna, am să ţin cont de psihologia ta.
— Ţine cont, rogu-te. După ce-1 înscrise pe sărac în colhoz, activistul fu nevoit să-i dea o chitanţă cum că a fost primit şi că este membru şi că în colhoz nu va fi zoia,

pentru asta trebuind să născocească pe loc forma corespunzătoare pentru această chitanţă, fiindcă ţăranul nu voia nici în ruptul capului să plece fără ea. în timpul acesta, afară cernea o ninsoare din ce în ce mai rece şi mai deasă: datorită zăpezii pămîntul devenise mai blajin, dar rumoarea stării de spirit mijlocaşe împiedica liniştea să devină compactă. Bătrînul plugar Ivan Semionovici Krestinin săruta pomii tineri din grădina lui şi-i smulgea cu tot cu rădăcini din pămînt, iar muierea lui bocea deasupra crengilor goale.
— Nu mai boci, babo, îi spuse Krestinin. In colhoz ai să fii tîrfa mujicilor. Dară pomii iştea îs carnea mea şi las' să se chinuiască acuma, fiindcă degrabă are să i se urască să fie colectivizată în prizonierat!
Auzind vorbele bărbatului ei, femeia se prăbuşi la pămînt şi începu să se rostogolească, iar altă femeie - poate fată bătrînă, poate văduvă - o luă mai întîi la fugă pe uliţă, tînguindu-se cu o voce atît de agitatorică, atît de călugărească, încît lui Ciklin îi veni chef s-o împuşte, iar apoi, văzînd că nevasta lui Krestinin se rostogoleşte pe jos, se trînti şi ea pe spate şi începu să dea din picioarele băgate în nişte ciorapi de postav.
Noaptea acoperi întregul volum al satului, ninsoarea făcu aerul impenetrabil şi îndesat, încît simţeai că pieptul ţi se înăbuşă, însă femeile tot mai ţipau în tot locul şi, obişnuindu-se cu amarul, o ţineau într-un muget permanent. Cîinii şi celelalte animale mărunte şi nervoase susţineau aceste sunete obositoare şi în colhoz totul era zgomotos şi îngrijorător, ca în tinda unei băi; iar ţăranii mijlocii şi cei superiori lucrau tăcuţi prin ogrăzi şi coteţe, păziţi de bocetul femeilor ce stăteau lîngă porţile larg deschise. Caii rămaşi necolectivizaţi dormeau trişti în stănoage, legaţi de nădejde de ele, ca să nu cadă niciodată, pentru că unii cai

stăteau de-acum morţi în picioare; în aşteptarea colhozului, ţăranii nedeficitari îşi ţineau caii fără mîncare, ca să se colectivizeze numai cu trupul şi să nu-şi tragă şi caii în amărăciunea lor.
— Mai trăieşti, maica noastră, cea care ne-ai hrănit atîta vreme?
Iapa picotea în stănoagă, cu capul ei simţitor aplecat pe vecie în pămînt: un ochi îl avea de-abia deschis, pentru celălalt nu-i ajunseseră puterile şi ochiul rămăsese să privească în beznă. Grajdul îngheţase fără răsuflarea calului, ninsoarea cernea înăuntru, se aşeza pe capul iepei şi nu se topea. Gospodarul stinse chibritul, îmbrăţişa gîtul calului şi rămase să stea orfan, adulmecînd din amintire sudoarea iepei, ca la arat.
— Vasăzică, ai murit? Nu-i nimic, îndată dau şi eu ortul popii şi o să avem pace.
Fără să-1 vadă pe om, un cîine intră în grajd şi adulmecă piciorul din spate al calului. Apoi mîrîi, îşi înfipse colţii în carne şi rupse o bucată. Ambii ochi ai calului se albiră în întuneric, acesta se uită cu amîndoi ochii îndărăt, se foi pe picioare şi făcu un pas înainte, neuitînd să trăiască din cauza simţirii durerii.

— Poate că vrei să intri în colhoz ? Du-te, dară, că eu mai aştept, spuse gospodarul.
Luă un smoc de fin dintr-un ungher şi i-1 apropie calului de bot. Găvanele ochilor iepei se făcură negre, animalul îşi astupă ultima rămăşiţă de vedere, dar încă mai simţea mirosul ierbii, pentru că nările începură să freamăte, iar botul i se despărţi în două, cu toate că nu putea să mestece. Izbutind să revină de două ori la durere şi hrană, viaţa ei se micşora în continuare. Apoi nările nu se mai mişcară datorită finului şi alţi doi cîini îi smulseră nepăsători halci din piciorul din spate, însă viaţa calului era încă întreagă - sărăcea doar în lunga calicie, se făcea tot mai mică şi nu se putea istovi de tot.
122
Ninsoarea cădea pe pămîntul rece, pregătindu-se să rămînă peste iarnă; giulgiul paşnic învelise pentru somnul viitor tot pămîntul văzut, numai împrejurul grajdurilor zăpada se topise şi pămîntul era negru, fiindcă sîngele cald al vacilor şi oilor ieşise afară de sub pereţii din nuiele împletite şi locurile de astă-vară se dezgoliseră. După ce lichidaseră de tot ultimul inventar viu cu suflet în el, ţăranii se apucaseră să mănînce carne şi le porunciseră tuturor celor din casă s-o mănînce; în răstimpul acela scurt mîncau carnea ca şi cum ar fi fost cuminecătură - nimeni n-avea chef de îmbucat, dar trebuia să ascundă carnea vietăţilor dragi în propriul trup şi s-o ferească acolo de colectivizare. Unii ţărani chibzuiţi se umflaseră de mult de-atîta carne mîncată şi mergeau greoi, ca nişte grajduri umblătoare; alţii vomitau tot timpul, dar nu se puteau despărţi de vite şi le devorau pînă la oase, fără să aştepte ca stomacul lor să aibă vreun folos. Cei care apucaseră să-şi înfulece din timp orătăniile şi dobitoacele sau le dăduseră drumul în întemniţarea colhoznică zăceau în sicriul gol şi trăiau în el ca într-o curte strimtă, simţindu-şi tihna împrejmuită.
în noaptea aceea Ciklin lăsă lucrul la plută. Şi Voşcev slăbise trupeşte fără ideologie pînă într-atît, încît nu mai putea ridica toporul, aşa că se culcă în zăpadă: oricum, adevărul nu există pe lume sau, poate, a existat într-o plantă sau într-o vietate eroică, însă a trecut un drumeţ calic şi a mîncat planta sau a strivit vietatea ce se zvîrcolea pe burtă, după care a murit toamna într-o rîpă, iar vîntul i-a prefăcut trupul în nimic.
Din clădirea Curţii Organizatorice, activistul vedea că pluta nu era încă gata; totuşi, a doua zi dimineaţă trebuia să trimită la raion un plic cu raportul final şi de aceea scoase un fluierat urgent pentru adunarea generală a fondatorilor.
Auzind
123
fluieratul, lumea ieşi de prin curţi şi cu întreg efectivul încă neorganizat apăru pe maidanul Curţii Organizatorice. Femeile nu mai plîngeau, aveau ochii uscaţi, iar bărbaţii se ţineau şi ei cu abnegaţie, gata să se organizeze pe vecie. Apropiindu-se unii de alţii, fără un cuvînt, mijlocaşii se îmbulziră şi începură să se uite la pridvor, unde activistul stătea cu un felinar în mînă - din pricina luminii proprii, el nu vedea feluritele nimicuri de pe chipurile oamenilor, însă pe el toţi îl puteau observa cît se poate de clar.
— Ei, sînteţi gata? întrebă activistul.
— Aşteaptă, îi spuse Ciklin activistului. Lasă-i să-şi ia rămas-bun pînă la viaţa viitoare.
Ţăranii parcă se pregătiseră pentru ceva, dar unul dintre ei rosti în liniştea lăsată:
— Mai dă-ne o clipă de vreme!
Şi, rostind ultimele cuvinte, ţăranul îl îmbrăţişa pe cel de lîngă el, îl sărută de trei ori şi îşi luă rămas-bun.
— Iartă-mă, Egor Semionîci!
— N-am de ce, Nikanor Petrovici: iartă-mă şi tu. Fiecare începu să se sărute cu întregul şir de
oameni, îmbrăţişînd un trup care pînă atunci îi fusese străin, şi toate buzele, cu tristeţe şi prietenie, îl sărutau pe fiecare.
— Iartă-mă, mătuşă Daria, nu te supăra că ţi-am dat foc la şură.
— Dumnezeu să te ierte, Alioşa, de-acum şura oricum nu mai este a mea.
Mulţi, atingîndu-şi buzele reciproce, stăteau cîtva timp în această simţire, ca să-

şi întipărească pentru totdeauna în minte noile rubedenii, fiindcă pînă atunci trăiseră fără să ştie unii de alţii şi fără să le pară rău.
— Ei, Stepan, hai să fim fraţi!
— Iartă-mă, Egor, am trăit precum cîinii, dar sfîrşim ca oamenii.
124
După sărutare, oamenii făcură plecăciuni pînă în pămînt, fiecare fiecăruia, şi se ridicară în picioare cu inima slobodă şi pustie.
— De-acuma, tovarăşe activist, sîntem gata, scrie-ne pe toţi într-un şir, iar pe chiaburi ţi-i arătăm chiar noi.
însă activistul îi desemnase dinainte pe toţi locuitorii - care în colhoz, care pe plută.
— Ce, a început să vorbească-n voi conştiinţa? întrebă el. Vasăzică, munca activului cu masele a dat roade! Iată ce înseamnă linia precisă spre lumina viitoare!
în acest moment, Ciklin ieşi în pridvorul înalt şi stinse felinarul activistului - datorită zăpezii proaspete, noaptea era luminoasă şi fără petrol lampant.
— Acum vă e bine, tovarăşi? întrebă Ciklin.
— Ni-i bine, i se răspunse din întreaga Curte Organizatorică. Acum nu mai simţim nimic, în noi n-au mai rămas decît osemintele.
Voşcev, care stătea culcat deoparte şi nu putea nicidecum să adoarmă fără tihna adevărului înăuntrul vieţii sale, se sculă din zăpadă şi intră printre oameni.
— Salutare! îi spuse el colhozului, bucurîn-du-se. Acum voi aţi ajuns ca mine, şi eu sînt tot un nimic.
— Salutare! se bucură întregul colhoz de bucuria unui singur om.
Ciklin nu putea răbda să stea separat în pridvor, în timp ce oamenii stăteau jos împreună; coborî pe pămînt, aprinse un foc din materialul pentru garduri din nuiele şi toţi începură să se încălzească la foc.
Noaptea plutea tulbure deasupra oamenilor şi nimeni nu mai rosti vreo vorbă; nu se auzea decît cum, ca odinioară, un cîine lătra într-un sat străin, de parcă ar fi vieţuit într-o veşnicie permanentă.
125
...Ciklin se dezmetici primul, pentru că îşi amintise ceva de mare însemnătate, dar, deschi-zînd ochii, uitase totul. în faţa lui stătea Elisei şi o ţinea pe Nastia în braţe. Acesta ţinea fetiţa de două ore, temîndu-se să-1 trezească pe Ciklin, iar fetiţa dormea liniştită, încălzindu-se la pieptul lui cald, sincer.
— N-ai chinuit copilul? întrebă Ciklin.
— N-aş îndrăzni, îi răspunse Elisei.
Nastia deschise ochii spre Ciklin şi plînse după el; credea că pe pămînt totul există cu adevărat şi pentru totdeauna şi că, dacă Ciklin a plecat, n-o să-1 mai găsească vreodată pe lume. în baracă, Nastia îl visa adeseori pe Ciklin şi chiar nu voia să doarmă, ca să nu sufere dimineaţa, cînd se va trezi fără el.
Ciklin luă fetiţa în braţe.
— N-ai păţit nimic?
— Nimic, îi răspunse Nastia. Dar tu ai făcut colhoz aici ? Arată-mi colhozul!
Ridicîndu-se de jos, Ciklin sprijini capul Nastiei de grumazul său şi plecă la deschiaburire.
— Jaciov nu te-a necăjit?
— Cum să mă necăjească, dacă eu am să rămîn în socialism, iar el are să moară curînd!
— Da, cred că nu te-ar necăji! zise Ciklin şi îşi îndreptă atenţia asupra mulţimii de oameni. Nişte oameni străini, veniţi din altă parte, se instalaseră în grupuri şi mase mici prin Curtea Organizatorică, în timp ce colhozul încă mai dormea în obştească lui grămadă lîngă focul din timpul nopţii, acum aproape stins. Şi pe uliţa colhozului se aflau oameni din alte locuri; tăcuţi, stăteau în aşteptarea bucuriei de dragul căreia fuseseră aduşi aici de Elisei şi de ceilalţi pietoni colhoznici. Unii drumeţi îl înconjuraseră pe Elisei şi îl întrebau:
126
— Păi unde-i binele colhoznic sau am bătut drumul degeaba? Mult o să mai umblăm fără oprire ?
— Dacă aţi fost aduşi, înseamnă că activul ştie, le răspunse Elisei.

— Dar nu-i aşa că activul tău doarme ?
— Activul nu poate să doarmă, zise Elisei. Activistul ieşi în pridvor împreună cu părtaşii
săi şi alături de el era Pruşevski, iar Jaciov se tîra în urma tuturor. Pruşevski fusese trimis în colhoz de tovarăşul Paşkin, fiindcă Elisei trecuse în ajun pe lîngă groapa de fundaţie şi mîncase casă la Jaciov, dar, neavînd minte proprie, nu putuse spune o vorbă. Aflînd asta, Paşkin hotărîse să-1 trimită degrabă pe Paşkin în colhoz, în calitate de cadru al revoluţiei culturale, căci oamenii organizaţi nu trebuie să trăiască fără minte, iar Jaciov pornise din proprie iniţiativă, ca monstru, şi de aceea apăruseră tustrei cu Nastia în braţe, nemaipunîndu-i la socoteală pe ţăranii întîlniţi pe drum, cărora Elisei le poruncise să-1 urmeze, ca să jubileze în colhoz.
— Duceţi-vă şi terminaţi pluta mai repede, îi spuse Ciklin lui Pruşevski. Eu am să apuc să vin repede la voi.
Elisei plecă împreună cu Ciklin, ca să i-1 arate pe argatul cel mai asuprit, care aproape de cînd lumea trudise degeaba pe la curţile bogaţilor şi acum muncea ca ciocănar la fierăria colhozului şi primea mîncare şi fiertură ca ajutor de fierar; totuşi, acest ciocănar nu era socotit drept membru al colhozului, ci era considerat persoană cu simbrie, iar linia sindicală, primind informaţii despre acest argat oficial, singurul din tot raionul, era profund îngrijorată. în ce-1 priveşte pe Paşkin, el se întristase cu totul în privinţa necunoscutului proletar al raionului şi voia să-1 izbăvească repede de asuprire.

Lîngă fierărie era oprit un automobil şi ardea benzina într-un singur loc. Din el tocmai coborîse Paşkin, sosit împreună cu soţia, ca să-1 descopere aici, cu lăcomie activă, pe singurul argat rămas şi, după ce-1 va fi dotat cu cea mai bună soartă de viaţă, să dizolve comitetul raional al sindicatului pentru delăsare în deservirea masei de membri. Insă Ciklin şi Elisei nu apucară să ajungă la fierărie, că tovarăşul Paşkin ieşi din încăpere şi plecă cu maşina, sprijinindu-şi doar capul de caroserie, de parcă nu mai ştia ce să facă de-acum. Soţia tovarăşului Paşkin nu coborîse deloc din maşină: ea doar îşi păzea omul iubit de femeile întîlnite, care adorau puterea soţului şi tăria conducerii lui o luau drept putere a dragostei, pe care ar putea să le-o dea.
Cu Nastia în braţe, Ciklin intră în fierărie; Elisei rămase afară. Fierarul sufla aer cu foalele în forjă, iar un urs bătea cu ciocanul o bandă de fier, înroşită la foc, care se afla pe nicovală.
— Mai iute, Misa, că noi doi sîntem brigadă fruntaşă! spuse fierarul.
însă şi fără asta ursul se străduia cu atîta rîvnă, încît în fierărie se simţea un miros de blană pîrlită, arsă de scînteile metalului, iar ursul nu-şi dădea seama.
— Bine, acum ajunge! hotărî fierarul. Ursul încetă să mai bată şi, trăgîndu-se
deoparte, bău de sete o jumătate de găleată de apă. Ştergîndu-şi apoi, obosit, faţa proletară, ursul scuipă în labă şi se apucă iarăşi de truda lui de ciocănar.
Acum fierarul îl puse să bată o potcoavă pentru un ţăran cu gospodărie individuală din preajma colhozului.
— Misa, asta trebuie s-o termini mai iute: deseară vine gospodarul şi o să avem udătură! Şi fierarul arătă spre gîtlejul său ca spre o ţeava pentru votcă.
înţelegînd viitoarea plăcere, ursul

începu să facă potcoava cu mare rîvnă. Dar tu, omule, de ce ai venit ? îl întrebă fierarul pe Ciklin.
— Invoieşte-1 pe urs ca să-mi arate chiaburii: se zice că are stagiu îndelungat.
Fierarul chibzui un pic la ceva şi spuse:
— Dar te-ai pus de acord cu activul în problema asta? Căci fierăria are un plan industrial şi financiar, iar tu ne împiedici să-1 îndeplinim!
— M-am pus întru totul de acord, îi răspunse Ciklin. Şi dacă rămîi în urmă cu planul, vin chiar eu să ţi-1 ridic... Ai auzit de muntele Ararat? Un Ararat s-ar fi înălţat, dacă aş fi pus într-un singur loc cu lopata pămîntul pe care l-am săpat!
— Atunci poa' să meargă! se exprimă fierarul despre urs. Du-te la Curtea Organizatorică şi bate în clopot, pentru ca Mişka să audă că-i pauza de prînz,

altfel nu se urneşte din loc - tare mai iubeşte disciplina!
în timp ce Elisei se ducea nepăsător spre Curtea Organizatorică, ursul mai făcu încă patru potcoave şi tot se mai ruga să i se dea de lucru. însă fierarul îl trimise după lemne, ca să facă mai apoi cărbuni din ele, iar ursul aduse un gard întreg de nuiele, potrivit pentru ceea ce aveau de făcut. Nastia, uitîndu-se la ursul afumat, pîrlit, se bucura că e de partea noastră şi nu a burjuilor.
— Şi el se chinuieşte, înseamnă că-i de-al nostru, zău aşa, spuse Nastia.
— Ba bine că nu! îi răspunse Ciklin.
Se auzi dangătul clopotului şi ursul îşi lăsă fulgerător munca fără atenţie - pînă atunci rupsese gardul în bucăţi mici, iar acum îşi îndreptă iute spinarea şi răsuflă din adînc, uşurat: gata, adică. Băgîndu-şi labele în găleata cu apă ca să le spele pînă se fac curate, ieşi apoi afară ca să primească mîncarea. Fierarul îi arătă spre Ciklin şi ursul porni liniştit în urma omului, ţinîndu-se drept, ca de obicei, pe labele din spate. Nastia

mîngîie ursul pe umăr, iar el o atinse uşor cu laba şi căscă cu toată gura, de unde venea mirosul mîncării înfulecate mai înainte.
— Uite, Ciklin, e cărunt de tot!
— A trăit cu oamenii şi iată că a încărunţit de amărăciune.
Ursul aşteptă pînă cînd fetiţa se uită din nou la el şi atunci îşi miji un ochi pentru ea; Nastia rîse, iar ciocănarul se bătu peste burtă atît de tare, încît ceva prinse să-i chiorăie acolo, din care motiv Nastia rîse şi mai veselă, însă ursul nu-i acordă copilului atenţie.
Pe lîngă unele curţi era la fel de răcoare ca şi în cîmp, dar în apropierea altora se simţea căldură. Vacile şi caii zăceau prin acareturi cu stîrvurile crăpate, care putrezeau, şi căldura vieţii, acumulată la soare ani de-a rîndul, încă mai ieşea din ele în văzduh, în spaţiul comun al iernii. Ciklin şi ciocănarul trecuseră de-acum pe lîngă mai multe curţi, dar nicăieri nu apucaseră să lichideze chiabu-rimea. Ninsoarea, care pînă atunci căzuse din cînd în cînd din locurile de sus, se făcu mai deasă şi mai aspră - un vînt rătăcit începuse să ridice viforniţa, ceea ce se întîmplă atunci cînd iarna îşi intră în drepturi. însă Ciklin şi ursul mergeau prin desimea biciuitoare a ninsorii, urmînd linia dreaptă a uliţelor, deoarece lui Ciklin îi era imposibil să ţină seama de starea de spirit a naturii; numai pe Nastia o ascunse de ger în sîn, lăsîndu-i afară doar capul, ca să nu-i fie urît în căldura întunecată. Fetiţa se uita tot timpul la urs, se bucura că şi fiara face parte din clasa muncitoare, iar ciocănarul o privea ca pe o surioară uitată, cu care, în pădure, prindea osînză la burta maică-si într-o vară a copilăriei sale. Dorind să-i facă Nastiei o bucurie, ursul se uită împrejur - ce să înşface sau să rupă ca să-i facă un dar? Dar prin apropiere nu găsea vreun obiect cît de cît potrivit, nu erau

decît casele din lut şi paie şi zăplazurile. Atunci ciocănarul scrută viforniţa de zăpadă şi înşfacă la iuţeală ceva mic, după care apropie laba strînsă de faţa Nastiei. Nastia luă din laba lui o muscă, ştiind că acum nici muşte nu mai sînt, fiindcă muriseră la sfîrşitul verii. Ursul începu să fugărească muştele pe toată uliţa - muştele zburau roiuri-roiuri, amestecîndu-se cu fulgii viscoliţi.
— De ce sînt muşte, dacă-i iarnă? întrebă Nastia.
— Din cauza chiaburilor, fetiţa mea! îi răspunse Ciklin.
Nastia strivi în palmă musca grasă, chiabu-rească, pe care i-o dăruise ursul, şi adăugă:
— Păi omoară-i ca clasă! Altfel muştele au să fie iarna, şi vara, nu: păsările n-or să aibă ce să mănînce.
Deodată ursul începu să mormăie lîngă o casă trainică, curată şi nu mai vru să meargă mai departe, uitînd de fetiţă şi de muşte. O faţă de femeie se arătă în sticla ferestrei şi pe sticlă începu să se scurgă lichidul lacrimilor, de parcă femeia le avea tot timpul pregătite. Ursul deschise botul spre femeia aceea aflată la vedere şi scoase un răget şi mai fioros, încît femeia sări îndărăt, dis-părînd în interiorul odăii.
— Chiaburime! spuse Ciklin şi, pătrunzînd în curte, deschise poarta pe dinăuntru. Ursul păşi şi el peste hotarul proprietăţii şi intră în curte.
Mai întîi Ciklin şi ciocănarul făcură o expertiză a locurilor ascunse ale

gospodăriei. In şură, astupate cu pleavă, zăceau patru sau mai multe oi moarte. Cînd ursul lovi o oaie cu piciorul, din ea se ridicară nişte muşte: trăiau prin metoda îngră-şării în firidele fierbinţi de carne din trupul oii şi, hrănindu-se cu rîvnă, zburau sătule prin ninsoare, fără să răcească deloc din cauza ei.
Din şură ieşea afară duhoarea căldurii şi în găurile leşurilor era pesemne la fel de cald ca vara în turbăriile putrede, iar muştele trăiau
131
acolo cît se poate de normal. Ciklin se simţea deprimat în şura mare, i se părea că aici se face foc în nişte cuptoare mari pentru baia de aburi, iar Nastia, din cauza duhorii, îşi închise ochii pe jumătate şi se întrebă de ce iarna în colhoz e cald şi nu există cele patru anotimpuri, despre care îi povestise Pruşevski la groapa de fundaţie, atunci cînd peste cîmpurile pustii ale toamnei încetase cîntecul păsărilor.
Ciocănarul ieşi din şură, intră în casă şi, scoţînd în tindă un răget cu voce duşmănoasă, aruncă peste cerdac un cufăr mare, străvechi, din care se împrăştiară mosoare de la maşina de cusut.
Ciklin găsi în casă femeia singură şi un băieţel; piciul stătea îmbufnat pe oliţă, iar mama lui, lăsîn-du-se pe vine, se cuibărise în casa mare, de parcă toată materia din ea se lăsase în jos; nu mai ţipa de-acum, ci doar îşi deschisese gura şi se străduia să răsufle.
— Bărbate, hei, bărbate! începu ea să cheme pe cineva, fără să se clintească din pricina becisniciei amărăciunii.
— Ce-i ? îi răspunse o voce de pe cuptor; apoi acolo scîrţîi sicriul uscat şi apăru gospodarul.
— Au venit, rosti femeia treptat, ieşi-le în întîm-pinare... Vai de capul meu arnărît!
— Afară! porunci Ciklin întregii familii. Ciocănarul îl trase pe ţînc de ureche şi acesta
sări de pe oliţă, iar ursul, neştiind ce-i acolo, se aşeză el însuşi, de probă, pe vasul acela scund. Numai în cămăşuţă, piciul stătea în loc şi, chibzuind, se uita la ursul de pe oliţă.
— Nene, dă-mi caca, îl rugă el, dar ciocănarul mormăi încet la el, căznindu-se din pricina poziţiei incomode.
— Afară! porunci Ciklin populaţiei chiabure. Fără să se urnească de pe oliţă, ursul scoase
un sunet din bot, iar ţăranul înstărit îi răspunse :
132
— Nu mai faceţi gălăgie, stăpînilor, plecăm singuri.
Ciocănarul îşi aminti cum în vremurile de altădată scotea rădăcini de copaci din pădurile acestui ţăran şi, din cauza foamei mute, păştea iarbă, fiindcă ţăranul îi dădea de mîncare numai seara -ceea ce rămînea de la porci, iar porcii se culcau în troacă şi înfulecau prin somn porţia ursului. Amintindu-şi una ca asta, ursul se ridică de pe oliţă, cuprinse cît mai bine trupul ţăranului şi, strîngîndu-1 cu putere, încît din om ieşiră osînza agonisită şi sudoarea, îi strigă la cap pe voci diferite - din pricina urii şi a celor auzite de-a lungul vieţii, ciocănarul aproape că era în stare să vorbească.
Ţăranul înstărit, pîndind o clipă cînd ursul îl mai slăbi, ieşi aşa cum era din casă şi trecu pe afară prin dreptul ferestrei - de-abia acum femeia se repezi după el, iar băiatul rămase fără părinţi în casă. După ce stătu cîtva timp într-o nedumerire searbădă, înşfacă oliţa şi fugi cu ea după tatăl şi mama lui.
— E foarte viclean, spuse Nastia despre băiatul care fugise cu oliţa.
Mai apoi, începură să întîlnească mai mulţi chiaburi. La cea de-a patra curte ursul prinse să mormăie din nou, semnalînd prezenţa acolo a duşmanului său de clasă. Ciklin i-o încredinţa pe Nastia ciocănarului şi intră singur în casă.
— Dragule, de ce ai venit ? îl întrebă un ţăran blînd, liniştit.
— Ieşi afară! îi răspunse Ciklin.
— Da' ce, v-am nemulţumit cu ceva?
— Avem nevoie de colhoz, nu ni-1 dezorganiza. Fără grabă, ţăranul se gîndi, ca şi cum ar fi
purtat o discuţie cordială.

— N-aveţi nevoie de colhoz...
— Afară, nemernicule!
133
— Ei bine, o să faceţi un colhoz din toată republica şi toată republica are să fie o gospodărie individuală!
Lui Ciklin i se tăie răsuflarea, se repezi la uşă şi o deschise ca să se vadă libertatea - şi el se lovise cîndva de uşa închisă a puşcăriei, neînţelegîndu-şi prizonieratul, şi începuse să strige din pricina puterii scrîşnitoare a inimii. Se întoarse cu spatele la ţăranul chibzuit, pentru ca acesta să nu ia parte la mîhnirea lui trecătoare, care n-are de-a face decît cu clasa muncitoare.
— Nu-i treaba ta, canalie! Cînd ni-i de folos, putem numi un ţar şi putem să-1 dărîmăm cu o singură suflare... Iar tu - dispari!
Zicînd acestea, Ciklin îl înşfacă pe ţăran de-a curmezişul şi îl scoase afară, unde îl aruncă în zăpadă; din lăcomie, ţăranul nu era însurat, cheltuindu-şi trupul pentru acumularea averii, în fericirea temeiniciei existenţei, şi acum nu mai ştia ce să simtă.
— M-aţi lichidat ?! spuse el din zăpadă. Ia uita-ţi-vă: astăzi nu mai sînt eu, mîine n-o să mai fiţi voi. Aşa că pînă la urmă o să ajungă în socialism numai mai-marele vostru!
Iarăşi, peste încă patru curţi, ciocănarul începu să zbiere cu ură. Din casă o zbughi un locuitor sărac cu o clătită în mînă. Insă ursul ştia că gospodarul acela îl bătea cu o rădăcină de copac atunci cînd, de osteneală, se oprea şi nu mai învîrtea piatra de moară legată de o bîrnă. Ţărănuşul acela îl silea pe urs să trudească la moară în locul vîntului, ca să nu plătească impozit, iar el se văita mereu ca argaţii şi mînca cu nevasta sub plapumă. Cînd femeia îi rămînea grea, o făcea să lepede şi îi scotea cu mîna lui fătul din burtă, iubindu-1 numai pe fiul cel mare, pe care îl înscrisese de mult în rîndurile comuniştilor de la oraş.
— Ia şi mănîncă, Misa! spuse ţăranul, dăruin-du-i ciocănarului clătita.
134
Ursul îşi înfăşură laba cu clătita şi, prin această căptuşeală din coptură, îl trosni pe ţăran în ureche, încît acesta scînci pe gură şi se prăbuşi.
— Părăseşte proprietatea argăţimii! îi spuse Ciklin celui căzut. Afară din colhoz şi să nu mai îndrăzneşti să trăieşti pe lume!
Ţăranul înstărit zăcu mai întîi la pămînt o toană, dar pe urmă se dezmetici.
— Da' ia arată-mi o hîrtie că eşti cu adevărat persoană!
— Ce persoană să fiu? întrebă Ciklin. Sînt nimeni; partidul - da, el e persoană.
— Atunci arată-mi măcar partidul, vreau să-1 văd.
Ciklin zîmbi cu zgîrcenie.
— N-ai să-1 recunoşti după chip, şi eu de-abia îl simt. Să vii azi la plută, capitalism, canalie ce eşti!
— Să plece pe mări, mai bine: azi - aici, acolo -mîine, nu-i aşa? rosti Nastia. Cu canaliile are să ne fie urît!
După aceea Ciklin şi ciocănarul mai eliberară şase case, agonisite prin truda argaţilor, şi se întoarseră la Curtea Organizatorică unde, aştep-tînd ceva, stăteau masele curăţate de chiaburime.
Confruntînd clasa chiaburească venită cu propria listă a stratificării sociale, activistul găsi o coincidenţă perfectă şi se bucură de acţiunea lui Ciklin şi a ciocănarului de la fierărie. Şi Ciklin îl lăudă pe activist.
— Bravo ţie, eşti om cu simţul conştiinţei, spuse el, adulmeci clasele precum animalul.
Ursul nu se putu exprima şi, stînd un timp deoparte, porni spre fierărie

prin ninsoarea în care bîzîiau muştele; numai Nastia îl urmărea cu privirea şi, ca de un om, îi era milă de acest urs bătrîn şi pîrlit. Pruşevski reuşise să facă pluta şi acum se uita la toţi, gata să îndeplinească ordinele.
135
— Eşti un mîrşav, îi spuse Ciklin. Ce stai şi te uiţi, ca unul rupt de mase ? Trăieşte mai cu curaj -frate-frate, dar brînza-i pe bani! Tu crezi că oamenii ăştia există? Oho! Nu-i decît pielea de pe dinafară, pînă la oameni trebuie să mai mergem mult şi bine, de-asta-mi pare rău!
La un cuvînt al activistului, chiaburii se aplecară şi începură să împingă pluta spre albia rîului. Iar Jaciov porni în urma chiaburimii, ca să-i asigure plutirea sigură spre mare şi să se convingă şi mai mult că socialismul va exista, că Nastia îl va primi ca zestre, iar el, Jaciov, va pieri cît de curînd, ca o prejudecată obosită.
*
După ce-i lichidă pe chiaburi şi-i trimise departe, Jaciov nu se linişti: îi era mai greu, cu toate că nu ştia de ce. Se uită mult timp cum pluta pleca sistematic pe rîul înzăpezit şi curgător, cum vîntul serii vălurea apa întunecată, moartă, care trecea, printre ogoarele reci, spre genunea ei îndepărtată, şi în piept începură să-i dea ghes urîtul şi tristeţea. Doar socialismul nu are nevoie de categoria monştrilor întristaţi şi în curînd va fi şi el lichidat şi trimis în liniştea îndepărtată.
De pe plută, chiaburimea se uita numai în direcţia lui Jaciov; oamenii voiau să rămînă pentru totdeauna cu imaginea locului natal şi a ultimului om fericit de acolo.
De-acum eşalonul chiaburesc de pe apă începea să dispară la o cotitură, îndărătul tufişurilor de pe mal, şi Jaciov pierdea duşmanul de clasă din cîmpul vizual:
— Hei, paraziţilor, adio! strigă Jaciov pe rîu.
— A-di-o! îi răspunseră chiaburii care pluteau către mare.
Din Curtea Organizatorică se auzi fanfara ce chema spre înainte; Jaciov se tîrî pe costişa
136
lutoasă, grăbindu-se la sărbătoarea colhozului, cu toate că ştia că acolo nu jubilează decît foştii participanţi ai capitalismului, cu excepţia Nastiei şi a restului de copilărie.
Activistul scosese în pridvor un difuzor de radio şi de acolo răsuna cîntecul marelui marş, iar întregul colhoz, laolaltă cu ţăranii din împrejurimi, bătea cu bucurie pasul pe loc. Ţăranii din colhoz erau senini la faţă, de parcă s-ar fi spălat; în pustietatea sufletului lor, nu le mai părea rău de nimic, n-aveau acolo decît ceva fără nume şi răcoros. Cînd se schimbă melodia, Elisei ieşi la mijloc, lovi cu talpa în pămînt şi începu să joace, fără să se aplece deloc şi fără să clipească din ochii lui albi; umbla ca şi cum ar fi înghiţit o prăjină, singur printre cei ce stăteau pe loc, mişcîndu-şi cu precizie oasele şi trupul. Treptat, ţăranii încetară să mai smiorcăie şi începură să se prindă unul de altul, iar femeile îşi ridicară vesele mîinile şi se apucară să-şi mişte picioarele pe sub fuste. Musafirii îşi lepădară traistele şi se lăsară pe vine, mişcîndu-se vioi, şi, ca să se ospăteze, îşi sărutau prietenele-colhoznice. Radiomuzica tulbura viaţa tot mai tare; ţăranii pasivi scoteau strigăte de mulţumire, cei mai înaintaţi dezvoltau multilateral ritmul ulterior al sărbătorii şi chiar şi caii colectivizaţi, auzind rumoarea fericirii oamenilor, veniră cîte unul în Curtea Organizatorică şi se puseră pe nechezat.
Viscolul încetă; luna îndepărtată apăru pe cerul îndepărtat, golit de vifor

şi nori, pe cerul care era atît de pustiu, încît permitea libertatea eternă, şi atît de lugubru, încît pentru libertate era nevoie de prietenie.
Sub cerul acesta, pe zăpada curată, murdărită de-acum de muşte pe alocuri, tot norodul triumfa tovărăşeşte. Pînă şi oamenii care trăiau demult pe lume se urniseră din loc şi tropoteau, zăpăciţi de-atîta bucurie.
137
— Hei tu, eseră[1], maica noastră! strigă de bucurie un ţăran uitat, arătîndu-şi dibăcia şi ples-nindu-se peste pîntece, obraji şi gură. Ţineţi-vă de ea, flăcăi, de ţărişoara noastră: e nemăritată!
— E fată-mare sau văduvă! întrebă din iureşul dansului un musafir din împrejurimi.
— Fată-mare! îi explică un ţăran aflat în mişcare. Sau nu vezi cum face fiţe?
— Las' să facă fiţe! se declară de acord acelaşi musafir venetic. Las' s-o facă pe mironosiţa! Că facem noi pe urmă femeie cuminte din ea: ce bine are să fie!
Nastia coborîse din braţele lui Ciklin şi bătea şi ea pasul pe loc, lîngă ţăranii care ţopăiau, pentru că aşa avea ea chef. Jaciov se tîra printre ei, punîndu-le piedică la picioare celor care îl încurcau, iar pe ţăranul musafir, doritor să i-o dea celuilalt ţăran de nevastă pe fata-eseră, îl pocni în coaste, ca să nu mai spere.
— Să nu-ndrăzneşti să gîndeşti la nimereală! Sau vrei să te-alegi cu un drum pe rîu ? îndată te urc pe plută!
Musafirul se şi sperie că venise acolo.
— N-am să mai gîndesc nimic, tovarăşe olog. De-acum am să şoptesc.
Ciklin se uită mult timp la mulţimea care jubila şi simţea tihna binelui în pieptul său; de la înălţimea pridvorului vedea curăţenia selenară a spaţiului îndepărtat, tristeţea luminii încremenite şi somnul supus al întregii lumi, pentru alcătuirea căreia se cheltuiseră atîta trudă şi chin, de care uitaseră cu toţii, ca să nu ştie spaima de a trăi mai departe.
— Nastia, nu sta mult timp în frig, vino la mine, o chemă Ciklin.

_____
1. De la *eser* - membru al partidului socialist-revolu-ţionar.
138
— N-am îngheţat deloc, aici oamenii răsuflă, spuse Nastia, fugind de Jaciov, care mugea gingaş.
— Freacă-ţi palmele, altfel îngheţi: văzduhul e mare, iar tu eşti mică.
— Le-am şi frecat: stai jos şi taci! Deodată, la mijlocul unui motiv muzical, radioul încetă să mă cînte. Mulţimea nu se putu opri pînă cînd activistul nu spuse :
— Staţi pînă la sunetul următor!
în scurt timp, Pruşevski reuşi să repare radioul, dar din el nu se mai auzi muzică, ci doar un glas de om.
— Ascultaţi comunicatele noastre : colectaţi scoarţă de salcie!...
Şi aici radioul tăcu din nou. Auzind comunicatul, activistul îşi puse în gînd să nu uite de campania scoarţei de salcie şi să nu i se ducă în tot raionul vestea de cadru neglijent în serviciu, cum i se întîmplase data trecută cînd uitase de campania organizată pentru arbuşti şi acum tot colhozul rămăsese fără vergi.
Pruşevski se apucă din nou să repare radioul şi, cu mîinile îngheţate, inginerul lucră cîtva timp ca să pună mecanismul la punct; dar lucrul nu-i izbutea, pentru că nu era sigur dacă radioul îi va aduce sărăcimii consolare şi dacă pentru el va răsuna de undeva o voce dragă.
Pesemne că miezul nopţii era de-acum aproape; luna se afla sus, deasupra zăplazurilor şi a smeritului sat bătrînesc, iar brusturii morţi străluceau, acoperiţi fiind de zăpada măruntă, îngheţată. O muscă rătăcită dădu să se aşeze pe un brusture de gheaţă, dar se desprinse repede şi zbură, bîzîind în înaltul luminii selenare, precum o ciocîrlie sub soare. Colhozul, fără să-şi înceteze ţopăitul tropotit, greoi, începu şi el treptat să cînte cu voce slabă. Cuvintele acelui cîntec nu puteau fi înţelese, însă în ele se făcea auzită fericirea tînguioasă şi melodia omului aflat în delir.
139
— Jaciov! spuse Ciklin. Du-te şi pune capăt mişcării. Or fi murit de fericire: joacă şi tot joacă.

Jaciov se tîrî cu Nastia în Casa Organizatorică şi, făcîndu-i culcuş să doarmă acolo, veni înapoi.
— Hei, organizaţilor, vă ajunge cu dansul: a dat^ bucuria peste voi, canaliilor!
Insă colhozul, care se înflăcărase, nu acceptă cuvîntul lui Jaciov şi tropaia temeinic, acoperin-du-se cu cîntecul.
— Vreţi să vă pocnesc? îndată vă dau peste bot! Jaciov coborî din pridvor, se introduse printre
picioarele fără astîmpăr şi începu să-i ia pe oameni de extremităţile inferioare şi să-i răstoarne la pămînt, ca să se odihnească. Oamenii se prăbuşeau, ca nişte nădragi goi; lui Jaciov chiar îi păru rău că ei, pesemne, nu simt mîinile lui şi se potolesc deodată.
— Dar unde-o fi Voşcev? întrebă Ciklin, neliniştit. Ce caută în depărtare, proletar mărunt ce este?
Fără să aştepte întoarcerea lui Voşcev, Ciklin porni să-1 caute după miezul nopţii. Străbătu pînă la capăt toată uliţa pustie a satului, dar nicăieri nu se zărea ţipenie de om, doar în fierărie ursul sforăia de răsuna toată preajma luminată de lună, iar fierarul tuşea din cînd în cînd.
împrejur era linişte şi frumuseţe. Ciklin se opri într-o îngîndurare perplexă. Tot aşa, supus, sforăia ursul, adunînd puteri pentru munca de a doua zi şi pentru o nouă simţire a vieţii. Nu va mai vedea chiaburimea care 1-a chinuit şi se va bucura de existenţa sa. De-acum, pesemne ciocănarul va bate potcoavele şi oţelul de bandaje cu şi mai mare rîvnă din inimă, deodată ce este pe lume o forţă neştiută, care i-a lăsat în sat numai pe oamenii mijlocii care îi plac lui, care fac în tăcere materia utilă şi simt o fericire parţială: iar sensul precis al vieţii şi fericirea universală trebuie să tînjească
140
în pieptul clasei proletare, care sapă pămîntul, pentru ca inima ciocănarului şi a lui Ciklin doar să spere şi să respire, pentru ca braţul lor truditor să fie fidel şi răbdător.
Cuprins de grijă, Ciklin închise o poartă dată în lături, apoi se uită la ordinea de pe uliţă, dacă toate-s la locul lor - şi văzînd un suman pierdut pe drum, îl ridică şi îl duse în casa cea mai apropiată : să se păstreze pentru averea truditorilor.
Aplecîndu-se din pricina speranţei credule, Ciklin porni prin dosul curţilor ca să scotocească mai departe după Voşcev. Sărea peste dispozitivele împletite, trecea pe lîngă pereţii de lut ai sălaşelor, întărea ţăruşii lăsaţi pe-o rină şi vedea tot timpul că de la zăplazurile sărace începea pămîntul nemărginit şi gol. Nastia ar putea să răcească foarte uşor într-o asemenea lume străină, pentru că pămîntul nu-i pentru copilăria sensibilă la frig: numai nişte fiinţe precum ciocănarul putuseră să-|i îndure viaţa aici, dar şi ele încărunţiseră, „încă nu mă născusem, iar tu stăteai aici, sărmana, nemişcata mea!" spuse din apropiere vocea lui Voşcev, o voce de om. „înseamnă că rabzi de mult: vino şi te încălzeşte!"
Ciklin îşi răsuci capul pieziş şi băgă de seamă că Voşcev se aplecase după un copac şi băga ceva într-un sac, care era de-acum plin.
— Ce faci, Voşcev ?
— Nimic, spuse acesta şi, legînd sacul la gură, îşi puse în spinare această povară.
Plecară amîndoi să înnopteze la Curtea Organizatorică. De-acum luna coborîse mult mai jos, satul era plin de umbre negre, totul muţise de-a binelea, numai rîul, care se învîrtoşase din cauza frigului, fremăta între malurile lui rurale, cu care era deprins.
Colhozul dormea ferm la Curtea Organizatorică. In Casa Organizatorică ardea lumina de
141
siguranţă - o singură lampă pentru tot satul stins; lîngă lampă şedea activistul ocupat cu munca intelectuală: desena rubricile inventarului în care voia să treacă toate datele salubrităţii săracilor şi mijlocaşilor, pentru ca să existe de-acum un tabloul veşnic, formal şi o experienţă ca fundament.
— înscrie şi averea mea! îl rugă Voşcev, despa-chetînd sacul.
Strînsese prin sat toate obiectele sărmane, refuzate, tot mărunţişul

obscurităţii şi orice leşin pentru răzbunarea socialistă. Aceste vechituri ponosite şi răbdătoare se atinseseră cîndva de trupuri pur-sînge de argaţi, şi în aceste lucruri era întipărită pe veci povara vieţii gîrbovite, cheltuită fără un sens conştient şi pierită undeva sub secara păioasă a pămîntului. Voşcev, fără să-şi dea prea bine seama, adunase cu zgîrcenie în sac rămăşiţele materiale ale oamenilor pierduţi, care trăiseră, ca şi el, fără adevăr şi se sfîrşiseră înainte de sfîrşitul victorios. Acum îi prezenta pe acei truditori lichidaţi în faţa autorităţii şi a viitorului, pentru ca, prin organizarea sensului veşnic al oamenilor, să capete răzbunarea pentru cei ce zac în adîncul pămîntului.
Activistul începu să înregistreze lucrurile sosite o dată cu Voşcev, organizînd o rubrică specială pe margine cu titlul: „Lista chiaburilor lichidaţi mortal ca clasă de către proletariat, conform restului patrimonial de succesiune vacantă". în locul oamenilor, activistul nota semnele existenţei: o opincă din secolul trecut, un cercel de cositor dintr-o ureche de păstor, un crac de pantaloni din cînepă şi diferite alte piese de echipament ale unui trup truditor, dar sărac.
între timp, Jaciov, care dormea cu Nastia pe duşumea, izbuti s-o trezească fără voie pe fetiţă.
— întoarce-ţi gura de la mine: tu, prostule, nu te speli pe dinţi, îi spuse Nastia invalidului, care

o ferea cu trupul lui de frigul ce trecea pe sub uşă. Şi-aşa ţi-au retezat burjuii picioarele, vrei să-ţi cadă şi dinţii?
Speriat, Jaciov îşi închise gura şi începu să tragă aer pe nas. Fetiţa îşi întinse oasele, îşi aranja basmaua groasă, cu care dormea pe cap, dar nu mai putea aţipi, fiindcă-i pierise somnul.
— Aţi adus deşeuri refolosibile ? întrebă ea despre sacul lui Voşcev.
— Nu, zise Ciklin, am strîns nişte jucării pentru tine. Vino şi alege.
Fetiţa se ridică în picioare cît era de lungă, bătu pasul pe loc, ca să crească, şi, aşezîndu-se pe duşumea, apucă cu picioarele desfăcute grămada înregistrată de obiecte. Ciklin puse lampa pe masă astfel încît, pe duşumea, fetiţa să vadă mai bine lucrurile care-i plac; cît despre activist, acesta scria fără greşeală şi pe întuneric.
Peste cîtva timp activistul lăsă pe duşumea inventarul, astfel încît copilul să facă un semn, din care să reiasă că a primit în totalitate averea agonisită a argaţilor morţi singuri pe lume şi că o va utiliza ulterior. Nastia desenă încet pe hîrtie secera şi ciocanul şi restitui inventarul. Ciklin se dezbrăcase de bluza vătuită, se des-călţase şi umbla pe duşumea numai în ciorapi, mulţumit şi liniştit că de-acum nu mai are cine-i lua Nastiei partea ei de viaţă pe lume, că curgerea rîurilor merge numai spre genunile mărilor şi cei trimişi cu pluta nu se vor întoarce ca să-1 chinuiască pe ciocănarul Mihail; iar oamenii aceia anonimi, de la care rămăseseră numai opincile şi cerceii de cositor, nu trebuie să tînjească veşnic în pâmînt, dar nici să se ridice nu pot.
— Pruşevski, i se adresă Ciklin.
— Aici, răspunse inginerul^şedea într-un colţ, cu spinarea sprijinită de perete şi moţăia nepăsător. Soră-sa nu-i mai scria nimic de mult; dacă
\

a murit, se gîndea să se ducă şi să le facă de mîncare copiilor ei, ca să se istovească pînă la pierderea sufletului şi să moară cîndva om bătrîn, deprins să trăiască fără simţire, ceea ce-i totuna cu a muri acum, dar ceva mai trist; dacă s-ar duce, ar putea trăi în locul soră-si, să-şi aducă aminte mai mult şi mai cu mîhnire femeia aceea tînără, care i-a trecut pe dinainte în tinereţe şi care acum e

prea puţin probabil să mai existe. Pruşevski voia să se mai afle încă puţin pe lume, măcar în sentimentul lui tainic, fata tînără, emoţionată, uitată de toţi, dacă a pierit, făcîndu-le copiilor ciorbă, dacă mai trăieşte.
— Pruşevski! Succesele ştiinţei superioare au să fie în stare sau nu să-i învie înapoi pe oamenii putreziţi ?
— Nu, zise Pruşevski.
— Minţi, îi reproşa Jaciov, fără să deschidă ochii. Marxismul poate orice. Atunci de ce Lenin zace întreg la Moscova? Aşteaptă ştiinţa - vrea să învie. Da' eu şi lui Lenin i-aş găsi de lucru, le comunică Jaciov. I-aş arăta cui ar trebui să-i dea suplimentar peste cap! Cine ştie de ce, văd orice canalie de la bun început!
— Asta fiindcă eşti prost, îi explică Nastia, răscolind rămăşiţele argăţimii. Tu doar vezi, dar trebuie să munceşti. Nu-i aşa, nene Voşcev?
Voşcev apucase să se învelească cu sacul gol şi stătea întins, trăgînd cu urechea la bătăile inimii sale nătînge, care-i trăgea tot trupul într-o zare nedorită a vieţii.
— Nu se ştie, îi răspunse Voşcev Nastiei. Munceşte şi iar munceşte, iar cînd munceşti pînă la ultima picătură de vlagă, cînd afli totul, te istoveşti şi mori. Să nu creşti, fetiţo, are să ţi se facă urît.
Nastia rămase nemulţumită.
— Numai chiaburii trebuie să moară, iar tu eşti prost. Jaciov, păzeşte-mă din nou, mi s-a făcut somn.

— Vino, fata mea, îi răspunse Jaciov. Lasă-1 pe acolitul chiaburilor şi vino la mine; i s-a făcut de-o chelfăneală, se-alege mîine cu nişte pumni!
Toţi tăcură, continuînd noaptea cu răbdare, numai activistul scria neîncetat, şi succesele se aşterneau tot mai mult în faţa minţii sale conştiente, aşa că îşi spunea, referindu-se la sine: „Aduci prejudicii Uniunii, diavol pasiv ce eşti, ai putea trimite întregul raion la colectivizare, iar tu suferi într-un colhoz; ar fi timpul ca populaţia să fie trimisă în comunism cu eşaloanele, iar tu te străduieşti tot la scară mică. Eh, amar-amar!"
Din curata linişte selenară ciocăni în uşă mîna nezgomotoasă a cuiva şi în sunetul acelei mîini încă se simţea frica-rămăşiţă a trecutului.
— Intră, n-avem şedinţă, spuse activistul.
— Bine că-i aşa, răspunse omul de undeva, fără să intre. Mă gîndeam că gîndiţi.
— Intră, nu mă supăra, rosti Jaciov.
Intră Elisei; se săturase de somn dormind pe pămînt, fiindcă ochii i se înnegriseră de la sîngele interior, iar el se întremase datorită deprinderii de a fi organizat.
— Ursul bocăneşte în fierărie şi mormăie un cîntec, tot colhozul a deschis ochii, ni s-a făcut groază fără tine!
— Trebuie să mă duc să mă informez, hotărî activistul.
— Mă duc eu, decise Ciklin. Tu stai şi scrie mai bine: treaba ta-i ţinerea evidenţei.
— Deocamdată eu mi-s prostul! îl preveni Jaciov pe activist. Dar îi dezactivizăm iute pe toţi: numai să se chinuiască masele pînă la capăt, numai să crească copiii!
Ciklin porni spre fierărie. Măreaţă şi rece era noaptea deasupra lui, stelele luminau dezinteresat deasupra curăţeniei înzăpezite a pămîntului şi se auzeau departe loviturile ciocănarului, de

y

parcă ursului i se făcuse ruşine să doarmă sub aceste stele aflate în aşteptare şi le răspundea cu ce putea şi el. „Ursul e un moşneag proletar foarte corect", se gîndi Ciklin cu respect. Apoi ciocănarul începu să mormăie mulţumit şi tărăgănat, comu-nicînd cu voce tare un cîntec fericit.
Fierăria era deschisă în noaptea cu lună spre întreaga suprafaţă a pămîntului, în forjă ardea focul suflător, pe care îl menţinea însuşi fierarul cu foalele, stînd întins pe pămînt şi trăgînd de funie. Iar

ciocănarul, cît se poate de fericit, bătea nişte oţel fierbinte de bandaje şi cînta un cîntec.
— Nu mă lasă nicidecum să aţipesc, se plînse fierarul. S-a sculat, s-a pus pe mormăit, i-am aprins focul în forjă, iar el s-a apucat să facă tămbălău... întotdeauna a fost cuminte, dar acum parcă a înnebunit!
— De la ce i s-o fi trăgînd ? întrebă Ciklin.
— Cine să-1 mai ştie. Ieri s-a întors de la deschiaburire şi a tot bătut pasul pe loc, a tot mormăit cu binişorul. Vasăzică, i-aţi făcut pe plac. Dar a trecut pe-aici unul din activ şi a agăţat o materie de zăplaz. Şi Mihail se tot uită într-acolo şi tot chibzuieşte. Vasăzică, chiaburi nu mai sînt, iar lozinca roşie atîrnă din pricina asta. Văd că-i intră ceva în minte şi i se opreşte acolo...
— Lasă, dormi, că mă gîndesc eu, spuse Ciklin. Luînd funia, începu să pompeze aer în forjă, astfel încît ursul să facă şine de roată pentru circulaţia colhoznică.
*
Cînd se crăpa de ziuă, ţăranii care veniseră în ajun ca musafiri începură să se împrăştie prin împrejurimi. Colhozul nu avea unde să plece, aşa că, sculîndu-se din Curtea Organizatorică, începu să se deplaseze spre fierărie, de unde se auzea

truda ciocănarului. împreună cu ceilalţi, veniră şi Pruşevski şi Voşcev şi se uitau cum Ciklin îl ajută pe urs. Lîngă fierărie, pe zăplaz, atîrna o chemare desenată pe un steag: „Pentru partid, pentru credinţa în el, pentru munca accelerată, care-i deschide proletariatului uşa spre viitor". Obosind, ciocănarul ieşea afară şi mînca zăpadă pentru propria răcorire, iar apoi împlînta din nou ciocanul în miezul metalului, înteţind tot mai mult frecvenţa loviturilor; de-acum ciocănarul încetase să mai cînte - toată bucuria înverşunată şi mută şi-o cheltuia în rîvna muncii, iar ţăranii colhoznici începuseră să-1 simpatizeze treptat şi pufneau colectiv în timpul răsunetului barosului, pentru ca şinele să fie mai trainice şi mai de nădejde. Cînd se uită mai bine, Elisei îi dădu ciocănarului un sfat:
— Tu, Misa, bate cu milă şi atunci şina n-o să fie spărgăcioasă, n-o să plesnească. Că tu dai în fier, de parc-ar fi o curvă, da' fierul e şi el averea noastră! Aşa nu se face!
însă ursul deschise gura spre Elisei şi Elisei se trase deoparte, părîndu-i rău de fier. Totuşi, mai erau şi alţi ţărani care nu puteau îndura să vadă stricăciunea.
— Bate mai încet, drace! începură ei să strige. Nu prăpădi averea care-i acum a tuturor, e ca o orfană, n-are cui să-i fie milă de ea... Mai cu grijă, demone!
— Ce tot trăsneşti fierul ? Crezi că-i avere individuală ?
— Ieşi şi te răcoreşte, diavole! Mai oboseşte şi tu, idol cu blană ce eşti!
— Trebuie să-1 dăm afară din colhoz şi gata! Că doar n-o să avem pierderi din cauza lui!
însă Ciklin pompa aer în forjă, iar ciocănarul se străduia să ţină pasul cu focul şi zdrobea fierul, de parcă ar fi fost duşmanul vieţii lui, de parcă,

dacă nu mai este chiaburime, pe lume n-a mai rămas decît ursul.
— Asta-i o năpastă! oftau membrii colhozului.
— Chiar c-a dat păcatul peste noi: de-acum totul se duce de rîpă! Tot fierul are să fie cu crăpături!
— Pedeapsa lui Dumnezeu... Şi nu ne putem atinge de el - s-ar spune că-i sărac, că-i proletariat, că-i industrializarea!...
— Asta încă nu-i nimic. Ne-ar zice că dacă-i cadru, atunci o s-o păţim din cauza

lui.
— Cadru-i un fleac. Uite, dacă vine instructorul sau tovarăşul Paşkin în persoană, atunci are să ne pună pe jar!
— Da' nu s-ar putea să nu păţim nimic ? Ce-ar fi să-1 batem?
— Ce-i cu tine, ai turbat ? Ursu-i unional: mai adineauri tovarăşul Paşkin a sosit special, că şi lui îi e urît fără argaţi.
Elisei vorbea mai puţin, dar se întrista aproape mai mult decît toţi. Cînd avea gospodăria lui, nu dormea noaptea - veghea ca nu cumva să se prăpădească ceva, calul să nu bea şi să nu mănînce prea mult, vaca să aibă bună dispoziţie, iar acum, cînd tot colhozul, toată lumea de aici îi fusese dată în grijă, pentru că în ceilalţi se temea să-şi pună nădejdea - de pe acum îl durea burta din pricina spaimei pentru o asemenea avere.
— O să ne uscam cu toţii! rosti un ţăran mijlocaş, care trăise tăcut de-a lungul întregii revoluţii. Mai înainte mă temeam pentru familia mea, iar acum... să ai grijă de fiecare - asta are să ne chinuiască pe toţi pentru o asemenea întreţinere.
Voşcev se întrista că fiara munceşte, de parcă ar adulmeca prin apropiere sensul vieţii, iar el stă în tihnă şi nu-şi croieşte drum spre uşa viitorului: poate că acolo este într-adevăr ceva. între timp, Ciklin termină de pompat aerul şi, împreună cu

ursul, începu să facă dinţi de grapă. Fără să acorde vreo atenţie nici mulţimii care se uita la ei, nici întregului orizont, cei doi meşteri lucrau fără preget, din conştiinţă, aşa cum se cuvine. Ciocănarul forja dinţii, iar Ciklin îi călea, dar nu ştia precis cît să-i ţină în apă fără să-i călească prea tare.
— Dar dacă dintele se loveşte de-o piatră ?! rosti Elisei, gemînd. Dacă dă peste ceva tare, dintele se rupe în două!
— Scoate, diavole, fierul din apă! exclamă colhozul. Nu chinui materialul!
Ciklin dădu să scoată din apă metalul obosit peste poate, dar Elisei intră în fierărie, îi luă lui Ciklin cleştele şi începu să călească dinţii cu amîn-două mîinile. Alţi ţărani organizaţi se repeziră şi ei în interiorul întreprinderii şi, cu inima uşurată, începură să muncească la obiectele de fier cu o lăcomie migăloasă, ca atunci cînd folosul este mai necesar decît prejudiciul. „Să ţin minte că trebuie să văruim fierăria asta, se gîndi, calm, Elisei în timp ce muncea. Că-i toată neagră - oare ăsta-i atelier gospodăresc?"
— Lasă-mă şi pe mine să trag tot timpul de funie, îl rugă Voşcev pe Elisei. La tine aerul intră încet în forjă.
— Na, trage, acceptă Elisei. Numai nu prea tare, că funia-i scumpă acum şi cu banii colhozului nu te poţi apropia de o pereche de foaie noi!
— O să trag încet, spuse Voşcev şi începu să întindă şi să slăbească funia, uitînd de sine în răbdarea muncii.
Venea dimineaţa zilei de iarnă şi lumina obişnuită se împînzea compact prin întregul raion. Lampa încă mai ardea în Curtea Organizatorică, dar Elisei observă acest foc de prisos. Observîn-du-1, se duse acolo şi stinse lampa, pentru ca gazul să rămînă întreg.

Se treziră de-acum fetele şi adolescenţii, care dormiseră pînă atunci în case; ei, în general, erau indiferenţi la îngrijorarea părinţilor, nu se interesau de chinul lor şi parcă trăiau într-un sat străin, tînjind după dragostea pentru ceva îndepărtat. Şi nevoile casei le îndurau fără să le dea atenţie, trăind pe seama sentimentului lor de dragoste încă fără răspuns, dar care oricum trebuia să se înfiripe. Aproape toate fetele şi întreaga generaţie aflată în creştere plecau de dimineaţă la casa de lectură şi rămîneau acolo fără să mănînce toată ziua, învăţînd să scrie şi să citească, deprin-zîndu-se cu prietenia şi închipuindu-şi ceva în aşteptare. Numai Pruşevski rămăsese deoparte atunci cînd colhozul se năpustise la fierărie şi se aflase tot timpul, nemişcat, lîngă zăplaz. Nu ştia de ce fusese trimis în satul acela, cum să trăiască uitat în mijlocul maselor şi se hotărîse să stabilească cu precizie ziua cînd se va sfîrşi dăinuirea sa pe pămînt; scoţîndu-şi carnetul, notă în el o oră tîrzie a unei

zile urîte de iarnă: toţi se vor culca, pămîntul îngheţat se va potoli şi va dispărea vuietul oricărui şantier, iar el, oriunde se va afla, se va întinde cu faţa în sus şi va înceta să mai respire. Căci nici un edificiu, nici o îndestulare, nici un prieten drag, nici cucerirea stelelor -nimic nu-i va putea birui secătuirea sufletească, el va fi oricum conştient de zădărnicia prieteniei care nu se întemeiază pe superioritate şi pe iubirea trupească, va fi conştient de plictisul stelelor celor mai îndepărtate, unde există în adîncuri aceleaşi minereuri de cupru şi va fi nevoie de acelaşi VSNH[1]. Lui Pruşevski i se părea că toate sentimentele lui, toate pornirile şi vechea lui melancolie se întîlniseră în mintea lui şi se conştientizaseră

1. Abreviere în rusă pentru: Sovietul Suprem al Economiei Naţionale.

pînă la sursa lor de provenienţă, pînă la stîrpirea mortală a naivităţii oricărei speranţe. însă provenienţa sentimentelor rămînea singurul loc emoţionant al vieţii; murind, poţi pierde pentru totdeauna acest unic raion fericit, veritabil al existenţei, fără să pătrunzi în el. Ce să faci, Doamne, dacă n-ai acele impresii pline de abnegaţie, de la care freamătă viaţa şi, ridicîndu-se, întinde mîinile înainte, către speranţa ei?

Pruşevski îşi astupă faţa cu palmele. Fie, raţiunea este sinteza tuturor sentimentelor, unde se resemnează şi se potolesc toate torentele mişcă-rilor neliniştitoare, dar de unde vin neliniştea şi mişcarea? Asta n-o ştia, ştia doar că bătrîneţea raţiunii este înclinaţia spre moarte, singurul lui sentiment; şi atunci el, poate, va închide cercul -va reveni la sursa sentimentelor, la seara zilei de vară a întîlnirii sale unice.

— Tovarăşe! Tu ai venit la noi pentru revoluţia culturală ?

Pruşevski îşi luă palmele de la ochi. Pe lîngă el, treceau fetele şi tineretul, ducîndu-se la casa de lectură. O fată stătea dinaintea lui - cu pîslari în picioare şi cu o basma sărmană pe capul ei încrezător; ochii fetei se uitau la ingineri cu o dragoste uimită, pentru că ea nu înţelegea puterea cunoaşterii, ascunsă în acest om; ar fi acceptat să-1 iubească cu devotament şi veşnic pe acest om cărunt şi necunoscut, ar fi acceptat să-i nască prunci, să-şi chinuiască clipă de clipă trupul, numai ca el s-o înveţe cum să cunoască toată lumea şi să ia parte la ea. Tinereţea ei nu însemna nimic, fericirea ei nu însemna nimic - simţea în apropiere mişcarea avîntată, fierbinte, inima îi creştea în piept văzînd viaţa avîntată a tuturor, dar fata nu putea rosti cuvintele bucuriei ei şi acum stătea Şi îl ruga s-o înveţe aceste cuvinte, această pricepere de a simţi în cap întreaga lume, pentru a

o ajuta să lumineze. Fata încă nu ştia dacă omul învăţat va merge cu ea şi îl privea nehotărîtă, gata fiind să înveţe din nou cu activistul.

— Vin imediat cu dumneata, spuse Pruşevski. Fata vru să se bucure şi să strige, dar se răz-

gîndi, ca nu cumva Pruşevski să se supere.

— Hai, rosti Pruşevski.

Fata porni înainte, arătîndu-i inginerului drumul, cu toate că era imposibil să te rătăceşti; totuşi, ea dorea să fie recunoscătoare, dar nu avea ce-i dărui omului care venea în urma ei.

La fierărie, membrii colhozului arseseră toţi cărbunii, folosiseră tot fierul disponibil şi făuriseră obiecte utile, reparaseră tot inventarul mort şi, cu părere de rău că terminaseră lucrul şi temîndu-se ca nu cumva colhozul să înceapă a avea pierderi, părăsiseră atelierul. Ciocănarul se epuizase mai înainte - ieşise de curînd să mănînce zăpadă din pricina setei. Şi, în

timp ce zăpada i se topea în gură, ursul aţipise şi se prăbuşise cu tot trupul în jos, la odihnă.
Ieşind afară, colhozul se aşează lîngă zăplaz şi se puse pe stat, privind întregul sat, în timp ce zăpada se topea sub ţăranii nemişcaţi. încetînd lucrul, Voşcev rămase iar locului, năpădit brusc de gînduri.
— Dezmeticeşte-te! îi spuse Ciklin. Culcă-te lîngă urs şi uită de toate.
— Adevărul, tovarăşe Ciklin, nu poate fi uitat... Ciklin îl înşfacă pe Voşcev de-a curmezişul şi
îl puse alături de ursul adormit.
— Stai întins şi taci, spuse el deasupra acestuia. Ursul răsuflă, iar tu nu poţi! Proletariatul rabdă, iar tu te temi! Mare nemernic mai eşti!
Voşcev se lipi de ciocănar, se încălzi şi aţipi.

în uliţă dădu buzna un călăreţ de la raion pe un cal nărăvaş.
— Unde-i activul ? strigă el spre colhozul aşezat pe pămînt, fără să piardă din iuţeală.
— Galopează înainte! îi comunică direcţia colhozul. Numai nu te abate nici la dreapta, nici la stînga!
— N-am să mă abat! strigă călăreţul, depărtîn-du-se de-acum, şi numai geanta cu directivele îi zvîcnea la şold.
Peste cîteva minute, acelaşi om călare trecu ca fulgerul înapoi, fluturînd în aer registrul de predare, pentru ca vîntul să usuce cerneala semnăturii activistului. Calul bine hrănit, spulberînd zăpada şi smulgînd bucăţi de pămînt din fugă, dispăru de urgenţă în depărtare.
— Ce cal strică, birocratul! se gîndi colhozul. Chiar că ţi-e urît să te uiţi.
Ciklin luă din fierărie o vergea de fier şi i-o duse copilului sub formă de jucărie. Ii plăcea să-i aducă tăcut felurite obiecte, pentru ca fetiţa să înţeleagă fără cuvinte bucuria lui pentru ea.
Jaciov se trezise de mult. însă Nastia, des-chizîndu-şi pe jumătate gura istovită, continua să doarmă fără voie şi întristată.
Ciklin se uită cu atenţie la copil, dacă nu-i cumva vătămat undeva după ziua din ajun, dacă trupul îi e întreg în totalitate; dar copilul era în stare bună, numai faţa îi ardea din pricina forţelor infantile din interior. O lacrimă a activistului căzu pe directivă - Ciklin observă imediat acest lucru. Ca şi în seara precedentă, omul conducător şedea nemişcat la masă. Cu satisfacţie, trimisese prin călăreţul raional lista încheiată a lichidării duşmanului de clasă şi tot în ea comunicase toate succesele în activitate; însă venise o nouă directivă, semnată, cine ştie de ce, de regiune peste amîndouă capetele - raionul şi plasa - şi în

directiva de pe masă se menţionau fenomenele nedorite de exagerare, de pripelnicie, de exces de zel şi de felurite abateri pe costişa dreaptă sau stingă de la acuitatea cizelată a liniei precise; pe lîngă asta, se prescria să se scoată în evidenţă vigilenţa proeminentă a activului înspre ţăranul mijlocaş; de vreme ce s-a înghesuit în colhoz, nu cumva acest fapt general constituie o acţiune premeditată, tainică, înfăptuită la sfatul maselor acolite ale chiaburilor; cică, să intrăm în colhozuri cu toată viitoarea noastră dezlănţuită şi să surpăm malurile conducerii - atunci, pasămite, puterea n-are să ne poată stăpîni, are să se istovească.
„Conform ultimelor materiale, aflate în mîinile comitetului regional, scria la sfîrşitul directivei, se vede, de pildă, că activul colhozului «Linia Generală» a şi alunecat în mlaştina oportunismului de dreapta.
Organizatorul colectivului local întreabă organizaţia ierarhic superioară

dacă există, după colhoz şi comună, ceva mai presus şi mai luminos, pentru ca să împingă urgent într-acolo masele locale de săraci şi mijlocaşi, care vor să se avînte impetuos către zarea istoriei, pe culmea nevăzutelor vremuri universale. Acest tovarăş roagă să i se trimită statutul-model al unei atare organizaţii şi, totodată, formulare, un toc cu peniţă şi doi litri de cerneală. El nu înţelege în ce măsură exploatează sincerul, în general sănătosul sentiment al mijlocaşilor de atracţie spre colhozuri. Nu se poate să nu fim de acord că acest tovarăş este un sabotor al partidului, un duşman obiectiv al proletariatului şi că trebuie înlăturat fără întîr-ziere, pentru totdeauna, de la conducere."
Aici, inima slăbită a activistului tresări şi el începu să plîngă deasupra hîrtiei de la regiune.
— Ce-i cu tine, nemernicule ? îl întrebă Jaciov.
Dar activistul nu-i răspunse. Oare a văzut el vreo bucurie în ultimul timp, oare a mîncat sau a

dormit pe săturate, a iubit măcar una dintre fetele săracilor? Se simţea ca într-un delir, inima i se zbătea de împovărare, doar pe dinafară se străduia să organizeze fericirea şi măcar în perspectivă să ajungă să merite un post la raion.
— Răspunde, parazitule, altfel te pocnesc pe loc! rosti din nou Jaciov. Pesemne că ai stricat, ticălosule, toată republica noastră!
înşfăcînd directiva de pe masă, Jaciov se apucă s-o studieze personal pe duşumea.
— Vreau la mama! spuse Nastia, trezindu-se. Ciklin se aplecă spre copilul căruia i se făcuse
urît.
— Mama ta, fetiţo, a murit, de-acum eu ţi-am rămas!
— Şi de ce mă porţi cu tine ? Unde-s cele patru anotimpuri ale anului? Ia încearcă să vezi ce fierbinţeală groaznică am sub piele. Scoate cămaşa de pe mine, altfel are să ardă, şi cînd am să mă însănătoşesc, n-am să am în ce umbla!
Ciklin o pipăi pe Nastia; era fierbinte, jilavă, oasele ei ieşeau jalnic în afară; cît de gingaşă şi liniştită trebuia să fie lumea înconjurătoare, pentru ca fetiţa să rămînă în viaţă!
— înveleşte-mă, mi-e somn. Am să uit de toate, căci e trist să boleşti, nu-i aşa?
Ciklin se dezbrăcă de toate hainele de deasupra, mai luă şi pufoaica lui Jaciov şi a activistului şi, cu toată această materie groasă, o încotoşmă pe Nastia. Fetiţa închise ochii şi se simţi uşoară la căldură şi în somn, de parcă zburase prin văzduhul răcoros. în timpul din urmă, Nastia crescuse un pic şi semăna din ce în ce mai bine cu maică-sa.
— Ştiam eu că-i o canalie, se pronunţă Jaciov cu privire la activist. Ei, ce-o să te faci cu membrul ăsta?
— Dar ce se comunică acolo? întrebă Ciklin.

— Scriu nişte lucruri, că nu se poate să nu fii de acord cu ei.
— Ia încearcă să nu fii de acord! rosti, cu lacrimi în ochi, omul din activ.
— Eh, vai de capul meu cu revoluţia! se întrista Jaciov la modul serios. Unde eşti tu, tîrfă patentată? Vină, scumpo, s-o încasezi de la un ostaş schilodit!
Simţind gîndirea şi singurătatea, nedorind să-şi cheltuiască smerit mijloacele pentru stat şi generaţia viitoare, activistul îşi luă haina de pe Nastia: dacă îl îndepărtează, masele n-au decît să se încălzească singure.

Şi, cu haina în mînă, se opri în mijlocul Casei Organizatorice - fără dorinţa de a trăi mai departe, podidit de lacrimi mascate şi aflîndu-se în acea îndoială a sufletului că, pesemne, capitalismul încă mai poate să apară.
— De ce ai dezvelit copilul ? îl întrebă Ciklin. Vrei să-1 răceşti?
— Nu mai pot eu de copilul tău! zise activistul. Jaciov se uită la Ciklin şi îl sfătui:
— Pune mîna pe fierul pe care l-ai adus de la fierărie!
— Ce spui! făcu Ciklin. De cînd mă ştiu n-am atins vreun om cu o armă moartă: atunci, cum aş mai simţi dreptatea?
în continuare, Ciklin îi dădu calm activistului o lovitură manuală în piept, astfel încît copiii să mai poată nădăjdui, nu să îngheţe de frig. Din interiorul activistului se auzi un trosnet slab de oase şi omul se prăbuşi cu totul pe duşumea; iar Ciklin se uită cu mulţumire la el, de parcă de-abia făcuse ceva util şi necesar. Haina îi căzuse activistului din mîini şi zăcea separat, fără să acopere pe nimeni.
— înveleşte-1! îi spuse Ciklin lui Jaciov. Las' să-i ţină de cald.
156
Imediat Jaciov îl îmbrăcă pe activist cu haina ce-i aparţinea acestuia şi totodată îl pipăi pe om, ca să vadă în ce măsură era întreg.
— E viu? întrebă Ciklin.
— Aşa şi-aşa, pe la mijloc, îl răspunse bucuros Jaciov. Dar e totuna, tovarăşe Ciklin: mîna ta lucrează ca barosul, tu n-ai nici o vină.
— Să nu dezbrace copilul cînd are fierbinţeală! spuse Ciklin cu obidă. Putea să-şi fiarbă un ceai şi să se încălzească.
Prin sat se stîrni zăpada, cu toate că viscolul nu se auzea. Deschizînd fereastra ca să vadă despre ce-i vorba, Jaciov observă că întregul colhoz mătura zăpada pentru igienă: acum ţăranilor nu le plăcea că zăpada era murdară de muşte, voiau o iarnă mai curată.
Terminînd de rînit în Curtea Organizatorică, membrii colhozului nu-şi continuară munca, ci se opriră descurajaţi sub streaşină, în nedumerirea vieţii lor ulterioare. Cu toate că oamenii nu mînca-seră nimic de mult, acum n-aveau chef de mîncare, pentru că stomacurile le erau încărcate cu belşug de carne încă din zilele trecute. Profitînd paşnic de întristarea colhozului şi, de asemenea, de faptul că activul nu se vedea, moşul de la fabrica de faianţă şi celelalte elemente neclare, care pînă atunci se aflaseră în detenţie la Curtea Organizatorică, ieşiră din cămările din dos şi din felurite oprelişti tăinuite ale vieţii şi porniră spre zare, după treburile lor stringente.
Ciklin şi Jaciov se rezemară de Nastia din amîndouă părţile, ca s-o ocrotească mai bine. Din pricina căldurii ei care n-avea ieşire, fetiţa se făcuse toată negricioasă şi supusă, numai mintea ei gîndea trist.
— Iar vreau la mama! rosti ea, fără să deschidă ochii.
157
(
— Mama ta nu mai este, îi spuse Jaciov, fără să se bucure. Din cauza vieţii mor toţi - mai rămîn doar oasele.
— Vreau oasele ei! îi rugă Nastia. Da' cine plînge în colhoz?
Ciklin ascultă docil; dar împrejur era linişte, nimeni nu plîngea, pentru că n-avea de ce să plîngă. Ziua ajunsese de-acum la mijlocul ei, soarele palid din înalt lumina regiunea, nişte mase îndepărtate se mişcau la orizont către o neştiută întrunire între sate - nimic nu putea să facă zgomot. Ciklin ieşi în pridvor. Un uşor geamăt inconştient trecu prin colhozul mut şi apoi se repetă. Sunetul începea undeva într-o parte, răsuna în gol şi nu era prevăzut să devină plîngere.
— Cine-i ? strigă Ciklin de la înălţimea pridvorului de răsună întreg satul, astfel

încît să-1 audă şi cel nemulţumit.
— Ciocănarul se tînguie, îi răspunse colhozul întins sub streaşină. Iar în timpul nopţii a mormăit cîntece.
într-adevăr, în afară de urs, nu mai avea cine să plîngă. Pesemne că-şi înfundase gura în pămînt şi mormăia trist în adîncimea solului, fără să-şi dea seama de amărăciunea sa.
— Ursul mormăie, tînjeşte după ceva, îi spuse Ciklin Nastiei, întorcîndu-se în odaia cea mare.
— Cheamă-1 la mine, şi eu tînjesc, îl rugă Nastia. Du-mă la mama, aici mi-e foarte cald!
— îndată, Nastia. Jaciov, tîrăşte-te după urs. Oricum nu mai are ce să lucreze aici - s-a terminat materialul!
Dar, de îndată ce dispăru, Jaciov se şi întoarse: ursul venea din proprie iniţiativă la Curtea Organizatorică, însoţit de Voşcev; ciocănarul fiind slăbit, Voşcev îl ţinea de labă, iar ursul se mişca pe lîngă el cu paşi trişti.
158
Intrînd în Casa Organizatorică, ciocănarul îl adulmecă pe activistul prăbuşit şi se aşează nepăsător într-un colţ.
— L-am luat martor că adevărul nu există, rosti Voşcev. El nu poate decît să lucreze şi, cînd se odihneşte, cade pe gînduri şi i se urăşte. Acum n-are decît să existe ca obiect - spre veşnica pomenire, am să-1 arăt tuturor!
— Arată-1 nemernicilor din viitor, se declară Jaciov de acord. Păstrează pentru ei produsul jalnic!
Aplecîndu-se, Voşcev începu să adune în sac lucrurile vechi, scoase de Nastia, care erau necesare pentru viitoarea răzbunare. Ciklin o luă pe Nastia în braţe, iar ea îşi deschise ochii stinşi, afundaţi în orbite, uscaţi ca frunzele. Prin fereastră fetiţa se uită la ţăranii colhoznici strînşi unul într-altul, care se pitiseră sub streaşină într-o uitare răbdătoare.
— Voşcev, şi pe urs îl duci la baza de colectare a deşeurilor refolosibile ? întrebă Nastia, îngrijorată.
— Păi unde? Eu şi cenuşa o păstrez, iar aici e vorba de-o fiinţă sărmană!
— Dar pe ei ? Nastia îşi întinse mîna istovită şi subţire ca un picior de oaie către colhozul tolănit afară.
Voşcev se uită gospodăreşte la bătătură şi, luîndu-şi ochii de acolo, îşi lăsă şi mai jos capul ce tînjea după adevăr.
Activistul continua să tacă nemişcat pe duşumea, pînă cînd îngînduratul Voşcev se aplecă deasupra lui şi-1 mişcă din pricina sentimentului său de curiozitate pentru orice daună a vieţii. Dar activistul, ascunzîndu-se sau fiind mort, nu-i răspunse cu nimic lui Voşcev. Atunci Voşcev se aşează lîngă om şi se uită mult timp la faţa lui oarbă, sinceră, dusă în adîncul tristei sale conştiinţe.
159
Ursul nu tăcu mult: începu din nou să scîn-cească, astfel încît, auzindu-1, tot colhozul din Curtea Organizatorică intră în casă.
— Tovarăşi activi, cum să trăim mai departe? întrebă colhozul. Voi vă gîndiţi cu îndurerare la noi, dar noi nu mai avem răbdare! Inventarul ni-i în stare bună, seminţele-s curate, acum e iarnă -n-avem ce să simţim. Străduiţi-vă!
— N-are cine se îndurera, spuse Ciklin. Uite că zace mai-marele vostru peste îndurerări.
Colhozul se uită liniştit la activistul răsturnat, fără să-i fie milă de el, dar şi fără să se bucure, pentru că activistul vorbea întotdeauna precis şi corect, în litera poruncii, numai că era atît de afurisit, încît odată, toată obştea voise să-1 însoare, ca să diminueze activitatea, pînă şi cele mai urîte la faţă femei şi fete izbucniseră în plîns de mîhnire.
— A murit, le comunică Voşcev tuturor, ridi-cîndu-se de jos. A ştiut tot, dar şi-a dat şi el duhul.
— Nu cumva încă mai suflă ? întrebă, cu îndoială, Jaciov. Incearcă-l, te rog, că încă nu s-a ales cu nimic de la mine: i-aş trage îndată cîteva peste bot!
Voşcev se culcă din nou lîngă trupul activistului, care cîndva acţionase cu atîta importanţă rapace, încît tot adevărul universal, tot sensul vieţii îşi găseau locul numai în el şi nicăieri în altă parte, iar lui Voşcev nu-i rămăsese nimic, în afară

de chinul minţii, în afară de lipsa de conştiinţă în torentul repezit al existenţei, în afară de resemnarea de element orb.
— Ah, netrebnicule! şopti Voşcev deasupra acestui trup mut. Vasăzică, de asta nu ştiam eu sensul! Cred că tu nu doar pe mine, ci întreaga clasă ai sorbit-o, suflet uscat ce eşti, iar noi dospim ca drojdia liniştită şi nu ştim nimic!
Şi Voşcev îl lovi pe activist în frunte - pentru temeinicia pieirii şi pentru propria sa fericire conştientă.
160
Simţindu-şi mintea întreagă, deşi încă nepricepîndu-se să rostească sau să pună în mişcare puterea ei originară, Voşcev se ridică în picioare si-i spuse colhozului:
— De-acum am să sufăr eu în locul vostru!
— Te rugăm! se exprimă unanim colhozul. Voşcev deschise uşa Casei Organizatorice spre
spaţiu şi simţi dorinţa să trăiască în această zare neîngrădită, unde inima poate să bată nu numai datorită văzduhului rece, ci şi datorită bucuriei că învinge întreaga materie tulbure a pământului.
— Scoateţi afară trupul mort! le indică Voşcev.
— Dar unde? întrebă colhozul. Nu se poate nicidecum să-1 înmormîntăm fără muzică! Deschide măcar radioul!...
— Ia deschiaburiţi-1 pe rîu spre mare! se dumeri Jaciov.
— Se poate şi aşa! acceptă colhozul. Apa încă mai curge!
Şi cîţiva oameni ridicară la înălţime trupul activistului şi îl duseră pe malul rîului.
Ciklin o ţinea tot timpul pe Nastia pe lîngă sine, pre-gătindu-se să plece cu ea la groapa de fundaţie, dar întîrzia din pricina condiţiilor apărute.
— A ieşit mustul din mine de peste tot, spuse Nastia. Du-mă mai iute la mama, prost bătrîn! Mi-e urît!
— Plecăm îndată, fetiţo. Te duc în goană. Elisei, du-te şi strigă-1 pe Pruşesvki, spune-i că plecăm, rămîne Voşcev în locul tuturor, fiindcă s-a îmbolnăvit copilul.
Elisei se duse şi se întoarse singur: Pruşevski nu voia să vină, i-a spus că mai întîi trebuie să înveţe carte tot tineretul din partea locului, altfel tineretul ar putea să piară în viitor, iar lui îi e milă de el.
— N-are decît să rămînă, acceptă Ciklin. Numai să fie întreg.
161
Monstru fiind, Jaciov nu ştia să meargă repede, putea doar să se tîrască; de aceea Ciklin îi porunci lui Elisei s-o ducă pe Nastia, iar el îl luă în braţe pe Jaciov.
Şi astfel, grăbindu-se, porniră spre groapa de fundaţie, mergînd pe drumul de iarnă.
— Să aveţi grijă de Medvedev[1] Mişka! porunci Nastia, întorcînd capul. Am să vin curînd să-1 vizitez.
— Fii liniştită, domnişoară! îi promise colhozul.
Spre seară, pietonii văzură în depărtare luminile electrice ale oraşului. Jaciov obosise de mult să stea în braţele lui Ciklin şi spuse că ar fi trebuit să ia un cal de la colhoz.
— Pe jos ajungem mai repede, răspunse Elisei. Caii noştri s-au dezvăţat de mers: stau într-un loc de-atîta vreme! Li s-au umflat şi picioarele, nu umblă decît ca să fure nutreţ.
Cînd drumeţii ajunseră la locul lor, văzură că groapa de fundaţie era troienită de zăpadă, iar baraca era pustie şi întunecată. Punîndu-1 jos pe Jaciov, Ciklin începu să se îngrijească să aprindă un foc pentru ca Nastia să se încălzească, dar fetiţa îi spuse:
— Adu-mi oasele mamei, le vreau!
Ciklin se aşează în dreptul fetiţei şi tot timpul menţinea focul pentru lumină şi căldură, iar pe Jaciov îl trimise să caute lapte la cineva. Elisei stătu mult timp în pragul barăcii, uitîndu-se la oraşul luminos din apropiere, unde ceva vuia permanent şi fremăta uniform în neliniştea generală, după care se prăbuşi pe-o rină şi aţipi, fără să fi mîncat nimic.
Pe lîngă baracă treceau mulţi oameni, dar nimeni nu veni s-o vadă pe Nastia care se îmbolnăvise, fiindcă fiecare îşi lăsase capul în jos şi se gîndea necontenit la colectivizarea totală.
1. De la *medved'* - urs (rus.).

Uneori se făcea linişte dintr-o dată, însă pe urmă iar cîntau în depărtare sirenele trenurilor, maiurile pentru bătut pilonii în pămînt slobozeau aburul cu şuierături prelungi, şi strigau glasurile brigăzilor fruntaşe, trudind la ceva greu, de jur împrejur se pompa neîncetat binele obştesc.
— Ciklin, de ce îmi simt întotdeauna mintea şi nu pot nicidecum s-o uit? se miră Nastia.
— Nu ştiu, fetiţo. Pesemne pentru că n-ai văzut nimic bun.
— Şi de ce noaptea, în oraş, oamenii muncesc şi nu dorm?
— Se îngrijesc de tine.
— Iar eu zac bolnavă de tot... Ciklin, pune-mi oasele mamei, am să le îmbrăţişez şi am să încep să dorm. Acum mi s-a făcut atît de urît!
— Dormi, poate că o să uiţi mintea. Slăbită, Nastia se săltă deodată şi îl sărută pe Ciklin, care se aplecase spre ea, pe mustăţi - ca şi mama ei, se pricepea să sărute oamenii prima, fără să-i prevină.
Ciklin încremeni din pricina fericirii ce i se repetase în viaţă şi începu să sufle tăcut deasupra trupului copilului, pînă cînd simţi din nou îngrijorare pentru acest trup mic, fierbinte.
Pentru a o feri pe Nastia de vînt şi pentru încălzirea comună, Ciklin îl ridică pe Elisei de pe prag şi îl puse de-o parte a copilului.
— Stai aici, îi spuse Ciklin lui Elisei, care se înspăimîntase prin somn. îmbrăţişează fetiţa cu mîna şi suflă des spre ea.
Elisei făcu întocmai, iar Ciklin se sprijini deoparte într-un cot şi începu să asculte iepureşte, cu capul picotind, vuietul alarmant de pe şantierele oraşului.
Pe la mijlocul nopţii apăru Jaciov; aduse o sticlă de smîntînă şi două prăjituri. De mai mult nu putuse face rost, pentru că cei nou intraţi în

acţiune încă nu erau prezenţi în apartamente şi umblau fercheşi prin alte părţi. După ce se istovise de-atîta umblet, Jaciov se hotărîse să-1 amendeze pînă la urmă pe tovarăşul Paşkin, acesta fiind rezerva sa cea mai de nădejde; dar Paşkin nu era acasă - era prezent împreună cu soţia la teatru. De aceea Jaciov fusese nevoit să apară la spectacol, în mijlocul întunericului şi al atenţiei pentru nişte elemente care se chinuiau pe scenă, şi să-1 cheme cu voce tare pe Paşkin la bufet, oprind acţiunea artei. Paşkin ieşise momentan, cumpărase tăcut alimente pentru Jaciov de la bufet şi revenise grăbit în sala de spectacol, ca să se emoţioneze din nou.
— Mîine trebuie să mă duc din nou la Paşkin, spuse Jaciov, potolindu-se în colţul îndepărtat al barăcii, să ne pună o sobă, că altfel nu ajungem în socialism cu eşalonul ăsta din lemn!
Dimineaţa devreme Ciklin se trezi îngheţat de frig; trase cu urechea la Nastia. De-abia se lumina şi era linişte; doar Jaciov îşi mormăia neliniştea prin somn.
— Tu sufli acolo, diavol mijlocaş ? îl întrebă Ciklin pe Elisei.
— Suflu, tovarăşe Ciklin, cum să nu suflu? Toată noaptea am învăluit copilul în căldură!
— Şi?
— Da' fetiţa, tovarăşe Ciklin, nu suflă: cine ştie de ce, s-a răcit!
Ciklin se ridică încet de pe pămînt şi se opri în loc.
După ce stătu aşa un timp, se duse spre locul unde dormea Jaciov ca să vadă dacă nu cumva schilodul a înfulecat smîntîna şi prăjiturile, apoi găsi o mătură şi curăţă întreaga baracă de feluritele gunoaie abătute aici, adunate în absenţa oamenilor.
După ce puse mătura la locul ei, lui Ciklin îi veni chef să sape; sparse lacătul de la cămara

uitată, unde se păstra inventarul de rezervă şi, scoţînd de acolo o cazma, se duse agale la groapa de fundaţie. începu să sape, dar solul îngheţase, şi Ciklin era nevoit să taie pămîntul în blocuri şi să le răstoarne ca pe nişte bucăţi întregi şi moarte. Mai jos, pămîntul era mai moale şi mai cald; Ciklin pătrundea acolo cu loviturile tăietoare ale cazmalei de fier şi curînd îşi ascunse aproape toată statura în liniştea măruntaielor pămîntului; dar nici acolo nu se putu vlăgui şi

începu să spargă malul, desfăcînd în lăţime strîmtoarea pămîntului. Nimerind într-o lespede nativă de piatră, cazmaua se îndoi din pricina vigorii loviturii - atunci Ciklin o aruncă cu tot cu coadă la suprafaţa diurnă şi se lipi cu capul de lutul dezgolit.
în aceste acţiuni, voia să-şi uite mintea, iar mintea gîndea în nemişcare că Nastia a murit.
— Mă duc după altă cazma! spuse Ciklin şi ieşi^ din groapă.
în baracă, Ciklin, ca să nu-i dea crezare minţii, se apropie de Nastia şi-i pipăi capul, după care îşi duse palma la fruntea lui Elisei, verificîndu-i viaţa cu ajutorul căldurii.
— De ce fetiţa-i rece, iar tu eşti fierbinte ? întrebă Ciklin şi nu auzi răspunsul, pentru că mintea lui căzuse în nesimţire.
Mai apoi Ciklin şezu tot^timpul pe pămîntul de pe jos, iar Jaciov, trezit şi el, se aflase alături, ţinînd nemişcat în mîini sticla cu smîntîna şi cele două prăjituri. Iar Elisei, care nu dormise toată noaptea şi suflase asupra fetiţei, era sleit de puteri şi aţipi alături de ea şi dormi pînă auzi nechezatul dragilor lui cai colectivizaţi.
în baracă veni Voşcev, urmat de Medvedev şi de întregul colhoz ; caii rămaseră să aştepte afară.
— Ce-i cu tine ? întrebă Jaciov, văzîndu-1 pe Voşcev. De ce ai lăsat de izbelişte colhozul sau vrei să moară tot pămîntul nostru ? Sau vrei să te-alegi

cu o chelfăneală de la întreg proletariatul? Atunci, vino la mine - că te pocnesc, eu ţi-s clasa!
Dar Voşcev apucase să iasă la cai şi nu-1 ascultă pînă la capăt pe Jaciov. îi adusese Nastiei în dar un sac de deşeuri special selectate, sub forma unor jucării rare, care nu se vînd, fiecare fiind veşnica amintire a unui om uitat. Cu toate că se uita la Voşcev, Nastia nu se bucura de nimic şi Voşcev o atinse, văzîndu-i gura închisă, tăcută şi trupul nepăsător, obosit. Voşcev stătea nedumerit lîngă acest copil potolit, de-acum nu mai ştia unde va fi comunismul pe lume, dacă nu-i mai întîi în simţirea unui copil şi în impresia convinsă. De ce îi mai trebuie acum sensul vieţii şi adevărul provenienţei universale, dacă nu există un om mic, devotat, în care adevărul să devină bucurie şi mişcare ?
Voşcev ar fi acceptat să nu ştie iarăşi nimic şi să trăiască fără speranţă în rîvna confuză a minţii zadarnice, numai fetiţa să fie nevătămată, gata să trăiască, chiar dacă s-ar fi chinuit o dată cu trecerea timpului. Voşcev o luă pe Nastia în braţe, o sărută pe buzele descărnate şi, cu lăcomia fericirii, o strînse la piept, găsind mai mult decît căuta.
— De ce ai adus colhozul aici ? Te întreb a doua oară! i se adresă Jaciov, fără să lase din mînă nici smîntîna, nici prăjiturile.
— Ţăranii vor să se înscrie în rîndurile proletariatului, îi răspunse Voşcev.
— N-au decît să se înscrie, rosti Ciklin de jos. De-acum trebuie să adîncim şi să lărgim şi mai mult groapa de fundaţie. Las' să intre în casa noastră orice om din barăci sau din casele de lut. Chemaţi încoace toate organele puterii, chemaţi-1 şi pe Pruşevski, iar eu mă duc să sap.
Ciklin luă o rangă şi o cazma nouă şi porni încet spre marginea îndepărtată a gropii de fundaţie. Acolo începu din nou să dea în lături pămîntul

nemişcat, pentru că nu putea să plîngă, şi sapă fără să fie în stare să obosească pînă seara şi toată noaptea, pînă cînd auzi cum trosnesc oasele în trupul lui truditor. Atunci se opri şi se uită împrejur. Colhozul îl urmase şi scormonea pămîntul fără încetare; toţi ţăranii săraci şi mijlocaşi munceau cu atîta rîvnă a vieţii, de parcă voiau să se salveze pentru totdeauna în prăpastia gropii de fundaţie.
Nici caii nu stăteau degeaba - încălecaţi pe ei, ţăranii cărau cu mîinile piatră brută, iar ursul căra aceste pietre pe jos şi îşi căsca botul din cauza opintelii. Numai Jaciov nu lua parte la nimic şi se uita la toată munca roitoare cu o privire de regret.
— De ce stai ca un slujbaş? îl întrebă Ciklin, întorcîndu-se în baracă. Măcar cazmalele să le fi ascuţit!
— Nu pot, Nikita, acum nu mai cred în nimic! îi răspunse Jaciov în această

dimineaţă a celei de-a doua zile.
— De ce, netrebnicule?
— Vezi şi tu că-s un monstru al capitalismului, iar comunismu-i o treabă copilărească, pentru asta şi pe Nastia am iubit-o... Merg acum să-1 omor pe tovarăşul Paşkin la despărţire.
Şi Jaciov se tîrî spre oraş şi nu se mai întoarse niciodată la groapa de fundaţie.
La amiază Ciklin se apucă să sape pentru Nastia un mormînt special. Sapă cincisprezece ore la rînd, ca să fie adînc şi să nu poată pătrunde în el nici viermele, nici rădăcinile plantelor, nici căldura, nici frigul, şi copilul să nu fie tulburat niciodată de vuietul vieţii de la suprafaţa pămîntului. Culcuşul de moarte i-1 scobi din piatră veşnică şi mai pregăti o lespede specială de granit, sub formă de capac, pentru ca asupra fetiţei să nu apese greutatea imensă a ţarinii mormîntului.

După ce se odihni, Ciklin o luă pe Nastia în braţe şi o duse ca s-o depună în piatră şi s-o astupe. Era noapte, tot colhozul dormea în baracă şi numai ciocănarul, simţind mişcare, se trezi, iar Ciklin îl lăsă s-o atingă pe Nastia la despărţire.
Decembrie 1929 - aprilie 1930

‘

Ca să fie *(O cronică a sărăcimii)*

In luna martie a anului 1930, un sărac cu sufletul, istovit de grija pentru realitatea generală, luă de la gara Kazanski din Moscova un tren de cursă lungă şi plecă din oraşul conducător suprem.
Cine era acest om de-abia plecat, care în cele ce urmează va fi martorul unor

evenimente eroice, emoţionante şi triste ? Nu avea o inimă monstruoasă, în sensul dimensiunilor şi puterii, nici o minte ascuţită, profundă, capabilă să întrerupă pelicula vibrantă a evenimentelor pentru a pune stăpînire pe esenţa lor.
Călătorul îşi dădea şi singur seama că e făcut din materialul prostesc al ţăranului meschin, circumspect, că a ieşit din capitalism şi, din această pricină, nu are nici conştiinţă corectă, nici egoism, nici respect de sine. Semăna cu un păianjen de cîmp, din care a fost scos sufletul individual, feroce, cînd această vietate sfrijită este purtată prin spaţiu doar de vînt şi nu de voinţa de viaţă. Şi totuşi, în existenţa acestui om apăreau momente cînd în el începea brusc să tremure inima, şi insul, cu lacrimi în ochi, cu sinceritate şi slăbiciune de caracter, lua apărarea partidului şi revoluţiei în satele izolate ale republicii, unde chiaburul încă mai trăia şi mînca indirect sărăcimea.
Acest rătăcitor prin pămînturile colhoznice avea o însuşire preţioasă, datorită căreia am ales ochii lui pentru observaţie, şi anume: era în stare să greşească, dar nu putea să mintă şi, faţă de imensa circumstanţă a revoluţiei socialiste, avea o
171
atitudine atît de grijulie şi neprihănită, încît toată viaţa lui nu s-a priceput să găsească cuvinte pentru elucidarea comunismului în propria sa minte. însă din pricina asta, folosul socialismului de pe urma lui nu era mare, ci, dimpotrivă, mic de tot, fiindcă esenţa acestui om consta, vorbind cu aproximaţie, din zahăr dizolvat în urină, în timp ce un om cu adevărat proletar trebuie să aibă în compoziţia sa acid sulfuric, ca să-i dea foc întregii curve capitaliste, care ocupă pămîntul.
Dacă în cele ce urmează îl vom numi pe acest drumeţ ca pe noi înşine („eu") - asta este pentru concizia vorbirii şi nu pentru a recunoaşte că contemplarea abulică este mai importantă decît efortul şi lupta. Dimpotrivă, în timpul nostru, viitorul contemplator este cel puţin pe jumătate canalie, fiindcă nu-i participant direct al lucrării care creează comunismul. Şi mai mult chiar - nici contemplator veritabil, care vede lucrurile juste, nu se poate să fii în timpul nostru, dacă te afli în afara muncii şi a rîndurilor proletariatului, căci o observaţie preţioasă poate să provină numai din sentimentul muncii vitale de instaurare a socialismului.
Aşadar, acest om a plecat spre îndepărtatele şesuri de cernoziom, unde, lîngă rezervoarele deschise de apă, stau, bătute de vînturi, casele din lut şi paie ale săracilor cu gospodării mici.
Călătoria cu trenul se schimbase. Mai înainte se puteau vedea pe fereastră doar pustietatea ţării, doar peisajul disparat al satelor rare, amplasate atît de sfios şi de vremelnic, încît parcă erau nişte orfane într-un pămînt străin, gata tot timpul să dispară. Cîndva, aici fuseseră doar încartiruirile viitorului popor, care nu credea în slujba sa locală şi aştepta să i se dea poruncă să pornească mai departe, unde urma să fie şi mai rău.
Acum însă pe laturile căii ferate se construiau felurite puncte, întreprinderi, cancelarii, turnuri,
172
iar automobilele produse la Iaroslavl şi la AMO[1], cărau cu rîvnă materiale pe pămîntul distrugător, nepavat. Oamenii stăteau lîngă zidăriile de cărămidă şi se străduiau să lucreze cu grijă, valorificînd pentru totdeauna aceste spaţii pustii, nerentabile. De-a lungul a sute de kilometri, republica în construcţie nu-şi schimba imaginea fremătătoare, arătîndu-şi cheresteaua proaspătă ce strălucea în soarele înserării. Peste tot puteai vedea dispozitive din fier şi lemn pentru gospodăria obştească sau corpuri întregi de uzine binefăcătoare.
— Cîtă iarbă o să dispară în curînd, spuse un moşneguţ trăitor de bunăvoie, care călătorea împreună cu mine, cîte terenuri agricole au să se prăpădească sub greutatea cărămizilor!
— Destule, îi răspunse alt om, care avea o mutră intermediară de ţăran de Tambov, locuitor al fostului judeţ Şceaţki. Şi el se uita cu atenţie pe fereastră la toate construcţiile şi şoptea ceva cu un rînjet de şarpe, aruncîndu-şi totodată în gură nişte îmbucături din sacul de merinde. Acest locuitor al vechiului fund de provincie nu recunoştea pesemne socialismul ştiinţific, pusese bucuros un pitac

în cutia unui colector de fonduri pentru construirea unei biserici şi ar fi ascultat toată viaţa clopotul în locul radioului. Judecind după fericirea tihnită de pe chipul lui, el credea că străvechile materii ale lumii vor stîrpi revoluţia şi de aceea nu se uita numai la republica aflată în construcţie, ci şi la maidane, la vigurosul lut dezgolit, la cerşetorii pe care îi întîlnea, la copacii ce-şi continuau creşterea, la vîntul de pe cer, la întreaga deşertăciune moartă a naturii, fiindcă era prea multă treabă şi aceasta, pasămite, nu poate fi răzbită de revoluţie, oricît s-ar strădui ea. Oricum, străvechea materie

1. Abreviere în rusă pentru: Societatea Automobilistică a Moscovei.

zăcîndă va curma, cică, muşcătorul torent sovietic cu îngrămădirea şi ţărîna ei. Avînd o asemenea previziune sufletească, ţăranul din Tambov mai ciuguli din merinde şi, favorizat de calmul său interior, oftă ca un viitor om fără prihană.

— Altădată vedeai cum se cară lapte, rosti moş-neguţul care-mi era tovarăş de drum, căruţa scîrţîie, gospodarul merge pe jos, iar în căruţă s-a cuibărit nevastă-sa. Acum numai inventarul mort îl mută din loc în loc!

— Tractoarele-s fierbinţi, iar viaţa-i rece, spuse omul cu mutră de ţăran de Tambov.

— Chiar asta-i nenorocirea, se declară îndată de acord moşneguţul.

— Ia nu mai suferiţi, îi sfătui un om necunoscut de sus, care stătea întins pe scîndurile goale. Suferinţa lăsaţi-ne-o nouă!

— Cum vrei, eu n-am spus nimic! se sperie moşneguţul.

— Păi, nici eu n-am zis nimic, îl preveni locuitorul Tambovului.

— Na-vă lapte, spuse omul de sus şi coborî această băutură într-o ploscă de ostaş roşu. Beţi şi nu vă mai văitaţi!

— Dar sîntem sătui, mănîncă singur, pentru Dumnezeu, răspunse moşneguţul.

— Bea, îţi zic, pînă nu cobor! Doar am auzit că ţi s-a făcut dor de lapte.

Speriat, moşneguţul sorbi cîteva înghiţituri şi îi întinse plosca celui din Tambov, care bău şi el.

Curînd de pe bancheta se sus coborî însuşi proprietarul laptelui; era într-o uniformă veche de ostaş roşu, cu care se alesese la demobilizare, şi poseda o faţă tînără şi gingaşă, deşi extenuată de-acum din pricina minţii şi a activităţii. Se aşeză pe marginea banchetei şi îşi aprinse o ţigară.

— Lumea zice că în curînd va fi lipsă de tutun, se exprimă moşneguţul. Centrul de seminţe a

poruncit să nu se mai producă sămînţa plină de venin, pentru ca proletariatul să trăiască cu aer curat.

— Na, fumează! spuse fostul ostaş roşu şi îi întinse moşneguţului o ţigară.

— Eu, tovarăşe, nu mă ocup cu asta.

— Fumează, îţi zic!

Din respect, moşneguţul îşi aprinse ţigara, nedorind să întîmpine vreo primejdie din partea omului întîlnit în tren. Ostaşul roşu intră în vorbă cu mine.

— Eşti cu ei ?

— Nu, sînt singur.

— Şi ce meserie ai ?

— Electrician.

— Atunci, te salut, se bucură ostaşul roşu şi îmi întinse mîna.

Eram pentru el un cadru util, aşa că m-am bucurat şi eu că sînt un om folositor.

— Şi mîine dimineaţă nu cobori cu mine ? Am avea mare nevoie de tine în colhoz: la noi nu mai arde soarele.

— Cobor, îi răspunsei eu.

— Stai, dar unde te duci ?

— Păi n-am unde mă duce, unde-o să fie nevoie de mine, acolo am să cobor din tren.

— Asta-i bine, asta ni-i de folos. Că, pricepi şi tu, toţi sînt ocupaţi! Ba încă mai şi rid, netrebnicii, că deasupra colhozului nostru nu arde soarele! Tu de ce nu rîzi?

— Poate c-ar fi bine să aprindem soarele vostru? Apoi vedem dacă-i de rîs sau de plîns.

— Dacă spui aşa, îl aprindem! exclamă bucuros noul meu tovarăş. Vrei să dau

fuga după apă clocotită? Urmează Reazanul.
— Mergem împreună.
— N-ar fi rău să porţi la şapcă o etichetă că eşti electrician. Eu unul mă gîndeam că eşti o coadă de topor a chiaburilor: arăţi ca naiba.
175
Dimineaţa am coborît amîndoi într-o gară mică. In interiorul staţiei era o biată sală de aşteptare, care, prin înfăţişarea, prin plictisul şi urîţenia ei, îl făcea pe fiecare om să aibă dureri de burtă. Pe pereţi atîrnau afişe luxoase, care reprezentau vapoare, avioane şi trenuri expres; afişele chemau la călătorii îndepărtate şi fericite şi arătau femei îngîndurate, bine hrănite, admirînd apa albastră a Volgăi şi, de asemenea, natura bogată de pe maluri.
In această sală de aşteptare era prezent un singur om, care mesteca pîine dintr-o traistă.
— Stai ? îl întrebă funcţionarul de serviciu pe gară, întorcîndu-se de la trenul care plecase. Cînd ai s-o iei din loc ? Ai sosit aici de mai bine de două săptămîni.
— Te încurc cu ceva ? îi răspunse acest pasager sedentar. Ce-ţi trebuie ? Podeaua ţi-o mătur, geamurile ţi le spăl; mai adineauri ai aţipit, iar eu am primit depeşa şi am ieşit, am stat fără căciulă pînă a trecut trenul. Trăiesc normal la tine.
Funcţionarul nu-1 mai supără pe omul acela în vîrstă.
— Bine, trăieşte aici în continuare. Nu mă tem decît că ai să mai stai aici patru luni, după care ai să ceri un loc în schema de personal.
— N-am nevoie de statul de funcţiuni, refuză pasagerul. Dacă ai documente, mai degrabă te prăpădeşti, dar fără hîrtii am să trăiesc pe lume conform celui mai slab articol, pentru că nu se ştie nimic despre mine.
însoţitorul meu, ostaşul roşu demobilizat, tovarăşul Kondrov, se opri auzind această discuţie:
— Ţine minte, îi spuse el slujbaşului de serviciu, lucrezi ca un netrebnic; de-acum o să am eu grijă de tine.
Spunînd acestea, ieşirăm pe drumul din cîmp, bătătorit de roţi. Natura goală a primăverii ne
176
înconjură, împotrivindu-se cu vîntul în faţă, dar nouă nu ne era greu. După cîteva ceasuri de trudă pietonală ne oprirăm la poarta de la intrarea într-un sat, înălţată sub formă de arcuire de triumf, pe care scria: „Colectivul agricol «începutul bun»". Colhozul se afla pe costişa unei vîlcele mari, pe fundul căreia curgea un pîrîu care lucra tot anul. Casele colhozului erau obişnuite, săteşti, tot utilajul din proprietate era vechi şi ştiut, numai oamenii mi se părură necunoscuţi. Ei umblau în număr mare prin toate locurile din sat, pipăiau diferite obiecte, strîngeau piuliţele la pluguri, se certau temeinic şi chibzuiau serios. Sentimentul general al întregului colhoz era neliniştirea şi îngrijorarea şi colhoznicii se străduiau să-şi micşoreze îngrijorarea dinaintea semănatului printr-o pregătire harnică. Fiecare credea că ceilalţi sînt proşti pentru folosul treburilor şi de aceea verifica piuliţele de la toate plugurile numai cu propria lui mînă. Eu am auzit asemenea discuţii.
— Te-ai uitat la spiţele de la semănători?
— M-am uitat.
— Şi?
— Le-am reparat pe cele care se clătinau.
— Le-ai reparat ? Ştiu eu cum repari tu! Te-ai îmbrăcat de cu dimineaţă cu cămaşa-armonică şi umbli! Las' că mă duc chiar eu să le repar din nou.

Cel îmbrăcat cu cămaşa-armonică (cu patruzeci de nasturi, ce aminteau de butoanele armonicii) nu obiectă nimic şi oftă doar că nu le poate face nicidecum pe plac membrilor colhozului.
— Vaska, n-ar fi rău să dai fuga să te uiţi la cai!
— Şi de ce să mă uit? M-am uitat: stau, înfulecă de-atîtea zile ovăz şi pun osînză pe ei.
— Oricum, dă fuga să-i vezi.
— La ce bun să dau fuga, om chel ce eşti ? De ce să-mi istovesc degeaba picioarele colhoznice?

— Uite-aşa: te uiţi să vezi ce stare sufletească au, vii şi ne spui.
— Ce diavol lacom, se supără Vaska, un ţăran ce-o făcea pe tinerelul. Am trecut prin tocmeală pe la toată chiaburimea, dar niciodată n-am umblat atît de mult fără rost.
— Trăsnitule: averea chiaburului era furată, iar a noastră-i adunată cu sudoare.
Pînă la urmă, Vaska se duse totuşi să vadă starea sufletească a cailor obşteşti.
— Cetăţeni, spune un ins care venise cu o găleată de oleonaft; din această găleată ungea prin colhoz toate piesele de fier mişcătoare şi nemişcătoare, înspăimîntat că se vor uza din cauza ruginii şi a frecării. Cetăţeni, ieri Serioga iar a aruncat la nimereală ţigări aprinse. Vă spun, că altfel are să fie pojar!
— Vorbeşti aiurea, ungătorule, obiectă uriaşul Serioga, care era şi el de faţă, am scuipat pe ele.
— Ai scuipat, da' pe-alături, îl contrazise ungă-torul, iar scînteile zburau care încotro.
— Bine, ajungă-ţi cu trăncăneala, se potoli Serioga. Şi tu umbli cu oleonaftul, îl picuri în ţărînă, iar el e cumpărat cu banii obşteşti.
— Cetăţeni, minte cu obrăznicie precum chiaburii. Să-mi găsească măcar o picătură. De ce mă chinuieşte!
— Ajungă-vă, spuse Kondrov, nu vă bateţi joc de grijile obşteşti. Tu, Serioga, fumează mai cu grijă, iar tu n-ai decît să picuri, colhozul nu se teme de-o picătură, dar unge unde trebuie, nu unde-i uscat. De ce ungi şinele la căruţe?
— Mă tem de rugină, tovarăşe Kondrov, îi răspunse ungătorul. Am citit că rugina-i ca focul mic, iar tovarăşul Kuibîşev[1] a spus la radio că avem
1. Valerian Vladimirovici Kuibîşev (1888-1935) - important om politic bolşevic, adept convins al industrializării şi colectivizării.

mare lipsă de fier, aşa că şi eu am grijă ca nu cumva să-1 mănînce rugina.
— Dă-ţi seama pînă la capăt, îi explică Kondrov ungătorului, şi oleonaftul este obţinut tot cu ajutorul maşinilor. Şi dacă tu îl risipeşti aiurea, maşinile se duc degeaba la Baki.
— Zău?! se sperie ungătorul şi se aşează uimit pe găleata sa: crezuse că oleonaftul e doar aşa, un lichid gros.
— Petka, îi spuse unui băiat chelul care-1 trimisese pe Vaska la cai. Du-te, pentru numele lui Dumnezeu, dă fuga pe la toate casele şi spune-le femeilor să închidă cahla la sobe, altfel toată căldura se pierde.
— Păi acum nu-i frig, îi comunică Serioga.
— N-are a face: femeile să se deprindă să păstreze averea arsă, învăţătura asta are să le prindă bine la iarnă.
Petka dădu fuga în tăcere să le poruncească femeilor despre cahle.
— Ascultă, nene Semion! De ce ieri ai luat fin de la iapa mea şi l-ai pus în faţa juganului tău? După cît se pare, diavol mijlocaş ce eşti, colhozul nu-i

pe diametrul tău!
Nenea Semion stătea, negru la faţă.
— M-am deprins cu juganul, spuse el. Ulterior, eu intru, el fornăie la mine şi clipeşte din ochi, iar toate-s cu normă - n-ai cu ce îndulci vita, aşa că i-am pus dinainte finul tău.
— De-acum deprinde-te cu omul, atunci au să te respecte toţi juganii!...
— Am să mă deprind, promise cu tristeţe nenea Semion.
— N-ar fi bine să mă duc să fac acoperiş la fîntînă ? rosti Serioga, care stătea fără nici o ocupaţie.
— Du-te, dragule, du-te. Din pruncie bem apă cu animale mici. Poate că dacă o să avem apă bună, o să mîncăm bucate mai puţine.

Indepărtîndu-mă cu Kondrov în profunzimea colhozului, am descoperit că în partea din dreapta a satului, pe culmea nesemănată a costişei, se înalţă un foişor nou din lemn, înalt de vreo zece-doisprezece metri. In vîrful foişorului lucea un dispozitiv din tablă, care, judecind după formă, era un reflector amplasat în aşa fel, încît trebuia să orienteze razele unei surse necunoscute de lumină de-a dreptul şi în întregime asupra colhozului.
— Uite soarele nostru care nu arde, îmi spuse Kondrov, arătînd spre foişor. Vrei să mănînci ceva?
— Vreau. Aveţi provizii?
— Ne ajung. Anul trecut toamna a fost bolşevică - s-au făcut de toate.
După ce am mîncat felurite bunătăţi într-o casă întîlnită în cale, unde atîrna un bec electric, am pornit împreună cu Kondrov, dar nu spre foişor, ci spre pîrîu. La pîrîu, lîngă un stăvilar rudimentar, se afla un hambar din lemn de stejar cu o puternică roată de moară, acţionată de apă la bază; zăgazul servea pesemne pentru acumularea apei.
— O roată hidraulică ar funcţiona la voi mai cu folos! zisei eu.
— Bine, numai spune cum trebuie s-o facem şi o facem, îmi răspunse Kondrov.
Am început să mă simt trist şi neliniştit în preajma acestui om: pentru o mică învăţătură ar da orice; iar pe de altă parte, orice canalie sabotoare poate să-1 păcălească şi să-1 ducă la pieire, demonstrîndu-i în prealabil că ştie în mintea ei algebra şi mecanica.
Kondrov deschise hambarul. în hambar nu era nici o moară, se afla doar o maşină-dinam şi atît. Pe valţul roţii de apă era o roată de transmisie din lemn, de la care, prin intermediul unei curele, forţa era transmisă la maşina-dinam.
Cercetarea

a stabilit că roata de apă era capabilă să dea prin maşina-dinam o putere suficientă pentru ca în colhoz să ardă douăzeci de mii de lumini electrice economice sau patruzeci de mii de lumini identice în becuri de o jumătate de watt. Transformînd roata, făcînd ca apa să n-o mai acţioneze la bază, ci prin cădere, puterea întregii instalaţii putea fi mărită cu cel puţin o treime; iar maşina-dinam era calculată pentru patruzeci de cai putere şi putea suporta o sarcină mare.
— Iar soarele nostru, pricepi, nu arde! S-a stins. Din hambar, cablurile se întindeau prin răchite, pe zăplazuri, pe pereţii caselor şi, bifurcîndu-se spre colhozul întîlnit în cale, se îndreptau către soare. Am pornit şi noi spre soare. Peste tot cablurile erau în stare destul de bună, nici la soarele însuşi n-am reuşit să descopăr ceva defectuos. M-a satisfăcut mai ales reflectorul din tablă: suprafeţele lui reflectorizante aveau o curbură atît de bine calculată, încît întreaga luminozitate o trimiteau în mod egal asupra colhozului şi grădinilor sale, nescăpînd nimic în sus sau în laturile inutile. Sursa de lumină era un disc de lemn, pe care erau fixate o sută de becuri a cîte o sută de lumini de cîte un watt şi jumătate, adică puterea totală de iluminare a soarelui era egală cu zece mii de lumini. Kondrov spuse că totuşi nu-i suficieint, că trebuie să obţinem cel puţin patruzeci de mii de lumini; deosebit de comod ar fi fost, desigur, un proiector, dar era imposibil de procurat.
— îndată pun în funcţiune roata şi dinamul şi ai să vezi că soarele nostru nu

arde! îmi spuse, amărît, Kondrov. \
Se duse şi le puse în funcţiune şi soarele, într-adevăr, nu se aprinse. Eu stăteam nedumerit în foişor. Curent în cablurile principale era, colhoznicii se adunaseră sub foişor şi dezbăteau o problemă care ajunse pînă la mine.
181
— Puterea noastră-i ştiinţifică pe de-a-ntregul, dar soarele nu luminează!
— Tre' să fie un sabotaj!
— Cînd îl construiam, ne gîndeam că n-o să avem vreme mohorîtă, că buchetele au să se desfacă, iar el stă rece!
— Mare necaz! Te scoli, te uiţi şi vezi că nu arde şi te-apucă necazul din cap pînă-n picioare.
— Bătrînii noştri au încetat să mai creadă în Dumnezeu, dar, cînd soarele nu s-a aprins, iar au început să-şi facă cruce. Bunicu-meu Pavlik a promis că o să-1 lichideze pe Dumnezeu ca credinţă, dacă lumina se aprinde în foişor. A promis că atunci are să creadă în electricitate ca în Dumnezeu.
— Dar a ars soarele ăsta măcar o dată ? îi întrebai eu pe oameni.
— A ars aproape o jumătate de ceas! spuseră oamenii şi continuara răspunsul, certîndu-se între ei.
— A ars mai mult: nu minţi!
— Mai puţin - n-am apucat să mă bucur.
— Cum mai puţin, cînd au început să ne curgă lacrimi din cauza strălucirii?
— Ţie îţi curg lacrimile şi de la candelă.
— Strălucea tare ? întrebai eu.
— Minunat! strigară cîţiva.
— La noi a răbufnit lumina ştiinţifică, dar păcat că s-a isprăvit, zise ungătorul, pe care îl cunoşteam de-acum.
— Şi aveţi nevoie de soarele electric ? mă interesai eu.
— Ne e de folos: citeşte formalitatea de lîngă tine.
M-am uitat împrejur şi am văzut o foaie scrisă de mînă, bătută în cuie pe o scîndură specială. Iată acest înţeles de pe hîrtia aceea:
„Regulament pentru acţiunea electrosoarelui în colhozul «începutul bun» :
182
1. Soarele este organizat pentru acoperirea deficitului posomorit al corpului ceresc cu aceeaşi denumire.
2. Soarele colhoznic respectă lumina deasupra colhozului de la ora şase dimineaţa pînă la ora şase seara şi anul întreg. In prezenţa luminii stabile a naturii, soarele colhoznic se deconectează, în absenţa acesteia - se conectează din nou.
3. Scopul soarelui colhoznic este lansarea de lumină pentru viaţa, munca şi activitatea culturală a colhoznicilor, a animalelor folositoare şi a grădinilor cuprinse de razele soarelui.
4. în termenul cel mai scurt, sticla simplă a soarelui trebuie înlocuită cu sticlă ştiinţifică, ultraviolet, care dezvoltă la oamenii iluminaţi sănătatea şi bronzarea. Se va îngriji tovarăşul Kondrov.
5. Electrosoarele colhoznic este în acelaşi timp o forţă culturală, întrucît unii membri bătrîni ai colhozului nostru şi diferite rămăşiţe biseri-coase ale colhozurilor şi satelor s-au obligat în scris să înceteze a se mai ţine de religie în prezenţa soarelui local. Electrosoarele mai are, de asemenea, şi importanţa minunată că menţine pe pămînt ziua senină permanentă şi nu permite să se îngrămădească în stările de spirit ezitările, ignoranţa, îndoiala, urîtul, tristeţea şi celelalte prejudecăţi şi îl trage pe fiecare sărac şi mijlocaş spre cunoaşterea provenienţei oricărei forţe a luminii pe pămînt.
6. Electrosoarele nostru trebuie să le demonstreze oraşelor că satul sovietic doreşte amical să le ajungă din urmă şi să le întreacă în tehnică, ştiinţă şi cultură şi să evidenţieze faptul că şi în oraşe este necesar să se pună la punct un soare raional obştesc, astfel încît tehnica să ardă şi să vuiască pretutindeni în ţara noastră.
183
7. Trăiască soarele zilnic pe pămîntul sovietic!"
Toate aceste erau absolut corecte şi frumoase şi eu m-am bucurat de această

construcţie reală a vieţii noi. Ce-i drept, în acest fenomen exista ceva înduioşător şi caraghios, dar aceasta era înduioşătoarea nesiguranţă a copilăriei, care ţi-o ia înainte, şi nu ironia căzătoare a pieirii. Dacă nu s-ar întîlni asemenea circumstanţe, n-am orîndui niciodată omenirea şi nu am simţi omenia, căci omul nou ni se pare caraghios, precum Robinson pentru o maimuţă; ocupaţiile lui ni se par naive şi în taină vrem să nu ne părăsească şi să ne lase să murim singuri, ci să se întoarcă la noi. Dar el nu se va întoarce şi fiecare sărac cu sufletul, a cărui singură avere este îndoiala, va pieri în ţara fără moştenitori a trecutului.
Kondrov se întoarse.
— Nu-i aşa că te-ai dus la Moscova după becuri ultraviolet? îl întrebai eu.
— După ele, îmi răspunse el, mi-au spus că încă nu se vînd, că de-abia se pregătesc să le facă, nu ştiu de ce tot se scarpină!
— Tu unde erai cînd soarele a început să ardă şi s-a stins?
— Aici, lîngă soare.
— Era căldură mare lîngă disc?
— Groaznică!
M-am tras îndărătul discului şi am început să verific tot cablajul, dar n-aveam de ce să-1 verific: toată izolaţia de pe cabluri arsese, toate cablurile se aflau în scurtcircuit, iar siguranţele de intrare, fireşte, se arseseră. Am aflat că tot acest echipament fusese făcut de un fierar din alt sat, care se condusese numai după propria sa perspicacitate.
Luînd o hotărîre comună împreună cu Kondrov, am făcut analiza nearderii soarelui, iar apoi le-am comunicat părerea noastră membrilor colhozului,

care erau prezenţi în apropierea noastră. Părerea noastră era aceasta: soarele s-a stins din pricina căldurii teribile emanate de lumină, care a stricat cablurile, aşa că, prin urmare, trebuie să punem mai rar becurile pe disc.
— Nu trebuie! ne contrazise un mijlocaş din rîndurile din spate. Nu pricepeţi. Puneţi pe tablă nişte vase cu apă, apa va răci fierbinţeala, iar noi, pentru stomac, vom avea parte de apă fiartă.
Cuvintele mijlocaşului, care stătea în spate, erau chibzuite şi acceptabile pentru mine; dacă instalăm pe reflector o cămaşă de apă, tabla va răci cablurile şi, în plus, la fiecare ceas se va putea obţine cîte o găleată de apă fiartă.
— Ce zici ? mă întrebă Kondrov în liniştea generală a oamenilor căzuţi pe gînduri.
— Aşa va fi bine, îi răspunsei eu.
— Rog să vină la mine brigada de răsucit şi treierat! rosti Kondrov cu voce tare.
Această brigadă era cea mai tenace la orice muncă grea, urgentă sau puţin cunoscută. în ajun ea de-abia isprăvise curăţatul total al seminţelor şi, după ce dormise douăzeci de ore, acum se apropie treptat de Kondrov.
Sub foişorul solar am organizat o şedinţă de producţie, la care am lămurit toate piesele şi materialele pentru raţionalizarea soarelui şi, de asemenea, modificarea acţiunii apei asupra roţii, aceasta urmînd să fie pusă în mişcare nu de la bază, ci prin cădere liberă de sus.
După aceea mi s-a dat liber şi eu m-am interesat de lupta de clasă din partea locului. Pentru asta m-am dus la casa de lectură, ştiind că revoluţia culturală se desfăşoară la noi adesea în locurile deschiaburite. Chiar aşa era: casa de lectură ocupa casa lui Semion Vereşciaghin, un chiabur bătrîn, din vechime, care, înainte de a fi lichidat, se gospodărise de unul singur şi în bogăţie timp de

patruzeci de ani în cătunul Perepalnîi (aşteptînd să se numească colhozul „începutul bun", satul se numise cătunul Perepalnîi). Vereşciaghin şi Revuşkin, un vecin care îi semăna, trăiau nu atît pe seama muncii lor, cît pe seama înţelepciunii lor deosebite.
Chiar de la începutul puterii sovietice, Vereşciaghin se abonase la patru ziare şi citea în ele toate legile şi măsurile cu scopul de a se strecura printre ele în vreun loc strîmt şi folositor. Şi aşa Semion Vereşciaghin a vieţuit îndelung şi temeinic, ascunzîndu-se şi umblînd cu fofîrlica. Totuşi, în ultimul timp îl zăpăcise ieftinătatea vitelor, iar Vereşciaghin se ocupase

din vechime cu mici cîş-tiguri din cumpărarea şi revinderea vitelor altora. Mult timp a căutat Vereşciaghin legi în această privinţă, dar ziarele nu spuneau decît ceva indirect. Atunci Vereşciaghin se hotărî să profite de însăşi această situaţie indirectă. îşi aminti în minte că, la piaţă, calul lui valorează acum vreo treizeci de ruble, dar că-i asigurat pentru o sută şaptesprezece. Şi curînd are să vină colhozul, atunci calul nu va mai fi parcă nici vită, nici obiect. Zile întregi şi lungi a stat Vereşciaghin pe laviţă şi s-a gîndit cu tristeţe, mijindu-şi un ochi galben.
„Principalul e să nu mă simtă statul, îşi zicea el. Parcă n-am citit nicăieri că nu-i voie să chinuieşti caii: înseamnă că se poate. Numai *Osoaviahim*[1] să nu se prindă: dar nu, treaba lui sînt aeroplanele!"
Şi Vereşciaghin a încetat în mod conştient să-i mai dea calului să mănînce. L-a legat strîns de iesle cu nişte funii şi-i dădea numai apă, pentru ca animalul să nu ţipe şi să nu atragă atenţia auzului vigilent al vecinilor.
1. Abreviere în rusă pentru: Societatea pentru Sprijinirea Apărării şi a Construcţiei Aviochimice din URSS.
186
Aşa a trecut o săptămînă. Calul se uscase şi se uita aproape ca omul. Iar cînd Vereşciaghin venea la el, calul chiar deschidea gura, ca şi cum ar fi vrut să rostească un cuvînt care îl chinuia.
Şi iată că a trecut o săptămînă sau o decadă. Pentru accelerarea sfîrşirii calului, Vereşciaghin a încetat să-i mai dea şi apă. Dobitocul şi-a lăsat capul în pămînt şi horcăia din pricina melancoliei.
— Mori, îi poruncea Vereşciaghin calului. Că puterea sovietică-i hapsînă. Numai ce vezi că-şi aduce aminte de tine.
Dar calul trăia şi trăia, de parcă ar fi avut în el un fel de stabilitate ideatică.
în cea de-a douăsprezecea zi, cînd calului i se închideau ochii de-acum, dar încă-i mai bătea inima, Vereşciaghin şi-a îmbrăţişat calul de grumaz şi în decurs de-o oră l-a sugrumat. Peste două ore, calul s-a răcit. Verşciaghin a suris potolit deasupra statului biruit şi a intrat în casă - să se odihnească de emoţia nervilor.
Peste vreo zece zile s-a dus să primească asigurarea pentru calul mort, de îndată ce sovietul sătesc i-a dat o adeverinţă că animalul a murit din pricina suferinţei stomacale.
Cu cele o sută de ruble căpătate, Vereşciaghin a cumpărat de la iarmaroc trei cai şi, ca un cetăţean conştient, a asigurat acest şeptel la direcţia regională de asigurări sociale.
Lăsînd să treacă o lună şi neauzind că statul a început să facă scandal în privinţa lui, Vereşciaghin a încetat să-wnai hrănească şi pe cei trei cai noi. Peste o lună va avea de-acum două sute de ruble de venit curat, şi aşa mai departe -pînă la surplusul infinit.
Cetluind caii cu funiile de iesle, Vereşciaghin s-a pus pe aşteptat moartea lor şi cîştigul său.
187
Totuşi, dulăul din curtea lui Vereşciaghin nu stătea nici el în pierdere - a început să smulgă halci posterioare de la caii muribunzi, astfel încît caii încercau să păşească de durere, şi să care bucăţile de carne prin curţi străine, ca să le ascundă. Ţăranii au văzut cîinele şi în curînd sovietul sătesc, cu tot efectivul şi în frunte cu Kondrov, a venit la Vereşciaghin ca să descopere la el depozitul de carne. Sovietul nu a găsit nici un depozit, iar noaptea în curtea lui Vereşciaghin a dat fuga o haită întreagă de cîini străini şi, aşezîndu-se pe labele dinapoi, aceste animale de curte au început să urle.
A doua zi vecinul sărac din stînga lui Vereşciaghin a sărit pîrleazul şi a văzut cei trei cai muribunzi, sfîşiaţi de cîini.

Nici Vereşciaghin nu dormea, ci se gîndea. De cu dimineaţă s-a dus să ia adeverinţa despre cei trei cai morţi, pe care îi cumpărase, pasămite, pentru a-i da la coloana cabalină, care se organiza, dar nu ieşise decît după voia lui Dumnezeu. Kondrov s-a uitat la Vereşciaghin şi i-a spus:
— Nu ţine, Vereşciaghin, iniţiativa ta, am aflat de la cîini modul tău de viaţă. Du-te pînă una-alta în cămară, iar noi o să ţinem şedinţă şi-o să-ţi hotărîm soarta: astăzi a venit ziarul *Sărăcimea* şi în el scrie despre tine şi despre toate persoanele de teapa ta.
— Poşta funcţionează rău la noi, tovarăşe preşedinte, a spus Vereşciaghin. Eu unul m-am gîndit că de-acum au să meargă maşinile, iar calul e fiinţă dăunătoare, de aceea n-am tratat o asemenea vită înapoiată.
— Aha, tu te-ai gîndit mai deştept decît tot statul, a rostit atunci Kondrov. Nu-i nimic, acum ai să nimereşti groaznic sub nouă lege despre ocrotirea şeptelului.
188
— Las' să nimeresc, se resemna cu viclenie Vereşciaghin. în schimb, am fost de partea industrializării complete, iar calul e un animal oportun!
— Chiar aşa! a exclamat atunci Kondrov. Oportunul strigă întotdeauna „pentru", atunci cînd i-a fost luat din faţă blidul cu ciorbă. Du-te în cămară şi aşteaptă judecata noastră, cît timp nervii mei încă mai rezistă, duşman al întregii omeniri ce eşti!
Peste o lună sau două pe Vereşciaghin şi pe analogul său Revuşkin i-au mînat pe jos la raion foştii lor argaţi - Serioga, ungătorul şi alţii - şi i-au lăsat acolo pe vecie.
în Perepalnîi, nici un mijlocaş nu a fost prejudiciat la deschiaburire - dimpotrivă, mijlocaşul Evseev, căruia i se încredinţase sarcina să noteze fiecare mărunţiş din gospodăriile chiaburilor pentru a le trece în beneficiul colhozului, a prejudiciat el însuşi puterea sovietică. Şi anume, cînd a văzut o grămăjoară de obiecte preţioase femeieşti în casa lui Revuşkin, lui Evseev i s-au împăienjenit ochii din pricina bucuriei lacome şi a luat pentru sine jumătatea de prisos, care, după părerea lui, nu făcea decît să dubleze obiectele - astfel, din inventarul feminin nu a rămas nimic, iar statul a fost prejudiciat cu suma de o sută sau două sute de ruble.
Această manifestare singulară a fost desemnată ulterior la raion drept deviere, iar lui Evseev i s-a dus vestea de deviaţionist, în pofida celor care merg prea departe. Aici, voi profita de împrejurări pentru a spune care a fost situaţia reală: la colectivizare, exagerările n-au fost un fenomen total, au existat locuri în care nu s-au produs greşeli ameţitoare şi acolo linia partidului nu a fost întreruptă şi nu a deviat strîmb. însă, din păcate, asemenea locuri nu au fost prea multe.
189
Atunci, în ce constă cauza unei asemenea înfăptuiri neîntrerupte a liniei generale?
După părerea mea, cauza constă în capul lui Kondrov, care gîndeşte independent. Multe directive ale raionului nu le îndeplinea pur şi simplu.
— Asta a scris-o un lăudăros, spunea el, citind directivele cele mai presante, de tipul „realizaţi totul într-o decadă" etc. Doreşte să-i meargă buhul de autor: eu, cică, am atins primul comunismul cu hîrtia, canalia!
Alte directive, dimpotrivă, Kondrov le îndeplinea cu migală strictă.
— Asta-i ceva cadenţat şi revoluţionar! zicea el despre o hîrtie temeinică. Orice cuvînt îţi trosneşte în minte, citeşti şi parcă bei apă proaspătă: numai tovarăşul Stalin poate să comunice aşa! Pesemne că dracii de la raion au copiat o directivă centrală, iar aceea pe care am aruncat-o au scornit-o singuri, ca să fie mai deştepţi decît raţiunea!
Kondrov acţiona fără frică şi la repezeală, în pofida degetului care-1 ameninţa permanent de la raion:
— Vezi, Kondrov, nu ţine în loc sărăcimea care se avîntă spre viitor - asigură ritmul cu toată viteza istorică, necredincios nenorocit ce eşti!
Dar Kondrov ştia că ritmul trebuie dezvoltat în clasa sărăcimii, nu doar în propria sa dispoziţie sufletească; iar oamenii de la raion luau dispoziţia lor individuală drept însufleţire generală şi se repeziseră atît de tare înainte, încît dispăruseră de mult din văzul ţărănimii sărace, mistuindu-se dincolo de orizontul

cîmpiilor.
Totuşi, Kondrov săvîrşise o faptă nedemnă de el: în ziua cînd primise articolul lui Stalin despre ameţeală, la Kondrov venise cu o treabă curentă preşedintele comitetului executiv raional. In momentul acela Kondrov şedea pe ghizdul unei fîntîni şi jubila de o bucurie adevărată, neştiind
190
ce să facă mai întîi - să se arunce în zăpadă sau să se apuce de construirea soarelui; însă trebuia neapărat să-şi potolească rapid fericirea care i se împlinise.
— Ce tot bîzîi ? îl întrebă preşedintele comitetului executiv raional, care nu era informat. Ia fă-mi o situaţie...
Şi-n clipa aceea Kondrov şi-a înfăşurat pumnul în *Pravda* şi 1-a pocnit pe preşedinte în ureche.
Pînă la asfinţitul soarelui ceresc m-am aflat în colhoz şi, după ce am ajuns să îndrăgesc toate lucrurile demne, am plecat. Soarele colhoznic încă nu era gata, dar eu speram să-1 văd prin bezna nopţii din vreun copac de la marginea drumului.
îndepărtîndu-mă cu vreo zece verste, am întîlnit un copac potrivit şi m-am căţărat în el, rămînînd în aşteptare. O jumătate de raion era supusă observaţiei mele în noaptea aceea de primăvară, care începea. în colhozurile îndepărtate ardeau lumini. Se auzea un trior care lucra undeva şi de pretutindeni răsuna glasul cunoscut, precum dangătul de clopot, şi vigilent al cîinilor, care trudeau pentru comunism cu aceeaşi rîvnă cu care trudiseră şi pentru capitalismul chiaburesc. Am găsit locul unde se afla amplasat „începutul bun", dar dintr-acolo nu se zăreau decît vreo două lumini şi nu se auzea lătrat de cîini.
Am lăsat să treacă mult timp, cuibărindu-mă în zona laterală a copacului, şi m-am tot uitat la zarea înconjurătoare, care amuţea treptat. O mulţime de stele răcoroase luceau de pe cer către întunericul pămîntesc, în care oamenii lucrau fără preget, pentru ca ulterior să se gîndească la soarta celorlalte planete; de aceea colhozul e mai acceptabil pentru o stea cerească decît satul cu gospodării individuale. Obosind, am aţipit fără să vreau şi am stat aşa un timp, pînă cînd am căzut de spaimă, dar nu m-am lovit tare. Un om necunoscut s-a
191
dezlipit de copac, lăsîndu-mi loc liber să cad - din pricina glasului acelui om mă trezisem acolo sus. Intrînd în vorbă cu omul, am pornit în urma lui pe drumul ce se îndepărta de „începutul bun". Uneori mă uitam în urmă, aşteptînd să văd lumina soarelui colhoznic, dar degeaba. Omul mi-a spus că este luptător cu primejdia neprincipală şi că umblă prin regiune în delegaţie.
— Rămîi cu bine, Kondrov! am spus eu, întorcîn-du-mi privirea pentru ultima oară spre „începutul bun".
Din direcţia opusă, veneau nişte oameni singuratici sau grupaţi — pesemne că în timpul colhozurilor şi cîmpul gol are o anumită densitate a populaţiei.
— Şi care primejdie-i neprincipală? îl întrebai eu pe cel cu care mergeam. Mai bine ai lupta cu cea principală.
— Cea neprincipală o sprijină pe cea principală, îmi răspunse prietenul de drum. Pe lîngă asta, am inima slabă şi mi s-a dat stîngismul, ca un raion auxiliar pentru cei ce trag spre dreapta! Primejdia principală e frumoasă: acolo-s birocraţi onorabili, în vîrstă, acolo-s feluriţi liberali acţionari - îi poţi nimici după pofta inimii; şi pentru autoeducaţie e cu folos: cine ştie, poate că cei de dreapta-s ultimii care greşesc, poate că-s cele din urmă suflete scoase din chiaburi! Ah, ce păcat că am inima slabă, altfel mi s-ar fi dat primejdia principală: ah, ce viaţă aş fi dus într-un asemenea timp nimicitor! Ce plăcut şi folositor e să-i stîr-peşti pe cei de dreapta şi de stînga, pentru ca chiaburimea din partea locului să rămînă şi fără suflet, şi fără minte!
M-am uitat la omul care-mi vorbea. Nu era încă bătrîn de ani, însă faţa şi trupul i se cheltuiseră pesemne în discuţiile regionale, deoarece corpul lui arăta ca o fiinţă chinuită.
192
Răsufla neuniform şi rar, tot timpul se cufunda în gîndurile lăuntrice şi e îndoielnic că avea parte de mîncare suficientă.
Trecînd de orizont, am observat, după lumina palidă de pe pămînt, că îndărătul

nostru răsărise luna. Ne-am uitat înapoi.
Prin bezna îndepărtată, am observat un astru slab, rotund, care totuşi biruia întunericul compact.
— Au aprins soarele în colhoz! spusei eu.
— Da, se poate, îmi răspunse cu indiferenţă luptătorul cu primejdia neprincipală. Pentru lună, pentru discipolul soarelui, asta-i o lumină prea lipsită de importanţă. Şi discipol trebuie să te pricepi să fii.
Am înnoptat într-o căsuţă nedefinită, pe care am văzut-o într-o parte a şoselei.
— Ar trebui organizat aici un punct oarecare, îmi spuse în zori tovarăşul drumeţ. De ce căsuţa asta stă goală, cînd miliardul fundamental de aur, ideologia noastră, nu se află în sufletul fiecăruia!
— Asta aşa-i, spusei eu, pe lume sînt mulţi săraci cu sufletul.
In decursul primei jumătăţi a zilei am mers mai departe. Pe cîmpurile jilave, din loc în loc, umblau colhozurile cu tot efectivul şi pipăiau pămîntul cu mîinile, determinîndu-i maturitatea primăvăratică.
Apoi am ajuns în satul Ponizovka, aflat într-adevăr într-o adîncitură a pămîntului[1]. Asta se explică prin lipsa de apă sau prin dificultatea obţinerii ei pe solurile de sus.
în general, alimentarea cu apă a colhozurilor Şi sovhozurilor trebuie să devină un mare ţel al cincinalului nostru, căci, aşa cum am observat, gradul de prelucrare şi valorificare a pămînturilor
1- Numele satului cuprinde rădăcina *„niz"* - adîncitură, parte de jos (rus.).

este într-un raport invers proporţional cu alimentaţia cu apă.
Asta înseamnă că pămînturile aflate la cumpăna de sus a apelor, de obicei cele mai valoroase calitativ, sînt prelucrate cel mai prost şi aceste ogoare suferă de cea mai proastă îngrijire.
Situaţia este de înţeles, fiindcă cumpenele apelor se află departe de baza economică, lipsită întotdeauna de rezervoarele deschise de apă sau de apa freatică de mică adîncime.
In raioanele producătoare de grîne am văzut cel puţin o sută de sate imense şi toate sînt minate la adăpat în adînciturі - în văile pîraielor, în vîlcele şi în alte surpături ale reliefului.
Iar pămînturile de sus, cele mai grase, sînt îndepărtate şi pustii.
Toate acestea înseamnă probabil pierderi imense, de cîteva sute de milioane de ruble anual, pentru agricultura noastră, din cauza recoltării incomplete a solurilor situate la cumpăna apelor.
In ce constă rezolvarea problemei ? In a amplasa colhozurile şi în a întemeia sovhozuri de-a dreptul la cumpăna apelor, în centrul de fertilitate a solurilor. Iar alimentarea lor cu apă trebuie făcută prin intermediul unor puţuri adînci, cu tuburi. O importanţă suplimentară o va avea însănătoşirea accentuată a satului. Zeama infecţioasă a rezervoarelor deschise de apă, cu care îşi potolesc setea numeroase raioane rurale din URSS, îşi va pierde atunci sensul ca sursă de alimentare cu apă. Iar apa arteziană din adîncurile puţurilor cu tuburi este mai puţin dăunătoare, mai gustoasă şi mai curată decît cea tratată cu clor şi pompată prin conducte.
Acum, cînd mergi prin zonele îndepărtate ale URSS, vezi parcă o ţară pustie, nelocuită. Asta se întîmplă pentru că populaţia s-a ascuns în defi-leurile joase; altfel spus - condiţiile hidrologice

au determinat modul de locuire a pămîntului nostru. Chibzuind ceva mai profund, putem spune că relaţiile feudalist-capitaliste de producţie au ţinut satul lîngă pîrîuri şi bălţi, lăsînd în paragină deplină sau parţială văile uscate, care sînt cele mai fertile. De aici este clar că pentru multe dintre raioanele noastre cernoziomice din sud, sud-est şi din centru socialismul trebuie să se iveaască, printre celelalte elemente ale sale, şi în calitatea lui de apă la cumpăna apelor.
Iată de ce satul întîlnit de noi în cale se numea Ponizovka, avînd un nume potrivit pentru mii de alte sate.
Luptătorul cu primejdia neprincipală se duse de-a dreptul la sovietul sătesc. Şi aici eu am fost martorul acţiunilor minţii lui experimentate, care se pricepea să

transforme orice complexitate birocratică în simplitatea deplină a adevărului.
— De ce nu ne-aţi comunicat nimic? îl întrebă pe tovarăşul meu de drum secretarul sovietului sătesc. Am fi trimis o trăsură după dumneavoastră!
— Nu-mi da indicaţii! îi răspunse luptătorul. Păstrează caii pentru semănat, nu pentru mine.
Pe peretele sovietului sătesc atîrnau multe scheme şi placarde, şi printre ele se afla un plan uriaş, care atrase imediat atenţia minţii agere a luptătorului cu primejdia. Planul reprezenta termenele fixate şi denumirea campaniilor de luptă: de sortare, de trasare a terenului, de lămurire, de organizare pe echipe, de semănat de probă, de verificare a pregătirii, de semănat, de control, de plivit, de recoltat, de înregistrare a recoltei, de colectare a cerealelor, de transport şi ambalaj şi de mîncat.
Profund nedumerit, luptătorul se aşează în faţa preşedintelui, care era un om în vîrstă, întrucîtva posac. Voia să ştie de ce sovietul sătesc se îngrijea ca oamenii să mănînce pîine - oare ei înşişi nu-s

în stare de asta sau sînt atît de înapoiaţi, încît ar refuza hrana contemporană!
— Da' cine să-i mai ştie? făcu preşedintele. Poate că s-ar înfuria din cine ştie ce motiv sau le-ar da ascultare chiaburilor şi n-ar mai mînca! însă noi nu putem să permitem slăbirea populaţiei!
De la locul său, secretarul enunţă un argument suplimentar privitor la desfăşurarea strictă a campaniei de mîncat.
— Dacă-i să considerăm aşa, spuse secretarul, atunci nici campania de plivit nu-i necesară: căci mai înainte femeile se duceau singure să plivească meiul; atunci de ce le mai mobilizăm?
— Pentru că, tinere, voi numai le porunciţi oamenilor să creadă că gospodăria colectivă e mai bună decît cea individuală, dar de ce-i mai bună -nu le arătaţi, răspunse tovarăşul meu de drum.
— N-avem timp să demonstrăm, socialismul nu aşteaptă! obiectă secretarul.
— Fireşte, conchise luptătorul. Voi nu vreţi să construiţi şi să terminaţi ceva de construit, nu vă trage aţa decît să vă faceţi un cuib şi să vă întin-deţi la odihnă, în mijlocul fericirii... Iată tinereţea cea sprinţară de stînga! mi se adresă mie delegatul.
Starea sufletească a preşedintelui era alta. Posac, el prevedea că viaţa va deveni şi mai proastă, în opinia lui, reieşea că oamenii vor trebui hrăniţi cu lingura pe cale administrativă, că vor trebui treziţi dimineaţa şi convinşi să mai trăiască o zi obişnuită. Dar secretarul se certa mereu cu el şi îl considera laş de dreapta, în timp ce el, în mod înverşunat şi directiv, trăgea un grup de săraci-activişti înainte, depăşind colhozul în fuga mare, spre comună, nelăsîndu-i nici să înţeleagă, nici să simtă.
Peste cîtva timp, tovarăşul de la regiune rîse tare de împrejurarea clară că un ins de stînga şi

unul de dreapta stau în aceeaşi cameră şi parcă se produc mereu unul pe altul din acelaşi abis chiaburesc.
— Campania de mîncat a fost firul cu care am prins deodată şi carasul stîngist, şi ştiuca de dreapta, îmi explică însoţitorul de la regiune. Va trebui să mai rămîn în satul ăsta şi să mai supăr pe cîte unul dintre dresorii maselor.
— Vorbeşti prea împăciuitorist cu ei, spusei eu. Ce să caute aici tinereţea, gingăşia, cînd stîngistul conduce la catastrofă? Croieşte-i ireproşabil şi pe cei de dreapta, şi pe cei de stînga!
— Asta aşa-i, acceptă, gînditor, luptătorul. Dacă se întîmplă ceva grav, stîngistul dă fuga la cel de dreapta - mă tem, nene, are să spună! Iar acest nene va începe să mugească cu vocea lui de bas şi va băga în mormînt tot ce-i pe lume, cumătru chiaburesc!
Omul de la regiune se mai gîndi puţin în liniştea zilei cîmpeneşti, care era pe sfîrşite.
— Corect, corect: cei de stînga au voce de dis-cantus, cei de dreapta o au de bas, iar revoluţia adevărată are voce de bariton, sunetul geniului şi al motorului precis.

Şi în momentul acesta luptătorul cu primejdia neprincipală s-a îndepărtat de mine, iar eu am ieşit din Ponizovka şi mi-am continuat traseul, în pofida înserării. N-a fost nevoie să merg mult timp pe jos; doi ingineri necunoscuţi călătoreau cu automobilul împreună cu şoferul şi m-au luat ca să mă ducă pînă în localitatea cea mai apropiată. Vreo jumătate de ceas am mers liniştiţi, apoi în motor a început să bată ceva rigid şi des, de parcă în camerele cilindrilor nimerise o fiinţă metalică, fremătătoare. Conul, frina — şi şoferul coborî să vadă defecţiunea. Deşurubînd piuliţele, am încercat, cu eforturi comune, să ridicăm blocul cilindrilor,
197
dar s-a văzut că aveam putere mai mică decît greutatea, şi nici entuziasmul nu ne dădea ghes. Un trecător se opri şi ne judecă:
— Sînteţi slabi de înger şi nu apucaţi cum trebuie. Mai bine duceţi-vă la Cătunele Autoconfec-ţionate - de-aici să tot fie vreo două verste, dacă nu mai puţin. Luaţi-1 de-acolo pe Grişka şi el vă pune singur maşina în mişcare. Dacă nu, vă istoviţi degeaba: nu sînteţi oamenii potriviţi.
Din respect pentru sine faţă de trecător, noi am tăcut, dar apoi ne-am dat seama că fără acest Grişka din cătun şi fără cai n-o să ne putem descurca, mai ales că de-acum se întuneca.
Am plecat eu spre cătun. într-o vîlcea existau trei curţi afumate, din fiecare horn ieşea un fum de petrol, şi în această aşezare vuiau ciocane pretutindeni. Cătunul nu semăna a sat, ci părea un grup de fierării de la marginea drumului; casele, cînd m-am apropiat, nu erau deloc locuinţe, ci ateliere, şi acolo ardea focul muncii asupra metalului. Cîmpurile pustii înconjurau această industrie, se vede treaba că cei ce trăiau acolo nu arau şi nu semănau, ci se ocupau cu prelucrarea fierului unei permanente meserii maşiniste. Deodată un val de aer mă lovi în ochi cu nişte nisip fierbinte, stîrnit de pe sol, şi după aceea se auzi o lovitură de tun. Din pricina spaimei neaşteptate, m-am aşezat pe un brusture şi am stat un pic în aşteptare. Un om gol, negru şi bronzat - nu la soare, ci în apropierea focului - ieşi dintr-o casă-atelier şi ridică din spatele meu un căluş uriaş de lemn.
Acesta se dovedi a fi Grigori, omul de care noi aveam nevoie. Tocmai încercase trăinicia unui tub de metal trăgînd din el o împuşcătură cu un dop de lemn: tubul de fier era pus în forjă, avînd apă în interior, şi funcţiona ca un cazan cu aburi - la presiune, pînă cînd căluşul fusese aruncat din orificiu.
198
Grigori merse cu mine şi procedă cu automobilul foarte simplu: scoase umplutura din doi cilindri, sub formă de cuzineţi împrăştiaţi, şi porni motorul cu doi cilindri.
— Se poate merge, ne spuse Grigori. Numai că pe cei doi cilindri care merg în gol îi doare burta -acolo gazul şi uleiul se împing nu se ştie cum.
Am plecat spre cătunul lui. Acest cătun trăieşte de vreo două sute de ani şi a avut întotdeauna numai patru gospodării. în vechimea sa cătunul a fost atelier de reparaţii pentru carele *ciumacilor*[1], pentru căruţele tătăreşti şi pentru caleştile slujbaşilor, iar acum în cătun se stabiliseră foşti partizani şi ostaşi roşii demobilizaţi, proveniţi din rîndurile minerilor, ale cizmarilor cîrpaci de la Moscova şi ale meşterilor ceasornicari de prin sate, care, din lipsă de comenzi, făceau mărgele pentru fete.
— Aţi mai condus automobilul? îl întrebă pe Grigori un inginer, pasager de bază.
— Cine să mi-1 dea ? rosti cu o obidă întrebătoare Grigori, care conducea maşina.
— Dar cum conduceţi atît de bine ?
— Păi conduc şi mă gîndesc, îi explică Grigori. Maşina îmi spune singură ce-i e simpatic, iar eu o ascult şi mă dau după ea.
Am înnoptat în acest cătun, pentru că Grigori a promis să facă nişte cuzineţi dintr-un metal care nu va plesni şi nu se va fărîmiţa niciodată.
Ne-am culcat în paiele de lîngă o şură în care se păstrau cărbunii şi rebuturile în producţie. De-abia ne adînciserăm în răcoarea somnului la aer curat, că ne trezi un tunet de aplauze şi de ovaţii prelungi. împrejur nu exista decît stepa liniştită şi goală, iar într-o clădire a cătunului vuia entuziasmul maselor şi zbîrnîia alarmant

1. Cărăuşi de peşte (rus.).
sticla ferestrei deschise. M-am ridicat, iritat fiind că mi-a fost stricat somnul, dar cuprins de fericirea curiozităţii.
— Strigătele nedefinite-s prea puţine! am auzit eu judecata lui Grigori în liniştea lăsată după terminarea ovaţiilor. Oamenii funcţionează întotdeauna deodată - şi cu palmele, şi cu vocea strigătului! Altfel nu se întîmplă. Cînd omu-i bucuros, toate membrele organismului încep transmisia.
Nu înţelegeam şi am intrat în atelier. Pe duşumeaua sălaşului era un strung, asemănător celui care ascute cuţite şi felurite lame, dar avînd o cutie specială importantă şi felurite piese mărunte, în mod evident, strungul era pus în funcţiune cu piciorul. Tot acest aparat de aplauze era confecţionat de meşterii din cîmpie pentru cercul teatrului din Petropavlovsk, care, în decursul unei piese, avea nevoie de mase care să aclame în afara scenei.
în momentul acesta a venit un alt meşter, Pavel, poreclit Prînţîp; acesta ducea în mînă o bucată de metal.
— Ce-i asta ? îl întrebai eu pe Grigori.
— Facem detectoare din el.
— Şi aveţi multe comenzi ?
— Mii. Satele noastre se dau în vînt după muzică, iar sloboziile şi mai mult. Cred că radioul nu trece mai departe în stepă: în regiunea noastră antenele-s mai dese decît copacii, toată unda se sedimentează aici.
După aceea meşterii s-au aşezat să cineze; erau şapte oameni şi toţi semănau întrucîtva unii cu alţii. Masa se găsea în fundul curţii, sub coroana singurului copac afumat; deasupra mesei, atîrnafă de copac, era o lustră din fontă cu douăzeci de -becuri electrice a cîte cinci lumini, iar alimentarea electrică a becurilor era asigurată de acumulatorul din pod. Pentru trezirea apetitului, pe masă

se aflau flori de cîmp confecţionate din tablă şi puse într-un borcan şi două gravuri de oţel, repre-zentînd dragostea.
După cina săţioasă, menită să potolească trupurile puternice ale meşterilor din stepă, a avut loc lectura ziarelor cu voce tare. Citea Grigori, iar ceilalţi ascultau cu seriozitate şi răspundeau cu sentimente sincere.
— „Paza noastră de frontieră 1-a reţinut pe spionul polonez Zluczkowski!" citi Grigori.
— Trebuie strîns cu uşa! hotărîră ascultătorii în privinţa aceluiaşi spion.
— „La Baku a fost deschisă o nouă uzină de uleiuri lubrifiante."
— Maşina are nevoie de grăsimi. Asta-i prima ei nevoie, aprobară această treabă meşterii, fiind solidari cu maşinile.
— „Expediţia Comerţului de Stat pentru colectarea de blănuri rare din Kamceatka salută proletariatul Uniunii Sovietice."
Şi toţi ascultătorii îşi aplecară tăcuţi capetele, într-un salut de răspuns.
— „în apropiere de Aşhabad au fost observate zguduiri slabe ale solului. în satul Ismidia a fost distrusă o casă."
— Păcat: oamenii muncesc, iar o putere de altă natură îşi bagă nasul.
Erau oameni foarte serioşi. Se vedea că nu ascultă evenimentele, ci le simt, nu le contemplă, ci le studiază şi că îşi odihnesc trupul greoi în lucrul uşor al minţii.
După cină Grigori se apucă de confecţionat cuzineţii pentru motorul automobilului. Conform sistemului său, cuzineţii trebuiau să fie mai trainici decît fuseseră, pentru că avea de gînd să nu-i facă dintr-o bucată întreagă de bronz, ci din crîmpeie.
— Ai văzut vreo casă făcută dintr-o piatră întreagă? mă întrebă Grigori.

— Nu, îi răspunsei eu, pe bună dreptate.
— De aia casa stă în picioare cîte o sută de ani, înfruntă furtunile, arşiţa, ploile şi cutremurele! Am să-ţi sudez cuzineţii din granule şi bucăţele, ca şi cum ar fi o casă de cărămidă. O să mergem tare. Mitri, bucăţeleşte-mi bronzul.
Dmitri începu să fărîmiţeze bucata de bronz.
— Lasă-te păgubaş, spuse Grigori, dîndu-şi seama de ceva. Bronzul îl costă pe stat fonduri şi organizare. Fărîmiţează-mi bronzul din cuzineţii cei vechi.

Aşa s-a făcut.
încă nu apucase Grigori să sudeze şi să modeleze cuzineţii, că din noaptea stepei se înfăţişă dinaintea atelierului un călăreţ misterios şi pus în încurcătură. Era prietenul lui Grigori, un com-somolist dintr-o slobozie îndepărtată.
— Grişa, spre noi vine Dumnezeu, popa şi muierile îi cîntă precum heruvimii, are o lumină pe cap!... Hai cu mine pe crupa calului!
— Porneşte maşina, îmi spuse Grigori. Trezeşte-1 pe şofer!
Pe şofer l-am trezit, dar inginerii n-au vrut să meargă din cauza oboselii.
Peste un minut ieşeam din cătun mergînd cu doi cilindri - să luptăm cu venirea lui Dumnezeu în slobozie, iar de noi se ţinea comsomolistul călare.
Am ajuns mai repede decît Dumnezeu: el încă nu ajunsese la slobozie, ci se mişca încet de-a lungul orizontului, înconjurat de norod bătrîn, iar deasupra capului său într-adevăr ardea un nimb, o lumină alburie. Am dat viteză motorului şi, cu pocnituri în cilindri, i-am ajuns pe Dumnezeu şi pe cei ce credeau în el.
Bătrînul păşea pe pămînt, îmbrăcat într-un anteriu, desculţ şi solemn. Barba, ochii senini şi blîndeţea feţei lui îmbătrînite slujeau parcă drept semne definitorii ale lui Dumnezeu-Tatăl.
202
împrejurul părului lăţos de pe cap strălucea o lumină constantă. Văzînd automobilul, Dumnezeu-Tatăl slobozi din mîini un porumbel cu coadă neagră, care-1 reprezenta pe Duhul Sfînt; porumbelul nu voia să zboare de la cel care-1 hrănea, însă Grigori dădu un claxon mugitor şi pasărea se avîntă în depărtare, zburînd pe-o rină.
Pentru asta ne-am ales din mulţime cu o piatră, care a spart sticla de la farul din dreapta.
Atunci Grigori s-a ridicat în picioare pe scaunul şoferului.
— Domnilor moşnegi şi babe! (în sloboziile din sud oamenilor le place acest mod de adresare respectuos şi demodat.) Dumnezeu a obosit din pricina greutăţii păcatelor norodului şi a mersului pe jos prin spaţiul pămîntesc. Am venit aici cu maşina ca să-1 silim pe diavol să-1 slujească pe Dumnezeu... Urcă, Doamne!
— Cu plăcere, dragule! acceptă Dumnezeu-Tatăl, care ne contempla de aproape.
A fost aşezat pe bancheta din spate, pentru pasageri, alături de el a urcat Grigori, iar şoferul conducea maşina cu viteza potrivită, astfel încît moşnegii şi babele să se poată ţine de noi fugind.
Noaptea continua deasupra noastră; natura albastră, înstelată exista împrejurul nostru, fără să observe întîmplarea omenească din partea locului. în slobozie, oamenii observară apropierea celui care venise a doua oară în lumea omenirii, iar paznicul începu să tragă clopotul cel mare cu isonuri mici, rostind cu ele slujba de Paşti.
Oglinda laterală a şoferului reflecta tot timpul lumina Domnului din spate, dar deodată aceasta se stinse; eu nu mă puteam întoarce într-acolo, fiindcă, la indicaţia şoferului, pompam aer în rezervorul de benzină, dar în oglindă a prins din nou să strălucească lumina dumnezeiască şi eu m-am liniştit.
/,* -x
203
La intrarea în biserica, popa zăcea cu faţa în jos şi la fel stăteau prăbuşiţi toţi cei care şi mai înainte trăiseră cu frică de Dumnezeu. într-o parte stătea în picioare un grup de comsomolişti, de tractorişti şi tineri locuitori ai sloboziei, care surîdeau fără frică în ajunul sfîrşitului lumii. Un ţăran destul de bătrîn se apropie de mine, cuprins de îndoială.
— O fi adevărat, tovarăşe, Dumnezeu a fost undeva şi a apărut acum, cînd nu-i nevoie de el.
N-am încercat să-i vorbesc şi să-1 conving de contrariul, deoarece Dumnezeu aproape că exista de fapt. în acest moment, lumina dumnezeiască s-a stins din nou. Popa şi-a ridicat ochii.
— Unde-i lumina Domnului, pe care am văzut-o o clipită de vreme?
— îndată, îi răspunse Dumnezeu. Dar împrejurul capului său lumina nu se aprindea.
— Dă că ţi-o aprind eu! îi propuse Grigori. Dacă te mocoşeşti, îţi pierzi rangul.
Ridică anteriul lui Dumnezeu, ca pe-o fustă, pipăi ceva la pieptul lui Dumnezeu şi

lumina începu să strălucească.
— Ţi s-au slăbit clemele de la baterie, îi spuse în şoaptă Grigori lui Dumnezeu.
— Ştiu, răspunse afirmativ Dumnezeu. Ar trebui să pun nişte şurubele şi nişte piuliţe, dar nu-s de găsit nicăieri în stepă.
După vizitarea bisericii, l-am condus pe Dumnezeu la casa de lectură. Aşa a dorit Grigori, iar Dumnezeu a acceptat. Grigori avea un plan: în această slobozie înstărită aproape nimeni nu credea în radio, considerau că-i gramofon - iar Grigori îl aducea pe Dumnezeu ca demonstraţie tehnică. în casa de lectură se adunase destulă lume, mai ales că sosise Dumnezeu.
Acumulatorul difuzorului slăbise, lucru pe care Grigori îl ştia, iar Dumnezeu avea pe piept o

baterie nouă de elemenţi. Grigori îl puse pe Dumnezeu aproape de difuzor şi-1 conecta cu nişte cabluri la aparat. Primind mai mult curent, radioul începu cînte cu o voce clară de bas, însă lumina dimprejurul capului lui Dumnezeu se stinse.
— Acum credeţi în radio ? îi întrebă pe cei adunaţi Grigori, în timpul unei pauze pentru pregătirea orchestrei la Moscova.
— Credem, răspunse adunarea. Credem în Dumnezeu şi în maşinăria gălăgioasă.
— Dar în ce nu credeţi? îi încercă Grigori.
— De-acum nu mai credem în gramofon, îi comunică adunarea.
— Asta-i bună! se supără Grigori. Dar dacă vă facem un gramofon, atunci o să credeţi?
— O să ascultăm. De ascultat o să ascultăm, dar cu crezutul o să mai aşteptăm.
— Dar dacă vă las chiar acum fără Dumnezeu ? Adunarea nu se miră în mod deosebit nici de
această ameninţare:
— Nu-i nimic, răspunse în numele tuturor ţăranul sărac Evsei, care citea ziarele centrale. în locul unui singur Dumnezeu, au să se ţină după noi zece necredincioşi. Grişa, cu cît crezi mai puţin, cu atît mai mult ai parte de atenţie şi de cîştig.
La miezul nopţii era timpul să ne împrăştiem. Dar ieşi cu necaz: nimeni nu-1 lua în casa lui pe Dumnezeu să cineze şi să înnopteze. Locuitorii sloboziei cerură ca sovietul sătesc să stabilească o ordine, astfel încît fiecare gospodărie să-1 ţină pe rînd pe Dumnezeu, nedorind să-i aibă în mod neorganizat.
— Da' ia-1 tu, Stepane, îi spuse Evsei unui vecin. Casa ta-i nouă şi goală, ai să te descurci cumva.
— Ce spui? se supără Stepan. Acum trei zile ªm cărat bîrne la pod, ca autoimpunere.
Lui Dumnezeu i se făcuse de-acum foame şi frig din pricina nopţii răcoroase, care pătrundea Prin ferestrele casei de lectură^

In cele din urmă, i se făcu milă de el comsomolistului, care venise după noi în cătun, şi îl chemă pe bătrin în casa lui, unde nu vieţuia decît biata lui mamă.
Grigori se necăji din pricina acestei religii şi îl duse pe Dumnezeu în cătun ca pe un bătrin. Acolo Dumnezeu mîncă, dormi şi a doua zi dimineaţă rămase să lucreze ca ajutor de fierar. Era fochist la o staţie electrică din Astrahan, obişnuia să-şi schimbe cam des locul de muncă şi pornise la drum sub forma lui Dumnezeu-Tatăl ca să predice sfînta viaţă colectivă şi să-şi găsească o fericire onorabilă într-un colhoz.
— Dacă te mai prind o dată, îţi rup picioarele! îi promise Grigori. Trăieşte aici şi lucrează în producţie. Predică cu ciocanul, nu cu gura.
Mulţumit, Dumnezeu rămase: tot timpul trăise în el un suflet de fochist şi de proletar; un chiabur sau un alt burjui n-ar fi fost în stare să devină Dumnezeu - el, ignorantul, nu cunoaşte electricitatea.
N-ar fi avut nici un rost şi statul ar fi rămas în pierdere dacă, cu talentele tehnice pe care le avea, Grigori Mihailovici Skrînko ar fi rămas în cătun, continuînd să împuşte cu dopuri de lemn. Dimineaţa i-am spus asta lui

Grigori. El m-a ascultat şi mi-a arătat nişte hîrtii de la regiune, în virtutea cărora era numit director al unei staţiuni de maşini şi tractoare cu şaizeci de tractoare grele; drept bază iniţială pentru această staţiune era desemnat cătunul mecanic în care locuia acum Grigori. Maşinile şi utilajul pentru SMT trebuiau să sosească în decurs de o săptămînă sau două.
Asta era excelent. în această localitate nu putea fi găsit un conducător şi un prieten mai bun al maşinilor decît Grigori Mihailovici. Pe deasupra, numai în cazul morţii subite a lui Grigori Mihailovici s-ar fi putut întîmpla ca planul SMT-ului să nu

fie îndeplinit, însă în timpul vieţii lui planul va fi cu siguranţă depăşit cu vreo sută de procente, căci în prezenţa lui tractoarele nu s-ar opri niciodată şi el ar sili maşina să funcţioneze chiar şi cu un cilindru, numai să economisească fiecare clipă bună de lucru în primăvară.
— Eu sînt nemulţumit, îmi spuse Grigori Skrînko într-o discuţie ulterioară. Bine, pun aici pe roate linia generală, le arăt mijlocaşilor ce înseamnă colhozul gol-goluţ, ce înseamnă o primăvară la volanul tractorului, dar pe urmă plec la învăţătură - nu mai pot răbda!
— Ce nu mai poţi răbda ?
— Rămînerea în urmă. Ce să facem cu tractoarele de douăsprezece, douăzeci sau şaizeci de puteri? Sînt mărci capitaliste, fără vlagă! Pentru noi sînt bune maşini de două sute de puteri, care să umble pe şase roţi late, să nu păcănească pe ele un aeroplan, ci să răsufle liniştit un diesel cu petrol sau un gazogen. Asta înseamnă un tractor sovietic, nu un arzător de-al lui Ford!
— Asta cred că-i aşa. Dar cum să facem ?
— Am să devin profesor de tracţiune şi am să reuşesc.
Pesemne că aşa are să se întîmple: peste trei-patru sau cinci ani, la noi au să dispară scrijelitoarele lui Ford şi au să-şi facă apariţia plugari riguroşi de cîte două sute de puteri, de construcţia profesorului G.M. Skrînko.
— Ce-o să mai întîlnesc în drumul meu ? îl mtrebai pe Grigori.
— Colhozul „Fără chiabur", îmi zise Grigori. Acolo-i preşedinte un verişor de-al meu, Senka Kucium, spune-i că ai fost la mine. Iar mai departe [a]i să ajungi la Bucuria nr. 2; şi acolo lumea mă cunoaşte, salută pe careva din partea mea!
Am pornit spre colhozul indicat, dar, avînd în [v]edere întunericul nopţii, n-am putut ajunge la

destinaţie şi mi-am făcut apariţia acolo în dimineaţa zilei următoare.
La intrarea în colhoz era o firmă cu denumirea acestei gospodării agricole obşteşti, iar sub firmă atîrna planul de lucrări pentru anul curent, reprezentat pe o tablă de fier, şi componenţa pe clase a colhozului:
„48 de săraci, 11 argaţi, 73 de mijlocaşi, 2 învăţători, 1 femeie, pe deasupra cu copii orfani".
Colhozul „Fără chiabur" există din august 1929, iar în anul 1928, cînd actualii participanţi la colhoz lucrau încă individual, semănăturile de toamnă fuseseră efectuate numai pe 182 de hectare; însă colhozul avea semănături de toamnă pe 232 de hectare; în privinţa semănăturilor de primăvară îşi plănuise o suprafaţă de 1,5 ori mai mare faţă de cea cultivată de actualii membri cînd încă mai erau individuali. Pe baza cărei forţe concrete avusese loc mărirea productivităţii gospodăriilor săracilor şi mijlocaşilor adunate la un loc?
Neştiind acest lucru, m-am dus să-1 întreb pe Semion Kucium. Semion, poreclit Kucium[1], m-a uimit cu încruntarea feţei şi cu vocea lui tăioasă, care răzbătea din adîncul inimii lui veşnic întristate.
— Nu pot să-ţi răspund, îmi zise el, fiindcă pentru noi nu există problema asta,

noi pricepem fără să ne batem capul.
— Pesemne că aveţi tractoare sau SMT-ul a efectuat lucrările?
— N-avem încă nici tractoare, nici SMT.
— Dar ce aveţi ?
— Ceea ce nu ai tu: n-avem problema.
— Şi atunci de ce ţăranii au început să semene mai mult?
— Dar pentru ce au organizat colhozul - pentru buruian cumva?
1. Urîtul, zoiosul (rus.). 208
— Eviţi întrebarea mea - şi doar te întreb cu gînduri bune.
— N-o evit, îmi comunică Kucium. După tine, toată treaba noastră ar trebui să iasă aşa: s-au strîns oamenii la grămadă, cu un plan anume şi cu o năzuinţă, au început să muncească şi deodată nu le-a ieşit nimic. Păi asta-i ceva groaznic şi nu se poate să existe! Aşa gîndeşte un smintit sau unul care ne urăşte.
— Şi eu gîndesc uneori aşa.
— E clar: n-ai în tine simţul colhozului şi nevoia de clasă, nu toţi pot ţine pasul cu revoluţia. Cine are sentiment sau măcar conştiinţa noastră de clasă, acela are şi minte, însă fără sentiment -nu-ţi mai rămîn decît întrebările şi răutatea.
Am lăsat capul în jos. Era adevărul aproximativ. Am rămas în colhoz cîteva zile, totuşi fără să am prea multă încredere în Semion Kucium. Kucium n-a mai vorbit cu mine, deoarece în general nu rostea cuvinte fără să fie nevoie de ele, cu toate că era un om respectuos şi liniştit, stare ce se datora unui fel de melancolii active şi monotone. După aceea am exista doar ca martor al unor evenimente.
In satul acela cam un sfert din populaţie era în colhoz. Ceilalţi ţărani îşi chinuiau mereu sufletul: să intre sau să mai aştepte. Kucium lucra într-un mod de neînţeles, n-am mai văzut niciodată un asemenea organizator colhoznic.
Odată, vin la el patru săraci - aveau o singură cerere: ia şi trece-i în colhoz. Săracii aceia erau bine cunoscuţi, dar în ce priveşte calitatea - erau oameni nu tocmai harnici, fiindcă îşi pierduseră de mult speranţa că vor găsi o cale să-şi uşureze viaţa. Pesemne că această lipsă de rîvnă a lor îl supăra pe Kucium, căci calea vieţii pentru sără-»ne era de-acum deschisă.
209
— Ce mai vreţi! le spuse Kucium, cu o grosolană lipsă de bunăvoinţă. V-a luat dracul minţile ? Cre-J deţi că în colhoz are să vă fie mai uşor?
— Semion Efimîci, poate că are să ne fie mai uşor, îi răspunseră săracii.
— V-au spus oamenii minciuni, le explică, posac, Kucium. în colhoz vă aşteaptă munca, grijile, obli- | gaţiile, disciplina - unde vă băgaţi?
— Dar ce să ne facem, Semion Efimîci ?
— Rămîneţi în gospodăriile voastre, n-are rost să vă faceţi singuri rău! îngînduraţi, săracii plecau de la Kucium; unii considerau în şoaptă că Kucium este o coadă secretă de topor a chiaburilor.
De obicei, mijlocaşii veneau să se înscrie în colhoz cîte unul. întindeau hîrtia în tăcere şi cu o zbîrcitură pe frunte, care li se întipărise acolo încă din iarnă.
— Scrie-ne şi pe noi, Semion Efimîci, că doar nu-s om de piatră.
— Dar cum eşti ? întreba Kucium.
— Sînt simţitor. Doar văd împrejurările voastre, iar la mine nu văd nimic - trăiesc nemişcat, de parcă aş fi veşnic!
— Ţi-a venit cheful să te moleşeşti la noi, pune Kucium o întrebare întristat-nedumerită. Vrei să agoniseşti încă o zbîrcitură pe frunte?
— Fie şi-aşa, Semion Efimîci!
— Fie şi-aşa ? Nu, du-te de unde ai venit, n-avem nevoie de mucenici. Mai bine toropeşte-te în gospodăria ta - te saturi de chin şi pe urmă vii.
Mi-am zis că Kucium nu-i primea intenţionat pe individuali, pentru ca să ridice colhozul în mod izolat la înălţimea bunăstării. Dar majoritatea ţăranilor individuali simţeau altceva: îl respectau profund pe Kucium.
— La început şi noi ne-am gîndit că-i beat sau tîmpit, dar pe urmă am aflat că-i om adevărat,

210
îmi explică ţăranul sărac Astapov, care nu fusese primit de mai multe ori în colhoz.
Mi s-a spus că şi anul trecut Kucium crease colhozul fără chef, cu amînări şi tergiversări, prin această moleşeală amplificînd grozav sentimentul sărăcimii, care-şi pusese în gînd să intre în colhoz. Prin asemenea acţiuni de neînţeles, Kucium a provocat nu doar simpla tendinţă a sărăcimii spre colhoz, ci o întreagă presiune, o adevărată înghesuială la uşa lui, căci a reuşit să organizeze un fel de înalt caracter enigmatic al colhozului şi le-a insuflat maselor sentimentul că nu sînt demne de a fi membrii acestuia. Dar în acelaşi timp Kucium nu umbla cu şiretlicuri, nu părea om politic. Nu promitea niciodată nimic bun dinainte, nu-şi lua nici un fel de obligaţii şi nu oferea garanţii pentru o viaţă luminoasă şi, primul dintre activiştii colhoznici pe care îi cunosc eu, avea curajul să le spună posac colhoznicilor că la început îi aşteaptă amărăciunea neînţelegerilor, nepriceperii, dezordinii şi nevoii; iar nevoia va fi şi mai amară decît se întîmplă să fie într-o singură gospodărie şi că împreună o vor birui cu şi mai multă greutate decît ar birui-o un gospodar individual, însă, cînd colhozul se va pune pe picioare, nevoia va deveni imposibilă şi nu va mai avea întoarcere. Totuşi, această idee Kucium nu o rostea şi doar o gîndea în tăcere — de vorbit, vorbea altceva.
— Dar poate că pe urmă are să ne fie bine? îl întrebau cu sfială primii colhoznici.
— Nu ştiu, le răspundea sincer Kucium, asta depinde de voi, nu de mine. Am să vă ajut, chiaburilor n-am să le dau drumul în colhoz, dar voi trebuie să vă hrăniţi şi să ajungeţi să vă fie mai bine. Să nu credeţi că numai puterea sovietică are nevoie de colhozul vostru, puterea sovietică a trăit şi fără pîine - voi aveţi nevoie de colhoz, nu 6a.
211
— Chiar aşa ? se speriau cei dintîi colhoznici. Dar noi am auzit că puterii sovietice îi place colhozul, că are sufletul de partea lui.
— Şi ce dacă-i place ? Păi puterea sovietică are suflet de om sărac - vasăzică, ce e bine pentru voi îi e şi ei de folos.
Aşa, tîrîş-grăbiş, sub presiunea cîtorva nevoiaşi, a fost întemeiat colhozul „Fără chiabur".
Şi într-adevăr, Semion Kucium nu a minţit pe nimeni - colhoznicilor le-a fost greu în prima perioadă tulbure de organizare. Iar Semion umbla printre toţi în acele zile de dificultate şi întreba:
— Ei, pe care să-1 şterg din colhoz ? Dar nimeni nu a vrut să fie şters. De-abia mult mai tîrziu, iarna, un ins, care se lăuda că-i argat oficial, s-a retras din colhoz.
— Nu pot, a zis el, şi se dă de mîncare o zeamă lungă, eşti pus să trudeşti din zori şi pînă-n noapte, ţi se porunceşte să iei aminte la toate, mai bine am să trăiesc cu înlesnirea de argat.
— Du-te, i-a răspuns Kucium. Că din alde noi chiaburul n-a făcut numai bolşevici, ci şi robi veşnici, ca tine. Du-te la mama dracului!
După semănăturile de toamnă, Kucium a primit, se pare, vreo zece gospodării în colhoz, dar cu discuţii serioase. Am scris „a primit", dar asta nu înseamnă că Kucium rezolva de unul singur treburile colhozului; dimpotrivă, refuza toate treburile şi nu se ocupa decît de cele directe, cum ar fi aratul. Dar colhoznicii înşişi se purtau astfel cu Kucium, încît nu făceau nimic fără cuvîntul lui. Dacă tăcea, atunci colectiviştii îi simţeau dispoziţia sufletească şi, în funcţie de aceasta, adoptau rezoluţiile. După sortarea cerealelor şi pregătirea pentru semănat, Kucium a mai primit

vreo cinci gospodării. Prin aceste modalităţi de primire, Kucium a influenţat într-o asemenea măsură partea individuală a satului, încît cea mai mare parte
212
individualilor se înghesuiau la poarta colhozului. Dar Kucium nu făcea primiri fără fapte doveditoare ale colhozului, fără să realizeze nişte lucrări-model, care să servească drept demonstraţie clară şi simplă a avantajelor gospodăriei obşteşti de muncă. De aceea a primit zece gospodării de-abia după semănatul de toamnă, care, aşa cum se zice, a fost efectuat în aşa fel, încît ţăranii individuali stăteau pe haturile ogorului colhoznic şi plîngeau, de parcă ar fi văzut ceva înduioşător. După pregătirile pentru semănat, a avut loc de asemenea primirea de noi membri şi, la sfîrşitul primăverii, e de presupus că Kucium se va îmbuna la inimă şi le va da cale liberă săracilor şi mijlocaşilor. Pesemne că regula lui Kucium suna astfel: cu cît colhozul se va arăta mai viabil (demonstrând cu fapte palpabile pentru populaţie), cu atît mai mult se va completa cu noi membri. Kucium nu le permitea oamenilor să se lase înşelaţi.
în esenţă, această politică lipsea sărăcimea şi cea mai bună parte a mijlocaşilor de posibilitatea de a-şi manifesta spiritul activ. Această politică, semănînd pe alocuri cu mersul lucrurilor de la sine, putea dezarma forţele revoluţionare ale satului şi ulterior raionul 1-a atenţionat serios şi tăios pe Kucium că, deşi el, Kucium, e un om drăguţ şi eroic, politica lui e aproape chiaburească, iar Kucium, cu toate că s-a supărat, a fost totuşi de acord cu raionul, fiindcă avea mai multă minte şi disciplină decît egoism de gospodar individual.
Dar pe atunci mi se părea ciudat să văd şi să aud că individualii care încă nu fuseseră primiţi în colhoz iubeau colhozul şi îi purtau grija. Un ţăran mijlocaş, poreclit Pups[1], voia, de pildă, să organizeze o grupă de candidaţi la primirea în colhoz, dar Kucium a interzis această iniţiativă
1- Păpuşă de forma unui copil gol (rus.).
213
nedefinită şi i-a dat voie lui Pups să înfiinţeze doar o întovărăşire de prelucrare obştească a pămîn-tului. Pups a creat această întovărăşire (IPOP), însă a rămas totuşi foarte supărat pe Kucium şi, după ce se îmbăta, umbla prin sat şi cînta:
Eh, slobod în colhoz trăieşti, Slobod eşti şi nu tînjeşti, Bei o sticloanţă de cvas, bădie, Şi pădurea te îmbie.
Ajungînd la sediul colhozului, Pups stătea în curte mult timp şi cerea să iasă Kucium - ca să-1 mai vadă o dată pe marele om.
în diferite părţi ale modului de viaţă şi dibăciei gospodăreşti a individualilor se simţea influenţa colhozului. Fiecare gospodar individual se străduia să trebăluiască în bătătura sa conform semnalelor de la colhoz, care se auzeau în tot satul. Acum îi era ruşine să stea întins acasă, pe laviţă, ştiind că în colhoz oamenii muncesc. Cel mai mult aveau de tras nevestele individualilor. Uitîndu-se bine la regulile din colhoz, bărbaţii umblau de-acum cu dispreţ prin grădinile lor de-acasă.
— Marfuşa! Hei, Marfuşa! i se adresa bărbatul, cu durere în inimă, nevestei, iar nevasta mulgea vaca. Ai face bine să legi extremitatea cozii de piciorul vacii: vezi şi tu că dobitocul te plesneşte cu coada peste mutră! Măcar o dată să te fi dus la gospodăriile colhoznice, să te uiţi cum mulg membrele!
Alt gospodar dormea toată noaptea cu ferestrele deschise, pentru că în colhoz oamenii dormeau cu comunicare aeriană. Altul se abonase la două ziare deodată, fiindcă în colhoz fiecărui suflet matur îi revenea cîte un ziar.
Şi am mai remarcat că fetele colhoznice erau domnişoarele cele mai la modă printre tinerii gospodăriilor individuale. Li se păreau mai apetisante
214
si mai conştiente, şi mult mai elegante, ca şi cum ar fi fost nişte parizience

socialiste în cadrul regimului feudal.
Fetele individuale, uitîndu-se la tinerele colhoznice, renunţaseră în unanimitate să se mai sulemenească, încetînd să se mai frece cu obrajii de pereţii văruiţi, deoarece nici o colhoznică nu-şi înfrumuseţa faţa cu vopsele.
Astfel era marele dor al individualilor după colhozul organizat de Kucium fără mare entuziasm. Mai mult chiar, am văzut oameni veniţi din satele din împrejurimi, care sperau pesemne să-şi interconexioneze satele cu colhozul lui Kucium.
— Acţionaţi întru jalea voastră, dacă viaţa nu vă e dragă, le spunea Kucium acestor oaspeţi, dar să nu veniţi pe urmă la mine să vă plîngeţi.
— Ia te uită la el! se supărau cei veniţi. Vasăzică, tu ai şi colhoz, şi toată lumina vieţii, iar noi să şedem sub propriile noastre zăplazuri şi să rumegăm secară cu sare.
— Păi vă zic să vă organizaţi, dacă nu vă temeţi de necaz!
— Ce, aveţi vreun necaz în colhoz.
în colhoz, la drept vorbind, nu era nici un necaz, dar nici de viaţă tihnită n-avea nimeni parte. Totuşi, individualii credeau că în colhoz se adaugă zi de zi cîte un strop de viaţa mai bună, iar la ei acest lichid, văzut în secţiune, rămîne la acelaşi nivel.
Kucium s-a gîndit că despre unirea cu colhozurile dimprejur va vorbi atunci cînd va fi cea mai mare nevoie de această unire, de pildă în timpul apariţiei SMT-ului, la reglementarea regimului proprietăţii funciare, la organizarea luptei cu dăunătorii inconştienţi şi utili şi în alte mari cazuri gospodăreşti.
Pentru mine a fost foarte interesant să aflu cum a reuşit această căpetenie posacă a mişcării

sărăcimii către pîine şi lumină să organizeze munca în colhoz şi distribuţia produselor.
In această privinţă s-a dovedit a fi un cavaler zgîrcit. Tot efectivul colhozului 1-a împărţit în două jumătăţi: oameni pînă la douăzeci de ani (flăcăi şi fete) şi oameni mai mari de douăzeci de ani.
Tînăra generaţie (pînă la douăzeci de ani) mai era împărţită într-o serie de grupe: pruncimea, copilărimea, adolescentimea, tineretul muncitor de cincisprezece-douăzeci de ani. Pentru această parte tînără a colhozului aprovizionarea a fost stabilită ca în comună, fără vreo diferenţă sau rectificare în funcţie de utilitatea obştească a muncii (se lua în consideraţie numai diferenţa de vîrstă : de pildă, un prunc şi un tînăr de şaptesprezece ani care lucra deja etc). Pînă şi aprovizionarea în natură şi în bani a membrilor cu vîrste mai mari de douăzeci de ani avea loc în acord. în planul economic al colhozului era înscrisă şi aprobată următoarea prevedere: „întregul venit al colhozului «Fără chiabur», după reţinerea amortizărilor, impozitului, cheltuielilor pentru vite, asigurare etc, se împarte la numărul de guri; gurile pînă la douăzeci de ani îşi primesc complet partea din venit, iar cei mai bătrîni primesc jumătate din cota-parte şi, luînd ca bază această jumătate de cotă-parte pe persoană, se alcătuieşte evaluarea în acord a fiecărui membru cu vîrsta mai mare de douăzeci de ani. Cealaltă jumătate a venitului personal al fiecărui membru matur pentru anul financiar precedent se împarte astfel: un sfert se alocă pentru întărirea alimentaţiei şi îmbrăcămintei tinerei generaţii, adică de cel mult douăzeci de ani, două sferturi - pentru dezvoltarea economică a colectivului şi ultimul sfert - pentru fondul de rezervă, intangibil şi, de asemenea, pentru contribuţia la industrializarea statului".
E clar că Kucium îşi punea mari speranţe în generaţia proaspătă şi îi înhăma pe toţi adulţii,

stricaţi de-acum de fostul imperialism, să lucreze pentru acest viitor viu.
Kucium ştia că tinereţea actuală va trăi în comună şi nu va mai avea nevoie de munca în acord. De altfel, tineretul nu avea nevoie nici acum de munca în acord: am aflat că toţi colhoznicii cu vîrste de la cincisprezece la douăzeci de ani lucrau cu maximă încordare a forţelor şi nu aveau nevoie de nici o constrîngere care să-i mîne din urmă - n-aveau nevoie decît de învăţătură. Acest tablou al rîvnei truditoare a tineretului a devenit obişnuit în ţara noastră pentru că tinereţea

sovietică nu cunoaşte motive pentru evitarea muncii decît atunci cînd oboseşte sau se îndrăgosteşte.
Planurile de muncă se alcătuiau pentru fiecare zece zile. Conform acestui plan obştesc pe decade, fiecărui membru al colhozului i se dădea în mînă un plan-talon personal, în care erau prevăzute volumul lucrărilor, numărul de ore pentru efectuarea lor şi socoteala. Aceste planuri-talon individuale indicau obligaţiile fiecărui membru în decurs de o zi, două şi, uneori, de trei zile.
Tot personalul de planificare şi operaţional al colhozului era alcătuit din Kucium şi din ajutorul său, fostul argat Silailov; dar şi ei primeau planuri--talon pentru lucrările obişnuite, iar de activitatea obştească de planificare şi conducere se ocupau seara sau dimineaţa devreme.
Dintre noile instituţii, în colhoz erau o grădiniţă de copii şi o creşă, precum şi Casa Colectivistului, care funcţiona prin grija a doi învăţători-colhoz-nici, aceşti învăţători fiind scutiţi de orice muncă agricolă şi aprovizionaţi de parcă ar fi avut mai puţin de douăzeci de ani. Cea din urmă împrejurare arăta profundul tact şi chibzuinţă lui Kucium; în rest, era un zgîrcit şi un gospodar fără milă. Această însuşire a lui avea consecinţe şi asupra planului colhozului, şi asupra înfăţişării colhoznicilor - se îrabrăcau prost şi arătau slabi, sleiţi de muncă.
217
Insă partea tînără a colhozului era cu totuW altfel - nu numai drăgălaşă şi sătulă la faţă, dar I şi îmbrăcată cît se poate de decent: nu degeaba | fetele colhoznice erau parizience pentru toate fetiş- I canele individuale. în această privinţă, Kucium I nu se zgîrcea cu nimic şi mergea personal la oraş I să cumpere material de manufactură pentru tine- I ret, luînd drept consultanţi un flăcău şi o fată.
Cît am stat eu în acest colhoz, Kucium a avut I o iniţiativă extraordinar de corectă: în numele I colhozului, a chemat la întrecere întregul efectiv I de individuali care voiau să devină colhoznici, j Obiectul întrecerii erau toate paragrafele obişnuite ale semănatului de primăvară: seminţele, suprafaţa de însămînţat pe cal-om, termenul etc. , Iar premiul întrecerii era următorul: dacă individualii întrec colhozul sau se apropie cît de cît de el, pe toţi individualii participanţi Kucium îi primeşte în colhoz; dacă pierd - să mai aştepte pînă în toamnă cu primirea.
Individualii au acceptat provocarea lui Kucium.
— îi arătăm noi diavolului cine sîntem! spuneau 1 unii individuali, îndîrjindu-se în vederea muncii nespus de grele.
— O să încercăm. Poate că ne-om descurca.
— Cu el să încerci! Numai ce-1 vezi că nici nu mai doarme.
— Asta încă n-ar fi nimic. Rău e că şi ceilalţi au să joace îndată cum le cîntă el.
— Pare el veşted la faţă, dar numai ce-1 vezi că începe să tune şi să fulgere, de nu l-ar mai ţine pămîntul!
— Păi nici noi nu sîntem făcuţi din material osos!
— A scos sufletul din noi. Dacă ar fi femeie, m-aş gîndi că ştie să facă vrăji, dar e bărbat şi eu nu mai înţeleg nimic. Cică, atunci cînd e la creşă, nici pruncii nu mai plîng.
218
— Da' ce fac ?
— Cine să mai ştie! Pesemne că încep să devină conştienţi.
— Ce mai cruce ne-a trimis Dumnezeu! Nu te poţi descotorosi de el, ca de-o muiere.
— E chiar ciudat! se exprimă aproape ştiinţific un zdrahon individual.
Nu ştiu cum s-a sfîrşit această rară întrecere. Chiar dacă n-o fi cîştigat colhozul, ceea ce e inadmisibil în prezenţa lui Kucium, a cîştigat statul, căci în satul acela au fost pesemne semănate nu doar toate pămînturile goale, ci chiar şi costişele rîpelor, căci furia ţăranilor era mare şi nici a oamenilor lui Kucium nu era mică, deşi de altă calitate.
Acum să ne gîndim dacă munca lui Kucium în toate sectoarele este corectă, dacă nu există cumva în activitatea lui orientarea ascunsă spre mersul lucrurilor de la sine, care este duşmanul sărăcimii şi al ţăranilor mijlocaşi ? Colhozurile sînt, desigur, soarta ţărănimii truditoare din întreaga lume, dar dacă avangarda aceleiaşi ţărănimi şi a aceluiaşi proletariat nu va trezi conştiinţa în mase, nu va

crea aspiraţia către colhozuri, atunci această soartă va întîrzia, iar mişcarea încetinită este pîndită întotdeauna de riscuri şi căderi.
Da, în activitatea lui Kucium există şi a existat orientarea inconştientă spre mersul lucrurilor de la sine, spre politica frînelor trase, dar consider că sărăcimea care face presiuni îi va fura iute lui Kucium această orientare şi atunci, trecut prin mersul lucrurilor de la sine, va căpăta darul deplin de conducător.
In ziua plecării mele din colhoz am văzut în [c]ele din urmă cum Kucium cel posac şi indiferent [a] fost turbat pentru scurt timp. La el a venit Preşedintele scos din funcţie al unei uniuni colhoz-[n]ice aflate la vreo douăzeci de kilometri de aici. ke cunoştea bine cu Kucium şi îi era aproape

prieten, ceea ce se vedea din sinceritatea relaţiei şi din bucuria uşoară de pe ambele feţe. Preşedintele uniunii colhoznice începu să se plîngă de greşeli: fusese alungat pentru exagerări, pentru că ar fi deschiaburit vreo patruzeci de ţărani mijlocaşi şi ar fi închis biserica fără abordarea liberală a maselor; însă mijlocaşii respectivi puteau deveni mîine chiaburi şi el nu făcuse decît să curme tendinţa lor crescătoare. în privinţa bisericii, norodul, fără să-şi dea seama de asta, şi-a pierdut de mult speranţa în existenţa lui Dumnezeu, iar el, preşedintele, doar a fixat acest fapt pe calea interzicerii religiei - atunci se pune întrebarea de ce fusese lichidat ca preşedinte?
Aici, fostul preşedinte a enunţat următoarea părere personală: cîinelui i se retează coada ca să fie mai deştept, fiindcă la celălalt capăt al cozii se află capul. Astfel făcea aluzia directă că, pasămite, comitetul raional este capul, iar el - coada, ca şi cum comitetul executiv îi ordonase într-adevăr să instaureze comunismul în decurs de o săptămînă. Chiar şi pe mine m-a cuprins o tristeţe profundă, auzind o asemenea cuvîntare de ticălos iremediabil.
Cu cît Kucium asculta mai mult aceste cuvinte ale prietenului său, cu atît mai semnificativ se înnegrea la faţă. Apoi se făcu roşu-închis, în ochii lui indiferenţi se aprinse o energie fulgerătoare şi, săltîndu-se un pic, tăcut, Kucium efectua o lovitură bruscă, trosnitoare, în pieptul prietenului care şedea pe scaunul din faţa lui. Fără suflare, prietenul se prăbuşi pe spate. Dar Kucium încă nu se simţea satisfăcut. Se ridică de la masă, îl apucă de haină pe cel căzut şi îi trase o lovitură proaspătă, nimicitoare în falcă - astfel încît fostul preşedinte sparse cu ceafa rama ferestrei şi se prăbuşi afară din încăpere, presărat de sticlă mărunţită. După acest act, Kucium îşi recăpăta
expresia posacă a feţei, iar eu am simţit importanţa partidului pentru inima acestor oameni încruntaţi şi de neînvins, capabili să-şi fiarbă în sine dragostea mută şi să şi-o cheltuiască numai în munca secătuitoare, fericită a socialismului.
— La revedere! îi spusei eu lui Kucium.
— Mergi sănătos! rosti el moale, tovărăşeşte, ştiind că oriunde m-aş duce voi rămîne totuşi pretutindeni în construcţia socialismului şi va fi vreun folos de pe urma mea.
După ce am mîncat carne pe săturate în colhoz, am ieşit din gospodăria obştească şi am pornit în linie dreaptă şi peste vreo şase ore am ajuns la o aşezare mare, numită Guşcevka. M-am oprit pentru noapte într-o casă din margine şi am stat mult timp întins pe laviţă fără să adorm, iar la miezul nopţii a venit să înnopteze tovarăşul Upoev, căpetenia colhozului colectivizării compacte, care nu avea o reşedinţă permanentă.
Spre dimineaţă am făcut cunoştinţă în mod radical cu tovarăşul Upoev şi am aflat viaţa curajoasă, de neînvins a acestui om simplu.
înainte vreme orice forţă chiaburească îi spunea tot timpul tovarăşului Upoev: „Eşti înapoiat, eşti un om zadarnic pe lumea asta, eşti un smintit, nu eşti bun de bolşevic - bolşevicii sînt oameni ageri".
însă Upoev nu-i dădea crezare nici chiaburului, nici evenimentului - era neînfrînat în spiritul său activ şi îşi cheltuia zi de zi trupul pentru revoluţie. Familia lui Upoev se prăpădise treptat de foame Şi din cauza atitudinii neglijente faţă de ea a lui Upoev însuşi, pentru că acesta îşi îndrepta toate forţele şi dorinţele spre grija de masele sărace. Cînd i s-a spus: „Upoev, uită-te în curtea ta, fie-ţi [m]ilă de nevastă-ta - şi ea a fost cîndva o mijlocaşă Pe cinste", Upoev şi-a

întors spre cei ce vorbeau astfel faţa activ-gînditoare şi le-a spus în stilul
220
221
evanghelic, pentru că pe cel marxist încă nu-1 cunoştea, arătînd spre întreaga lume sărmană care-1 înconjura: „Iată soţiile mele, taţii mei, copiii mei şi mamele mele — nu am decît masele nevoiaşe! Plecaţi de lîngă mine, egoişti chiaburi, nu opriţi mersul spiritului revoluţionar! înainte -spre socialism!"
Şi toţi înstăriţii, observînd turbarea energică a lui Upoev, zăceau în jurul acestui om pe jumătate gol, de-abia viu din pricina ideii sale usturătoare.
Noaptea, Upoev stătea întins undeva în iarbă, lîngă vreun sărac aflat în trecere pe-acolo, stropind cu lacrimi pămîntul răbdător: plîngea, fiindcă încă nu exista nicăieri socialismul deplin, eroic, cînd fiecare nefericit şi împilat se va cuibări la înălţimea întregii lumi. Odată, la miezul nopţii, Upoev 1-a observat într-un vis al său pe Lenin, şi dimineaţa, fără să se întoarcă din drum, aşa cum era, s-a dus pe jos la Moscova.
în Moscova şi-a făcut apariţia la Kremlin şi a bătut cu mîna într-o uşă. I-a deschis un ostaş roşu şi 1-a întrebat: „Ce vrei?"
— Tînjesc după Lenin, a răspuns Upoev, vreau să-i povestesc politica mea.
Treptat, lui Upoev i s-a dat drumul la Vladimir Ilici.
Un om mărunţel şedea la o masă, împingîn-du-şi înainte capul mare ce semăna cu o ghiulea aducătoare de moarte pentru burghezie.
— Ce doreşti, tovarăşe ? îl întrebă Lenin. Vorbeşte-mi cum te pricepi, eu am să te ascult şi am să fac altceva - aşa pot.
Văzîndu-1 pe Lenin, Upoev a scrîşnit din dinţi de bucurie şi, fără să se poată abţine, a început să-şi picure lacrimile în jos. Era gata să se piseze mărunt sub o piatră de moară, numai ca acest om mărunţel, care cugeta două gînduri deodată, sa
222
stea la masa lui şi să-şi deseneze pe hîrtie tablele legii pentru toţi cei lipsiţi de bucurie şi pieritori.
— Vladimir Ilici, tovarăşe Lenin, i se adresă Upoev, încercînd să fie curajos şi de fier, nu de cositor. Dă-mi voie să săvîrşesc comunismul în localitatea mea! Căci netrebnicul înstărit iar vrea să facă tărăboi, iar pe drumuri s-au ivit oameni care nu numai avere, dar nici bolentin nu au! Dă-mi voie să mă sprijin pe masele sărace, care merg pe jos!...
Lenin şi-a ridicat faţa spre Upoev şi aici între cei doi oameni a avut loc o convorbire, care a rămas pentru totdeauna secret de clasă, fiindcă Upoev ajungea numai pînă la locul acesta, după care plîngea şi ofta din pricina dorului pentru cel răposat.
— Du-te în satul tău, a rostit Lenin la despărţire, noi o să te echipăm - îţi dăm îmbrăcăminte şi merinde pentru drum, iar tu uneşte sărăcimea şi scrie-mi scrisori: cum îţi iese treaba.
— Bine, Vladimir Ilici, peste o săptămînă toţi săracii şi mijlocaşii au să te venereze pe tine şi comunismul!
— Trăieşte, tovarăşe, i-a spus Lenin încă o dată. Ne vom cheltui viaţa pentru soarta lucrătorilor şi pieritorilor: căci zeci şi sute de milioane au murit degeaba!
Upoev a luat mîna lui Vladimir Ilici, mîna era fierbinte, şi greutatea vieţii de muncă se vădea galbenă pe faţa îngîndurată a lui Lenin.
— Vezi, Vladimir Ilici, spuse Upoev, să nu te sfîrşeşti pe neveste. Ţie ţi-ar fi totuna, dar noi ce ne-am face?
Lenin izbucni în rîs - şi această presiune bucuroasă a vieţii distruse de pe faţa lui Lenin toate Petele de moarte şi de istovire.

— Tu, Vladimir Ilici, nu uita mai ales să ne laşi pe vreunul ca tine - pentru orice eventualitate.
223
După întoarcerea în sat, Upoev a început să acţioneze cu mai mult sînge rece. Cînd în el începea să clocotească o simţire revoluţionară exagerată, Upoev se bătea peste burtă şi striga:
— Piei, stihie!
Totuşi, nu întotdeauna Upoev putea să-şi aducă aminte că e înapoiat şi trebuie să chibzuiască: într-o noapte înăbuşitoare a dat foc unui cătun de chiaburi, pentru ca aceştia să ştie a cui e puterea.
Atunci Upoev a fost arestat pentru samavolnicie de clasă şi a stat fără să crîcnească la închisoare.
La închisoare a stat o iarnă întreagă şi în timpul iernii a visat cum că Lenin e mort şi s-a trezit cu obrajii scăldaţi în lacrimi.
într-adevăr, un gardian al închisorii stătea în uşă şi spunea că Lenin e mort şi plîngea, picurin-du-şi lacrimile pe luminarea din mînă.
Spre dimineaţă, cînd lumea s-a potolit, Upoev şi-a spus sieşi:
— Lenin a murit, de ce să mai trăiască un netrebnic ca mine! şi s-a atîrnat de cureaua pe care a legat-o de un inel al patului. Dar un vagabond, care nu dormea, 1-a scăpat de moarte şi, după ce a ascultat explicaţiile lui Upoev, i-a obiectat convingător:
— Chiar că eşti un netrebnic! Doar Lenin a trăit toată viaţa pentru alde noi şi, dacă tu te sfîrşeşti, se pune întrebarea: pentru cine s-a străduit?'
— Ţie îţi e uşor să vorbeşti, i-a spus Upoev. Dar eu l-am văzut personal pe Lenin şi acum nu pot să pricep de ce am rămas pe lume!
Vagabondul 1-a învăluit pe Upoev într-o privire moralizatoare:
— Prostule: cum de nu pricepi că Lenin e mai deştept decît toţi şi, dacă a murit, nu ne-a lăsat de capul nostru!
224
— Pesemne că asta-i aşa, a acceptat Upoev ideea şi a început să-şi usuce obrajii.
Şi acum, după ce au trecut ani de cînd Upoev se află în fruntea raionului colectivizării compacte şi nimiceşte chiaburii de pe faţa întregului continent revoluţionar - el simte şi înţelege întru totul că într-adevăr Lenin a avut grijă şi nu 1-a lăsat orfan.
Şi în fiecare an, iarna, Upoev se gîndeşte la acel vagabond care, la puşcărie, 1-a scos din ştreang şi, fără să-1 fi văzut vreodată pe Lenin, îl înţelegea mai bine decît el.
în general, Upoev era aproape fericit, dacă nu ţinem seama de mustrarea din partea Direcţiei Funciare Regionale pentru că semănase urzici pe zece hectare. Şi de asta nu era vinovat, pentru că citise într-un ziar lozinca: „Să dăm urzici pe frontul construcţiei socialiste!" - şi începuse să înmulţească acest obiect pentru trimiterea lui în străinătate în eşaloane întregi.
Cu bucurie, Upoev se gîndea că problema constă în biciuirea cu urzici a capitaliştilor de către braţul tovarăşilor slab înarmaţi din străinătate.
Umblînd în ultima vreme prin gospodăriile şi pămînturile colhozului, m-am convins că este greşită opinia că masele colhoznice ar fi blocate de către unii conducători.
Din partea lui Upoev, colhoznicii nu simţeau blocare, ci deblocare, care consta în faptul că Upoev îl debloca îndată pe lucrătorul risipitor sau leneş şi îi făcea personal munca sub privirile acestuia.
Am avut ocazia să observ cum a alungat [Cl]rmaciul de pe un tractor, pentru că ardea gazul aiurea, făcînd motorul să scoată fum negru, şi s-a apucat el însuşi să conducă tractorul, iar cîrmaciul [v]^nea pe jos din urmă şi se uita cum trebuie să [Ucr]eze. La fel de brusc şi de demonstrativ, Upoev
225
se băga printre sortatorii de seminţe şi le ponegrea munca lipsită de atenţie arătîndu-le **prij** ceperea sa. Se aşeza chiar într-adins să mănînce printre fetele codaşe şi le arăta cum să mesteca mîncarea încet şi productiv, ca să aibă folos de la ea şi să nu-şi umfle burţile. într-adevăr,

de frici sau datorită conştiinţei - asta n-aş putea-o spună sigur - fetele au încetat să mai înghită bucăţi întregi de carne de vită. Pînă atunci burţile le bolboroseau mereu din pricina indigestiei. La felii prin metoda exemplului, Upoev i-a deprins pe toţi colhoznicii să se spele bine dimineaţa; pentru asta, la început, a fost nevoit să se spele la o tribună din mijlocul satului, iar colhoznicii stăteau de jur împrejur şi studiau procedeele lui corecte.
De la aceeaşi tribună Upoev se spăla pe dinţi în mod public şi arăta cele trei răsuflări adînci pe care trebuie să le facă în zori fiecare om conştient. Neavînd locuinţă, înnoptînd în casa peste care dădea în întunericul nopţii, Upoev considera drept odaia lui întregul sat colhoznic şi, chinuit de o mare simţire sufletească, urca uneori la tribuna de lemn şi rostea rapoarte la asfinţitul soarelui. Aceste cuvîntări ale lui conţineau mai multă emoţie decît cuvinte şi chemau la o minunată viaţă reciprocă pe pămîntul gras. Lua cu el la tribună cîte o fată drăgălaşă, o mîngîia pe păr, o săruta pe buze, plîngea şi îşi dezlănţuia simţămîntul din piept.
— Tovarăşi! Timpul se scurge mereu pe lume -uite că sufletul iese afară din noi, iar copiilor le creşte părul. Uitaţi-vă cu ochii voştri în jur, să vedeţi cît de mult creşte cu anii puterea sovietică şi ce frumoasă se face tînăra generaţie! Asta-i ceva grozav de fermecător, din cauza asta inima îmi bate zi şi noapte în oase şi eu mă întristez că se sfîrşeşte planul vieţii mele, că se îndeplineşte sută la sută şi curînd mă voi ascunde în pămînt,

sub picioarele omenirii viitoare... Cine a spus că oftez după viaţa mea?
— Cu gura ta ai spus-o, îi zise lui Upoev fata de alături.
— Aha, eu am spus-o! Atunci ruşine să-mi fie, fiindcă-s un netrebnic caraghios ! Dacă te temi de pieire - ăsta-i spirit burghez, ăsta-i lux individual... Spuneţi-mi tare, ce nevoie-i de mine, de ce să fiu trist, cînd e deacum prezentă tinereţea bolşevică şi noul om spilcuit şi-a făcut formele de încorporare în revoluţie ?! Ia uitaţi-vă cum asfinţeşte soarele peste ogoarele noastre - asta-i slava mondială a mişcării colhoznice! N-are decît să ne privească orice stea a nopţii - nouă nu ne e ruşine să existăm, vom organiza pe veresie toată omenirea săracă, noi muncim întru întîmpinarea planetelor depărtate şi nu trăim ca nemernicii! Spune şi tu ceva sau trage-i îndată un cîntec! i se adresă Upoev fetei.
Fata se ruşina.
— Spune măcar aproximativ! o rugă, emoţionat, Upoev.
— Ce să-ţi spun, cînd mi-e bine şi aşa! zise fata.
— Nene Upoev, hai să-ţi cînt un cuplet! îi propuse un flăcău din rîndurile colhozului.
— Bine, cîntă, porc de cîine! acceptă Upoev. Flăcăul încropi un motiv la armonică şi începu
să cînte cu voce izvorîtă din suflet:
Eh, placu-l fetele că, zău, Vanka-i mare fu...lău!
— Te deschiaburesc pentru huliganism, nemernicule ! exclamă Upoev, după ce ascultă frumoasa v°ce, şi dădu să coboare de la tribună şi să re peadă la armonist.
— Lasă, Upoev, are vocea frumoasă şi la noi "lunca culturală-i slabă!

Mai tîrziu Upoev m-a întrebat despre originea omului: fusese întrebat şi el odată la casa de lectură şi, fiindcă nu ştia precis, a spus că pesemne la începutul omenirii a fost activul, care i-a organizat pe oameni din animale. Dar ascultătorii îl întrebaseră despre activ - cică ăsta de unde s-a iscat?

I-am răspuns că, după părerea mea, la început a fost tot activul conducător, dar nu i-am putut explica precis tot tabloul genezei omului din maimuţă.
— De ce maimuţa s-a prefăcut în om, sau i-o fi fost rău? mă descusu Upoev. De ce s-a deşteptat dintr-o dată?
Aici, mi-am amintit de Kucium şi de cel pe care-1 pocnise pe loc.
— Pivotul cel mai principal la animal şi la om, tovarăşe Upoev, e coloana vertebrală cu lichid înăuntru. Un capăt al coloanei e capul, iar celălalt - coada.
— Pricep, medita Upoev. La om, coloana vertebrală e un fel de bîrnă, în ea e tot reazemul vieţii.
— Poate că nişte fiare le-au ros maimuţelor cozile şi puterea, care mergea în coadă, s-a năpustit în capătul celălalt, în cap - şi maimuţele s-au deşteptat!
— Aha, se poate ! se miră bucuros Upoev. Vasă-zică, şi nouă fiarele-chiaburi şi cozile lor de topor trebuie să ne mănînce ceva ca să ne deşteptăm.
— Păi ne-au şi ros, spusei eu.
— Ce ne-au ros ? De ce nu m-a durut nimic ?
— Da' deviaţionistul de la linie nu-i coadă de topor pentru tine?
— El e, curva!
— Şi i-a provocat sau nu i-a provocat durere colectivizării noastre?
— Se ştie că i-a provocat, şarpele!

Cu asta ne-am despărţit, ca să dormim. Dar după miezul nopţii Upoev mi-a ciocănit în cap şi eu m-am trezit.
— Ascultă, mi-ai cîrpit numai minciuni! rosti Upoev. M-am culcat şi am început să mă gîndesc : nu chiaburii ne-au ros nouă cozile, ci noi le-am rupt capul de clasă! Cine eşti ? Ia arată-mi documentele !
Documente nu purtam la mine. Totuşi Upoev îmi iertă această împrejurare şi mă conduse urgent dincolo de frontiera colhozului.
— Citesc în fiecare zi *Operele complete* ale lui Vladimir Ilici, curînd am să mă duc să stau de vorbă cu tovarăşul Stalin - de ce vrei să mă prosteşti ?
— Am auzit un deviaţionist vorbind aşa, îi replicai eu, slab.
— Deviaţionistul sau cel care se lasă ameţit este coada de topor a chiaburilor: pe cine asculţi ? Eh, ticălosule! Hai înapoi să dormim.
Am refuzat. Upoev s-a uitat la mine cu ochii ciudat de neajutoraţi pe care îi au de obicei oamenii care se chinuiesc şi sînt cuprinşi de îndoială.
— Pesemne că, după părerea ta, Lenin a murit şi trăieşte numai spiritul lui ? mă întrebă el deodată.
Nu-i puteam urmări gîndul tainic şi cotiturile dispoziţiei sufleteşti.
— Şi spiritul, şi fapta, spusei eu. Dar de ce ?
— Fiindcă-i o greşeală. Spiritul şi fapta pentru viaţa maselor - asta-i aşa, dar pentru un sentiment prietenesc trebuie să avem o persoană concretă pe pămînt.
Mergeam tăcut, fără să înţeleg nimic... Upoev oftă şi îmi comunică suplimentar:
— Ne trebuie un om viu, care să fie la fel ca Lenin... Semăn pămîntul şi mă duc să mă uit la

Stalin: simt că izvorul meu e în el. Am să mă întorc şi toată viaţa am să fiu liniştit.
Ne-am luat rămas-bun.
— întoarce-te, naiba să te ia! mă rugă Upoev.

Din prejudecată, nu am acceptat şi m-am îndepărtat în beznă. Paşii lui Upoev se mistuiră pe drumul de întoarcere. Am pornit şovăielnic, neştiind încotro s-o iau şi unde a rămas în urmă calea ferată. Pustietatea ţării imense mă înconjura, şi eu am uitat în ce regiune şi în ce raion mă aflu şi aproape că mă pierdusem în spaţiul nemărginit.
Insă Upoev nici aici nu şi-ar fi pierdut fermitatea sufletului, pentru că are pe lume un drum central şi oamenii pe care îi iubeşte merg înaintea lui, pentru ca Upoev să nu se rătăcească.
Respectîndu-1 tot mai mult pe Upoev, mergeam treptat înainte cu pasul meu intermediar şi curînd am întîlnit zorii cîmpeneşti ai dimineţii. N-aveam drum sub mine ; am coborît într-o vîlcea uscată şi am pornit pe fundul ei spre vărsare, ştiind că cu cît apa e mai aproape de suprafaţă, cu atît mai repede dai de un sat.
Aşa a şi fost. Am zărit fumul unui cuptor matinal şi peste scurt timp am pătruns pe uliţa lutoasă, naturală a unei aşezări necunoscute.
Dinspre răsărit, ca dintr-un orificiu, se simţeau o boare rece şi umezeala somnoroasă a zorilor. Simţeam nevoia de odihnă şi am cotit într-o uliţă dintre două gospodării, am găsit un loc tihnit într-o fundătură de nuiele împletite şi m-am culcat ca să dorm.
M-am trezit cînd soarele era de-acum sus -pesemne la amiază. Nu departe de mine, în uliţă, se înghesuiau nişte oameni şi în mijlocul lor un om fără căciulă stătea în şaua unui cal. M-am apropiat de locul acela public şi l-am întrebat pe insul cel mai apropiat de mine cine-i omul acela vlăguit de pe calul vînjos.

— E un ateist militant, de-abia a sosit. Deserveşte de mult localitatea noastră, mi-a răspuns locuitorul rural.
într-adevăr, tovarăşul Şcekotulin, care nega în mod activ pe Dumnezeu şi cerul, era cunoscut aici destul de amănunţit. De doi ani umbla călare prin sate şi-1 nimicea pe Dumnezeu în minţile şi inimile maselor credincioase înapoiate.
Acţiona tovarăşul Şcekotulov convingător şi simplu. Vine în oricare sat, se opreşte în mijlocul unui loc cooperatist aglomerat şi exclamă:
— Cetăţeni, cei care nu cred în Dumnezeu pot să rămînă acasă, iar cei care cred să iasă şi să se oprească în faţa mea sub formă de masă organizată.
De frică, credincioşii ieşeau şi se opreau în faţa ochilor tovarăşului Şcekotulov.
— Nu este Dumnezeu! rostea tare Şcekotulov, după ce se aduna lumea.
— Dar cine-i cel mai mare ? întreba cîte un ţăran bătrîn, cu mintea înapoiată.
— Mai-marele la noi este clasa! explica Şcekotulov şi vorbea mai departe: Să nu mai aveţi printre voi nici un ins care să creadă cît de slab! Cel care crede în Dumnezeu dezorganizează construcţia socialistă, el, membrul nebun, strică buna dispoziţie a maselor care merg în ritm înainte! Puneţi de îndată capăt religiei, ridicaţi-vă nivelul minţii şi transformaţi fosta biserică într-un instrument al revoluţiei culturale! Instalaţi în biserică un radio care să vuiască cu exploziile victoriei de clasă şi ale fericirii realizărilor.
Văzînd emoţia tovarăşului Şcekotulov, femeile din faţă începeau să-şi şteargă ochii din pricina compătimirii pe care o simţeau pentru predicatorul ţipător.
— Uite, se adresa mulţimii tovarăşul Şcekotulov. Femeile conştiente plîng dinaintea mea, înseamnă că-şi dau seama că Dumnezeu nu există.

231
— Nu există, dragule, spuneau femeile. Cum să eziste, dacă te-ai ivit tu?
— Chiar aşa, se declara de acord tovarăşul Şcekotulov. Chiar dacă s-ar ivi şi el, l-aş nimici de dragul sărăcimii şi a mijlocaşilor.
— De-aia s-a şi ascuns, dragule, se văicăreau femeile. Dar dacă pleci tu, el se arată repejor.
— De unde să se arate ? se mira Şcekotulov. Atunci am să-1 pîndesc.
— Ce să-1 pîndeşti: Dumnezeu nu există, îl anunţau femeile cu viclenie.
— Aha! zicea Şcekotulov. Ştiam eu că v-am convins. De-acum plec mai departe.
Şi tovarăşul Şcekotulov, mulţumit de victoria sa asupra înapoierii, pleca să predice mai departe absenţa lui Dumnezeu. Iar femeile şi toţi credincioşii rămîneau în satul lor şi începeau să creadă în Dumnezeu în pofida tovarăşului Şcekotulov.
în alt sat, tovarăşul Şcekotulov proceda la fel, aduna lumea şi spunea:
— Nu există Dumnezeu!
— Ca să vezi! îi răspundeau credincioşii. Nu-i şi nu-i, înseamnă că nici tu n-ai de ce lupta împotriva lui, dacă Iisus Hristos nu există.
Şcekotulov se simţea pus cu mintea în încurcătură.
— în natură nu există, explica Şcekotulov, dar în trupul nostru există.
— Atunci bagă-te în trupul nostru!
— Voi, cetăţeni, posedaţi idiotismul vieţii de la ţară. Pînă şi Marx Karl v-a prevăzut.
— Atunci ce să ne facem?
— Gîndiţi şi voi ceva ştiinţific !
— Şi la ce să ne gîndim ?
— Gîndiţi-vă, de pildă, cum pămîntul s-a făcut singur.
— Păi, avem mintea slabă: ne-a prevăzut Karl Marx că sîntem idiotismul!
232
— Dacă nu puteţi gîndi, trase concluzia Şcekotulov, credeţi mai bine în mine decît în Dumnezeu.
— Nu, tovarăşe orator, eşti mai rău decît Dumnezeu! Dumnezeu măcar e nevăzut, şi pentru asta îi mulţumim, dar tu eşti aici şi n-o să avem tihnă din partea ta!
Ultimul argument a fost rostit în prezenţa mea. Acesta 1-a silit pe Şcekotulov să încremenească o clipă - pesemne că gîndirea îi obosise întrucîtva. Dar el se dezmetici repede şi ţipă curajos la toţi:
— Asta-i contrarevoluţie! Am să dărîm Cartagena voastră chiaburească!
— Stop, tovarăşe, lasă gălăgia! spuse de la locul lui un om, pe care nu-1 vedeam.
Şi am auzit o voce care vorbea despre Şcekotulov ca despre un ajutor al religiei şi un cirac al chiaburilor. Omul spunea că religia-i ceva foarte subtil, că poate fi lichidată numai prin intermediul forţei gospodăriei colective şi cu ajutorul culturii sociale înalte şi eroice. Pe cînd inşii de teapa lui Şcekotulov sperie poporul şi îl întorc şi mai mult cu faţa spre ortodoxie - Şcekotulov n-are ce căuta în rîndurile lucrătorilor culturali raionali.
Al doilea am luat cuvîntul eu, pentru că am simţit furie faţă de Şcekotulov şi conştiinţă revoluţionară faţă de mase; am încercat să explic meticulos religia ca mijlocul prin care capitaliştii împing poporul să-şi piardă cunoştinţa şi, de aseme-[n]ea, am relatat cum am putut mijloacele corecte Pentru lichidarea acestei nebunii; vorbind, l-am Ponegrit pe Şcekotulov, care luptă cu nebunia prin Mijloace obscure, pentru că Şcekotulov este acel [s]aritor de stînga, cu care luptă acum partidul.

Lăsîndu-mă să termin, Şcekotulov îşi întoarse repede calul şi galopă hotărît afară din sat, arătînd de parcă plecase să aducă armata împotriva noastră.
233
— Ia te uită la el, nemernicul: cred că a încetat să mai umble prin colhozuri! spuse cineva în urma lui. Acolo i-ar băga îndată acul în minte prin ureche! Marx-Engelsul mamei lui!
Satul în care eram prezent se numea Bucuria nr. 2. Bucuria nr. 1 se afla şi ea pe undeva. Bucuria nr. 2 încă nu era colhoz şi nici ÎPOP nu avea, de parcă aici ar fi trăit nişte individuali deosebit de neprefăcuţi sau nişte acoliţi de neclintit ai chiaburilor. Cu băgare de seamă, ca printr-o ţară străină, mergeam prin acest sat cu multe case, încercînd să înţeleg din faptele şi sursele concrete întreg acest capitalism rămas neatins.
Pe prispa unei case pe jumătate dărîmate şedea un ţăran în vîrstă şi, pesemne, suferea.
— Unde ţi-e gîndul? îl întrebai eu.
— Păi, tot la colhoz! spuse ţăranul.
— Şi de ce te gîndeşti la el ?
— Păi, cum să nu te doară inima, cînd toţi au colhoz, iar noi nu avem! Toţi sînt de mult organizaţi, iar noi trăim precum dracii! Aşa sîntem în pierdere!
— Şi tare te trage aţa în colhoz ?
— Grozav! îmi răspunse ţăranul cu sinceritate. Sau mă ducea de nas, sau eram un prost al
vieţii noi. Am stat un timp neştiutor, apoi m-am dus să văd capitalismul local. Acesta consta din gospodării, care-şi doreau cu înverşunare să devină moşii, şi din oamenii slăbănogi la înfăţişare, care doar în vorbe duceau dorul colhozului, dar poate, în realitate, visau să dea noaptea ciuma peste vecinii lor, pentru ca dimineaţa fiecare să devină stăpînul individual al întregii averi rămase fără moştenitori. însă, pe de altă parte, pe prispe şedeau oameni care duceau dorul construcţiei colhoznice, iar colhozul ca atare nu exista. Prin urmare, aici exista o enigmă serioasă. De aceea umblam şi studiam, fiind numai ochi şi urechi.
234
Seara am nimerit la casa de lectură, după ce de-a lungul zilei nu aflasem decît un singur lucru -că toţi vor în colhoz, iar colhozul nu se înfiinţează, în casa de lectură se aflau cinci mese, la care ţineau şedinţe cinci comisii pentru înfiinţarea colhozului. Pe pereţi atîrnau denumirile comisiilor: statutară", „de selecţie pe clase", „de inventariere", „de lichidare a chiaburilor" şi, în sfirşit, „de lămurire şi pentru voluntari".
Ascultînd lucrările neîntrerupte ale acestor comisii, am priceput că nu poate exista un număr atît de mare de oameni proşti adunaţi într-un singur loc. Prin urmare, activiştii din comisii erau ciraci ai chiaburilor, care doreau să sugrume începutul viu al colhozului în tărăgăneli birocratice nesfîr-şite, pasămite pregătitoare. Am stat de vorbă cu preşedintele comisiei „de lămurire şi pentru voluntari" - voiam să aflu în ce constă munca lui.
— Ne temem să nu fie constrîngere - dezvoltăm voluntariatul! îmi comunică preşedintele.
— L-aţi şi dezvoltat sau nu izbutiţi? întrebai eu.
— Cum să vă spun ? Desigur, ţinem sus drapelul muncii de lămurire, dar, cine ştie, se poate ca individualii încă să nu se fi convins! Acum nu putem nicidecum exagera, sîntem nevoiţi să menţinem cursul către sfintul sentiment al convingerii.

Mi s-a părut că preşedintele e un ins întrucîtva ascuns.
— Comisiile voastre lucrează de mult?
— Păi, de trei luni şi ceva. în timpul iernii n-am izbutit să ne organizăm, iar acum ducem campania de masă.
Comisiile din jurul nostru scriau ceva în linişte, [la]r ţăranii, cu întristare, aşteptau colhozul pe Prispe. Unul dintre aceşti inşi aflaţi în aşteptare [a] venit apoi la preşedinte pentru a primi infor-[ma]ţii. Preşedintele îl întrebă:
— Simţi dorinţa colectivizării ?
235
— Ba bine că nu! răspunse ţăranul.
— Dar de ce o simţi ?
— Din cauză că n-am cai. Tu, i se adresă el preşedintelui, îmi ari cu dijmă pe jumătate, însă brigada de cai pentru dijma pe jumătate îţi şi ară, îţi şi seamănă, îţi aduce şi boabele în curte. Numai că şi coloana aceea de cai lucrează pentru colhozuri, nu-i mai ajung puterile şi pentru noi.
— Păi asta-i apucătură hrăpăreaţă, nu simţă-mînt colhoznic! chiar se miră preşedintele, înseamnă că nu eşti convins de necesitatea colhozului !
— Depinde cum o iei! se exprimă ţăranul fără cai. Colhozul aproape că nu-1 simţim - simţim că alde noi trăiesc acolo în cîştig!
— Cîştigul e atitudine hrăpăreaţă, nu conştiinţă, îi răspunse preşedintele. Va trebui să desfăşurăm mai pe larg campania de lămurire...
— Desfăşoar-o pe termen nelimitat, spuse omul fără cai, pentru tine colhozul înseamnă pierdere...
Preşedintele tăcu răbdător.
Era uşor de ghicit că ţăranii înstăriţi şi ciracii chiaburilor de aici deveniseră funcţionari şi exploatau profund principiul liberului consimţămînt, amînînd organizarea colhozului pentru viitorul îndepărtat al unui consimţămînt superior şi general. Nu se ştie cîtă îngăduinţă era aici din partea raionului, însă toată norma chiaburească a populaţiei din sat (cam cinci la sută) se afla în comisii, iar ţăranii săraci şi mijlocaşi, văzînd în colhozurile dimprejur dezvoltarea muncii harnice şi a îndestulării vieţii, considerau că situaţia lor de individuali era o pierdere, o scăpare din vedere şi chiar un păcat, cum îşi ziceau cei ce mai credeau restant în Dumnezeu. Dar înstăriţii, devenind activul birocratic al satului, îi învăţau pe oameni sa vorbească şi să gîndească atît de oficial-bîlbîit. încît cîte o frază a unui sărac, care exprima un
236
sentiment sincer, suna aproape ironic. Ascultînd, puteai crede că satul era plin de acoliţi ai chiaburilor, care îşi băteau joc, însă în realitate sătenii erau săraci, constructorii de mîine ai unei noi istorii măreţe, care îşi rosteau gîndurile într-un limbaj ambiguu, chiaburesc-birocratic.
Nevestele nevoiaşilor ieşeau seara la porţi şi, după ce le apuca amarul, începeau să bocească după colhoz. Pentru ele absenţa colhozului însemna să plătească mai mult pentru arătură celor care aveau cai, cerşitul de pîine pînă la recolta nouă pe la curţile consătenilor înstăriţi, viaţa pe mai departe fără stambă şi felurite haine noi şi sărăcia orfană în casa goală, în timp ce nevestele colhoznicilor încă de pe-acum se plimbă prin regiune cu basmale noi şi se laudă că mănîncă porţii întregi de carne de vită. Numai prin invidia lor, numai prin simţămîntul obişnuit de zi cu zi, nevestele săracilor pricepeau cît se poate de exact unde se află viaţa lor înaltă.
Insă în interiorul satului lor se afla şarpele chiaburesc, iar individualii nevoiaşi umblau în zdrenţe, fără să fi gustat vreodată din carnea colhoznică.

De-a mirării era şi că niciodată comisiile colhoznice nu convocaseră în Bucuria nr. 2 o plenară a sărăcimii şi mijlocaşilor, amînînd această treabă pînă la rezolvarea de neînchipuit a întregului hăţiş de probleme organizatorice, pe care le scorneau în fiecare zi înşişi membrii ciraci ai chiaburilor.
După ce m-am sfătuit cu cîţiva săraci energici, i-am scris o scrisoare tovarăşului G.M. Skrînko la Cătunul Autoconfecţionat, întrucît el era cel mai chibzuit activist din raionul învecinat.
«Tovarăşe Grigori! în Bucuria nr. 2, construcţia colhoznică este uzurpată ilegal de oamenii înstări şi de acoliţii chiaburilor, sărăcimea feminină XŞ! anunţă suferinţa cu cîntece nemijlocite pe uliţe.

Iar raionul tău şi SMT-ul condus de tine sînt aproape alături. Te sfătuiesc să treci mai întîi pe la puterea raională şi, aflînd dacă nu cumva sînt acolo nişte rădăcini înflorite cu ramuri întregi în Bucuria nr. 2, să vii aici pentru lichidarea cuibarului birocratic".
Un sărac s-a oferit să-i ducă scrisoarea tovarăşului G.M. Skrînko, iar eu, convins că Skrînko va apărea la Bucuria nr. 2 şi va lichida chiaburimea birocratică, am plecat mai departe din locul acela.
*
Vremea se făcuse frumoasă şi naturii i se făcuse destul de bine, aşa că eu păşeam cu sufletul uşurat în privinţa colhozurilor. Generaţiile de toamnă ale cerealelor creşteau larg împrejur, iar vîntul făcea valuri fugare pe faţa desişului lor îngîndurat şi verde - aceasta-i cea mai frumoasă privelişte de pe întreg pămîntul. Voiam să ajung în ziua aceea cît mai departe, lăsînd în urmă micile mase colhoznice, pentru a găsi în depărtare ceva mai remarcabil.
Seara soarele m-a prins din umbră lîngă un parc; din şosea, în interiorul parcului ducea o alee curăţată, iar la începutul aleii se afla un arc cu inscripţia: „Brigada agricolă Eroii decoraţi, instituită în anul 1923". Pesemne că aici producţia obştească a atins o mare perfecţiune. Se prea poate ca oamenii să lucreze cu aceeaşi uşurinţă armonioasă cu care respirau cu inima. Cu această speranţă clară am părăsit drumul meu şi am păşit pe pămîntul comunei. Lăsînd în urmă parcul, am văzut curtea uriaşă şi în acelaşi timp confortabilă a brigăzii de eroi. Zeci de clădiri gospodăreşti noi şi renovate, într-o ordine raţională şi lină, erau amplasate în curte; trei case mari de locuit se aflau ceva mai încolo de servicii, pesemne pentru condiţii sanitar-igienice mai bune. Dacă mai devreme această curte era refugiul moşier, acum

nu mai rămăsese nici o urmă din trecut. Nedorind să fiu nici musafir, nici linge-blide, m-am dus la sediul brigăzii şi, spunînd că-s meşter de fîntîni şi de ţigle, am fost în curînd primit pe postul de tehnician temporar pentru repararea reţelei de apă şi de organizare corectă a alimentaţiei cu apă. în aceeaşi clipă mi s-a dat o cameră separată, aşternut şi, ca persoană încadrată, am fost trecut la raţie. Cu conştiinţa, de mult dispărută, a utilităţii mele sociale, m-am întins în pat şi m-am dedicat odihnei în avans pentru viitoarea muncă la alimentarea cu apă.
Seara tîrziu am vizitat clubul brigăzii, inte-resîndu-mă de efectivul acesteia. La club se juca piesa Pe *culmi de comandă,* care conţinea relatarea înduioşării proletariatului faţă de propria sa conducere, adică un sentiment care îi este absolut străin proletariatului. Dar acest conformist de dreapta trece la noi drept artă de masă, pentru că oamenii de calitatea întîi sînt ocupaţi cu construcţia nemijlocită a socialismului, iar cei de calitatea a doua fac risipă de zel în artă.
Membrii brigăzii de eroi, organizată, cică, după modelul unei comune, aveau o înfăţişare calmă şi curăţică şi se uitau la eroii acţiunii piesei ca la ei înşişi, datorită acestui lucru liniştindu-se şi sim-ţindu-se şi mai satisfăcuţi. Patru fete stăteau în colţurile scenei şi ţineau lămpi cu zece focuri; fetele erau îmbrăcate în rochii albe, pe capete aveau pieptănături dese şi arătau precum liceenele din vechime.
In afară de expresia de oameni alimentaţi normal, n-am mai apucat să observ nimic în seara aceea la membrii brigăzii.

După ce am lucrat cîteva zile la repararea unei "ntîni cu tuburi, am aflat destul de multe lucruri Prea puţin îmbucurătoare pentru mine. Cred că [n]~aş fi putut observa totul cu ochii mei, dar
239
împreună cu mine la fîntînă lucrau doi membri ai brigăzii şi ei mi-au povestit cîte ceva despre cei care voiau zadarnic să semene cu eroii reali ai vieţii.
Aceşti doi membri erau în brigadă de curînd şi îi urau pe aproape toţi ceilalţi; cauza acestui fenomen nebunesc era următoarea: comitetul executiv raional şi celulele de partid din sat duceau politica de completare a brigăzii „Eroii decoraţi" cu activişti săraci; însă conducerea brigăzii nu voia să primească noi membri, căci pentru conducere erau buni numai oamenii bătrîni, deprinşi unii cu alţii. Dar cine erau aceşti vechi membri ai brigăzii, fondatorii ei? Poate că erau chiaburi ascunşi ?
— Ce spui ?! se mirară cei doi oameni puşi cu mine să repare fîntîna. Sînt cu toţii eroi ai războiului civil! Partidul i-a încercat pe toate părţile, nu iese nimic la iveală: sînt pe de-a-ntregul oameni de-ai noştri!
— Atunci de ce nu vor să primească pe nimeni în brigada lor?
Săracii se gîndiră un pic.
— Vezi tu, în anul nouă sute şaptesprezece şi ei erau săraci - vasăzică, nu aveau nimic altceva decît clasa lor, iar acum au agonisit un dîmb de avere, iar clasa au lăsat-o în pace...
Totuşi, nu se putea ca toţi eroii bătăliilor cu albii să fi devenit gospodari chibzuiţi şi duşmani ai sărăcimii dimprejur: unde putea să dispară natura lor de temelie, plină de abnegaţie ? Şi am aflat că, într-adevăr, unii fondatori ai brigăzii muriseră de mult din cauza bolilor şi a rănilor prost tratate, alţii părăsiseră brigada şi plecaseră fără întoarcere prin oraşe, pe cînd alţii rămăseseră pe veci în brigadă. Aceştia din urmă nu erau eroi datorită unor însuşiri organice de clasă, ci date rită unor condiţii momentane ale frontului, adie
240
[n]u stiuseră ce fac, iar acum exploatau faptele lor spontane de vitejie cu toată dibăcia unor otrepe burgheze de tot nimicul.
Preşedintele brigăzii, tovarăşul Mcialov, a venit la locul nostru de muncă la sfîrşitul celei de-a patra zi. Am văzut un om în vîrstă, rotofei, cu grija întristată întipărită pe faţă, dar cu un vechi chipiu de ostaş roşu pe cap.
— Cică semănăturile de toamnă au îngheţat toate în regiunile de cernoziom, îmi spuse el. Ce-o să mîncăm în viitorul an operaţional?... Şi acum ne-ar trebui ploaie la ovăzuri, dar nu plouă şi pace!...
— Mai bine ţi-ai pune pe cap o şapcă de chiabur, îi spusei eu. Iar chipiul de ostaş roşu mai bine l-ai da jos! Cine te minte şi pe cine asculţi!...
— Da, aşa mi se pare, dar oamenii vin şi-mi spun, rosti preşedintele. Că doar mă doare inima!... Ascultă, de îndată ce repari fîntîna, pleacă, altfel va trebui să plătim pentru tine la asigurările sociale, să-ţi cumpărăm îmbrăcăminte de protecţie, căci tu nu eşti membru, ne dai bătaie de cap, iar apă putem bea şi fără tine!...
Trebuia să mănînc la cantina comună; mîncarea era proastă şi flămînzeam, neînţelegînd de ce membrii brigăzii sînt aşa de graşi la trup. Apoi aceiaşi săraci nou primiţi în brigadă, care aveau o atitudine de opoziţie, mi-au relatat că membrii brigăzii mai naănîncă o dată în odăile lor. Masa de la cantină se săvîrşea cu cît mai multă sărăcie, pentru ca săracilor de prin împrejurimi, care stăteau mereu Prin bătătura brigăzii, să nu li se pară că în brigadă se mănîncă prea bine.
Cu cît trăiam mai mult în această brigadă, cu ^ît mai mult mă convingeam că ideologia ei era
[a]ţărnicia, în ciuda semnificativului avut obştesc, '[n] ciuda importantelor succese în producţie. Mem-
[n]i-eroi ai brigăzii, mai ales în prezenţa ţăranilor
241
străini, se plîngeau mereu de recolta proastă a anului trecut şi de faptul că traiul în brigadă e în pierdere şi că, pesemne, vor trebui să se despartă curînd pe gospodării individuale şi să se întoarcă la trecut.
Toate acestea erau, desigur, ipocrizie. Venitul anual pe fiecare membru al

brigăzii depăşea de cel puţin două ori venitul pe suflet local de mij-locaş-individual, iar cota din capitalul de bază, care-i revenea fiecărui membru, se apropia de o mie de ruble.
Dar de unde această făţărnicie, această luptă pe ascuns cu partidul şi săracii numai pentru a-şi păstra propria parte?
Brigada se afla, ca o insuliţă, dacă nu într-o mare, măcar într-un lac de individuali. Activul sărăcimii din satele din apropiere şi, de asemenea, organizaţiile sovietice şi de partid avea de mult dorinţa să facă din această brigadă un centru, o sursă de experienţă de gospodărie de clasă şi obştească pentru un mare colhoz-combinat. Dar brigada alcătuită din foşti eroi se împotrivea eroic -iar săracii-activişti sau organizatorii de partid nu voiau nici ei să strice această gospodărie aflată la înălţime, în sensul producţiei. Dimpotrivă, toate încercările lor de a pune brigada în fruntea mişcării colhoznice se bazau pe acordul benevol al conducerii brigăzii. Dar acest acord nu le izbutea. Mai mult, în ultimii patru ani brigada primise, ca noi membri, numai zece săraci şi asta sub mare presiune a tuturor organizaţiilor. Doi din aceşti zece inşi se integraseră în brigadă, fuseseră pătrunşi de spiritul de castraţi al mercantilismului, trei ieşiseră înapoi, dînd cuferele brigăzii pe aerul vîntului bolşevic, cinci alcătuiau în brigadă adevărata opoziţie bolşevică faţă de conducerea sectantă; pe doi dintre aceştia îi cunoşteam. Se înţelege că cei cinci nu aveau o importanţă

hotărîtoare în brigadă, puteau chiar fi lipsiţi de calitatea de membri la primul prilej. însă, după părerea mea, ei sînt germenele real al viitoarei conduceri bolşevice, care trebuie să ia locul foştilor eroi, care acum sînt nişte făţarnici şi nişte amatori de mîncare dulce.
în tot raionul acela, în care se afla brigada „Eroii decoraţi", colhozurile cuprindeau numai vreo douăzeci de procente de săraci şi mijlocaşi; mari masive colhoznice nu existau încă şi toate micile colhozuri punctuale, ca şi brigada, fierbeau în zeama lor mercantilă. Absenţa anvergurii mişcării colhoznice, sfînta respectare ipocrită a principiului liberului consimţămînt (în esenţă dezvoltarea pasivităţii la cei mai buni oameni ai sărăcimii), un fel de imperturbabilitate a întregii situaţii a creat, în locul unui fluviu colhoznic aflat în creştere, nişte mici bălţi-colhozuri şi marea mlaştină a acestei brigăzi.
După ce mi-am terminat munca de fîntînar, care îmi fusese încredinţată, am primit zece ruble şi trebuia să plec. Dar îmi părea foarte rău să las pe mîna noilor feudali această brigadă bogată şi productivă. Căci anul precedent, care fusese favorabil doar în medie, brigada dăduse o recoltă de grîu de aproape două tone la hectar şi numai pe fructele vîndute cooperaţiei primise douăzeci şi cinci de mii de ruble. Era clar că acest loc gospodăresc putea uni, punînd pe picioare şi trăgînd înainte cîteva sute de gospodării nevoiaşe. Atunci de ce să întreţinem aici cîteva zeci de „eroi" care Prind osînză fără să se mişte din loc?
Este interesant să vă mai spun şi că în brigadă nu erau decît două tractoare. Toate lucrările se efectuau prin metodele străvechi, din veac; iar rezultatele bune se explicau prin extrema harnice, prin organizarea armonioasă şi prin zgîrcenia Membrilor brigăzii faţă de producţia lor; aceste

calităţi nu le pot fi refuzate şi aceste calităţi trebuie să rămînă şi atunci cînd această brigadă ipocrit-mercantilă va deveni bolşevică. Ce va fi în brigadă, dacă o dotăm cu tractoare, îngrăşăminte, dacă aplicăm pămînturilor ei, în locul hărniciei uscate, munca avîntată, dacă-1 înlocuim pe scopitul înstărit cu bolşevicul şi agronomul şi, mai ales, dacă transformăm brigada într-o întovărăşire reală de muncă a ţăranilor nevoiaşi?
Doi dintre membrii cu atitudine de opoziţie şi cu mine am dezbătut mult timp obiectele dureroase ale brigăzii, nevăzînd mijlocul prin care acestea ar putea fi suprimate.
La sfîrşitul discuţiei, un membru m-a întrebat I
— Dar ce-i la noi mai tare şi mai bun ? I-am răspuns că asta-i dictatura proletariatului.
— Mă duc la comitetul executiv regional, mă duc la comitetul regional de partid şi rog să se schimbe conducerea noastră a brigăzii prin intermediul dictaturii

proletariatului, a spus tovarăşul. Peste tot comunele şi vechile brigăzi conduc colhozurile, iar noi n-avem decît un dop mort.
— Pesemne că nici comuna brigăzii noastre nu-i comunismul, a rostit celălalt membru.
— Brigada noastră e ca o întovărăşire chia-burească în comandită de muncă şi cu averea statului, le-am enunţat eu o oarecare definiţie.
— Dar fondatorii sînt eroi ai războiului civil! a spus cu părere de rău unul dintre membrii prezenţi.
— însă timpul îi învinge pe eroi şi face din ei ceva de rîs!
Asta am spus-o eu, dar comunarzii m-au contrazis de îndată.
— Spui minciuni: sînt eroi care nu rămîn niciodată în urma timpului, ci îl trag după ei!
Avînd în vedere evidenţa m-am declarat, desigur, de acord. Apoi am pus mînă de la mînă
şi am pregătit de drum un membru ca să se ducă să cheme aici în ajutor dictatura proletariatului.
Omul a plecat şi peste două zile s-a întors. Am aflat că la Bucuria nr. 2 se şi afla o comisie din oraşul reşedinţă de regiune, care stabilise o legătură importantă între conducerea brigăzii de eroi în vîrstă şi cele cinci comisii din Bucuria nr. 2. Astfel, încă înainte de sosirea tovarăşului Skrînko, s-a stabilit că brigada „Eroii decoraţi" nu era decît o agentură a forţelor chiabureşti care funcţionau în Bucuria nr. 2 şi, viceversa, brigada era bastionul unor grupe înstărite de individuali. De fapt, legătura aceasta se cunoştea de mult: ea se exprima în căsătoriile dintre membrii brigăzii şi acoliţii chiaburilor şi invers. Ceea ce era legat prin clasă fusese întărit apoi prin trup.
Sigur fiind că acestei burghezii rurale ascunse îi venea sfîrşitul, am plecat cu mulţumire spre încă o zare, pe care o vedeam din curtea brigăzii.
Aproape de sărbătoarea religioasă a Paştelui am intrat în micul colhoz „Torentul puternic" şi aici am fost martorul sfârşitului vieţii lui Filat-arga-tul, a cărui istorie încerc acum s-o relatez intangibil.
Filat a fost primit în colhoz chiar ultimul, cînd toţi mijlocaşii apucaseră să se înscrie.
— Tu ai să izbuteşti întotdeauna să ajungi membru, îi spuneau lui Filat persoanele de conducere. Căci eşti om absolut ca dimensiune de clasă!
Şi Filat aştepta, neştiind de ce să se bucure, întrucît încă nu era membru al colhozului. Cu o expresie de plictiseală pe faţă, umbla prin colhoz şi elimina toate deficienţele. Dacă uşa unei case era deschisă, dacă un zăplaz se clătina sau dacă pur şi simplu un cocoş umbla departe de găini -Filatov închidea uşa, întărea zăplazul sau mîna cocoşul la găini.
în timpul vîntului Filat ieşea la marginea colhozului, spre care se îndrepta vîntul, şi se uita ca nu

cumva vîntul să sufle din sat ceva folositor. Şi dacă vîntul lua ceva folositor, Filat prindea lucrul acela folositor şi îl returna la loc în fondul obştesc.
Şi aşa a trăit Filat în griji asidue pentru bunurile colhozului, fără să fie membru al gospodăriei comune.
Cu Filat se obişnuiseră de mult şi el era necesar în colhoz. Cînd năştea femeia cuiva - Filat era chemat să aibă grijă de gospodărie şi să-i supravegheze pe cei mici; pe deasupra, Filat putea curăţa hornuri, se pricepea să dezveţe găinile de dorinţa de a cădea cloşti şi reteza cozile cîinilor pentru răutate.
Pe acest om conducerea colhozului hotărîse să-1 primească în prima zi de Paşti, pentru ca în locul învierii lui Hristos să orînduiască învierea unui argat în colhoz.
în ajunul Paştelui pe Filat l-au îmbrăcat în straie bune, curate, luate de la cooperativa colhozului, iar vechea lui îmbrăcămite au atîrnat-o într-un hambar separat, care se numea „muzeul săracului şi argatului care a trăit în epoca chiabu-rimii ca clasă".
Casa de lectură fusese din timp înfrumuseţată cu un steag şi o lozincă, iar în dimineaţa zilei de Paşti Filat a fost scos în pridvor, împrejurul căruia se adunase toată masa colhoznică. Văzînd soarele pe cer şi mulţimea organizată de jos, Filat

se bucură din toate puterile trupului său şi vru să trăiască în viitor şi mai devotat, şi mai apt de muncă decît trăise pînă atunci.
— Iată, spuse întregului colhoz preşedintele activului, iată-1 pe noul membru al colhozului nostru- pe tovarăşul Filat. Nu clopotul dăngă-neşte deasupra caselor amărîte, nu popa îngînă cîntări de înmormîntare, nu chiaburul, la urma urmei, rumegă slănină, ci, dimpotrivă, Filat stă, zîmbeşte, soarele truditor străluceşte deasupra
246
colhozului nostru şi a întregii internaţionale mondiale, iar noi înşine simţim o bucurie de neînţeles în trupul nostru! Dar de unde vine bucuria noastră? Din faptul că Filat a fost omul cel mai prigonit din lume, cel mai tăcut şi cel mai flămînd! N-a spus niciodată nimic, ci întotdeauna s-a tras la muncă - şi, iată, acum a înviat, ultimul argat, pe calea organizării colhozului!... Spune-ne ceva, Filat; de-acum tu, trist truditor, trebuie să străluceşti pe lume în locul lui Hristos al chiaburilor. ..
Filat le zîmbi celor din preajmă şi întregii naturi înflorite din apropiere.
— Eu, tovarăşi, vorbesc încet, pentru că niciodată nu mi s-a cerut părerea... Nu m-am gîndit decît să fie fericire în cazanul argăţimii, nu mă tem să îmbuc din fericirea asta - dar mai bine să aibă alţii parte de mai multă...
Aici, Filat se făcu alb la faţă şi se sprijini de trupul preşedintelui colhozului.
— Ce-i cu tine, Filat?! strigă tot colhozul. Trăieşte mai cu curaj, suflet sfios ce eşti, de-acum ai să fii membru! Predică-ne munca şi rîvna, ultimule dintre oameni!
— Pot, spuse încet Filat, doar că inima mea s-a deprins cu amarul şi înşelăciunea - pieptul nu mă ţine.
— Nu-i nimic, ai să rabzi! strigară colhoznicii. Uită-te la soare, lăsaţi-1 să răsufle...
Dar Filat slăbise atît de mult din pricina fericirii, încît se lăsă pe iarbă şi începu să moară din cauza zbaterii prea puternice a inimii.
Filat a fost dus pe iarbă şi pus cu faţa spre lumina cerească a soarelui. Toţi tăceau şi stăteau nemişcaţi.
Şi deodată s-a auzit glasul unui acolit tainic al chiaburilor:
— înseamnă că există Iisus Hristos, dacă 1-a pedepsit pe Filat-argatul!
247
Filat a auzit aceste vorbe prin bezna minţii sale pe cale de a se stinge şi s-a ridicat în picioare, fiindcă, dacă izbutise să rabde treizeci şi şapte de ani de viaţă, putea să rabde şi să-şi biruiască moartea măcar în ultimele clipe.
— Minţi, netrebnic tăinuit! Uite-mă, sînt viu -vezi că soarele străluceşte deasupra secării şi a capului meu! Chiaburii m-au chinuit treizeci şi şapte de ani şi uite că nu mai exist.
Apoi Filat păşi doi paşi, deschise ochii şi muri cu privirea albită.
— Adio, Filat! spuse preşedintele în numele tuturor. Măreaţă-i truda ta, renumit om fără nume.
Şi fiecare colhoznic îşi scoase căciula şi deschise larg ochii, pentru ca aceştia să se usuce, nu să plîngă.
... Nu departe de colhozul „Torentul puternic" am întîlnit un rambleu de cale ferată şi, mergînd de-a lungul lui, am ajuns la o gară, de unde am plecat cu trenul.
In decurs de o zi şi o noapte am ajuns atît de departe, încît am coborît din tren în regiunea Ostrogojski, în patria oii de rasă „Mihnovsk", cea mai preţioasă din întreaga URSS. Totuşi, regiunea Ostrogojski nu are posibilitatea să se ocupe serios şi în mod planificat de creşterea acestei oi, fiindcă în zonă nu există păşuni uscate şi sănătoase pentru oi, iar păşunile umede pămînteşti -şi mlăştinoase sînt molipsite de felurite infecţii şi mai ales de distoma renală a oilor.
Aşezările din raionul Ostrogojski - Olşanî. Gumnî, Pisarevka, Osipovka, Gniloe, Sredne--Voskresenskor, Rîbenskoe, Luki, Aleksandrovka -şi din alte raioane au renunţat cu totul la înmulţire şi creşterea oilor, deoarece acestea, secerate î masă de facioleză, pier cu miile pe păşunile mlăştinoase.
O inventariere care nici pe departe nu est completă ne spune că în ultimii doi ani au muri

248
aproape patruzeci de mii de oi din cauza bolilor de rinichi şi a viermilor intestinali - în sumă rotundă de cinci sute de mii de ruble.
Toate preparatele utilizate la metoda medicamentoasă de tratament nu dau rezultatele scontate, aşa că populaţia şi personalul veterinar s-au convins de lipsa totală de raţiune a oricărui tratament în condiţiile în care păşunile sînt mlăştinoase şi oile în fiecare clipă, cu fiecare fir de iarbă de baltă, primesc încă o porţie de viermi intestinali.
Din punct de vedere veterinar-sanitar, e periculos şi dezavantajos economic să dăruim locurile mlăştinoase microbilor-bacterii şi viermilor intestinali, asigurîndu-le o viaţă în belşug, şi să lipsim vitele de nutreţurile sănătoase, în care este atît de săracă regiunea Ostrogojski.
Pornind de la această premisă, secţia veterinară regională, în rapoartele şi planurile ei, consideră că ameliorarea - desecarea bălţilor şi a păşunilor mlăştinoase - este singurul mijloc de a scăpa creşterea oilor de ameninţarea permanentă a pieirii şi găseşte că este extraordinar de important să se înceapă imediat organizarea lucrărilor de desecare a păşunilor mlăştinoase, în primul rînd a celor situate de-a lungul rîului Tihaia Sosna şi pe malurile afluenţilor acestuia, care traversează întreaga regiune, lunca rîului (suprafaţa acestei lunci fiind de treizeci de mii de hectare), după desecare, putînd să devină baza economică a regiunii, astfel fiind rezolvată şi problema creşterii oilor de rasă „Mihnovsk" în întreaga regiune.
însă altădată în toată regiunea Ostrogojski [e]xistau păşuni virgine, cu toate că această situaţie [a] fost nu numai înainte de apariţia oii, ci şi a °mului pe aceste meleaguri - încă înainte de întemeierea primelor aşezări omeneşti pe malurile tfului Tihaia Sosna - căci chiar din acele vremuri Primordiale datează formarea rîpelor în
249
sedimentele cretacice, provocate de activitatea practică a omului. Rîpele, ieşind cu gurile lor în lunca rîului, cărau în ea pămînt şi astfel creau domolirea torentului apei, începînd prelunga epocă de formare a mlaştinilor.
Dacă-i să privim în ansamblu suprafaţa regiunii Ostrogojski, putem vedea o mare catastrofă economică din cauza creşterii rapide a mlaştinilor.
Dar o dată cu moartea nurilor nu numai că pier oile şi decade zootehnia — începe să moară şi omul. Malaria cronică malignă este foarte răspîn-dită printre locuitorii luncii rîului Tihaia Sosna.
Şi ar fi, desigur, o dovadă de lipsă de voinţă, dacă, remarcînd această catastrofă teribilă, n-am încerca să intrăm în luptă cu natura pentru a-i cuceri imensele suprafeţe neutilizabile, ca să dăm vitelor nutreţuri hrănitoare, inofensive, iar oamenilor truditori - producţie şi sănătate.
Această luptă cu natura pentru zecile de mii de hectare de suprafeţe mlăştinoase a început în anul 1925. Proiectul de lucrări de regularizare şi desecare de-a lungul rîului Tihaia Sosna cuprinde 40 de kilometri de luncă în suprafaţă de 83 de kilometri pătraţi. Aproximativ o treime din volumul total al lucrărilor au fost efectuate: din 1927 lucrările sînt mecanizate, adică nu omul care stă cu lopata în apă curăţă şi adînceşte rîul, ci escava-torul plutitor - iar această maşină rătăcitoare prin mlaştini poate servi drept un oarecare prilej de mîndrie obştească a tehnicii sovietice de dragare, căci este de construcţie originală şi a fost fabricată pentru prima dată în Uniunea Sovietică (nici înainte, nici după război în Rusia nu se produceau asemenea maşini, care erau cumpărate de regula din America). însă inginerii sovietici nu folosesc pentru lupta cu mlaştinile doar maşinile, ci Ş[1] tehnica de minare, spărgînd cu dinamită aluviunil[e] şi zăgazurile naturale din cioate şi bîrne.
250
în ce măsură populaţia este interesată de succesul lucrărilor se poate vedea din faptul că întreaga contribuţie a populaţiei la investiţii, preponderent prin muncă, reprezintă 52 la sută din devizul de execuţie. Dar aceste date sînt de pe vremea întovărăşirilor de ameliorare, adică din epoca celor mai simple organizaţii ţărăneşti, înfiinţate pentru realizarea unui obiectiv imediat; acum însă, cînd în lunca rîului Tihaia Sosna există colhozuri viguroase, trebuie să ne aşteptăm la un

ritm mult mai înalt al lucrărilor de desecare şi la o participare mult mai energică la ele a populaţiei.
încă din 1924, cînd eu am fost în lunca rîului Tihaia Sosna, ţărănimea din preajmă ştia că numai prin efortul gospodăriilor individuale nu se poate gospodări lunca inundabilă şi, cu atît mai mult, nu se pot crea pajişti din mlaştini - şi în 1925, în momentul începerii lucrărilor, întreaga ţărănime săracă interesată se unise şi formase întovărăşiri de ameliorare, adică forma embrionară de cooperativă de producţie.
Acestea sînt faptele bogate din această luncă săracă, unde şi actualmente se desfăşoară lupta grea pentru făurirea patriei virgine, pierite cîndva, a oii de rasă „Mihnovsk".
Părăsind această luncă, în care se muncea armonios, am ieşit în văile uscate şi am pătruns în satul colhoznic „Dimineaţa omenirii", atras atît de frumoasa denumire, cît şi de lozinca suplimentară a colhozului, luată din sistemul metric: «Tuturor popoarelor oprimate - pentru vremuri mdelungate". Era clar că lozinca se referea la [0r]ganizarea colhoznică a vieţii şi a muncii.
La rohatca colhozului stătea în picioare un ins, [u]n om de-acum bătrîn, cu faţa simpatică, dar ame-[Ql]nţătoare, şi mă privea.
~~Tu cine eşti? mă întrebă el.
I-am răspuns cu aproximaţie, deoarece între-[are]a, în fapt, nu era foarte simplă.
251
— Şi nu eşti cadru ?
— Cadru.
— Unde slujeşti ?
— In minte.
— Atunci intră, te rog, e o instituţie bună. Am să-ţi dau scrob să mănînci. Ştii cine-s eu?
— Cine?
— Păi mi-s preşedintele întregii hărmălăi a vieţii noi, tovarăşul Paşka. Salutare!
— Salutare!
înainte vreme mă temeam că n-am să fiu bun pentru viaţa cea nouă, dar acum am văzut că, cu cît viaţa e mai nouă, cu atît oamenii se poartă cu mine mai simplu şi mai frăţeşte.
Vesela nevastă a lui Paşka ne făcu scrob cu vioiciune şi rîvnă, iar noi ne apucarăm să-1 mîncăm. în timpul mîncării, m-am uitat la nevasta lui Paşka - frumoasă, aproape o minunăţie, deşi, îndeobşte, era destul de bătrînă; dar nu în asta consta privilegiul ei, ci în faptul că era veselă şi încrezătoare în viaţa ei şi, pe deasupra, înţeleaptă şi progresistă, cum am aflat ulterior.
Mai avusesem prilejul să întîlnesc o serie de colhoznice la fel ca această femeie şi îmi atrăsese atenţia firea lor înveselită. De unde li se trăgea -e greu de formulat, întrucît pe umerii colhoznicelor apasă acum mai multe griji şi treburi, decît pe umerii nevestelor de gospodari individuali; totuşi, nevestele individualilor sînt în majoritatea lor femei tradiţional-posomorîte, deznădăjduite.
— Aşa, care va să zică, eşti cadru! se exprimă Paşka (numele după tată nu i-1 ştiam încă) după ce mîncă şi îmi dădu un bobîrnac în piept.
— Cadru! confirmai eu.
— Dar dacă te prefaci? se sperie, cu perspicacitate, Paşka. Răspunde-mi la o întrebare comună: de cîte cărămizi ai nevoie ca să zideşti o casa ştiinţifică de lectură?
252
A doua întrebare de control a lui Paşka era din alt domeniu:
— Se zice că lumea este infinită şi că stelele n-au număr! Nu-i aşa, tovarăşe!
Asta-i ideologie burgheză: burjuilor le convine ca lumea să fie atît de largă, încît netrebnicii să poată trăi în voie şi să aibă unde fugi de proletariat. După mine, lumea are sfîrşit şi stelele au număr finit.
Am confirmat că Paşka vorbeşte cît se poate de îndreptăţit: universul nu poate fi abstract de infinit.
— Dar de ce electricitatea iubeşte fierul şi nu respectă sticla?
— Există în materie legi sau numai tendinţe ? Uite, se zice că se pot face două beţe egale unul cu celălalt! Aiurea! Patru săptămîni am rindeluit două rigle şi tot

aveau o diferenţă de o jumătate de fir de păr! Atunci, unde-s legile egalităţii ? Nu-s decît tendinţe şi nimic mai mult!
Pe cît îmi stătea în putinţă, răspundeam la toate întrebările lui.
— Bine, ajunge! hotărî Paşka după două ore. Rămîi ca tehnician în colhozul nostru - rezolvă marea problemă ca noi să putem ajunge din urmă, să întrecem şi să nu ostenim. Poţi ? Vrem să facem aici un colhoz care să fie, precum automobilul «Ford", bun, ca formă organizatorică, şi pentru mujicul-african şi pentru indianul sărac. Ţi-e clar?
— De clar e clar, numai că nu-i nevoie: nici mujicul african nu-i prost.
— El nu-i, dar tu eşti prost! Căci URSS este ţara cea mai înaintată în revoluţie! De ce să nu facem căpute sociale pentru restul lumii înapoiate ? Iar apoi, după căputele noastre, sărăcimea din lumea întreagă să-şi potrivească viaţa cu măsură, [c]a să fie!...
Trăind şi muncind în „Dimineaţa omenirii", am [a]flat despre tovarăşul Paşka toate amănuntele

vieţii lui expirate. Aceste amănunte îl desemnau ca om mare, crescut dintr-un prost mărunt - chiar dacă unele acţiuni ale lui vor părea stîngace şi caraghioase: căci avem dinaintea noastră numai începutul unui viitor om.
Toată educaţia şi cultura şi-o datora exclusiv soţiei sale, care îi băgase mintea şi spiritul activ în cap. Iată despre ce-i vorba.
în vechime, înainte de revoluţie, pe Pavel Egorovici nimeni nu-1 cunoştea în întregime, deşi trăia în floarea vîrstei - toţi îi spuneau Paşka, pentru că era prost ca un bolovan sau un ţînc. în timpul acela trecut cumpăra de la societăţile funciare rîpe şi fîntîni vechi - voia să aibă şi el ceva avere, ca să-şi dea seama de sensul vieţii lui în cadrul statului. Pentru achiziţionarea de case adevărate şi vite sadea Paşka n-avea destule mijloace şi de aceea era nevoit să considere că ripele sînt gospodăriile sale. Aceste locuri le lua ieftin: o dată, cu o jumătate de găleată de votcă, a cumpărat în plasa lui toate bălţile şi pămînturile nisipoase.
— Ia-le şi stăpîneşte-le, i-au spus ţăranii din plasă, bînd şi ştergîndu-se la gură. Nişte fleacuri tot au să crească. Ai să te crezi stăpîn.
După aceea Paşka şi-a trăit toată viaţa în rîpe şi la suprafaţa viitorilor umede năpădite de vegetaţie. Acolo se simţea bine, de jur împrejur avea proprietatea sa şi putea să vadă gîngăniile care îi aparţineau în totalitate.
Altă dată Paşka s-a procopsit cu un pom fructifer. Trecea pe lîngă livada unui moşier şi vede: pe un copac se tîrăşte un vierme negru. Paşka s-a speriat că viermele va mînca întîi un pom, apoi toată livada plăcut mirositoare. Iar cînd vor începe să se pregătească livezile, statul va slăbi şi apoi va da buzna o echipă desculţă şi-i va confisca lui Paşka ripele şi proprietăţile mocirloase.
Atunci Paşka s-a dus la moşier.

— Ştefan Eremeevici! Ţi-a apărut un vierme negru pe un copac: are să-ţi roadă toate trunchiurile fructifere - ai grijă!
— Spui că-i un vierme negru! rosti, cu mintea îngîndurată, Ştefan Eremeevici. Ce-i asta: floră sau faună ? Un vierme negru! Ce să mă fac cu el ? Uite ce-i: Paşka, ia tu pomul, smulge-1 cu tot cu rădăcină şi cară-1 de pe moşie, iar acasă ai să-1 arzi. Dar să nu îndrăzneşti să scapi viermii, uită-te pe unde calci şi adună viermii în căciulă!
Paşka a luat din livadă copacul dăunător şi 1-a dus în rîpa lui, unde 1-a înfipt în lut, dorind să-i crească o livadă proprie.
Dar pomul a murit şi a venit revoluţia. Nevoiaşii au început să-1 chinuiască pe Paşka, luîndu-1 drept duşman al poporului. Din rîpă l-au alungat îndată, ca să nu mai fie acolo.
Şi atunci Paşka a pornit de-a lungul ţării ca să-şi găsească un loc necunoscut. Pe drum şi-a rupt hainele de pe el, şi-a zgîrîiat trupul şi nu mînca în mod special: fiind exploatator înapoiat, apucase să observe că pentru ca să ai importanţă în statul sovietic trebuie să devii omul cu înfăţişarea cea mai proastă.
Şi într-adevăr, sovietele săteşti îl respectau.
— Uite, spuneau sovietele săteşti, arătînd spre Paşka, vine un tovarăş al nostru de luptă, un om asuprit. Tovarăşe, unde ai existat?

— într-o rîpă, răspunde Paşka. Preşedintele sovietului sătesc se uita la Paşka cu lacrimi în ochi.
— Mănîncă lapte cu pîine, te înscriem în activ: tare mare nevoie avem de oameni ca tine.
Paşka îşi potolea setea, foamea şi rămînea.
într-un sat l-au oprit să administreze cooperativa. Paşka a văzut mărfurile şi i s-a făcut milă să le vîndă: populaţia poate să mănînce şi să nimicească tot, dar ce folos? Averea trebuie
255
păstrată întotdeauna: oameni sînt destui, dar materialismul e puţin.
Paşka a fost concediat de la cooperativă. Din cauza acestui incident, s-a considerat insuficient de sărac pentru a fi demn de Statul Sovietic şi s-a făcut cerşetor. Cel mai mult se temea să rămînă fără titlul de cetăţean, fără sensul vieţii în inimă.
Totuşi, Paşka a fost dat în judecată ca vagabond şi truditor neproductiv, care înfulecă pe gratis mîncarea proletară. La tribunal Paşka a spus că el caută locul cel mai de jos în viaţă, pentru ca revoluţia să-1 recunoască drept necesitatea ei. Acum vrea să moară ca să scutească statul de prezenţa sa şi astfel să-i uşureze situaţia, mai ales că nu există pe lume proletar mai sărac decît un mort.
Judecătorul muncitoresc 1-a ascultat pe Paşka şi i-a spus:
— Capitalismul a născut săraci şi proşti de-a valma. Cu sărăcimea ne descurcăm, dar ce să facem cu proştii ? Şi aici noi, tovarăşi, ne apropiem de revoluţia culturală. Şi de aici presupun că pe acest tovarăş, numit Paşka, trebuie să-1 aruncăm în cazanul revoluţiei culturale, să ardem de pe el pielea ignoranţei, să ajungem pînă la oasele robiei, să pătrundem sub craniul psihologiei şi să-i turnăm pe toate găurile substanţa noastră ideologică...
Aici Paşka a ţipat, înspăimînat de teribila execuţie, şi s-a întins pe duşumea ca să moară din timp. Dar i-a luat apărarea o domniţă, ajutoarea judecătorului.
— Nu se poate să speriem în halul ăsta un om inconştient. Mai întîi trebuie să ne fie milă de el şi abia după aceea să-1 învăţăm. Ridică-te în picioare, tovarăşe Paşka, o să te dăm de soţ unei femeiuşti conştiente, care, cu milă, are să te înveţe să fii tovarăş şi cetăţean luminos, pentru că eşti născut de întunericul capitalist.
256
De atunci Paşka a fost dat de bărbat acestei femei şi el, de frica ei, a început să trăiască precum un om al muncii conştient, mulţumind sorţii şi puterii sovietice, în mîinile căreia se afla această soartă.
începînd cu acel luminos moment judecătoresc şi pînă astăzi, Paşka avansase mereu şi ajunsese în postul de preşedinte de colhoz - într-atît de mult crescuse în el cantitatea de minte datorită influenţei nevestei sale conştiente.
Şi la raion Paşka era foarte preţuit, ca veriga de jos care trage înainte masele sărace şi mijlocaşe ; însă el era mai degrabă amărît că nu ştie toată ştiinţa de pe lume şi avea de gînd să plece la învăţătură după cincinal.
In colhozul „Dimineaţa omenirii" am trăit foarte mult timp: am fost martorul semănăturilor de primăvară, care au depăşit planul cu o sută patruzeci de procente, şi am participat la trei construcţii: un dig pentru iaz, un hambar de seminţe şi un turn de siloz.
După fiecare succes de rigoare, Paşka lua cuvîn-tul la adunarea colhozului şi proclama aproximativ aceeaşi temă:
— Eu, tovarăşul Paşka, împreună cu voi toţi, săraci şi tovarăşi, voi face în aşa fel, încît în URSS să nu se stingă vuietul sirenelor industrializării, aşa cum deasupra imperialismului britanic nu asfinţeşte soarele. Şi mai mult chiar: vom face astfel încît fumul uzinelor noastre să astupe soarele de deasupra Britaniei!... în anul viitor va trebui să luăm vreo uzină eroică, pentru ca s-o aprovizionăm complet cu boabe de grîu din colhozul nostru -tovarăşul nostru muncitor să lase pîinea neagră Şi acră şi să mănînce pîinea noastră de cea mai bună calitate! Asta o spun eu, tovarăşul Paşka!
257

Trăind în preajma lui Paşka pînă la începutul toamnei, ajungînd să-1 iubesc pînă la prietenia profundă, căci era o demonstraţie pe viu că prostia nu este decît o condiţie socială trecătoare, totuşi, într-o bună zi, i-am întins mîna la despărţire şi am plecat în stepele Uralilor.
— Du-te unde vrei, mi-a spus Pavel Egorovici. Doar fierbem în acelaşi cazan de clasă, iar zeama vieţii tale are să ajungă oricum la mine.
Despărţindu-mă de tovarăşi şi de duşmani, sper că comunismul va veni mai repede decît va trece viaţa noastră, că la mormintele tuturor duşmanilor, de acum şi din viitor, mă voi mai întîlni încă o dată cu tovarăşii şi atunci vom vorbi definitiv despre toate.

1930

258

Marea din adîncuri *(Marea tinereţii)*

De cîteva zile, un om se adîncea în străfundurile stepei sud-estice a Uniunii Sovietice. îşi închipuia că este ba mecanic de locomotivă, ba geolog-explo-rator, care prospectează pentru prima dată un ţinut necunoscut, ba orice altă fiinţă aparţinătoare la o organizaţie profesională - şi toate acestea numai ca să-şi ştie capul ocupat cu un gînd necurmat şi să nu-şi lase inima potopită de tristeţe.
Mergînd aşa, izbutise să descopere cauza primordială a cutremurelor şi a metamorfozelor prin care a trecut globul pămîntesc de-a lungul veacurilor.
Graţie agerimii minţii pietonului nostru, această cauză consta în mişcarea astronomică variabilă a corpului terestru prin spaţiul primejdios al cosmosului; mai precis - cînd, fie şi numai pentru o clipă, pămîntul îşi găseşte echilibrul printre feluritele influenţe astrale şi îşi armonizează întreaga mişcare de înaintare oscilatorie complexă, întîlneşte, în fierberea universală, o circumstanţă necunoscută, şi atunci mişcarea i se modifică, iar inerţia stinsă a planetei dilatate aduce corpul pămîntesc în starea de cutremur, de transformare lină a masei sale, începînd cu centrul şi terminînd, probabil, cu norii cirus. In mintea călătorului nostru, această reflecţie era socotită a fi, nici mai mult, nici mai puţin, decît începutul unei cosmogonii proprii, lucru de care omul era cît se poate de satisfăcut.
La sfîrşitul celei de-a cincea zile, departe, în perimetrul unui spaţiu obositor, drumeţul a zărit

261

cîteva sălaşe negre, de pămînt, ridicate la loc pustiu, în bătaia tuturor vînturilor.
în timp ce grăbea pasul spre aşezarea aceea omenească, se lăsase întunericul, iar într-o casă se aprinsese lumina.
Aşezarea era o gospodărie: împrejurul unei bătături largi, se aflau patru case din pămînt şi o şură mare, din bîrne, ai cărei pereţi erau lipiţi cu lut în partea de jos, unde erau adăpostite felurite animale, care-şi făceau auzite răgetele şi mugetele. Pe sîrma întinsă de-a lungul şurii, un cîine alerga încoace şi-ncolo spumegînd de furie.
Prin toată bătătura se simţea căldura răspîndită de trupurile animalelor, dincolo de gard începea stepa tulbure şi paşnică, încălzită încă de arşiţa de peste zi, aşa că omul nostru simţi îndată tihna vieţii de aici şi i se făcu somn.
Fereastra unei case din pămînt era luminată. Oaspetele se apropie de

fereastră şi văzu un om în vîrstă, care şedea lîngă lampă, cu ochelarii pe nas şi citea o carte străveche, cu scoarţe ruginite, metalice. Şoptea domol ceva, molfăindu-şi buzele subţiri şi uscate, oftînd din greu ori de cîte ori întorcea pagina, probabil istovit de impresiile lecturii.
Călătorul intră în odaia scundă şi îi dădu bineţe bătrînului cititor:
— Bună, îi răspunse fără grabă bătrînul. Ai venit să-ţi bagi nasul?
— Nu, îi răspunse cel venit şi întrebă: Ce hram poartă gospodăria?
— Aici e sovhozul de carne numărul o sută unu, îi răspunse cel ce citea şi, aruncînd o privire pe filă, mai silabisi de acolo un cuvînt vechi, care urma la rînd. Dar pe tine ce te priveşte ? Ar fi bine, frăţioare, să nu te bagi aici cu întrebările tale!
— N-aş putea să-1 văd pe director ? întrebă musafirul.

— Ba s-ar putea, îi răspunse bătrînul. Uită-te la mine: eu sînt directorul. Ai crezut, poate, că la noi directorul o fi mai ştiu eu cum, dar nu - eu sînt!
Călătorul scoase o hîrtie şi i-o întinse directorului. Hîrtia dădea de ştire că în sistemul sovhozurilor de carne este delegat inginerul-electrician, specialist în curenţi tari, tovarăşul Nikolai Vermo, care, în plus, a absolvit şcoala medie de muzică, clasa de instrumente populare şi, timp de mai mulţi ani, a încercat meseriile de lăcătuş, ceasornicar, şofer şi altele, aceste străduinţe semnalînd inepuizabila energie care musteşte în trupul acestui om ce ia acum cu asalt realitatea, posesor fiind de talent nativ şi pregătire politehnică. Acesta era, cu aproximaţie, conţinutul adresei de recomandare care îl expediase în sovhoz pe inginerul Vermo.
Citind documentul, directorul se simţi brusc inundat de un val de bucurie şi începu să converseze cu musafirul pe teme de istorie, de concepţii •asupra lumii şi de ştiinţă a literaturii. îi plăceau toate temele, cu excepţia celor zootehnice, şi-şi oferea cu plăcere ideile oricărei perspective, cu condiţia ca perspectiva respectivă să fie la o sută de ani în viitor sau în trecut.
Acum directorul simţise chiar o brumă de consideraţie faţă de funcţionarul acela cult, pentru că nu se băga în discuţie cu propriile lui păreri, ci tăcea numai şi asculta.
Animalele, care nu mai mugeau de mult, adormiseră pînă la ziuă în stănoagele lor. în odaia în [c]are şedeau numai ei doi, din pricina lămpii şi a vorbelor, atmosfera devenise înăbuşitoare şi searbădă, aşa că Nikolai Vermo aţipise pe scaunul din faţa directorului. Puţin mai devreme se potolise şi cîinele, care nu primise din stepă nici un răspuns

la furia lui şi, constatînd lipsa duşmanului, adormise şi el în dovleacul scobit care-i ţinea loc de cuşcă. Dovleacul fusese cultivat de sovhoz anul trecut, ca să fie etalat la expoziţia raională ca piesă doveditoare a zelului agronomic. Şi într-adevăr, dovleacul primise un premiu, iar apoi fusese golit de miez şi seminţe şi transformat în cuşcă pentru cîine, deoarece bucătăresele sovhozului refuzaseră să utilizeze în alimentaţie o legumă atît de viguroasă.
— N-ai văzut dovleacul nostru? îl întrebă directorul pe Vermo. Insă Vermo dormea. Ar fi trebuit să vezi ce plantă măreaţă. Suprafaţa utilă a dovleacului nostru e de jumătate de stînjen pătrat. La o staniţte depărtată avem o sută de dovleci din ăştia, scobiţi: dorm în ei mulgătoarele şi îngrijitorii. Cu dovlecii am pus capăt crizei de locuinţe... Ah, ai şi adormit? Bine, biet om, dormi, că eu mai citesc...
Şi sprijinindu-şi în cîteva degete de la palma dreaptă fruntea îngîndurată, întristată, directorul îşi concentra iarăşi întreaga atenţie asupra străvechii cărţi de fier, care relata istoria lui Ivan cel Groaznic.
După vreo jumătate de oră, tînărul oaspete, trezindu-se din pricina poziţiei

incomode în care dormea, se uită îndelung la figura directorului.
— Ce-i cu tristeţea asta ? îl întrebă Vermo. Păi aş putea chiar să vă zugrăvesc în sunete: am învăţat ceva muzică.
— Zugrăveşte-mă, acceptă, măgulit, directorul. Mă numesc Adrian Umrişcev şi trebuie să sun cu vigoare în muzica ta. Căci am de gînd să ajung în statul veşnic de funcţiuni al istoriei, ca persoană inteligentă şi cultă, reprezentantă a epocii de tranziţie. De aceea creează-mă cît poţi de dens şi poartă-mă prin muzica ta în tonalităţi de bas. Ah,

ador orchestrele!... Crezi, întreabă Umrişcev cu glas schimbat, că-mi convine să stau aici, printre
vite?
— Nu? se miră Vermo.
— Nu! întări Umrişcev, cu un oftat. Am nimerit aici ca „neclarificat"! De cum mă clarific, dispar de-aici pentru totdeauna. Eşti în stare să exprimi tristeţea neclarităţii sub forma unui vuiet oarecare ?
— Sigur că sînt în stare, îi promise Vermo, pe care oboseala şi omul din faţa sa îl făceau să simtă absurditatea vieţii.
Umrişcev îşi începu destăinuirea, povestindu-i că a lucrat în diferite funcţii în regiunile îndepărtate ale Uniunii Sovietice şi ale Uniunii Asociaţiilor de Consum, după care s-a întors la centru. Cu toate acestea, cei de la centru izbutiseră să-i uite valoarea şi calităţile, astfel încît, dintr-o dată, Umrişcev devenise neclar, confuz, persoana lui apărînd cumva străină şi chiar întrucîtva primejdioasă. La toate acestea se adăuga şi faptul că, în noua situaţie, instituită în perioada de absenţă a aceluiaşi Umrişcev, el s-a pomenit cu totul orfan, neputincios în faţa tendinţelor noilor conjuncturi. Intorcîn-du-se, găsise o cu totul altă lume de sectoare, secretariate, grupe de executanţi responsabili, o altă conducere unică şi un alt fel de muncă în acord, deşi la plecare lăsase o lume de secţii, sub-secţii, de largă colegialitate, o lume de consfătuiri Şi planificări a necunoscutului temporal pe perioade de cîte treizeci de ani, o lume bine încălzită a coridoarelor, birourilor şi instituţiilor, care chib-ᶻuia atît de profund şi multilateral la problemele specifice, încît pentru rezolvarea lor ar fi fost necesară o întreagă veşnicie - într-un cuvînt, Umrişcev lăsase în urmă acele vremuri de odinioară, de-acum căzute în uitare, în sînul cărora ˢe maturiza cîndva oportunismul. Oftînd în van, Umrişcev s-a dus la reţeaua de sectoare a

departamentului său şi a început să dea explicaţii; oamenii îl ascultau, îi cercetau figura, citeau în şoaptă actele şi dovezile de vechime în muncă, apoi, după ce ochii lor căpătau nişte expresii mirate şi agitate, îi spuneau: „Totuşi, ceva nu ne e prea clar, trebuie să mai lămurim cîteva lucruri şi abia după aceea vom încerca să luăm o hotărîre mai mult sau mai puţin definitivă". Umriscev le-a răspuns că e un om care a ocupat munci de răspundere cît se poate de clare şi că posedă toate documentele doveditoare. „Totuşi, nu sîntem pe deplin edificaţi asupra dumneavoastră, vom încerca să vă clarificăm situaţia", i-a răspuns întreprinderea. Astfel, Umriscev a fost parcă demobilizat din aparatul sovietic activ şi trecut în categoria specială a neclarificaţilor. In întreprinderea de care ţinea Umriscev, se adunaseră vreo patru sute de neclarificaţi, toţi fiind trecuţi în rezervă, puşi în starea de pregătire pentru luptă şi plătiţi cu salarii bunicele. De două-trei ori pe lună *neclarificaţii* veneau la întreprindere, îşi încasau lefurile şi întrebau: „Ei, care-i situaţia? încă nu m-aţi clarificat?" „Nu, le răspundeau clarificaţii, încă nu avem date suficiente asupra dumneavoastră, aşa că nu vă putem da nici o numire. Vom încerca să vă clarificăm!" Primind asemenea răspunsuri, neclarificaţii ieşeau în libertate, frecventau berăriile, cîntau şi-şi tălăzuiau forţele slobode, odihnite, apoi ei toţi, adunaţi din felurite oraşe ale republicii şi chiar din posturi de prin străinătate, se vizitau unii pe alţii, recitau poezii, rosteau lozinci, cîntau romanţele preferate - şi Umriscev, amin-tindu-şi acum acele vremuri ale neclarificării, pierdute pentru totdeauna, începu să zbiere o romanţă care spulberă liniştea sovhozului:
Toate-n viaţa asta-s trecătoare, Anii fug în ne-ncetat suiş,

Azi e nuntă, mîine-nmormîntare, Bătrîneţea vine pe furiş.
Cîndva, corul uriaş al neclarificaţilor cînta romanţa aceasta pe toate vocile în zilele de lucru, si cîntăreţii îşi ştergeau ochii de lacrimile şi jalea inactivităţii. Iubeau din toată inima această romanţă şi o intonau pe toate vocile în timpul orelor de program. După asemenea adunări, neclarificaţii se duceau care pe unde puteau: unul avea deja o cameră, altul trăia într-un colţişor din mila cuiva; însă cei mai mulţi se răspîndeau pe la instituţiile departamentelor lor: în aceste instituţii, neclarificaţii dormeau şi îşi primeau amantele -unul dintre neclarificaţi izbutise să se îndrăgostească pînă într-atîta de o funcţionară, încît, din gelozie, după ce-şi făcuse treaba cu ea, o rănise cu călimara comitetului sindical. Pe lîngă toate acestea, neclarificaţii vorbeau între ei la telefoanele statului, jucau dame şi scriau rudelor pe formulare oficiale. Noaptea, neclarificaţii căpeau de pe mese, fiindcă visau lucruri teribile, iar dimineaţa se îmbrăcau înaintea sosirii funcţionarilor, măturau gunoiul şi mergeau la bufet ca să înfulece primele tartine. Cînd se întîmpla să le bată vîntul prin buzunare, neclarificaţii se duceau la sectoarele de cadre la care erau luaţi în evidenţă şi, cu voci tărăgănate, întrebau, temîndu-se în taină ca nu cumva să fi fost deja clarificaţi şi să li se semneze repartiţia : „Ei, cum e?" „Pînă una-alta, nicicum, răspundea secţia. Aveţi la dosar un certificat din care reiese că aţi fost bolnav o lună. Trebuie să ne lămurim dacă nu cumva a fost vorba de ceva mai serios decît o simplă boală". Neclarificatul pleca şi, ca să treacă mai repede orele de program, intra în toate toaletele şi nu se grăbea să le părăsească; iar cînd ieşea de acolo, citea la rînd toate gazetele de Perete care-i căpeau sub ochi, îşi închipuia cam

cum şi-ar da el cu părerea pe marginea chestiunilor dezbătute, uneori oferind chiar şi cîte-o notiţă personală asupra vreunei nereguli, considerate a fi un caz singular. Unii dintre neclarificaţi se menţineau în această situaţie cîte un an întreg; acestora li se spunea că vor pleca imediat la lucru, că n-a mai rămas de lămurit decît un singur aspect: de ce n-au semnalat la timp pericolul cine ştie cărei rămîneri în urmă sau de ce nu reiese de nicăieri că au fost sancţionaţi într-un fel sau altul pe plan local, pe liniile corespunzătoare - nu vor fi existînd, adică, semne ascunse de nepotism chiar în faptul că datele din cartea de muncă sînt cu totul impecabile ? Neclarificatul se apuca imediat să recunoască la modul serios şi, ce-i mai important, cu mîhnire că, într-adevăr, e un tip confuz, neclarificat şi evident nefast: există în el ceva ascuns şi păgubitor, invizibil în mod obiectiv şi necunoscut lui personal. De ciudă, se ducea atunci la contabilitate ca să demonstreze că timp de două luni nu a avut nici o zi liberă şi, primind leafa pentru zilele respective, mergea să-şi viziteze prietenii şi tovarăşii, în compania cărora bea bere şi cînta romanţe ziua în amiaza mare. Unul dintre neclarificaţi pînă într-atîta îşi îndrăgise libertatea şi lipsa de răspundere, încît, cînd într-adevăr a primit o numire, a refuzat-o brutal. S-a destăinuit calm că există în el o boală adînc tăinuită, pe care n-o simte defel, dar care totuşi există. I s-a răspuns că tăinuirea bolii înseamnă simulare şi că pentru simulare ajungi la tribunal; şi se pare că respectivul neclarificat şi-a ieşit ulterior din minţi. Umrişcev a scăpat de neclarificare într-un mod cu totul întîmplător; într-o zi urîtă, pe cînd ieşea din clădirea instituţiei, a observat că un ins îşi flutură mîna chemîndu-şi maşina. Maşina s-a apropiat şi tipul s-a urcat. „Ascultă, i-a zis atunci Umrişcev. Du-mă şi pe mine undeva." „De ce?" 1-a

întrebat celălalt, oarecum mirat. „Pentru că şi eu, şi tu sîntem membri de sindicat, adică sîntem tovarăşi." Insul din automobil s-a gîndit mai întîi cîteva clipe, apoi i-a spus: „Urcă!" Pe drum s-a adîncit şi mai mult în gîndurile lui, ca şi cum şi-ar fi amintit ceva simplu şi fascinant, ceva precum fumul hornurilor plutind iarna deasupra caselor călduroase ale unui sat colectivizat. Necunoscutul 1-a dus pe Umrişcev la el acasă: soţia-comsomolistă le-a pus amîndurora să prîn-zească şi i-a tratat cu ceai, iar apoi soţul-şef, cu stomacul plin şi cu capul îngreuiat de somn, a ascultat necazul lui Umrişcev. între timp, femeia se apucase să-şi bată soţul la cap în modul cel mai rudimentar cu putinţă, spunîndu-i că dumnealui reprezintă cel mai înrăit exemplu de oportunism, că-i favorizează pe profitori şi că-i molipsit de liberalismul aflat în putrefacţie; cică,

dacă mai continuă aşa, dumneaei nu mai poate trăi cu el. Soţul era doborît de o jenă evidentă, întrucît vorbele neveste-si nu exprimau decît adevărul gol-goluţ; aşa că a doua zi dimineaţa 1-a numit pe Umrişcev la sovhozul de carne, oferindu-i astfel şansa să se clarifice în sfera muncii practice. Cu acest prilej, soţul comsomolistei a repartizat în producţie întreaga rezervă de neclarificaţi şi a dat pe mîna tribunalului zece funcţionari din departamentul său, pentru ca aceştia să aibă ocazia a-şi veni în fire după toate cîte le săvîrşiseră. Aşa că, seara, dîndu-i nevestei raportul, soţul a fost răsplătit cu acel sărut de fruntaşă în producţie, după care tînjise întotdeauna.

Pe măsură ce Umrişcev îi explica mai în amănunţime cursul vieţii sale, Vermo se simţea tot mai trist; pînă şi din gura bătrînului, datorită respiraţiei lui obosite, izvora plictisul bătrîneţii şi [a]l îndoielii. Ochii senini ai lui Vermo, pe care fericirea îi înnegrea iar tristeţea îi decolora,

269

deveniseră acum cu totul transparenţi şi pustii ca şi cum nici n-ar fi existat. Pietonul nostru era un participant activ la însufleţirea vieţii proletare şi, împreună cu cei mai buni prieteni ai săi, creînd şi construind, acumula substanţa acelei bucurii care ne aşteaptă pe culmile istoriei noastre. La fel ca multe alte milioane de semeni, ajunsese acum la presimţirea viitorului universal, presimţire care-i dăruia inimii lui acel surplus de putere, datorită căruia putea să simtă chiar lumea neînsufleţită, chiar şi cauza primordială a cutremurelor şi forţelor vulcanice; iată însă că acum în faţa lui şedea un bătrîn, care nu-i producea nici o impresie, de parcă ar fi trăit cîndva, înainte de începutul lumii. Poate că Umrişcev îl citea cu atîta pasiune pe Ivan cel Groaznic pentru că era conştient de necazurile vieţii - căci acum toţi duşmanii sînt conştienţi- şi, deşi doar din punct de vedere pur istoric, aprecia oportunitatea jugului tătar şi în mod judicios nu voia să se amestece în cursul spontan al istoriei, pentru că altfel acest vîrtej de fier i-ar reteza căpăţîna.

Pierzîndu-şi sensul, noaptea se sfîrşea; dincolo de fereastra casei clădite din pămînt ziua începea de-acum să lîncezească şi cerul se acoperea cu paloarea zorilor: jilav şi istovit, se vădea pretutindeni crîmpeiul acela de pămînt încă prin nimic făcut celebru şi doar din loc în loc pe faţa lui prinseseră să se mişte şi să ţipe felurite vietăţi.

Vermo şedea nemişcat: prin fereastră, vedea paloarea matinală a lumii şi auzea forfota de început a vieţii. Totuşi, nu era acea melodie a viitorului, pe care el încerca mereu s-o surprindă; pur şi simplu, era larma obişnuită, veche de cînd lumea, larma fericită din zori, dar indiferentă şi dezolantă mai tîrziu.

Pierzîndu-şi interesul faţă de oaspete, Umrişcev se întoarse iarăşi la lectura molcomă a vremilor

270

de altădată, zîmbind uneori la o glumă de demult, alteori ştergîndu-şi cîteva lacrimi de mîhnire compătimitoare, cu atît mai mult, cu cît întîlnise descrierea tristei întîmplări cînd, odată, la înscăunarea lui Ivan cel Groaznic, din cer a început să bată cu piatră şi cu măzăriche cît grăunţele, din care pricină multe stricăciuni a avut de pătimit populaţia istorică de atunci.

— Oho, ce mai oameni şi ce mai întîmplări! spuse Umrişcev impresionat de cele citite şi continuă lectura cu glas tare: „Ţarul Ivan, odată, de Crăciun, avînd el mare mulţumire sufletească, s-a gîndit să făptuiască în Kitai-gorod[1] belşug de mîn-care. Pentru asta i-a poruncit boierului Şcekotov să aducă de unde-o şti în acel Kitai-gorod pînă la şaptezeci de negustori de *sbiten*[2], patruzeci şi cinci de cîrciumari, treizeci şi cinci de plăcintari, paisprezece meşteri la prăjit carnea şi altă asemenea armie de

meşteri, cîte unul sau cîte doi oameni pentru fiecare mîncare. Dar neguţătorii şi meşteşugarii au plătit bani grei ca să scape de asemenea dărnicie, ca să nu-şi bage nasul în ceea ce nu mai gustaseră, şi s-au înţeles între dînşii să nu mănînce pînă la moarte decît cinstita ciorbă de varză fiartă-n casele lor ori papară". Ajungînd în acest loc, Umrişcev se opri din citit şi zîmbi mulţumit:
— Păi la noi şi într-un centru raional ar fi nevoie de mai mulţi meşteri ai mîncării decît în întregul Kitai-gorod: erau minimalişti, diavolii, dacă nu le plăcea decît papara!
Nikolai Vermo se plictisise demult de omul acesta confuz. De aceea se ridică cu gînd să plece,
• Veche denumire a unui cartier de negustori din Moscova, aflat în interiorul zidului de apărare.
■ Băutură fierbinte, făcută din apă, miere şi mirodenii (rus.).

cu atît mai mult, cu cît afară pîlpîiau zorii zilei, iar în odaie nu fumega decît lampa.
— Atunci eu mă duc, spuse Vermo cu sfiiciune. La revedere.
— Du-te şi nu te băga, îi răspunde directorul. Dacă ştim ceva despre cei din vechime, asta-i pentru că ei nu s-au băgat!... Du-te, că şi eu trebuie să plec undeva, ca să-i strunesc pe unii care se bagă...
După ce inginerul ieşi, Umrişcev luă de sub masă altă carte şi-şi concentra atenţia asupra ei. Cartea era: *Negoţul cu fuioarele de cînepă în provincia Şaţk în secolul XVII.* Ii plăceau şi fuioarele de cînepă, şi lîna, şi crupele de mei, şi viaţa triburilor *meşceriene*[1] şi mordove din ţinutul Morşanskului, şi abanosul crescut în văile rîurilor, şi dorul fetelor de altădată aflate în pragul nunţii - toate acestea îl uluiau şi-i tulburau sufletul pe de-a-ntregul; se străduia să pătrundă taina şi melancolia timpurilor istorice, convingîndu-se tot mai mult că veşnice patimi şi suferinţe se iscă pe lume pentru că oamenii se poartă ca nişte prunci ce-şi bagă nasul peste tot, trecînd peste hotarele seninătăţii.
*
Vermo ieşi la lumina soarelui şi, fără grabă, o porni prin bătătura principală spre staniştile mai îndepărtate. Mulgătoare desculţe cărau de-acum doniţele cu lapte, călcînd pămîntul cu picioarele lor groase; în pragul odăii de dormit şedea un văcar bătrîn, mîncînd ceva din ceaşca pe care-o ţinea pe genunchi şi trăgînd cu coada ochiului la mulgătoare, la omul necunoscut care se apropia şi la păşunile din depărtare, pe unde trebuia să
1. De la: *meşcera* - trib finic care a locuit pe vremuri în zona bazinului fluviului Oka.
hălăduiască toată ziua şi să-şi închipuie cîte şi mai cîte, deoarece în ţinuturile nedesţelenite văcarii nu prea au ce face şi le trec prin cap felurite gînduri. O dată cu Vermo, din curtea sovhozului ieşise o femeie, care o pornise întîmplător alături de el. Avea un oarecare farmec, dar, pare-se, era simpluţă şi încrezătoare, întrucît, din mers, îl cerceta pe Vermo la modul obiectiv, ca pe un lucru, nici duşmănoasă, dar nici binevoitoare. Insă Vermo se şi simţea stingherit, ca orice om a cărui inimă trăieşte întotdeauna sub presiunea iubirii acumulate şi care, poate, chiar fără să fi cunoscut femeia, se şi teme ca nu cumva să dispară în direcţia neştiută a propriei pasiuni, neglijînd misiunea înaltă pentru care ar trebui să se păstreze. însă în taină, cu inima strînsă, Nikolai Vermo era în stare să-i îndrăgească pe toţi oamenii deodată, pentru că mai demult în trupul lui mustea viaţa infinită. îi aruncă femeii o ultimă privire - acum era într-adevăr bună şi frumoasă: părul negru, pîrguit în stepa fierbinte, îi acoperea capul şi se prelingea spre ochii în care strălucea lumina fermă a sentimentului propriei existenţe; gura ei modestă, întredeschisă (datorită atenţiei pe care i-o acorda străinului) lăsa să i se vadă dinţii puternici, înnegriţi pentru că nu se întîlneau nicidecum cu periuţa Şi praful de dinţi; sînii îi respirau larg şi răbdători, pregătiţi să alăpteze pruncii, să-i îmbrăţişeze Şi să-i iubească, pentru ca aceştia să crească mari. Tulburarea îi dădea curaj lui Vermo, aşa că timiditatea îi trecu, şi el îi

spuse femeii, cu glas horcăit, Parcă străin:
— Ce urît mai e şi pe lumea asta cîteodată!
— Cum să fie urît ? rosti femeia. Nici noi nu Prea avem încă parte de bucurie, dar, oricum, de mult nu mai e urît...
Inginerul se opri, nici însoţitoarea lui nu-şi continuă drumul, aşa că el, nemişcat, o putu privi

iarăşi, de data asta din cap pînă în picioare pentru că şi corpul adăposteşte chintesenţa omului. Acum ochii femeii erau senini şi prudenţi; dincolo de trupul ei nu mai era ţipenie de om, nu se zărea decît lumea aceea senină şi pustie, ale cărei însuşiri se concentrau acum în omul acesta mic, cu părul negru. Femeia stătea în faţa tovarăşului ei de drum şi tăcea, fie într-adevăr nepricepînd nimic, fie din şiretenie.
— Viaţa-i urîtă pentru că sentimentele noastre nu se împlinesc, spuse Vermo, şi glasul îi răsună surd în spaţiul imens, scăldat în soare, acoperit de fumul iscat de focurile ciurdarilor. Te uiţi la cineva, chiar la un necunoscut, şi-i zici în gînd: tovarăşe, vino să te sărut. Dar el îţi întoarce spatele şi-ţi spune că lupta de clasă încă nu s-a sfîrşit, că din pricina chiaburilor buzele voastre nu se pot întîlni...
— N-o să întoarcă spatele, spuse femeia.
— Dumneata, de exemplu ? o întrebă Vermo.
— Da, eu, de exemplu, spuse sovhoznica. Vermo o îmbrăţişa, strîngînd-o îndelung la piept,
simţindu-i căldura, sorbindu-i freamătul trupului viu şi întărindu-şi convingerea că lumea închipuirilor lui seamănă a realitate şi că amarul vieţii e un nimic.
Inţelegînd minuţios toate acestea, Vermo privi de aproape chipul femeii, ea închise ochii, iar el o sărută pe buze. încredinţîndu-se încă o dată de autenticitatea stării sale şi strîngînd-o uşor la piept pe fiinţa de alături, Vermo voi să se retragă, păstrîndu-şi neştirbită fericirea căpătată, însă femeia îl strînse şi ea la piept şi-1 sărută la rîndul ei.
— Ai şi început să te bagi ? întrebă de aiurea un glas întristat şi uitat.
Cît timp cei doi nu se priviseră decît unul pe altul, de ei se apropiase călare un al treilea, Umrişcev, şi încă de departe rîsese de ciudatul fenomen al sărutului în stepă.

— Femeia asta mi-a plăcut foarte mult! îi răspunse Vermo, simţindu-se iarăşi năpădit de urît la vederea lui Umrişcev.
— N-are decît să-ţi placă, dar nu te băga! îl sfătui Umrişcev. Dacă-ţi place, dă-te la o parte şi nimeni n-o să se înfrupte din comoara ta: ia gîndeş-te-te...
— Vezi-ţi de drum, Umrişcev, îi spuse femeia. La o staniţte s-a spînzurat o mulgătoare. Vin şi eu ca să-ţi cer socoteală.
— Hai, vino, încuviinţă bucuros Umrişcev. Numai că n-am de gînd să-mi bag nasul în psihiatria voastră femeiască.
— O să-ţi dau eu brînci şi-o să ţi-1 bagi atît de adînc, încît n-ai să ţi-1 mai poţi scoate, îi spuse femeia cu glas ameninţător.
— Nu mă bag, femeie! replică Umrişcev. De cinci ani sînt membru de partid şi n-am avut nici o mustrare. Şi asta pentru că nu m-am băgat în treburile altora şi n-am vrut să aflu ce cugetă alţii. Şi-o să fiu membru de partid încă douăzeci de ani, pînă ajungem în comunism, şi n-o să am o pată cît de mică. Aşa că nu-mi duce mie grija, Bostaloeva Nadejda!
Umrişcev plecă numaidecît, iar femeia, Nadejda Bostaloeva, mai stătu un timp nemişcată, gîn-dindu-se acum nu la tovarăşul din imediata ei apropiere, ci la mulgătoarea moartă; însă ochii îi rămăseseră neschimbaţi, ca atunci cînd se împrietenise cu Vermo.
în drum spre staniţte, inginerul află că prietena care-1 însoţeşte este secretarul celulei de partid a staniştii şi că aici îi e greu, uneori chinuitor de greu, că adesea chiar îi e frică, însă acum n-ar ^ai putea suporta să trăiască lesne în ţara fericirii noastre proletare.
Bostaloeva mergea pentru prima dată la sta-[m]Ştea aceea, pînă acum lucrase la altă staniţte, dar în ultimul timp aici munca îi devenise deosebit

275
de anevoioasă şi complicată - fostul secretar al staniştii se demoralizase cu totul şi comitetul de partid a trimis-o aici la „Ocolul Reproducătorilor" pe ea, adică pe Nadejda Bostaloeva, cu misiunea de a distruge şi băga-n mormînt duşmanul de clasă, care încă se împotriveşte.
*
Staniştea „Ocolul Reproducătorilor" se găsea în albia unui pîrîiaş străvechi, secat de vreo mie de ani. Două sălaşe din pămînt alcătuiau adăposturile păstorilor pe timpul iernii, iar vara, pe vreme ploioasă, drept bîrloguri aveau dovlecii uriaşi, scobiţi, care erau împrăştiaţi prin toată stepa din împrejurimi.
Judecind după peisajul vizibil cu ochiul liber, staniştea era bine şi cu chibzuinţă amplasată: de jur împrejur, cale de zece verste, cîmpia era netedă ca-n palmă, de parcă ar fi adormit pentru vecie, neajutorată şi de nimic ocrotită de viscolul iernii şi de toate vînturile pustietăţii; doar într-un loc cîmpia se afunda în pămînt, şi acolo se putea bănui un oarecare adăpost în faţa dezlănţuirilor viforului; scobitura era albia săpată de un pîrîiaş străvechi, acum spulberată de vînturile uscate, care astupaseră cu aluviuni pînă si ultimul izvor istovit, amuţit pentru totdeauna. Insă monumentele rîului, sub forma unor grămezi de nisip, încă se mai găseau în curtea staniştii şi, ca să fie cumva cultivate, în nisip fuseseră înfipte vergi de salcie roşie şi de salcie mirositoare, iar între vergi şi brusturii crescuţi de la sine erau împrăştiate uriaşele tigve pentru dormit.
„Ocolul Reproducătorilor" avea în inventar patru mii de vaci, fără a mai socoti taurii, caii, boii şi celelalte vietăţi mărunte sub forma accesorie de iepuri, oi, găini şi de alte asemenea fiinţe. Deci,
276
staniştea era ea însăşi un sovhoz de carne puternic, o sursă sigură pentru aprovizionarea cu carne a proletariatului.
Cînd Vermo şi Bostaloeva abia păşeau în curtea ocolului, Umrişcev era de-acum stăpînul întregii stanişti şi, după cum îi nimereau în cîmpul vizual, verifica toate elementele gospodăriei. în stînga şi în dreapta directorului se aflau doi oameni, zootehnistul Visokovski şi şeful de cireada Afanasi Bojev.
— Trebuie să funcţionaţi ca două piese componente ale mele, să nu vă băgaţi nicăieri fără directivele mele, le spunea Umrişcev din mers.
— Pricepem, Adrian Filippovici, vedem şi noi că situaţia-i critică! îi răspundea bucuros şi chiar cu plăcere Bojev, lăţindu-şi un zîmbet pe faţa lui senină şi cinstită, pe care licăreau doi ochi binevoitori, deschişi la culoare, precum întinderea stepei.
Visokovski tăcea. El pur şi simplu iubea vitele şi chiar se pregătea să se transfere în sfera creşterii animalelor de rasă, ca să educe şeptelul pentru perpetuarea speciei, nu pentru uciganie; zootehni-cianul era uscat la trup, poate din pricină că mînca mai mult lapte, peşte de crescătorie şi casă, arareori punînd în gură cîte o bucăţică de carne de vită. Era un specialist de o rigoare austeră, fiecare animal interesîndu-1 nu numai ca greutate şi productivitate, ci, în acelaşi timp, şi ca stare sufletească subiectivă. Datorită acestor calităţi, se bucura de preţuire în cadrul asociaţiei zootehnice şi era plătit cu bani buni, pe care el, neavînd rubedenii, îi cheltuia ca să-şi răsfeţe animalele Preferate: de pildă, cumpăra stofă de lînă şi cu mîna lui cos6a ciorapi de iarnă pentru iepuri, îi trata pe tauri cu gogoşi săraţi; construise o seră din sticlă, pe care o încălzea cu o sobă, ca să aibă unde creşte în timpul iernii iarba pentru tainul viţeilor mai răsăriţi,.care se saturaseră de lapte;
277
de altfel, Visokovski făcea o mulţime de fapte bune de dragul obiectului muncii sale.
Umrişcev îşi continua critica staniştii. Intrînd în bucătărie, a gustat pîinea şi le-a spus subordonaţilor direcţi: „A se coace pîine mai gustoasă I Toţi s-au declarat de acord. Ieşind în curte, a căzut brusc pe gînduri şi le-a dat lui Visokovski şi Bojev indicaţia: „A se medita serios asupra formelor şi neajunsurilor". Bojev şi-a notat pe loc în carneţel aceste cuvinte. Văzînd un om care-şi căuta liniştit de drum, Umrişcev a rostit: „A se intensifica disciplina muncii". Curînd, dintr-o anumită pricină, s-a oprit şi a arătat în jos: „A se smulge firul de iarbă de pe

cărare, întrucît loveşte picioarele şi-i deranjează pe cei care cugetă intens".
Bojev a dat să plece ca să nimicească firul de iarbă, însă Umrişcev 1-a oprit: „Nu te apuca de-o treabă fără să te gîndeşti. Mai întîi scrie ce ai de făcut, apoi studiază problema. Eu am spus ceva în principiu, nu m-am referit doar la firul ăsta de iarbă, ci, în general, la toate firele de iarbă din lume". Bojev îşi nota zorit în carnet, iar Visokovski mergea pur şi simplu pe-alături, fără să spună şi fără să facă nimic. Curînd, pe cărare a dat buzna un iepure şi, brusc, înspăimîntat, nu a mai putut să fugă, ridi-cîndu-se pe labele din spate şi întorcîndu-şi botul drept către oameni.
— Simpatic animal! 1-a evaluat Umrişcev.
— Da, nimic de zis, e frumuşel, Adrian Filippovici! a încuviinţat Bojev.
De undeva de aproape apăru o scroafă, care veni pînă la Umrişcev şi dădu puţin din coadă, lucru care de asemenea i-a plăcut directorului, făcîndu-1 să laude şi acest animal.
Insă mai apoi, ajungînd în biroul lui Visokovski, Umrişcev se simţi iarăşi scuturat de furie. într-adevăr, fiecare palmă de loc era cît se poate de murdară, se vedeau urme lăsate de trecerea unor animale mari, ca şi cum aici ar obişnui să vină taurii cu
278
treburi, aplecîndu-şi coarnele cînd intră pe uşă; hîrtiile zăceau sub sticlele cu urina vacilor bolnave, pereţii nu erau împodobiţi decît cu nişte tabele hărtănite conţinînd diferite date globale, iar pe scaunul de lîngă perete, precum un musafir, şedea tolănit un godac.
— Asta-i înaltă trădare! urlă Umrişcev în birou. Dumneata terfeleşti autoritatea conducerii noastre! strigă el înspre Visokovski. Aici nici vitele nu te respectă şi vrei să fii în fruntea unui colectiv de oameni ai muncii! Pentru asemenea birouri sancţiunea cea mai potrivită-i desfacerea contractului şi încondeierea în cartea de muncă.
— Mai încet, şefule, îl rugă Visokovski. Vorbiţi mai încet, căci oricum vă aud.
— Ar trebui să-ţi dau peste cap cu un hidro-meteorit, ca să simţi şi tu ceva! îi răspunse Umrişcev, ceva mai încet.
— Hidrometeoritul e o ploaie, tovarăşe Umrişcev, declară Visokovski cu indiferenţă.
— Am în vedere ploaia aceea, explică Umrişcev, care-a căzut pe vremea lui Ivan cel Groaznic, ploaia aceea cu piatră, istorică!
Apoi Umrişcev îi porunci lui Bojev să-1 cheme pe fierarul ocolului Kemal, pe socotitorul surdomut Tişkin, pe delegatul sindicatului, pe bătrîna Federatovna şi, în plus, pe Bostaloeva, dimpreună cu cine ştie de ce rătăcitul pe-acolo inginer-muzi-cant. Cîteodată lui Umrişcev îi plăcea să adune, ca pe-o grămadă de neamuri, întregul aparat aflat în subordinea lui şi să vorbească cu fiecare ca de la om la om, fără a mai stabili vreo ordine de zi.
*
Bostaloeva intrase în noua ei locuinţă, iar Vermo rămase la uşă. Locuinţa era o hardughie Provizorie, clădită din pămînt şi acoperită, pentru niai multă siguranţă, cu brazde de iarbă.
279
In partea dreaptă a odăii cu pereţii din pămînt, zăceau cufundate în somn mulgătoarele şi îngrijitoarele de viţei, iar în stînga sforăiau păstorii, sacagiii, fîntînarii, montatorii, studenţii veterinari şi toţi cei de alte profesii; unii şedeau pe duşumeaua de pămînt şi scriau tovarăşilor lor de departe sau citeau cărţi, desenau grafice şi cugetau cu fruntea sprijinită în palmă.
Tot aici, în tinda hardughiei, pe masa cea mare, destinată cercurilor ştiinţifice, era întinsă moarta. Era acoperită cu o stofa roşie, însă o bătrînă mărunţică ridicase un colţ de la căpătîiul moartei şi, cu cealaltă mînă, îi mîngîia faţa rece.
— E Aina? o întrebă Bostaloeva pe bătrînă.
— Păi cine să fie ? răspunse iritată bătrînica rotofeie ca un butoi, arătîndu-şi faţa rotundă, pre cum un iezer ce seamănă cu un dos de farfurioară
Vermo se apropie şi el ca s-o vadă pe moartă O fată oacheşă, kirghiză după toate aparenţele, era culcată pe spate, avînd faţa tristă, îmbătrînită şi gura deschisă din pricina ultimei dureri încercate. Bostaloeva ridică stofa de pe moartă şi

începu să-i pipăie trupul de parcă ar fi căutat urmele morţii şi locul tainic din pricina căruia fata pierise. Inginerul se aplecă şi el deasupra răposatei: îi privi trupul mustind de feminitate, care se şi pregătise să zămislească prunci, se uită la mîinile e răbdătoare de truditoare, încrucişate acum făr" vlagă pe pîntece; Vermo recunoscu pînza din car era făcută cămaşa: asemenea cupoane primea pretutindeni, ca premiu, fruntaşele în producţie simţi mirosul încă persistent al transpiraţiei şi a altor asemenea reziduuri ale vieţii de-acum stinse, consumate în trudă; însă semnele morţii nu se vedeau nicăieri.
Atunci Bostaloeva răsuci gulerul Ainei şi toţi văzuseră, de jur împrejurul gîtului, o cicatrice neagră şi uscată - urma lăsată de funia care retezase gîtlejul şi tăiase respiraţia fetei.
280
în clipa aceea veni Afanasi Bojev, ca să-i cheme pe Bostaloeva şi pe inginer la şedinţă.
— Parcă n-aţi şti că miliarde de oameni au murit fără nici un folos, le spuse Bojev. Iar voi staţi şi jeliţi o femeie! Parcă n-au mai rămas destui oameni pe pămînt!... Fie-vă milă măcar de mine, dacă în sufletele voastre se zbuciumă liberalismul putred!
Bătrînă, care se afla încă în încăpere, declară:
— Nu toţi trebuie jeliţi, mulţi chiar trebuie omorîţi...
Rostind aceste cuvinte, bătrînă truditoare îşi întoarse capul ca să-şi ascundă durerea, iar ceilalţi tăcură, nepricepînd unde voise să bată. Apoi plecară la şedinţa de conducere a staniştii.
Cînd Bojev îi aduse pe Bostaloeva şi pe Vermo, Umrişcev vorbea mult, fără să ştie nici el ce anume, simţind doar un fel de căldură în suflet. In faţa celor prezenţi, dezvolta felurite imagini ale unor iniţiative; de exemplu, avea de gînd să organizeze în aşa fel activitatea staniştii, încît fiecare să tacă tot timpul, să-şi facă - în ordinea stabilită o dată pentru totdeauna - datoria lui limitată, paşnică şi să nu se bage nicăieri.
— Pe fiecare om al muncii trebuie să-1 facem proprietarul unei mici împărăţii a muncii, în care el să scormonească neîncetat şi să fie fericit, dădea glas Umrişcev imaginaţiei sale. Unul, de pildă, rîneşte gunoiul, drege în stepă puţurile cu ghizdu-rile din bîrne, altul, pur şi simplu, gustă laptele, dacă-i acru sau nu, adică fiecare îşi face treaba în mod planificat şi nu se bagă unde nu-i fierbe oala. Consider că o asemenea orientare ne va da posibilitatea, atît mie, cît şi celorlalte cadre de conducere, [s]ă ne debarasăm de treburile curente, care pe [a]tunci cred că vor înceta a mai fi curente. Ar fi timpul, tovarăşi, să facem în aşa fel, încît masele [s]â nu se agite fără rost, ci prin însăşi grija lor să Cădească comunismul.
281
Participanţii la şedinţă tăceau. întristată de-acum, cu obrazul sprijinit în palma cărămizie, bătrîna Federatovna ştia ce trebuie să gîndească şi se uita la Umriscev ca la un ticălos.
— Ce se petrece aici? întrebă Bostaloeva. Ce analizăm şi care-i ordinea de zi?
— Nu înţeleg nimic, îi explică Visokovski, abia stăpînindu-şi furia. îiitrebaţi-1 pe tovarăşul director: dumnealui trebuie să ştie.
Dispreţuindu-1 pe Umriscev, Visokovski începuse să răspîndească în jur răceala sentimentului său, extinzîndu-1, poate, asupra personalului de conducere din întreaga zootehnie sovietică. Bostaloeva înţelese acest lucru.
— Şi acum ascultaţi-mă mai departe, spuse Umriscev. Există încă o mulţime de chestiuni neelucidate, pe care le-am studiat în presa veche şi în cea sovietică. Femeile care lucrează în agricultură nasc primăvara, muncitoarele forestiere -în mijlocul verii, păstoriţele - spre toamnă, şofe-riţele - iarna, montoarele se descotorosesc de plozi cam prin martie, iar mulgătoarele în martie abia îi prăsesc. Cam tîrziu, porumbiţelor, plămădiţi pruncii: vara-i prea cald ca să porţi copii în pîntece!
— Ia nu ne mai bate la cap, neică! se înfurie bătrîna. Drept e că ni-i greu pe arşiţă, dar noi îndurăm şi-o scoatem la capăt.
Abia acum Umriscev îşi îndreptă privirile asupra bătrînei, şi figura lui îngîndurată capătă brusc o expresie de duioşie şi bunăvoinţă.

— Bătrî-ni-co! spuse el cu adîncă blîndeţe.
— Bătrî-ne-lu-le! rosti bătrîna, la fel de duios.
— Ce, mai exişti ?
— Păi ce mi-a mai rămas de făcut, neică? îJ răspunse bătrîna cu vorbe limpezi. Iaca m-ai» deprins cu viaţa şi trăiesc.
— Şi viaţa-ţi place, nu ţi se pare cumva ciU' dată?
282
— Nu mi se pare... nu mă tem decît de intervenţie... Mă chinuieşte nesomnul - toată republica răsună de-atîtea bubuituri şi ciocănituri, că n-ai cum să adormi!
Umriscev chiar se miră:
— Intervenţie?! Ştii tu ce înseamnă vorba asta? Ce-ţi tot bagi nasul prin toate cuvintele?...
— Ştiu, neicuşorule. Sînt o bătrîna cultă şi ştiu tot.
— Pare-mi-se că te cheamă Kuzminişna, nu? începu Umriscev să se lămurească.
— Nu, neicuşorule, îi răspunse bătrîna. Sînt Federatovna. Kuzminişna am fost înainte vreme.
— Nu cumva ai devenit cultă doar aşa, formal ? se interesă Umriscev, cu o urmă de îndoială în glas.
— Nu, neicuşorule, mi-s cultă cu-adevăratelea, îi răspunse Federatovna.
Umriscev se ridică în picioare, vădindu-se emoţionat pînă-n adîncul inimii.
— Vino să te sărut! Draga mea, bătrîna savantă! spuse el sărutînd-o de cîteva ori. Niciodată nu te-ai băgat în treburile altora, ai ajuns la bătrî-neţe şi, precum un ostaş, te-ai ridicat împotriva tuturor stihiilor naturii!
— Şi împotriva duşmanului de clasă, neicuşorule! îl corectă Federatovna. împotriva ta, a lui Bojev Afanas şi împotriva acelora care s-or mai [a]răta... Văd tot ce se întîmplă împrejurul meu, îmi bag nasul peste tot, nu-i las pe nemernici [s]ă-şi facă mendrele...
— Spune, bunico! o rugă cu bucurie Bostaloeva. Ordine de zi n-avem, şi tu ştii toate faptele.
— Păi asta-i, că tocmai faptele nu le ştiu! oftă [ba]trîna, stăpînindu-şi ciuda. îmi iubesc republica, [Zl] Şi noapte umblu prin tot locul şi pipăi ce este ?* ce nu este... Păi, dacă nu eram eu, ţăranii [ne]înscrişi în colhoz de mult ar fi schimbat vacile
283
lor mîrşave cu ale noastre şi n-ar fi ştiut nimeni; iar cine-ar fi aflat ar fi tăcut, căci cui i se rupe inima de republica noastră federativă ? Fiecăruia i se rupe inima gîndindu-se la pielea lui.
în timp ce bătrîna vorbea, Bostaloeva îl privea pe Nikolai Vermo; inginerul se făcea tot mai palid şi mai posac; sufletul lui lupta cu disperarea care-i demonstra că viaţa-i urîtă şi că oamenii nu-şi pot birui nebunia lor derizorie, ca să creeze viitorul. Cînd începu să vorbească Bojev - din inimă, cu figura sinceră, lipsită de prefăcătorie, cu ochii simpatici strălucind de limpezime proletară - Vermo se simţi mai întîi mulţumit, însă, mai tîrziu, pri-cepînd tot sensul vicleniei lui Bojev, se întoarse cu spatele şi începu să plîngă. Fiind aproape, Federatovna se duse la inginer şi-i ştersese lacrimile cu palma ei uscată.
— Ajungă-ţi, îi spuse bătrîna. Altfel vine capitalismul şi-ţi desparte sufletul de puterea sovietică. Las' că-i sfărîmăm noi, numai usucă-ţi ochii...
Toată adunarea părea nedumerită. Doar Bostaloeva zîmbea şi dorea să afle din ce pricină se spăşeau Umrişcev şi Bojev, căci bătrîna Federatovna nu-i învinuise decît cu vorbe goale; la urma urmei, băbuţei îi putea da ghes şi propria ei bătrîneţe, nu numai nemulţumirea cauzată de lupta de clasă.
Cuprins de-o furie tăcută, Bojev scrîşnea din dinţi: pricepuse de îndată ce greşeală teribilă săvârşise speriindu-se de învinuirile molfăite în gura ştirbă a bătrînei: nimeni dintre cei de faţă nu ştiau cum stau lucrurile în realitate. Iar Umrişcev cugeta mut în sinea lui: „Toată viaţa m-am străduit să nu mă bag şi uite cum mi-am deşertat sacul pocăinţei şi mi-am tăiat craca de sub picioare! Cine naiba ţi-a dat directive să te bagi ? Ia spune, rogu-te, cine ? Să fi trăit şi tu în tăcere şi mizerie, cum trăiesc celelalte două miliarde!"
284
Izbucnind în rîs, Bojev le propuse să treacă la chestiunile curente, întrucît bătrîna Federatovna ştie foarte bine că singura dorinţă a lui şi a lui Umrişcev a

fost să-i facă o plăcere merituoasei bătrîne a sovhozului şi, deci, să n-o contrazică. E clar că au adoptat această poziţie din respect faţă de îndelungata vechime în muncă a Federatovnei, nicidecum de dragul cine ştie căror serioase chestiuni ideologice.
Iar Umrişcev bîigui abătut că el de mult nu mai poate greşi, întrucît pentru făptuirea operativă a unei greşeli trebuie, totuşi, să te bagi în ceva sau undeva, pe cînd el, de foarte multă vreme, nu mai are tangenţe cu nimic, mai ales cu probleme de viziune asupra lumii.
— Tovarăşi, în timp ce noi am stat aici, afară s-a făcut noapte, spuse Umrişcev în încheiere. Observaţi că-i destul de bine în această privinţă. Apoi uitaţi-vă la această bătrîna sovietică (arătă spre Federatovna) şi spuneţi: oare nu reprezintă amurgul capitalismului, contopit la miazănoapte cu zorii socialismului ? Şi oare nu ne face plăcere să-i spunem o vorbă plăcută Federatovnei noastre, acestei blajine mătuşi a întregului viitor, acestei soacre a întregului trecut? Fie ca vorbele noastre să o mîngîie la bătrîneţe!
Auzind aceste cuvinte, de la locul ei, Federatovna îl înşfacă pe Umrişcev de barbă, gest la care directorul nici măcar nu ţipă, punîndu-şi în gînd să îndure totul pînă la sfîrşit, bucuros că a scăpat cu supliciul cel mai uşor; Bojev însă o cuprinse imediat Pe bătrîna în braţe, îngropînd-o pe de-a-ntregul ui strînsa-i îmbrăţişare - vrînd astfel s-o potolească blînd, dar şi să-1 apere pe Umrişcev. Insă, [r]asucindu-se spre el, Federatovna îi trase o scatoalcă peste obraz, iar Bojev nu îndrăzni să se supere. Toate acestea au avut urmări în sensul că Peste noapte, ţinînd cont de epocă, Bojev distruse
285
toţi dovlecii-dormitor, pentru ca astfel să-şi amelioreze situaţia politică şi să atenueze si această pacoste a vieţii.
*
A doua zi sicriul mulgătoarei Aina a fost dus pe umeri de doi păstori aflaţi în zi liberă. în urma sicriului păşea prietena răposatei, delegata sindicatului, care o conducea pe ultimul ei drum, deşi Aina nu-şi plătise cotizaţia; din cortegiu mai făcea parte fierarul Kemal, care ofta tot timpul din pricina unei forţe inexprimabile în sunete articulate ; apoi veneau Umrişcev şi Bojev, iar la cîţiva paşi într-o parte păşea Nadejda Bostaloeva, ţinîn-du-1 de mînă pe Memed, micuţul frate al Ainei. înaintea sicriului păşea Vermo. Un văcar avea o armonică cromatică pe care i-o dăduse lui Vermo, pentru ca muzica să o însoţească pe răposată.
Pînă la groapă drumul era lung, de vreo două verste; prietenul Ainei, fierarul Kemal, alesese pentru mormînt un loc uscat şi nisipos, pentru ca trupul fetei să rămînă cît mai mult timp neatins de putreziciune.
Cînd s-au îndepărtat de stanişte, Nikolai Vermo a început să cînte după ureche *Appassionata* de Beethoven; în timp ce cînta, simţea şi bucurie, şi împlinirea victoriei, şi dorinţa de a se răzbuna pe lumea întreagă pentru că a lăsat fără apărare făptura cărată acum în urma lui. Cumplită şi gingaşă, fiinţa vieţii fremăta în muzica lui, deoarece nu-şi atinsese scopul în realitate, şi Vermo păşea acum fericit, conştient de faptul că această fiinţă tainică şi febrilă este însuşi bolşevismul. Muzica răsuna acum nu numai în sfera artei, ci chiar şi în această stanişte de vite, însufleţită fiind de munca celor săraci, veniţi din toate spaţiile lipsite de speranţă ale pămîntului.
286
Din cerul pustiu, soarele lumina pămîntul şi cortegiul funerar; pulberea albă a nisipurilor eoliene se învîrtea în înaltul atmosferei ca un vifor neauzit de aici, de jos, iar razele soarelui se strecurau pînă la suprafaţa pămîntului, tulburi şi istovite, de parcă ar fi trecut printr-un nor de lapte. Arşiţa si urîtul se întindeau pe faţa acestei stepe aralo-cas-pice: chiar şi vacile ieşite la păscut încremeneau disperate sub înrîurirea melancolică a naturii şi, în minţile lor, rumegau cine ştie ce deliruri. Vermo, care transforma momentan factorii exteriori în sentiment interior, se gîndi că lumea trebuie primenită cît mai repede cu putinţă, deoarece pînă şi animalele au început să-şi iasă din minţi. împovărat de această deprimare, Vermo o întrebă pe Bostaloeva la ce se gîndea în timpul cîntecului.
— Vedeam parcă în închipuire o luptă, vedeam cum ne războim cu chiaburii şi

cum muzica era de partea noastră! îi răspunse femeia.
Apoi Vermo cîntă şi o compoziţie proprie, care exprima speranţa că e aproape acea zi a vieţii, cînd va fi nimicit şi ultimul mişel de pe pămînt. întotdeauna Vermo nu numai că-i dorea omenirii un destin fericit - pe care nici nu încerca să şi-1 închipuie - ci, în plus, nădăjduia că odată şi-odată vor pieri toţi duşmanii oamenilor muncii şi ai creaţiei.
De aceea muzica lui era simplă şi sfredelitoare, sunînd aproape la fel de expresiv ca şi cuvintele spuse la mînie. Chiar şi compusese cîndva o astfel de piesă muzicală, mînioasă, pe care o cîntă atunci cînd sicriul fu dus lîngă groapa săpată în nisipul stepei. Umrişcev şi Bojev nu înţelegeau nimic din Muzica lui Vermo, credeau că sunetele exprimă Jalea şi plîngeau şi ei oareşicum, din bună-cuviinţă.
La gura gropii şedea de-acum Federatovna, Privind în adîncul pămîntului. Nu se temea de foarte, se mira numai la gîndul: unde se va mistui
287
forţa ei activă dacă va trebui să moară şi a cui inimă bătrînă va mai suferi pentru treburile sovhozului ?
— Da' tu de ce plîngi aşa puţin? îl întrebă ea pe Bojev. Iote ce uscăţel mi-ai venit!
— Vîntul îmi usucă lacrimile, Mavra Federatovna, îi explică Bojev.
— Vîntul ? se miră Federatovna. Păi întoarce-te în partea de unde nu bate şi plîngi!...
Bojev se întoarse cu spatele şi încercă să plîngă suplimentar, trecîndu-şi palma de la frunte spre obraji; însă după un timp Federatovna se apropie de el, îşi plimbă palma peste faţa lui, încercă cu limba umezeala lacrimilor şi-1 demască:
— Zici că astea-s lacrimi ? Păi nu-s sărate! îţi împingi pe ochi sudoarea de pe frunte, sămînţă de chiabur ce eşti!
— Zău că-s lacrimi, Mavra Federatovna! încerca Bojev s-o convingă. Limba dumitale nu simte.
— Limba mea să nu simtă ? îl luă la rost bătrîna. Păi, chiar dacă ar fi simţit, nici ei nu i-aş fi dat crezare, căci eu nu mă încred decît în mintea mea şi în partidul bolşevicilor!...
In clipa aceea Aina fu depusă pe marginea gropii. Toţi cei veniţi s-o petreacă stăteau împrejurul răposatei şi-i priveau chipul mîncat de arhaicele puteri ale morţii, care ajunsese să semene cu faţa Federatovnei.
— Cu bine, fiica mea! spuse Federatovna şi, aplecîndu-se, o sărută pe Aina; se vedea că trupul bătrînei ajunsese aproape la capătul puterilor din pricina slăbiciunii, a grijilor şi a urii faţă de duşmanul încă viu şi activ. Nadejda Bostaloeva o sărută de cîteva ori pe tînăra kirghiză, iar Umrişcev îi atinse doar fruntea cu palma şi rosti:
— N-are rost să jelim sau să ne mirăm: moartea e întotdeauna prezentă în lucrările curente ale istoriei!
288
Vermo fu penultimul care-şi luă rămas-bun de la Aina: sărutînd-o, se gîndi că, dacă fata n-ar fi murit, ar fi putut s-o ia de nevastă. însă Afanasi Bojev, aplecîndu-se ultimul deasupra moartei, începu să plîngă sincer.
— E înspăimîntat, de-aceea-şi dă silinţa, n-are-n el nici un pic de jale! defini Federatovna eforturile lui Bojev.
însă Bojev îşi săltă chipul şi toţi văzură că fruntea îi e înnegurată de o tristeţe sinceră. Fierarul Kemal coborî în groapă şi ceilalţi sloboziră sicriul; Kemal îl aşeză cît putu de bine pe fundul gropii şi-i bătu capacul în cuie, despărţind-o pe vecie pe răposată de duşmani şi de tovarăşi, de toată viaţa pe care Aina şi-o dorise ca tînără fată şi comso-molistă.
Fratele Ainei, Memed, care nu plîngea după soră-sa, pentru că i se părea înspăimîntătoare şi străină, se apropie de Bojev şi-i spuse:
— Nene, funia ta a rămas pe ea. Era încinsă cu ea împrejurul pîntecului. Mai bine i-ai lua-o.
Kemal deschise iute sicriul şi dezlegă cingă-toarea moartei. Era o funie răsucită, dintre acelea din care se împletesc biciurile. Kemal îi întinse repede funia lui Bojev şi închise capacul a doua oară.
— O durea şi tu o băteai! îi spuse, cu indiferenţă, Memed lui Bojev, privind funia răsucită. Uite că a murit, iar tu ai rămas cu funia!

*
în staniştea „Ocolul Reproducătorilor" venise multă lume. Un ins de la Moscova, membru în conducerea Asociaţiei Zootehnice, şi un slăbănog, secretarul comitetului raional de partid din oraşul [Ce]l mai apropiat; amîndoi efectuau o aşa-zisă [ln]specţie în profunzime a întregului sovhoz de
289
>.
carne; iar Umriscev se simţea în largul lui şi l[e] dădea şefilor felurite explicaţii, cu care încerca să-i încuie.
— A fost introdusă în sovhoz lozinca dumneavoastră „Să nu te bagi"? îl întrebă pe Umriscev secretarul comitetului raional.
— Desigur că a fost! răspunse cu dragă inimă Umriscev. Cu cît întrebarea era mai primejdioasă, cu atît mai binevoitor şi mai amănunţit îşi formula el răspunsurile. Uite: Bojev s-a dat la Aina, a omorît-o şi s-a nenorocit şi el. Această lozincă, dragă tovarăşe, umblă prin lume încă de pe timpul lui Ivan cel Groaznic, despre care se ştie că a fost un om profund; n-ai decît să te uiţi la datele istoriei! Dacă vrei, pot să-ţi dau să citeşti.
— Nu vreau! spuse secretarul. Dar spuneţi-mi altceva: cît lapte s-a pierdut zilnic în sovhoz ? Cît lapte de la vacile sovhozului au muls mîinile chiaburilor din împrejurimi şi ale individualilor înstăriţi? Puteţi răspunde?
— Ba bine că nu! îi comunică Umriscev. Bătrîna noastră Federatovna şi-a băgat nasul peste tot şi mi-a spus că-i vorba de vreo mie de găleţi. Şi dacă nu şi-ar fi băgat nasul, nici ţie nu ţi-ar fi trecut aşa ceva prin minte şi nici nu te-ai fi gîndit la o asemenea întrebare.
— Bine, rosti calm secretarul, luptîndu-se tăcut cu propria sa inimă. Cîte vaci din sovhoz au fost înlocuite de chiaburi cu vitele lor sterpe ? Cu ajutorul lui Bojev, desigur?
— în socoteala asta nu m-am băgat, îi răspunse Umriscev cu precizie. Am adoptat o tactică profundă şi am dus o politică destul de principială. Şi anume: şi chiaburii, şi săracii, şi oricine-ar vrea 1 n-au decît să schimbe cîteva din vitele lor cu ale noastre. Chiaburul va fi deschiaburit, săracul va intra în colhoz şi, mai devreme sau mai tîrziu, întregul şeptel al sovhozului va ajunge tot în
290
sectorul proprietăţii socialiste. La drept vorbind, chiar pe această cale se manifestă influenţa benefică, gospodărească şi călăuzitoare a sovhozului asupra remorcii sale colhoznice! Acum pricepi ?
— Sînteţi un ticălos şi un tîmpit, spuse încet secretarul, făcîndu-se palid din pricina suferinţei pe care încerca s-o arate. Chiaburul o să taie vitele noastre de rasă, iar de pe urma vitelor voastre ordinare n-o să avem parte decît de pagube şi de molime.
— Cum, adică, poţi vorbi de vitele voastre şi de ale mele? îl întrebă Umriscev. Singura mea proprietate e sub formă de idei, nu de vite şi, în plus, am în buzunar carnetul de partid. Aşa că, frăţioare, ai grijă unde-ţi bagi nasul!
— Aveţi dreptate, cînd ziceţi că aveţi în buzunar carnetul de partid. Şi eu n-am dreptate, pentru că îl are un netrebnic!
Umriscev sări în picioare, deşirîndu-se cît era de lung şi dorind să se scandalizeze cît mai bărbă-teşte, însă deodată sughiţă de două ori la rînd din pricina spaimei pe fond nervos, continuînd apoi să sughiţă fără întrerupere.
— Păi... am citit atîtea cărţi... Şi vreau... istoric... Ar trebui să vezi în mine...
— Un oportunist care sughiţă, spuse secretarul.
— Măcar... atîta, se declară Umriscev de acord, sughiţînd.
— Văd în tine pe cel de-al doilea ucigaş al tinerei kirghize, care nu-i decît un netrebnic de chiabur!
Brusc, Umriscev uită să sughiţă la momentul Potrivit, descotorosindu-se astfel cu totul de această Pacoste.
Secretarul comitetului raional îşi mută ochii [s]Pre mica fereastră a sediului staniştii şi gîndi [Ce]va despre ziua de vară care strălucea afară. îşi
291
închipui cum frumuseţea întregii lumi solare se încheagă cu greu din contrastul acut, din cutremurul chinuitor al materiei, în lupta oarbă a elementelor,

spunîndu-şi că inerţia secătuită nu are altă speranţă decît să răzbată în viitor prin intermediul adevărului conştiinţei umane, al bolşevismului, deoarece bolşevismul merge înaintea întregii naturi chinuite şi el este acela care se apropie cel mai mult de bucuria vieţii; secretarul se gîndi că lumea va ieşi curînd din trista ei agitaţie. Apoi şi-o aminti pe Nadejda Bostaloeva, îşi aminti părul ei negru şi tainic, gura ei modestă şi ochii luminaţi mereu de un sentiment nerăbdător şi sincer; toate acestea insuflau în fiinţa secretarului convingerea bizară şi lipsită de temei, conform căreia, numai prin existenţa sa, această femeie demonstrează justeţea liniei partidului şi că la ea totul - capul, trupul, fiecare mişcare - corespunde comunismului şi justifică necesitatea lui imediată. Bostaloeva ar muri dacă ar triumfa chiaburimea sau mica burghezie. Insă, deprins de bolşevism să descompună fără milă realitatea în părţile ei componente, secretarul nu-i acordă nici o atenţie lui Umrişcev şi îşi spuse:
— Pare-mi-se că o iubesc subiectiv pe Bostaloeva şi o îmbrac într-o rochie ideologică de mireasă... Am amînat prea mult, trebuia s-o numesc de mult şefă de ocol, ca să se afirme în acţiune, astfel încît s-o pot iubi şi mai mult sau să n-o mai iubesc deloc...
In acest timp, Umrişcev pînă într-atît se înfuriase pe toată lumea, încît se hotărîse să plece departe, într-un raion din Siberia, ca să se facă acolo secretar şi să întemeieze o împărăţie raionala oportunistă secretă, de forma Rusiei lui Ivan cel Groaznic sau a triburilor meşceriene : dacă oricui» lumea nu poate fi schimbată, măcar în îndepărtata lui împărăţie să fie linişte şi pace; n-are rost

să înduri atîtea chinuri teoretice dacă, renunţînd la mîncare, se poate trăi şi din scărmănatul fuioa-relor de cînepă.
— Acum ce-o să zică partidul? întrebă Umrişcev. Partidul n-o să mă mai iubească, nu-i aşa?
— Evident! îi răspunse secretarul şi-1 trimise la procurorul care îl şi aştepta de mult pe prispele staniştii.
— Ei bine, atunci o să încep şi eu să mă bag! promise Umrişcev. O să mă îndrăgească el cumva! Şi plecă.
De îndată ce se însera, secretarul începu să bea ceai şi-o chemă la el pe Bostaloeva împreună cu băieţelul Memed, ca să-i servească cu ceva dulce. Iar Federatovna veni de bunăvoie şi începu să se vaiete necontenit, spunînd că biroul raional reţine contingentele de materiale de construcţie pentru sovhoz, că transferurile plafoanelor de credit întîrzie, că printre păstori e foarte slabă munca culturală şi nu se prea observă fixarea pe posturi. Spunînd toate acestea, plîngea cu lacrimi fierbinţi, întrucît o durea serios inima, şi bea ceai ca să-şi refacă forţele slăbite. Amintindu-şi de Aina, de-acum nu mai putea înceta cu văicărelile; doar era sigur şi clar că Bojev e duşman de clasă, atunci de ce n-a dat crezare propriilor presimţiri, inimii ei gemătoare, ci a aşteptat faptele, a făcut-o pe liberala şi a ajutat obiectiv la săvârşirea omorului?
— Mătuşa-i proastă, spuse Memed. întotdeauna plînge şi întotdeauna trăieşte. Soră-mea nu plîngea, dar a murit.
— Mîine te duc la grădiniţă; de la chiaburi ai învăţat să spui prostii! spuse bătrîna.
— Acolo mi-e frică, rosti băiatul.
— De ce să-ţi fie frică acolo? întrebă Bostaloeva.
— Acolo un moş cu barbă atîrnă ca un tablou, ˢPuse Memed. Drăguţul mătuşii...
Secretarul şi Bostaloeva înţeleseră gîndul copilului şi izbucniră în rîs, însă Federatovna se

supără pentru Karl Marx, deşi secretarul o încredinţa că şi Karl Marx ar fi zîmbit acum.
— Ştii, nu-i aşa, de ce a murit sora ta? îl întrebă secretarul pe Memed.
— Mătuşa spune că^ din cauza ei, din cauză că şi-a prăpădit vigilenţa. însă pe sora-mea a chinuit-o Afanas, nu mătuşa.
Băiatul vedea ca pe viu chinurile soră-si. Trăiau pe atunci la vreo zece verste de stanişte, într-un bordei de la marginea unei păşuni îndepărtate. Bojev venea călare, cu biciul în mînă, iar Aina şi celelalte mulgătoare n-aveau vreme să facă

baie, nu apucau să fiarbă ceva cald pentru prînz: munceau din zori şi pînă-n noapte, pentru somn nerămînîndu-le decît cîteva ceasuri. însă Aina nu era tristă, pentru că voia să clădească societatea comunistă, aşa că scărpinatul cu unghiile pe sub cămaşă îi ţinea loc de baie. Bojev venea călare, mînca gogoşi din desagă şi-i lua cu el pe văcari, lăsînd cîte unul la cinci sute de vaci şi tauri. Peste noapte, cireada se împrăştia, văcarul adormea, iar dimineaţa se prefăcea a plînge, pasămite de frică şi durere, pentru că din cireada începeau să dispară vacile roşcate şi grase şi apăreau altele slabe şi mărunte, care mîncau mult şi nu creşteau, dînd cîte patru căni de lapte pe zi. Taurii de rasă se ascundeau şi ei pe undeva, iar în locul lor veneau alţii, necunoscuţi, blegi şi slăbănogi, care tăceau molcom cînd vacile sovhozului îi luau la bătaie.

Aina n-a mai vrut să doarmă, a ieşit noaptea cu cireada la păşune, a umblat prin întuneric şi a aflat că veneau călări nişte ţărani, care slobozeau în cireada vitele şi taurii lor, mînînd din urmă vitele sovhozului. Aina i-a urmărit pe oamenii aceia străini, a ajuns pînă la cătunele din stepă şi s-a întors. Apoi a vrut să-i cheme pe oamenii de la stanişte să vină cu puştile, însă a întîlnit-o

294

Bojev şi a întors-o din drum. „Tu, zice, vrei să fugi de la cireada, eşti pasăre călătoare, minţi, căci eu însumi număr vacile după datele scriptice!" Le-a numărat şi-a reieşit că totu-i în regulă. Bojev a ocărît-o pe Aina: „Trebuie să te măriţi, că altfel turbezi. Toate vacile-s la locul lor, doar n-ai să spui că le cunoşti pe toate după bot!"

— Le cunosc, a spus Aina şi a fugit de la cireada, vrînd să ajungă la stanişte. Bojev a lăsat-o să se îndepărteze un pic, apoi a ajuns-o din urmă şi-a plesnit-o cu biciul ca pe-o fugară care compromite planurile de aprovizionare a muncitorilor şi funcţionarilor cu produse alimentare. Aina a căzut la pămînt, Bojev a ridicat-o şi a cărat-o pînă la cireada. Peste puţin timp, Bojev a trimis un văcar nou, căci cel vechi dispăruse cu zece vaci şi cu un taur de prăsilă; văcarul cel nou a mînat cireada departe în stepă şi seara a adus-o fără lapte. Aina era deşteaptă şi a aflat că nevestele de chiaburi şi oamenii înstăriţi mulgeau vacile într-un loc depărtat, în taină, a dat fuga la directorul Umrişcev, dar acesta i-a spus: „Nu te băga, munceşte acolo, sub ţîţe, ce tot o faci pe turbata?"

Aina nu s-a întors la cireada, ci a pornit-o spre comitetul raional de partid. I s-au alăturat şi două prietene, tot mulgătoare, care aveau de gînd să fugă şi s-o rupă cu viaţa în stepă. Numai Aina mergea la raion cu treabă. Bojev şi-a gonit calul pe urmele lor şi, într-o jumătate de zi, le-a ajuns din urmă; mulgătoarele s-au ascuns, însă el le-a zărit din şa şi iarăşi a biciuit-o crunt pe Aina ca Pe o fiică de chiabur, care subminează disciplina Şi sabotează forţa de muncă. Aina i-a spus că se duce la raion să se mărite cu un tractorist, însă Bojev i-a cerut biletul de voie şi iar a şfichiuit-o Pentru că nu avea bilet. Totuşi, pe celelalte două Mulgătoare le-a lăsat în plata Domnului şi ele au fugit; văzîndu-se scăpate, au dispărut fără urmă.

295

Cînd Bojev a rămas singur cu Aina în locurile acelea pustii, şi-a dat seama de prostia pe care a făcut-o şi s-a speriat. S-a speriat de moartea care-1 aştepta pentru că a bătut-o pe fată. Aşa că a îndrăgit-o brusc pe Aina. Şi-a pus în gînd s-o strîngă la piept atît de tare şi de sincer, încît iubirea lui să-i pătrundă fetei în inimă şi ea să-i ierte totul şi să se mărite cu el. S-a arătat blînd cu ea, a plîns pînă seara cu capul în bietele ei poale, i-a îmbrăţişat picioarele chinuite, din cînd în cînd fugind moleşit printre dunele de nisip. Toată ziua Aina i s-a împotrivit, apoi a pornit-o din nou spre raion. însă Bojev a ajuns-o iarăşi din urmă, şi-a părăsit calul în stepă şi a mers tăcut în urma ei. Iar seara a siluit-o atunci cînd Aina, frîntă de oboseală, s-a culcat pe pămînt. Cînd era sub greutatea lui, Aina 1-a apucat de gît, încercînd să-1 sugrume, însă în gîtlejul lui Bojev clocotea destulă putere ca să nu moară. Sleită de tot, sora lui Memed a adormit. A doua zi de dimineaţă, Bojev i-a aranjat cît de cît hainele sfîşiate, şi-a căutat calul, a încins-o pe mulgătoare cu biciul şi a dus-o la stanişte, mîngîindu-i mereu umerii cu sinceritate şi spunîndu-le tuturor celor ce-i ieşeau în cale că se însoară cu ea, fiindcă a îndrăgit-o. Aina s-a prefăcut supusă, i s-au dat, una după alta, două zile libere şi, după ce a făcut o baie, s-a plimbat cu Memed prin stepă, sărutîndu-şi

fratele cu atîta foc, încît plîngea singură de milă şi de dragul lui. Apoi, ca unui om mare, i-a povestit lui Memed toată tărăşenia şi s-a dus să cumpere bomboane de la cooperativa sovhozului. N-a venit acasă toată noaptea şi abia spre ziuă oamenii au găsit-o moartă, spînzurată de schelăria fîntînii, avînd sub picioare o pungă cu bomboane şi leafa pe patru luni.
296
*
Bojev a fost judecat şi dus la închisoarea din oraş. Acolo a fost scos odată în curte şi pus lîngă gardul zidit din cărămizi vechi, groase de două palme; Bojev a mai apucat să vadă cărămizile vechi, cum încă se mai găsesc destule prin străvechile cetăţi ruseşti; cuprins de amărăciune, le-a mîngîiat cu palmele şi peste cîtva timp, cînd s-a întors cu faţa, soldaţii au tras. Bojev a simţit cum vîntul îl izbeşte tare în piept, dar n-a mai apucat să cadă în întîmpinarea vîntului, deşi era mort de-acum; n-a făcut decît să alunece în jos, pe zid.
însă Umrişcev a reuşit să convingă pe cineva de la raion că, poate, cu timpul, conform legilor materialismului dialectic, va izbuti să se transforme în propriul său contrariu; aşa că, drept pedeapsă, a fost trimis să lucreze într-un colhoz, scăpînd doar cu o mustrare destul de serioasă. Văzîndu-se în colhozul aflat în vecinătatea „Ocolului Reproducătorilor", Umrişcev s-a apucat de fapte opuse gîndurilor sale: de cum plănuia ceva, îşi amintea că natura sa este oportunistă şi acţiona pe dos; cîtva timp respectivele acţiuni inverse ale lui Umrişcev au avut succes, aşa că pe fostul director al sovhozului colhoznicii şi l-au ales preşedinte. Insă ulterior pe Umrişcev aveau să-1 pască zile negre, plicticoase, despre care toţi aveau să afle la timpul potrivit...
*
La plecare, tovarăşul din conducerea trustului zootehnic şi secretarul comitetului raional au decis ca „Ocolul Reproducătorilor" să se transforme mtr-un sovhoz de carne independent, iar ca direc-'[0r] al noului sovhoz de carne au numit-o pe Nadejda Bostaloeva, posesoare a noului spirit de
297
curiozitate istorică şi a unei inimi intransigente şi tinere. Ca adjunctă, Bostaloeva şi-a luat-o pe Federatovna, iar lui Nikolai Vermo i-a oferit postul de inginer-şef al sovhozului. Zootehnicianul Visokovski a venit la Bostaloeva în bordei şi, ascunzîndu-şi cu respect şi cu migală bucuria productivă, a felicitat-o cu prilejul numirii într-o funcţie atît de importantă. Şi-a exprimat speranţa că evoluţia lumii animale, întreruptă în trecut, se va reînnoi în anii socialismului şi toate aceste fiinţe păroase, trăitoare pînă acum în sfera unei raţiuni tulburi, vor atinge curînd piscurile vieţii conştiente.
— Acum se nivelează prăpastia dintre sat şi oraş, spuse Visokovski. Desigur că ştiinţele naturale comuniste vor face astfel încît flora şi fauna pămîn-tului să-i fie omului rude şi mai apropiate. Prăpastia dintre om şi oricare altă fiinţă trebuie depăşită...
— Va fi şi mai bine, îi promise Bostaloeva. Nici visul dumneavoastră cel mai temerar nu va fi în stare să depăşească perspectivele partidului nostru... între natura vie şi cea moartă va fi durată o punte veşnică.
Ieşind din bătătura sovhozului, Visokovski puse mîna pe godacul său preferat şi-1 duse acasă.
Mai întîi Bostaloeva se dumeri asupra planurilor şi perspectivelor, apoi îi chemă pe Vermo şi pe Federatovna.
— Vermo, spuse ea, anul trecut „Ocolul Reproducătorilor" a livrat cinci sute de tone de carne, anul acesta avem plan de o mie de tone, iar şeptelul se măreşte doar cu vreo douăzeci la sută, fiindcă avem puţină păşune şi ne lipseşte apa...
Vermo zîmbi.
— Trebuie să-1 îndeplinim, Nadejda, îi răspunse inginerul. Moscova ne îndeamnă la creaţie, căci un asemenea plan nu poate fi îndeplinit muncind în mod normal, burghez. Deci, cei de la centru au încredere în forţele noastre...
298
— Tare mai iubeşte partidul masele, spuse Federatovna. Tocmai de aceea le preţuieşte chibzuinţă şi judecata. Dacă nu ne punem mintea la contribuţie, nu dăm planul ăsta în veacul vecilor!

— O să livrăm trei mii de tone de carne de vită, îşi spuse părerea Bostaloeva. Nu sîntem numai o clasă de truditori, ci şi una de creatori. Nu-i aşa, tovarăşe Vermo?
Inginerul tăcea; încerca să-şi imagineze cîtă speranţă îşi pune partidul în omul culminant al masei, în cel ce călăuzeşte întreaga clasă; era sigur că aceeaşi speranţă o avusese şi Lenin înaintea lui Octombrie 'nouă sute şaptesprezece.
— Cum să nu fie aşa? răspunse Federatovna. De-acum masele tare se mai dau în vînt după viaţa cea nouă şi luminoasă: nu mai ai cum le opri!
Vermo se duse pe cîmpul năpădit de pelin şi, cînd tocmai se pregătea să cugete la posibilităţile de îndeplinire a unui plan atît de mare, obrajii îi fură mîngîiaţi de adierea vîntului, care aducea de departe un miros de paie arse. Inginerul simţi că acest vînt îi este cunoscut - vîntul nu se schimbase deloc, numai trupul lui Vermo se schimbase de-atunci, deşi în adîncul sufletului ceva mic rămăsese ca mai înainte; şi acel ceva i-1 amintea acum acest vînt cald, mirosind a fum venit din sobe îndepărtate, acest vînt care a doua oară, venind din depărtări, îi răcorea obrajii. Vermo se cufundă în sine şi simţi că inima i se umple tot mai mult de bucurie, tot aşa cum trupul pruncilor e podidit de viaţa care dă în pîrg. Oare cînd acest vînt i-a nringîiat obrajii pentru întîiaşi dată ? Inginerul se întoarse cu faţa spre „Ocolul Reproducătorilor". *n stanişte fumega sfios coşul unui cuptor: baraţii de la bucătărie aţîţau focul pentru ca să Sătească prînzul; era vară, melancolia dezvoltării Ş[1] a speranţei puse în viitorul încă himeric se [a]Şternea peste hîrtoapele lumii, lucru pe care Vermo

îl simţise cîndva, într-o zi uitată. Deasupra „Ocolului Reproducătorilor", însă lipsea silueta unei clădiri absolut necesare: staniştea nu avea moară de măcinat grîu, cum avea orăşelul natal al lui Vermo încă de pe vremea cînd el creştea şi se făcea bărbat. în plus, sovhozului îi mai lipsea o casă anume, unde eşti întotdeauna aşteptat. Da, aici nu avea nici tată, nici mamă, în schimb îi avea pe Bostaloeva, Federatovna, Visokovski... Iar moara poate fi construită... Vermo îşi aminti o zi de vară din copilărie, cînd ieşise la marginea micului său oraş natal şi se întîlnise pentru prima dată cu vîntul acesta, care pe atunci purta spre el fumul iscat de viaţa unor oameni îndepărtaţi şi străini.
însă în „Ocolul Reproducătorilor" trebuie construită imediat o moară. Vara, forţa vîntului va scoate apa din puţ, iar toamna şi iarna, cînd bat vînturile cele mai năprasnice, forţa curentului de aer va încălzi grajdurile de stabulaţie, în care acum vacile suferă de frig şi slăbesc cîte-o jumătate de an. Vîntul stepei se va transforma în electricitate, iar electricitatea va începe să încălzească vacile, păstrînd pe ele carnea furată pînă acum de frigul iernii; a venit vremea ca forţa plicticoasă a vîntului de toamnă şi viforniţa iernii, care cîntă disconfortul vieţii, să fie transformate în căldură, astfel încît şi pe viscol la stanişte să se poată coace blinii.
Seara, Vermo îi spuse Bostaloevei cum poate fi încălzit sovhozul fără cheltuială de combustibil. Bostaloeva i-a chemat pe Visokovski, pe Federatovna, pe fierarul Kemal, şi încă pe doi muncitori şi toţi laolaltă l-au ascultat pe inginer.
Kemal a tras concluzia că încălzirea cu ajutorul vîntului nu poate fi cauza pierderii, că, de altfel, la aşa ceva se gîndise şi el, însă, necunoscînd electricitatea, voia ca vîntul să încălzească nişte bîrne sau reteveie, astfel încît reteveiele să se

mistuie şi să dea o căldură; totuşi, această soluţie j se păruse cam confuză din punct de vedere tehnic.
— Şi-or să fie destui kilowaţi-oră ? întrebă Federatovna. Ai socotit bine amperii şi volţii? îl încercă bătrîna pe inginer. Gîndeşte-te bine, că doară nu degeaba ai învăţat atîta tehnică!... Şi de unde-o să iei cablu, şnur şi alte piesişoare? Că noi, iote, de doi ani n-am izbutit să facem rost de cîteva cuie, de ceva alabastru, var şi şindrilă, că pasămite n-ar fi nicăieri...
— Merg eu la raion, la regiune şi fac rost de toate, spuse Bostaloeva, întristîndu-se din cine ştie ce pricină. Visokovski, la ce producţie de carne putem ajunge dacă grajdurile or să fie încălzite?...
— Am putea alăpta viţeii tot anul, medita Visokovski cu glas tare. Astă-primăvară

am fătat două mii de viţei, însă acum o să însămînţăm tot anul şi vom obţine minim trei mii de viţei, adică o mie în plus. Asta la un şeptel ca al nostru...
Visokovski făcu socoteala pe hîrtie; chibzuia cîtă carne pentru consum vor da viţeii suplimentari, care este sporul minim ce va fi obţinut de la animalele mature, dacă vor fi condiţii de încălzire şi rosti cifra: trei sute de tone de carne vie, fără a mai socoti imensul surplus de lapte şi unt, rezultat în urma îmbunătăţirii condiţiilor de întreţinere.
— Aproape douăzeci de vagoane! exclamă bucuroasă Bostaloeva. Asta o vom face, tovarăşe Vermo! Bunică, vei fi brigadiera şantierului. Bunică, pune-te pe lucru ca altădată, căci se zice că, pe cînd trăiau uriaşii...
— Şezi binişor, fătucă! se înfurie Federatovna. Uriaşii n-aveau decît putere, că dinspre partea rninţii - orice puişor era mai isteţ decît ei. Aveţi răbdare, vă zic!... Dacă ceru-i senin şi-afară-i ger de treizeci de grade Reaumur, de treizeci şi şapte ^elsius - atuncea ce-aveţi de gînd să faceţi?!
301
Vermo găsi soluţia înainte ca Federatovna să-şi fi terminat întrebarea:
— Păi, bunică, *o* să facem brichete de rezervă din băligar. Kemal o să construiască o presă din lemn pentru ştemuirea şi brichetarea băligarului...
— De douăzeci de ani îl tot bat la cap pe prostul ăsta, spuse Federatovna. Băligaru-i aur curat, care iarna ne umple toată staniştea, iar vitele suferă de frig.
— Nu m-a lăsat oportunistul de Umrişcev, se justifică Kemal. I-am propus de cîteva ori: ar fi timpul, zic, să facem un bluming din lemn, căci cum se poate una ca asta ? că doar, în trupul lor, vacile fabrică şi combustibili, nu numai lapte şi carne! Dă-mi, zic, în ajutor doi dulgheri şi un lăcătuş - şi din vacile noastre îţi fac un adevărat Donbass, din pîntecele vacii îţi fac încălzire centrală...
— Cine-o să învîrtă presa voastră de făcut brichete? întrebă Vermo.
— Doi boi, îi comunică Kemal.
— Nu, vîntul, se opuse inginerul. N-are rost să istoviţi animalele, mai bine-i să trăiţi pe seama naturii moarte.
— Vă iubesc, cetăţene Vermo! rosti Visokovski.
— Mai bine vîntul, încuviinţă Kemal. Presa poate fi învîrtită cînd moara nu ne trebuie pentru încălzit.
Federatovna era şi nu era mulţumită; i-a cerut lui Vermo să-i facă documentele proiectului şi din punct de vedere economic, ca să-1 verifice din toate unghiurile. Cînd era vorba de socialism, bătrîna vădea atîta zgîrcenie şi prudenţă, încît cerea să-i fie controlat preventiv pînă şi cel mai bun prieten: oare cîtă risipă nu se face în lumea sovietică din pricina unor acţiuni înfăptuite în virtutea unor sentimente prea euforice?
Vermo promisese să facă documentaţia, iar Federatovna ieşi ca să-şi vadă de grijile ei prin
302
gospodăria sovietică de carne; de-aproape jumătate de an nici nu mai dormea cu adevă-ratelea, numai spre ziuă aţipea cîte un pic, explicînd această situaţie prin faptul că-i de-acum bătrînă şi că a avut timp destul ca să se sature de somn pe vremea imperialismului.
Spre seară, bătrîna s-a urcat în şareta sovhozului şi a pornit-o în inspecţie pe la toate păşunile, pe la toate cirezile care îşi rumegau căldura prin stepă; şi chiar în toiul nopţii şareta Federatovnei tot mai huruia prin spaţiu, iar vuietul roţilor ei băga groaza-n oasele văcarilor îălîi, pentru că nimic nu putea fi ascuns de mereu treaza şi speciala vigilenţă a Federatovnei, călită în lupta cu viclenia duşmanului de clasă. Chiar şi cele mai bune mulgătoare se înfioraseră, aflînd că directoarea şi-o luase pe bătrînă ca adjunctă. Răposata Aina avea cele mai bune rezultate,

mulgea pe zi o sută nouăzeci de litri de lapte, la o normă de o sută douăzeci şi cinci, însă o dată băbuţa rămăsese trei zile la rînd la o fermă din stepă şi mulsese şapte sute de litri.
— Sînteţi nişte haite de-ale chiaburilor! le luase atunci la rost Federatovna pe două mulgătoare trîndave. Vă place numa' cînd vă trage pe voi careva de ţîţe, că de ţîţele vacii nici că vă pasă...
Le ştia pe toate vacile fruntaşe din şeptelul sovhozului, cît despre tauri - îi cunoştea pe fiecare în parte. Trecînd cu şareta printre cirezile rumegătoare, bătrîna se oprea întotdeauna, cobora şi cerceta vitele cu luare-aminte, mai ales taurii, pipăindu-i peste tot şi chiar pe dedesubt, ca să se convingă dacă aceşti indivizi de prăsilă au întregi Şi nevătămate toate părţile vitale.
După cîteva zile, şareta Federatovnei huruia deja departe, iar zgomotul roţilor se stinse cu şi mai mare iuţeală, pentru că, din spate, bătrîna îl înşfăcase de guler pe vizitiu şi-1 îmboldea cu vorba.
303
Noaptea, cînd luna s-a înălţat pe cer, animalele s-au oprit din mestecatul plantelor şi s-au întins să doarmă prin vîlcele şi locuri joase, după ce au băut apă din jgheaburile fîntînilor; şi iarba nepăscută s-a aplecat înspre pămînt, sătulă de viata trăită sub soare, în mîhnirea tulbure a arşiţei şi a lipsei de ploaie.
In acel ceas, Bostaloeva şi Vermo au pornit-o în galop prin nemărginitul spaţiu al globului pămîntesc...
Vermo se simţi năpădit de uitare de îndată ce din faţa ochilor lui dispăru tot ceea ce putea fi văzut şi locuit şi cînd se pomeni înconjurat doar de melancolia ceţoasă a luminii lunii, care nu face decît să momească mintea omului în răcoarea infinitului paşnic, de parcă nici n-ar exista păşunea mizeriei omeneşti. Neobişnuit să trăiască fără sentimente şi gînduri, clipă de clipă emoţionat de felurite perspective sau chinuit de pasiuni nedefinite, Nikolai Vermo îşi îndreptă atenţia spre Bostaloeva şi, deodată, sări pe calul ei, lăsîndu-1 slobod pe al său. Dindărăt, prinse cu braţele întreg trupul femeii şi-i sărută hăţişul părului, crezînd în clipa aceea că iubirea, precum roata, nu-i decît o invenţie şi că omului sau oricărei alte fiinţe primitive i-a trebuit mult timp pînă cînd s-a deprins cu dragostea, pînă cînd aceasta i-a devenit cu adevărat necesară.
Bostaloeva nu se împotrivea; deodată a început să plîngă, amîndoi caii s-au oprit şi se uitau la oameni.
Vermo o slobozi pe Bostaloeva şi o porni pe jos. Ea îşi mînă calul în urma lui.
— De ce îmi săruţi părul ? îl întrebă ea peste cîteva clipe. Nu m-am spălat de mult pe cap... Ar trebui să mă spăl, căci curînd plec la oraş ca să fac rost de materiale de construcţie.
— Materialele de construcţie se dau numai celor spălaţi? o întrebă Vermo.
304
— Da, răspunse vag Bostaloeva. întotdeauna am făcut rost, chiar şi cînd lucram la baza principală. Vermo, înţelege-te cu Visokovski şi alcătuiţi un deviz pentru o şcoală a sovhozului: trebuie să-i învăţăm pe oameni tehnica şi zoologia. Căci la noi nimeni nu se pricepe să sape o fîntînă şi nu ştie cum trebuie respectate animalele...
însă gîndurile lui Vermo ţinteau mai departe : fîntînile au rămas în trecut, sînt contemporane cu apariţia vacii ca specie; doar n-o fi venit în sovhoz ca să sape gropi în pămînt?
Spre miezul nopţii, inginerul şi directoarea ajunseseră la o păşune îndepărtată a sovhozului, la cea mai bogată şi mai lipsită de apă. Dincolo de pajiştea aceea, spre răsărit, începea pustiul fără margini, unde nimeni nu putea supravieţui sub arşiţa plicticoasă.
O cireada de vreo trei sute de vaci slăbănoage înnopta pe un loc ridicat şi lipsit de apărare, căci nicăieri, în liniştea reliefului pămîntului, nu era nici o vîlcea, nici un alt adăpost. Cireada se adunase şi adormise împrejurul unei fîntîni mizere, în a cărei uriaşă troacă-adăpătoare dormea un taur, horcăind de sus către vacile resemnate.

Pe faţa stepei se întindea un covor rar de negară, peticit la fiecare pas cu tufe de pelin şi alte ierburi sărmane, necomestibile. Vermo vru să se convingă Şi cufundă ciutura în fîntînă. Cînd o scoase, văzu că-n ciutură era doar puţină apă tulbure, restul conţinutului fiind alcătuit din depunerile erei cua-ternare, adică din sol înmormîntat.
Din barca lui, auzind zgomotul ciuturei şi simţind apa, taurul se trezi şi horpăi apa cu tot cu depuneri, iar vacile din apropiere, răbdătoare, îşi linseră doar boturile însetate.
— Tare rău e aici! rosti Bostaloeva, marcată de o impresie dureroasă. Uite : pămîntul parcă ar fi o rană cicatrizată...
305
Cu gîndirea sa rapidă, care acţiona radical în toate, Vermo pricepuse de-acum toate circumstanţele.
— Vom aduce la suprafaţă apa dătătoare de viaţă. Vom umple un lac mare cu apă străveche, care se află în adîncuri, în mormîntul ei cristalin!
Bostaloeva privi încrezătoare la Vermo; situaţia acestei cirezi îndepărtate trebuia remediată cardinal şi, în plus, trustul plănuia să sporească şeptelul „Ocolului Reproducătorilor" cu încă două mii de capete. însă toate păşunile, chiar şi cele mai sterpe, sînt ticsite de vaci, iar mai departe încep spaţiile moarte ale pustiului, unde iarba creşte numai după ploaie. Chiar şi păşunile valorificate au nevoie de apă; dacă s-ar găsi apă şi cantitatea de nutreţ ar fi de trei ori mai mare, vitele n-ar suferi de sete, iar pămîntul acum aproape mort s-ar acoperi de viaţa umedă a plantelor. Chiar dacă brichetînd băligarul şi utilizînd vîntul pentru încălzire s-ar obţine trei sute de tone de carne şi douăzeci de mii de tone de lapte, cum să îndeplineşti planul, dacă îţi mai trebuie încă şapte mii de tone de carne?
— Tovarăşă Bostaloeva, spuse Vermo, hai să presarăm toată stepa, toată Asia Mijlocie cu lacuri de apă din adîncuri! Astfel vom împrospăta clima şi pe malurile noii ape vom creşte milioane de vaci. îmi dau bine seama de ceea ce spun!
— Hai s-o facem, Vermo, încuviinţă Bostaloeva. Şi am să te iubesc!
Cei doi tineri stăteau lîngă fîntînă, la cîţiva paşi de taurul care horcăia. Se apropie un văcar. Omul lucra în acord global. îl durea inima pentru că-i lipseau două vaci şi venise să vadă dacă oamenii aceia n-or fi cumva nişte străini, care vor să schimbe vacile sau să le mulgă, micşorîndu-i producţia, pe care el încerca s-o menţină abţinîndu-se să bea lapte.
306
Cu însufleţire, Vermo îi explică văcarului cum că jos, în bezna pămîntului, zac ape îngropate pentru vecie. încă de pe cînd pămîntul abia se crea şi acum, cînd acest proces continuă, multă apă a fost şi este comprimată de rocile cristaline, apa rămînînd acolo în strînsoare şi linişte. în urma unor fenomene chimice, materia a degajat mari cantităţi de apă şi care, şi ea, s-a acumulat în cripte de piatră, aflîndu-se acolo virgină şi neatinsă...
— Aha, cam cum ar fi o fată mare stătută-n casă, îi explică, la rîndul lui văcarul. Dac-o slo-bozeşti, îndată-ncepe să-ţi nască, îndată începe să-ţi toarne la plozi.
Vermo nu mai auzi explicaţia acestuia: observase, la răsărit, tremurul primelor unde ale zorilor şi, în întunericul conştiinţei sale, simţea născîndu-se cu caznă, prinzînd cu greu viaţă un gînd care deocamdată îşi era sieşi străin, dar care purcedea de la geana de lumină a noii zile. Totuşi, sprijinin-du-se cu cotul de taurul adormit, lui Vermo îi trecu altă idee prin minte: oare n-ar fi timpul să renunţăm la formele animaliere primitive şi, în locul vacilor, să născocim nişte giganţi socialişti, de felul brontozaurilor, de la care să obţinem cîte o cisternă de lapte la o singură mulsoare?
Făcînd calea întoarsă, Vermo se cufundă în starea tulbure a minţii sale cu funcţionare perpetuă; propria sa minte inginerul şi-o închipuia ca pe o odaie scundă, plină de fum de tutun, unde se băteau, se sfîşiau în luptă esenţele dialectice [a]le tehnicii şi naturii. Propriu-zis, nu exista obiect [s]au însuşire naturală cărora Vermo să nu le fi Plănuit destinul din timp şi pe vecie; de aceea şi în Bostaloeva el vedea de-acum o fiinţă aureolată de lumina strălucitoare a socialismului, de lumina tainică a unei zile de vară, înecată în sineala Pădurilor sale, vibrînd de vuietul senzorial al unei Pasiuni încă necunoscute.

307
Insă, privind chipul concret al Bostaloevei, privind alţi oameni trăitori în momentul actual, privind aceste fiinţe care se smulgeau din suferinţa inertă a duratei istoriei, pe Vermo îl durea inima şi era gata să considere că răutatea şi toate metehnele oamenilor existenţi pe pămînt sînt cea mai fericită stare a vieţii.
*
întorcîndu-se în zori la „Ocolul Reproducătorilor", Vermo şi Bostaloeva se întîlniră cu brigada de fîntînari, şi Bostaloeva îi porunci brigadierului să vină seara la inginerul Vermo, ca să rezolve problema captării mărilor din adîncuri.
Apropiindu-se de directoarea călare, tînărul brigadier Milioşkin puse într-o doară mîna pe piciorul femeii şi-i răspunse:
— Tovarăşă directoare, anul trecut, congresul raional a adoptat o decizie privitoare la apa din adîncuri. Atunci am ţinut şi eu un referat, care s-a transmis prin radio la toate colhozurile şi sovhozurile. Am reuşit să demonstrez că nu avem apă, că socialismul nu are apă; adică n-avem decît umezeală, n-avem decît sudoarea pămîntului... Vin deseară.
Bostaloeva luă şapca de pe capul şefului brigăzii hidrotehnice şi-i mîngîie părul.
Apoi, inginerul şi directoarea o porniră pe un drum din apropiere, aproape necunoscut, şi curînd în faţa lor pămîntul îşi desfăşură o privelişte ciudată, încît li se păru că au nimerit într-un vis uitat; spaţiul nu se desfăşura în lăţime, ci în grosime, şi peste tot se vedeau dîmburi, încît, cu toată frumuseţea zilei abia născute, lumea părea sufocantă şi plicticoasă.
„Trebuie să utilizez greutatea planetei!" hotărî grijuliu Vermo, cercetînd grosimea pămîntului din
308
locul acela. Bordeiele văcarilor vor putea fi încălzite cu ajutorul forţei de presiune a surpături-lor, iar mîncarea va putea fi fiartă prin alunecarea seculară a rocilor sedimentare...
în apropierea lor, pe pămîntul gros, stătea în picioare un om scund, cu barba mare, care, în lumina răsăritului, citea o carte. în naivitatea sa, Vermo îşi închipui că omul s-a pasionat de teorie şi cugetă, pesemne, la cosmogonia proletară, concomitent observînd soarele cu atenţie. însă Bostaloeva izbucni în rîs:
— E Umrişcev, zise ea. Se gîndeşte dacă n-o fi fost cumva mai bine aici pe vremea lui Ivan cel Groaznic.
Şi într-adevăr, cel cu cartea în mînă, cufundat în profundă meditaţie, era chiar Umrişcev. Privea distrat natura sclipitoare şi se gîndea la ceva puţin cunoscut; părea ceva mai slab la faţă, în schimb barba îi crescuse şi mai mult, iar ochii lui divulgau cufundarea permanentă în problemele fundamentale ale societăţii omeneşti şi ale întregului univers curent.
Sosirea călăreţilor nu păru să-i trezească interesul, răspunse numai la salutul lui Vermo şi le dădu lămuririle necesare: colhozul lui e aproape (se vede chiar fumul scos de focul aprins sub cazanul cu zeama de dimineaţă); el, Umrişcev, colhozeşte de minune şi a reuşit să lichideze pe de-a-ntregul mîrşava iresponsabilitate; acum meditează la perfecţionarea sistemului de evidenţă.
Evidenţa! Subit, Umrişcev îndrăgise răsăritul oportun al soarelui, care respecta întru totul planificarea calendaristică a zilelor, îi deveniseră dragi cifrele, tabelele, coloanele, schiţele, specificaţiile, taloanele. Acum, în lumina zorilor, citea *Ştiinţa Calculelor Universale,* carte editată în 1844 şi aparţinătoare minţii baronului Korf, preşedintele Societăţii pentru Dezvoltarea Instalaţiilor Olandeze de încălzire.
309
Intre timp, cine ştie de ce, Umrişcev începuse să se intereseze de esenţa de principii a materiei universale şi plănuia să întreprindă oarece paşi filosofici în această direcţie.
Bostaloeva îi aruncă lui Umrişcev o privire plictisită şi mînioasă, apoi îşi slobozi calul la galop. Această femeie era convinsă că nu există oameni prosti, ci numai ticăloşi.
Indepărtîndu-se şi el, Vermo îşi întoarse privirile spre Umrişcev, care, dăunător şi smintit în sens istoric, rămăsese în aceeaşi poziţie pe pămîntul gros. Imediat,

Vermo îi propuse Bostaloevei să adune la un loc, din tot raionul, toate persoanele neclarificate şi cele care erau folosite drept cobai pentru experienţe, astfel încît să poată începe, la scară industrială sau măcar semiindustrială, fabricarea idiotismului politic, cu scopul de a crea din timp, pentru generaţiile viitoare, monumentele ultimilor membri ai claselor dispărute; doar şi Umrişcev, în calitatea lui de persoană morală şi raţional culturală, dorea să fie inclus în lista de personal titular al istoriei!
Bostaloeva îi răspunse că monumentele cu caracter educativ vor trebui create după ce vor fi pierit fiinţele duşmănoase, că acum nu trebuie să ne îngrijim decît de moartea lor ireversibilă. Vermo, din şa, se aplecă în aşa fel, încît să poată observa mai bine ura de clasă de pe chipul Bostaloevei, însă chipul ei părea fericit şi ochii ei cenuşii erau senini ca răsăritul, ca spaţiul matinal, în care fremăta energia electromagnetică a soarelui.
Simţind această forţă iradiantă a Bostaloevei, Vermo hotărî pe loc, fără a-şi mai face nici un fel de calcule, să utilizeze lumina oamenilor în scopuri agricole; îşi aminti teoria electromagnetică a luminii elaborată de Maxwell, conform căreia strălucirea soarelui, a lunii, a stelelor şi chiar semiobscuritatea nopţii reprezintă acţiunea unui cîmp
310
electromagnetic alternativ, în care unda este foarte scurtă, iar frecvenţa pe secundă a oscilaţiilor este atît de mare, încît sentimentului omului i se urăşte de atîta imaginaţie. Apoi inginerul îşi aminti zorii primări ai zilei de astăzi, cînd lumina se încorda la răsărit şi slăbea din pricina rezistenţei pe care i-o opunea infinitul ticsit cu întuneric; atunci, în zori, sprijinindu-se de taur, pierduse în bezna trupului său abia trezitul sentiment raţional al cerului luminat.
Nici acum Vermo nu ştia încă ce s-ar putea face cu lumina celestă.
— Tovarăşă Bostaloeva, spuse el, dă-mi mîna...
Bostaloeva îi întinse mîna ei tumefiată de vînt şi de muncă, după care amîndoi călăriră cîtva timp mînă în mînă. Strîngînd palma femeii, Vermo nu încerca să-şi intensifice pasiunea, ci reflecţia. Trupul chiar că i se răcise cu totul, întrucît forţa interioară a reveriei îi supsese toată căldura.
Curînd li se arătă amplasamentul „Ocolului Reproducătorilor", care, de departe, părea cu totul neajutorat, mai ales comparat cu spaţiul ceresc, tensionat de ameninţătoarea şi tăcuta energie electromagnetică a soarelui.
*
Spre seară, Bostaloeva convocă o şedinţă de producţie.
Milioşkin, brigadierul fîntînarilor, zootehnicia-nul Visokovski, inginerul Vermo, Federatovna, fierarul Kemal, cinci responsabili de cireada (căci sovhozul era alcătuit din cinci sectoare) şi văcarul şef Kliment, ales, în virtutea purităţii sale de practician înnăscut, drept preşedinte al şedinţei de producţie, veniseră la adunare înainte de ora fixată. Ordinea de zi cuprindea chestiuni privitoare la reorganizarea întregii gospodării de carne,
311
pentru ca producţia de carne de vită să nu fie de o mie de tone, cum prevedea planul, ci de două mii; mai trebuiau să mediteze asupra păşunilor necesare pentru întreţinerea a încă două mii de vaci şi a patruzeci de tauri, cu privire la care conducerea primise înştiinţarea că vin pe jos din raionul vecin, avînd, deci, de parcurs o sută cincizeci de verste.
Punînd şi ea pe undeva capăt grijilor de peste zi, veni şi Bostaloeva din stepă, tocmai cînd începuse să licărească amurgul.
Aruncîndu-şi spre soare ochii obişnuiţi cu această operaţie, Kliment le spuse celor prezenţi că ar cam fi timpul să cugete gospodăreşte despre socialism, pentru ca în stepă totul să se desfăşoare eficient şi cu pricepere.
— Iote, eu îs încărcat cu explozibil bolşevic, spuse Kliment, dară dacă m-apuc să-mpuşc în treaba pe care-o am de făcut, naiba ştie cum se face, da' n-am spor... Adică te străduieşti să faci un lucru mare, da-ţi iese o jucărioară acolo, o porcărie! Hrăneşti vitele pe săturate - că singur rumeg iarba înainte de a le pune pe ele să pască -şi cînd mi se face socoteala, reiese că-s lipsuri de lapte, că vitele nu mai prind în greutate!... La ocolul central am luat din colhoz, pe contract, patruzeci de muncitori, şi bărbaţi, şi muieri. Am căpătat şi eu două ajutoare, doi

omuleni, care, după ochi, păreau deştepţi foc. Şi care-i treaba?! Umblă, se zbuciumă, îşi dau silinţa - cu palma mea le-am pipăit sudoarea - şi dacă a fost rău în ocol la mine, acu-i şi mai rău... Dacă n-am grijă, vitele umblă flămînde prin iarbă, şi dacă nu pasc -înseamnă că nu-s adăpate! Iar ajutoarele mele mai că ai zice că-s fruntaşii fruntaşilor, sub ei boii fug în goana mare, dar încotro fug nu se ştie; îi strigi - vin înapoi, le porunceşti - se căznesc să-ţi facă pe plac, dacă-i controlezi - nu-ţi foloseşte la
312
nimica. Ce să-nsemne una ca asta, de unde s-adună aşa smerită neruşinare ? Pe unul rău îl vezi că-i rău, dară unul blînd e-un nimic, nici n-ai de ce-1 apuca dacă vrei să-1 pocneşti!...
— Se desfăşoară lupta de clasă, spuse încet Bostaloeva.
— Chiar aşa! încuviinţă imediat Kliment. Că dacă n-ar fi asta, ce-ar putea să fie?
— De unde ţi-s ajutoarele, prostovan fără caracter? îl întrebă Federatovna. Din care colhoz ţi-au venit ?
— Păi, mamaie, din acela unde citeşte cărţi fostul nostru director. Le-o băgat oamenilor nu'ş'ce becisnicie-n cap şi le zice să nu-i pară rău nimănui, pentru că pe lume îi electronul, care n-are cum să dispară, chiar dacă toată dictatura ar porni-o asupra lui. Acu' acolo toată populaţia nu-ntreabă decît de electron: fiecare vrea să ajungă electron, dar cum -nu ştie nimeni...
— Vermo, îi spuse Bostaloeva inginerului, mergi, te rog, cu Federatovna, în colhoz la Umrişcev şi explică-i ce-i electronul. Iar acum trecem la problema încălzirii grajdurilor pe timpul iernii.
Cei prezenţi se apucară să examineze chestiunea respectivă, iar Visokovski îi înmînă directoarei o hîrtie, în care erau prezentate: situaţia zilnică a sovhozului, sănătatea şeptelului, separarea untului din lapte şi, printre altele, se semnala dispariţia iară urmă a opt vaci şi moartea a douăsprezece capete de viţei.
Bostaloeva citi cu răbdare hîrtia, uicercînd să-şi potolească furia din inimă, pentru [Ca] ştia că ura trebuie drămuită pînă la pieirea duşmanului de clasă.
Adunarea luă hotărîrea să se construiască încălzea eoliană şi să se sape pămîntul în adîncime, [c]uiar pînă la tainicele mări virgine, pentru ca să . °bozească de acolo apa comprimată şi să o aducă [a] suprafaţa luminoasă a solului, iar apoi să
313
înfunde puţul, pentru ca în mijlocul stepei să rămînă o mare nouă de apă dulce, care să potolească setea ierburilor şi a vitelor.
Avînd în vedere că apa subterană se putea afla la mare adîncime şi că nu era cunoscută cota de foraj, Vermo propuse ca pămîntul să fie străpuns prin ardere, cu ajutorul unui arc voltaic, care să topească straturile cristaline, pătrunzînd în ele precum cuţitul în aluat.
Zgârcită ca întotdeauna cînd era vorba de fondurile socialiste, Federatovna ar fi vrut să interzică această iniţiativă, însă Vermo i-a explicat că forarea cu flacără electrică este, neîndoielnic, un eveniment de importanţă mondial-istorică, şi bătrîna, zîmbind cu gura ei ştirbă, nu s-a mai împotrivit, întrucît nu putea să reziste ispitei celebrităţii. Apoi adunarea începu să cugete unde ar trebui adăpostite cele două mii de vaci suplimentare şi Vermo ar fi născocit el ceva (nu putea sta fără să născocească ceva, căci altfel l-ar fi strivit presiunea pe care viaţa personală o exercita asupra lui), dacă nu i-ar fi luat-o înainte Kemal, care, într-o clipă de iluminare la fel de febrilă a intelectului său, propuse ca, din cariera cea mai apropiată, să fie tăiate plăci din piatră de var, care să fie folosite la zidăria sălaşelor pentru vite.
— Plăcile nu trebuie tăiate cu fierul, ci cu flacăra electrică: doi muncitori pot să pregătească material şi să zidească o mie de boxe! le comunică, pe loc, Vermo.
— Bine-ai zis! se bucură Kemal şi imediat adăugă o idee şi mai bună: Plăcile o să le lipim între ele tot prin sudură electrică, cu acelaşi arc voltaic cu care o să le tăiem din cariere...
Inginerul îşi şterse ochii înlăcrimaţi de entuziasm şi se ridică în picioare, părtaş fiind şi el 1 bucuria tuturor.
314
— Aţi uitat de brichetele din băligar, le mai aduse aminte Bostaloeva şi, cu ochii înălbiţi de oboseală, îşi puse capul în palme, adormi pe loc şi leşină în somn.

S-a trezit noaptea tîrziu la ea în odaie şi a poruncit de îndată să i se înhame calul, ca să plece la gară, gîndind că o să-şi termine somnul în căruţă, mergînd prin stepă.
Bostaloeva îşi pusese în gînd să facă imediat rost de materiale şi utilaje de la centrul regional, ca să poată construi pînă-n iarnă grajduri noi; la fel, avea de gînd să pună în funcţiune moara cu dinam pentru încălzire şi presa de brichetat băligar. în privinţa mărilor virgine, directoarea plănuia să se înscrie la institutul din oraş şi să înveţe la fără frecvenţă, ca să devină ingineră şi să verifice ea însăşi proiectul lui Vermo; acum însă se jena să înceapă lucrările, pentru că nu înţelegea încă alcătuirea interioară a globului pămîntesc şi nu văzuse niciodată un arc voltaic. Mai era încă o soluţie dificilă: să depăşească planul de două-trei ori, să obţină premii şi să-i convingă pe toţi muncitorii sovhozului să procure, cu banii pentru premii, o maşină pentru forarea pămîntului cu ajutorul arcului voltaic. Adică nu s-ar putea?
In sovhoz se auzeau armoniile cromatice pe care Vermo le făcea să răsune atunci cînd compunea muzică; cel mai adesea îşi cînta compoziţiile recente, pe care le uita imediat.
împrejurul vetrei sovhozului se întindea bezna neştiută, acoperind cu negurile ei cirezile îndepărtate şi lipsite de apărare; dincolo de aceste [Cl]rezi erau colhozuri, sate, oraşe foste reşedinţe ^[e] judeţ - mii de oameni binevoitori sau duşmănoşi; acum, vacile sovietice erau culcate pe ^nga adăpători, taurii horcăiau şi văcarii nepăsători *?! fierbeau cina, pentru ca foamea să nu le facă
315
somnul plicticos... In rîndurile văcarilor, comuniştii nu reprezentau decît a zecea parte, însă ei erau aceia care încercau să doarmă ziua, cu schimbul, iar noaptea, cu ochii treji, cutreierau prin stepă. Dacă în fiecare zi ar dispărea cîte opt vaci, cîtă carne ar mai trimite sovhozul la Donbass şi Stalingrad? Bostaloeva împături şi puse în geamantan două rochii de schimb, lista materialelor de construcţie şi a utilajelor necesare, rufăria, se uită în oglindă şi se aşeză pe pat, în singurătatea ei. „Şi n-am nici un fel de rude! îşi aminti ea. Am avut o soră, dar am uitat să ne mai scriem!... Să nu uit să întreb la Institutul de Medicină Veterinară -Visokovski mi-a atras atenţia - cum se obţin din urină substanţele pentru însămînţarea artificială... Vermo! Vreau să mă mărit cu tine în socialism, dar[z] poate, o să mă mai şi răzgîndesc!"
în acest timp, Vermo cînta, după părerea lui, o sonată despre lumea viitoare: sub forma sunetelor inventate de el, pe nobilul pămînt umblau giganţi ai laptelui şi cărnii, fiinţe vii, dar al căror corp avea şi unele piese metalice, pentru ca să poată fi mai uşor ocrotite de boli şi să li se asigure continuitatea productivităţii: de pildă, botul era din oţel, intestinele erau aproape cu totul extirpate (ca măsură împotriva bolilor cauzate de putrefacţia excrementelor), iar glandele pentru lapte trebuiau să fie perfecte din punct de vedere electromagnetic. Liberi, muncitorii şi mulgătoarele ascultau muzica şi explicaţiile lui Vermo cu privire la melodiile interpretate, şi numai atunci credeau că toate-s întocmai.
Bostaloevei i se aduse căruţa. Ieşi din casa îmbrăcată în impermeabilul de drum, părul negru îi strălucea în lumina cernută prin fereastră Ş[1] femeii i se făcu frică, gîndindu-se că pleacă şi la[sa] sovhozul singur în întuneric.
O chemă pe Federatovna, îi porunci să meargă a doua zi cu Vermo, în colhozul lui Umrişcev, sa
316

vadă tot ce trebuie şi, la nevoie, să ridice la comitetul raional problema lichidării rămăşiţelor chiaburimii şi a îndepărtării din preajma sovhozului lor de carne a tuturor elementelor burgheze şi rigide, căci altfel gospodăria nu poate fi administrată.
— O să trec chiar eu pe la comitetul raional, spuse Bostaloeva. Mai bine vedeţi ce-i cu electronul lui Umrişcev. Cred că asta-i noua lui lozincă politică.
— Lui Umrişcev îi vin eu singură de hac, o asigură Federatovna. Ştiu ce-i electronul, c-am învăţat fizică - e-o particulă uite-aşa de mică, iar lozincile le simt chiar şi-atunci cînd oportunistul nici nu pomeneşte de ele! Du-te, fătucă, şi nu

uita să-ţi iei pistolul!
Vermo se întrista. Elementele dialectice, care de obicei se înfruntau în conştiinţa lui, zăceau acum istovite pe fundul intelectului lui.
— Nadejda Mihailovna, rosti Vermo, azi-dimi-neaţă, cînd eram împreună, am văzut pe cer energia electromagnetică. Trebuie să construim un transformator optic, care să transforme în curent electric pulsaţia soarelui, a lunii şi a stelelor. II va alimenta spaţiul infinit, îl...
— Da' mai termin-o cu ideile, măcar de dragul omului ista! se supără Federatovna. Vede că omul pleacă, şi el tot bolboroseşte, îl bate la cap. Fata are destule griji şi fără tine, că doar nu ţi-oi închipui că numai tu eşti deştept, că noi habar n-avem de fizică! Că doară nu te-oi fi trezit în capitalism, cînd gîndeau numa' cei cu moţ!
— La revedere, Vermo, spuse Bostaloeva şi-i mtinse mîna. Pînă una-alta, fă lucrările de tera-[s]&ment, că eu o să aduc utilajele...
Rostind aceste cuvinte, Bostaloeva plecă în întuneric, spre îndepărtatul oraş de reşedinţă de [re]giune.

*
într-o dimineaţă de vară aproape sfîrşită, căruţa Nadejdei Mihailovna Bostaloeva, directoarea sovhozului de carne „Ocolul Reproducătorilor", intră în sat şi se opri în dreptul comitetului raional de partid. Feluriţi lucrători raionali se instalaseră în jurul comitetului, mîngîiati de soarele timpuriu, mulţi dormeau, cu găoacele ochilor amorţite, alţii discutau ceva şi priveau de-a latul spaţiului, în care-şi îngropaseră o bună parte din tinereţea, din forţele lor; acum, peste spaţiul acela se aşter-nea deja fumul tractoarelor, lucea cheresteaua clădirilor noi, mergeau prin el la lucru brigăzi de oameni, adică pustietăţii şi mîhnirii capitalismului le lua locul socialismul propulsat de mase.
Secretarul comitetului raional dormea: se întinsese în pat doar cu vreo două ceasuri mai înainte, după ce muncise toată noaptea. Nevrînd să aştepte, Bostaloeva intră în camera unde dormea secretarul. El deschise ochii şi o recunoscu imediat, pentru că toată vremea se gîndise la ea şi o aştepta în taină, deşi nu avea nici o speranţă.
Bostaloeva îi comunică rugămintea pe care o avea, secretarul o ascultă culcat, neînţelegînd la început nimic. îi plăcea, pentru că o ştia alături de el în dificila luptă de clasă, o plăcea ca tovarăşă de muncă neîntreruptă şi ca femeie, care nu are nici o plăcere personală tăinuită, după cum nu avea nici el, secretarul.
— Am aflat şi noi cîte ceva despre colhozul lui Umrişcev, îi spuse secretarul. La şedinţa de birou de aseară am hotărît să verificăm situaţia colhozurilor dimprejurul sovhozului tău şi să pîrjoliB[1] rămăşiţele chiaburimii.
Bostaloeva îşi luă rămas-bun de la secretar şi plecă. Din pridvor, secretarul comitetului raional

privi lung în urma ei şi îi păru rău că pleacă; oamenii pe care el îi iubea cel mai mult se făceau mereu nevăzuţi: trăiau departe, erau absorbiţi de muncă, dispăreau din spaţiul prieteniei lui şi trebuia să mai aştepte încă cinci sau zece ani, ca să vină comunismul, cînd mecanismele vor începe să lucreze, eliberîndu-i pe oameni pentru pasiunile lor reciproce.
In oraşul reşedinţă de regiune, Bostaloeva nu avea unde să rămînă peste noapte. Toate hotelurile erau de mult ticsite cu ingineri care nu mai plecau şi cu muncitori calificaţi, veniţi din Leningrad şi de la Moscova. Nimerise în oraş tocmai în momentele cînd aproape nu existau acoperişuri, întrucît constructorii prefăcuseră în praf şi pulbere casele familiilor burgheze, iar edificiile noi şi luminoase nu se uscaseră încă pentru a se muta oamenii în ele.
Atunci Bostaloeva îşi găsi adăpost în clădirea instituţiei de la care voia să facă rost de materiale de construcţie; i-a venit în ajutor comitetul sindical, care i-a repartizat pentru noapte biroul său, ofe-rindu-i ş^i o oglindă, ca membru de sindicat şi femeie. în timpul nopţii, Bostaloeva a deschis fereastra comitetului sindical şi-a privit mult şi bine şantierele luminate, vuitoare ale uzinelor, străzilor şi blocurilor de locuinţe. în clădire era întuneric; tăcute, arhivele zăceau prin dulapuri, ascunzînd în hîrtii birocratismul, sabotajele, delirul claselor derizorii,

aflate pe cale de dispariţie, şi [er]oismul însufleţit. Bostaloeva se plimbă pe coridoarele care stîrneau prin colţuri ecoul paşilor ei, [m]îngîie dosarele din dulapuri şi medita serios la Pustietatea plicticoasă a cancelariilor. , Spălîndu-se la toaleta anexată cît se poate de J[n]ţelept la un cabinet oarecare, Bostaloeva se ttibrăcă în rufele curate şi se culcă pe masa comitelui sindical, ascultînd prin fereastra deschisă
319
vuietul muncii nocturne, glasurile oamenilor, hohotele de rîs ale logodnicilor şi logodnicelor, chemările maşinilor ce funcţionau în ritm forţat, claxoanele camioanelor şi automobilelor, cîntecele ostaşilor de gardă care se schimbau, adică toată rumoarea vieţii bolşevice.
Adormi liniştită şi fericită, fără să mai simtă că, spre ziuă, pe trupul ei s-au plimbat nişte şobolani.
Dis-de-dimineaţă, a pornit-o ca să facă demersuri pentru a obţine bîrnele, cuiele, maşina-dinam, sîrma, piesele de fier pentru presa care urma să comprime excrementele vacilor şi să facă din ele brichete pentru încălzit.
Sala mare a instituţiei era plină de vuietul muncii intelectuale, sute de funcţionari sîrguincioşi chibzuiau cum să aprovizioneze mii de şantiere şi luptau fără încetare, pe tărîmul planului, cu reprezentanţii locali; cînd aveau o pauză cît de mică, beau ceai.
într-un ungher al acelei săli, şedea un om tînăr încă, dar încărunţit, care răspundea de repartizarea materialelor de construcţie; scruta posac fumul care umplea spaţiul instituţiei, negăsind posibilitatea să asigure cu cele necesare nici măcar şantierele fruntaşe sau pe cele care executau lucrări speciale.
Bostaloeva se duse la el.
— îmi trebuie o ladă de cuie, îi spuse. Responsabilul surise şi-i comunică pe un ton
părintesc şi serios:
— Porumbiţo, mie îmi trebuie zece mii de tone de cuie!... De unde sînteţi?
Bostaloeva luă loc şi, cu sinceritatea speranţei, îi povesti responsabilului întreaga istorie a nevoilor sovhozului ei.
în timp ce ea vorbea, de responsabil se apropiat şi alţi vizitatori şi funcţionari; toţi o ascultau,
320
rîzîndu-şi pe faţă de rugămintea privitoare la o aprovizionare neplanificată, însă responsabilul era trist.
— Pentru tot raionul vostru am repartizat o jumătate de ladă de cuie; luaţi de-acolo un pumn! rosti responsabilul, deprins cu suferinţa şantie-rească.
Mulţumiţi, toţi cei din apropiere izbucniră în rîs: ei veniseră în chestiuni de aprovizionare planificată şi nu acţionau în temeiul sincerităţii, ci prin intermediul unor înalte combinaţii.
— Sînteţi o lepădătură! spuse Bostaloeva. Ia daţi-mi mie planul vostru de hîrtie, şi găsesc eu de unde să vă dau cuie.
Mai întîi responsabilul încheie un act din care rezulta că a fost jignit în prezenţa martorilor, apoi îi dădu planul, pentru că era obligat să i-1 dea.
Bostaloeva cercetă cu luare-aminte repartiţiile cuielor şi i se făcu milă de fiecare şantier, pentru că fiecare cerea cu lăcomie şi fiecăruia i se dădea cu linguriţa; nu putea spune cine trebuie oropsit pentru ca sovhozul să-şi primească cuiele. La sfîrşi-tul opisului erau patru tone de sîrmă fier-beton, destinate biroului experimental de ambalaje.
Cu lista de plan în mînă, Bostaloeva se duse la conducătorul instituţiei; şeful, pe care îl înrăise foamea de materiale de construcţie, şedea în fumul care-i umplea biroul, înconjurat de o mulţime de împuterniciţi în diverse probleme. Unii încercau să-1 convingă descriindu-i fascinantele perspective [a]fo unei turnătorii de fontă, aflată în pragul pune-[n]i în funcţiune şi care nu avea nevoie decît de [n]işte cuie; alţii îl amenin ţau cu represaliile instanţelor superioare; alţii îl tratau cu ţigări de export; Şeful privea în pustiu prin somnolenţa oboselii [c]are-l stăpînea şi, bucurîndu-se în taină, îşi zicea [111] sinea lui: „Daţi-vă osteneala, descurcaţi-vă,
321
diavolilor! Totuna nu vă dau nimic; învăţaţi-vă să inventaţi şi să găsiţi resursele

cele mai la îndemînă!"
Observînd figura neoficială a Bostaloevei, şeful o chemă şi pătrunse imediat în miezul problemei care o aducea la el. Bostaloeva îi propunea să-i cedeze ei o jumătate de tonă de fier-beton şi, în locul acestuia, ea va face în sovhoz o funie experimentală din paie şi o va expedia „ambalajelor".
Conducătorul instituţiei, muncitor în vîrstă, se scutură deîndată din somnolenţă şi, cu ochii limpezi, o privi pe Bostaloeva din creştet pînă-n tălpi.
— Cîtă zici că-ţi trebuie, o jumătate de tonă? o întrebă el. Ia-le pe toate patru, că o să faci treabă bună cu ele. Goriunov! îl strigă el pe secretarul cel mai de-aproape. Ia fierul-beton de la „ambalaje" şi redistribuie-1 „Ocolului Reproducă-torilor". Problema „ambalajelor" astea ridic-o în faţa controlului muncitoresc-ţărănesc, să-i pîrlească un pic pe ticăloşi, ca altădată să ştie că metalul se mai întîmplă să fie şi fierbinte. Apoi, acoperind rumoarea din încăpere, strigă spre responsabilul cu repartizarea materialelor de construcţie: Vereşceasnîi! Treci pe la mine după program, poate te dau afară din cauza sîrmei...
în aceeaşi zi Bostaloeva trimise la sovhoz trei tone de sîrmă, iar o tonă o lăsă în depozit; apoi, de-acum spre seară, se arătă la fabrica de cuie şi-1 rugă pe director să-i facă din sîrmă cuie.
— Şi pentru ce aş face ? o întrebă directorul. De dragul ochilor domniei voastre?
— Da, îi răspunse Bostaloeva şi-1 privi cu ochii ei de toate zilele.
Directorul se uită la femeia din faţa lui ca la întreaga republică federativă şi nu izbuti să scoată nici un cuvînt; oricît ar fi fabricat şi ar fi trimis în republică, depăşind planul de producţie şi pe cel financiar cu o sută cincizeci la sută, republica
322
tot îi spunea că-i oferă prea puţin şi se supăra pe el. Iar acum avea în faţa lui pe femeia aceasta la fel de pretenţioasă, ca şi republica, şi la fel de lipsită deocamdată de fonduri mari şi de farmec deosebit.
— Doar dacă mă lăsaţi să vă sărut pentru cuie! spuse directorul zîmbind.
— Bine, acceptă Bostaloeva.
Mirat, directorul se simţi pe de-a-ntregul - de la picioare pînă la buze - ca un corp solid, în care toate părţile componente îi dădeau de ştire că sînt vii; pînă atunci nu avusese decît conştiinţa care-i înveşmînta trupul, însă nu simţise ce se întîmplă în toată această caroserie.
— Şi n-o să vă supăraţi? o întrebă, cercetînd cu vigilenţă biroul: nu se auzeau paşi de nicăieri, telefonul tăcea, ventilatorul bîzîia uniform, de parcă ar fi tăcut.
— N-o să mă supăr, îi răspunse Bostaloeva, pentru că-s obişnuită... Anul trecut, cînd am făcut rost de tablă pentru acoperiş, m-am ales cu un avort. Dar sper că dumneavoastră nu sînteţi o asemenea canalie.
— Nu, îi răspunse directorul calm, aşezîndu-se. Unde vă e sîrma? Deseară mă aşez chiar eu la maşină, n-aveţi decît să aşteptaţi zece minute şi să vă luaţi cuiele... Aduceţi sîrma încoace.
Indiferent, directorul îşi aplecă fruntea spre problemele curente. Bostaloeva se duse singură lîngă el şi-1 sărută astfel, încît, mai pe urmă, cînd femeia nu mai era în cameră, directorul se duse la toaletă şi se uită în oglindă, ca să vadă dacă nu cumva i-a rămas ceva pe faţă de la ea, întrucît tot timpul simţea un obiect de prisos pe buze.
Seara, Bostaloeva a primit cuiele de la uzină, însuşi directorul i-a scos din secţie, cu electrocarul, patru lăzi şi i-a luat chitanţa de primire a Producţiei. Bostaloeva a trimis cuiele la gară şi a
323
pornit-o noaptea, la lumina slabă a lunii, pe străzile vuinde, aflate în construcţie. Citea firmele unor organizaţii necunoscute: „Chimradiu", „Estgaz", „Biroul pentru electricitatea de înaltă tensiune", „Comisia pentru ventilatoare", „Biroul pentru fundaţii masive", „Organizaţia tehnico-şti-inţifică pentru studierea vibraţiilor instalaţiilor industriale", „Filiala regională a organizaţiei unionale electrotehnice" şi altele, bucurîndu-se că forţele tainice, vagi şi gingaşe, acţionează îri rîndurile bolşevicilor, începînd cu gravitaţia şi ter-minînd cu vibraţia delicată şi cu undele electromagnetice ce trepidează în infinitul întunecat.

Ferestrele „Filialei Regionale a Organizaţiei Unionale Electrotehnice" erau luminate: nişte fete cu pregătire tehnică lucrau aplecate asupra planşetelor de desen; un inginer tînăr, încărunţit de furtunoasa viaţă tehnică, verifica rezultatele tehnicienilor cu rigla de calcul, iar cu degetul le indica unor muncitori desfiguraţi greşelile şi erorile conţinute în schiţe.
Bostaloeva îşi lipi faţa de sticla ferestrei şi îşi privi îndelung tovarăşii şi tovarăşele de generaţie. Noaptea cu lună plutea în văzduhul uşor, livezile şi ierburile verii creşteau pe pămînt ca întotdeauna; asemeni unui fenomen perimat, lumea aceasta era aproape pustie, întrucît nimeni nu se plimba, mînat de deşertăciunea bunei lui dispoziţii.
Bostaloeva intră în „Filiala regională", se gîndi nedumerită la soarta ei şi-1 rugă pe şeful sectorului aprovizionare-desfacere să-i dea o maşină-di-nam de o sută de cai-putere. Şeful nu-i răspunse nimic Bostaloevei, privi numai undeva pe-alături, în ţara foametei de electricitate. Suferind la gîndul că maşina care-i trebuie nu există, Bostaloeva trecu prin odăile încălzite şi luminate ale instituţiei, şi îi plăcu munca profundă a ştiinţei tehnice. O desenatoare îi zîmbi cu drăgălăşenie; pe loc,

Bostaloeva simţi această omenie şi, aplecîndu-se deasupra planşetei, femeile începuseră să stea de vorbă ca două vechi prietene; uneia îi era dor de copilul care-o aştepta pînă la miezul nopţii închis în casă; cealaltă voia o maşină-dinam. De dimineaţă, desenatoarea mergea la cursuri, la Institutul de Construcţii şi Desen, după care, nemaitrecînd pe acasă, venea imediat la lucru; iar noaptea încerca să doarmă cît mai puţin, ca să-şi vadă copilul cît mai mult. Bostaloeva i-a promis că o să meargă a doua zi de cu seară acasă la desenatoare, ca să stea cu copilul pînă cînd se întoarce mama.
A doua zi făcu întocmai: se mută în odaia desenatoarei pentru întreaga perioadă de deplasare. Băieţelul avea patru anişori şi Bostaloeva îi desenă vaci, soarele deasupra vacilor, o imită pe bătrîna Federatovna, apoi o făcu pe taurul, îi povesti cum se bat vacile la adăpătoare; băieţelul singuratic privea şi asculta toate acestea cu folos şi uimire, în sfîrşit, veni maică-sa, care mult timp nu lăsă copilul să doarmă, povestindu-i în amănunt tot ce-a făcut peste zi şi descriindu-i maşina-dinam, pe care începuse s-o deseneze după natură.
Imediat, Bostaloeva află de la mama-desena-toare că acea maşină-dinam e destul de mare şi se află de mult într-o sală de curs, ca model pentru desen, dar că nimeni nu ştie cîţi cai-putere are; desenatoarea i-a promis că a doua zi îi va descrie tăbliţa cu toate specificaţiile.
A doua zi dimineaţă, Bostaloeva se prezentă la întreprinderea în care îşi petrecuse prima noapte Şi aici i se înmînă o citaţie prin care era chemată în faţa tribunalului poporului, pentru că insultase un funcţionar al statului, numindu-1 lepădătură.
Judecătorul poporului citi în faţa persoanelor interesate dosarul Bostaloevei şi, pe neaşteptate, dădu verdictul: pîrîta să fie achitată şi să i se

mulţumească public pentru vigilenţa manifestată în privinţa economiei de metal, iar funcţionarul reclamant să fie considerat într-adevăr o lepădătură şi să fie pedepsit, ca persoană indezirabilă. Cei de faţă au părut la început uimiţi, însă apoi s-au bucurat de sentinţă: reclamantul îşi plecă ochii în pămînt, făcut fiind public de ruşine, ruşine care nu va putea fi spălată decît cîştigînd merite deosebite faţă de clasa muncitoare.
Din sala tribunalului, Bostaloeva ieşi ca o artistă, în rumoarea salutărilor tuturor, şi chiar judecătorul îi strigă: „La revedere! Mai treceţi pe la noi, ca să demascaţi aceste elemente!"
Era de-acum pe la amiază, în toiul arşiţei verii şi a cincinalului. O nelinişte grijulie puse stăpînire pe inima Bostaloevei şi ea se opri pe o stradă a centrului regional: se uita cu lăcomie la scîndurile şi bîrnele construcţiilor, la camioanele cu materiale feroase, la cablurile de înaltă tensiune; femeia regreta că la ea în sovhoz e prea multă natură, lipsind maşinile şi materialele de construcţie.
Bostaloeva suferea şi la gîndul că chiar dacă „Ocolul Reproducătorilor" ar da două mii de tone, tot va fi prea puţină carne pentru proletariatul care forfoteşte

pe şantiere. De aceea îşi zise că trebuie să manevreze mai repede.
Se duse apoi la institut, ca să se întîlnească cu prietena ei desenatoare, şi văzu vechea maşină-di-nam, ale cărei piese le desenau studentele. Pe maşina imobilă citi că are opt sute cincizeci de amperi, opt sute de volţi, dar nu ştia dacă-i mult sau puţin. Ieşind din clădirea institutului, îi trimise o telegramă lui Vermo, comunicîndu-i că maşina există, dar că-n ea sînt opt sute cincizeci de amperi şi că, avînd-o drept model, tinerele cadre învaţă desenul tehnic. Adică întreba ce-i de făcut.
în cursul nopţii, inginerul Vermo îi expedie telegrama de răspuns: „Am inventat o construcţie

perfecţionată, contemporană a maşinii-dinam, îi facem toate detaliile din lemn şi sîrmă, o vopsim în culoarea necesară şi o trimitem prin poştă la institut. întrucît se poate desena şi după modelul demontabil din lemn, schimbă-1 cu maşina lor din metal, deoarece a noastră este mai bună din punct de vedere constructiv şi mai utilă pentru desenul tehnic".
„Dragul meu Vermo, se gîndi Bostaloeva, pe unde-o fi acum mireasa ta ? Poate că-i încă pionieră şi umblă cu toba de gît!..."
A doua zi Bostaloeva luă legătura cu secretarul celulei de partid din institutul de construcţii şi desen tehnic. Omul acela era palid şi părea că ultima dată dormise alaltăieri. O ascultă pe Bostaloeva şi sări entuziasmat de la locul lui:
— Chiar astăzi expediaţi dinamul nostru în sovhozul vostru! strigă el, inundat de un val de bucurie conştientă. Pînă vine modelul din lemn al inginerului dumneavoastră, vom desena un transformator... Dar spuneţi-mi, că am uitat: cu cît va spori maşina noastră producţia de carne?
— Cu una sau două sute de tone, îi comunică Bostaloeva.
Ar fi vrut să facă pe loc un bine acestui tovarăş, căci îi plăcea ca fiecare sentiment al ei să fie dublat de substanţa celuilalt, însă secretarul o privea distrat şi ea se abţinu.
Peste cîteva zile, cu mîna lui, secretarul făcu lăzi de ambalaj şi expedie maşina-dinam la „Ocolul Reproducătorilor", rugînd-o în acelaşi timp pe Bostaloeva să mai vină peste o jumătate de an, la care propunere femeia nu făcu decît să zîmbească în treacăt.
— Atunci luăm sovhozul vostru sub patronaj! declară secretarul celulei.
— Bine, încuviinţă Bostaloeva. O să ne ajutaţi să organizăm în sovhoz un combinat şcolar. Vrem

să scoatem la suprafaţă marea din adîncuri şi-atunci o să fătăm milioane de viţei şi voi n-o să fiţi în stare să mîncaţi carnea noastră... Dar mai întîi, dintr-o sută de văcari, trebuie să facem o sută de ingineri.
— Marea din adîncuri! exclamă secretarul, neştiind ce înseamnă asta, dar simţind că-i ceva bun. întrucît sînteţi sub patronajul nostru, o să obţinem de la comitetul regional aprobarea ca să aveţi un combinat tehnic !
— Avem nevoie de electrotehnică, hidrologie şi de ştiinţa zootehnică a cărnii, îi spuse Bostaloeva. Plus cultura generală...
— Vă dau! se bucură secretarul. Chiar azi ridic problema patronajului în şedinţa celulei de partid şi la adunarea generală. îmbrăţişează-mă!
Bostaloeva îmbrăţişa trupul acela costeliv, mistuit dintr-o dată de cele mai înalte cauze care există în viaţă.
— Fă-mi rost de sobe electrice pentru grajduri, zîmbi cu modestie Bostaloeva, neîncetînd să-1 măsoare cu ochii pe secretar. Şi de armături pentru sobe, şi de izolatori exteriori şi de altceva... Ţine specificaţia!
— Sobe nu-s de găsit nicăieri, refuză secretarul, trăgîndu-se într-o parte. Peste o lună începem practica în atelierele de construcţii; şi pentru că vă patronăm, o să vă facem două sobe. Dă specificaţia! N-o să fie prea tîrziu?
— E bine şi-aşa, îl asigură Bostaloeva. Pentru mine-i chiar devreme, căci abia spre iarnă am nevoie de sobe.
— Vă voi patrona! strigă el şi în glas îi răzbătu amărăciunea lacrimilor care-i dădeau tîrcoale. Aşa că începu să răsfoiască hîrtiile de pe masă.
In aceeaşi zi, cu o căruţă, Bostaloeva merse la întreprinderea forestieră. Pe ea

pusese stăpînire dorinţa judicioasă de a se pune pretutindeni sub
328
diferite patronaje, pentru ca astfel să poată face apel la inima clasei muncitoare şi s-o sensibilizeze.
La întreprinderea forestieră Bostaloeva a trebuit să rămînă o decadă întreagă pînă cînd tot triunghiul a îndrăgit „Ocolul Reproducătorilor". Cu toate acestea, directorul întreprinderii a hotărît să consolideze simpatia sa faţă de sovhozul de carne cu ceva mai mult decît bunăvoinţă. Şi a întocmit un contract de patronaj bilateral, conform căruia întreprinderea forestieră furnizează imediat sovhozului bîrne, scînduri, grinzi, alburn de lemn şi felurite prăjini, iar sovhozul se obligă să livreze lunar întreprinderii, drept trataţie benevolă, cîte două tone de carne.
Insă cînd problema patronajului a fost pusă pe tapetul reflecţiei colective a muncitorilor, Bostaloeva a declarat că este de acord să-i trateze pe muncitori, dar numai cu condiţia ca directorul să nu mănînce din carnea ei, întrucît, în chestiunea patronajului, a uzat de o practică oportunistă, iar ea, care nu-i defel o liberală în putrefacţie, nu vrea să-i hrănească pe oportunişti.
Auzind aceste cuvinte, jumătate din cei prezenţi la adunare s-au ridicat şi au refuzat să mănînce carnea pe care directorul a stors-o gratuit de la sovhoz. Preşedintele comitetului sindical a ţinut o cuvîntare, în care a nimicit din faşă orice tentativă de cerşetorie şi servilism, spunînd că niciodată clasa muncitoare nu va avea nevoie de [a]şa ceva.
In timpul cuvîntării preşedintelui, directorul [a]pucase deja să schiţeze în carnet o declaraţie în [c]are-şi recunoştea greşeala reacţionară, mercantilă. Acasă, n-a dormit toată noaptea; se uita pe fereastră în bezna pădurilor, asculta glasurile păsă-[ri]lor de noapte şi aştepta ca pacea naturii să-i Potolească neliniştea care-1 frămînta; dar aşa nu [r]euşea să se calmeze, întrucît atitudinea lui faţă
329
de natură îi divulga concepţia filosofică naturistă, adică o viziune asupra lumii potrivită unui chiabur, nu unui partizan al dialecticii. în zori, directorul s-a dus şi a scris în cerneală o declaraţie în care-şi recunoştea vina, semnînd totodată pentru „Ocolul Reproducătorilor" un mandat de expediţie, în care suplimenta cantitatea de cherestea cu încă o jumătate faţă de cît ceruse Bostaloeva.
Spre seara aceleiaşi zile Bostaloeva se întoarse în centrul raional. I se făcuse de-acum dor de sovhoz şi uneori simţea chiar crampe în stomac la gîndul că în „Ocolul Reproducătorilor" ar fi putut să se întîmple ceva. Acum nu mai avea decît o grijă: să comande presa pentru fabricarea brichetelor din gunoi, după care avea de gînd să plece în stepă. Pătimind cîteva zile prin toate instituţiile, Bostaloeva nu izbuti să trezească atîta bunăvoinţă, încît, peste plan, să i se pună la dispoziţie toate obiectele necesare pentru confecţionarea presei. Necăjită foarte, se duse la comitetul regional de partid. Acolo o primi un bătrîn mecanic de locomotivă; acesta bea ceai, mesteca o plăcintă de casă şi încerca să-şi închipuie limpede presa care ar face brichete combustibile din dejecţiile animalelor.
— Bine, spuse bătrînul în încheiere, izbutind în sfîrşit să-şi închipuie respectiva construcţie comprimatorie. Nu trebuia să cutreieri prin tot birocratismul nostru, prostuţă cîrpace ce eşti! Trebuia să vii de îndată la mine.
Bătrînul mecanic telefona la Institutul pentru Mase Combustibile Necunoscute şi dădu ordin să fie ajutată „o fătucă" tînără care vrea să ardă gunoiul vacilor, iar seara să i se comunice acasă decizia institutului.
— Acum, isteaţo, du-te, la institut, îi spuse secretarul. Băieţii de-acolo or să-ţi facă presa..-întreabă de inginerul Goft. E ajutorul meu, dar
330
pe locomotivă, nu aici... Dacă ai vreo pricină de supărare, vino iar la mine.
După ce Bostaloeva plecă, secretarul se simţi mult timp mulţumit: bătrînul mecanic de locomotivă îşi dăduse seama că fata aceea are în capul ei un milion de tone de combustibil nou. Terminîndu-şi plăcinta, se duse la primul secretar al comitetului regional şi-i spuse că a venit timpul să transforme în combustibil toate excrementele animalelor din întreaga regiune. Primul secretar a acceptat să mediteze asupra acestei probleme în cursul dezbaterilor curente ale biroului.
La prima şedinţă a biroului, ca referenţi au fost convocaţi Bostaloeva şi doi

termotehnicieni din cadrul Institutului pentru Combustibili Necunoscuţi.
Examinînd chestiunea, biroul comitetului regional a însărcinat institutul ca, în termen de două luni, să confecţioneze două prese experimentale pentru „Ocolul Reproducătorilor", hotărînd şi ca sovhozul Bostaloevei să fie transformat în staţiune experimentală a institutului, după ce va fi luat legătura cu inginerul Vermo şi cu fierarul Kemal.
Copleşită de bucuria atîtor realizări, Bostaloeva plecă de cu dimineaţă la „Ocolul Reproducătorilor", în întîmpinarea viitorului vieţii sale.
*
în absenţa Bostaloevei, la „Ocolul Reproducătorilor" muriseră optsprezece vaci, iar unui taur, nu se ştie cum, îi fusese retezat mădularul de înmulţire, aşa că taurul murise şi el.
In plus, şapte vaci pieriseră, încăierîndu-se lîngă una din adăpătorile pierdute în stepă; vinovat de toată tărăşenia era taurul, care nu fusese în stare să stabilească ordinea în care cireada trebuia să se adape: vacile bătrîne turbaseră şi începuseră

1

331
să se împungă, astfel încît şapte vaci de trei ani au fost ucise pe loc.
Iar Federatovna zăcuse zece zile, cu crampe şi pîntecăraie, molfăindu-şi numai gingiile în gură, pentru că nu avea dinţi din care să scrîşnească.
Cu mîna lui, Visokovski făcuse autopsia vacilor şi constatase că acestea muriseră din pricina cartofilor mari şi necurăţaţi cu care le hrăniseră sau văcarii zilieri, sau nişte otrepe necunoscute de-ale chiaburilor. Visokovski o chemase pe Federatovna la locul autopsiei şi, plîngînd cu lacrimi rare, i se jeluise:
— Nu mai pot lucra într-o asemenea întreprindere!... Sînt singur pe lume, eu aici le fac vacilor educaţie, iar chiaburii voştri le omoară cu cartofi şi fîntînile vi-s secate... Dacă nu alungaţi chiaburii şi nu găsiţi apă pe-ndestulate, plec. Doi ani am iubit-o pe juninca Cincinala, am adus-o pînă la greutatea de zece puduri, am făcut din ea un geniu al cărnii, şi acum o văd strivită la rîndul de la adăpătoare! Asta-i contrarevoluţie! Sau mor, sau reclam!...
Federatovna s-a uitat urît la Visokovski, aşa cum se uita ea de obicei la cei fără de partid.
— Nu-i vorba despre chiaburii noştri, tîmpit îngust la minte ce eşti!... Du-te-n stepă să păzeşti cirezile, că v-am arestat toţi văcarii.
— Plec imediat! a acceptat supus Visokovski, ştergîndu-şi faţa.
Apoi Federatovna i-a luat de la lucru şi pe Vermo, şi pe Kemal, cu tot cu brigăzile cu care aceştia săpau gropile de fundaţie pentru moară şi încă pentru o clădire, despre rostul căreia pînă la întoarcerea Bostaloevei, inginerul nu voia să sufle o vorbă. Tot acest stoc viu de oameni Federatovna 1-a dislocat la cirezi. Iar ea s-a urcat în şaretă *şh* fără să se oprească, s-a dus la colhozul lui Umrişcev.
332
In colhoz era linişte. Din pricină că vîntul nu bătea şi era arşiţă, din multe coşuri ieşeau dîre subţiri de fum, semn că femeile coceau blinii; în curţi se vedeau vaci grase şi cai frumoşi, pe uliţi găinile scurmau cenuşa şi, după cum se-ntîmplă de cînd lumea, pe prispe, cîţiva bătrîni şedeau la soare, aşteptîndu-şi sfîrşitul.
Casele triste se înălţau încremenite în lumina seculară a soarelui de aici, părînd o biată turmă de oi; drumurile pustii ieşeau din sat şi dispăreau pe culmile orizonturilor înconjurătoare, iar ţăranii sforăiau fără grijă prin curţile lor, îndopaţi cu blinii şi cu unt. Chiar la marginea satului, Federatovna se întîlni cu patru femei care duceau oale pline cu gogoşi fierbinţi bărbaţilor lor aflaţi sub arestul Federatovnei. După cum trupurile le plesneau de sănătate şi după cît de tare lătrau una la alta, se vedea că femeile nu prea suferă din pricina bărbaţilor. Tristeţea încremenirii plutea peste acoperişurile negre din paie ale satului.

Numai într-o curte se învîrtea un bou în cerc, rotind, poate, pîrghia unei fîntîni; cîrma de care era legat boul era prea lungă, şi animalul se rotea într-un cerc prea mare, împiedicîndu-se în gardurile vecinilor; de aceea boul ba ieşea în uliţă, ba dispărea pe arie. Scrîşne-tul singuratic şi cîntător al scripetelui învîrtit de animalul năuc era singurul zgomot care tulbura tihna amiezii în colhozul picotind.
Federatovna opri şareta şi luă casele la rînd: întotdeauna o indigna modul neraţional şi neştiinţific de viaţă al satelor, sobele care se zideau fără cunoaşterea corectă a teoriei utilizării agentului termic, nerespectarea regulilor de igienă generală Şi viclenia de clasă a sătenilor înstăriţi.
In prima casă pe care o vizită, Federatovna surprinse o anormalitate strigătoare la cer: în cuptor fierbeau două oale cu mîncăruri lichide care dădeau în foc, iar gospodina şedea pe o laviţă cu tigaia în mînă şi nu lua măsuri.
333
De cum intră Federatovna, se aruncă la cuptor şi scoase amîndouă oalele cu mîinile goale.
— Nu vă intră-n cap ştiinţa, diavoli suri ce sînteţi! îi spuse ea furioasă gospodinei. Păi lichidul se dilată la temperatură, tîmpito şi neruşinate! Umpli oala cu apă, ca să dea grăsimea în foc?... Şi vezi bine, cînd te-am chemat să te scrii în colhoz, ai început să dai din copite! Da' cum să-ţi băgăm ştiinţele-n cap, dacă stai acasă şi nu gîtui mai întîi demonul privat din tine... Uh-uh, anti-hriştilor, tare i-aţi mai chinuit pe bieţii oameni. Las' că mai trec eu pe la tine... Am să văd cum mergi cu alfabetizarea şi ce fel de activistă obştească îmi eşti, proastă nerecunoscătoare!
Federatovna ieşi cu inima grea, iar gospodina mai întîi încremeni, apoi rînji.
In altă casă, Federatovna se apucă de mîncat lapte şi smîntînă şi-şi dădu seama că nici pe departe nu-i vorba de producţia colhozului, ci de a sovhozului : prea mare era procentul de grăsimi şi prea gustos caimacul. Totuşi, bătrîna nu spuse nimic, ci numai oftă prelung şi îşi îngropa ciuda în inimă, pentru altă dată.
în curtea următoare, un colhoznic o zbughi urgent undeva, fără s-o observe pe musafiră. Bătrîna se aşează pe un brusture şi se puse să-1 aştepte; în şura închisă, în acest timp cineva rîgîia istovitor şi se înăbuşea, şi curînd dintr-acolo înce-puseră să se facă auzite gemetele chinuitoare ale despărţirii de viaţă.
Federatovna se apropie de şură şi, printr-o gaură, observă că acolo se chinuia o vacă, pe care alte două vaci o lingeau pe botul aproape cuprins de răceala morţii.
In clipa aceea colhoznicul dădu fuga îndărăt: într-o mînă avea un topor, iar în cealaltă o chitanţă. Omul deschise uşa şi ucise animalul cu toporul, strîngînd chitanţa între dinţi. Terminîndu-şi treaba, ţăranul băgă mîna în botul vacii şi scoase un cartof uriaş, sfîrte-cat, îmbibat cu sînge şi cu bale.
334
în aceste momente, unii locuitori ai satului apucaseră să observe şareta Federatovnei şi ţîncii gospodarilor înstăriţi zburau de la o curte la alta, ducînd vestea că a apărut bătrîna şi avertizînd pe cine trebuie să stea cuminţi, iar chiaburilor rămaşi spunîndu-le să se ascundă prin fîntîni. Cît ai zice peşte, cîteva hornuri încetară să mai fumege şi cîţiva chiaburi, deprinşi cu vicleşugurile, se furişară prin desişurile de buruieni spre fîntîni, coborîră în ele pe frînghii şi se aşezară acolo pe taburetele de mult pregătite, ţintuite în pereţi, după care îşi aprinseră ţigările.
De cum ieşi din ultima bătătură şi îşi plimbă agerii ochi peste priveliştea schimbată a satului, Federatovna simţi că totul fierbe în ea, chiar şi mîncarea înghiţită de curînd.
Se duse atunci la un bătrîn sărac, la prietenul ei Kuzma Evghenievici, care tocmai se odihnea, întors de la muncă.
Kuzma Evghenievici o întîmpină cu toată simpatia şi-i dezvălui secretul colhozului lui Umrişcev.
— Păi eu îs aici precum Studioul Unional de Jurnale Cinematografice, îi spuse bătrînul Kuzma, căruia de mult îi plăceau expresiile aproximative. Văd tot şi ştiu tot... Cumătră, cînd bagi seama ce se petrece aici, ultima fărîmă de teorie îţi împie-treşte-n piept!... Hai să-ţi încălzesc nişte ceai în ceaun.
încălzind ceaiul, bătrînul sărac o anunţă solemn că de ieri a părăsit colhozul în

mod organizat şi că acum e individual revoluţionar, întrucît Umrişcev a pus bazele chiaburimii.
Pe loc, Federatovna 1-a înşfăcat pe bătrîn, tră-gîndu-1 de un smoc de păr şi bătîndu-1 peste fund cu volanele fustei.
— Uite-aşa, să vezi ce-nseamnă individual revoluţionar ! Na-ţi chiaburime! Na-ţi Studiou Unional de Jurnale Cinematografice! Dacă vezi şi ştii tot, să nu taci, acţionează, răzvrăteşte-te, porc bătrîn
335
de cîine ce eşti!... Na-ţi fărîma de teorie care-ţi împietreşte în piept! Să nu fii, să nu-ndrăzneşti s-o faci pe liberalistul! Dă-ţi silinţa, străduies-te-te, fii activ, descoperă, ajută, calcă, nu sta cu burta-n sus, nu te da cu individualii, bagă-ţi nasul, participă, amestecă-te, fii treaz, călău al puterii sovietice ce eşti!...
Potolindu-se după această bătălie şi bînd un pic de ceai, ca să nu se prăpădească uncropul degeaba, Federatovna se duse să inspecteze situaţia economică a satului. Astfel, descoperi că fiecare bătătură era dotată cu utilaj viu şi neviu - de la cal la grapă, nemaivorbind de animalele utilitare, producătoare de lapte şi lînă. Adică, ce s-a colectivizat în acest colhoz?
Federatovna nu găsi nici un grajd obştesc pentru cai, nici vreun alt obiect în comun, deşi cotrobăise prin tot satul, coborînd prin pivniţe şi urcîndu-se prin podurile caselor. Cu această părere confuză şi cu inima zbuciumată, se înfiinţa în faţa preşedintelui Umrişcev, care se dovedi a fi stăpînul boului ce umbla, trăgînd după el jugul scripetelui.
Umrişcev şedea într-o odaie cu perdelele trase, pe masă avea o lampă cu abajur şi citea o carte, sorbind din cînd în cînd ceai rece. în afară de lampă, pe masa lui Umrişcev zbîrnîia un ventilator, care trimitea spre faţa lui îngîndurată o pală neîntreruptă de aer, care-1 ajuta pe cugetător să cugete continuu. Avînd pregătire ştiinţifică, Federatovna cercetă funcţionarea ventilatorului şi descoperi că rotirea acestuia este asigurată de forţa boului, mînat de un om care mergea în urma animalului cu o expresie de deznădejde întipărită pe faţă; forţa vie boul o transmitea scripetelui, iar de la scripete - prin osii intermediare - porneau mai departe frînghii, de frînghii erau legate sfori, şi în sfîrşit ventilatorul era învîrtit de o aţă grosolană.
336
— Bună, netrebnicule! spuse Federatovna.
— Bună, babo! i-o întoarse Umrişcev. Ce drac te niînă pe tot teritoriul? De ce nu şezi binişor, cruţîndu-ţi vlaga şi trupul?
— Cum vine asta?... Unde ţi-e dialectica în acţiune? Ce faci, naşti aici chiaburime?... Păi, tătucă, ştiu tot, pentru că am văzut tot... Tacă-ţi fleoanca, schematic nenorocit, că acuşi te pocnesc!
— Stai jos, îi spuse Umrişcev, ţinînd o mînă aproape de capul istovit şi pe cealaltă punînd-o pe fila la care rămăsese. Stai jos, băbuţo: eu de-a-n picioarele nu stau de vorbă... Ai văzut că la mine-n colhoz am terminat cu lipsă de răspundere, adică ai văzut prima etapă a conducerii mele.
— Cu care lipsă de răspundere ai terminat ? fremăta ca o fetişcană, din tot trupul, Federatovna. Doar ştii că iubiţii tăi colhoznici au fost văcari la noi, că bagă-n mormînt vitele noastre, că muierile voastre ne mulg cirezi întregi.
— Ia nu mă mai bate la cap cu „că"-urile tale! îi replică Umrişcev. N-ai decît să conduci mai ferm, respectă politica de clasă în privinţa forţei de muncă şi fii ochi şi urechi la postul tău.
Bătrîna îşi molfăi gingiile goale în gură şi nu putu scoate o vorbă, într-atît de puternic era şuvoiul de ură care o încerca.
— Priveşte-mi realizările, o sfătui Umrişcev cu inima uşoară. La mine nu există odioasa lipsă de răspundere: fiecare gospodar are în primire calul lui, vacile lui, inventarul şi lotul lui; colhozul este împărţit pe secţii, în fiecare secţie există cîte o bătătură şi un lot de pămînt, iar fiecare bătătură îşi are gospodarul ei şef de sector.
— Şi ai cui îs caii gospodarilor tăi?
— Tot ai lor, o lămuri Umrişcev. Ţin cont de ataşamentul gospodarului faţă de fostul lui animal; în această privinţă, sînt un conducător concret, *iu cine ştie ce mecanicist sau bogdanovist.

337
Fervoarea lui ideologică mai că n-o făcu pe bătrînă să tresară, însă, înţeleaptă, reuşi să se abţină.
— Bătrîne, bătrîne, spuse ea cu glas gîtuit. Atunci pe ce se susţine colhozul tău?
— Eu sînt cel pe care se susţine colhozul, îi comunică Umrişcev. Uite-aici (Umrişcev îşi sprijini palma pe frunte), uite aici se întîlnesc toate contradicţiile pe care le anulează forţa ideilor mele. Colhozul e o noţiune filosofică, bătrîno, iar aici filosoful sînt eu.
— Şi toţi sătenii, bătrîne, sînt membri ai colhozului tău?
— Nu, băbuţo, îi explică Umrişcev. Nu mă cramponez de procentaje absolute: tot ce-i absolut se transformă în contrariul său.
— Ia arată-mi tabelul împărţirii pe clase, îi ceru Federatovna.
Umrişcev îi arătă o rubrică pe o hîrtie, din care reieşea că douăzeci şi nouă de gospodării sărace şi nevoiaşe nu făceau parte din colhoz, pentru că ieşiseră o dată cu venirea lui Umrişcev; cu totul, în sat erau patruzeci şi patru de gospodării.
Federatovna sări în picioare pregâtindu-şi de luptă înverşunată întreg trupul ei rotunjit, însă în uşă se arătă un om străin, încălţat cu pîslari.
— Bună ziua, tovarăşe Umrişcev! spuse vizitatorul. Am venit să te rog de-un necaz.
— De-un necaz ? întrebă, mirat, Umrişcev. Pentru un teoretician al dialecticii, tovarăşe Sviaşcionnîi, necazul se transformă întotdeauna în contrariul său. De necazuri se tem numai idealiştii.
Desigur, Sviaşcionnîi se declară de acord că necazul nu-1 înspăimîntă, însă merele murate de anul trecut în cooperativă i s-au acrit şi s-au făcut sărate la gust precum castraveţii, iar morcovii şi-au pierdut dulceaţa şi s-au făcut amari.
338
— Asta-i grozav! constată bucuros Umrişcev. Asta-i dialectica naturii, tovarăşe Sviaşcionnîi. Acum ia şi vinde merele-n loc de castraveţi, iar morcovii în loc de ridichi!
Sviaşcionnîi îşi flutură un zîmbet sinistru pe faţa imensă şi îmbătrînită, brăzdată de urmele vîrstei şi de cicatricele unor încăierări necunoscute ; cu o lăcomie neînţeleasă în ochi, se uită la bătrînă, apoi rîse brusc şi tăcu, speriat dintr-o dată, ca şi cum ar fi fost prevenit de cine ştie ce undă proprie, de control, a conştiinţei. Din pricina rîsului, prin odaie trecu un aer urît mirositor, ieşit din gura lui, şi imediat toţi pricepură ce uriaşă forţă de mestecare poartă în sine acest om, cît de grea îi e viaţa printre tunetele organismului său aflat în funcţiune, în fumul digestiei şi al patimilor. Sviaşcionnîi se aşează pe o bancă pentru a-şi odihni trupul sleit de propria greutate, deşi nu era gras, ci numai imens la oase şi în toate orificiile şi protuberantele sale, adaptate pentru a simţi tot ce se găseşte în afara lor: şezînd, părea mai înalt decît orice om care şedea, deşi abia trecea de înălţimea mijlocie. Inima lui bătea atît de tare, încît putea fi auzită de oricine; respira cu lăcomie şi se uita la oameni cu ochi scăpărători şi umezi. Chiar şi şezînd, trăia într-o alarmă adecvată, dorind, se pare, să înşface ceva din lucrurile obiectuale, să profite de tot ce-i palpabil şi folositor vieţii sale necolhoznice, să muşte orice miez de fruct şi să-1 introducă în trupul său găunos şi suferind, să cuprindă şi să sleiască de puteri tot ce-i viu, istovindu-se pe sine, triumfînd, distru-gînd şi căzînd precum moartea în mijlocul lumii consumate de tot, pustie.
Sviaşcionnîi îşi băgă mîna în săculeţul cusut de pantaloni, scoase patru pumni de terci pe care-i "ăgă în gură şi începu să-i mestece cu bucăţi de cîrnaţi, scoase din acelaşi sac-buzunar, mînca şi
339
se vedea cum se acumula vlaga în el, pompîndu-i în obraji sîngele purpuriu, sub forfota căruia ochii începeau chiar a-i scăpără de tristeţe; ştia cît de modeste sînt condiţiile de la faţa locului, ştia că acestea nu-i pot satisface viaţa ce e gata-gata să explodeze sau să sufere de surplusuri şi superioritate. Umflîndu-şi întreaga fiinţă, Sviaşcionnîi mesteca tăcut mîncarea scoasă din buzunar.
Aducîndu-şi aminte de hrană şi de faptul că ideea reprezintă un fenomen

material, Umrişcev îi ceru lui Sviaşcionnîi ceva de mîncare. Acesta, cine ştie de ce, se bucură şi scoase din săculeţul de la şold o bucată strîmbă de cîrnat afumat. Umrişcev luă cîrnatul neatent, dar Federatovna, de cum văzu acest produs alimentar, scînci ca o fetişcană şi închise ochii de ruşine: recunoscuse scula de reproducere retezată de la taurul de pră-silă al sovhozului.
Insă lui Umrişcev, tobă fiind de ştiinţe fizico-matematice, nu-i mai era scîrbă de nimic, întrucît toate cîte-s în lume sînt alcătuite din electroni, aşa că înfulecă bucata de cîrnat.
Deschizîndu-şi ochii, Federatovna se repezi energic la Umrişcev şi-1 muşcă; totuşi, datorită faptului că bătrîna n-avea dinţi în gură, Umrişcev nu simţi nici o durere şi se gîndi că pe babă or fi înfier-bîntat-o stihiile ultimelor dorinţe, semn că nu mai are decît un pas pînă la groapă.
Sviaşcionnîi, care izbucnise în rîs, împrăştiind iarăşi împrejur duhoarea din gură, se alese şi el cu o muşcătură, care nu făcu decît să-1 bucure.
Ventilatorul de pe masa lui Umrişcev se opri şi în uşă îşi făcu apariţia, somnoros şi posomorit, omul care pînă atunci minase animalul; colhoz-nicul, care avea în mînă un topor, spuse că boul era sătul şi sănătos, dar că în ultimul timp i se urîse, fapt pentru care murise acum cîteva clipe:

îl ucise, probabil, mîhnirea că munceşte pentru un om inutil.
— Acum sînt candidat de partid şi plec din gospodărie, spuse colhoznicul. Măicuţă, i se adresă el Federatovnei, eşti la sovhoz, aşa că ia-mă şi pe mine.
— Da' ce-a fost cu tine, drăguţule ? îl luă Federatovna la refec. De ce n-ai dat de ştire? Şi mai zici că eşti candidat de partid!...
— Măicuţă, am început să mă simt rău aici, inima mi s-a stricat din cauza lor şi mintea mi s-a istovit...
— Şi din care pricină zici că ţi s-a stricat inima ?
— Din cauza lor, spuse argatul ventilatorului. Se pricep să lovească-n sovhoz şi să facă-n aşa fel, încît individualii înstăriţi să prindă cheag... Mişka Sîsoev a şparlit doi viţei de la sovhoz şi tu n-ai ştiut; i-a vîndut membrului cooperativei, tovarăşului Sviaşcionnîi, ca să facă din ei tocătură, că la el în cooperativă tovarăşul Sviaşcionnîi mereu face din ei tocătură, că înainte a vrut să deschidă o fabrică de crenvurşti, iar acum aşteaptă războiul... Mişka Sîsoev şi Petka Golovaneţ au fost văcari la tine şi-au vrut să-ţi fure nişte vaci; le-au tăiat în stepă, iar tovarăşul Sviaşcionnîi le promisese un cal, cu care s-a luat la bătaie şi a omorît calul, aşa că ăştia le-au făcut vacilor capătul, dar n-au avut cu ce le căra. Asta s-a întîmplat cînd i-ai prins tu pe văcari şi i-ai ferecat în hambar. Acum şed acolo Şi ţipă, de zici că se dau de ceasul morţii, da' muierile le coc blinii cu laptele tău şi cu făina ta.
— N-am dat nici o indicaţie ca să se lovească-n sovhoz! strigă Umrişcev. Sînt teoretician, nu practician : mă aflu aici numai ca persoană interesată din punct de vedere istoric, iar în ultimul timp trec la ştiinţele exacte, inclusiv la fizică şi la studierea corpurilor de mărime infinită! Toate vorbele

ăstuia nu-s decît clevetiri ale duşmanului de clasă la adresa lucrătorilor din domeniul teoretic!
Ca şi mai înainte, Sviascionnîi hohotea fără întrerupere, iar Umriscev se indigna profund, dar numai pur teoretic.
în tot acest timp, afară, ziua îşi menţinea arşiţa ucigătoare, îmbătrînită de străvechea pulbere a deşertului, acoperită de funinginea rezultată din putreziciunea solului din partea locului, aşa că întreg colhozul se găsea în

această confuzie ceţoasă a atmosferei.
— Păi chiaburii au fost lichidaţi, cine mai trăieşte acum în locurile acestea? îl descosea Federatovna, ţintuindu-i cu privirea ei vigilentă pe toţi cei prezenţi. Unde-i acum cel mai principial nemernic ?
— Păi ăştia-s, arătă colhoznicul, cu un gest moale spre Umriscev şi Sviascionnîi. Şi sub ei sînt otrepele înstărite, care se îngraşă cu carnea furată de la tine din sovhoz. într-un an, şaptesprezece gospodării ţi-au mîncat o sută de vaci, şi tot nu le-a fost de-ajuns, iar pe tine tot te-au înşelat...
Federatovna nu se arătă deloc mirată, numai pielea i se încreţi de enervare.
— Şi de ce colhoznicii nevoiaşi au tăcut molcom, dacă au văzut jaful? întrebă ea.
— Păi eu îs singurul colhoznic nevoiaş, spuse omul, uimit şi el de faptul că abia acum îşi dădea seama cine-i el. Cum să tac, dacă spun?! Na-ţi toporul, că altfel tovarăşul Sviascionnîi te omoară.
Dintr-o mişcare, Sviascionnîi îl înşfacă de-a curmezişul pe cel care minase boul de la ventilator, şi începu să-i strivească de moarte trupul slab, însă toporul omului, zvîcnind moale în mîinile ostenite, îl pocni în creştetul capului şi amîndoi se prăvăliră la pămînt, rămînînd nemişcaţi. Umriscev, de regulă lipsit de vocaţia acţiunilor practice, îi atrase atenţia Federatovnei asupra caracterului

complet deplasat al evenimentului aflat în curs de desfăşurare. însă în acest timp, deşi căzut la pămînt, Sviascionnîi nu era cîtuşi de puţin mort si sparse peretele cu picioarele, membrele ieşin-du-i astfel în sat; dar nu şi le mai putu trage îndărăt, fiindcă celălalt, răbdător, reteză capul duşmanului din mai multe lovituri.
Federatovna îl luă de mînă pe colhoznic şi-1 scoase în curte. Acesta bău apă pe săturatelea, se uită la lumea rămasă fără Sviascionnîi şi se înveseli:
— Am trudit la soare fără pălărie şi capul mi s-a împăienjenit, de-aceea nu ţi-am dat de ştire. Dară de cum mă apuc să muncesc în sovhoz, îmi cumpăr pălărie.
— Nu, fecioraşule, îi spuse Federatovna. N-ai să munceşti în sovhoz... La ce bun, otreapo, l-ai omorît pe omul ista? Cine crezi că eşti, te crezi toată puterea sovietică, crezi că poţi face ce vrei cu clasele duşmane ? Nu eşti decît o particulă, ba chiar acuma eşti mai rău decît electronul!
Colhoznicul se întunecă la faţă şi-şi aplecă în pămînt capul prea de timpuriu încărunţit.
— Maică, toate-s din pricina arşiţei care m-a bătut în cap... Lasă-mă să-mi cumpăr pălărie.
Federatovna îl încovoie pe colhoznic şi-i mîngîie capul zburlit.
— Nu, aiurezi, da' n-ai nimic la cap...
Peste gardul colhozului se înălţă un vîrtej de yînt, care ridică de pe pămînt felurite vechituri. In urma vîrtejului plutea nestrămutat un nor de praf stîrnit de pe drum. Acesta era semnul că de «Ocolul Reproducătorilor" se apropia cireada suplimentară, care de mai multe zile biruia pe jos drumul de o sută cincizeci de verste. în urma cirezii, călări pe boi, veneau văcarii, care-şi potoleau setea mîncînd harbuji.
Federatovna îl trimise pe colhoznicul ucigaş să însoţească cireada pînă la sovhoz, poruncindu-i

s-o aştepte acolo, iar ea se aburcă în şaretă şi o porni la raion, la comitetul de partid.
La raion, nu-1 mai găsi pe vechiul secretar de partid, care murise imediat după întîlnirea cu Bostaloeva, pentru că, din pricina extenuării trupului, i se deschisese o rană internă, pe care o avea din timpul războiului civil.
Noul secretar, tovarăşul Opredelionnov, ştia deja cum merg treburile în colhozul lui Umrişcev şi, în plus, avea la dispoziţie întregul tablou al elementelor capitaliste dezlănţuite, care înconjurau „Ocolul Reproducătorilor".
Acum, însă, regreta amarnic că nu izbutise să treacă personal prin toate colhozurile aflate sub influenţa lui Umrişcev, în timp ce pînă şi această bătrînă e în stare să cutreiere necontenit, cu şareta ei, în toată stepa, acţionînd energic.
Federatovna începu să-1 supere pe Opredelionnov cu reproşurile ei, spunîndu-i că-i mai rău decît răposatul secretar, că vrea să conducă şezînd pe scaun, că o să

decadă pînă la urmă în schematism şi-o să ne înece în teoria mersului lucrurilor de la sine. Deşi se simţea oarecum nemulţumit, secretarul se bucura de existenţa unor asemenea bătrîne în cadrul activului raional.
— Măicuţă, îi spuse Opredelionnov cu dragoste. Astăzi îl punem pe Umrişcev în discuţia biroului, îi facem vînt din partid şi-1 dăm pe mîna procurorului, iar pe tine te mutăm din sovhozul tău şi te punem în locul lui Umrişcev. Eşti de acord ?
Mai întîi, Federatovna simţi parcă o undă de întristare, dar îndată conştiinţa ei îi veni de hac sentimentului minor emanat de personalitatea ei proprie, şi-i spuse:
— Pune-te de acord cu directoarea şi scrie foaia de drum, tovarăşe Opredelionnov... Căci cum se pune problema? Ori avem, ori n-avem socialism! Uite-aşa!

întorcîndu-se cu spatele, ca orice femeie ridicată din rîndul maselor, în semn de amărăciune, Federatovna îşi stoarse ochii cu mîneca bluzei: simţea că se desparte de Bostaloeva.
— Ce-i cu tine ? o întrebă Opredelionnov.
— Scrie, scrie-acolo ce trebuie pe linia partidului nostru, că din mine iese-acuma vechiul meu năravmuieresc.
— Uite-aşa! exclamă Opredelionnov, schiţînd cine ştie ce ordine de zi. Şi eu care credeam că ai vreo durere.
— Ba n-am nici o durere, nici nu mi-i urît! ţipă deodată Federatovna. Parcă n-aş avea inimă şi suflet, parcă aş fi de pe altă lume!... Dragul meu Ocol, Nadiuşka mea, tovarăşă Bostaloeva, mă ia de la tine ticălosul de Umrişcev, inima mi se-ntunecă şi voi mi-aţi rămas dincolo de drum... Şi proptin-du-şi faţa înlăcrimată pe masa secretarului, bătrîna se puse pe bocit, de răsuna întreg centrul raional.
Peste un ceas, răbdător, Opredelionnov o întrebă:
— Ei, ce e, măicuţă?
— De-acum m-am uscat, îi răspunse Federatovna. Ia dă-ncoace instrucţiunile cu privire la lichidarea şcolii lui Umrişcev.
Opredelionnov zîmbi prelung şi nu se mai apucă s-o instruiască pe mintoasa şi simţitoarea bătrînă, întrucît ea pătrundea de-acum singură în toate tainele.
*
Nadejda Bostaloeva se întoarse la „Ocolul Reproducătorilor" fără surle şi trîmbiţe, la ora înserării, cu căruţa unui ţăran individual, care-şi avea casa lîngă gară.
Cînd mai aveau vreo două verste de mers, Bostaloeva se oprise. în mijlocul sovhozului se vedea un turn necunoscut, care părea încăpător şi

util, deşi nu era prea înalt. Lumina asfinţitului juca pe materialul negru din care era construit turnul, material obţinut din resurse locale. In afară de turn, în sovhoz mai era o moară de vînt de mare putere şi mari dimensiuni, care îşi rotea cumva aripile, deşi văzduhul era încremenit în perfecta lui pustietate.
Apropiindu-se, Bostaloeva se convinse că din bătătura sovhozului dispăruseră casele de pămînt şi nu mai rămăsese nici urmă de „Ocolul Reproducătorilor". Nu mai era nimic din priveliştea obişnuită - nici sălciile roşii, nici celelalte obiecte cunoscute de forma potecilor, brusturilor şi a pietrelor naturale, aduse aici de o forţă necunoscută; acum nu se vedea decît pămîntul masiv, împrăştiat, precum un cîmp de bătaie părăsit de soldaţii morţi.
— Ce-i asta ? întrebă speriată Bostaloeva. Unde mi-o fi oare sovhozul?
Vizitiul individual îi explică cum că sovhozul trebuie să fie acolo.
— Iar astea nu-s decît nişte factori! spuse vizitiul cu privire la turn şi la moară. Că acuma îs mulţi factori prin stepă, iar casa mi-i lîngă gară, departe de aicea. Că ştiu bine ce înseamnă transportul la gară: tară de patru sute paisprezece puduri, netto, diametrul gîtului, frînă model Kazanţev, închide cenuşarul şi sifonul! Autoblo-carea, fluieri de trei ori - frînele de mînă, de două ori - dă-le iar drumul, bagajul se primeşte numai dacă se prezintă biletul de călătorie: dară stepa nu-mi place; pentru mine, locul ăsta parcă ar fi nu ştiu ce, aproape de necrezut, cel mai mult îmi plac vagoanele încălzite cu aburi şi gheretele de pază. în gherete, paznicul trăieşte tare bine: împrejur e linişte, munca-i puţină, pe-alături trec trenurile, n-ai decît să ieşi şi să dai semnalul, iar pe urmă îţi

inspectezi sectorul şi pui casa la foc...
346
Bostaloeva îl privi cu atenţie pe omul acela trecător, absolut întîmplător în calea ei, şi se gîndi ce măreaţă-i viaţa şi-n ce locuri mici s-a aciuat ea şi speră...
Prin curtea sovhozului demolat, pe pămîntul muşuroiat umblau patru boi şi învîrteau moara în sens invers, adică nu văzduhul fluid învîrtea unealta, ci forţa lor vie învîrtea de jos aripile de sus. Bostaloeva, uimită, îl întrebă ce înseamnă toate acestea pe Kemal, care contempla cu bucurie acest dezastru.
Kemal, numit de curînd secretar al celulei de partid, îi întinse Bostaloevei mîna tumefiată de muncă şi-i zise:
— Acum lustruim piesele, pentru ca mecanismul să se dea pe brazdă din mers: nici o locomotivă nouă nu se poate de la început să se tîrască singură, pînă cînd nu se rodează...
Primprejurul morii mîna boii inginerul Vermo, cu hainele ponosite şi încărunţit în toată această perioadă de timp. Păru că se bucură văzînd-o pe Bostaloeva, însă imediat căzu pe gînduri, furat de altă îndoială care pusese stăpînire pe el.
— Nadejda Mihailovna, spuse Vermo. Ce-ar fi să scăpăm de văcari şi vacile să le încredinţăm taurilor? Visokovski mi-a spus că taurul ar fi deştept dacă i-am băga în cap simţul răspunderii: subiectiv, taurul va fi apărătorul vacilor, iar obiectiv - va fi văcarul nostru! Schemele de încadrare prea încărcate denotă o stare de înapoiere, Nadejda Mihailovna: trebuie să ne mulţumim cu oameni cît mai puţini, căci în republică e mult de lucru... Federatovna i-a arestat pe văcarii chiaburi Şi acum n-avem unde să-i ţinem; Kemal i-a legat cu o funie ca să nu fugă şi i-a dus la închisoarea raională. Se zice că nevestele văcarilor l-au gîdilat Pe Kemal în stepă şi bărbaţii au fugit care-ncotro. Maşina-dinam am primit-o, dar fără dumneata fte-a fost urît...
347
Inginerul spunea tot ce-i venea la gură, uşurîndu-şi sufletul de gînduri, perindîndu-le prin filtrul minţii sale. Bostaloeva nu-i răspunse: era atît de istovită după atîtea impresii produse de viaţa istorică, o obosise pînă şi inima ei împovărată de o patimă înăbuşită, aşa că adormi curînd la umbra turnului necunoscut, supărîndu-se în tăcere pe toţi.
Se trezi seara şi văzu că-i învelită cu felurite haine, care s-o apere de rouă şi de frigul nopţii.
Aproape de Bostaloeva şedeau şaisprezece oameni, printre care se aflau Kemal, Vermo şi Visokovski, şi toţi mîncau dintr-un ceaun.
— Aţi dărîmat sovhozul din temelii şi acum mîncaţi casă! spuse Bostaloeva. Mari ticăloşi mai sînteţi! Care din voi a-nceput să sape-aici, în pămînt, cirezile-s sănătoase, unde-i bătrîna Federatovna? Kemal, tu de ce n-ai avut grijă, cine-s oamenii ăştia? Chiar mă mir: ce copii sînteţi! Şi eu care chiar credeam că sînteţi comunişti?
— Noi? întrebă Kemal, înecîndu-se cu casa fiartă-n lapte. Adică, noi nu sîntem comunişti? Ah, tu, fetişcană proastă! Sînt lăcătuş mecanic bătrîn, treizeci de ani n-am rîs niciodată, şi uite că a venit inginerul Vermo, care-a desferecat în faţa noastră spaţiul ştiinţei, şi am zîmbit, uitîn-du-mă la colibele sovhozului tău! Păi tu denaturezi toate lozincile, eşti de partea naturii, te-ai împăcat cu starea de înapoiere, adică nu eşti decît o nulitate nervoasă!... Ai plecat, bătrîna ta, tot o biată cloşcă sovietică, a dispărut, iar noi trei (Kemal arătă spre Vermo şi Visokovski), noi i-am spus sovhozului tău băbesc: la o parte, nu mai ai nici un rost! Şi-a dispărut într-o singură noapte! Trebuie să muncim, tovarăşă directoare, nu pentru un plus de o sută de tone de carne, ci pentru zece mii de tone!... în faţa tehnicii, nu eşti decît o copilă-
348
„Oare de ce oamenii noştri evoluează aşa de repede ? se întrebă în gînd Bostaloeva, privindu-1 cu alţi ochi pe Kemal. Chiar că-i minunat!"
Ceilalţi muncitori care, verificaţi fiind, se dovediră a fi nevoiaşi fugiţi din colhozul lui Umrişcev, începură şi ei s-o dojenească pe Bostaloeva pentru că subapreciază moara şi perspectivele viitoare.
Visokovski o luă de braţ pe Bostaloeva, ca pe o femeie, şi o duse în turn. Directoarea tăcea. Vermo o privea din urmă şi se gîndea cîte cuie, luminări, cît

cupru şi minerale ar putea fi obţinute pe cale chimică din trupul Bostaloevei.
„Oare de ce construim crematorii? se întrebă inginerul, cuprins de o uimire tristă. Trebuie să construim uzine chimice ca să obţinem din cadavre metale neferoase şi aur, felurite materiale de construcţie şi utilaje!"
Turnul era construit din cărămizi comprimate, brichetate din pămînt lutos cu ajutorul unei prese manuale, şi avea forma unui con secţionat.
în tinda turnului se găsea o stănoagă specială, care, deşi încă nu avea armătură, nu era totuşi altceva decît ceea ce înseamnă scaunul electric pentru om - locul sacrificării animalelor cu ajutorul tensiunii înalte. Visokovski şi Vermo voiau să evite scăderea calităţii cărnii datorată spaimei de dinaintea morţii şi agoniei nebune a fiinţei vii în cazul utilizării unor elemente mecanice. Dimpotrivă, animalul va fi anterior mîngîiat în stănoagă electrică şi moartea va surveni în momentul de maximă desfătare cu hrana cea mai bună. Interiorul turnului era căptuşit cu scînduri strîns ajustate, iar scîndurile erau protejate de un strat de lac adeziv, bun izolator electric.
— înţelegeţi ce-i asta? o întrebă Visokovski.
— Nu, nu înţeleg, îi răspunse Bostaloeva. Ploile ʸor nărui foişorul ăsta din pămînt.

— Grosimea zidului din brichete de pămînt, îi explică Visokovski, e astfel calculată, încît ar trebui zece ani de ploi torenţiale pentru ca apa să năruie turnul.
Aspectul animalelor minate prin spaţiu pentru a fi mîncate în oraşe sau chiar închise în prizonieratul vagoanelor întotdeauna îi producea lui Visokovski cutremurări sufleteşti şi economice. Vacile, şi mai ales taurii, sînt prea impresionabili ca să poată suporta călătoria pe calea ferată, priveliştea oraşelor şi vuietul industrializării. Animalelor li se zdruncină nervii, tot timpul varsă baliga din ele şi pierd din greutatea comestibilă. S-a calculat că, la un drum de o mie de verste cu vagonul, vacile pierd zece şi mai mult la sută din greutate, iar taurii se topesc pur şi simplu, întristaţi de faptul că nu vor mai apuca niciodată să se împreuneze. Dacă în cursul unui an „Ocolul Reproducătorilor" livrează două mii de tone de vaci, înseamnă că două sute, poate chiar şi patru sute de tone din carnea cea mai fragedă vor fi pierdute pe drum din pricina slăbirii animalelor. In afară de aceasta, vacile pot să şi moară pe drum. Aceste două sau patru sute de tone de carne trebuie să le salveze silozul electric construit sub formă de turn. Trunchiurile animalelor se tranşează în bucăţi de diferite calităţi şi se încarcă în siloz. Apoi se dă drumul unei mici cantităţi de curent de înaltă tensiune, care străbate masa de carne, iar aceasta poate fi păstrată apoi vreme îndelungată, chiar şi un an întreg, în stare proaspătă şi nutritivă, întrucît electricitatea distruge microbii muritori.
în funcţie de necesităţi, carnea se pune în ciubere special adaptate şi vidate, care se trimit în oraşe. Pe viitor, în jurul silozului electric va trebui construit un combinat pentru ca, pe loc, carnea să fiᵉ transformată în tocătură, salam, piftie, conserve şi să fie trimisă la oraş sub formă de preparate.

Discutînd cu Visokovski, Bostaloeva simţea cum i se strînge inima la gîndul că ea încă nu-i ingineră şi că trebuie să-1 iubească şi mai mult pe Vermo.
Visokovski dezvoltă în faţa directoarei încă o serie de planuri elaborate de el însuşi împreună cu Vermo şi Kemal, menite să sporească imediat acumulările de carne din sovhoz, iar Bostaloeva tăcea şi se gîndea la noul bolşevism tehnic, căruia pregătirea ei de-acum nu-i mai corespunde.
In tinda turnului intră fosta bucătăreasă a sovhozului, care nu mai ştia unde să-şi găsească un rost, după ce totul fusese dărîmat, după ce din lingurile metalice bărbaţii făcuseră sîrmă, din caza-nele pentru supă - foi de tablă; îi scoaseră din urechi pînă şi cerceii din cositor şi-i topiseră! Această femeie tristă, depăşită de evenimente, le spuse că se vede mişcîndu-se cireada venită din cine ştie ce punct îndepărtat - mergeţi şi-o întîm-pinaţi şi organizaţi mai iute femeile din stepă, pentru că n-are cine mulge dobitoacele din care laptele picură-n ţarină.
Bostaloeva şi Visokovski ieşiră din tinda turnului şi-1 văzură pe omul care mîna

boul de la ventilatorul lui Umrişcev; acesta venise primul ca să cunoască noul lui loc de trai şi să raporteze sosirea cirezii.
Organizînd totul pentru ca cireada nou-venită să înnopteze pe un lot cu ierburi felurite, descoperit de curînd de Visokovski departe, lîngă o [a]dăpătoare părăsită, Bostaloeva se întoarse la sovhoz în cursul nopţii. Vermo cînta la armonică, [la]r Kemal juca cu o asemenea expresie, de parcă [ar] fi vrut să zvînte din el tot sufletul bătrîn de [Ca]re se săturase şi să soarbă aer proaspăt, adus [de] vîntul care se pornise să bată.
351
Era bizar şi periculos să priveşti focul în bezna stepei, să-i vezi pe oamenii aceia veseli, să priveşti aripile morii puternice şi să asculţi, ca şi cum ea ar fi vocea întregii omeniri, muzica aceea sublimă, care întotdeauna însoţeşte intenţiile luptătorilor bolşevici. Bostaloeva intră în grupul oamenilor si începu să danseze pe rînd cu toţi tovarăşii ei; numai Vermo, ca muzicant de seamă, nu putea dansa cu Bostaloeva; în schimb ea, din mişcare, îi promise că va face rost de agregatul pentru forarea mării din adîncuri şi, purtat de energia bucuriei, Vermo începu să cînte şi mai cu foc la armonica lui. Numai cel care mînase boul-ventilator stătea deoparte, nealăturîndu-se prieteniei şi muzicii; însă Bostaloeva îl introduse în problema dansului, din care pricină omul prinse să zîmbească de mulţumire şi era de pe acum gata să-şi depună întreaga energie în slujba construcţiei sovhozului, într-atît de puţină gingăşie văzuse el pînă atunci în viaţă. Dansînd, fostul colhoznic o adulmeca pe prie-tena-directoare şi se delecta cu propria demnitate, cu faptul că era util şi egal cu prietenii săi superiori, iar Bostaloeva îl privea de-aproape şi-şi îndrepta spre el zîmbetul ei de sinceritate serioasă, ochii calmi şi fermi, iar omul simţea mîna uşoară a femeii odihnindu-se pe umărul lui deprins cu greutăţile şi răbdarea.
Privind dansul, Vermo reuşise de-acum să analizeze problema raţionalizării timpului liber şi a fericirii, însă în adîncul inimii sale nu-şi putea birui tristeţea transparentă, iscată de gîndul că pe Bostaloeva o poate îmbrăţişa întreaga clasă proletară şi că ea nu va obosi şi-i va răspunde proletariatului, la fel, cu pasiune şi credinţă.
Curînd omul care mînase boul lui Umrişcev necheză de bucurie, cu glas străin, subţire, de femeie şi treptat dansul se întrerupse, întrucît se ştie că veselia prelungită prea mult se preface în mîhnire.
Era miezul nopţii: văzduhul începuse să se răcească din pricina picurilor de rouă şi a absenţei soarelui, şi tuturor oamenilor din brigada tehnică a lui Vermo şi Kemal li se făcu somn şi dor de căldură. îndată aflară că toată îmbrăcămintea groasă fusese luată la păşunat de noii văcari şi că nu aveau la îndemînă decît o bucată uriaşă de pîslă. S-au băgat cu toţii sub pîslă, lăsînd-o pe Bostaloeva la mijloc, ca să-i fie cald; cei de lîngă ea s-au tras un pic într-o parte, dorind să lase femeia să răsufle în voie şi să aibă loc, dacă ar vrea să se întoarcă de pe o parte pe alta.
Dimineaţa în sovhoz veni Federatovna cu trăsura ei, condusă, în calitate de vizitiu.^ de Opredelionnov, secretarul comitetului raional. încă de departe bătrîna începu să ţipe de ciudă, crezînd că cei din colhozul lui Umrişcev apucaseră să prade tot sovhozul în lipsa ei.
— Ai răbdare, schiloado! o opri Opredelionnov. Secretarul nu putea suferi ţipetele lumii ăsteia, care i se păreau semne de neputinţă. Maică, poto-leşte-te, că nouă nu ni-i frică de nimic.
Găsind populaţia sovhozului sub bucata de pîslă, Opredelionnov smulse învelitoarea de pe cei adormiţi, care săriră îndată ca arşi.
Venindu-şi în fire, văzînd nemulţumirea bătrînei şi a secretarului, Vermo începu să ponegrească alcătuirea firească, spontană a naturii şi faptul că administraţia sovhozului tolerează această alcătuire ; de exemplu, un sovhoz sub forma unor colibe din pămînt şi bîrne nu înseamnă oare ură faţă de tehnică? Oare se poate obţine carne de la vite flămînde şi însetate, care umblă întristate cîte zece verste pe zi în căutarea hranei? Şi într-o singură noapte am dărîmat întreaga sărăcie a sovhozului ca să eliberăm mobilierul şi sculele şi să luăm din ele cuie, scînduri şi alte materiale folositoare tehnicii autentice, necesare pentru organizarea producţiei sovhozului!

352
353
— Are dreptate întru totul, spuse Kemal cu o tristeţe nedefinită.
— încă habar n-aveţi de tehnologia bolşevică, le spuse Vermo în acea dimineaţă de vară, nespălat şi îmbătrînit de ritmul cugetării sale. N-aveţi simţirea organică a tehnicii, care ar trebui să fie cel dintîi sentiment al vieţii voastre...
Dîndu-şi seama că cineva a vrut să hulească ştiinţa, Federatovna luă dintr-o dată poziţia de apărătoare înverşunată a lui Vermo şi, într-o cuvîn-tare, salută apariţia turnului şi a morii.
Opredelionnov rîse de bătrînă şi se bucură că în „Ocolul Reproducătorilor", sub forma entuziasmului sentimental, se dezvoltă în realitate zootehnia socialistă, care biruie oricare altă zootehnie existentă în lume.
— Acum vorbeşte tu, Visokovski, îi propuse Opredelionnov.
— Deşi sînt zootehnician, spuse Visokovski, dorind să arate prin ceva bucuria creaţiei zootehnice care pusese stăpînire pe el, dorind să exprime aceasta măcar prin pocăinţă - deci, deşi disciplina mea timp îndelungat a fost infestată de oportunism ignorant, de sabotaj şi de considerarea zoologiei drept o ştiinţă moale, calmă, în care toate-s armonioase şi evolutive, declar acum că zootehnia sovietică nu poate fi concepută fără metalurgie, fără construcţia de maşini, fără electrificare, pentru că numai fierul şi focul ne vor aduce apa în stepele uscate, pentru că numai pulsaţia fină a electricităţii, apropiată - prin gingăşia şi acuitatea ei *de facto* - de fenomenul vieţii, de zoologie, numai ea, această pulsaţie, numai joaca energiei solare în profunzimea atomică a materiei, cum o defineşte Nikolai Edvardovici Vermo, numai ea ne va garanta o creştere suplimentară de carne pe coastele animalelor, numai ea ne va permite să sacrificăm raţional animalele, să le depozităm
354
fără pierderi şi să transportăm carnea în cele mai bune condiţii. De aceea propun să nimicim imediat fluctuaţia forţei de muncă...
— Concret, cum s-o facem ? îl întrebă Opredelionnov, ascultînd vorbele specialistului nu numai cu urechile, ci şi cu toată inima.
— S-o nimicim ca fluctuaţie, ca rămăşiţă a rupturii dintre sat şi oraş... Trebuie să introducem un grafic mobil de profesii, astfel încît văcarul să-şi însuşească şi meseria de constructor, iar iarna să poată fi dulgher sau altceva, adică omul trebuie să poată cuprinde cu priceperea lui cîteva meserii şi să le alterneze în funcţie de anotimpuri... Fiecare om al muncii trebuie şi este obligat să aibă măcar două profesii - Kemal al nostru are chiar patru -lucru care ne va conduce la economii de zeci de mii numai în „Ocolul Reproducătorilor"... Trăiască viaţa şi munca noastră febrilă pentru binele tuturor tovarăşilor noştri... depărtaţi şi apropiaţi! încheie pe neaşteptate modestul Visokovski şi roşi încet, simţind patetismul lipsei sale finale de tact.
— Trăiască specialiştii socialişti! spuse tare Opredelionnov, ca să facă să dispară roşeaţa de falsă jenă de pe faţa lui Visokovski.
însă Visokovski roşi şi mai tare, şi toţi izbucniră în rîs, iar Bostaloeva rîse pînă îi dădură lacrimile, care străluceau în lumina soarelui, precum rouă pe iarba neagră a genelor ei. Toţi se uitară la ochii Bostaloevei, iar Vermo spuse:
— Garantez că măcar unii dintre noi vor mai fi în viaţă cînd va veni momentul culminant al epocii noastre: atunci n-o să trebuiască decît un receptor care să transforme lumina în curent. II vom construi aşa cum fabricăm acum receptoarele radio, şi acest aparat va capta de pretutindeni energia electrică infinită - din spaţiul solar, din lumina lunii, din clipirea stelelor şi din ochii omului... Iată ce probleme, tovarăşi, ne ridică fie şi
355
numai o privire a Bostaloevei, iar voi aţi privit-o cu ochi de mic-burghezi, stăpîniţi de pofte lumeşti • aşa ceva zău că nu se face!
— Ia uită-te-n ochii mei, îl rugă Federatovna. Mai arde-n ei electricitatea, ori s-a stins?
— Arde numai un pic, îi răspunse inginerul. Ţi se-ntinde albeaţa.
Pe loc, Federatovna aprecie acest fapt ca pe un atac ascuns al

duşmanului de clasă, însă apoi molfăi din gingii şi se răzgîndi.
— N-are decît să se lăţească, acceptă bătrîna situaţia. Dacă n-o să văd, măcar o să simt. Da' tu eşti un stîngist politic!
— Ia nu-1 mai judeca, maică! o dojeni Opre-delionnov. Oamenii au treburi, iar dumneata meli-ţezi... haideţi, tovarăşi, să schiţăm planul reconstrucţiei tehnice a „Ocolului Reproducătorilor".
Tot pe loc, pe pîsla obştească, a fost alcătuită lista principalelor măsuri care trebuiau luate, şi anume:

c CTt CD
03
Ol
~3

/ 1	2	3	4
Denumirea operaţiei	**Scopul**	**Numele de familie al brigadierului şi termenul de realizare**	**Randamentul şi observaţii**
1. De finalizat construcţia electromotorului, de instalat dinamul; de montat sistemul de transmisie, de realizat reţeaua electrică.	Iarna: încălzirea bazelor zootehnice şi a locuinţelor muncitorilor, alimentarea tehnică a bucătăriei; vara, alimentarea pompei şi a presei pentru brichete	Vermo, 2 luni	300 tone suplimentare de carne. Combustibil de 100 ruble. învingerea setei la gospodăria centrală.
2. Montajul tehnic al turnului de siloz şi al stănoagei-abator.	Furnizarea de carne pe termen lung.	Visokovski, consultaţii	Cel puţin 400 tone de carne. Cînd nu bate vîntul, turnul trebuie alimentat de la un dispozitiv cu boi, avînd în vedere cantitatea mică de curent necesară pentru turn.
1	2	3	4
3. Presă pentru brichetarea reziduurilor stomacale ale vacilor.	Rezolvarea problemei combustibilului în stepă.	Kemal	Economie de 200 de ruble din faptul că nu se va mai cumpăra combustibil din altă parte.
4. De achiziţionat, reproiectat şi construit 2 agregate cu arc voltaic de puteri diferite.	Cu ajutorul flăcării electrice a agregatului mai mic se va tăia piatră din cariere şi se va suda din nou la locul zidăriei cu scopul construirii de locuinţe monolite pentru oameni şi animale. Cu ajutorul agregatului mai puternic se vor fora puţuri în profunzimea globului pământesc, pentru a se deschide cripta cristalină a mării interioare sau 1 pentru a se atinge \ rezervele bogate de apă —	Bostaloeva, Vermo, 3 luni	La construcţie, 50 mii ruble. La mica alimentare cu apă, 40 mii de ruble anual. La marea alimentare cu apă (marea interioară): risc socialist.
/ '	2	3	4
	a se extrage de acolo o cantitate de umiditate		

	suficientă pentru formarea unui lac sau a unei mări în stepă. In paralel, cu flacăra voltaică, se vor fora puţuri de suprafaţă pentru toate păşunile şi în toate taberele de iernat ale sovhozului (mica alimentare cu apă).		
5. De inventat şi construit un dispozitiv optic pentru transformarea luminii solare în electricitate.	Obţinerea de energie în stepă şi în toată lumea din orice punct al infinitului luminat.	Vermo, Kemal, Bostaloeva	Instituirea bolşevismului tehnic la „Ocolul Reproducătorilor" şi pe toată întinderea pământului.
6. De construit o combină zootehnică pe şasiu de automobil.	Mulgerea rapidă a cirezilor izolate si transportul smîntînii la fabrica de unt a sovhozului.	Visokovski, Kemal. 2 luni	18 mii ruble anual.

Punctele şapte, opt şi nouă ale planului prevedeau alte lucrări. Fiecare acţiune înfăptuită pe baza acestui plan trebuia să beneficieze de sprijin şi asistenţă din partea Institutului pentru Mase Combustibile Necunoscute, a Filialei Regionale a Organizaţiei Unionale Electrotehnice, din partea Institutului pentru Energie Ieftină, a VARNITSO[1], a Societăţii pentru Forările de Adîncime şi a altor organizaţii de profil.

Peste o lună sau o lună şi jumătate, la „Ocolul Reproducătorilor" sosiră utilajele şi materialele, obţinute de Bostaloeva la centrul regional, sosire datorată faptului că Bostaloeva şi-a găsit singură vagoanele rătăcite pe calea ferată şi le-a adus la cea mai apropiată staţie. Astfel vagoanele ar fi putut rămîne fără stăpîn, devenind anonime şi urmînd a fi însuşite imediat de către agenţii numeroaselor şantiere, agenţi care pe-atunci forfoteau prin toate nodurile de cale ferată; aceşti împuterniciţi cu aprovizionarea priveau tot timpul cu ochi de lup la convoaiele de vagoane străine, considerau că numai şantierul lor este într-adevăr hotărîtor pentru destinul socialismului; de aceea se mirau nespus băgînd de seamă că şi alţii sînt aprovizionaţi şi nu se dădeau în lături să transforme vagoanele rătăcitoare în proprietate anonimă, pentru ca apoi să le deturneze spre şantierele lor, profi-tînd de zăpăceala generată de forfota construcţiei generale.

Cam în acelaşi timp veniră în sovhoz şi doi ingineri de la regiune: electricianul Goft şi hidro-

1. Abreviere în rusă pentru: Asociaţia Unională a Lucrătorilor din Ştiinţă şi Tehnică pentru Asigurarea Construcţiei Socialiste în URSS.

geologul Daev. Goft era de la Institutul pentru Combustibili Necunoscuţi, iar Daev de la VARNITSO şi de la Societatea pentru Forările de Adîncime. împreună cu inginerul Vermo materializară ideile constructive ale forajului voltaic în expresia detaliată de proiectare şi corectară anumite omisiuni în construcţia turnului, a presei de brichetat şi a motorului eolian.

Inginerul Goft nu mai vru să plece din sovhoz şi rămase aici pînă la încheierea tuturor lucrărilor, iar Daev şi Bostaloeva plecară curînd la centrul regional şi la Leningrad, pentru a procura agregatele de sudură electrică corespunzătoare; aceste agregate erau necesare pentru transformarea lor imediată şi pentru modificarea destinaţiei lor. Unul dintre agregate trebuia să poată tăia pietre în carieră şi să sudeze din aceste pietre locuinţe, pînă înaintea primelor zile ale iernii.

Biroul pentru reconstrucţia sovhozului se afla în tinda turnului silozului electric, unde toţi desenau, calculau, dormeau şi delirau din pricina imaginaţiei lor nocturne. Kemal avu în vedere acest neajuns al condiţiilor de trai şi se duse la colhozul Federatovnei. Peste patru zile, în care trase de boi, aduse şase case goale, care mai înainte aparţinuseră chiaburilor, adică acelora care se ascundeau

prin fîntîni de teama bătrînei. Casele avuseseră doar foarte puţin de suferit în timpul transportului şi s-au dovedit întru totul corespunzătoare pentru găzduirea personalului şi pentru odihna nocturnă a brigăzilor tehnice.
Inginerul Vermo a deschis dintr-o dată front de lucru asupra tuturor punctelor de rezistenţă: atacul principal 1-a concentrat asupra finalizării construcţiei şi utilării turnului electric de carne, făcînd singur întregul montaj.
însă nu erau decît şaisprezece muncitori, şi oamenii atîta se omorau cu munca, încît nici cu
361
apă nu-şi puteau spăla sudoarea şi dormeau prea puţin, ca să-şi uite osteneala.
Odată, Vermo şedea la masă şi,_ fiindu-i dor de Bostaloeva, îi cerceta cărţile.
împrejurul lui oamenii dormeau pe duşumea, răspîndind în toată odaia mireasma vieţii plină de muncă; cămăşile le erau putrezite cu totul pe trupurile lor mereu fierbinţi şi gurile li se căscau triste, încercînd să se împrospăteze cu aerul nopţii şi să-1 soarbă în piepturile lor zgurificate de acumularea fatală de slăbiciune.
Kemal zăcea moale şi faţa îi părea ca de mort; astăzi cărase singur bîrne pînă în vîrful turnului, iar ieri bătuse stîlpi de ancorare, care să protejeze motorul eolian de viforniţele iernii.
Respirînd, coastele i se ridicau şi coborau lin, năpădite de venele marii lui forţe, iar gura, deşi îi era năpădită de tristeţea istovirii, mai păstra totuşi în expresia ei tulbure gingăşia speranţei şi ironia faţă de povara grosolană a vieţii - prin aceasta, chiar dacă nu prea vizibil, Kemal semăna un pic cu Bostaloeva.
„De ce cară bîrne, de ce n-a instalat un scripete pe care să-1 fi tras un bou, ridicînd bîrnele pe frînghie ? se întrebă Vermo în liniştea enormului spaţiu. La ce bun truda care nu-i decît o repetare de procese invariabile? Trebuie s-o înlocuim cu creaţia perpetuă a invenţiilor."
Omul care minase boul-ventilator al lui Umrişcev dormea cu faţa în jos. Trudise la săpăturile pentru fundaţiile feluritelor instalaţii. Vermo luă hotă-rîrea ca, începînd chiar de a doua zi, să facă nişte cazmale mobile şi să sape pămîntul cu forţa boilor sau să adapteze pentru această operaţie chiar forţa vîntului.
Inginerul nu ştia dacă Kemal sau cel cu boul-ventilator au şi altă viaţă, dacă au gusturi estetice sau ceva bani puşi deoparte la banca pentru
economii. Desigur, amîndoi erau singuri pe lume şi patria le era viitorul.
Printre lucrurile Bostaloevei, Vermo găsi şi *Problemele leninismului* şi începu să citească această carte subţire, în care străfundul adevărului i se părea apropiat, în vreme ce, în realitate, acesta era îndepărtat, pentru că patosul cărţii izvora numai din puternicul sentiment al raţionalului, fără orice alte adaosuri de podoabe ridicule, iar adevărul era clar pînă la orizont, precum spaţiul simplu, luminat, răsfirat în infinitul timpului şi al lumii.
Citind, Vermo se simţea liniştit, fericirea dîndu-i certitudinea vieţii sale; cu cartea în mînă, simţea că alături are un vechi şi serios tovarăş, pe care nu-1 ştia la chip, dar care îl îmbărbăta şi-1 susţinea, iar el, Vermo, ştia că, chiar dacă ar fi să moară de epuizare, mîini prieteneşti l-ar aburca şi mort pe piscul succesului, iar tovarăşii rămaşi în viaţă ar scoate din pămînt marea primordială şi ar transforma lumina soarelui în electricitate.
Spre dimineaţă, Vermo ieşi afară. în rotirea sa, pămîntul purta locul acela din stepă în întîmpi-narea soarelui, care nu pregeta să se rostogolească spre el, drept răspuns. însă, deşi Vermo se concentra de obicei asupra a tot ce-i trecea prin minte, acum nu cugeta defel la acest fenomen: citise prea mult peste noapte şi nu se simţea acum suficient de inteligent. Se duse departe în stepă Şi se culcă cu faţa în jos, avînd sentimentul propriei nimicnicii.
De undeva de prin sector, veni Visokovski, care îi spuse că a luat de la păşunat doisprezece văcari [c]a să ajute brigăzile tehnice, iar vacile le-a încredinţat taurilor, care manifestă spirit de răspundere; 'niţiativa era posibilă pentru că şi mai înainte [e]fectuase experienţe de autoapărare şi autopăşu-[n]are a cirezilor-, deprinzîndu-i pe unii tauri cu cîte
362
363
un efectiv de animale, organizînd astfel familii de vite. Şi care-i rezultatul? Taurii se încăierară între ei, fiecare dorind să asigure iarba cea mai bună şi cel mai bun

loc de adăpătoare pentru vacile lui, iar vacile pasc în pace şi prind în greutate. Dacă s-ar trece la metoda familiilor taurine, personalul îngrijitor din stepă ar putea fi redus la jumătate.
Fără să-1 asculte, Vermo îl privea pe Visokovski.
Apoi se întoarse în casă şi văzu că muncitorii încă dormeau, dar că feţele lor, luminate de pîl-pîirile zorilor, căpătaseră o expresie solemnă. în clipa aceea, Vermo i-a înţeles, pe cît a putut, pe aceşti stîlpi ai revoluţiei: ideea care-i însufleţeşte provine de la încrederea bolşevică acordată omului culminant din sînul maselor, omului pe care sărăcia 1-a adus în starea de eroism, care, cu mîna istovită, în nouă sute şaptesprezece, a nimicit burghezia înarmată şi care acum, în ţara aceasta sărăcită, edifică socialismul, punîndu-i la temelie materia primară a trupului său.
Această idee bolşevică era discret dizolvată în cărţile citite de Vermo peste noapte şi nu putea fi auzită cu inima nemernică a unui individualist sau burjui.
în acea zi, Vermo organiză o brigadă formată din şapte oameni, punîndu-se şi el la dispoziţia ei. Voia să mizeze pe creativitatea omului proletar, astfel încît inventivitatea să devină un mod de lucru şi nu Kemal să se înhame la bîrne, ci să le tîrască vîntul sau boul, munca omului urmînd a se desfăşura la nivelul concepţiei, nu la nivelul tristei răbdări a poverii, pe care nu-1 poate depăşi micul burghez capitalist.
Spre sfîrşitul primei decade, în brigadă aproape că nu se mai lucra deloc manual, munca bruta fiind îndeplinită de dispozitive din lemn şi frînghii» de mecanisme metalice puse în funcţiune de forţ[a] animală a boilor.
364
Peste două luni, cînd se făcuse toamnă de-acum, din Leningrad sosiră agregatele de sudură adaptate, precum şi alte utilaje de care aveau nevoie. O dată cu numeroasele maşini sosiră Bostaloeva şi inginerul Daev.
Venind de la linia ferată, Bostaloeva trecuse prin colhoz şi-1 luase cu ea pe Umrişcev, care, îmblînzit acum, era trimis de Federatovna la sovhoz, pentru a fi verificat în mediul muncitoresc.
Umrişcev fusese de mult exclus din partid, compăruse în faţa tribunalului şi, în ziarul raional, se dezisese de concepţiile sale retrograde... Acum păşea sfios pe pămînt, nemaigăsindu-şi locul; mai multe zile trăise pe lîngă Federatovna în calitate de gospodină, lucru de care, cine ştie de ce, Bostaloeva se bucurase şi rîsese în faeton tot drumul, în timp ce Umrişcev nu mai ştia cum să se înghesuie pe capră, ca să n-o atingă.
Bostaloeva fusese cîteva zile şi la Moscova, la Centrala Zootehnică şi adusese de-acolo o noutate pentru toţi muncitorii: la „Ocolul Reproducătorilor" se organizează un combinat de carne experimen-tal-aplicativ. Problema fusese ridicată de către comitetul regional de partid şi acum fusese pusă de acord şi gîndită la toate nivelurile.
După cîtva timp, la „Ocolul Reproducătorilor" îşi făcură apariţia o mulţime de oameni de la Moscova şi de la regiune: trebuiau să ia parte la organizarea institutului-combinat de carne şi să fie martori la premiera mondială a forajului cu [a]Jutorul arcului voltaic, care urma să străpungă Pămîntul pînă va da de apă.
De cum primise agregatul voltaic, inginerul "ermo plecase în stepă într-o direcţie necunoscută, luîndu-1 cu el pe Kemal.
365
Intorcîndu-se după patru zile, Vermo instala agregatul în mijlocul sovhozului aflat în reconstrucţie, porni motorul şi direcţionă frontul flăcării strălucitoare şi sferice astfel încît să înainteze vertical spre măruntaiele pămîntului.
în acest timp, delegaţia de la Moscova se aşezase pe bănci în jurul agregatului vuitor; un stîlp acid se înălţă deasupra rocilor care se topeau şi se transformau în magmă; apoi, peste o jumătate de ceas, izbucni o explozie şi se dezlănţui un vîrtej de abur: flacăra atinsese apa şi-o transformase în vapori. Vermo opri agregatul.
Fiecare din cei prezenţi cercetă groapa de foraj: era superficială, adîncă de vreo trei metri, pentru că sovhozul era amplasat într-o depresiune, suprafaţa interioară a gropii era acoperită cu o pojghiţă de rocă întărită, ceea ce le conferea pereţilor rezistenţă la prăbuşire; la baza pereţilor, strălucea un ochi de

apă. Apoi Vermo şi Kemal, dîndu-i prin reglaj flăcării o formă ascuţită, începură să taie cu lama ei pietrele naturale aduse acolo din timp, sudîndu-le la loc în blocuri monolite şi clădind un zid, demonstrînd cum trebuie construite acum casele pentru oameni şi adăposturile pentru animale.
*
In ultimele zile ale toamnei, un vapor îşi ridica ancora din Leningrad, avînd destinaţia Hamburg. La bordul vaporului se aflau inginerul Vermo şi Nadejda Bostaloeva. Plecau în delegaţie în America pentru un an şi jumătate, ca să verifice acolo la scară experimentală forajul la mare adîncime cu ajutorul flăcării voltaice şi să înveţe cum se obţine electricitatea din lumina spaţiului celest.
Pînă la ţărm îi conduseseră două siluete mărunte, Federatovna şi Umrişcev. Bătrîna

bătuse atîta drum ca s-o petreacă pe Bostaloeva şi s-o bocească înainte de veşnica despărţire: nu credea că o să mai trăiască un an şi jumătate, căci prea activ îi bătuse toată viaţa inima în piept şi acum şi-o simţea istovită.
Pe cap, Federatovna avea o pălărie care semăna cu o tufă de scaieţi; mărunţelul şi blîndul Umrişcev o ţinea de braţ şi-si ştergea cu o batistă albă ochii umeziţi de milă. încă de pe cînd era în colhoz, o îndrăgise pe Federatovna, îi îndrăgise vioiciunea, inima sinceră, necruţătorul spirit militant, iar bătrîna, fiind o femeie pozitivă, ajunsese şi ea să-1 îndrăgească treptat pe răbdătorul bătrîn negativist; aşa se face că se căsătoriseră cu timpul.
Vaporul îşi începu drumul prin spaţiile de apă ale pămîntului. Vermo şi Bostaloeva părăsiseră puntea. Bătrînul şi bătrîna rămăseseră pe ţărmul îndepărtat şi plînseră multă vreme, cu ochii aţintiţi spre orizont, apoi se apucară să se consoleze unul pe altul.
în seara aceleiaşi zile, culcîndu-se la hotel, Umrişcev gemu o bucată de vreme, vrînd să spună ceva şi neavînd curaj.
— Mavruşa! Ei, Mavruşa! i se adresă el Federatovnei, după o lungă şi chinuitoare tăcere.
— Ce vrei, bătrîne ? îl întrebă Federatovna cu dragă inimă.
— Mă-ntreb, Mavruşa, dacă nu cumva Nikolai Edvardovici şi Nadejda Mihailovna, cînd or să-nceapă să facă electricitate din lumina zilei, oare n-o să se lase întunericul pe pămînt?... Că doară, Mavruşa, lumina o să intre-n cabluri, şi cablurile, Mavruşa, îs negre, că-s din fontă!...
Auzind aceste cuvinte, Federatovna se întoarse cu faţa spre Umrişcev şi-1 ocări pentru oportunism.
1934

Moscova cea fericită

.

1

Un om negru cu o făclie aprinsă în mînă alerga pe stradă în noaptea plicticoasă a unei toamne tîrzii. Trezită din somnul plicticos, o fetiţă 1-a văzut de la fereastra casei sale. Apoi a auzit o împuşcătură şi un biet ţipăt trist — pesemne că omul cu făclia fusese ucis. Curînd au răsunat multe împuşcături îndepărtate şi rumoarea mulţimii la închisoarea din apropiere... Fetiţa a aţipit şi a uitat tot ce avea să vadă în următoarele zile : era prea mică, iar memoria şi mintea prunciei au fost pentru totdeauna năpădite în trupul ei de viaţa ulterioară. Dar în ea, pînă la o vîrstă înaintată, neaşteptat şi trist, se ridica şi fugea omul acela fără nume - în lumina palidă a memoriei - şi murea din nou în bezna trecutului, în inima copilului ajuns de-acum om mare. Prin foame şi toropeală, în momentul cînd făcea dragoste sau avea cine ştie ce altă bucurie tinerească, deodată, în adîncul trupului ei se auzea din nou ţipătul trist al mortului şi tînăra femeie îşi schimba brusc viaţa - îşi întrerupea dansul, dacă dansa, lucra mai concentrat, mai de nădejde, dacă se afla la muncă, îşi acoperea faţa cu palmele, dacă era singură. In noaptea aceea urîtă de toamnă tîrzie, în oraşul în care trăia pe atunci Moscova Ivanovna Cestnova, a început revoluţia din octombrie.

Tatăl ei murise de tifos, iar fetiţa flămîndă, rămasă orfană, a plecat de acasă şi nu s-a mai întors. Cu sufletul adormit, fără să vadă nici

371

oamenii, nici spaţiul, a umblat şi s-a hrănit cîţiva ani prin patrie ca printr-un deşert şi pînă la urmă s-a trezit într-o casă de copii şi într-o şcoală. Şedea singură în banca de la fereastră, în oraşul Moscova., Pe bulevard, copacii încetaseră să mai crească, nu bătea vîntul, dar din ei cădeau frunzele şi acopereau pămîntul amuţit pentru viitorul somn prelung; era sfîrşitul lunii septembrie şi anul cînd se sfîr-şiseră toate războaiele, iar transportul în comun începuse să se refacă.

La casa de copii, fetiţa Moscova Cestnova se afla de doi ani, aici i se dăduse prenumele, numele de familie şi chiar patronimicul, pentru că fetiţa îşi amintea foarte vag numele şi copilăria timpurie. I se părea că tatăl ei îi spunea Olia, dar nu era sigură de asta şi tăcea ca lipsită de nume, ca omul acela noptatic, răpus. Atunci i s-a pus prenumele în cinstea Moscovei, patronimicul în memoria lui Ivan, ostaşul roşu din popor, căzut în bătălii, şi numele de familie în semn de cinste a inimii ei, care încă nu apucase să devină necinstită, deşi mult timp fusese nefericită.

Viaţa senină şi ascendentă a Moscovei Cestnova a început din ziua aceea de toamnă, cînd şedea la şcoală, în banca de la fereastră, fiind de-acum în grupa a doua, cînd se uita la frunzele de pe bulevard şi citea cu interes firma de pe clădirea de vizavi: „Biblioteca-sală de lectură muncitoresc-ţărănească «A.V. Kolţov»". înaintea ultimei ore de clasă, tuturor copiilor li s-a dat pentru prima dată cîte o chiflă albă cu pîrjoală şi cartofi şi li s-a spus din ce se fac pîrjoalele: din vaci. Totodată, li s-a dat tuturor să scrie pentru a doua zi o compunere despre vaci, care dintre ei le-a văzut, şi de asemenea despre viaţa lor viitoare. Seara, Moscova Cestnova, după ce a mîncat chifla şi pîrjoală bine îndesată, şi-a scris compunerea la masa comună, în timp ce toate prietenele ei dormeau şi ardea

372

slab un mic bec electric. „Povestirea unei fetiţe fără tată şi fără mamă despre viaţa ei viitoare. Noi sîntem acum învăţaţi carte ca să avem minte, iar mintea este în cap, pe dinafară nu este nimic. Trebuie să trăieşti în dreptate şi muncă, iar eu vreau să trăiesc viaţa viitoare ca să am întotdeauna biscuiţi, dulceaţă,

bomboane şi să mă pot plimba întotdeauna în cîmp, pe lîngă copaci. Altfel eu nu vreau să trăiesc, dacă-i aşa, eu n-am chef să trăiesc. Eu vreau să trăiesc obişnuit şi fericit. Mai mult nu am ce spune."
De la şcoală, ulterior, Moscova a fugit. A fost adusă din nou peste un an şi a fost făcută de ruşine la adunarea generală fiindcă, fiică a revoluţiei fiind, se poartă indisciplinat şi fără să respecte normele etice.
— Nu sînt fiică, sînt orfană! a spus atunci Moscova şi a început din nou să înveţe cu sîrguinţă, ca şi cum n-ar fi fugit de la şcoală nicăieri, niciodată.
Din natură cel mai mult îi plăceau vîntul şi soarele. îi plăcea să stea întinsă undeva în iarbă şi să audă cum geme vîntul în desişul plantelor, ca un om nevăzut şi trist, şi să vadă norii văratici plutind departe, deasupra tuturor ţărilor şi popoarelor necunoscute; din pricina observării norilor şi spaţiului, în pieptul Moscovei începeau palpitaţii de inimă, de parcă trupul ei fusese dus în înalt şi lăsat acolo singur. Apoi ea umbla prin cîmpii, pe pămîntul simplu şi de proastă calitate şi se uita cu agerime şi precauţie pretutindeni, încă de-abia deprinzîndu-se să trăiască şi bucu-rîndu-se că aici toate se potrivesc cu trupul, inima şi libertatea ei.
După ce a absolvit şcoala de nouă ani, Moscova, ca orice om tînăr, a început inconştient să-şi caute calea către propriul viitor, în fericita îmbulzeală a oamenilor; mîinile ei căutau activitate,

sentimentul căuta mîndrie şi eroism, în mintea ei triumfa anticipat un destin încă misterios, dar înalt. La cei şaptesprezece ani ai ei, Moscova nu putea ieşi singură nicăieri şi aştepta să fie invitată, de parcă preţuia în sine darul tinereţii şi al puterii crescute. De aceea, pentru un timp, a devenit singuratică şi ciudată. Un om întîmplător a făcut odată cunoştinţă cu ea şi a biruit-o cu sentimentul şi amabilitatea lui - şi atunci Moscova s-a măritat cu el, stricîndu-şi trupul şi tinereţea dintr-o dată şi pentru totdeauna. Mîinile ei mari, bune pentru o activitate curajoasă, au început să îmbrăţişeze; inima, care căuta eroismul, a început să-1 iubească numai pe acel om viclean, care o înşfăcase pe Moscova ca pe un bun care îi aparţinea în exclusivitate. Dar într-o dimineaţă Moscova simţi o ruşine atît de lîncedă pentru viaţa ei, fără să-şi dea seama bine din ce cauză, încît îşi sărută pe frunte soţul care dormea şi plecă din cameră, fără să-şi ia nici măcar cea de-a doua rochie. Pînă seara rătăci pe bulevarde şi pe malul rîului Moscova, fără să simtă decît vîntul lui septembrie prin ploaia măruntă şi fără să se gîndească la nimic, de parcă ar fi fost pustiită şi obosită.
Noaptea a vrut să-şi facă un culcuş într-o ladă oarecare, să găsească o gheretă goală, în care Cooperaţia de Consum vinde alimente peste zi, să doarmă acolo ca în fosta ei copilărie rătăcitoare, dar a băgat de seamă că se făcuse demult mare şi nu mai încăpea nicidecum în asemenea recipiente. Se aşeză pe o bancă în întunericul bulevardului tîrziu şi aţipi, auzind cum prin preajmă bombă-nesc hoţii şi derbedeii fără adăpost.
La miezul nopţii, pe aceeaşi bancă s-a aşezat un om insignifiant, cu speranţa tainică şi jenată că, poate, femeia aceea îl va iubi brusc, din proprie iniţiativă, pentru că el, sfios fiind, nu era în stare să-şi cîştige singur dragostea; de fapt, el nu căuta

nici frumuseţea feţei, nici armonia siluetei - ar fi acceptat orice, chiar şi jertfa supremă din partea sa, numai ca un om să-i răspundă cu un sentiment neîndoielnic.
— Ce doriţi? îl întrebă Moscova, trezindu-se.
— Nimic! răspunse omul acela. Uite-aşa.
— Mi-e somn şi n-am unde să dorm, spuse
Moscova.
Insul îi spuse pe loc că are o cameră, dar, pentru ca ea să nu-1 bănuiască de cine ştie ce intenţii, o sfătui să ia o cameră la hotel şi să doarmă acolo într-un aşternut curat, învelindu-se cu pătura. Moscova acceptă şi cei doi porniră. Pe drum Moscova îi porunci însoţitorului ei să-i facă rost de un loc unde ar putea să înveţe, într-o şcoală cu mîncare şi cămin.
— Dar ce vă place cel mai mult? întrebă el.

— îmi place vîntul în văzduh şi încă ceva, îi răspunse, sleită de puteri, Moscova.
— Deci, şcoala de aeronautică, altceva nu vi se potriveşte, conchise insul care o însoţea pe Moscova.
Am să încerc.
Găsi o cameră la „Hanul Minin", plăti pentru trei zile, îi dădu treizeci de ruble pentru alimente şi plecă acasă, luîndu-şi cu sine consolarea.
Peste cinci zile, prin intermediului grijii lui, Moscova Cestnova intră la şcoala de aeronautică şi se mută la cămin.
în centrul oraşului, la etajul al şaselea, locuia un bărbat de treizeci de ani, Viktor Vasilievici Bojko. Locuia într-o cameră mică, iluminată de o fereastră; rumoarea lumii noi se auzea de la înălţimea unui astfel de apartament ca o operă simfonică - minciuna sunetelor joase şi greşite se

stingea cam la nivelul etajului al treilea. Ie cameră, mobilierul era sărac şi ascetic, dar nu din cauza sărăciei, ci a firii lui visătoare: un pat de fier de model epidemic, cu o pătură soioasă, duhnind a om, o masă goală, potrivită pentru intense concentrări, un scaun provenind din deşeurile bunurilor de larg consum, rafturi făcute de mîna locatarului, pe care se aflau cele mai bune cărţi ale socialismului şi ale veacului al nouăsprezecelea, trei portrete deasupra mesei - Lenin, Stalin şi doctorul Zamenhof, inventatorul limbii internaţionale esperanto. Mai jos de cele trei portrete erau atîrnate, pe patru rînduri, fotografii mărunte ale unor oameni anonimi, fotografii care, de altminteri, înfăţişau nu numai persoane albe, ci şi negri, chinezi şi locuitori ai tuturor ţărilor.
Pînă seara tîrziu această cameră stă goală; zgomotele obosite, întristate se sting treptat în ea, materia plictisită trosneşte din cînd în cînd, lumina soarelui rătăceşte agale pe duşumea sub forma ferestrei dreptunghiulare şi dispare de pe perete o dată cu noaptea. Totul se sfîrşeşte, numai obiectele lîncezesc în întuneric.
Vine insul care locuieşte aici şi aprinde lumina tehnică a electricităţii. Locatarul e fericit şi liniştit, ca întotdeauna, pentru că viaţa lui nu se scurge în zadar; trupul lui a obosit peste zi, ochii i s-au făcut albi, dar inima îi bate uniform şi gîndirea îi străluceşte clar, ca dimineaţa. Astăzi Bojko, geometru şi specialist în reglementarea funciară a oraşului, a finalizat planul meticulos al unei noi străzi de locuinţe, calculînd amplasamentul zonelor verzi, al locurilor de joacă pentru copii şi al stadionului raional. Savura viitorul apropiat şi lucra cu inima tresăltîndu-i de fericire, însă faţă de el însuşi, ca individ născut pe vremea capitalismului, era indiferent.
Bojko scoase un teanc de scrisori personale, pe care le primea aproape în fiecare zi pe adresa de

la serviciu, şi, stînd la masa goală, se concentra cu gîndul asupra lor. I se scria din Melbourne, Kapstadt, din Hong-Kong, Şanhai, de pe nişte mici insule ascunse în pustiul acvatic al Oceanului Pacific, din Megarida, un orăşel de la poalele Olimpului grecesc, din Egipt şi din numeroase puncte ale Europei. Funcţionari şi muncitori, oameni de departe, legaţi de pămînt de către exploatarea imuabilă, învăţaseră esperanto şi biruiseră tăcerea dintre popoare; sleiţi de muncă, prea săraci pentru a putea călători, comunicau unii cu alţii prin intermediul gîndului.
Printre scrisori erau câteva mandate poştale: un negru din Congo trimisese un frac, un sirian din Ierusalim, 4 dolari americani, un polonez din Studz expedia la fiecare trei luni cite 10 zloţi. îşi construiau din timp patria muncitorească pentru a avea unde să se adăpostească la bătrâneţe, iar copiii lor să poată in cele din urmă să evadeze şi să se

salveze in ţara friguroasă, incălzită de prietenie şi căldură.
Bojko plasa regulat aceşti bani in fondurile de împrumut, iar obligaţiile le expedia proprietarilor nevăzuţi, cu confirmare de primire.
Studiind corespondenţa, Bojko răspundea la fiecare scrisoare, simţindu-se privilegiat ân calitate de militant al URSS. Dar nu scria cu mândrie, ci modest şi ânţelegător:
„Dragă prietene din depărtare. Am primit scrisoarea dumitale, la noi e din ce in ce mai bine, avuţia comună a celor ce muncesc sporeşte, proletariatul întregii lumi işi acumulează moştenirea sub forma socialismului. în fiecare zi cresc livezi tinere, oamenii se mută in case noi şi maşinile inventate lucrează repede. Şi oamenii care cresc sînt alţii, minunaţi, numai eu rămân cel de altădată, pentru că m-am născut demult şi incă n-am reuşit să mă dezobişnuiesc de mine. Peste vreo
377
cinci-şase ani vom avea o mare cantitate de grîne şi confort cultural şi întregul miliard de oameni ai muncii de pe celelalte cinci şesimi ale pămîntului, luîndu-şi familiile, va putea veni la noi şi să trăiască aici pe veci, iar capitalismul n-are decît să rămînă pustiu, dacă acolo n-o să fie revoluţie. Uită-te la Marele Ocean, doar trăieşti pe ţărmul lui. Acolo navighează uneori vapoare sovietice. Ele sîntem noi. Salutare".
Negrul Arratau scria că i-a murit soţia; Bojko îi răspunse cu compătimire, dar îl sfătui să nu se lase pradă disperării, fiindcă trebuie să se păstreze pentru viitor, deoarece pe pămînt n-are cine să mai existe în afară de noi. Şi cel mai bine ar fi dacă Arratau ar veni imediat în URSS, aici ar putea trăi printre tovarăşi o viaţă mai fericită decît în familie.
In zori, Bojko adormi, simţind o sfîrşeală dulce şi folositoare; visă că este copil, că mama lui trăieşte şi că în lume e vară, e acalmie şi că au crescut dumbrăvi imense.
La locul lui de muncă Bojko era cunoscut ca fiind cel mai bun dintre fruntaşi. în afara muncii sale direct geometrice, era secretarul gazetei de perete, organizatorul celulelor de la Osoaviahim şi *Mopr*[1], administrator al asociaţiei grădinarilor şi ţinea pe cheltuiala lui, la şcoala de aeronautică, o fată încă puţin cunoscută, pentru ca măcar cît de cît să mai cruţe cheltuielile statului.
Această fată venea o dată pe lună la Bojko. El o trata cu bomboane, îi dădea bani de mîncare şi legitimaţia lui de intrare în magazinul de bunuri de larg consum, iar fata pleca cu sfială. Avea aproape douăzeci de ani, o chema Moscova Ivanovna Cestnova; Bojko o întîlnise într-o toamnă pe
1. Abreviere în rusă pentru: Organizaţia Interna-ţionala pentru Ajutorarea Luptătorilor Revoluţiei.
378
bulevard, într-un moment de tristeţe spontană, şi de atunci nu mai putea s-o uite. După cîte o vizită a ei, Bojko se culca de obicei cu faţa în jos şi suferea de tristeţe, deşi motivul vieţii sale era doar bucuria generală. După ce suferea, se apuca să scrie în India, în Madagascar, în Portugalia, îndemnîndu-i pe oameni să participe la construirea socialismului, să-i simpatizeze pe truditorii de pe întreg pămîntul chinuit, iar becul lumina creştetul lui ce chelea, plin de reverie şi răbdare.
Odată Moscova Cestnova veni ca de obicei şi nu mai plecă imediat. Bojko o cunoştea de doi ani, dar se jena s-o privească în ochi de aproape, fiindcă nu spera la nimic.
Moscova rîdea; absolvise şcoala de piloţi şi adusese gustări pe cheltuiala ei. Bojko începu să mănînce şi să bea cu tînăra Moscova, dar inima lui se zbătea înspăimîntată, fiindcă simţea dragostea demult ferecată în ea.
Cînd se făcu tîrziu, Bojko deschise fereastra în spaţiul întunecat şi în cameră pătrunseră în zbor fluturi şi ţînţari, dar era atîta linişte peste tot, încît Bojko auzea cum bate inima Moscovei Ivanovna în pieptul ei mare; aceste bătăi erau atît de regulate, de puternice şi de precise, încît, dacă toată lumea ar fi putut fi conectată la această inimă, ea ar fi putut regla cursul evenimentelor; pînă şi

ţînţarii şi fluturii, care se aşezau pe partea din faţă a bluzei Moscovei, îşi luau de îndată zorul, speriaţi de clocotul vieţii în trupul ei viguros Şi cald. Suferind presiunea soarelui, obrajii Moscovei dobîndiseră pentru toată viaţa culoarea bronzului, ochii îi străluceau de seninul fericirii, părul de pe cap îi era decolorat de arşiţă şi trupul i se umflase la tinereţea tîrzie, aflîndu-se de-acum în ajunul maturităţii feminine, cînd alt om, aproape fără să ᵛrea, se înfiripă înăuntrul fiinţei femeii.

379

După ce fata adormi în camera lui, Bojko se uită neîncetat la Moscova pînă dimineaţa - şi o prospeţime adormitoare, fericită, precum sănătatea, seara şi copilăria, pătrunse în acest om obosit.

A doua zi Moscova îl invită pe Bojko la aerodrom să vadă cum funcţionează noile paraşute.

Un mic aeroplan o luă în el pe Moscova şi zbură sus, pe cerul secular şi pustiu. La zenit, aeroplanul îşi opri motorul, se aplecă înainte şi slobozi de sub trupul său un ghemuleţ alb, care se prăbuşi cu răsuflarea oprită în neant. în acelaşi timp, la mică înălţime, zbura încet un alt aeroplan, care, după ce redusese funcţionarea celor trei motoare, dorea să aterizeze. Puţin mai sus, deasupra acestui avion cu trei motoare, un trup singuratic, volatil, lipsit de apărare şi purtat prin văzduh cu o acceleraţie din ce în ce mai mare, se desfăcu precum o floare, se umplu de aer şi începu să se legene. Avionul cu trei motoare îşi puse de îndată în funcţiune toate maşinăriile ca să se îndepărteze de paraşută, dar aceasta era prea aproape, putea fi atrasă de elice în torentele de văzduh, şi pilotul inteligent opri din nou motoarele, dîndu-i paraşutei libertate de orientare. Atunci paraşuta coborî pe suprafaţa unei aripi şi se răsturnă, iar peste cîteva clipe, pe aripa înclinată, încet şi fără frică, trecu un om mic şi dispăru în maşină. Bojko ştia că Moscova era aceea care venise din văzduh; ieri îi ascultase bătăile regulate, răsunătoare ale inimii, iar acum stătea în picioare şi plîngea de fericirea pe care o simţea pentru întreaga omenire curajoasă şi regretînd că, timp de doi ani, îi dăduse Moscovei Cestnova cîte o sută de ruble pe lună, şi nu cîte o sută cincizeci.

în timpul nopţii iarăşi, ca de obicei, scrise scrisori întregii lumi nevăzute, descriind cu înflăcărare trupul şi inima omului nou, care depăşeşte spaţiul mortal al înălţimii.

380

Iar în zori, după ce pregăti corespondenţa pentru umanitate, Bojko izbucni în plîns; începu să-i pară rău că inima Moscovei poate să zboare în natura aeriană, dar nu-1 poate iubi pe el. Aţipi şi dormi tun pînă seara, uitînd de slujbă.

Seara la uşa lui bătu cineva şi veni Moscova, arătînd fericită, ca întotdeauna, şi cu aceeaşi inimă răsunătoare. Timid, dintr-o nevoie extremă a sentimentului său, Bojko o îmbrăţişa, iar ea începu să-i răspundă la săruturi. în gîtlejul lui slăbănog prinse să clocotească o forţă ascunsă, dureroasă şi el nu se mai putu dezmetici, descoperind pentru toată viaţa fericirea unică a căldurii omului.

3

în fiecare dimineaţă, trezindu-se, Moscova Cestnova se uita îndelung la lumina soarelui din fereastră şi îşi spunea în reflecţiile sale: „Soseşte timpul viitor", după care se scula cu o spontaneitate fericită, care nu depindea pesemne de conştiinţă, ci de forţa şi sănătatea inimii. Apoi se spăla, mirîn-du-se de chimia naturii, care transforma obişnuita hrană sărăcăcioasă (şi cîte necurăţenii n-a mîncat Moscova la viaţa ei!) în curăţenia roz, în spaţiile înfloritoare ale trupului ei. Chiar fiind ea însăşi, Moscova Cestnova putea să se uite la ea ca la un străin şi să-şi admire bustul în timp ce se spăla. Ştia, fireşte, că n-are nici un merit în asta, că e vorba despre lucrarea precisă a timpurilor trecute şi a naturii (şi mai tîrziu, mestecîndu-şi micul dejun, Moscova visa ceva despre natură), care făcea apa să curgă şi vîntul să bată şi îşi frămînta necontenit, ca într-un delir bolnav, materia imensă şi răbdătoare... Natura trebuia neapărat compătimită - trudise atît de mult pentru crearea omului, precum o mamă nevoiaşă, care a avut multe naşteri şi acum se clatină de oboseală...

381

După absolvirea şcolii de aeronautică, Moscova a fost numită instructor adjunct

la aceeaşi şcoală. Acum instruia un grup de paraşutişti şi îi învăţa săritura cu sînge rece din aeroplan şi calmul caracterului la coborîrea în spaţiul zgomotos. Cît despre ea, Moscova zbura fără să simtă nici un efort sau curaj deosebit şi doar, ca în copilărie, socotea unde-i „marginea", adică sfîrşi-tul tehnicii şi începutul catastrofei şi nu înainta pînă la „margine". Dar „marginea" era mult mai departe decît credeau oamenii, iar Moscova o muta mereu şi mai departe. Odată lua parte la încercarea unor paraşute noi, impregnate cu un lac care făcea să alunece umezeala din atmosferă şi permitea să se facă sărituri chiar şi pe ploaie. Cestnova a fost echipată cu două paraşute, una de rezervă. Avionul a ridicat-o la două mii de metri şi de acolo a fost rugată să sară spre suprafaţa pămîntului prin ceaţa serii, care se înteţise după ploi.
Moscova deschise uşa aeroplanului şi făcu pasul în gol; de jos o lovi un vifor cumplit, de parcă pămîntul era gura unui ventilator puternic, în care aerul este presat pînă la solidificare şi se ridică în sus, rezistent ca o coloană; Moscova se simţi ca o ţeava prin care se suflă de la un capăt la celălalt şi ţinea tot timpul gura deschisă, ca să apuce să expire vîntul sălbatic ce pătrundea de-a dreptul în ea. împrejur totul era tulbure din cauza cetii, pămîntul era încă departe. Moscova începu să se legene, nevăzută de nimeni prin ceaţă, singură şi liberă. Apoi scoase o ţigară şi chibriturile ca s-o aprindă, dar chibritul se stinse; apoi Moscova se ghemui ca să formeze un loc confortabil la pieptul ei şi aprinse deodată toate chibriturile din cutie — iar focul, înşfăcat de tracţiunea viforului, aprinse într-o clipă lacul inflamabil cu care erau impregnate chingile de mătase, care făceau legătura dintre

greutatea omului şi pînza paraşutei; aceste chingi arseră într-o clipită de tot nimicul, apucînd doar să se înroşească şi să se prefacă în praf şi pulbere; unde dispăruse paraşuta Moscova nu mai apucă să vadă, deoarece vîntul începuse să-i ardă pielea de pe faţă ca urmare a vitezei crunte, tot mai mari, a căderii ei în jos. Zbura cu obrajii înfierbîntaţi şi roşii, iar aerul îi şfichiuia trupul cu grosolănie, ca şi cum nu era vîntul spaţiului ceresc, ci o materie grea şi inertă -nu-ţi puteai imagina ca lumea să fie mai dură şi mai neîndurătoare. „Uite cum eşti tu, lume, în realitate, se gîndi fără să vrea Moscova Cestnova, dispărînd în jos prin bezna cetii. Eşti moale numai cînd nu te atinge omul!" Trase inelul paraşutei de rezervă, văzu pămîntul aerodromului cu focurile de semnalizare şi ţipă din cauza unui chin brusc -paraşuta deschisă îi smulse trupul în sus cu atîta forţă, încît Moscova îşi simţi toate oasele ca pe nişte dinţi care începuseră s-o doară toţi deodată. Peste două minute şedea pe iarbă, acoperită de paraşută şi începu să iasă de acolo, ştergîndu-şi lacrimile apărute în ochi din cauza vîntului.
Primul se apropie de Moscova Cestnova celebrul aviator Arkanov, care, în zece ani de muncă, nu îndoise nici un cîrlig de la coada avionului, care nu ştiuse niciodată nici de ghinioane, nici de avarii. La ieşirea de sub paraşută, Moscova era de-acum o celebritate a întregii Uniuni. Arkanov şi încă un pilot o luară de braţ şi o conduseră în camera de odihnă, salutînd-o pe drum. La despărţire, Arkanov îi spuse Moscovei: „îmi pare rău să rămîn fără dumneata, dar mi se pare că te-am şi pierdut... Habar n-ai de Flota Aeriană, Moscova Ivanovna! Flota Aeriană înseamnă modestie, iar dumneata eşti un lux! Iţi doresc multă fericire!" Peste două zile Moscova Cestnova a fost îndepărtată pentru doi ani din munca aviatică pe motiv

că atmosfera nu-i un circ pentru a aprinde focuri de artificii de sub paraşute. Cîtva timp, despre curajul norocos, tînăr al Moscovei Cestnova au scris ziarele şi revistele; chiar şi în străinătate s-au dat comunicate complete despre saltul cu paraşuta aprinsă şi s-a tipărit o fotografie frumoasă a „comsomolistei aeriene", dar apoi toate acestea au încetat, iar Moscova nu şi-a înţeles deloc gloria, nu şi-a dat seama ce înseamnă asta.
Acum locuia la etajul al şaselea al unui bloc nou, în două camere nu prea mari. In blocul acela locuiau aviatori, constructori, feluriţi ingineri, filosofi, teoreticieni economişti şi de alte profesii. Ferestrele Moscovei Cestnova dădeau deasupra acoperişurilor din Moscova şi departe, în capătul spaţiului ce slăbea şi se mistuia, se vedeau nişte codri adînci şi nişte foişoare misterioase; la asfinţitul

soarelui acolo lucea singuratic un disc necunoscut, reflectînd ultima lumină spre nori şi spre cer; pînă la tărîmul acela chemător să tot fi fost vreo zece, cincisprezece kilometri, dar, dacă ar fi ieşit din bloc în stradă, Moscova Cestnova n-ar fi găsit drumul ce ducea într-acolo...
Pusă pe liber de la Flota Aeriană, Moscova îşi petrecea serile singură, pe Bojko nu-1 mai vizita, prietenele nu şi le invita. Se întindea pe burtă pe pervaz, cu pletele atîrnînd în jos, şi asculta cum murmură oraşul universal în energia sa solemnă şi cum cîteodată se face auzit glasul unui om din înghesuiala zgomotoasă a mecanismelor umblătoare ; ridicîndu-şi capul, Moscova vedea cum răsare luna pustie şi nevoiaşă pe cerul stins şi simţea în fiinţa ei curgerea încălzitoare a vieţii... Imaginaţia ei funcţiona fără încetare şi încă nu obosea niciodată - simţea în minte producerea feluritelor treburi şi lua mintal parte la ele; în singurătate, umplea toată lumea cu atenţia ei şi urmărea
384
felinarele, ca să lumineze, urmărea loviturile ritmice şi înfundate ale ciocanelor pneumatice pe rîul Moscova, pentru ca pilonii să se înfigă bine în adâncime şi se gîndea la maşinile care zi şi noapte îşi încordează puterile pentru ca lumina să ardă în întuneric, pentru ca să se poată citi cărţi, pentru ca secara să fie măcinată de motoare în vederea coacerii matinale a pîinii, pentru ca apa să fie împinsă pe conducte şi să ajungă la duşurile fierbinţi ale sălilor de dans, pentru ca viaţa nouă să se zămislească în îmbrăţişările fierbinţi şi strînse ale oamenilor, în întuneric, în singurătate, faţă în faţă, în simţirea curată a fericirii unite şi îndoite. Moscova Cestnova voia nu atît să trăiască ea însăşi această viaţă, cît s-o îndestuleze - să stea zi şi noapte la maneta de frînare a unei locomotive, transportîndu-i pe oameni unii spre alţii, să repare o conductă de la reţeaua de alimentare cu apă, să cîntărească medicamente pentru bolnavi pe cînta-rul analitic şi, precum un bec, să se stingă la momentul potrivit deasupra sărutului altora, absorbind în sine căldura care de-abia ce fusese lumină. Nici interesele ei nu le neglija (şi ea trebuia să găsească un loc pentru trupul ei mare), dar le amîna pentru un viitor mai îndepărtat: era răbdătoare şi putea să aştepte.
Cînd Moscova se apleca pe fereastră în serile de singurătate, de jos trecătorii îi strigau salutări, o chemau undeva în umbra verii, îi promiteau să-i arate toate numerele de atracţie din parcul de cultură şi odihnă şi să-i cumpere flori şi caramele cu frişca. Moscova rîdea drept răspuns, dar tăcea şi nu se ducea. Mai apoi Moscova vedea de sus cum începeau să se populeze acoperişurile vechilor clădiri din jur: prin poduri, pe acoperişurile de tablă ieşeau familiile, aşterneau pături şi se culcau la aer curat, punînd copiii între mamă şi tată; iar în firidele de pe acoperiş, undeva între ieşirea de
385
incendiu şi coş, se retrăgeau logodnicii cu logodnicele şi pînă dimineaţa nu închideau ochii, aflîndu-se mai jos de stele şi mai sus de mulţimea oamenilor. După miezul nopţii, la aproape toate ferestrele vizibile se stingea lumina - munca intensă de peste zi cerea un somn profund - şi parcă în şoaptă, fără să deranjeze cu claxoanele, treceau automobilele întîrziate; doar din cînd în cînd lumina stinsă din ferestre se aprindea pentru scurt timp - veneau oamenii din schimbul de noapte, mîncau ceva şi se culcau fără să-i trezească pe cei care dormeau; alţii, făcîndu-şi somnul, se sculau ca să plece la lucru - mecanici de turbine şi locomotive, tehnicieni radio, mecanici de bord ai curselor de dimineaţă, cercetători ştiinţifici şi alţi oameni care se odihniseră.
Moscova Cestnova uita adesea să închidă uşa de la apartamentul ei. Odată a găsit un om necunoscut, care dormea pe duşumea, avînd paltonul aşternut sub el. Moscova aşteptă să se trezească oaspetele obosit. Acesta se trezi şi spuse că va trăi aici, într-un colţ, pentru că nu mai are unde se duce. Moscova se uită la omul acela; avea vreo patruzeci de ani, pe faţă i se vedeau cicatricele înţepenite ale războaielor trecute şi pielea avea culoarea brună, uscată de vînt, semn al sănătăţii şi al inimii bune, iar mustăţile lui roşcate creşteau cu sfială deasupra gurii istovite.
— N-aş fi intrat la tine fără să-mi cer voie, frumoasă ciufulită, dar trupul trebuie să ţi-1 odihneşti, şi n-am unde... N-o să te supăr, ia-mă drept un nimic, ca şi cum

aş fi o masă în plus. N-ai să auzi nici „pîs" de la mine, n-ai să simţi nici un miros. Moscova îl întrebă cine-i, iar oaspete îi explică pînă la cele mai mici amănunte, prezentîndu-i documentele.
386
— Păi cum să nu! rosti locatarul. Sînt un om obişnuit, totul e în ordine cu mine. Era cantaragiu la un depozit de lemne pentru foc, originar din Elţ, şi Moscova Cestnova nu se îndură să amîne comunismul din cauza sărăciei de locuinţe şi a dreptului ei la spaţiu suplimentar; tăcu şi-i dădu locatarului o pernă şi o pătură. Locatarul începu să locuiască, noaptea se scula şi se apropia în vîrful picioarelor de patul Moscovei, care dormea, şi trăgea pătura pe ea, pentru că femeia se zvîrcolea, se dezvelea şi dîrdîia de frig; dimineaţa nu intra niciodată în baia din apartament, ca să n-o încarce cu murdăria lui şi să nu facă zgomot trăgînd apa, ci se ducea la closetul public din curte. După cîteva zile de stat în apartamentul Cestnovei, cantaragiul repara tocurile de la pantofii pingeliţi ai Moscovei, îi curăţa în secret pardesiul de praful care îl năpădise şi încălzea ceaiul, aşteptînd cu bucurie să se trezească gazda. La început Cestnova îl ocăra pe cantaragiu, spunîn-du-i că-i slugarnic, dar pe urmă, ca să pună capăt acestei sclavii, introduse între ea şi el autoges-tiunea - începu să-i cîrpească ciorapii şi chiar să-1 bărbierească cu aparatul de ras.
Curînd, organizaţia de comsomol o trimise pe Cestnova să lucreze temporar la comisariatul militar raional, pentru lichidarea deficienţelor de înregistrare.

4

Odată, în coridorul comisariatului militar, stătea un nemobilizat slab şi palid, cu carnetul de evidenţă militară în mînă. I se părea că în comisariatul militar raional mirosea la fel ca în locurile unde oamenii sînt închişi pe termen lung - mirosea a inerţie de corp omenesc aflat în stare de lîncezire,
387
care se comportă cu bună ştiinţă modest şi economic, ca să nu-şi trezească atracţia stinsă pentru viaţa amputată şi să nu sufere apoi în van din cauza tristeţii disperate. Ideologia indiferentă a mobilierului, confecţionat din bugetul sărăcăcios al statului, şi nimicnicia funcţionarilor îi promiteau vizitatorului o lipsă de sensibilitate, provenită din inimi sărmane sau aspre.
Nemobilizatul stătea la un ghişeu şi aştepta ca una dintre funcţionare să termine de citit versurile dintr-o carte; nemobilizatul se gîndi că versurile îl fac pe oricare om mai bun - şi el, în tinereţea vieţii sale, citea cărţi pînă la miezul nopţii şi după aceea se simţea trist şi indiferent. Terminînd de citit un vers, funcţionara se apucă să-1 reînre-gistreze pe nemobilizat, mirîndu-se că omul acela, conform datelor din formularul de evidenţă, nu fusese nici în armata albă, nici în cea roşie, nu urmase cursul de pregătire militară generală, nu se prezentase niciodată la punctele de adunare şi instruire, nu se integrase în unităţile teritoriale şi nu participase la marşurile organizate de Osoaviahim şi depăşise cu trei ani termenul de reînregistrare. Nu se ştie în ce fel, în ce tihnă, respectivul nemobilizat izbutise să se ascundă de vigilenţa administraţiilor de bloc, avînd asupra sa un carnet de evidenţă militară de tip vechi.
Funcţionara se uită la nemobilizat. în faţa ei, dincolo de ghişeul despărţitor, pus între liniştea instituţiei şi oameni, stătea un vizitator cu faţa de mult slăbită, brăzdată de zbîrciturile vieţii mohorîte şi de urmele plicticoase ale slăbiciunii şi răbdării; hainele de pe nemobilizat erau la fel de jerpelite ca şi pielea de pe faţa lui, şi-1 încălzeau pe om numai în virtutea necurăţeniilor de lungă durată, care se impregnaseră în vechimea ţesăturii ; se uita la funcţionară cu o şiretenie sfioasă, neaşteptîndu-se la compătimire, şi adeseori,
388
plecîndu-şi ochii, şi-i acoperea de tot cu pleoapele, ca să nu vadă viaţa, ci întunericul; pentru o clipă, îşi închipui nişte nori pe cer - îi plăceau norii, pentru că n-aveau legătură cu el şi el însuşi le era
străin.
Uitîndu-se fără să vrea în adîncimea clădirii comisariatului militar, nemobilizatul tresări de uimire: îl priveau doi ochi senini, umbriţi de sprîncene concentrate, care nu-1 ameninţau cu nimic. Nemobilizatul văzuse de multe ori undeva asemenea ochi, atenţi şi curaţi, şi întotdeauna clipea la această privire. „Asta-i

adevărata armată roşie, se gîndi el cu o ruşine întristată. Doamne! De ce am lăsat să-mi treacă în van toată viaţa, de dragul întreţinerii propriei mele fiinţe!"
Nemobilizatul se aştepta întotdeauna de la instituţii la spaimă, epuizare şi tristeţe îndelung răbdătoare, însă aici văzu în depărtare un om care se gîndea cu înţelegere la adresa lui.
„Armata roşie" se ridică de la locul ei; era o femeie care se apropie de nemobilizat. El se sperie de farmecul şi de puterea feţei ei, dar, din milă pentru inima sa, care putea să se îmbolnăvească degeaba de dragoste, se întoarse cu spatele la funcţionară. Apropriindu-se de el, Moscova Cestnova îi luă carnetul de evidenţă şi îl amendă cu cincizeci de ruble pentru încălcarea legii evidenţei.
— N-am bani, spuse nemobilizatul. Mai bine
plătesc amenda cu ceva viu.
— Cum aşa ? întrebă Moscova.
— Nu ştiu, rosti încet nemobilizatul, trăiesc
aşa şi aşa.
Cestnova îl luă de mînă şi îl trase la masa ei
de lucru.
— De ce trăieşti dumneata aşa şi aşa? îl întrebă
ea. Vrei ceva?

Nemobilizatul nu putu să-i răspundă; simţea că femeia aceia, funcţionară a armatei roşii, miroase a săpun, apoi a cine mai ştie ce alifie simpatică, străină inimii lui, care se ascundea în singurătatea ei, în căldura slabă ce se mistuia. îşi lăsă capul în jos şi începu să plîngă din pricina situaţiei sale jalnice, iar Moscova Cestnova, nedumerită, îi lăsă mîna. Nemobilizatul mai stătu un pic şi apoi, bucuros că nu-1 reţine nimeni, dispăru în sălaşul său necunoscut, ca să vieţuiască cumva pînă la mormînt, fără evidenţă şi primejdie.
Dar Cestnova îi găsi adresa în formularul de evidenţă şi peste cîtva timp se duse în vizită la nemobilizat.
Umblă mult prin hăţişurile raionului Bauman, pînă găsi un *jakt*[1] mic, al cărui membru era nemobilizatul. Era un bloc cu administraţia în incapacitate de muncă şi cu un bilanţ deficitar de cheltuieli, aşa că pereţii nu mai erau vopsiţi de cîţiva ani cu vopsea proaspătă, iar curtea pustie, care nu îndemna la popas, unde pînă şi pietrele se tociseră din cauza jocurilor de copii, pretindea de mult să i se acorde îngrijirea corespunzătoare.
Plină de tristeţe trecu Moscova pe lîngă pereţi şi prin coridoarele prost luminate ale acestui *jakt,* de parcă cineva ar fi jignit-o sau ea însăşi ar fi fost vinovată de viaţa aceea străină, neglijentă şi nefericită. Cînd Moscova Cestnova ieşi în partea cealaltă a blocului, care dădea spre un gard lung şi compact, văzu o scară de piatră cu streaşină de tablă, sub care ardea un felinar electric. Ea trase cu urechea la zgomotul din văzduhul înconjurător -dincolo de gard se trîntea nişte cherestea şi se auzea cum nişte cazmale se înfigeau în pămînt; lîngă streaşină de tablă stătea în picioare un om
1. Abreviere în rusă pentru: întovărăşire Cooperatistă de închiriere a Locuinţelor.

chel, cu capul descoperit, şi cînta în singurătate o mazurcă la vioară. Pe o lespede de piatră era pălăria, care trecuse prin multe necazuri pe creştetul acelui om şi cîndva îi acoperise chica tinereţii, iar acum aduna bani pentru subzistenţa bătrîneţii, pentru menţinerea conştiinţei slabe în capul bătrîn şi gol.
Cestnova puse în pălăria aceea o rublă şi-1 rugă să-i cînte ceva de Beethoven. Fără să zică nimic, muzicantul termină mazurca şi abia după aceea începu să cînte Beethoven. Moscova stătea în faţa violonistului cum stau femeile, cu picioarele desfăcute şi cu faţa umbrită de tristeţea care se zvârcolea lîngă inima ei. Dintr-o dată lumea întreagă devenise pentru ea tăioasă şi neînduplecată - nu era alcătuită decît din obiecte tari şi grele, iar forţa barbară şi întunecată acţiona cu atîta răutate, încît ajungea singură la disperare şi plîngea cu voce omenească, istovită, pe marginea propriei muţenii. Şi iarăşi această forţă se ridica de pe tărîmul ei de oţel şi, cu repeziciunea unui vaiet, dobora un duşman rece, birocratic, care ocupase cu trupul său tot infinitul. Totuşi, muzica aceea, pierzînd

orice melodie şi trecînd în vaietul scrîşni-tor al ofensivei, avea un ritm de inimă omenească obişnuită şi era simplă precum munca peste puteri impusă de nevoile vieţii.
Muzicantul o privea pe Moscova indiferent şi fără atenţie, fără să se simtă atras de vreunul dintre farmecele ei; ca artist, simţise întotdeauna în sufletul său un farmec mai mare şi mai curajos, care trage voinţa înainte pe lîngă plăcerea obiş-nuită, aşa că îl prefera înaintea oricăror lucruri văzute. Spre sfîrşitul interpretării, din ochii violonistului ţîşniră lacrimi - se epuizase de viaţă şi, mai ales, nu se consumase conform muzicii, nu-şi găsise pieirea timpurie sub zidul unui duşman de neînvins, şi stătea acum, un sărăntoc viu şi bătrîn,
391
în curtea pustie a *jakt-ului,* cu mintea sleită, în care se aşternea foarte jos ultima închipuire a lumii eroice. în faţa lui, de cealaltă parte a gardului, oamenii construiau un institut medical pentru căutarea longevităţii şi a nemuririi, dar bătrînul muzicant nu putea să înţeleagă că acest şantier continuă muzica lui Beethoven, iar Moscova Cestnova nu ştia ce se construieşte acolo. Oricare muzică, dacă era măreaţă şi omenească, îi amintea Moscovei despre omul cel negru cu făclia aprinsă, care fugea în noaptea revoluţiei, şi despre ea însăşi, şi muzica o asculta ca pe o cuvîntare a conducătorului şi ca pe propriul ei cuvînt, pe care îl subînţelege mereu, dar nu-1 rosteşte niciodată cu voce tare.
Pe uşa de la intrare era o plăcuţă de placaj cu inscripţia: „Conducerea *jakt-ului* şi administraţia blocului". Cestnova intră ca să afle numărul apartamentului nemobilizatului, pentru că în formularul de evidenţă acesta nu indicase decît numărul blocului.
Spre cancelaria j'a^-ului ducea un coridor de scînduri; pe amîndouă laturile trăiau pesemne familii numeroase; se auzeau de acolo strigătele nemulţumite ale copiilor, care-şi împărţeau mînca-rea pentru cină. în interiorul coridorului stăteau în picioare nişte locatari şi discutau pe marginea tuturor temelor existente în lume: despre produse alimentare, despre reparaţia closetului din curte, despre viitorul război, despre stratosfera şi moartea spălătoresei din cartier, o femeie surdă şi smintită. Pe pereţii coridorului erau agăţate afişe ale Mopr-ului, ale Administraţiei Caselor de Economii, cu reguli de îngrijire a copiilor sugari, cu un om sub forma literei „R", scurtat de un picior ca urmare a unui accident de circulaţie, precum şi alte imagini ale vieţii, utilităţii şi nenorocirilor. Mulţi oameni veneau aici, în coridorul de scînduri
392
al administraţiei blocului, pe la ora cinci seara, imediat după lucru, şi stăteau în picioare, gîndind şi vorbind pînă la miezul nopţii, arareori avînd nevoie de vreo adeverinţă de la administraţie. Moscova Cestnova se miră să afle una ca asta; nu putea înţelege de ce oamenii trag |&*jakt,* la birou, la adeverinţe, la nevoile locale ale fericirii mici, la epuizare de sine în nimicuri, cînd în oraş erau teatre universale, iar în viaţă încă nu fuseseră dezlegate eternele enigme ale suferinţei şi cînd, chiar la uşa de afară, violonistul cînta o muzică minunată, fără să-1 bage nimeni în seamă.
Administratorul blocului, un om în vîrstă, care lucra în zgomotul făcut de oameni, în fum şi printre felurite probleme, îi dădu Cestnovei informaţii exacte despre întreaga fiinţă a nemobilizatului: locuia în reţeaua de tip coridor de la etajul întîi, în camera numărul 4, era pensionar de gradul al treilea, activul obştesc al *jakt-ului* mersese de multe ori la el ca să-1 convingă să se reînregistreze la timp şi să-şi clarifice situaţia militară, dar nemobilizatul le tot promitea de cîţiva ani, avînd de gînd să-şi dedice ziua următoare îndeplinirii obligaţiilor formale, dar pînă în momentul acela nu-şi îndeplinise promisiunea din motive fără noimă; cu vreo jumătate de an mai înainte, însuşi administratorul de bloc îl vizitase pe nemobilizat tot cu acest scop şi timp de trei ceasuri îl pově-ţuise, îi asemuise starea cu urîtul, plictisul şi necurăţenia trupească, de parcă nu se spală pe dinţi, nu face baie şi în general se face singur de ruşine, pentru a transforma omul sovietic în ţintă
a criticii.
— Nu ştiu ce să mă fac cu el, spuse administratorul. Numai el e aşa în tot *jakt-ul.*
— Dar cu ce se ocupă îndeobşte ? întrebă Moscova.

393
— Ţi-am spus că-i pensionar de gradul trei, are patruzeci şi cinci de ruble pensie. Dar mai e şi membru în *Osodmil*[1], se duce în staţia de tramvai, amendează cîţiva oameni şi iar se întoarce acasă...
Moscova se întrista din pricina vieţii acestui om şi spuse:
— Ce urîte sînt toate astea! Administratorul se declară întru totul de acord
cu ea:
— N-are nimic bun în el. Vara se duce mereu în parcul de cultură, dar tot degeaba. Nu ascultă nici fanfara, nici pe lîngă scenele unde se dau spectacole nu se plimbă, ci, de cum ajunge, se aşază lîngă secţia de miliţie şi stă acolo toată ziua -ba stă un pic de vorbă, ba i se dă ceva de făcut şi el face: îi place munca de administraţie, e un bun membru al *Osodmil...*
— E însurat?
— Nu, e nedefinit... Oficial, e celibatar, dar toate nopţile şi le petrece tăcut cu felurite femei şi asta de mulţi ani în şir. în principiu, asta-i treaba lui, *jakt-ul* nu se bagă... Dar uite ce-i: vin la el nişte femei inculte, neinteresante, tu eşti prima ca lumea. Nu te sfătuiesc, e un nenorocit.
Moscova ieşi din cancelaria administraţiei blocului. Muzicantul continua să stea la ieşire, dar nu mai cînta nimic, ci asculta el însuşi ceva din noapte. O vîlvătaie îndepărtată tremura deasupra oraşului, zvîrcolindu-se în norii fugari, şi cerul imens, acoperit de nori, era din cînd în cînd străluminat de flacăra tăioasă ce ţîşnea de sub cîte un cablu de tramvai. In apropiere, la clubul transportului local, cînta un cor al tinerelor muncitoare, trăgînd, prin puterea inspiraţiei, propria lor viaţă

1. Abreviere în rusă pentru: Asociaţia de Sprijinire a Miliţiei.

394
în ţinuturile îndepărtate ale viitorului. Cestnova se duse la clubul acela, cîntă şi dansă acolo, pînă cînd organizatorul, avînd grijă de odihna tineretului, stinse lumina. Atunci Moscova aţipi în culisele scenei, pe recuzita din placaj, îmbrăţişînd, după cum se deprinsese de cînd era fată mare, o prietenă vremelnică, la fel de obosită şi fericită, ca şi ea.

5

Neîngrijit şi murdar din cauză că-şi economisea timpul, Sambikin simţea materia exterioară a lumii ca pe o iritare a propriei lui piei. Urmărea zi şi noapte evoluţia evenimentelor universale, dar mintea lui trăia cu spaima propriei responsabilităţi pentru întregul destin nebun al substanţei.
Noaptea, Sambikin nu putu mult timp să adoarmă din cauză că-şi imagina munca pe pămîn-tul sovietic, luminat acum de electricitate. Vedea edificii înzestrate cu multă cherestea, unde umblau oameni ce nu dormeau, fixînd scînduri tinere şi lemn proaspăt, ca să se poată menţine la înălţime, acolo unde suflă vîntul şi se vede cum merge noaptea pe marginea lumii sub forma rămăşiţei amurgului de ieri. Sambikin îşi strîngea pumnii de nerăbdare şi bucurie, iar apoi se îngîndura deodată în beznă, uitînd să mai clipească din ochi cîte o jumătate de oră. Ştia că mii de tineri ingineri, ieşiţi din schimb, nu dorm nici ei, ci se zvîrcolesc neliniştiţi în cămine şi în casele noi de pe întreaga cîmpie a ţării, iar alţii, de-abia întinşi să se odihnească, se şi apucă să bombănească şi se îmbracă treptat la loc, ca să se ducă din nou la şantier, pentru că mintea lor a început să fie chinuită de un amănunt uitat peste zi, care ameninţă să producă o avarie nocturnă.

395
Sambikin se ridică din pat, aprinse lumina şi prinse să umble tulburat încoace şi încolo, dorind să întreprindă imediat ceva. Deschise radioul şi auzi că muzica a

încetat, dar spaţiul vuieşte în îngrijorarea sa, ca un drum pustiu, pe care îi vine să pornească. Atunci Sambikin telefona la clinica institutului şi întrebă dacă sînt operaţii urgente, fiindcă vrea să asiste la ele.
I se răspunse că sînt: a fost adus un copil cu o tumoare pe cap, care creşte cu repeziciune de la un minut la altul, încît conştiinţa băiatului se întunecă.
Sambikin ieşi în fugă în stradă; tramvaiele nu mai circulau, pe trotuarele asfaltate bocăneau tocurile femeilor care se întorceau acasă de la teatre, de la laboratoare sau de la bărbaţii iubiţi. Sambikin, acţionînd cu picioarele sale lungi, ajunse repede pînă la raionul Bauman, unde se construia institutul experimental cu destinaţie specială. Institutul încă nu era dotat cu toată aparatura necesară şi nu funcţiona decît cu două secţii, cea de chirurgie şi cea de traumatologie. Curtea institutului era plină de ţevi, de scînduri, de vagonete şi de lăzi cu inventar ştiinţific; gardul de înălţimea unui copil, care despărţea noua construcţie de un bloc de locuinţe, se lăsase pe-o rînă şi pe alocuri se prăbuşise de tot.
Din curtea aceea Sambikin auzi deodată o muzică jalnică ce îi atinse inima nu atît cu melodia ei, cît cu amintirea neclară a ceva trăit, lăsat în uitare. Ascultă cu atenţie cam un minut; muzica se auzea din partea cealaltă a gardului sărac. Sambikin se caţără pe gard şi văzu un violonist bătrîn şi chel, care cînta în pustietate, la ora două noaptea. Sambikin citi inscripţia de deasupra uşii de la intrare, lîngă care cînta muzicantul: „Conducerea *jakt-ului* şi administraţia blocului". Scoase din buzunar o rublă şi vru să i-o dea muzicantului pentru trudă, dar violonistul refuză. Spuse că acum cîntă pentru sine, pentru că-i cuprins de melancolie şi poate dormi doar în zori, iar pînă în zori mai e mult...
Lîngă mica sală de operaţii erau deja două baloane moi cu oxigen şi aştepta sora-şefă, care era de gardă. La capătul coridorului, într-o boxă al cărei perete de sticlă dădea spre coridor, copilul bolnav era pregătit pentru operaţie: două surori îl rădeau repede pe cap. îndărătul urechii stingi a băiatului, ocupîndu-i jumătate de cap, crescuse o băşică plină cu puroi fierbinte, brun şi cu sînge şi această băşică parcă era încă un cap ciudat a copilului, care îi sugea viaţa pe cale de vlăguire. Copilul stătea pe pat şi nu dormea; să fi avut vreo şapte anişori Se uita împrejur cu ochii pustii şi somnoroşi şi îşi ridica puţin mîinile în sus atunci cînd inima îi suferea prea mult, chinuindu-se şi neaşteptîndu-se să fie cruţat.
In conştiinţa vie a lui Sambikin, cu o intuiţie precisă, se contura maladia copilului şi el se frecă după ureche, căutînd tumoarea sub formă de băşică, al doilea cap smintit, în care se comprima puroiul mortal. Se duse să se pregătească pentru operaţie. Schimbîndu-se de haine şi gîndind, auzi un vuiet în urechea sa stîngă - era puroiul din capul copilului, care eroda chimic şi mînca ultima placă osoasă ce îi apăra creierul; în mintea băiatului încă de pe acum se aşterne moartea ceţoasă, viaţa încă mai rezistă la adăpostul peliculei osoase de protecţie, dar grosimea acesteia s-a redus pînă la cel mult o fracţiune de milimetru şi osul slăbit vibrează sub presiunea puroiului.
— Ce vede el acum în conştiinţa lui ? se întrebă Sambikin, gîndindu-se la bolnav. Are vise, care îl apără de spaimă... Le vede pe cele două mame ale lui, care îl spală în cadă, iar aceste două surori îl rad pe cap. Şi nu se teme decît de un singur lucru:

de ce mamele sînt două?... Vede pisica preferată, pe care o ţine în camera de acasă, iar pisica aceea i s-a înfipt acum cu ghearele în cap...
Veni chirurgul bătrîn care urma să facă operaţia şi pe care trebuia să-1 ajute Sambikin. Bătrînul era gata şi îşi invită asistentul. Lui Sambikin încă nu i se permitea să opereze singur: avea douăzeci şi şapte de ani şi stagiul său în chirurgie era de-abia de un an şi ceva. în institutul de chirurgie, toate sunetele erau abolite cu minuţie şi semnalizarea se făcea cu ajutorul becurilor colorate. în camera doctorului de gardă se aprinseră trei becuri de culori diferite şi imediat după aceea, aproape fără zgomot, au fost săvîrşite cîteva acţiuni: pe covorul de plută trecu un cărucior jos, cu roţi de cauciuc şi îl duse pe bolnav în sala de operaţie; electromecanicul comută lumina electrică acumulatorului institutului, pentru ca alimentarea să nu depindă de incidentele reţelei orăşeneşti, apoi puse în funcţiune aparatul care pompa aer ozonizat în sala de operaţii; uşa sălii de

operaţii se deschise fără zgomot şi pe copil îl lovi în faţă un vînt răcoros şi plăcut mirositor, produs de o instalaţie specială - băiatul primi anestezicele şi zîmbi, eliberat de ultimele urme de suferinţă.
— Mamă, m-am îmbolnăvit foarte tare, acum au să mă taie, dar nu mă doare nici un pic! spuse el şi deveni neajutorat şi străin sieşi. Viaţa parcă ieşise din el şi se concentrase în îndepărtata şi trista imaginaţie a viselor; vedea obiecte, întreaga sumă a impresiilor sale - şi aceste obiecte treceau în goană pe alături, iar el le recunoştea; iată cuiul uitat, pe care îl ţinuse demult în mînă - cuiul e acum ruginit, s-a învechit; iată micul căţel cu care s-a jucat cîndva în curte - căţelul zace acum mort în gunoi, avînd pe cap un borcan de sticlă spart; iată acoperişul de tablă al magaziei scunde,

pe care se căţăra ca să privească de la înălţime -acum acoperişul e pustiu şi tablei îi e dor de el, iar el lipseşte de atîta timp; e vară, umbra mamei se aşterne pe pămînt, trece miliţia, dar fanfara ei
cîntă neauzit...
Bătrînul chirurg îi propuse lui Sambikin să fie prima mînă, el urmînd să-1 asiste.
— începem! spuse bătrînul în pustietatea luminoasă a sălii.
Sambikin luă instrumentul tăios, strălucitor şi intră cu el în miezul oricărei chestiuni, în trupul omului. O săgeată ascuţită, fulgerătoare, ieşi pe sub ochi din mintea băiatului, îi trecu în fugă pe trup - el o urmărea cu imaginaţia - şi îl lovi în inimă: băiatul se cutremură, toate obiectele care îl ştiau începură să-1 plîngă şi visul amintirilor lui dispăru. Viaţa coborî şi mai jos, licărea ca o căldură simplă, întunecată în aşteptarea ei răbdătoare. Sambikin simţea cu mîinile cum se încălzeşte tot mai mult trupul copilului şi se grăbea. Scotea puroiul din învelişurile căscate ale capului şi pătrundea în os - căuta focarele primare ale infecţiei.
— Mai lin, mai încet! îl sfătui bătrînul chirurg. Spuneţi-mi pulsul! i se adresă el sorei-şefe.
— Aritmie, doctore! îi răspunse sora. Uneori nu se aude deloc.
— Nu-i nimic, inerţia inimii e întotdeauna mare,
o să-şi revină.
— Ţineţi-i capul! le spuse Sambikin surorilor, începu să extragă segmentele de oase, în porii cărora se ascundea puroiul.
Instrumentul zdrăngănea ca în cazul prelucrării la rece a metalelor. Sambikin înainta cu palpări precaute, mai adînc sau mai superficial, bazîndu-se pe simţămîntul precis al artei; ochii lui mari deveniseră sticloşi fără umezeală - nu avea cînd să clipească, obrajii palizi i se făcuseră oacheşi din pricina forţei sîngelui, care-i venise în

ajutor din adîncimea inimii. Scoţînd secţiunile osoase, Sambikin le privea în lumina reflectorului, le mirosea, le strîngea ca să le cunoască mai bine şi i le întindea bătrînului chirurg; acesta, indiferent, le arunca într-un vas.
Creierul se apropia; dezgropînd oasele din craniu, Sambikin le cerceta acum la microscop şi încă mai găsea în ele cuibare de streptococi. în unele locuri ale capului băiatului Sambikin ajunse la ultima lamă osoasă, care înconjoară creierul, şi o curăţa la suprafaţă de depunerile cenuşii, mortale. Mîinile lui acţionau ca şi cum gîndeau singure şi calculau fiecare toleranţă a mişcării. Pe măsura îndepărtării streptococilor, aceştia deveneau tot mai puţini, însă Sambikin recurse la microscoa-pele cele mai puternice, care îi arătau că micile corpuri generatoare de puroi, scăzînd ca număr, nu dispar totuşi cu totul. îşi aminti o ecuaţie matematică celebră, care exprima distribuţia căldurii pe o vergea de o lungime infinită, şi sfîrşi operaţia.
— Puneţi-i tampoane şi bandajaţi-1! ordonă el, căci, pentru a distruge toţi streptococii, ar fi fost nevoie să fărîmiţeze nu numai tot capul bolnavului, ci şi tot trupul lui, pînă la unghiile degetelor de la picioare. Pentru Sambikin era clar că trupul larg deschis al bolnavului, cu mii de capilare secţionate, sugătoare, fierbinte, lipsit de apărare, absorbea cu lăcomie streptococii de peste tot, din aer şi, mai ales, din instrumentul care nu poate fi niciodată perfect sterilizat. Ar fi trebuit să se treacă demult la chirurgia electrică, să se pătrundă în trup şi în

oase cu flacăra curată, fulgerătoare, albastră a arcului voltaic - atunci tot ce aduce moartea va fi ucis de la sine şi noii streptococi, pătrunzînd în răni, vor găsi în ele un pustiu ars şi nu un mediu nutritiv.
— Am terminat! spuse Sambikin.
400
Surorile bandajau de-acum capul bolnavului, îl întoarseră cu faţa spre doctori. Căldura vieţii, făcîndu-şi loc din interior, trecea în fîşii roz pe faţa copilului şi dispăreau repede; apoi apăreau din nou şi iar se mistuiau. Ochii lui erau aproape deschişi şi se uscaseră atît de tare, încît substanţa reginică se zbîrcise un pic din cauza uscăciunii.
— E mort! spuse bătrînul doctor.
— încă nu, îi răspunse Sambikin şi îl sărută pe copil pe buzele ofilite. Va trăi. Daţi-i puţin oxigen. Nu-i daţi să bea pînă dimineaţă.
La ieşirea din clinică Sambikin întîlni o femeie care tremura convulsiv - era mama copilului. Nu era lăsată să intre fiindcă aşa scria la regulament şi din cauza orei înaintate. Sambikin o salută şi dădu ordin să fie condusă la fiul ei.
Se lumina de ziuă. Sambikin se uită peste gard laja&Z-ul de alături: curtea era pustie, violonistul plecase la culcare. Pe uşă ieşi un ins modest la înfăţişare, împreună cu o femeie zbîrcită, uzată de ani şi de greutăţi. însoţitorul îi declara convingător dragostea lui; fără să vrea, Sambikin îi auzi glasul - în glasul acela se făcea auzită o tristeţe întunecată şi răguşită, ceea ce-1 făcea înduioşător, deşi omul spunea o porcărie şi o prostie.
— Dacă o să fie război, o să mă părăseşti, îi replică femeia cu sfială.
— Eu? Nici gînd! Sînt din ultima categorie, nemobilizat, aproape un nimic... Hai după magazie să ne întindem, iar mă doare sufletul.
— Ce, nu ţi-ai terminat iubirea în cameră? întrebă femeia, cuprinsă de o fericire mirată.
— Mi-a mai rămas un pic, spuse amantul nemobilizat. Inimă încă mă mai doare, nu s-a răcit.
— Ca să vezi ce mai Hamlet! făcu femeia, zîm-bind. Nu-i pare rău de sănătate!
Femeia era mîndră acum că place şi-i atrage
pe bărbaţi.
401
Nemobilizatul se zgribulea din cauza răcorii dimineţii în paltonul lui ponosit, obosit; o luă pe femeie de braţ şi se grăbi să plece, dorind pesemne să se descotorosească mai repede de tot...
Sambikin mergea prin Moscova. I se părea ciudat şi chiar trist să vadă staţiile de tramvai pustii, plăcile albe pe care, cu negru, erau scrise traseele - acestea, împreună cu stîlpii liniilor de tramvai, cu trotuarele şi cu ceasul electric din piaţă duceau dorul mulţimii.
După cum avea obiceiul, Sambikin începu să se gîndească la viaţa materiei - la sine însuşi; cu sine însuşi se purta de parcă ar fi fost un cobai, o parte a lumii, pe care o căpătase pentru a studia tot ce-i întreg şi neclar.
Gîndea întotdeauna şi fără încetare, sufletul i se îmbolnăvea de îndată ce Sambikin înceta să mai gîndească, aşa că el lucra din nou la imaginarea lumii din cap, de dragul transformării acesteia. In timpul nopţii avea vise distructive şi se zvîrcolea zadarnic în aşternut, încercînd să-şi amintească ordinea lor de pe peste zi, apoi se chinuia şi se trezea, bucurîndu-se de lumina dimineţii şi de seninătatea refăcută a minţii. Trupul lui lung, uscat, lung şi mare, trăia întotdeauna şi respira zgomotos, de parcă omul acesta ar fi fost nesăţios - mereu îi era foame şi sete şi faţa lui imensă semăna cu a unui animal întristat, numai nasul îi era atît de mare şi străin chiar şi de faţa uriaşă, încît transmitea sfială întregii expresii a caracterului.
Sambikin ajunse acasă pe lumină, cînd măreaţa dimineaţă a verii ardea de-acum deasupra pămîn-tului cu atîta vigoare, încît lui Sambikin i se părea că lumina vuieşte. Dădu telefon la institut, i se spuse că băiatul operat doarme bine, că temperatura e în scădere, că mama lui a adormit din nou pe patul de alături.
Gîndindu-se la operaţia
402
din noaptea aceea şi la toate problemele curente, Sambikin îşi simţi inima

tînjitoare, pustiită -trebuia să acţioneze din nou ca să capete o problemă de gîndire şi să-şi potolească geamătul neclar, lacom, scrupulos din suflet. Dormea puţin şi somnul cel mai bun îl avea după o muncă importantă, cînd şi visele, drept recunoştinţă, îl lăsau în pace. In noaptea acesta nu acţionase insistent, mintea din cap nu putea să adoarmă şi mai voia să lucreze, refuzînd somnul. Agitîndu-se neajutorat prin cameră, Sambikin se duse în baie, se dezbrăcă acolo şi se uită cu uimire la trupul său de adolescent, apoi bîigui ceva şi se băgă în apa rece. Apa îl linişti, dar el înţelese pe loc în ce măsură omul este încă o fiinţă autoconfecţionată, lipsită de vigoare - nu mai mult decît un embrion confuz şi decît un proiect a ceva mai real şi de cîtă muncă mai este încă nevoie pentru a dezvolta din acest embrion imaginea zburătoare, superioară, îngropată în visarea noastră...

6

Seara, la clubul raional al comsomolului se adunară tineri savanţi, ingineri, aviatori, medici, pedagogi, artişti, muzicieni şi muncitori din noile uzine. Nici unul dintre ei nu avea mai mult de douăzeci şi şapte de ani, dar fiecare devenise celebru în întreaga patrie, în noua lume, şi fiecare se jena puţin de gloria timpurie, ceea ce-i împiedica să se bucure de viaţă. Lucrătorii vîrstnici ai clubului, care-şi rataseră viaţa şi talentul în ghinionista perioadă burgheză, cu oftaturi tăinuite de sărăcire lăuntrică, aranjaseră mobilierul în două săli - una pentru şedinţă şi una pentru discuţii şi gustări.

Printre primii veni inginerul Selin, de douăzeci şi patru de ani, cu comsomolista Kuzmina, pianistă, mereu îngîndurată din pricina imaginaţiei muzicii.

— Hai să îmbucăm ceva! îi spuse Selin.

— Să îmbucăm, acceptă Kuzmina.

Se duseră la bufet; acolo Selin, un mîncău viguros, înfulecă deodată opt tartine cu salam, iar Kuzmina îşi luă numai două prăjituri; ea trăia pentru muzică, nu pentru digestie.

— Selin, de ce mănînci atît de mult ? întrebă Kuzmina. Poate că-i bine, dar mi-e ruşine să mă uit la tine.

Selin mînca cu îndîrjire, mesteca de parcă ara -cu efort insistent, cu rîvnă în amîndouă fălcile lui de nădejde.

Curînd veniră zece oameni deodată: exploratorul Golovaci, mecanicul Semion Sartorius, două fete prietene, amîndouă lucrătoare în hidraulică, compozitorul Levcenko, astronomul Siţîlin, meteorologul serviciului de aviaţie Vecikin, constructorul de avioane de mare altitudine Muldbauer, electro-tehnicianul Gunkin cu soţia - dar în urma lor iarăşi se auziră voci şi mai sosiră unii. Toţi se cunoşteau între ei - de la serviciu, de la întîlniri şi din diferite informaţii. înainte de începerea şedinţei, fiecare îşi vedea de plăcerea lui - care de prietenie, care de mîncare, care de întrebări asupra unor probleme nerezolvate, care de muzică şi dans. Kuzmina găsi o cameră mică cu un pian nou şi cîntă cu desfătare simfonia a noua de Beethoven, toate părţile, una după alta, din memorie. I se strîngea inima din pricina profundei libertăţi şi inspiraţii a ideii din această muzică şi din pricina tristeţii egoiste că ea nu este în stare să compună aşa. Electroteh-nicianul Gunkin o asculta pe Kuzmina şi se gîndea la frecvenţa înaltă a electricităţii, care străpunge universul de la un capăt la altul, la pustietatea lumii înalte şi ameninţătoare, care absoarbe în sine conştiinţa omului... Muldbauer vedea în muzică reprezentarea îndepărtatelor şi uşoarelor ţări ale

văzduhului, unde se află cerul negru şi pe acesta atîrnă soarele ce nu se stinge cu incandescenţa moartă a luminii sale, unde, departe de pămîntul cald, de un verde tulbure, începe adevăratul cosmos serios: spaţiul mut, care străluceşte din cînd în cînd de semnalele stelelor - cum că drumul e de mult liber şi deschis... Să terminăm mai repede cu hărmălaia greoaie, iar acelaşi bătrîn Stalin să trimită viteza şi dîrzenia istoriei omeneşti dincolo de linia de demarcaţie a atracţiei pămîntului -pentru măreaţa educaţie a raţiunii în curajul acţiunii care îi este de mult menită.

Ceva mai tîrziu veni Moscova Cestnova şi zîmbi tăcută, bucurîndu-se că-şi vede tovarăşii şi că ascultă muzica aceea, care îi excita viaţa pentru împlinirea celui

mai înalt destin.
Cel mai tîrziu dintre toţi apăru la club chirurgul Sambikin; venea de la clinica institutului, unde îl bandajase pe băiatul operat de el. Veni strivit de mîhnirea trezită în el de construcţia trupului omenesc, care comprimă în oasele sale infinit mai multă suferinţă şi moarte decît viaţă şi durere. Şi lui Sambikin i se părea ciudat să se simtă bine, deşi grijile şi responsabilitatea îl ţineau într-o permanentă încordare. Toată mintea lui era plină de gîndire, inima îi bătea calm şi precis, nu avea nevoie de o fericire mai bună - şi în acelaşi timp i se făcea jenă de conştiinţa acestei tainice desfătări... Tocmai voia să plece de la club, ca să lucreze noaptea la institut la studiile sale despre moarte, dar deodată o văzu pe Moscova Cestnova, care trecea pe alături. Farmecul neclar al înfăţişării ei îl uimi pe Sambikin; văzu puterea şi însufleţirea luminîndă, ascunse îndărătul modestiei şi chiar timidităţii chipului. Se auzi soneria care anunţa începutul şedinţei. Toţi ieşiră din camera unde se afla Sambikin, numai Cestnova întîrzie, trăgîndu-şi ciorapul pe picior. După ce termină cu

ciorapul, nu-1 văzu decît pe Sambikin, care se uita la ea. Din jenă şi simţindu-se stingherită - să trăieşti în aceeaşi lume, să săvîrşeşti aceeaşi lucrare şi să nu-1 cunoşti pe om - ea îi făcu o plecăciune. Sambikin i se alătură şi porniră împreună să asculte şedinţa.
Se aşezară alături şi printre cuvîntări, slăviri şi salutări, Sambikin auzea limpede pulsaţia inimii în pieptul Moscovei.
O întrebă în şoaptă la ureche:
— De ce-ţi bate inima aşa de tare ? O aud!
— Vrea să zboare şi se zbate, îi şopti Moscova lui Sambikin. Doar sînt paraşutistă!
„Corpul uman a zburat cîndva, în mileniile pierite. Coşul pieptului la om se înfăţişează ca nişte aripi strînse."
îşi încercă şi el capul - şi acolo se zbătea ceva, dorind să zboare din strîmtoarea întunecată şi singuratică.
După şedinţă, veni rîndul cinei comune şi distracţiilor.
Tinerii musafiri se răzleţiră printr-o mulţime de încăperi, înainte de a se aşeza la masa comună.
Mecanicul Sartorius o invită pe Moscova Cestnova la dans şi ea porni să se rotească cu el, uitîndu-se curioasă la faţa rotundă a celebrului inventator în domeniul industriei exacte, un inginer de importanţă mondială prin calculele lui. Sartorius o ţinea strîns pe Moscova, dansa greoi şi zîmbea timid, trădîndu-şi atracţia comprimată pentru Moscova. Iar Moscova se uita la el de parcă ar fi fost îndrăgostită - ea se lăsa repede în voia sentimentului şi nu mima politica feminină a indiferenţei. Ii plăcea omul acela neinteresant, mai scund decît ea, cu faţa blîndă şi posomorită, care nu-şi răbdase inima şi riscase cel mai mare act de curaj pentru el - se apropiase de o femeie şi o invitase la dans. Curînd însă, probabil dansul

ajunse să-1 plictisească, mîinile i se obişnuiră cu căldura trupului Moscovei, fierbinte sub rochia uşoară, şi el începu să bîiguie ceva. Auzind una ca asta, Moscova se supără:
— Ei poftim, mă îmbrăţişează, dansează cu mine, dar se gîndeşte la cu totul altceva! spuse ea.
— Aşa-s eu, îi răspunse Sartorius.
— Spune-mi imediat cum eşti! rosti Moscova, se încruntă şi se opri din dans.
Sambikin trecu ca viforul pe lîngă ei - dansa şi el, potrivindu-şi paşii cu dansul unei comso-moliste de o mare frumuseţe. Moscova îi zîmbi:
— Chiar şi dumneata ? Ce ciudat eşti!

— Trebuie să trăim multilateral! îi răspunse, din mişcare, Sambikin.
— Şi ai chef? strigă Moscova în urma lui.
— Nu, mă prefac! îi răspunse Sambikin. E o chestiune de tehnică.
Supărîndu-se, comsomolista îl părăsi imediat pe Sambikin, iar el izbucni în rîs.
— Hai, spune mai iute! i se adresă Moscova lui Sartorius, cu o seriozitate artificială.
„Oare e proastă ? Păcat!" se gîndi Sartorius. în acel moment veniră spre ei meteorologul Vecikin, apoi Sambikin şi Sartorius nu apucă să-i răspundă nimic Moscovei. Se întîlniră de-abia peste o oră, la cina comună. Masa mare era pusă pentru cincizeci de persoane. Florile, care păreau îngîndurate din pricina frumuseţii, erau puse în vaze la fiecare jumătate de metru şi îşi răspîndeau aroma post-mortem. Soţiile constructorilor şi tinerele femei-ingineri erau îmbrăcate în cea mai bună mătase a republicii - guvernul îi împodobea pe oamenii cei mai buni. Moscova Cestnova era îmbrăcată într-o rochie de culoarea ceaiului, care nu cîntărea decît trei-pa-tru grame şi era cusută cu atîta măiestrie, încît pînă şi pulsul vaselor ei capilare era marcat de

tresăltarea mătăsii. Toţi bărbaţii, inclusiv neglijentul Sambikin şi Vecikin, neras şi trist, veniseră în costume din material subţire, simple şi scumpe; să te îmbraci prost şi murdar ar fi însemnat să-i aduci un reproş de sărăcie ţării care-i hrănea şi-i îmbrăca pe cei prezenţi cu bunurile cele mai alese, crescînd ea însăşi prin forţa şi presiunea acestei tinereţi, prin munca şi talentul ei.
Pe balcon, îndărătul uşii deschise, o mică orchestră comsomolistă cînta piese scurte. Aerul vast al nopţii pătrundea prin uşa de la balcon în sală şi florile de pe masa cea lungă respirau şi miroseau mai puternic, simţindu-se vii în pămîn-tul pierdut. Vechiul oraş vuia şi strălucea de lumini, ca un şantier nou, uneori rîsul şi glasul cîte unui trecător se auzeau în club, iar Cestnovei Moscova îi venea să iasă şi să-i invite pe toţi la cină: oricum va veni socialismul! Din cînd în cînd se simţea atît de bine, încît îi venea să iasă cumva din sine, din trupul îmbrăcat în rochie şi să se prefacă în alt om - în soţia lui Gunkin, în Sambikin, în nemobilizatul acela, în Sartorius, într-o colhoznică din Ucraina...
Lustrele fabricate de uzina „Elektropribor" acopereau oamenii şi interiorul bogat cu energia lor palidă şi gingaşă; gustările uşoare şi preliminare erau puse pe masă, iar cina principală încă se mai încălzea departe, pe vetrele de la bucătărie. Cei adunaţi, care erau frumoşi de la natură sau datorită însufleţirii şi tinereţii neterminate, dădură mult timp tîrcoale scaunelor, căutînd un vecin cît mai bun, dar dorind în ultimă instanţă să stea cît mai aproape de toţi.
Şi după ce toţi treizeci se aşezară, fiinţele lor vii, lăuntrice, însufleţite unele de altele, se înmulţiră şi printre ei luă naştere geniul comun al sincerităţii vieţii şi al întrecerii fericite în prietenia inteligentă.

Dar tactul strict reglat al relaţiilor reciproce, dobîndit din dificila cultură tehnică, unde victoria nu se obţine printr-un joc ambiguu, acest tact, deci, nu permitea nici prostie, nici sentimentalism, nici înfumurare. Cei prezenţi cunoşteau sau bănuiau dimensiunile posomorite ale naturii, întinderea istoriei, durata viitorului şi scara reală a propriilor forţe; erau practicieni raţionali şi incoruptibili faţă de iluzionarea goală.
Cea mai nerăbdătoare şi nebună dintre toţi era Moscova Cestnova. Fără să-i aştepte pe ceilalţi, băuse un pahar de vin şi roşise de bucurie şi neobişnuinţă. Sartorius remarcă acest lucru şi îi zîmbi cu faţa sa imprecisă şi latră, asemănătoare cu o localitate rurală. Numele lui de familie după tată nu era Sartorius, ci Juiboroda[1], iar maică-sa, o ţărancă, îl purtase în măruntaiele ei alături de pîinea de secară, rumegată şi caldă.
Şi Sambikin o urmărea pe Cestnova şi se gîndea: s-o iubească sau nu trebuie? In general, era frumoasă şi a nimănui, dar cîtă gîndire şi cît sentiment trebuie să alungi din trup şi din inimă, ca să faci loc acolo ataşamentului de această femeie?

Şi oricum Cestnova nu-i va fi credincioasă şi nu poate ea să dea întregul vuiet al vieţii pe şoapta unui singur om. „Nu, n-o iubesc şi nici nu pot! hotărî pentru totdeauna Sambikin. Mai ales că ar trebui să-i stric cumva trupul, şi mi-e milă, ar trebui să mint zi şi noapte că-s minunat... Nu vreau, e greu!" Se lăsă în voia cugetării, pierzîn-du-i din memorie pe toţi cei prezenţi. Iar cei prezenţi, cu toate că stăteau la o masă bogată şi gustoasă, mîncau puţin şi cumpătat, părîndu-le rău de mîncarea scumpă, obţinută de colhoznici cu trudă şi răbdare, în dezastrele luptei cu natura şi cu duşmanul de clasă. Numai Moscova Cestnova uitase de toate şi mînca şi bea ca o fiară. Spunea
1. înfulecă-barbă (rus.).

felurite prostii, îl juca pe degete pe Sartorius şi simţea ruşinea ce i se strecura în inimă din mintea ei mincinoasă, vulgară, care îşi dădea seama cu tristeţe de spaţiul ei infamant. Nimeni n-o jigni şi n-o opri pe Cestnova, pînă cînd ea se slei singură de puteri şi tăcu. Sambikin ştia că prostia este expresia firească a unui sentiment rătăcitor, care încă nu şi-a găsit ţinta şi patima, iar Sartorius se desfăta privind-o pe Moscova, indiferent de purtarea ei; o şi îndrăgise ca pe un adevăr viu şi, prin bucuria lui, o vedea neclar şi nedefinit.
în timpul rumorii oamenilor şi cînd se făcuse de-acum seara tîrziu, în sală, neobservat, intră Viktor Vasilievici Bojko şi se aşeză pe o canapea lîngă perete, nedorind să fie remarcat. O văzu pe Moscova Cestnova, care era roşie, veselă, şi tresări de frica ei. Se apropie de ea un savant tînăr şi-i cîntă:
Tu umbli beată, Eşti palidă toată, Atît de frumoasă, Mîndruţă credincioasă.
Auzind cîntecul, Moscova îşi acoperi faţa cu palmele şi nu-ţi puteai da seama dacă plîngea sau se simţea ruşinată. în momentul acela Sartorius avea o dispută cu Vecikin şi Muldbauer; Sartorius demonstra că, după omul de clasă, pe pămînt va trăi o fiinţă tehnică şi vibrantă, care, practic, va percepe întreaga lume prin muncă... Oamenii vechi, care au început istoria, erau şi ei fiinţe tehnice; oraşele greceşti, porturile, labirinturile, chiar muntele Olimp fuseseră clădite de ciclopi, de muncitori cu un singur ochi, cărora aristocraţii antici le striviseră cîte o pupilă drept semn că ei sînt proletariatul osîndit să construiască ţările, sălaşele zeilor şi corăbiile mărilor şi că chiorii n-au scăpare. Au trecut trei sau patru mii de ani, o sută de generaţii, şi urmaşii ciclopilor au ieşit din bezna labirintului istoric la lumina naturii, şi-au rezervat a şasea parte din globul pămîntesc şi tot restul pămîntului va trăi numai în aşteptarea lor. Pînă şi zeul Zeus a fost pesemne ultimul ciclop, care a lucrat la înălţarea dealului olimpic, a locuit într-o colibă pe vîrful acestuia şi a rămas în memoria seminţiei aristocratice; burghezia din acele vremuri nu era proastă - pe marii truditori morţi îi ridica în rîndurile zeilor, căci se mira în secret, fără să fie în stare să înţeleagă creaţia fără plăcere, că cei morţi posedau în tăcere puterea supremă, capacitatea de muncă şi sufletul muncii - tehnica. Sartorius se ridică în picioare şi luă o ceaşcă cu vin. Scund, cu faţa obişnuită, încălzită de viaţă, înălţat de imaginaţia gîndirii, era fericit şi atrăgător. Cestnova Moscova se uită la Sartorius şi se hotărî să se sărute cîndva cu el. în liniştea făcută de tovarăşi, rosti:
— Să bem pentru ciclopii anonimi, pentru memoria tuturor părinţilor noştri chinuiţi şi pentru tehnică, ea fiind adevăratul suflet al omului!
Băură cu toţii odată şi muzicanţii începură să intoneze un cîntec vechi pe versurile lui Iazîkov[1]:
Dincolo de vifor şi furtună Este-o ţară fericită-n veci, Liniştea-n hotarul ei se-adunâ Şi pe cer ea n-are nouri reci.
Bojko stătea umil şi neobservat, se bucura mai mult decît participanţii la serată, ştia că vremea urîtă trece şi ţara fericită începe dincolo de fereastră, luminată de stele şi electricitate. Iubea zgîrcit şi tăcut ţara aceea şi ridica fiecare firimitură căzută din bunurile ei, pentru ca ţara să reziste întreagă.
1. Nikolai Mihailovici Iazîkov (1803-1943) - poet minor.

Se servi cina îmbelşugată. Mesenii începură să guste cu băgare de seamă, dar Semion Sartorius nu mai putea să mănînce, nici să bea nimic. Chinul dragostei pentru Cestnova Moscova se aprinse deodată în trupul şi în inima lui, aşa că stătea cu gura deschisă şi răsufla amplu, de parcă începuse să-1 sîcîie ceva în

piept. Moscova îi zîmbea de departe misterios, dragostea ei tainică ajungea la Sartorius sub formă de căldură şi nelinişte, iar ochii ei ageri îl priveau fără atenţie, ca pe un fapt de rînd. „Ah, fizica-i o porcărie! îşi zise Sartorius, înţelegîndu-şi situaţia. Dar ce să fac acum, în afară de prostie şi de fericire personală!"
Noaptea oraşului strălucea în bezna de afară, susţinută de tensiunea maşinilor îndepărtate; aerul excitat, încălzit de milioanele de oameni, pătrundea ca o melancolie în inima lui Sartorius. El ieşi pe balcon, se uită la stele şi şopti nişte cuvinte vechi, deprinse din auzite: „Doamne-Dumnezeule!" Sambikin continua să stea la masă, fără să se atingă de mîncare; era purtat de meditaţia sa mai departe decît de ziua de mîine şi, vag, ca prin ceaţa de deasupra mării, zărea viitoarea nemurire. Voia să dobîndească îndelungată forţă a vieţii sau, poate, eternitatea ei din trupurile fiinţelor căzute. Cu cîţiva ani mai înainte, scormonind trupurile moarte de oameni, luase secţiuni fine de pe inimă, de pe creier şi de pe glanda cu secreţie sexuală. Sambikin le studiase la microscop şi observase pe secţiuni nişte urme estompate ale unei substanţe necunoscute. Mai apoi, încercînd aceste urme aproape stinse la reacţii chimice, la conduc-tibilitatea curentului electric, la acţiunea luminii, descoperise că substanţa necunoscută posedă o energie caustică a vieţii, dar se găseşte numai în cei morţi, în oamenii vii nu există, în cei vii nu se acumulează decît petele morţii - cu mult timp înaintea pieirii. Sambikin rămăsese uimit atunci
412
pentru mulţi ani şi acum uimirea nu-i trecuse: cadavrul, după cum se vede, este rezervorul vieţii celei mai presate, mai bruşte, chiar dacă pentru scurt timp. Studiind mai atent, meditînd aproape fără întrerupere, Sambikin începuse să-şi dea seama că, în momentul morţii, în trupul omului se deschide o ecluză misterioasă şi de acolo se revarsă în organism o umiditate specială, otrăvitoare pentru puroiul mortal, care spală praful istovirii, iar această umiditate este păstrată cu grijă toată viaţa, pînă la primejdia supremă. Dar unde se află ecluza aceea în beznă, în firidele strimte ale omului, care ţine zgîrcit şi precis ultima rezervă de viaţă? Numai moartea, atunci cînd străbate iute trupul, rupe pecetea aceea de pe viaţa de rezervă, comprimată, şi ea răsună pentru ultima oară ca o împuşcătură ratată în interiorul omului şi lasă urme neclare pe inima lui moartă... Cadavrul proaspăt e impregnat cu totul de urmele misterioasei substanţe încremenite, şi fiecare parte a mortului păstrează în sine forţa creatoare pentru cei rămaşi să trăiască. Sambikin avea de gînd să-i transforme pe morţi într-o forţă care să nutrească longevitatea şi sănătatea celor vii. înţelegea virginitatea şi vigoarea acelei umezeli de prunc, care spală interiorul omului în momentul ultimei suflări; această umiditate, adăugată într-un om viu, dar descurajat, este în stare să-1 facă drept, tare şi fericit...
Stătu mult timp pe balcon; totul era acum pentru el hotărît şi străin. Oameni străini mergeau cu tramvaiele pe stradă, iar zgomotele circulaţiei şi discuţiile ajungeau la urechea lui Sartorius parcă din depărtare; le asculta fără interes şi curiozitate, de parcă ar fi fost bolnav şi însingurat. Voia să plece imediat acasă, să se întindă sub pătură Şi să-şi încălzească durerea subită, ca să-i treacă Pînă dimineaţa, cînd va trebui să meargă din nou la lucru.
413
în spate, tovarăşii lui de generaţie se bucurau din plin de conştiinţa propriului succes şi de viitorul vis tehnic. Muldbauer vorbea despre un strat al atmosferei la altitudine, undeva între cincizeci şi cîteva sute de kilometri; acolo sînt asemenea condiţii electromagnetice, de lumină şi de temperatură, încît orice organism viu nu oboseşte şi nu moare, ci este capabil de existenţă veşnică în spaţiul violet. Acesta era „Cerul" oamenilor din vechime şi ţara fericirii oamenilor din viitor; dincolo de viforul şi furtuna apropiată într-adevăr se află ţara fericită. Muldbauer prezicea apropiata cucerire a stratosferei şi pătrunderea mai departe în înălţimea albastră a lumii, unde se află ţara eterică a nemuririi; atunci omul va fi înaripat, iar pămîntul le va rămîne moştenire animalelor şi din nou, pentru totdeauna va fi năpădit de hăţişurile străvechii sale virginităţi. „Şi animalele presimt asta! spunea cu convingere Muldbauer. Cînd mă uit în ochii lor, mi se pare că se întreabă : cînd se vor termina toate astea şi cînd ne veţi lăsa

în pace? Animalele se întreabă: cînd oamenii le vor lăsa, în sfîrşit, singure pentru destinul lor?"
Sartorius zîmbi a lehamite; acum voia să rămînă în locul cel mai de jos al pămîntului, să-şi găsească loc măcar într-un mormînt gol şi să trăiască pînă la moarte nedespărţit de Moscova Cestnova. Totuşi, îi părea rău să lase fără răspuns aceste nopţi înstelate, care îl priveau din copilărie, să fie nepăsător la viaţa tuturor, plină de muncă şi de sentimentul apropierii între oameni, se temea să străbată oraşul tăcut, plecîndu-şi capul, cu gîndul său, concentrat şi însingurat, de iubire şi nu dorea să rămînă indiferent faţă de masa sa, ticsită cu schiţe, faţă de patul său de fier, deprins cu trupul lui, faţă de lampa de birou, care-i era acum martor în întunericul şi liniştea nopţilor de lucru... Sartorius îşi mîngîia pieptul sub bluză şi îşi

spunea: „Pleacă, lasă-mă singur, element infam! Sînt un simplu inginer raţionalist şi te resping, cum resping femeia şi iubirea... Mai bine mă închin în faţa pulberii atomice şi a electronului!" Dar lumea, care, cu flăcări şi vuiete, se aşternea în faţa lui, se mistuia de-acum în sunetele ei, trecea de pragul inimii lui şi lăsa în urma lui doar o singură fiinţă, cea mai emoţionată din lume. Oare chiar va renunţa la ea, ca să se închine atomului, firului de praf şi pulberii ?
Moscova Cestnova veni la Sartorius pe balcon, îi spuse cu un zîmbet:
— De ce eşti atît de trist?... Dumneata mă iubeşti sau nu?
Sufla spre el căldura din gura ei zîmbitoare, rochia îi foşnea - lehamitea răului şi curajului puse stăpînire pe Sartorius. îi răspunse:
— Nu. Admir altă Moscovă, oraşul.
— Atunci nu-i nimic, renunţă cu plăcere Cestnova. Hai să stăm la masă. Acolo cel mai mult mănîncă tovarăşul Selin... S-a ghiftuit, e roşu la faţă şi ochii îi sînt trişti tot timpul. Nu ştii de ce?
— Nu, răspunse încet Sartorius. Şi eu sînt trist.
Prin întuneric, Moscova se uită la faţa lui disproporţionată, cu ochii deschişi, din care curgeau lacrimi.
— Mai bine nu plînge, spuse Moscova. Şi eu te iubesc...
— Minţi, răspunse Sartorius, nevenindu-i să creadă.
— Nu, e adevărat, chiar aşa! exclamă Cestnova. Să plecăm mai repede de aici...
Cînd trecură braţ la braţ printre prietenii ce sărbătoreau, Sambikin se uită la ei cu ochii lui, care uitaseră să clipească şi erau împinşi de cugetare undeva, departe de fericirea personală. La ieşire, în dreptul pieptului Moscovei apăru Bojko şi rosti respectuos rugămintea sa răbdătoare.

Cestnova se bucură atît de mult că-1 vede, încît înşfacă de pe masă o porţie de tort şi îl tratâ imediat pe Bojko.
Viktor Vasilievici lucra acum la trustul industriei aparatelor de măsură şi era absorbit cu totul de greutăţi şi cîntare. O rugă pe Moscova Ivanovna să-i facă cunoştinţă cu celebrul inginer, care putea să inventeze un cîntar simplu şi precis, ca să poată fi fabricat ieftin pentru toate colhozurile şi sovhozurile şi pentru tot comerţul sovietic. Bojko, fără să observe tristeţea lui Sartorius, le vorbi pe loc despre flagelurile mari şi neobservate ale agriculturii, despre dificultăţile suplimentare ale socialismului în colhozuri, despre împuţinarea zilelor-muncă, despre politica chiaburească desfăşurată pe seama inexactităţii greutăţilor, cîntarelor şi balanţelor, despre înşelarea în masă, deşi involuntară, a consumatorului muncitor în cooperative şi punctele de distribuţie... Şi toate acestea se întîmplă doar din cauza vechimii parcului de cîntare aparţinînd statului, a construcţiei învechite a cîntarelor şi din pricina faptului că nu există suficient metal şi lemn pentru construirea unor noi maşini de cîntărire.
— Scuzaţi-mă că am venit aici fără să vreau, spuse Bojko. înţeleg că sînt plicticos. Aici s-a vorbit, iar eu am ascultat, cum în curind omul va fi zburător şi fericit. Aşa ceva voi asculta întotdeauna cu plăcere, dar deocamdată nu avem nevoie decît de puţin... Trebuie să cîntărim corect grinele şi crupele în colhozuri.
Moscova îi zîmbi cu sfiala firii ei schimbătoare:
— Eşti un minunat om sovietic, de-al nostru !... Sartorius, du-te chiar mîine la trustul lor, fă-le proiectul celui mai ieftin, celui mai simplu cîntar -şi să fie precis!

Sartorius căzu pe gînduri.
— E greu, recunoscu el. E mai uşor de perfecţionat o locomotivă, decît un cîntar. Cînta-rele funcţionează de mii de ani... Ar fi la fel ca şi cum s-ar inventa o nouă găleată pentru apă. Dar am să vin la trustul vostru şi am să vă ajut, dacă am să fiu în stare.
Bojko îi dădu adresa instituţiei sale şi plecă fericit în camera lui, unde îl aştepta munca obişnuită de întreţinere a corespondenţei cu întreaga lume.

7

Ajunseră în afara oraşului aproape cu ultimul tramvai şi nu se mai puteau întoarce. îndepărtata zarişte electrică reflecta bolta înapoi pe pămînt şi lumina cea mai palidă ajungea pînă la lanul de secară de aici şi se aşternea pe spice ca lucirea timpurie, tulbure a zorilor. Dar încă era toiul nopţii.
Cestnova Moscova se descălţă de pantofi şi porni desculţ pe moliciunea cîmpiei. Sartorius o urmărea cu spaimă şi bucurie; orice făcea ea acum, totul îi aducea cutremur în inimă şi se speria de viaţa neliniştită şi primejdioasă care clocotea în ea. Mergea după ea, rămînînd fără să vrea mereu în urmă şi în acelaşi timp se gîndea la ea monoton, dar cu atîta duioşie, încît, dacă Moscova s-ar fi aşezat pe vine ca să urineze, el ar izbucnit în plîns.
Cestnova îi dădu pantofii să-i ducă, el îi adulmecă neobservat şi chiar îi atinse cu limba; acum Moscova-Cestnova şi tot ce avea legătură cu ea, chiar părţile cele mai murdare, nu-i provocau lui Sartorius nici un fel de dezgust, şi la reziduurile ei el se putea uita cu extremă curiozitate, pentru că şi reziduurile alcătuiau de curînd o parte a omului sublim.
416
417
— Tovarăşe Sartorius, ce facem acum ? îl întrebă Moscova. Incă-i noapte şi curînd are să cadă rouă.
— Nu ştiu, îi răspunse Sartorius, posac. Pesemne că voi fi nevoit să te iubesc.
— Uite un colhoz care doarme într-o vîlcea, spuse Cestnova, arătînd în depărtare. Acum acolo miroase a pîine, iar băieţandrii dorm în şurile pentru snopi. Iar vacile stau culcate pe vreun imaş şi deasupra lor începe ceaţa zorilor... Ce mult îmi place să văd şi să trăiesc toate astea!
Lui Sartorius nu-i păsa acum de toate vacile şi de toţi băieţandrii care sforăiau în somn. Chiar voia ca pămîntul să devină pustiu, iar Moscova să nu-şi îndrepte nicăieri atenţia, ci să şi-o concentreze asupra lui.
Spre dimineaţă Moscova şi Sartorius se aşezară într-o groapă geodezică, năpădită de buruian cald, care, precum un chiabur în satul lui, se ascunde aici de cîmpurile cultivate.
Sartorius o luă pe Cestnova de mînă; natura -tot ce se zvîrcolea ca o viitoare în mintea lui, tot ce îi mîna inima înainte şi se deschidea în faţa ochilor, totdeauna necunoscut şi primordial, natura năpădită de ierburi, de singurele zile ale vieţii, de cerul vast, de feţele apropiate ale oamenilor -acum această natură se restrînsese pentru Sartorius la un singur trup şi se sfîrşea la graniţa rochiei ei, la vîrful picioarelor ei desculţe.
Toată tinereţea Sartorius şi-o petrecuse studiind fizica şi matematica; trudise la calculul infinitului în calitate de corp, încercînd să descopere principiul lui economic de acţiune. Voia să descopere în însăşi curgerea conştiinţei omeneşti ideea care funcţionează în rezonanţă cu natura şi de aceea reflectă tot adevărul ei - chiar şi în virtutea unei întîmplări vii, şi această idee el spera s-o fixeze pentru totdeauna într-o formulă
418
de calcul. Dar acum nu-şi dădea seama de nici o idee, pentru că în cap îi intrase inima şi pulsa acolo, deasupra ochilor. Sartorius mîngîie mîna Moscovei, tare şi dolofană, ca un rezervor de sentiment zgîrcit, de mult presat.
— Semion, ce vrei de la mine ? întrebă Cestnova cu resemnare, gata să facă un bine.
— Vreau să mă căsătoresc cu dumneata, spuse Sartorius. Altceva nu ştiu ce să mai vreau.
Moscova căzu pe gînduri şi mîncă un fir de buruian cu gura ei tînără şi lacomă.
— E adevărat că nu mai poţi să vrei altceva atunci cînd iubeşti. Şi lumea zice că

asta-i o prostie!
— N-are decît să zică, rosti sumbru Sartorius. Toţi vorbesc, dar pesemne că nu iubesc... Ce să fac, dacă fără tine sufăr!
— Păi strînge-mă-n braţe şi eu am să fac la fel. Sartorius o îmbrăţişa.
— Ei, acum suferinţa ţi-e mai uşoară?
— Nu, la fel, răspunse Sartorius.
— Atunci trebuie să ne căsătorim, acceptă Moscova.
Cînd dimineaţa nevinovată, de zi cu zi, lumină colhozurile din partea locului şi împrejurimile marelui oraş, Cestnova şi Sartorius încă se mai găseau în groapa geodezică. Cunoscînd-o pe Moscova în întregime, cunoscînd toată căldura, fidelitatea şi fericirea trupului ei, Sartorius simţi cu mirare şi spaimă că iubirea nu i s-a istovit, ci a sporit şi că de fapt nu realizase nimic, ci rămăsese tot nefericit, înseamnă că pe calea asta nu poţi să dobîndeşti omul şi să-ţi împărţi într-adevăr viaţa cu el. Atunci ce-i de făcut? Sartorius nu ştia nimic.
Moscova Cestnova stătea întinsă pe spate; cerul de deasupra ei fusese la început apos, apoi devenise albastru şi pietros, după care ajunsese auriu şi sclipitor, de parcă fusese năpădit de flori -soarele răsărise dincolo de Urali şi venea încoace.
419
Moscova ieşi din groapă, îşi netezi rochia, se încălţă şi porni singură spre oraş. Lui Sartorius îi spuse că-i va fie soţie ulterior: deocamdată să lucreze la trustul de cîntare şi greutăţi, unde are Bojko slujba, ea îl va găsi cînd va fi nevoie.
în urma ei, neajutorat şi insignifiant, ieşi din groapă şi Sartorius. Stătea singur în lumina răsăritului, în pustietatea lanurilor nepîrguite, murdărit şi trist, ca un ostaş rămas teafăr după un măcel de-abia terminat.
— De ce pleci, Moscova? Doar te iubesc şi mai mult!
Moscova se întoarse spre el.
— Nu te părăsesc, Semion. Doar ţi-am spus că mă întorc... Şi eu te iubesc.
— Atunci de ce pleci de la mine ? Vino iar aici. Nehotărîtă, Cestnova stătea la zece paşi.
— îmi pare rău, Semion...
— De ce îţi pare rău ?
— îmi pare rău de ceva... Trăiesc de-atîta vreme, iar viaţa mea nu se împlineşte cum vreau eu.
Moscova se încruntase şi stătea supărată la marginea secarei înalte. Soarele strălucea pe mătasea rochiei ei şi în păr i se uscau ultimele picături din umezeala dimineţii, pe care o adunase în buruian. Un vînticel adia dinspre luncile rîului Moscova şi secara bîiguia neclar cu spicele ei umflate; lumina soarelui, ca un gînd şi un surîs, umplea tot locul, numai Moscova nu se bucura, iar rochia frumoasă şi trupul ei, făcute din aceeaşi natură luminoasă, nu se potriveau cu faţa ei întristată. Sartorius o duse din nou pe Moscova în iarba tăinuită şi nu putea înţelege de ce amîndurora li se făcuse atît de urît.
— Lasă-mă în pace! spuse Moscova şi se feri deodată de Sartorius. Am făcut de toate, am zburat în văzduh, am trăit cu bărbaţi, că nu tu vei fi fiind primul, tristul, dragul meu!
420
Moscova îi întoarse spatele şi se culcă cu faţa în jos. înfăţişarea trupului ei mare, neînţeles, încălzit sub piele de sîngele ascuns, îl făcu pe Sartorius s-o îmbrăţişeze încă o dată, tăcut, şi să-şi cheltuiască în grabă, împreună cu ea, o parte a vieţii sale, singurul lucru pe care-1 putea face, chiar dacă era ceva sărăcăcios şi inutil şi în fapt nu rezolvă dragostea, ci doar îl istoveşte pe om. încă înainte de a răbda pînă la capăt îmbrăţişările lui Sartorius, Moscova se răsuci cu faţa către el şi zîmbi ironic - îl înşela în ceva pe omul iubit.
Sartorius se ridică în picioare la fel cum fusese mai înainte, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Acest lucru îl uimi chiar şi pe el, iar sentimentul lui plîngător, atrăgător nu căpătase nici o consolare - inima lui tînjea după Moscova la fel de zadarnic ca şi cum ea ar fi murit sau ar fi fost inaccesibilă.
— Pesemne că nu mă iubeşti! spuse el, dez-legînd enigma.
— Nu, te iubesc, îmi placi, îi răspunse Moscova, încercînd să-1 convingă. Dar mi-e greu şi mie.
De-acum, în depărtare, începuseră să umble căruţele colhoznice, era timpul să

plece în oraş la muncă, să dispară şi să se părăsească unul pe altul.
Supărată, Moscova şedea pe iarbă, iar Sartorius se resemnase cu dragostea lui pentru ea; va fi de ajuns să trăiască însurat cu Moscova, s-o admire, să facă, poate, copii, şi durerea sentimentului se va potoli ulterior, inima se va tăbăci şi va încremeni pentru totdeauna de dragul activităţii calme şi rodnice a minţii.
— Am văzut în copilărie, îi spuse Moscova, cum, într-o noapte, un om alerga pe stradă cu o flacără în băţ, cu o făclie. Alerga spre oameni, la închisoare, ca să-i dea foc...

— Au fost multe întîmplări din astea, rosti Sartorius.
— Tot timpul îmi pare rău de el, l-au omorît pe urmă.
— La ce bun? se miră Sartorius. Zac mulţi morţi în pămînt şi pesemne n-o să existe vreodată o inimă care să şi-i amintească pe toţi morţii şi să-i plîngă. N-ar avea rost.
Moscova tăcu un timp, se uita la toate cu ochii stinşi, de parcă ar fi fost bolnavă.
— Semion... Ştii ce: mai bine nu mă iubi... Că eu am iubit mulţi, iar pentru tine sînt prima. Tu eşti fată mare, iar eu sînt femeie!
Sartorius tăcea. Moscova îl îmbrăţişa cu o singura mînă.
— Zău, Semion, nu mă mai iubi! Ştii cît am gîndit şi am simţit? Grozav de mult. Şi n-a ieşit nimic.
— Ce n-a ieşit ? întrebă Sartorius.
— Viaţa nu mi-a ieşit. Mă tem că n-o să-mi iasă niciodată şi acum mă grăbesc... Odată am văzut o femeie, care se sprijinise cu faţa de un zid şi plîngea. Plîngea de amărăciune - avea treizeci şi patru de ani şi îşi jeluia trecutul atît de tare, încît am crezut că a pierdut o sută de ruble sau mai mult.
— Nu, te iubesc, Moscova, spuse posac Sartorius. O să trăiesc bine cu tine!
— Dar mie n-o să-mi fie bine cu tine! îl contrazise Moscova. Şi ţie o să-ţi fie rău: de ce să minţi că o să fie bine!... De-atîtea ori am vrut să-mi împart viaţa cu cineva, şi acum vreau - nu mi-a părut cîtuşi de puţin rău de viaţa mea şi n-o să-mi pară rău niciodată! La ce mi-ar trebui viaţa fără oameni, fără întreaga URSS? Nu-s comso-molistă pentru că am fost fată săracă.
Cestnova vorbea cu amărăciune, cu seriozitate, ca o bătrînă cu mare experienţă de viaţă, şi se

făcu palidă din pricina inimii, care se strînsese acum în pieptul ei ca într-un anonimat întunecos.
— Ca să mă crezi, am să te sărut! II sărută pe Sartorius, care se sălbăticise de tristeţe; el se uita doar cu groază la repeziciunea cu care îmbă-trînise vădita ei frumuseţe, dar acest lucru deveni şi mai puternic pentru dragostea lui.
— Mi-am dat acum seama de ce oamenii trăiesc rău unii cu alţii. Din cauză că nu se pot uni prin dragoste, eu m-am unit de atîtea ori şi oricum nu iese nimic, doar o plăcere oarecare... Uite, tu ai trăit acum cu mine şi ce ? Ai simţit ceva uimitor sau minunat? Şi-aşa, şi aşa...
— Şi aşa, şi aşa, se declară de acord Sartorius.
— Mie, întotdeauna după asta, mi se răceşte pielea, rosti Moscova. Dragostea nu poate fi comunismul ; m-am gîndit, m-am tot gîndit şi am văzut că nu poate... Pesemne că trebuie să iubeşti - şi eu voi iubi; e ca şi cum ai consuma mîncare, dar e o necesitate şi nu-i viaţa principală.
Sartorius se supără că dragostea lui, adunată toată viaţa, pierise pentru prima dată fără să-i fie împărtăşită. Dar înţelegea meditaţia chinuitoare a Moscovei că sentimentul cel mai frumos constă din asimilarea altui om, din împărţirea poverii şi fericirii celei de-a doua vieţi, necunoscute, iar iubirea în îmbrăţişări n-a dat nimic altceva decît bucurie copilărească şi fericită şi nu a rezolvat problema atracţiei oamenilor în misterul existenţei reciproce.
— Şi ce-o să ne facem acum ? întrebă Sartorius.
— Vom exista încă mult timp, îi răspunse Moscova, zîmbind. Aşteaptă-mă, lucrează cu Bojko la fabrica de cîntare şi greutăţi, o să vin din nou la tine... Dar acum plec.
— Unde? Mai stai cu mine, o rugă Sartorius.
— Nu, trebuie, spuse Moscova şi se ridică din iarbă...

423
Soarele se micşorase de-acum pe cer şi dădea un zăduf concentrat. în apropiere şuierau locomotivele de pe liniile de acces ale unui şantier; aeroplane mici pluteau pe cer în zboruri didactice şi camioane de cinci tone cărau bîrne pe teren, prefăcînd solul în pulbere - arşiţa şi munca de dimineaţă se împînziseră pe pămînt.
Moscova îşi luă rămas-bun de la Sartorius, cuprinzîndu-i capul cu amîndouă mîinile. Era din nou fericită, voia să plece în viaţa nenumărată, care de mult îi mîngîia inima cu presimţirea unei desfătări neştiute - în întunericul oamenilor înghesuiţi, ca să pună împreună cu ei capăt misterului propriei existenţe.
Plecă mulţumită, stăpînindu-şi satisfacţia; avea chef să-şi arunce rochia cît acolo şi să fugă înainte, de parcă s-ar fi aflat acum pe ţărmul unei mări sudice.
Sartorius rămase singur. Voia ca Moscova să se întoarcă la el şi să devină soţ şi soţie cu încredere şi pentru totdeauna. Sartorius simţea cum în trupul lui intraseră tristeţea şi indiferenţa faţă de interesul vieţii - nişte puteri tulburi şi chinuitoare se ridicaseră în el şi îi întunecaseră toată mintea, orice acţiune judicioasă către o ţintă ulterioară. Dar Sartorius era de acord să istovească în îmbrăţişările Moscovei tot ce apărea în el gingaş, ciudat şi omenesc, numai să nu se mai simtă că-i e atît de greu, şi să se lase din nou în voia mişcării clare a gîndirii, a muncii zilnice, îndelungate, în rîndurile tovarăşilor săi răbdători. Voia să se răscumpere de orice tresărire de acum şi viitoare a vieţii sale prin intermediul unei soţii simple, iubite, şi de aceea hotărî să aştepte întoarcerea Moscovei.
424

8

Instituţia se afla în ajunul lichidării. Doar peste cîtva timp Sartorius înţelese că ceea ce este prevăzut pentru lichidare se poate dovedi uneori a fi nu numai lucrul cel mai stabil, ci chiar condamnat la veşnică existenţă. Această instituţie se afla în Piaţa Veche a Negustorilor, la mezanin, unde cîndva se păstrau mărfurile ce se temeau de umezeală. Scara din instituţia aceea cobora în jos, într-o galerie de piatră, care înconjura întreaga piaţă comercială. Pe uşa de intrare era o firmă de tablă: Trustul Republican de Cîntare, Greutăţi şi Unităţi de Lungime - „Măsura Muncii".
Cancelaria acestei ramuri pe jumătate uitate şi sărace a industriei grele era o sală mare şi întunecoasă, cu plafonul scund, sub formă de boltă subterană; lîngă pereţi, plafonul cobora atît de jos, încît funcţionarii care şedeau acolo aproape că îl atingeau cu creştetul. în sală erau cîteva mese şi la fiecare din ele stătea unul sau doi oameni, care scriau sau socoteau cu abacele. De toţi, funcţionarii erau vreo treizeci sau nu mai mult de patruzeci, şi totuşi, prin zgomotul muncii lor, prin mişcări, întrebări şi exclamaţii, făceau impresia unei instituţii uriaşe, de importanţă primordială.
în aceeaşi zi Sartorius a fost angajat pe postul de inginer de construcţie a cîntarelor şi s-a aşezat la o masă netedă, faţă în faţă cu Viktor Vasilievici Bojko. începură să se perinde zilele noii sale vieţi. în cîteva nopţi, Sartorius îşi termină ultimul proiect pentru institutul experimental de construcţii de maşini, unde lucrase pînă atunci, şi se concentra asupra celei mai vechi maşinării din lume, cîn-tarul. în decursul ultimelor cinci mii de ani ai
425
istoriei, nimic nu se schimbase mai puţin decît maşina de cîntărit. în timpurile cicloanelor, în Grecia Antică şi Cartagena, în marea Persie, prăbuşită sub loviturile lui Alexandru Macedon -peste tot, în toate timpurile şi spaţiile, maşina cea mai răspîndită şi mai necesară a fost cîntarul. Cîntarele sînt la fel de vechi ca şi armele şi poate sînt acelaşi lucru - cîntarul este o sabie de luptă, pusă cu mijlocul pe muchia unei pietre, pentru împărţirea cu dreptate a prăzii între învingători.
Bojko, care nu se pricepea să lucreze fără iubirea intelectului şi a inimii faţă de obiectul muncii ce i se încredinţa, îi explică pe larg lui Sartorius importanţa hotărîtoare a cîntarelor în viaţa omenirii.
— La vremea lui, răposatul Dmitri Ivanovici Mendeleev, spunea el, îndrăgise cel

mai mult cîntarele! Pînă şi la sistemul lui periodic ţinea mai puţin! Şi chiar aşa! Şi acolo totul se bazează pe cîntar: masa atomică şi atît!
Bojko ştia şi de ce instrumentul de cîntărire este obiectul cel mai nebăgat în seamă şi mai modest: pentru că omul se uită cu atenţie numai la ceea ce este pe cîntar, la salam sau la pîine, dar nu observă ce este sub acestea; iar sub pîine şi salam se află cîntarul, instrumentul cinstei şi dreptăţii, o maşină simplă şi sărăcăcioasă, care socoteşte şi păzeşte bunurile sfinte ale socialismului, care măsoară hrana muncitorului şi colhoznicului cu măsura muncii sale creatoare şi a autoges-tiunii.
Şi cu rîvnă, cu zgîrcenie faţă de firimiturile de pîine ce se pierd datorită lipsei de precizie a cîntarelor, Sartorius se adînci în ocupaţiile sale. In interiorul lui, în taină faţă de toată lumea, se întîlniseră şi se îmbinaseră două sentimente - dragostea pentru Moscova Cestnova şi aşteptarea socialismului. în imaginaţia lui neclară vedea o
426
vară, vedea secara înaltă, auzea vocile milioanelor de oameni instalaţi pentru prima oară pe pămînt fără povara nevoii şi tristeţii şi o vedea pe Moscova Cestnova, care venea de departe ca să-i fie soţie; ea a trecut prin toată viaţa, şi-a trăit-o cu un număr imens de oameni şi anii de răbdări i-a lăsat în întunericul tinereţii sfirşite; se întorcea neschimbată, numai cu rochia albă pe ea, desculţă, cu palmele mărite de muncă, dar mai veselă şi mai senină decît fusese mai înainte; a găsit acum satisfacţia pentru inima ei rătăcitoare...
Inima rătăcitoare! Ea se cutremură mult timp în om din pricina presimţirii, strînsă între coaste şi urgia vieţii de zi cu zi şi, în sfîrşit, se repede înainte, pierzîndu-şi căldura pe drumurile reci şi friguroase.
Aplecat deasupra mesei din instituţie, Sartorius lucra cît putea de repede la perfecţionarea dispozitivelor cîntarului. Directorul trustului îi spusese lui Sartorius că există pericolul ca în colhozuri să aibă loc răzmeriţe din pricina cîntarelor, aşa cum în vechime se dezlănţuise răscoala sării, căci numărul prea mic de cîntare înseamnă ori înşelarea ţăranilor la zile-muncă, ori depăşirea cantităţii de grîne ce li se dă, rezultînd astfel înşelarea statului. Pe lîngă asta, platforma cîntarelor de mărfuri, dacă acestea nu sînt precise, devine cîmpul politicii chiaburilor şi al luptei de clasă. Şi problema greutăţilor de cîntar poate duce la evenimente teribile - de pe acum, în multe puncte, în loc de greutăţi stanţate, se pun pe cîntar fleacuri sinistre, cum ar fi cărămizile, calupurile de fontă şi chiar, în anumite cazuri, pe cîntar sînt puse femei gravide, plătindu-li-se pentru închirierea trupului ca pentru o zi-muncă. Toate acestea duc implacabil la pierderi de sute de chintale de cereale.
Tînjind după Cestnova, temîndu-se să locuiască singur în camera sa, Sartorius rămînea
427
uneori să înnopteze în clădirea instituţiei. La ora zece seara paznicul aţipea provizoriu pe scaunul de la intrare, iar apoi se ducea în biroul de placaj al directorului şi se instala într-un fotoliu moale. Timpul se scurgea pe ceasornicul mare, oficial, mesele goale îi provocau dorul după slujbaşi, uneori apăreau nişte şoareci şi, cu ochi sfioşi, se uitau la Sartorius.
El medita singur la problema la care se gîndi-seră cîndva Arhimede şi, mai tîrziu, Mendeleev. Nu reuşea s-o rezolve, cîntarele erau şi aşa bune, dar era nevoie de altele şi mai bune, ca să se piardă mai puţin metal la fabricarea lor. Sartorius acoperea coli întregi de hîrtie cu calcule de prisme, pîrghii, tensiuni de deformare, cu preţul de cost al materialului şi cu alte date. Deodată, cu de la şine voie, lacrimile îi ţîşneau din ochi şi îi curgeau pe obraji, încît Sartorius se mira de acest fenomen; în profunzimea trupului său trăia ceva, ca un animal separat, şi plîngea tăcut, fără să se intereseze de industria cîntarelor. După miezul nopţii, cînd prin oberlihtul deschis - deasupra întregului oraş - ajungea valul de miresme ale plantelor şi spaţiilor răcoroase, Sartorius îşi lăsa capul pe masă, pierzîndu-şi precizia gîndirii. Aceeaşi mireasmă o avea cîndva Moscova, lîngă el, mireasma naturii şi bunătăţii. Acum nu era gelos pe ea: n-are decît să mănînce bine şi mult, să nu se îmbolnăvească, să se bucure, să-i iubească pe trecători şi să doarmă apoi undeva la căldură, fără să ştie de vreun necaz.

O dată sau de două ori pe noapte suna brusc telefonul şi atunci Sartorius ridica în grabă receptorul, dar nu-1 căuta nimeni, era o greşeală, omul se scuza şi dispărea pe vecie în muţenie; dintre mulţii lui prieteni, nici unul nu ştia unde dispăruse Sartorius; el părăsise pentru mult timp drumul cel mare al tehnicii şi îşi uitase gloria de mecanic, care ar fi putut să fie mondială.
Odată veni la el în vizită Sambikin. Chirurgul îi spuse lui Sartorius că măduva spinării are o anumită capacitatea de gîndire raţională, aşa că nu numai mintea din cap poate să gîndească; Sambikin verificase de curînd asta pe un copil, căruia îi făcea a doua trepanaţie a capului; trebuise să-i îndepărteze[1]...
— Ce mare lucru e aici! făcu Sartorius, fără să se bucure.
— E misterul principal al vieţii, mai ales misterul omului întreg, spuse gînditor Sambikin. Mai înainte se afirma că măduva spinării lucrează numai pentru inimă şi pentru funcţiile pur organice, iar creierul este centrul superior de coordonare... Nu-i adevărat: măduva spinării poate gîndi, iar creierul ia parte la procesele cele mai simple, instinctive...
Sambikin era fericit de descoperirea sa. încă mai credea că poţi urca deodată pe un munte atît de înalt, de pe care privirea obişnuită, mediocră a omului poate vedea toate vremurile şi spaţiile. Sartorius zîmbi un pic de naivitatea lui Sambikin: natura, conform calculelor sale, este mai dificilă decît o asemenea victorie fulgerătoare şi nu poate fi cuprinsă într-o singură lege.
— Şi pe urmă ? întrebă Sartorius.
Lui Sambikin începură să-i clocotească măruntaiele din pricina vuietului trăirilor lui superioare.
— Pe urmă uite ce-i... Trebuie să mai verific de o mie de ori prin experimente. Dar s-ar putea foarte bine să rezulte că misterul vieţii constă în conştiinţa dual㠄 o omului. întotdeauna gîndim două gînduri deodată, unul singur nu putem! Căci avem două organe pentru un singur obiect! Gîndesc amîndouă unul în întîmpinarea altuia, chiar dacă Pe marginea aceleiaşi teme... înţelegi, asta ar Putea fi baza psihologiei într-adevăr ştiinţifice,
1- Frază neterminată în manuscris.

dialectice, care nu există în lume. Faptul că omul este capabil să gîndească dublu în fiecare chestiune 1-a făcut cel mai bun animal de pe pămînt...
— Dar celelalte animale? întrebă Sartorius. Şi ele au cap şi spinare.
— Exact. Dar aici diferenţa stă într-un fleac, deşi acest fleac a rezolvat istoria universală. Era nevoie să se obişnuiască să coordoneze, să combine într-un singur impuls două idei - una dintre ele se ridică chiar de sub pămînt, din adîncul oaselor, iar cealaltă coboară de la înălţimea craniului. Era nevoie să se întîlnească întotdeauna în aceeaşi clipă şi să nimerească undă în undă, una în rezonanţă cu cealaltă... Cît priveşte animalele, şi la ele în dreptul fiecărei impresii se ridică două idei, dar ele merg răzleţ şi nu se contopesc într-o lovitură. Iată unde-i misterul evoluţiei omului, iată de ce le-a depăşit pe toate animalele! A biruit aproape printr-un fleac: cele două sentimente, cele două curente întunecate a reuşit să le deprindă să se întîlnească şi să-şi măsoare puterile... Intîlnindu-se, ele se transformă în gîndire omenească. E clar că aşa ceva e imperceptibil... Şi animalele pot avea asemenea stări, dar rar şi întîmplător. Insă omul a educat întîmplarea, a devenit o fiinţă dual㠄... Şi iată că uneori, în cazuri de boală, de nefericire, de iubire, într-un vis îngrozitor, în general - cînd sîntem departe de normă, simţim limpede că sîntem doi: adică sînt eu, dar în mine mai este cineva. Acest cineva, acest misterios „el" adeseori bîiguie, uneori plînge, vrea să plece din tine undeva departe, îi e urît, îi e frică... Vedem că sîntem doi şi că ni s-a urît unul de altul. Simţim uşurinţa, libertatea, absurdul paradis al animalului, cînd conştiinţa noastră nu era dublă, ci una singură. De animale ne desparte o singură clipă, cînd pierdem dualitatea conştiinţei noastre şi adeseori trăim în epoca arheiană, neînţelegînd

această semnificaţie... Dar iarăşi se cuplează cele două conştiinţe ale noastre, iarăşi devenim oameni în îmbrăţişările gîndirii noastre „ambigue", iar natura, orînduită după principiul singurătăţii sărace, scrîşneşte şi se răsuceşte sub

acţiunea unor teribile dispozitive duale, pe care nu le-a născut, care s-au petrecut în ele însele... Ce groază mi-e acum singur! E veşnica împreunare a celor două pasiuni care îmi încălzesc capul...
Sambikin, care pesemne nu dormise, nu mîncase de mult, obosi şi se aşeză disperat.
Sartorius îl tratâ cu conserve şi votcă. Treptat, se potoliră din cauza oboselii şi se culcară îmbrăcaţi, la lumina electricităţii, iar inima şi mintea continuară să se mişte surd în ei, grăbindu-se să producă la termen sentimentele obişnuite şi sarcinile universale.
De mult în Turnul Spasskaia bătuse de miezul nopţii şi se mistuise muzica Internaţionalei; curînd urma să se crape de ziuă şi, în pragul ei, păsările cele mai gingaşe, care rămîn puţin în vizită, începură să foiască în tufişuri şi livezi, după care se înălţară şi plecară în zbor, părăsind ţara unde vara începuse să se răcească.
Cînd se revărsară zorii şi becurile se îngălbeniră, lunganul Sambikin şi bondocul Sartorius dormeau în continuare pe aceeaşi canapea şi răsunau zgomotos, ca şi cum ar fi avut trupurile goale pe dinăuntru. Stînjenită de somn, grija orînduirii definitive a lumii le frămînta totuşi conştiinţa, şi ei, din cînd în cînd, bîiguiau nişte cuvinte ca să alunge neliniştea din sine. Unde era, unde dormea acum Moscova Cestnova, ce vară a vieţii îşi căuta la începutul toamnei, lăsîndu-şi prietenii să aştepte ?
Spre sfîrşitul somnului, Sartorius zîmbi; sfios din fire, simţi că era mort şi că fusese îngropat în pămînt, în căldura din adînc, şi că deasupra, la

suprafaţa diurnă a mormîntului, rămăsese să-1 plîngă numai Moscova Cestnova. Nu mai era nimeni - murise anonim, ca un om care şi-a îndeplinit într-adevăr toate sarcinile; republica era saturată de cîntare, încît acestea nu mai puteau fi vîndute, fusese alcătuit întregul calcul aritmetic al viitorului istoric, pentru ca destinul să fie lipsit de primejdie şi niciodată să nu dea faţă în faţă cu disperarea. Se trezi mulţumit, hotărît să facă şi să ducă la perfecţiune întreaga armătură tehnică ce pompează automat din natură în trupul omului principala forţă zilnică a hranei. Dar ochii i se albiră de cu dimineaţă din pricina gîndurilor la Moscova şi, temîndu-se să nu sufere, îl trezi pe Sambikin.
— Sambikin! exclamă Sartorius. Eşti doctor, ştii toată cauza vieţii... De ce se prelungeşte atît de mult şi cu ce s-o consolez sau s-o bucur pentru totdeauna ?
— Sartorius! îi răspunse Sambikin în glumă. Eşti mecanic, ştii ce înseamnă vidul...
— Da, ştiu: e un gol, cînd se absoarbe ceva...
— Un gol, zise Sambikin. Hai cu mine, am să-ţi arăt cauza întregii vieţi.
Ieşiră din instituţie şi urcară într-un tramvai. Sartorius se uită pe fereastră şi întîlni cam o sută de mii de oameni, dar nu remarcă nicăieri chipul Moscovei Cestnova. Putea să fi murit, căci timpul trece şi se produc întîmplări.
Ajunseră la clinica de chirurgie a Institutului de Medicină Experimentală.
— Astăzi am patru cadavre la autopsie, spuse Sambikin. Aici sîntem trei care lucrăm la aceeaşi temă: obţinerea unei substanţe misterioase, ale cărei urme se găsesc în fiecare cadavru proaspăt. Această substanţă are o foarte mare forţă de redresare pentru organismele vii, obosite. Ce-o fi - nu se ştie! Dar noi încercăm să înţelegem...
Sambikin se pregăti ca de obicei şi îl duse pe Sartorius în salonul de autopsie. Aceasta era o cameră rece, unde patru oameni morţi zăceau în nişte lăzi care aveau gheaţă între pereţii dubli.
Cele două ajutoare ale lui scoaseră dintr-o ladă trupul unei tinere femei şi îl puseră în faţa chirurgului, pe o masă înclinată ce semăna cu un pupitru mai mare de muzician. Femeia zăcea cu ochii deschişi; substanţa ochilor ei era atît de indiferentă, încît putea să strălucească şi după moarte, dacă nu intra în putrefacţie. Sartorius se simţi rău şi se hotărî să fugă cît mai repede de la institut la trustul său, să se ducă la comitetul sindical şi să ceară un ajutor tovărăşesc care să-1 protejeze de spaima inimii lui tînjitoare.
— Bine, spuse Sambikin, care era gata de muncă, şi îi dădu explicaţii lui Sartorius. în momentul morţii, în trupul omului se deschide ultima ecluză, pe

care noi n-am localizat-o. Dincolo de această ecluză, într-o firidă întunecată a organismului, se păstrează cu zgîrcenie şi precizie ultima rezervă de viaţă. Nimic, cu excepţia morţii, nu deschide această sursă, acest rezervor - e pecetluit ermetic pînă la pieire... Dar eu am să găsesc această cisternă a nemuririi...
— Caut-o, rosti Sartorius.
Sartorius îi tăie femeii sînul stîng, apoi luă întregul grilaj al coşului pieptului şi, cu extremă precauţie, ajunse la inimă. împreună cu ajutoarele, luă inima şi, folosindu-şi instrumente, o puse cu grijă într-un cilindru de sticlă, pentru a o studia ulterior; cilindrul a fost luat şi dus în laborator.
— Şi pe inima asta sînt urme ale secreţiei misterioase, despre care ţi-am vorbit, îi spuse Sambikin prietenului său. Moartea, cînd dă iama prin organism, rupe pecetea de pe viaţa de rezervă, comprimată, iar aceasta se face auzită pentru ultima oară în interiorul omului, ca o împuşcătură

ratată, şi lasă urme neclare pe inima moartă... Dar această substanţă este lucrul cel mai de preţ, datorită energiei sale. Şi ciudat, ceea ce este mai viu se manifestă în momentul ultimei răsuflări... Natura îşi asigură foarte bine acţiunile!
Apoi Sambikin începu s-o răsucească pe fata moartă, ca şi cum îi arăta lui Sartorius că e bine hrănită şi virgină.
— E frumoasă, rosti vag chirurgul; se răzgîn-dise cu privire la posibilitatea de a se însura cu moarta aceea, mult mai frumoasă, mai credincioasă şi mai singură, decît multe fiinţe vii şi îi bandajă grijuliu pieptul ciopîrţit. Iar acum o să vedem cauza comună a vieţii...
Sambikin făcu o incizie în membrana sebacee a abdomenului şi apoi trecu cu bisturiul de-a lungul intestinelor, arătînd ce este în ele: se afla în ele o coloană compactă de hrană neprelucrată, dar curînd hrana se sfîrşi şi intestinele deveniră curate. Sambikin trecu încet de un segment gol şi ajunse pînă în locul unde începeau fecalele, la care se opri cu totul.
— Vezi şi tu! spuse Sambikin, desfăcînd mai bine segmentul gol dintre hrană şi fecale. Acest gol din intestine absoarbe toată omenirea şi pune în mişcare istoria universală. E sufletul - ia şi miroase!
Sartorius mirosi.
— Nu-i nimic, spuse el. Golul acesta o să-1 umplem, atunci suflet va deveni altceva.
— Dar ce? întrebă Sambikin, zîmbind.
— Nu ştiu, răspunse Sartorius, simţind o umilinţă jalnică. Mai întîi trebuie să-i hrănim pe oameni, ca să nu mai fie atraşi în golul intestinelor.
— Dacă nu ai suflet, nu poţi hrăni pe nimeni, nici tu nu te poţi sătura, îi replică Sambikin cu lehamite. Nu poţi nimic.
Sartorius se aplecă spre măruntaiele cadavrului, unde se găsea în intestine inima deşartă a omului. Pipăi cu degetele resturile de fecale şi de hrană, se uită atent la alcătuirea strimtă, sărăcăcioasă a întregului trup şi spuse după aceea:
— Acesta-i sufletul cel mai bun, cel mai obişnuit. Altul nu mai este nicăieri.
Inginerul se întoarse cu faţa spre ieşirea din secţia cadavrelor. Se gîrbovi şi ieşi, simţind din spate zîmbetul lui Sambikin. Era mîhnit de tristeţea şi sărăcia vieţii, atît de neajutorate, încît aproape neîncetat trebuia să se lase în voia iluziei şi să devieze de la conştiinţa adevăratei sale stări. Pînă şi Sambikin caută iluzii în ideile şi descoperirile lui, şi el este pasionat de complexitatea şi marea esenţă a lumii în imaginaţia lui. Dar Sartorius vedea că lumea constă în principal din materie oropsită, pe care aproape n-o poţi iubi, dar trebuie s-o înţelegi.
Moscova Cestnova nu mai avea unde se duce, atunci cînd hotărîse să nu se mai întoarcă în sălaşul ei şi să nu-1 mai iubească pe Sartorius. Ceasuri întregi merse pe jos şi cu tramvaiul prin oraş, nimeni nu se atinse de ea şi nu o întrebă nimic. Viaţa generală se perinda împrejurul ei ca un gunoi atît de mărunt, încît Moscovei i se părea că oamenii nu sînt uniţi prin nimic şi că nedumerirea stă în spaţiu între ei.
Spre seară se duse *|ajakt-|i|* unde locuia nemobilizatul. Violonistul îşi acorda vioara la intrarea în clădire, de partea cealaltă a gardului vuia un ferăstrău

circular pe şantierul institutului de medicină şi locuitorii *jakt-ului* se adunau în coridor pentru discuţia obişnuită.
435
Nemobilizatul Komiaghin stătea întins pe patul de fier din camera lui mică. Căuta zadarnic în sine un gînd, un sentiment sau o stare de spirit şi vedea că n-are nimic în el. Străduindu-se să se gîndească la ceva, nu mai avea de pe acum interes pentru obiectul gîndirii sale şi de aceea renunţă la dorinţa de a gîndi. Dacă din întîmplare apărea în conştiinţa lui o enigmă oarecare, el oricum nu putea s-o rezolve şi ea suferea în creierul lui pînă cînd el o distrugea fizic, de pildă, pe calea trăitului intens cu femeile sau a somnului îndelungat. Atunci se trezea din nou golit şi liniştit, nemaiamintin-du-şi de urgia sa lăuntrică. Uneori în el creştea o suferinţă sau o iritare, precum buruianul într-un loc lăsat în paragină, dar Komiaghin le transforma repede în indiferenţă goală prin intermediul măsurilor sale.
însă în ultimii ani obosise să mai lupte cu sine ca om şi din cînd în cînd plîngea în întuneric, acoperindu-şi faţa cu pătura nespălată din ziua fabricaţiei.
Totuşi, demult, fuseseră şi alte vremuri, cînd Komiaghin trăia neobişnuit. Pe pereţii apartamentului lui încă mai atîrnau tablouri neterminate, pictate în ulei, care reprezentau Roma, peisaje, diferite căscioare şi secara deasupra rîpelor. Cîndva Komiaghin începuse să le deseneze, dar nu apucase să termine nici un tablou, deşi, de cînd le începuse, trecuseră vreo zece ani sau chiar mai mulţi; de aceea căscioarele rămăseseră ruinate, fără acoperişuri, secara nu dăduse în spic, Roma semăna cu o gubernie. Undeva sub pat, printre lucrurile aruncate, era un caiet cu versuri începute în tinereţe şi un jurnal întreg, neîncheiat şi el cu nimic, rămas la o jumătate de cuvînt, ca şi cum cineva l-ar fi lovit pe Komiaghin şi el ar fi scăpat pentru totdeauna condeiul din mînă. Acum trei ani Komiaghin voise să-şi alcătuiască lista
lucrurilor şi obiectelor sale, dar nici lista nu fusese în stare s-o termine, reuşind să treacă în ea patru puncte: pe el însuşi, patul, pătura şi scaunul, iar restul îşi aştepta inventarul în nişte vremuri viitoare, mai bune.
Nu demult Komiaghin căutase peste tot un nasture şi găsise un caiet cu poeziile sale începute. Erau despre viaţa de la ţară şi el citise începutul unei poezii: *într-o noapte, într-o noapte satele dormeau în luncă, Drumurile chemătoare te-ndemnau spre steaua lor, Stepa răsufla în noapte toropită, caldă încă, Speriată peste poate pe un pod tremurător.*
Poezia nu avea sfîrşit; singurul scaun nu se ţinea pe picioare şi avea nevoie de reparaţie urgentă; Komiaghin adusese cîndva două cuie pentru treaba asta, dar nu se apucase încă de lucru.
Uneori Komiaghin hotăra în sinea lui: peste o lună sau două încep o viaţă nouă - termin tablourile şi poeziile, meditez complet la concepţia mea despre lume, îmi pun documentele la punct, îmi caut un loc sigur de muncă, devin fruntaş, mă îndrăgostesc de o femeie şi mă însor... Spera că peste o lună sau două se va întîmpla ceva cu timpul însuşi, care, oprindu-se, îl va lua în mişcarea sa, dar anii treceau pe lîngă fereastra lui fără oprire şi fără un prilej fericit. Atunci se ridica din pat şi, ca membru în *Osodmil,* se ducea să amendeze publicul în locurile unde acesta se îmbulzea.
Şi iată că veni luna august al unuia din anii curenţi. Se lăsa seara, răspîndind pe cer un sunet prelung şi trist, care se îndepărta, şi din această cauză în inimă pătrundeau urîtul şi regretul. In seara aceea Moscova Cestnova bătu la uşa lui Komiaghin. Fără să se ridice din pat, el trase cîrligul cu mîna stîngă şi o invită pe musafiră să
436
437
intre. Ea intră, ciudată şi cunoscută, îmbrăcată în rochia ei scumpă, şi măsură din ochi camera aceea, ca şi cum ar fi fost locuinţa ei obişnuită. Nemobilizatul se hotărî să se predea de îndată: documentele nu-i erau în ordine şi nu avea nici o justificare. Dar Cestnova nu-1 întrebă decît cum o duce şi dacă nu-i e urît să trăiască singur şi fără nici un rost.
— Merge, îi răspunse Komiaghin. De fapt, eu nu trăiesc, sînt doar amestecat cumva în viaţă, m-au băgat în chestia asta... Dar degeaba!

— De ce degeaba ? îl întrebă Cestnova.
— N-am chef, spuse Komiaghin. Tot timpul trebuie să te umfli în pene: ba să gîndeşti, ba să vorbeşti, ba să te duci undeva, ba să faci mai ştiu eu ce... Insă eu nu am chef, uit mereu că trăiesc şi, dacă îmi aduc aminte, mă apucă groaza...
Moscova rămase să stea puţin la el, minunîn-du-se de felul de viaţă al acestui om început demult şi neterminat. Komiaghin îi încălzi nişte terci pentru cină, apoi îi arătă tabloul lui preferat, datînd dintr-o perioadă pe care Cestnova nu o cunoştea. Komiaghin scoase tabloul dintre vechiturile de sub pat; tabloul nu era finisat, dar ideea apărea clar.
— Dacă statul nu ar avea nimic împotrivă, şi eu aş trăi aşa, spuse Komiaghin.
Tabloul înfăţişa un ţăran sau negustor, îndestulat, dar murdar şi desculţ. Stătea într-un cerdac şubred de lemn şi se urina de sus în jos. Cămaşa i-o umfla vîntul, în bărbuţa lui firavă şi înde-mînoasă avea gunoaie şi paie; se uita nepăsător undeva în lumina ursuză, unde soarele palid parcă răsărea, parcă asfinţea. îndărătul bărbatului se înălţa o căsoaie clădită alandala, în care se păstrau pesemne borcane cu dulceaţă, plăcinte şi unde se afla un pat de lemn adaptat aproape pentru somnul cel veşnic. O femeie bătrînă şedea într-o clădire

auxiliară cu geamuri; nu i se vedea decît capul; cu un aer tîmpit, se uita la curtea goală. Ţăranul de-abia se trezise din somn şi ieşise să se uşureze şi să vadă dacă nu s-a întîmplat ceva - dar totul rămăsese neschimbat, vîntul bătea dinspre ogoarele urîte, zdrenţăroase, iar omul se duse din nou la odihnă, să doarmă şi să nu viseze, ca să trăiască mai repede fără să aibă habar de nimic.
Mai tîrziu, la Komiaghin veni fosta lui soţie, de care divorţase, o femeie de mult hîrbuită şi chinuită. Venea la Komiaghin foarte rar şi pesemne încă îi mai zgîndărea sentimentul cu amintirea fostei afecţiuni. Komiaghin le tratã cu o gustare, dar fosta soţie, după ce bău un ceai în tăcere, se pregăti curînd să plece ca să nu-1 împiedice pe soţul ei să rămînă cu fătuca aceea nouă şi grasă, după cum o apreciase pe Cestnova. Pentru această femeie, toate erau grase, numai de ea nu se interesa nimeni. Totuşi Komiaghin o scoase pe Cestnova pe coridor şi o rugă să se plimbe puţin şi apoi să se întoarcă, dacă are nevoie.
— Mă chinuiesc dacă nu trăiesc cu o femeie, mărturisi Komiaghin. N-am unde mă duce, oricum n-am nici un interes. Scuză-mă, dar dumneata n-o să fii oricum amică cu mine.
— Nu, am să fiu, spuse Moscova, tulburată de amărăciunea lui Komiaghin. Du-te la ea.
Dar Komiaghin mai stătu puţin cu ea pe coridor.
— Nu te supăra...
— Nu mă supăr, îmi place un pic de dumneata, îi răspunse Moscova.
Totuşi Komiaghin se amărî şi îşi lăsă capul în
jos.
— Doar mi-a fost soţie... Mirosea urît, mi-a făcut copii, dar au murit... Ne culcam amîndoi murdari. Mi-a devenit ca un frate, iar acum slăbeşte şi se uriţeşte; dragostea noastră nu s-a prefăcut în ceva mai bun - în sărăcia noastră

comună, în rudenia şi tristeţea noastră în îmbrăţişări...
— Asta o înţeleg, admise în şoaptă Moscova. Eşti o mică reptilă, care trăieşte în gaura ei din pămînt. Cînd eram mică, am văzut destule cînd stăteam culcată pe cîmp cu faţa în jos.
— Asta-i de înţeles, acceptă cu plăcere Komiaghin. Sînt un om de nimic.
Moscova se încruntă: „De ce, de ce există pe lume? Din cauza unuia ca el toţi oamenii par nişte canalii şi fiecare îi loveşte şi-i omoară cu ce are la îndemînă!"
— Am să vin cîndva şi am să fiu soţia dumitale, spuse Moscova.
— Am să te aştept, acceptă Komiaghin.
Dar Moscova se răzgîndi repede, ca o fiinţă încă necoaptă şi nesigură.
— Nu, nu mă aştepta, nu mai vin niciodată în casa asta. Eşti un netrebnic nenorocit!
Deveni iritată şi nefericită şi îşi sprijini capul de perete.
Din economie, pe coridor se stinse lumina. Komiaghin se întoarse în camera lui şi de acolo, prin peretele vremelnic, se auziră mult timp sunetele iubirii chinuite şi

răsuflarea istovirii omeneşti. Moscova Cestnova se lipi cu pieptul de conducta rece de canalizare, care cobora de la etajul de sus ; se potoli din cauza liniştii şi fricii şi inima i se zbătea mai grozav decît inima lui Komiaghin dincolo de peretele subţire. Dar cînd făcea şi ea acelaşi lucru nu ştia că un străin se simte atît de trist fără să ştie de ce.
Nu, nu pe aici trece drumul cel mare al vieţii -nu prin iubirea săracă, nu prin intestine şi în priceperea harnică a mărunţişurilor exacte, cum face Sartorius. Ieşi în stradă. De-acum era noapte. Nişte nori uriaşi, luminaţi doar de propria lor strălucire

slabă, se lăsară aproape de acoperişurile oraşului şi alunecară în bezna cîmpiilor, în spaţiile cosite ale pămîntului pustiu, dezmăţat.
Cestnova porni spre centru, uitîndu-se pe toate geamurile luminate de pe drum şi oprindu-se în dreptul unora dintre ele. Acolo oamenii beau ceai cu familia şi musafirii, fetele frumoase cîntau la piane, din difuzoare se auzeau opere şi dansuri, adolescenţii discutau în contradictoriu chestiunile Arcticii şi ale stratosferei, mamele le făceau baie copiilor, şuşoteau între ei doi-trei contrarevoluţionari, după ce puseseră pe scaunul de la uşă primusul aprins, ca să nu-i audă vecinii ce vorbesc... Moscova se interesa atît de mult de cele ce se întîmplă pe lume, încît se ridica în vîrful picioarelor pe cîte o piatră a fundaţiei şi se uita în locuinţe, pînă cînd o luau în rîs trecătorii.
îşi petrecu vreo cîteva ore cu aceste observaţii şi peste tot văzu bucurie sau plăcere, însă ea însăşi devenea tot mai tristă. Toţi oamenii nu erau ocupaţi decît cu egoismul lor reciproc, cu prietenii, cu ideile preferate, cu căldura noilor apartamente, cu sentimentul confortabil al propriei satisfacţii. Moscova nu ştia de ce să se ataşeze, la cine să intre ca să trăiască fericit şi obişnuit.
în case nu era bucurie pentru ea, în căldura sobelor şi în lumina abajururilor de pe mese nu vedea tihna. îi plăceau focul de lemne din sobe şi electricitatea, dar atît de intens, ca şi cum ea însăşi n-ar fi fost om, ci foc şi electricitate - iubea focul emoţia forţei care deserveşte pacea şi fericirea pe pămînt.
Moscovei îi era de mult foame şi de aceea intră într-un restaurant de noapte. Nu avea bani deloc, dar se aşeză şi cină. Tot timpul orchestra cînta o muzică europeană nebună, care conţinea forţe centrifuge ; după ce dansai în acompaniamentul acelei muzici, îţi venea să-ţi înfăşori trupul în căldură şi

să te culci într-un sicriu strimt, singuratic. Fără să se gîndească la asta, Moscova luă parte la dansurile din mijlocul sălii; o invita aproape fiecare ins din public, găsind la ea ceva pierdut în el însuşi. Curînd unii plîngeau cu faţa afundată în rochia Moscovei, pentru că băuseră vin peste măsură, iar alţii se spovedeau cu cele mai precise amănunte. Sala sferică a restaurantului, răsunînd de muzică şi de văicărelile oamenilor, plină de fumul chinuitor al fumatului şi de pasiunile sugrumate - sala aceea parcă se rotea: orice voce răsuna în ea de două ori şi suferinţa se repeta; aici omul nu putea nicidecum să se smulgă din obişnuit -din sfera rotundă a capului său, unde gîndurile îi alunecau pe căi de mult croite, din săculeţul inimii, unde vechile sentimente se zbăteau ca prinse în colivie, nelăsînd să intre nimic nou, nepierzînd nimic din cele obişnuite, iar uitarea scurtă în muzică sau în dragostea pentru o femeie întîmplătoare se sfîrşea sau cu o criză de iritare, sau cu lacrimi de disperare. Cu cît se făcea mai tîrziu, cu atît mai mult se înteţea veselia, cu atît mai repede se rotea sala sferică a restaurantului, încît mulţi clienţi uitaseră unde-i uşa şi, speriaţi, se învîrteau în loc pe mijloc, gîndindu-se că dansează.
Un bărbat încă tînăr, cu o lumină întunecată în ochi, care tăcuse mult timp, o trata cu plăcere şi sadism pe Moscova, de parcă nu băga în ea mîncăruri dulci, ci propria sa inimă bună. Dar Cestnova îşi amintea alte serate, petrecute împreună cu oameni de vîrsta ei; acolo, dincolo de ferestrele deschise ale verii, vedea cîmpul simplu, deschis în planul infinitului, şi în pieptul tovarăşilor ei nu se rotea această idee sferică, veşnic repetabilă, care venea spre propria ei disperare - acolo era săgeata acţiunii şi speranţei, încordată pentru mişcarea fără întoarcere spre depărtări, în spaţiul drept şi aspru.
Se apropia dimineaţa. Undeva dormea Komiaghin cu femeia aceea slăbănoagă,

şedea Sartorius gîndindu-se la rezolvarea tuturor problemelor, orchestra varia unul şi acelaşi tact, de parcă îl rostogolea pe suprafaţa unei bile amărîte, goale pe dinăuntru; interlocutorul Moscovei bîiguia străvechea idee despre dragostea şi tristeţea lui, despre singurătate şi săruta pielea curată de lîngă cotul Moscovei. Cestnova tăcea. Atunci amicul ei, după ce bău un pic de vin ca să facă o pauză, iarăşi îi vorbi despre afecţiunea lui, despre viitoarea fericire posibilă, dacă Moscova îi va răspunde la fel, tot cu iubire.
— Ia nu mai patinaţi în acelaşi loc, îi răspunse Cestnova. Dacă m-aţi îndrăgit, încetaţi...
Interlocutorul Moscovei o contrazise:
— Ne naştem şi murim la pieptul unei femei, spuse el, cu un zîmbet uşor. Aşa se cuvine conform subiectului destinului nostru, pe întregul cerc al fericirii...
— Atunci, trăiţi în linie dreaptă, fără subiect şi cerc, îl sfătui Moscova; îşi atinse sînii cu degetul arătător. Uitaţi-vă, pe mine v-ar fi greu să muriţi, eu nu-s moale...
O lumină puternică şi blîndă răbufni în întunericul ochilor acestui tovarăş subit al Moscovei; bărbatul se uită la amîndoi sînii ei şi spuse:
— Aveţi dreptate, draga mea. Sînteţi încă foarte rigidă, pesemne că încă n-aţi fost strivită mortal. Pînă şi sfîrcurile sinilor dumneavoastră se uită ca două vîrfuri de perforare... Ce ciudat şi greu îmi e să le văd!
întristat, îşi întoarse capul; era clar că dragostea lui pentru Moscova sporea cu fiecare amănunt nou pe care îl observa la ea, fie acesta şi culoarea ciorapilor. Tot aşa o iubeşte şi Sartorius, probabil şi Sambikin... Moscova se uită cu indiferenţă la amicul ei; nu voia să-i descopere în alte persoane

pe cei la care renunţase mai înainte. Dacă în faţa ei se află un om ca Sartorius, e mai bine să revină la primul Sartorius şi să nu-1 părăsească niciodată.
înainte de revărsatul zorilor orchestra începu cel mai energic foxtrot, care influenţa pînă şi digestia. Moscova se duse să danseze cu noul ei prieten; dansau aproape în mijlocul sălii pustiite de îndelungata veselie, ca de o catastrofă. Mulţi clienţi dormeau de-acum, mulţi aveau privirile ca de morţi, ghiftuiţi de mîncare şi de pasiuni imaginare.
Muzica se rotea repede ca melancolia într-un cap osos şi rotund, de unde nu poţi ieşi. Dar energia ascunsă a melodiei era atît de mare, încît promitea să erodeze cîndva oasele piezişe ale singurătăţii şi să iasă prin ochi măcar sub formă de lacrimi. Cestnova înţelegea fleacurile pe care le făcea cu picioarele şi braţele, dar ei îi plăceau multe lucruri, chiar şi cele de care nu era nevoie.
Zorii se înfiripau dincolo de fereastra restaurantului sferic. în curte creştea un copac; acum se vedea în lumina zorilor. Crengile copacului creşteau drept în sus şi în părţi, fără să se rotunjească nicăieri, fără să se întoarcă înapoi, iar copacul se termina brusc şi deodată - acolo unde nu mai avea putere şi mijloace să meargă mai departe. Moscova se uită la copacul acela şi îşi zise: „Asta-s eu şi bine-i! Acuşi plec de-aici pentru totdeauna".
îşi luă rămas-bun de la cavalerul ei, dar acesta se întrista.
— Unde vă duceţi? Nu trebuie să vă grăbiţi... Să mai mergem undeva. Staţi un pic, să plătesc.
Moscova tăcea. El îi propuse continuarea:
— Să plecăm de-aici pe cîmp - înaintea noastră nu-i nimic pe lume, doar bate un vînt din beznă! Iar eu mă simt bine întotdeauna în beznă...

Surise forţat, ascunzîndu-şi amărăciunea şi numărînd ultimele secunde dinaintea despărţirii.
— Ba nu! spuse veselă Moscova. Uite cu ce prost m-am procopsit... La revedere, vă mulţumesc.
— Ce să vă sărut - obrazul sau mîna?...
— Acolo nu se poate! rîse Moscova. Se poate pe buze. Hai să vă sărut eu...
îl sărută şi plecă. Bărbatul rămase să plătească, mirîndu-se de lipsa de suflet a tinerei generaţii, care sărută cu patimă, de parcă iubeşte, dar în realitate îşi ia adio pe vecie.
Cestnova mergea în zori prin capitală. Păşea plină de importanţă şi cu un aer

zeflemist, aşa că portarii îşi fereau furtunurile de apă şi nici un strop nu nimeri pe rochia Moscovei.
Viaţa ei era încă lungă, înaintea ei se întindea aproape nemurirea. Nimic nu-i speria inima şi în apărarea tinereţii şi libertăţii ei moţăiau undeva tunurile, aşa cum furtuna doarme iarna în nori. Moscova se uită la cer; acolo se vedea cum vîntul păşea ca o fiinţă şi făcea să tremure sus ceaţa tulbure, expirată peste noapte de omenire.
în piaţa Kalancevskaia, dincolo de gardul de scînduri ale şantierului subteran, fornăiau compre-soarele metroului. La intrarea de serviciu atîrna o placardă: „Comsomolistule, comsomolisto! Vino în subterana metroului!..."
Moscova Cestnova crezu şi intră pe poartă; dorea să fie participantă peste tot şi era plină de acea viaţă nedefinită, care era tot atît de fericită, ca şi dezlegarea ei definitivă.
445
10
Sartorius rezolvă problema cîntarelor pentru colhozuri. Inventă o metodă de cîntărire a grînelor pe o piatră de cuarţ. Piatra nu era mare, avea doar cîteva grame. Cînd o comprima o greutate, pietricica degaja un curent electric slab, care era amplificat de lămpi de radio şi mişca, atît cît trebuia, săgeata cadranului pe care era indicată greutatea. Radioul era peste tot, şi la punctele de înmagazinare, şi în casele colhoznicilor, şi în cluburi şi de aceea cîntarele erau alcătuite doar dintr-o platformă de lemn, din pietricica de cuarţ şi din cadran, erau de vreo trei ori mai ieftine decît vechile bascule şi nu aveau nevoie de oţel.
Acum Sartorius trecea pe electricitate întregul parc de cîntare al republicii. Constanta pasivă mondială, gravitaţia pămîntului, voia s-o înlocuiască cu o constantă activă, cu energia cîmpului electric. Acest lucru dădea posibilitatea să li se transmită mecanismelor de cîntărire sentimentul acut al preciziei şi ieftinea maşinile de cîntărit.
Vara se sfîrşise, începuseră ploile, la fel de lungi şi plicticoase, cum erau în copilărie, pe vremea capitalismului. Sartorius se ducea rar acasă; îi era frică să rămînă acolo singur cu dorul după iubita Moscova, care dispăruse. De aceea, cu o concentrare plină de rîvnă, se ocupa de desene şi inima i se calma, dîndu-şi seama de importanţa economisirii pentru stat şi colhoznici a milioane de ruble datorită perfecţionării tehnice a parcului de cîntare.
Tot aici, în vechea Piaţă a Negustorilor, în instituţia unei industrii sărace, pe jumătate uitate, Sartorius găsise nu numai respect pentru munca sa, ci şi consolare omenească în tristeţea sa.
Viktor Vasilievici Bojko, care era preşedintele comitetului sindical al trustului de cîntare, află
secretul lui Sartorius. Odată, ca de obicei, Sartorius lucra seara tîrziu. La trust rămăseseră doar contabilul, aranjînd bilanţul trimestrial, şi Bojko, care, ceva mai departe, lipea numărul curent al gazetei de perete. Sartorius se uită pe fereastră: acolo oamenii, în grupuri numeroase, veneau cu tramvaiele de la teatre şi din vizite, se simţeau veseli unii cu alţii şi viaţa lor înainta sigur spre mai bine, doar tehnica se încorda sub ei - se îndoiau arcurile vagoanelor şi motoarele huruiau obosite. Cu şi mai multă grijă se aplecă Sartorius asupra muncii sale. Trebuia să rezolve nu numai problema cîntarelor, ci şi transportul feroviar, şi trecerea vapoarelor prin Oceanul îngheţat şi să încerce să determine legea mecanică interioară a omului, de la care provin fericirea, suferinţa şi pieirea. Sambikin greşea atunci cînd arăta că sufletului unui cetăţean mort se află în golul intestinelor, între fecale şi o nouă umplutură cu hrană. Intestinele seamănă cu creierul, sentimentul lor absorbant este întru totul raţional şi poate fi satis-făcut. Dacă pasiunea vieţii s-ar concentra doar în întunericul intestinelor, istoria universală nu ar fi atît de lungă şi aproape sterilă; existenţa generală, bazată chiar numai pe inteligenţa stomacului, a devenit demult minunată. Nu, nu doar bezna goală a intestinelor a condus întreaga lume în mileniile trecute, ci altceva, mai ascuns, mai rău şi mai infamant, faţă de care întregul stomac revoltat este impresionant şi justificat, ca tristeţea unui copil - lucrul ce nu pătrunde în conştiinţă şi de aceea nu a mai putut exista înainte, niciodată: în conştiinţă

[minte][1] nu pătrunde decît un simulacru, ceva asemănător gîndirii înseşi. Dar
1. Autorul nu a optat între cele două variante. In continuare, cazurile similare vor fi semnalate numai prin prezenţa variantelor puse între paranteze drepte (n.t.).

acum! Acum e necesar să înţelegem totul, pentru că socialismul va reuşi să ajungă în interiorul omului pînă la cel din urmă ascunziş şi să elibereze de acolo puroiul, acumulat picătură cu picătură în toate veacurile, sau nu se va întîmpla nimic nou şi fiecare locuitor se va retrage să trăiască separat, încălzind cu grijă în sine ascunzişul teribil al sufletului, pentru ca iarăşi oamenii, cu disperare senzuală, să se înfigă unii în alţii şi să transforme suprafaţa pămîntului într-un pustiu singuratic cu ultimul om care plînge...
— Ce mult trebuie să muncim! spuse Sartorius cu voce tare. Nu veni, Moscovă, acum n-am timp...
La miezul nopţii Bojko fierse ceai pe un ter-mofor electric şi, cu respect, se apucă să-1 trateze pe Sartorius. II stima sincer pe tînărul şi harnicul inginer, care venise cu plăcere să lucreze într-o industrie puţin importantă, uitată, lăsînd deoparte gloria aviaţiei, a dezintegrării atomului şi a vitezei mari. Beau ceai şi purtau o discuţie despre eliminarea rebuturilor la greutăţi, despre cea de-a douăzeci şi una regulă de verificare a instrumentelor de măsură a greutăţii şi despre alte asemenea subiecte plicticoase ca formă. Insă îndărătul acestora, la Bojko se ascundea pasiunea întregii sale inimi, pentru că o greutate exactă atrăgea după sine o parte a prosperităţii familiei colhoznice, ajuta la înflorirea socialismului, îmbărbăta în cele din urmă sufletul tuturor nevoiaşilor de pe globul pămîntesc. Desigur, greutatea de cîntar nu-i mare lucru, însă Bojko se considera a fi ceva mic, fiindcă pentru fericire avea întotdeauna material suficient.
Capitala aţipea. Doar undeva, departe, ţăcănea o maşină de scris într-o cancelarie tîrzie şi se auzea cum fîsîiau ţevile de la MOGES[1], dar cei
1. Abreviere în rusă pentru: Trustul Staţiilor Electrice de Stat din Moscova.

mai mulţi dintre oameni se odihneau, se îmbrăţişau sau se hrăneau în întunericul apartamentelor cu secretele sufletelor lor ascunse, cu ideile tenebroase ale egoismului sau ale falsei fericiri.
— E tîrziu, spuse Sartorius, după ce bău ceai cu Bijko. Toţi dorm de-acum în Moscova, numai canaliile nu dorm pesemne, au pofte neînfrînate şi lîncezesc.
— Dar cine-s canaliile, Semion Alekseevici? întrebă Bojko.
— Cei care au suflet.
Din amabilitate, Bojko era gata să-i răspundă, dar tăcu, fiindcă nu ştia ce să spună.
— Iar suflet au toţi, rosti posac Sartorius; de oboseală, îşi puse capul pe masă; simţea în el plictis şi ură; noaptea se scurgea obositor, precum ţăcănitul uniform al inimii în pieptul nefericit.
— Oare s-a descoperit cu precizie că sufletul este în tot locul? întrebă Bojko.
— Nu, nu cu precizie, îi explică Bojko. Sufletul este încă necunoscut.
Sartorius tăcu; mintea lui se încorda în lupta cu sentimentul său îngust, sărăntoc, care o iubea fără încetare pe Moscova Cestnova, şi doar în lumina slabă a conştiinţei se afla restul lumii diverse.
— Şi nu se poate să descoperim mai repede sufletul, să aflăm ce înseamnă? se interesă Bojko. Căci chiar că-i adevărat: să transformăm toată lumea şi va fi bine. Şi cîte necurăţenii s-au scurs în omenire în miile

de ani de bestialitate, trebuie să facem ceva cu ele! Pînă şi trupul nostru nu-i aşa cum ar trebui să fie, are multe porcării în el.
— Are porcării în el, spuse Sartorius.
— Cînd eram băietan, rosti Bojko, voiam adesea să moară toţi oamenii şi dimineaţa să mă trezesc singur. Dar să rămînă totul: şi mîncarea,
449
şi toate casele, şi o fată singuratică, frumoasă, care să nu moară, iar eu s-o întîlnesc şi să fim nedespărţiţi...
Sartorius îl privi cu tristeţe: cît de mult semănăm cu toţii, acelaşi puroi curge prin trupul nostru!
— Şi eu gîndeam aşa, cînd iubeam o femeie.
— Cine-i, Semion Alekseevici ?
— Cestnova Moscova, îi răspunse Sartorius.
— A, ea! rosti muţeşte Bojko.
— Ai cunoscut-o şi dumneata ?
— Numai indirect, vag, Semion Alekseevici, n-am avut nici o legătură.
— Nu-i nimic! zise Sartorius, dezmeticindu-se. Acum o să ne amestecăm în interiorul omului, o să găsim biata, grozava lui inimă.
— Ar cam fi timpul, Semion Alekseevici, îi dădu indicaţii Bojko. M-am săturat să fiu tot timpul om vechi de la natură: plictisul îmi stă în inimă. Ne-a sluţit maica istorie!
Curînd Bojko se culcă pe masă, după ce pregătise pentru Sartorius aşternutul în fotoliul directorului. Bojko era acum şi mai mulţumit, deoarece cei mai buni ingineri se îngrijeau de transformarea sufletului lăuntric. De mult se temea în secret pentru comunism: ca nu cumva să-1 pîngărească tremurul exasperant [spiritul străin] care se ridică clipă de clipă din partea de jos a organismului omenesc! Căci răul vechi, îndelungat s-a impregnat adînc în carnea noastră, pînă şi însuşi trupul nostru este pesemne un ulcer închegat şi răbdător sau o şarlatanie, care s-a separat dinadins de întreaga lume, ca s-o biruie şi s-o roadă în singurătate...
în seara aceleiaşi zile Bojko adună prezidiul comitetului sindical şi, cu tact, raportă despre durerea personală a inginerului Sartorius şi trasă măsuri pentru micşorarea suferinţei lui.
— Ne-am obişnuit să ne implicăm numai în ceva general şi vast, spuse Bojko la şedinţa de
450
prezidiu, dar trebuie să încercăm să ajutăm şi în aspectele personale şi profunde. Gîndiţi-vă, tovarăşi, într-un mod sovietic şi omenesc, amintiţi-vă cum Stalin ducea urna cu cenuşa inginerului Fedoseenko... Deşi amărăciunea tovarăşului Sartorius, datorită sentimentului lui, este neobişnuită, trebuie să i-o micşorăm printr-o măsură obişnuită, pentru că în viaţă, aşa cum am remarcat eu, poate inexact, ceea ce-i mai puternic e ceva obişnuit. Aşa cred eu.
Dactilografa Liza, membru al comitetului sindical, îl îndrăgi cu mare disponibilitate în sinea ei pe Sartorius, pentru că i se făcuse ruşine. Era tandră şi nehotărîtă, faţa ei avea aproape întotdeauna culoarea roz din pricina efortului conştiincios cu oamenii. Fecioară, ea se îngrăşase de timpuriu, părul negru îi creştea şi mai des şi înfăţişarea i se făcea atît de atrăgătoare, încît mulţi se uitau şi se gîndeau la Liza ca la fericirea lor. Numai Sartorius o remarca cumva indirect şi nu-şi făcea nici un plan în legătură cu ea.
Peste două zile Bojko îl sfătui pe Sartorius să se uite la Liza - e foarte drăguţă şi bună la suflet, dar nefericită din cauza modestiei.
Ulterior, datorită lucrărilor comune de secretariat, Sartorius o cunoscu mai bine şi, cuprins de nedumerire, îi mîngîie mîna de pe masa cu maşina de scris, neştiind ce să-i spună. Liza nu-şi retrase mîna şi tăcu; era de-acum seara, luna urca pe cer repede ca timpul dincolo de pereţii instituţiei, de parcă înregistra clipă de clipă tinereţea trecătoare.
Liza şi Sartorius ieşiră împreună în strada pe care circula o mulţime atît de mare de oameni, încît se părea că aici nu avea loc înmulţirea societăţii. Plecară cu tramvaiul la marginea oraşului; acolo era de-acum toamnă tîrzie; cîmpurile pline

de muşuroaie erau uscate şi reci, iar secara, care
451
crescuse cîndva acolo, luminată de vîlvătaia Moscovei în miez^ de noapte, era acum cosită şi locul era pustiu. înspăimîntat de amintirile sale, Sartorius o îmbrăţişa pe Liza, plimbîndu-şi larg privirea prin bezna singuratică a nopţii; drept răspuns, Liza se lipi de el, încălzindu-se şi dobîn-dindu-1 cu braţele, ca o gospodină chibzuită.
De atunci Sartorius îşi găsi în instituţie liniştea sufletului şi durerea lui melancolică după Moscova Cestnova se prefăcu într-o amintire tristă, ca după o femeie moartă... Pentru cîntarul de piatră primi bani mulţi, o îmbrăcă cu ei în lux pe Liza şi cîtva timp trăi uşor şi chiar vesel, iubind, frecventînd teatrele şi lăsîndu-se în voia plăcerilor curente. Liza îi era credincioasă şi fericită, nu se temea decît de un singur lucru: ca nu cumva Sartorius s-o părăsească; de aceea îi privea lung chipul, atunci cînd dormea, şi se gîndea cum să facă în aşa fel, încît, fără durere şi pe neobservate, să-i stîlcească lui Sartorius figura, cu toate că şi aşa nu era destul de frumos - atunci, fiind un monstru, nu-1 va mai îndrăgi nici o femeie şi el va trăi cu ea pînă la moarte. Totuşi, Liza nu se pricepea să inventeze nimic şi nu ştia cum să facă pentru ca Sartorius să fie urît de toată lumea - şi atunci cînd, prin somn, zîmbea unui vis uşor şi necunoscut, ochii Lizei se umpleau de lacrimi din pricina geloziei şi a furiei ce i se isca în suflet.
Mintea lui Sartorius se potoli; în ea din nou, spontan, ca într-un testicul, se năşteau idei şi fantezii, iar el se trezea plin de descoperiri şi de idei de perspectivă; îşi imagina China sovietică de sud, ţara sărăcimii, şi-1 închipuia pe savantul suedez Malmgren congelat în gheaţă, uitat de-acum de toată lumea. Şi cu neliniştea şi responsabilitatea vieţii sale, cu frică din pricina iuţelii, a superficialităţii şi a aparentei ei potoliri, Sartorius lucra din ce în ce mai grăbit, temîndu-se
452
să nu moară sau să n-o îndrăgească din nou pe Moscova Cestnova, extenuîndu-se astfel.
Veni iarna. Multe nopţi Sartorius şi le petrecu în instituţie, în timp ce Liza, departe de el, dactilo-grafia ceva. Proiectă un cîntar electric, care cîntă-rea stelele de la depărtare, atunci cînd apăreau deasupra orizontului estului, şi pentru asta îl sărută locţiitorul comisarului poporului pentru industria grea; dar Sartorius îşi pierdea treptat interesul pentru cîntare şi stele; se simţea într-o emoţie tulbure, inexplicabilă prin tinereţea sa fericită, iar misterul vieţii omeneşti îi era neclar; se simţea ca şi cum oamenii nu trăiau pentru el şi el urma să treacă prin toate chinurile, să încerce totul de la început, pentru ca să găsească pentru fiecare trup de om viaţa măreaţă, încă inexistentă. Cuprins de urît şi intoleranţă, doar ca să cugete şi să-şi schimbe gîndurile, o săruta pe Liza lui, iar ea îi lua sentimentul în serios. Insă după aceea el dormea prelung cu inima golită şi se trezea în disperare. Moscova Cestnova avusese dreptate spunînd că dragostea nu este comunismul [viitorul] şi că pasiunea e tristă.
11
Iarna, la ora două noaptea, ascensorul punctului subteran de lucru nr. 18 al metroului s-a pus în mişcare la un semnal de avarie - la suprafaţă a fost ridicată o fată-paznic şi a fost chemată o ambulanţă. Fata avea piciorul drept strivit în partea plină superioară, mai sus de genunchi.
— Vă doare foarte tare sau nu ? o întrebă şeful de şantier, negru la faţă de oboseală şi spaimă, aplecîndu-se spre ea.
— Sigur că mă doare, dar nu prea tare! îi răspunse rezonabil fata-paznic. Pot să mă ridic chiar acum...
453
într-adevăr, se ridică de pe targa, merse cîţiva paşi şi se prăbuşi în zăpadă. Din ea începu să curgă sînge; pe zăpada luminată de proiector sîngele părea galben, extenuat încă dinainte în trup, dar faţa fetei prăbuşite privea cu ochi strălucitori, iar buzele îi erau roşii de sănătate sau din pricina temperaturii mari.
— Cum vi s-a întîmplat ? o întrebă şeful de şantier, ajutînd-o să se întindă pe aşternut.
— Nu-mi aduc aminte, îi răspunse rănita. Au alunecat spre mine nişte vagoane şi

m-au înghesuit într-un coridor înfundat... Dar îndepărtaţi-vă, am să dorm şi n-am chef să simt durerea.
Şeful de şantier se îndepărtă, fiind gata să-şi rupă singur un picior, numai ca fata aceea să rămînă întreagă. Sosi ambulanţa şi o transportă pe fata-paznic, care adormise, la clinica de chirurgie.
La clinica experimentală se afla Sambikin în calitate de medic de gardă în tura de noapte; nu erau aduşi pacienţi în stare gravă şi el stătea singur cu materia moartă şi încerca să aleagă din ea acea substanţă puţin cunoscută, care era rezervată pentru o viaţă lungă, dar care nu se întîmplase să fie aşa.
In faţa lui Sambikin, pe masa de experienţe, era întins copilul pe care îl operase cîndva. Acesta se chinuise mult timp în spital, totuşi în ajun murise şi înaintea morţii devenise pentru scurt timp nebun, pentru că în crăpăturile din oasele capului, unde fusese efectuată operaţia, apăruse puroiul şi imediat, cu viteza arderii, îi otrăvise conştiinţa. O soră îi spusese lui Sambikin că micul pacient îşi închisese pentru cîteva clipe ochii liniştiţi, plini, şi îi deschisese goliţi şi plictisiţi, ca şi cum ar fi fost străpunşi dintr-o parte în alta.
In prelunga sa singurătate, Sambikin mîngîie trupul gol al mortului, ca pe cea mai sfîntă proprietate socialistă, şi amărăciunea se încălzea în el, pustie, nesoluţionată de nimeni.
454
Spre miezul nopţii, dezgropa cu instrumentul inima din pieptul răposatului, apoi scoase o glandă din zona gîtului şi începu să studieze aceste organe cu ajutorul dispozitivelor şi preparatelor, căutînd locul unde se păstrează rezerva de energie vie, necheltuită. Sambikin era convins că viaţa nu este decît una dintre rarele particularităţi ale eternei materii moarte şi că această particularitate este ascunsă în compoziţia cea mai trainică a substanţei ; de aceea, ca să învie, morţii aveau nevoie de atît de puţin, cît le trebuise ca să-şi dea duhul. Mai mult chiar, încordarea vie a omului ros de moarte este atît de mare, încît bolnavul este mai puternic decît un om sănătos, iar mortul are o capacitate de viaţă mai mare decît a celor vii.
Sambikin se hotărî să-i învie pe morţi cu ajutorul morţilor, dar fu chemat la o femeie rănită, vie.
Fata-paznic fusese pusă pe masă în sala de pansament şi i se acoperise faţa cu un tifon dublu -pacienta dormea.
Sambikin îi consultă piciorul; sîngele ţîşnea cu presiune afară şi făcea o spumă uşoară; osul era strivit pe toată secţiunea şi în rană pătrunseseră diverse murdării. Dar trupul înconjurător avea o culoare brună atît de gingaşă şi o formă atît de proaspătă şi durdulie de nevinovăţie tîrzie, încît lucrătoarea din subterana metroului merita nemurirea; pînă şi mirosul puternic de sudoare, care emana din pielea ei, aducea farmecul şi excitarea vieţii, amintind de pîine şi de spaţiul imens al ierbii.
Sambikin dădu dispoziţie ca mutilata să fie pregătită pentru operaţie a doua zi.
Dimineaţa, Sambikin o văzu pe masa de operaţie pe Moscova Cestnova; era conştientă şi îl salută, dar piciorul ei se făcuse negru şi venele de pe el, pline de sîngele mort, se umflaseră ca la o babă sclerozată. Moscova fusese spălată şi i se răsese părul de pe bazin.
455
— Ei bine, acum la revedere! spuse Sambikin, desfăcîndu-şi braţele lungi.
— La revedere, îi răspunse Moscova şi începu să-şi dea ochii peste cap, pentru că sora îi dăduse să inspire o substanţă soporifică.
Adormi şi începu să-şi mişte buzele foşnitoare, în setea trupului ei fierbinte.
— A adormit, spuse sora, dezbrăcînd-o de tot pe Moscova.
Sambikin lucră mult timp la picior, pînă cînd îl separă de tot, ca să scape organismul de cangrenă. Moscova zăcea liniştită; un vis nedefinit şi trist plutea în conştiinţa ei - alerga pe o stradă unde locuiau animale şi oameni, animalele muşcau bucăţi din trupul ei şi le mîncau, oamenii se holbau şi o reţineau, dar ea fugea de ei mai departe, în jos, spre marea pustie, unde cineva plîngea după ea; trupul ei se micşora în fiecare clipă, hainele i le smulseseră demult oamenii, în sfîrşit rămase cu oasele ieşite în afară - atunci şi oasele acelea începură să le rupă copiii ce treceau pe lîngă ea, dar Moscova, simţindu-se slăbănoagă şi tot

mai mică, alerga răbdătoare mai departe, numai să nu se mai întoarcă niciodată în locurile acelea îngrozitoare, pe care le părăsise, de unde fugise, numai să reziste măcar sub forma unei fiinţe insignifiante, alcătuite din cîteva oase uscate... Căzu pe pietrele tari şi toţi cei care o rupeau şi o mîncau din fugă se prăbuşiră peste ea cu greutatea lor.
Moscova se trezi. Aplecat deasupra ei, Sambikin o îmbrăţişa, murdărindu-i cu sînge sînii, gîtul şi pîntecele.
— Apă! ceru Moscova.
In sala de operaţii nu era nimeni, pe surorile care-1 ajutaseră Sambikin le trimisese de mult de-acolo; undeva, într-un colţ îndepărtat, fîsîia un arzător cu gaz.
— Acum sînt şchioapă, spuse Cestnova.
— Da, răspunse Sambikin, fără s-o părăsească. Dar e totuna, nu ştiu ce să-ţi spun...
O sărută pe gură; din gură ieşea un miros sufocant de cloroform, dar el putea respira acum orice expira ea.
— Ai răbdare, doar sînt bolnavă, îl rugă Moscova.
— Scuză-mă, spuse Sambikin şi se trase deoparte. Există lucruri care distrug totul, aşa eşti dumneata. Cînd te-am văzut, am uitat să mai gîndesc, credeam că mor.
— Bine, spuse Moscova, zîmbind vag. Arăta-ţi-mi piciorul meu.
— Nu-i aici, am dat ordin să-mi fie dus acasă.
— De ce? Doar eu nu-s piciorul...
— Dar ce eşti?
— Nu sînt piciorul, nici pieptul, nici pîntecele, nici ochii - nici eu nu ştiu ce-s... Duceţi-mă la culcare.
A doua zi starea sănătăţii Moscovei se înrăutăţi, începu să aibă febră şi să urineze sînge. Sambikin se lovea peste cap, ca să se dezmeticească din dragoste, îşi analiza starea din punct de vedere fiziologic şi psihic, rîdea, încruntîndu-şi tare fruntea, dar nu izbuti să realizeze nimic. Agitaţia şi încordarea muncii îl părăsiră, umbla singur ca un trîntor pe străzile îndepărtate, ocupat cu gîndul plicticos şi imobil al iubirii. Uneori îşi sprijinea capul de un copac pe un bulevard noptatic, simţind o durere de neîndurat, lacrimi rare i se prelingeau pe faţă şi el, ruşinîndu-se, le strîngea cu limba cînd ajungeau împrejurul gurii şi le înghiţea.
în a doua noapte, Sambikin luă inima şi glanda cervicală a copilului mort, pregăti din ele o suspensie misterioasă şi o injecta în corpul Cestnovei. Pentru că aproape nu putea să doarmă, umblă pe coridor pînă în zori, iar dimineaţa se întîlni în clinică cu mama copilului decedat - venise să-şi ia copilul mort ca să-1 înmormînteze. Sambikin

merse cu ea, o ajută să îndeplinească formalităţile necesare, iar după-amiază păşea alături de femeia aceea slabă, tremurătoare, în urma căruţei în care era întins într-un sicriu băiatul cu pieptul golit. O viaţă necunoscută, ciudată se deschise în faţa lui - o viaţă a amărăciunii şi a inimii, a amintirilor, a nevoii de consolare şi afecţiune. Această viaţă era tot atît de vastă ca şi viaţa minţii şi a muncii sîrguincioase, dar mai tăcută.
Moscova Cestnova îşi reveni cu greu, îngălbenise şi mîinile i se uscaseră din cauză că stăteau nemişcate. Dar vedea pe fereastră crengile unui copac din curtea spitalului; crengile zgrepţănau pe sticla geamului în decursul lungilor zile ale lui martie, se zgribuleau şi tînjeau, simţind sorocul căldurii care urma să vină. Moscova asculta mişcarea vîntului umed şi a crengilor, bătea drept răspuns cu degetul în geam şi nu credea în sărăcia şi nefericirea de pe pămînt - aşa ceva nu se poate! „Curînd am să ies la voi!" şoptea ea spre afară, lipindu-şi buzele de sticlă.
Odată, în aprilie, cînd era seară şi în clinică toţi trebuiau să doarmă, Moscova auzi de undeva un cîntec îndepărtat de vioară. Ascultă şi recunoscu muzica aceea - cînta violonistul *dinjakt-ul* apropiat, unde locuia Komiaghin. Se schimbase timpul, viaţa şi vremea de afară - venea primăvara şi muzicantul cooperativei cînta mai bine decît înainte: Moscova asculta şi îşi imagina cotloa-

nele din cîmpuri şi păsările zburînd de nevoie, înainte, prin bezna rece.
Ziua, ca de obicei, pe Moscova o vizitau adesea prietenele de la fostul ei loc de muncă; după operaţie venise de trei ori triunghiul subteranei metroului şi îi adusese tort în cutii, pe cheltuiala sindicatului.
„Mă însănătoşesc şi mă mărit cu Komiaghin, se gîndea Moscova noaptea, ascultînd cum se răs-pîndeşte în văzduhul imens muzica violonistului de la *jakt.* Acum sînt o femeie şchioapă!"
458
I se dădu drumul din spital la sfîrşitul lui aprilie. Sambikin îi aduse nişte cîrje noi şi trainice, pentru tot drumul lung al vieţii care-i mai rămînea. Dar Moscova n-avea unde să se ducă; înainte de spital, locuise în căminul numărul patruzeci şi cinci al metroului, iar acum căminul fusese mutat undeva, iar ea nu ştia unde. Sambikin deschise portiera maşinii, aştepta adresa unde s-o ducă, dar Moscova zîmbea şi tăcea. Atunci Sambikin o duse acasă la el.
Peste cîteva zile, fără să mai aştepte vindecarea completă a rănii de la piciorul Moscovei, Sambikin plecă împreună cu ea în Caucaz, la o casă de odihnă de pe litoralul Mării Negre.
în fiecare dimineaţă după micul dejun, Sambikin o conducea pe Moscova pe malul mării zgomotoase şi Moscova se uita ceasuri în şir la spaţiul fără întoarcere. „Plec, plec undeva", şoptea ea mereu acelaşi lucru. Sambikin tăcea lîngă Moscova, viscerele îl dureau, ca şi cum putrezeau încet, iar în capul pustiit îi lîncezea numai gîndul de iubire pentru corpul sărăcit, lipsit de picior, al Moscovei. Lui Sambikin îi era ruşine de viaţa lui jalnică; în orele moarte de după-amiază se ducea într-o poiană din munţi şi acolo bîiguia, rupea crengi, cînta, implora natura întreagă să se debaraseze de el şi să-i dea în sfîrşit pace şi putere de muncă, se culca în pămînt şi simţea cît de neinteresante sînt toate acestea. întorcîndu-se spre seară, adeseori Sambikin nici nu se putea apropia de Cestnova, într-atît era de înconjurată de atenţia, grija şi insistenţele bărbaţilor care se îngrăşau la odihnă. Defectul Moscovei era acum puţin vizibil - i se adusese o proteză de la Tuapse şi ea umbla fără cîrje, doar cu un baston, pe care toţi cei cărora Moscova le plăcea apucaseră să-şi încrusteze numele şi data şi să deseneze simboluri ale pasiunilor nebune. Uitîndu-se la bastonul acela, Moscova îşi dădea seama că ar fi trebuit
459
să se spînzure, dacă desenele ar fi fost sincere, fiindcă bărbaţii cunoscuţi desenau de fapt un singur lucru: cît de mult voiau să aibă copii cu ea. Odată Moscova avea poftă de struguri, dar primăvara aceştia nu cresc nicăieri. Sambikin trecu pe la toate colhozurile din împrejurimi, totuşi peste tot strugurii fuseseră demult prefăcuţi în vin. Moscova se întrista foarte tare - după pierderea piciorului şi după boală îi apăruseră felurite toane sub forma nerăbdării faţă de cîte un fleac. De pildă, se spăla pe cap în fiecare zi, pentru că simţea tot timpul că are părul murdar şi chiar plîngea de necaz că murdăria rămîne. Cînd Moscova, ca de obicei, se spăla într-o seară pe cap deasupra unui lighean în livadă, de gard se apropie un muntean bătrîn şi începu s-o privească în tăcere.
— Moşule, adu-mi nişte struguri! îl rugă Moscova. Sau n-ai?
— N-am, îi răspunse omul din munte. De unde să am acum!
— Atunci nu te mai uita la mine! spuse Cestnova. Oare chiar n-ai nici o boabă, vezi doar că-s şchioapă...
Munteanul plecă fără să-i răspundă şi dimineaţa Moscova îl văzu din nou. Munteanul aşteptă ca Moscova să iasă în pridvor şi îi dărui un coş nou, în care, sub nişte frunze proaspete, erau aşezaţi cu grijă strugurii, mai mult de un pud[1]. După ce-i dădu strugurii, munteanul îi mai întinse un lucru mic - o cîrpă colorată. Moscova o desfăcu şi văzu acolo o unghie de om, de la degetul mare. Nu înţelese.
— Ia-o, fiica mea rusoaică, îi explică bătrînul ţăran. Am şaizeci de ani şi de aceea îţi dăruiesc
1. Unitate rusească de măsură pentru greutăţi, egală cu 16,381 kg.
460
o unghie de-a mea. Dacă aş fi avut patruzeci, ţi-aş fi adus un deget, iar dacă aş fi avut treizeci, mi-aş fi retezat şi eu piciorul pe care tu nu-1 ai.
Moscova se încruntă, ca să-şi poată stăpîni cu calm bucuria, apoi se întoarse ca

să fugă, dar căzu, lovindu-se de lespedea pragului cu piciorul neviu din lemn. Munteanul nu voia să ştie totul despre un om, ci doar ceea ce era mai bun şi de aceea plecă de îndată în sălaşul său şi nu mai veni acolo niciodată.
Trecu perioada de odihnă şi tratament, Moscova se însănătoşi definitiv şi asimila piciorul de lemn, ca şi cum ar fi fost viu. Ca şi mai înainte, Sambikin o conducea pînă la malul mării şi o lăsa singură.
Mişcarea apei în spaţiu îi aducea aminte Moscovei Cestnova marele destin al vieţii ei, faptul că lumea e într-adevăr infinită şi capetele ei nu se vor întîlni niciodată - omul e irevocabil.
In apropierea zilei plecării, dragostea lui Sambikin pentru Moscova se prefăcuse de-acum pentru el într-o asemenea enigmă intelectuală, încît Sambikin se dedică cu totul dezlegării acesteia şi uită de sentimentul de mucenic din inima lui.
12
Sartorius îşi pierduse gloria de inginer unional; se concentrase cu totul asupra problemelor unei instituţii puţin remarcabile şi încetul cu încetul fusese scăpat din vedere de către foştii tovarăşi şi institutele celebre. Mergea tot mai rar să doarmă acasă, rămînînd să se odihnească în aceeaşi instituţie ; de aceea, conform legislaţiei domiciliului, odată a fost şters din cartea de imobil, iar lucrurile i-au fost predate la camera specială a sectorului de miliţie. Absorbit de viaţa sa tăcută, Sartorius şi-a luat lucrurile de la miliţie şi le-a trîntit în
461
ungherul unde moţăia de obicei paznicul trustului -în lupta cu posibila prădare a bunurilor. De atunci instituţia a devenit definitiv pentru Sartorius familie, refugiu şi lume nouă: acolo trăia cu credincioasa lui prietenă Liza, era bun prieten cu colegii de muncă, iar comitetul sindicatului, în frunte cu Bojko, îl ferea de orice amărăciune şi nefericire.
Ziua, Sartorius era aproape întotdeauna fericit şi satisfăcut de munca curentă, dar noaptea, cînd zăcea cu faţa în jos pe dosarele vechi, în interiorul lui lua naştere melancolia, creştea de sub oasele pieptului său aşa cum copacul se ridica spre bolta vechii Pieţe a Negustorilor şi îşi foşnea acolo frunzele negre. Intrucît Sartorius aproape nu se pricepea să viseze, nu putea decît să se chinuiască şi să observe - ce înseamnă asta. Mintea îi sărăcea tot mai mult, spinarea îi slăbea din cauza ocupaţiilor, dar Sartorius îşi suporta răbdător propria persoană; doar din cînd în cînd îl durea inima - insistent şi prelung, în profunzimea îndepărtată a trupului, răsunînd acolo ca o voce obscură, strigătoare la cer. Atunci Sartorius se băga după dulapul cu dosare vechi şi stătea în intervalul inventarului cîtva timp pînă cînd, în singurătate şi monotonie, venea această dureroasă plictiseală a sentimentului.
Noaptea Sartorius dormea puţin. Se ducea în vizită la familia dactilografei Liza, bea ceai cu ea şi cu mărunţica ei bătrînă mamă, căreia îi plăcea să vorbească despre literatura contemporană şi mai ales despre căile de dezvoltare a artelor plastice - şi zîmbea sfios de disperare. Uneori venea acolo şi Viktor Vasilievici Bojko: cîndva, înainte de Sartorius, Liza fusese desemnată pentru Bojko în calitate de logodnică, dar luîndu-se cu treburile instituţiei, cu atmosfera vieţii zilnice alături de toţi colegii, Bojko nu vedea deocamdată necesitatea stringentă a izolării cu apartamentul şi
căsătoria şi chiar o îndemnase pe Liza să-1 consoleze pe Sartorius. Folosul şi fericirea colegului eclipsaseră pentru Bojko forţa pasiunilor inimii, iar drept vatră care îi încălzea sufletul personal îi servea trustul de cîntare şi greutăţi. Acum, găsindu-i pe Sartorius şi pe Liza acasă la bătrîna mamă, Viktor Vasilievici făcea toate eforturile ca să-i vadă logodiţi; îl ispitea ideea că tinerii, îndrăgostindu-se unul de altul, vor rămîne în aceeaşi instituţie şi în acelaşi sindicat şi nu vor părăsi micul, dar intimul sistem al industriei cîntarelor.

Dacă n-o vizita pe Liza, Sartorius străbătea multe verste prin oraş, uitîndu-se mult timp cum erau cîntărite pîinea şi legumele pe cîntarele electrice construite după proiectul lui şi ofta din pricina procesului melancolic al existenţei invariabile, care îl copleşea. Apoi, cînd tramvaiele de noapte, goale, se grăbeau în ultimele curse, Sartorius se uita îndelung la chipurile străine şi de neînţeles ale rarilor pasageri. Se aştepta s-o vadă undeva pe Moscova Cestnova, să-i vadă părul simpatic, atîrnînd în jos prin fereastra deschisă a unui tramvai, cînd capul ei stă pe pervaz şi doarme în curentul mişcării.
O iubea permanent; vocea ei răsuna întotdeauna pentru el în văzduhul apropiat - era de-ajuns să-şi amintească oricare cuvînt al Moscovei, şi imediat vedea în amintire gura ştiută, ochii credincioşi şi încruntaţi şi căldura buzelor ei sfioase. Uneori Sartorius o visa, jalnică sau de-acum răposată, zăcînd în sărăcie în ultima zi dinaintea înmormîntării. Sartorius se trezea amărit şi încrîn-cenat şi imediat se apuca de o treabă folositoare, ca să-şi eclipsese un gînd atît de trist şi injust. Insă de obicei Sartorius nu visa, neavînd capacitatea trăirilor găunoase.
Aproape la fel, doar cu mici schimbări, trecu timpul de-a lungul multor luni. Femeile purtau
462
463
de mult căciuli groase, se deschiseseră patinoarele, copacii de pe bulevarde adormiseră, păstrînd pe crengi zăpada pînă la primăvară, staţiile electrice funcţionau cu tot mai multă încordare, luminînd bezna ce se înteţea - şi Moscova Cestnova nu era nicăieri: nici în persoană, nici în informaţiile biroului de adrese.
Intr-o zi de iarnă Sartorius îl vizită pe doctorul Sambikin. Acesta se întorsese din tura de noapte de la clinică şi şedea nemişcat, urmărind cursul enigmei curente din mintea sa.
Ciudat că cei doi tovarăşi se întîlniră, după despărţire, fără bucurie, cu toate că Sambikin, ca de obicei, văzu în vizita lui Sartorius un fenomen semnificativ. Chiar rămase surprins.
Apoi se vădi că Sambikin o iubea fără noimă pe Moscova şi se îndepărtase de ea în mod conştient ca să rezolve singur toată problema dragostei în întregime, pentru că aceasta este o chestiune prea importantă - şi nu e permis să te arunci cu capul în jos în ceva necunoscut. Şi numai după realizarea clarităţii problemei sale sentimentale Sambikin are de gînd să se întîlnească cu Moscova, ca să trăiască împreună cu ea restul timpului, pînă la incinerarea de moarte.
— Acum e şchioapă, mai spuse Sambikin, şi locuieşte în camera tovarăşului Komiaghin, membru în *Osodmil.* Nici numele ei de familie nu mai este Cestnova.
— De ce ai părăsit-o, dacă e şchioapă şi singură? întrebă Sartorius. Doar ai iubit-o.
Sambikin se miră foarte mult:
— Ar fi ciudat să iubesc o singură femeie pe lume, cînd sînt milioane de femei şi printre ele există cu siguranţă un farmec şi mai mare. Asta trebuie lămurit mai întîi, aici e o confuzie clară a inimii omului - şi nimic mai mult.
Sartorius, aflînd adresa Moscovei, îl lăsă singur pe Sambikin. Doctorul nu-1 conduse pe Sartorius
pînă la uşă şi continuă să şadă, meditînd profund la cele mai importante sarcini ale omenirii, dorind claritate şi înţelegere mondială pe marginea tuturor punctelor fericirii şi suferinţei.
Seara, Semion Sartorius intră în curtea *jakt-vlui* din cartierul Bauman, unde locuia Komiaghin. Clădirea Institutului de Medicină Experimentală fusese terminată dincolo de gardul blocului şi era luminată de flacăra pură a electricităţii. La intrarea în administraţia blocului stătea un cerşetor bătrîn, cu ţeasta cheală, iar căciula lui zăcea pe pămînt cu golul în sus şi peste ea era pus un arcuş de vioară. Sartorius aruncă în căciulă nişte bani şi îl întrebă pe sărman de ce ţine arcuşul pe căciulă.
— E semnul meu, spuse bătrînul. Doar nu primesc de pomană, ci pensie: toată

viaţa am cîntat cu plăcere la Moscova, aici m-au auzit toate generaţiile populaţiei şi le-a făcut plăcere - aşa că n-au decît să-mi dea ca să-mi cumpăr de-ale gurii, cît timp nu mi-a bătut ceasul morţii!
— Mai bine aţi cînta la vioară, n-are rost să cerşiţi! îl sfătui Sartorius.
— Nu pot, refuză bătrînul. îmi tremură mîinile din cauza emoţiei slăbiciunii. Şi asta nu-i bine pentru artă - nu pot să fiu cîrpaci. Cerşetor - pot.
în coridorul lung al vechiului bloc încă mai miroasea a străvechi resturi de iodoform şi clorură de var; pesemne că aici cîndva, în timpul războiului civil, fusese un spital militar unde erau trataţi ostaşii roşii - acum aici trăiau locatarii. Sartorius se apropie de uşa lui Komiaghin; dindărătul uşii se auzea vocea înceată a Moscovei Cestnova; pesemne că stătea întinsă în pat şi vorbea cu soţul-concubin.
— Ţi-aduci aminte că ţi-am povestit că în copilărie am văzut un om negru cu o făclie aprinsă -alerga noaptea pe stradă şi era o toamnă

de mult căciuli groase, se deschiseseră patinoarele, copacii de pe bulevarde adormiseră, păstrînd pe crengi zăpada pînă la primăvară, staţiile electrice funcţionau cu tot mai multă încordare, luminînd bezna ce se înteţea - şi Moscova Cestnova nu era nicăieri: nici în persoană, nici în informaţiile biroului de adrese. Intr-o zi de iarnă Sartorius îl vizită pe doctorul Sambikin. Acesta se întorsese din tura de noapte de la clinică şi şedea nemişcat, urmărind cursul enigmei curente din mintea sa.
Ciudat că cei doi tovarăşi se întîlniră, după despărţire, fără bucurie, cu toate că Sambikin, ca de obicei, văzu în vizita lui Sartorius un fenomen semnificativ. Chiar rămase surprins.
Apoi se vădi că Sambikin o iubea fără noimă pe Moscova şi se îndepărtase de ea în mod conştient ca să rezolve singur toată problema dragostei în întregime, pentru că aceasta este o chestiune prea importantă - şi nu e permis să te arunci cu capul în jos în ceva necunoscut. Şi numai după realizarea clarităţii problemei sale sentimentale Sambikin are de gînd să se întîlnească cu Moscova, ca să trăiască împreună cu ea restul timpului, pînă la incinerarea de moarte.
— Acum e şchioapă, mai spuse Sambikin, şi locuieşte în camera tovarăşului Komiaghin, membru în *Osodmil.* Nici numele ei de familie nu mai este Cestnova.
— De ce ai părăsit-o, dacă e şchioapă şi singură ? întrebă Sartorius. Doar ai iubit-o.
Sambikin se miră foarte mult:
— Ar fi ciudat să iubesc o singură femeie pe lume, cînd sînt milioane de femei şi printre ele există cu siguranţă un farmec şi mai mare. Asta trebuie lămurit mai întîi, aici e o confuzie clară a inimii omului - şi nimic mai mult.
Sartorius, aflînd adresa Moscovei, îl lăsă singur pe Sambikin. Doctorul nu-1 conduse pe Sartorius

pînă la uşă şi continuă să şadă, meditînd profund la cele mai importante sarcini ale omenirii, dorind claritate şi înţelegere mondială pe marginea tuturor punctelor fericirii şi suferinţei.
Seara, Semion Sartorius intră în curtea,/a&£-ului din cartierul Bauman, unde locuia Komiaghin. Clădirea Institutului de Medicină Experimentală fusese terminată dincolo de gardul blocului şi era luminată de flacăra pură a electricităţii. La intrarea în administraţia blocului stătea un cerşetor bătrîn, cu ţeasta cheală, iar căciula lui zăcea pe pămînt cu golul în sus şi peste ea era pus un arcuş de vioară. Sartorius aruncă în căciulă nişte bani şi îl întrebă pe sărman de ce ţine arcuşul pe căciulă.
— E semnul meu, spuse bătrînul. Doar nu primesc de pomană, ci pensie: toată viaţa am cîntat cu plăcere la Moscova, aici m-au auzit toate generaţiile populaţiei şi le-a făcut plăcere - aşa că n-au decît să-mi dea ca să-mi cumpăr de-ale gurii, cît timp nu mi-a bătut ceasul morţii!
— Mai bine aţi cînta la vioară, n-are rost să cerşiţi! îl sfătui Sartorius.
— Nu pot, refuză bătrînul. îmi tremură mîinile din cauza emoţiei slăbiciunii. Şi asta nu-i bine pentru artă - nu pot să fiu cîrpaci. Cerşetor - pot.

In coridorul lung al vechiului bloc încă mai miroasea a străvechi resturi de iodoform şi clorură de var; pesemne că aici cîndva, în timpul războiului civil, fusese un spital militar unde erau trataţi ostaşii roşii - acum aici trăiau locatarii. Sartorius se apropie de uşa lui Komiaghin; dindărătul uşii se auzea vocea înceată a Moscovei Cestnova; pesemne că stătea întinsă în pat şi vorbea cu soţul-concubin.
— Ţi-aduci aminte că ţi-am povestit că în copilărie am văzut un om negru cu o făclie aprinsă — alerga noaptea pe stradă şi era o toamnă

întunecoasă, şi cerul era atît de jos, încît n-aveai loc... să răsufli...
— îmi aduc aminte, spuse o voce de bărbat. Doar ţi-am dat indicii cum am alergat atunci asupra duşmanilor: eu eram.
— Acela era bătrîn, spuse Moscova, cu tristeţe şi îndoială.
— Fie şi bătrîn. Cînd omul trăieşte în închipuirea unei fetiţe, şi unul de şaisprezece ani i se pare un moş bătrîn.
— Aşa-i, rosti Moscova; vocea ei era un pic vicleană, un pic tristă, ca şi cum ar fi fost o femeie de patruzeci de ani din secolul al XlX-lea şi întîmplarea ar fi avut loc într-un apartament mare. Acum tu ai ars şi te-ai prefăcut în scrum.
— Foarte corect, Musia, spuse Komiaghin, care îi prescurta astfel numele. Dispar, sînt un cîntec vechi, traseul meu se sfîrşeşte, curînd am să mă prăbuşesc în rîpa morţii personale...
Musia tăcu, apoi zise:
— Eu sînt pasărea care a cîntat cîntecul tău şi a zburat de mult în ţările calde. Tu eşti cu totul un om jalnic, ca un fost bărbat!
— M-am măcinat de tot, îi răspunse Komiaghin. E de înţeles. Acum nu-mi mai place nimic altceva, decît ordinea în republica noastră.
Musia rîse cu sfială, aşa cum se pricepea ea.
— Eşti soldat în rezervă de categoria a doua! Cum de-am întîlnit unul ca tine într-o mulţime aşa de mare?
El îi explică:
— De fapt, lumea nu-i foarte mare, de două ori m-am gîndit special la asta. Cînd te uiţi la glob sau la hartă, ţi se pare că-i mare, dar altfel, nu-i mare deloc şi doar totul a fost socotit şi scris: într-o jumătate de ceas poţi parcurge cu ochii tot registrul populaţiei şi teritoriului - cu prenumele, patronimicul şi numele de familie şi cu principalele date ale caracterizării!

în coridor se stinse lumina datorită venirii unui moment maxim al nopţii şi supravegherii economice a împuternicitului cu energia. Sartorius se sprijini cu capul de conducta rece de canalizare, pe care cîndva o îmbrăţişase Moscova, şi asculta cu pauze curgerea necurăţeniilor de la etajele superioare.
— Chiar că-i bine că tot pămîntul e mic: poţi trăi paşnic pe el! spuse Komiaghin.
Musia-Moscova tăcea. în sfîrşit, bocăni piciorul ei de lemn. Sartorius pricepu că Moscova se aşezase pe marginea patului.
— Komiaghin, oare chiar ai fost bolşevic? întrebă ea.
— De ce ? N-am fost niciodată!
— Atunci de ce alergai cu făclia în nouă sute şaptesprezece, pe cînd eu de-abia creşteam?
— Era nevoie, răspunse Komiaghin. Cu atît mai mult, cu cît pe atunci nu era nici miliţie, nici *Osodmil.* Locuitorii erau nevoiţi să se apere singuri de toţi duşmanii.
— Păi acolo unde trăiam eu cu tata, unde trăiai şi tu, oamenii erau

aproape cerşetori şi mai toţi flămînzeau... Toată averea tatălui meu făcea trei ruble, dar şi pe ea trebuia s-o smulgi de pe trup şi s-o scoţi din pîntec. Ce păzeaţi voi, proştilor? Tu de ce fugeai cu făclia?
— Eram inspectorul detaşamentelor de autoapărare. Alergam să controlez santinelele. Cînd toate sînt puţine, adică atunci cînd e sărăcie, ea trebuie apărată pentru că-i lucrul ce-1 mai de preţ, iar lingura de lemn pare de argint! Uite de ce!
— Şi cine-a tras, încît în închisoare s-a stîrnit larmă?... Să nu mă minţi!
— De ce te-aş minţi? Adevărul e mai rău. A tras un derbedeu singuratic [clandestin], iar la închisoare a fost un miting; acolo mîncarea era bună şi nimeni nu pleca în libertate - a fost nevoie

să fie scoşi afară prin luptă. Şi eu mîncam acolo ciorbă de varză, fiindcă aveam un gardian cunoscut.
Moscova se dezbrăcă mult timp, se smiorcăi şi bocăni cu piciorul de lemn - pesemne se culca să doarmă pînă dimineaţă.
Inspăimîntat, Sartorius aştepta finalul ulterior. Prin coridor treceau din cînd în cînd locatarii, ducîndu-se la baia comună, dar nu se uitau la străinul acela din întuneric, fiind obişnuiţi cu multe şi diferite fenomene de neînţeles.
— Eşti ca un orb într-o tufă de urzici, spuse Moscova dincolo de uşă. Nu te culca lîngă mine! E o porcărie!
— Scîrţîi, picior de lemn ce eşti! o puse răbdător la punct Komiaghin. Nu cunoşti viaţa noastră extremă...
— Ba o cunosc. Ar trebui să te omor, asta-i viaţa.
— Ai răbdare, n-am dus nici o treabă pînă la capăt, nu mi-am terminat de gîndit cele mai importante gînduri...
— Nici n-ai să apuci, că doar îmbătrîneşti... Ce mai speri?
Komiaghin îi comunică modest că speră să cîştige la loteria împrumuturilor cîteva mii de ruble şi atunci îşi va duce gîndurile pînă la capăt şi va termina toate treburile începute.
— Dar asta poate să nu fie prea curînd! îi spuse Moscova cu tristeţe.
— Dacă ar fi cu un ceas înainte de moarte şi tot mi-ar ajunge ! hotărî Komiaghin. Oricum, chiar dacă n-am să cîştig, chiar dacă n-am să-mi fac viaţa normală, am hotărît că, de îndată ce-mi simt moartea naturală, mă apuc de toate treburile, le termin şi le chibzuiesc pe toate - şi asta într-o zi şi o noapte, nu-mi trebuie mai mult. Chiar şi într-un ceas poţi să le vii de hac tuturor problemelor!... în viaţă nu există nimic deosebit -
m-am gîndit special la ea şi am observat asta foarte corect. Doar numai ţi se pare că trebuie să trăieşti o sută de ani şi de-abia îţi ajunge timpul pentru toate problemele! Nu-i corect deloc! Poţi trăi degeaba vreo patruzeci de ani, iar apoi, cu un ceas înainte de mormînt, să împlineşti iute şi frumuşel toată menirea pentru care te-ai născut!... Cei doi nu mai vorbiră. Judecind după zgomote, Komiaghin se culcă pe duşumea şi oftă mult timp din cauza regretului că timpul se scurge, iar treburile lui rămîn pe loc. Sartorius stătea cuprins de deprimare, neavînd nici o soluţie. Auzi cum cineva încuie uşa de la intrare şi se duse ultimul la culcare în camera lui. Dar lui Sartorius nu-i era frică să rămînă toată noaptea în întunericul coridorului; aştepta, sperînd că, poate, Komiaghin va muri curînd iar el va intra în cameră şi va rămîne cu Moscova. Nu dormea şi stătea în aşteptare, urmărind în liniştea întunericului cum se perindă treptat timpul nopţii, plin de evenimente. Dincolo de cea de-a treia uşă, numărînd de la conducta de canalizare, începură zgomotele legitime ale împreunării; rezervorul de pe perete al toaletei pustii pufnea aer, cînd mai tare, cînd mai slab, marcînd funcţionarea unei viguroase reţele de alimentare cu apă; departe, la capătul coridorului, un locatar singur începu să ţipe de cîteva ori în spaima visului, dar n-avea cine să-1 consoleze şi el se consola din proprie iniţiativă; în camera din dreptul uşii lui Komiaghin cineva, trezindu-se dinadins, se ruga în şoaptă lui Dumnezeu: „Pomeneşte-mă, Doamne, în împărăţia ta, căci şi eu te pomenesc pe tine -dă-mi ceva efectiv, rogu-te!" Celelalte camere de pe coridor îşi aveau şi ele

evenimentele lor, mărunte, dar neîncetate şi necesare, aşa că noaptea era la fel de ticsită de viaţă şi activitate ca şi ziua. Sartorius asculta şi îşi dădea seama cît era de sărac, posedînd doar un trup, închis din toate părţile: Moscova şi
468
469
Komiaghin dormeau îndărătul uşii; inima lor bătea îmblînzită şi prin coridor se auzea răsuflarea generală, tihnită, de parcă fiecare ar fi avut binele în pieptul lui. Sartorius lîncezea. Bătu precaut în uşă ca să se trezească cineva şi să se întîmple ceva. Simţitoare, Moscova începu să se foiască şi îl strigă pe Komiaghin. Acesta îi răspunse iritat că n-are rost să-1 strige noaptea, cînd nici ziua n-are nici un folos de pe urma lui.
— Verifică-ţi obligaţiile, spuse Moscova. Aprinde lumina.
— De ce ? se sperie Komiaghin.
— Poate că ai cîştigat... Dacă ai cîştigat, începi să trăieşti cum se cuvine, dacă tu - te întinzi şi mori. Numai tu eşti aşa în Uniunea Sovietică, cum de nu ţi-e ruşine!
Cu efort, Komiaghin îşi adună în cap gîndurile slăbite.
— Nu mai pot eu de Uniunea Sovietică! Uniunea Sovietică! Toţi bîiguie acum despre Uniune, iar eu trăiesc în ea ca la sînul căldurii...
— Ai trăit destul, mori eroic! îi propuse cu insistenţă Moscova, ca o persoană maliţioasă.
Komiaghin cugeta: într-adevăr, n-ar fi nimic deosebit dacă ar muri - mii de miliarde de suflete au îndurat moartea şi nimeni nu s-a întors să se plîngă. Dar pesemne că viaţa îl încătuşa încă cu oasele năpădite de carne şi cu reţeaua de vene -prea trainică şi obişnuită era rezistenţa mecanică a propriei fiinţe. Se tîrî în genunchi spre arhivele sale nepuse în ordine şi începu să răsfoiască obligaţiile, iar Moscova îi citea lista seriilor cîştigătoare din culegerea Comisariatului Poporului pentru Finanţe. Găsi un cîştig doar de zece ruble, însă, deoarece Komiaghin nu avea decît un sfert din obligaţia aceea norocoasă, i se cuvenea un profit curat de două ruble şi jumătate: viaţa îi sporea
470
doar cu puţin, iar totalul ei iarăşi nu putea fi tras fără pierderi.
— Ce-o să te faci acum ? întrebă Moscova.
— Am să mor, acceptă Komiaghin. N-o să mai fiu nevoit să trăiesc. Să duci mîine chitanţierul de amenzi la sectorul de miliţie, din procente o să-ţi revină vreo cinci ruble, să ai ce mînca după moartea mea.
Apoi Komiaghin se întinse pe ceva şi tăcu. Curînd, Moscova îi şopti iarăşi o întrebare:
— Ei, cum e, Komiaghin? Ii spunea pe numele de familie, ca unui străin. Iar dormi şi pe urmă ai să te trezeşti?
— Nu prea cred, îi răspunse Komiaghin, am început acum să mă gîndesc. Dacă aş fi lucrat la *Osodmil* vreo zece ani, m-aş fi învăţat să bag disciplina în popor şi apoi aş fi putut să fiu Cenghis-han.
— Termină discuţia! se supără Moscova. Aventurierule! Furi timpul statului!
— Nu, o contrazise Komiaghin şi rosti cu tandreţe : Musia, alintă-mă şi aşa o să-mi dau duhul mai iute, dimineaţă am să fiu înger, am să mor.
— Las' că te alint eu! îi răspunse Moscova cu voce tare. Dacă nu crapi, te calc cu piciorul de lemn!
— Bine, gata, gata! Se zice că înainte de moarte trebuie să-ţi aminteşti toată viaţa - tu nu ocări, iar eu am să-mi amintesc urgent.
Se făcu tăcere, timp în care prin mintea lui Komiaghin se perindau îndelungaţii ani ai existenţei lui.
— Ţi-ai amintit? îl grăbi curînd Moscova.
— N-am ce să-mi amintesc, spuse Komiaghin. Numai anotimpurile: toamna, iarna, primăvara, vara, pe urmă iar toamna, iarna... In nouă sute unsprezece şi nouă sute douăzeci şi cinci, vara a fost fierbinte, iar iarna goală, fără zăpadă, în nouă sute şaisprezece, dimpotrivă, ploile au adus
471
inundaţii, în nouă sute şaptesprezece toamna a fost lungă, uscată şi potrivită pentru revoluţie... Mi-amintesc de parcă s-ar întîmpla acum!
— Dar ai iubit multe femei, Komiaghin, ăsta pesemne a fost norocul tău.

— Ce noroc vrei să găseşti la unul ca mine! N-a fost noroc, ci sărăcia unei pofte neînfrînate! Dragostea e întotdeauna o nevoie amară şi nimic mai mult.
— Dar nu eşti prost deloc, Komiaghin!
— Şi aşa, şi aşa, acceptă Komiaghin.
— Ajunge, spuse Moscova răspicat.
— Ajunge, spuse şi Komiaghin, tot răspicat. Tăcură din nou, de data asta pentru mult timp.
Sartorius aştepta cu nerăbdare la uşa locuinţei moartea lui Komiaghin ca să intre. Simţea că ochii încep să-1 doară din pricina întunericului şi a chinului prelung al inimii.
în sfîrşit, Komiaghin o rugă pe Musia să-i acopere bine capul cu pătura şi să lege pătura mai jos cu o funie, ca să nu alunece. Moscova coborî din pat cu piciorul de lemn şi îl înfăşură cum trebuie, apoi se culcă la loc, oftînd.
Noaptea era lungă, de parcă stătea în loc. Ostenit, Sartorius se aşează pe duşumea: pe coridor încă nu se trezise nimeni, dimineaţa se găsea încă departe, undeva deasupra oglinzii Oceanului Pacific. Dar toate zgomotele încetară, pesemne că evenimentele se afundaseră în mijlocul trupurilor celor adormiţi şi numai pendulele orologiilor ţăcăneau tare prin camere, de parcă funcţiona o uzină ce fabrica produsele cele mai importante. Şi într-adevăr, pendulele făceau ceva foarte important : mînau timpul ce se acumula, pentru ca sentimentele greoaie şi fericite să treacă fără întîrziere prin om, fără să se oprească şi să-1 nenorocească definitiv.
In camera lui Komiaghin nu ţăcănea pendula; de acolo se auzea răsuflarea foarte curată,

regulată a Moscovei, care adormise; altă răsuflare nu se mai auzea - Sartorius nu putea s-o ghicească. Aşteptînd încă puţin, el bătu la uşă.
— Cine-i acolo ? întrebă imediat Moscova.
— Eu, răspunse Sartorius.
Fără să se ridice din pat, Cestnova trase cîrligul cu un deget de la piciorul întreg.
Sartorius intră. In cameră ardea lumina, care rămăsese nestinsă din momentul verificării obligaţiilor. Pe duşumea, pe un aşternut era întins Komiaghin, cu capul acoperit cu totul de o pătură groasă; împrejurul pieptului pătura era ţinută de o sfoară subţire, care-i strîngea trupul. Moscova era singură pe pat, învelită cu un cearşaf; îi zîmbi lui Sartorius şi începu să discute cu el. Apoi Sartorius o întrebă:
— Cum de ai nimerit aici, într-o cameră străină, şi de ce?
Moscova îi răspunse că nu avea unde se duce. Mai întîi Sambikin o iubise, dar apoi începuse să se gîndească la ea ca la o problemă şi tăcea tot timpul. Ei înseşi i se făcuse ruşine să trăiască printre foştii prieteni, în oraşul comun şi bine aranjat, fiind şchioapă, slăbănoagă şi bolnavă psihic, aşa că se hotărîse să se adăpostească la un cunoscut al ei sărac, pentru a lăsa timpul să treacă şi să se înveselească din nou.
Moscova şedea pe pat, Sartorius se afla în apropierea ei. Curînd ea îşi plecă în jos faţa palidă, pletele mari şi negre îi acoperiră obrajii şi Moscova începu să plîngă în hăţişul părului ei. Sartorius începu s-o liniştească prin intermediul îmbrăţişărilor, dar ei îi era totuna; se ruşina şi îşi ascundea adînc, sub fustă, piciorul de lemn.
— Doarme ? întrebă Sartorius despre Komiaghin.
— Nu ştiu, îi răspunse Moscova. Poate că a murit - singur voia. încearcă-i picioarele.

Sartorius încercă vîrfurile picioarelor lui Komiaghin; erau încălţate cu resturi de ciorapi ca
473
nişte cravate - întregi erau numai părţile de sus, iar tălpile şi picioarele îi erau dezgolite. Degetele de la picioare şi călcîiele erau reci pînă la oase şi întregul lui trup zăcea într-o poziţie neajutorată.
— Cred că a murit, spuse Sartorius.
— Ar fi timpul, rosti încet Moscova. Sartorius se bucură în tăcere că nu mai este nimeni viu în încăpere în afară de iubita Moscovă de altădată, care îi era acum şi mai dragă, şi mai apropiată; se bucură că fericirea şi gloria ei se opriseră temporar şi că de aceea, pentru ea, totul se află iarăşi înainte; n-avea nici o părere de rău pentru Komiaghin. Era noapte de mult, amîndoi obosiseră şi se culcară alături în pat.
Pe duşumeaua îndepărtată, Komiaghin era nemişcat; ca să nu murdărească aşternutul, Moscova îi pusese încă din ajun pe duşumea numere vechi din ziarul *Izvestia* pe anul 1927, iar acum becul lumina comunicate despre evenimentele trecute. Sartorius o îmbrăţişa pe Moscova şi începu să se simtă bine.
Peste două ore prin coridor începură să umble oamenii, pregătindu-se de slujbă şi lucru. Sartorius se dezmetici şi se aşeză pe marginea patului; Moscova dormea lîngă el şi faţa ei, prin somn, era liniştită şi blîndă ca pîinea - nu întru totul asemănătoare cu expresia ei obişnuită. Komiaghin zăcea ca mai înainte, electricitatea ardea strălucitor şi lumina toată camera, unde totul pretindea o modificare sau o finalizare. Sartorius înţelese că dragostea provine din sărăcia universală, încă nelichidată, a societăţii, cînd n-ai unde te duce, spre un destin mai bun, superior. Stinse lumina şi se întinse ca să-şi revină din starea care îl copleşise. O lumină slabă, ca a lunii, începu să se întindă pe perete deasupra uşii, pătrunzînd prin fereastră de pe cerul matinal şi, atunci cînd scaldă toată camera, aceasta se făcu mai strimtă şi mai tristă, decît noaptea, la lumina becului.
Sartorius se duse la fereastră; dincolo de aceasta se vedea oraşul hibernal, fumegos; zorii obişnuiţi se furişau pe pîntecele lăbărţat al unui nor nepăsător, de la care nu te puteai aştepta nici la vînt, nici la furtună. Dar milioanele de oameni începuseră de-acum să se mişte pe străzi, purtînd în sine viaţa variată; prin lumina cenuşie, se duceau să muncească în ateliere, să gîndească în cancelarii şi în birourile de proiectări - ei erau mulţi, iar Sartorius era singur, nedespărţit niciodată de sine. Sufletul şi gîndirea lui, la iin loc cu trupul uniform, erau alcătuite atît de asemănător, încît ţi făcea un urît de moarte.
Mortăciunea de Komiaghin zăcea ca un martor al iubirii lui Sambikin, din nou împlinite [al evenimentelor petrecute în cameră], dar nu se mişca şi nu invidia; Moscova dormea înstrăinată, cu faţa ei minunată întoarsă spre perete.
Sartorius se sperie că, din lumea întreagă, căpătase doar o picătură caldă, păstrată în piept, şi că restul nu-1 va simţi şi curînd se va culca într-un ungher, precum Komiaghin. Inima i se făcu parcă neagră, dar el o calmă cu ideea obişnuită, care îi venise în minte, că trebuie să cercetezi întregul volum al vieţii curente prin intermediul propriei tale transformări în alţi oameni. Sartorius îşi mîngîie trupul prin părţi, condamnîndu-1 să se chinuiască întru o a doua existenţă, care este interzisă de legea naturii şi de obişnuinţa omului cu sine însuşi. Era cercetător şi nu păstra pentru sine fericirea tainică, iar împotrivirea personalităţii sale avea de gînd s-o distrugă cu evenimente şi circumstanţe, pentru ca în el să poată intra pe rînd sentimentele necunoscute ale celorlalţi oameni. Dacă ai apărut ca să trăieşti, nu se poate să ratezi această posibilitate, trebuie să scrutezi toate sufletele străine - căci altfel n-ai unde te duce; cu tine însuţi nu poţi trăi, iar cine trăieşte aşa piere cu
474
475
mult înaintea mormîntului [poţi doar să-ţi holbezi ochii şi să înţepeneşti din cauza idiotismului].
Sartorius îşi lipi faţa de sticla geamului, obser-vînd oraşul iubit, care creştea cu fiecare minut în viitor, emoţionat de muncă, dezicîndu-se de sine, mergînd înainte cu o înfăţişare tînără, de nerecunoscut.
— Ce, sînt singur ?! Voi deveni ca oraşul Moscova.

Komiaghin se foi pe duşumea şi trase în piept aerul pe care tot el îl slobozise.
— Musia! strigă el, cuprins de îndoială. Am îngheţat de tot aici, jos; pot să mă întind lîngă tine?
Moscova deschise un ochi şi spuse:
— Hai, întinde-te!
Komiaghin începu să se descotorosească de pătura care îl sufoca, iar Sartorius ieşi pe uşă şi pătrunse în oraş, fără să-şi ia rămas-bun.
13
Cîtva timp, el parcă nu mai era viu. încetă s-o mai viziteze pe dactilografa Liza, pentru că aceasta se măritase ferm cu Viktor Vasilievici Bojko, iar trustul de cîntare şi greutăţi fusese prevăzut spre lichidare şi golit cu totul de funcţionari. Numai curiera locuia în clădirea pustie, rece a instituţiei -născuse un copil, pe care îl alăpta şi îl îngrijea pe un teanc moale de dosare învechite.
Sartorius trecu de două ori pe la fostul său loc de muncă, stătu la masa rotundă, încercă să schiţeze proiectul de cîntărire a ceva imponderabil şi nu simţi nimic, nici tristeţe, nici plăcere. Totul se sfîrşise - familia de la slujbă, care uşurează sufletul oamenilor, fusese împrăştiată, ceainicul comun
476
nu mai era încălzit la ora douăsprezece şi paharele stăteau goale în dulap, populate treptat de mulţimea măruntă a unor insecte palide, mîncă-toare de hîrtie. Copilul curierei ba ţipa, ba se potolea, orologiul mergea înainte deasupra lui, iar mama îl alinta cu obişnuita dragoste maternă. Ea aştepta cu spaimă să se mute în clădire altă instituţie, pentru că nu avea unde să locuiască, dar noua instituţie, în ajunul mutării, fusese şi ea lichidată, aşa că spaţiul fusese trecut în rezerva locativă şi mai tîrziu avea să fie ocupat de locatari familişti.
Sartorius începu să vadă tot mai prost, ochii îi orbeau. Zăcu în camera lui o lună întreagă, înainte de a începe să-i revină, cîte puţin, vederea nevralgică. Curiera de la fostul trust venea la el o dată la două zile, îi aducea mîncare şi se îngrijea de gospodărie.
De două ori îl vizită Sambikin cu un medic oculist şi traseră concluzia medicală că ochii i s-au îmbolnăvit din cauza străfundurilor îndepărtate ale corpului, posibil ale inimii. în general, spuse Sambikin, constituţia lui Sartorius se află într-un proces nedefinit de [distrugere] transformare şi rămase el însuşi mirat de această idee pentru mai multe zile.
în cele din urmă, Sartorius ieşi din casă. îl bucura aglomeraţia străzii; energia maşinilor ce treceau în goană făcu să încolţească însufleţirea în inima lui, soarele neîntrerupt lumina părul descoperit al femeilor şi frunzele proaspete ale copacilor, îmbibate de umezeala naşterii lor.
Iarăşi veni primăvara; timpul îndepărta tot mai mult viaţa lui Sartorius. Clipea adeseori, orbit de lumină, şi se ciocnea de oameni. Se simţea bine, pentru că oamenii erau atît de mulţi, şi, prin urmare, nu era obligatoriu să existe şi el - avea
477
cine face şi fără el lucrurile necesare, care merită să fie făcute.
II stăpînea un sentiment greoi şi întunecat. îşi purta trupul ca pe o greutate inertă - prost hrănit, trist, trăit pînă la sfîrşitul sărman. Sartorius se uita la multe dintre chipurile întîlnite; îl chinuia, ca o desfătare palidă, viaţa străină, ascunsă într-un suflet necunoscut. Se dădea deoparte şi tînjea.
Cam vreo zece mii de oameni se găseau în mişcare în piaţa Kalancevskaia. Mirat, Sartorius se opri lîngă vamă, uimit de parcă niciodată nu mai văzuse o asemenea privelişte.
„Imediat mă ascund şi dispar printre toţi!" se gîndi el vag şi uşor la intenţia sa.
Se apropie de el un om ceţos, pe care nu ţi-1 poţi aminti şi îl uiţi.
— Tovarăşe, nu ştiţi unde începe aici aleea Dominikovski? Poate ştiţi din întîmplare, şi eu ştiam, dar am pierdut firul.
— Ştiu, îi răspunse Sartorius, uite-acolo! Şi îi arătă direcţia, amintindu-şi

această voce cunoscută şi nerecunoscînd chipul.
— Ştiţi cumva dacă se mai fac sicrie acolo, sau producţia a fost mutată în altă parte în legătură cu construcţia şi reorganizarea? continuă să se intereseze trecătorul.
— Nu se ştie... Mi se pare că este ceva, sicrie şi coroane, îi explică Sartorius.
— Au şi mijloace de transport?
— Cred că au.
— Trebuie să fie automobile cu mersul lin.
— Se poate. Merg cu viteza întîi şi-1 cară pe răposat.
— M-da, rosti, parcă fiind de acord, omul acela, neînţelegînd ce înseamnă viteza întîi.
Tăcură. Trecătorul se uită cu pasiune la oamenii care se agăţau de tramvaie din mers şi chiar făcu spre ei o mişcare vagă de furie.

— Vă cunosc, spuse Sartorius, îmi amintesc vocea dumneavoastră.
— Se prea poate, recunoscu insul cu nepăsare. Am avut prilejul să amendez multe persoane pentru încălcări şi, se înţelege, atunci cînd dai amenzi, ţipi la ei.
— Poate mi-aş aduce aminte. Cum vă cheamă?
— Prenumele nu înseamnă nimic, spuse trecătorul. Numai adresa are importanţă şi numele de familie. Dar şi-aşa e prea puţin: trebuie să prezinţi un document.
Scoase din buzunar buletinul şi Sartorius citi numele de familie: Komiaghin, pensionar, şi adresa. Omul era un necunoscut.
— Sîntem străini, rosti Komiaghin, văzînd dezamăgirea lui Sartorius. Doar vi s-a părut. Adeseori se pare că-i ceva serios, dar pe urmă - nimic. Bine, staţi aici, iar eu mă duc să mă interesez de un sicriu.
— V-a murit soţia? întrebă Sartorius.
— Trăieşte. A plecat singură. Sicriul îl caut pentru mine.
— Dar de ce?
— Cum de ce? Trebuie. Vreau să aflu întregul traseu al unui răposat: unde să iei aprobare pentru deschiderea mormîntului, ce fapte şi documente sînt necesare, cum se comandă sicriul, apoi transportul, înmormîntarea şi cu ce se încheie pînă la urmă bilanţul vieţii: unde şi pe baza căror formalităţi se efectuează ştergerea definitivă a omului din rîndurile cetăţenilor. Vreau să parcurg dinainte tot traseul - de la viaţă pînă la uitarea deplină, pînă la lichidarea fără urme a oricărei fiinţe. Se zice că traseul acesta e dificil ca formă. Şi chiar aşa e, dragă tovarăşe: nu trebuie să murim, e nevoie de cetăţeni... Dar vedeţi ce-i în piaţă: cetăţenii umblă încoace şi încolo, n-au învăţat să meargă normal. De-atîtea ori la viaţa lui

tovarăşul Lunacearski[1] a propovăduit mişcarea ritmică a maselor, iar acum sîntem nevoiţi să le amendăm. Viaţa cea prozaică! Trăiască eroica miliţie a republicii!
Komiaghin plecă spre aleea Dominikovski. In afară de Sartorius, îl mai ascultaseră vreo patru străini şi un copil vagabond. Acest copil, de vreo doisprezece ani, porni cu paşi repezi în urma lui Komiaghin şi îi declară cu voce matură:
— Cetăţene, tu oricum te duci să mori, să-mi laşi mie lucrurile de acasă, am să le pun picioare.
— Bine, spuse Komiaghin. Hai cu mine acasă: o să moşteneşti hîrburile mele, iar soarta vieţii eu am s-o iau cu mine mai departe. Adio, viaţa mea,

te-ai trecut în plăceri organizatorice.
— Eşti bun, dacă mori, rosti cu voie-bună copilul înţelept. Iar eu am nevoie de mijloace pentru carieră...
Sufletul lui Sartorius încerca pasiunea curiozităţii. Stătea cu conştiinţa sărăciei inevitabile a inimii omeneşti, luată în parte; uimit de mult de priveliştea oamenilor vii şi diverşi, voia să trăiască o viaţă străină, care nu-i era proprie.
Nu era obligatoriu să se întoarcă - bîrlogul lui era pustiu, trustul fusese lichidat, colegii dragi îşi găsiseră locuri confortabile în alte instituţii, Moscova Cestnova dispăruse undeva în spaţiul acestui oraş şi al omenirii - datorită acestor împrejurări Sartorius începea să se simtă mai vesel. Dispăruse obligaţia principală a vieţii -grija pentru soarta personală, simţirea propriului trup, care-şi strigă mereu sentimentele; el nu putea fi un om neîntrerupt, identic, în el îşi făcea loc tristeţea.
1. Anatoli Vasilievici Lunacearski (1875-1933) - om politic, academician, considerat expertul bolşevicilor în problemele culturii.
480
Sartorius făcu un gest cu mîna - conform teoriei universale a lumii, reieşea că săvîrşise o oscilaţie electromagnetică şi că aceasta va face să se agite pînă şi steaua cea mai îndepărtată. El zîmbi de această tînguitoare şi săracă reprezentare a universului măreţ. Nu, lumea este mai frumoasă şi mai tainică: nici mişcarea mîinii, nici funcţionarea inimii omului nu vor tulbura stelele, altfel totul s-ar fi zdruncinat de mult din pricina cutremurării acestor fleacuri.
Sartorius traversă piaţa prin mulţimea care venea spre el, văzu o muncitoare de la şantierul metroului în pantaloni de salopetă, care semăna la siluetă cu Moscova Cestnova şi ochii începură să-1 doară din pricina amintirii iubirii; e imposibil să trăieşti cu un sentiment invariabil. încercă s-o înduplece pe muncitoare să-i acorde prietenia ei preliminară, dar ea începu să rîdă şi îl părăsi în grabă, murdară şi frumoasă.
Sartorius îşi şterse ochii orbiţi, apoi vru să-şi înduplece inima, care tînjea după Moscova şi după toate celelalte fiinţe, dar văzu că cugetarea sa nu are efect. însă, din pricina lipsei de respect pentru sine, suferinţa lui era uşoară.
Rătăcind mai departe prin oraş, remarca adeseori chipuri fericite, triste sau enigmatice şi îşi alegea o persoană, în pielea căreia ar fi putut să intre. Nu-1 mai părăsea imaginarea unui alt suflet, simţirea unui nou trup necunoscut, pe care îl va purta. Se gîndea la gîndurile dintr-un cap străin, păşea cu un mers care nu era al lui şi se bucura lacom de inima goală şi pregătită. Tinereţea trupului se transforma în pofta neînfrînată a minţii lui Sartorius; zîmbitor, modest, Stalin străjuia în pieţe şi pe străzi toate drumurile deschise ale lumii socialiste, proaspete, necunoscute - viaţa se întindea în depărtarea din care oamenii nu se întorc.
481
Sartorius luă tramvaiul pînă la piaţa Krestovskaia, ca să-şi cumpere cele necesare pentru viitoarea sa existenţă. Se îngrijea foarte mult de noua lui viaţă. Piaţa Krestovskaia era plină de inşi care vindeau şi cumpărau: cerşetori şi burghezi, care, în pasiuni uscate şi în riscul disperării, îşi cîştigau bucata de pîine. Un aer pestilenţial plutea deasupra mulţimii de oameni care stăteau în picioare şi bîiguiau - unii dintre ei îşi ofereau marfa sărăcăcioasă, strîngînd-o cu mîinile la piept, alţii se agăţau rapace de ei, pipăind şi mirîndu-se, sperînd că vor cumpăra pentru vecie. Aici se vindea îmbrăcăminte veche din secolul al nouăsprezecelea, îmbîc-sită de prafuri, păstrată timp de decenii pe trupul precaut; aici erau haine de blană, care în timpul revoluţiei trecuseră prin atîtea mîini, încît un meridian al globului pămîntesc e prea mic pentru a măsura drumul lor între oameni; în mulţime se mai vindeau şi lucruri care îşi pierduseră sensul

vieţii, cum ar fi capoate pentru femei excepţionale, anterie popeşti, potire înflorate pentru botezarea copiilor, redingote ale unor gentlemani răposaţi, brelocuri puse pe lanţuri de purtat la brîu şi altele, dar care circulau prin omenire ca simboluri ale strictei decontări calitative. Pe deasupra se vindeau multe lucruri de purtat ale oamenilor morţi de curînd (moartea exista) şi multă lenjerie pentru copii, pregătită pentru pruncii concepuţi; se vede însă treaba că pe urmă mama s-a răzgîndit, n-a mai vrut să nască şi a făcut avort, iar mărunta rufărie bocită a nenăscutului era vîndută laolaltă cu o sunătoare cumpărată dinainte.
La un şir special de tarabe se vindeau portrete originale în culori, reproduceri artistice. Portretele înfăţişau tîrgoveţi şi miri morţi de mult cu mirese din oraşele judeţene; fiecare din ei, judecind după chip, se admira singur şi exprima satisfacţia vieţii
482
care i se întîmpla. îndărătul figurilor se vedea uneori cîte o biserică în peisaj [natură] şi creşteau stejarii unei veri fericite, întotdeauna trecute.
Sartorius stătu mult timp în faţa acestor portrete de foşti oameni. Acum pietrele lor de mormînt pavează trotuarele din noile oraşe şi a treia sau a patra generaţie calcă undeva inscripţiile: „Aici este înmormîntat trupul lui Piotr Nikodimovici Samafalov, negustor de breasla a Ii-a din oraşul Zaraisk, a fost plin de viaţă ... Pomeneşte, Doamne, în împărăţia ta"; „Aici odihnesc osemintele domnişoarei Anna Vasielievna Strijeva... Noi plîngem şi suferim, ea pe Domnul îl priveşte..." în loc de Dumnezeu, Sartorius şi-i aminti acum pe cei morţi şi se cutremură de groaza de a trăi printre ei - pe vremea cînd nu se defrişau pădurile, inima mizeră era veşnic credincioasă sentimentului singuratic, numai rubedeniile se cunoşteau între ele şi concepţia despre lume era miraculoasă şi răbdătoare, iar mintea se plictisea şi plîngea seara la lampa de petrol sau în amiaza luminoasă a verii - în natura vastă, fremătătoare; cînd o biată fată, credinciosă, fidelă, îmbrăţişa un copac din pricina tristeţii, proastă şi dragă, uitată acum fără sunet. Nu-i Moscova Cestnova, e Ksenia Innokentieva Smirnova şi nu mai este, şi nu va mai fi.
Mai departe se vindeau sculpturi, ceşti, farfurii, pirostrii, furculiţe, bucăţi dintr-o balustradă, o greutate de douăsprezece puduri, şedeau pe vine ultimii vînzători de vopsele, nişte lăcătuşi concediaţi şi demoralizaţi îşi vindeau menghinele de acasă, topoarele de tăiat lemne, ciocanele, un pumn de cuie — ceva mai încolo îşi aveau locul cizmarii, care îşi făceau treaba pe loc, şi babele ce vindeau de-ale gurii, cu blinii reci, cu plăcinte umplute cu deşeuri de carne, cu slănină, încălzite în ceaune sub pufoaicele răposaţilor soţi bătrîni, cu bucăţi
483
de casă de mei şi cu tot ce potoleşte suferinţa flămîndă a publicului local, în stare să înfulece orice se poate înghiţi şi gata.
Nişte hoţi lipsiţi de importanţă umblau printre nevoiaşi şi vînzători, le înşfăcau din mîini stamba, pîslarii vechi, chiflele, un galoş şi fugeau în hăţişul trupurilor rătăcitoare, ca să cîştige cincizeci de copeici sau o rublă pentru fiecare şterpeleală. De fapt, cu greu justificau leafa unui muncitor necalificat, dar osteneau mai mult.
în piaţă se înălţau cîteva gherete pentru miliţieni. Miliţienii se uitau de acolo în jos, în această mare puţin adîncă a imperialismului dezlănţuit şi limitat, în care celor ce muncesc le luaseră locul cei ce se înghesuiesc.
Cu un vuiet vădit, mîncarea ieftină se mistuia în oameni şi de aceea fiecare se simţea împovărat, de parcă ar fi fost o întreprindere complexă, iar aerul îmbîcsit ieşea de aici în sus, precum fumul deasupra Donbassului.
In fundul pieţei răsunau adeseori strigăte de disperare, dar nimeni nu se repezea în ajutor şi în apropierea calamităţii oamenii vindeau şi cumpărau, pentru că propriul lor necaz pretindea consolare neîntîrziată. Pe un ins slăbănog, îmbrăcat într-o veche manta de soldat, o vînzătoare de chifle îl înghesuise în băltoaca de urină de lîngă latrină şi-1 plesnea peste obraz cu o cîrpă; în ajutorul precupeţei apăru imediat un derbedeu nomad şi imediat stîlci pînă la sînge faţa omului slăbit, care se prăbuşise sub gardul latrinei. Acesta nu scoase nici un ţipăt şi nu-şi atinse faţa însîngerată dinspre tîmple - înfuleca în grabă chifla uscată, pe care o şterpelise, chinuindu-se cu dinţii lui putrezi, şi curînd isprăvi această treabă.

Derbedeul îl mai pocni o dată în cap, iar mîncăciosul rănit sări în sus cu energia unei puteri de neînţeles la sfiala lui tăcută şi dispăru în hăţişul oamenilor, ca într-un

lan de spice de secară. El va găsi mîncare peste tot şi va trăi mult timp fără mijloace şi fără fericire, în schimb săturîndu-se adeseori.
Un bărbat în vîrstă, cu aspect de demobilizat, stătea nemişcat într-un loc, clătinat doar de forfota dimprejur. Sartorius băgă asta de seamă doar a doua oară şi se apropie de el.
— Cartele de pîine, spuse omul nemişcat, după o scurtă observare vigilentă a lui Sartorius.
— Cît costă? întrebă Sartorius.
— Douăzeci şi cinci de ruble categoria întîi.
— Atunci dă-mi una, îl rugă Sartorius.
Negustorul scoase cu grijă din buzunarul lateral un plic cu un antet tipărit pe el: „Programul complet al Mehanbor[1]" în interiorul programului era pusă o fotografie obscenă.
Acelaşi vînzător îi oferi lui Sartorius şi un buletin de populaţie, dacă are nevoie, dar Sartorius îşi făcu rost mai tîrziu de buletin - de la un ins care vindea viermi pentru pescuit. în buletin era trecut Ivan Stepanovici Gruniahin, originar din oraşul Novîi Oskol, de 31 de ani, vînzător de prăvălie, comandant de pluton în rezervă. Sartorius plăti pentru document numai şaizeci şi cinci de ruble şi, pe deasupra, dădu buletinul său de cetăţean de douăzeci şi şapte de ani, cu studii superioare, cunoscut în cercurile largi ale specialităţii sale.
De la bazar, Gruniahin nu ştia unde să se ducă. Merse cu tramvaiul pînă la o piaţă mare şi se aşeză pe grinda de oţel a scării ce ducea în ghereta de regularizare a circulaţiei. Semafoarele îşi schimbau culoarea, treceau oameni în maşini, camioanele cărau beţe şi bîrne, miliţianul mişca butonul contact şi forţa atenţia - mulţi oameni necunoscuţi
1. Abreviere în limba rusă: Institutul Unional Ştiinţific de Cercetare şi Proiectare pentru Prelucrarea Mecanică a Bogăţiilor Minerale.

stăteau de-o parte şi de alta a circulaţiei alergătoare şi îşi uitau viaţa însingurată, obser-vînd-o pe a altora. Lui Gruniahin i se părea că ochii nu-1 mai dor şi că nu va mai avea niciodată nevoie de Moscova Cestnova, căci multe femei drăguţe treceau strada pe acolo, însă inima lui nu se ataşa de nici una.
Spre seară se angaja la serviciul de aprovizionare al unei uzine neimportante din cartierul Sokolniki, care fabrica nişte utilaje auxiliare, şi noului lucrător i se dădu un loc la cămin, întrucît omul nu avea nimic altceva decît micul său trup îmbrăcat, cu o faţă rotundă deasupra, care părea lipsită de inteligenţă.
Peste cîteva zile Gruniahin prinse gustul muncii sale: răspundea de aprovizionarea cu pîine pentru masa de prînz, de normarea legumelor pentru cazan şi calcula carnea, pentru ca fiecare să-şi primească porţia cu dreptate. îi plăcea să le dea oamenilor de mîncare, lucra cinstit şi cu rîvnă, cîntarul lui de la bucătărie strălucea de curăţenie şi de precizie, ca un diesel.
Seara, chinuit de singurătate şi libertate, Gruniahin rătăcea pe bulevarde pînă la ultimele tramvaie. Iar cînd se făcea ora unu noaptea şi vagoanele se grăbeau cu viteză mare spre parc, Ivan Gruniahin urca în încăperile lor pustii şi le studia cu interes, ca şi cum miile de oameni, care trecuseră pe-aici în timpul zilei, îşi lăsaseră pe locurile goale răsuflarea şi cel mai frumos sentiment. Cîte o taxatoare, uneori bătrînă, alteori tînără, drăguţă şi somnoroasă, stătea singură în tramvai şi trăgea de funie la staţiile goale, pentru ca să se termine mai repede ultima cursă.
Devenit al doilea om al vieţii sale, Gruniahin se apropia de taxatoare şi

începea să discute cu ea lucruri vagi, fără nici o legătură cu realitatea înconjurătoare şi vizibilă, însă ea începea să simtă în sine

nevăzutul. O taxatoare dintr-un vagon-remorcă acceptă cele spuse de Gruniahin, iar el îmbrăţişa în timpul mersului, după care se mutară pe platforma din spate, unde se vedea prea puţin, şi parcurseră trei staţii sărutîndu-se, pînă cînd îi văzu un ins de pe bulevard şi le strigă: „Ura!" De atunci repeta din cînd în cînd amiciţia cu taxatoarele de noapte, uneori norocos, dar cel mai adesea fără noroc. Totuşi, cel mai mult îl preocupa nu această dragoste particulară, care trece fără urme, ci insul necunoscut, Gruniahin, al cărui destin îl absorbea.
Lucrînd mai departe la aprovizionare, ajunse să-şi îndrăgească munca treptat şi chiar începu să se lase îmbătat de viaţă. îşi procură un dulap, îl umplu cu cărţi şi începu să studieze filosofia mondială, delectîndu-se cu gîndirea universală şi cu faptul că în lume binele este inevitabil şi că nimeni nici măcar nu se poate ascunde de el. Legile regulii de aur a mecanicii şi a secţiunii de aur în cerc larg acţionau pretutindeni şi permanent. Reieşea că numai datorită acţiunii naturii o muncă minusculă va da întotdeauna mari succese şi fiecăruia îi va reveni o bucată din secţiunea de aur - cea mai mare şi mai săţioasă. Prin urmare, nu numai munca, ci şi subterfugiul, pricepea şi sufletul, gata să se îmbete cu fericirea, determinau destinul omului. La vremea lor, Arhimede şi alexandrinul Heron jubilau în privinţa regulilor de aur ale ştiinţei, care promiteau o largă beatitudine omenirii: doar cu un singur gram pe o pîrghie cu braţele inegale poate fi ridicată o tonă, chiar şi globul pămîntesc, după cum a calculat Arhimede. Iar Lunacearski a propus să fie aprins un nou soare, dacă cel de acum se va dovedi insuficient sau, în general, plicticos şi urît. Mîngîindu-se cu lectura, Ivan Gruniahin muncea bine în producţie. în decurs de o lună, la indicaţia

şefului serviciului de aprovizionare, schimbă total ambianţa cantinei, făcînd-o luxoasă şi atrăgătoare. Gruniahin încheie un contract de un an cu trustul spaţiilor verzi, cu Fabrica de Mobilă din Moscova şi cu alte organizaţii. Puse ghivece cu flori şi aşternu covoare-cărare; apoi îmbunătăţi circulaţia aerului şi repară cu mîna lui electromotorul pentru cel de-al doilea ventilator, care era stricat, amintin-du-şi cu greu electrotehnica şi nemainteresîndu-se de ea. Pe pereţii cantinei şi ai secţiei de montaj Gruniahin atîrnă tablouri mari care înfăţişau episoade din viaţa preistorică: cucerirea Troiei, campania argonauţilor, moartea lui Alexandru Macedon; directorul uzinei îi lăudă bunul-gust.
— Avem nevoie ca totul să fie enigmatic şi frumos, ca şi cum ar fi irealizabil, îi spuse directorul lui Gruniahin. Dar toate astea sînt fleacuri în comparaţie cu realitatea noastră! însă n-au decît să stea pe perete: mai înainte istoria a fost săracă şi nu putem avea nici o pretenţie de la ea.
Influenţat de decenţă şi bunăstare, lui Gruniahin i se făcu jenă şi începu să-şi procure pentru uzul propriu lenjerie, pantofi, fructe şi începu să viseze la o unică soţie iubitoare. Uneori îşi amintea de bietul trust de cîntare şi greutăţi, cînd încă mai era Sartorius - acolo se simţea trist şi îi era cald datorită propriei inimi şi nu avea nevoie de soţie; dar acum, devenit alt om, Gruniahin avea nevoie măcar de o încălzire artificială cu ajutorul unei familii şi al unei femei.
La secţii de construcţii noi lucra ca instalator Konstantin Arabov, de vreo treizeci de ani, membru al clubului „Dinamo", un bărbat foarte frumos, care îl ştia pe Puşkin pe de rost. Inginerul de serviciu Ivan Stepanovici

Gruniahin îl întîlnise de cîteva ori, dar nu-i acordase atenţie - se întîmplă adeseori ca oamenii al căror destin pătrunde în
488
viaţa noastră să trăiască mult timp nebăgaţi în seamă... Arabov se îndrăgosti de o brigadieră, comsomolista franceză Katia Bessone-Favore, o fată nostimă şi chibzuită, şi se retrase cu ea să trăiască în iubire pentru totdeauna, lăsîndu-şi soţia cu doi băieţi - unul avea unsprezece ani, iar celălalt opt. Soţia lui Arabov, o femeie încă tînără, dar tristă, veni cîtva timp la uzină spre sfîrşitul programului de lucru ca să se uite la soţul ei, de care, probabil, inima ei nu se putea dezobişnui de îndată. Apoi încetă să mai vină; sentimentul ei de dragoste se vlăgui şi se sfîrşi. Curînd Gruniahin auzi de la Katia Bessone că fiul de unsprezece ani al lui Arabov se împuşcase cu arma unui vecin de apartament şi lăsase o scrisoare, ca un adult, îndurerată, Katia spuse cu lacrimi în ochi că undeva, într-o cameră, un copil suferea şi murea din proprie iniţiativă, în timp ce ea gusta fericirea cu tatăl lui. Gruniahin tresări de spaima şi mirarea provocată de această moarte, de parcă un geamăt slab ar fi răsunat în faţa lui în tăcerea generală. îi părea rău că nu 1-a cunoscut pe copil, neglijînd fiinţa aceea.
Chinuită de remuşcări, Katia Besson6 îl respinse pe Arabov, care voia să-şi potolească disperarea într-o dragoste şi mai pasionată pentru ea, aşa cum se întîmplă de obicei. Dar nici singură nu putea să rămînă şi de aceea Bessone se duse cu Gruniahin la cinematograf şi de acolo plecară împreună la fosta soţie a lui Arabov. Katia ştia că înmormîntarea copilului mort trebuia să aibă loc în dimineaţa aceea şi voia s-o ajute pe mama acestuia în veşnica ei despărţire de cel mai credincios om mic pentru ea. Soţia lui Arabov îi primi cu indiferenţă. Era curată şi bine îmbrăcată, ca şi cum s-ar fi pregătit pentru o ceremonie simplă, era calmă şi nu plîngea.
489
Pe Katia Bessone o cunoştea, fireşte, însă pe Gruniahin nu-1 văzuse decît o singură dată la uzină şi nu înţelegea ce caută acolo.
Katia o îmbrăţişa prima, iar soţia lui Arabov stătea cu mîinile în jos şi nu-i răspunse în nici un fel: acum era nepăsătoare la cele ce i se întîmplau. Cu mişcări mecanice, aprinse primusul şi făcu ceai pentru musafirii ce-i erau străini. Lui Gruniahin îi plăcu femeia aceea, cu chipul urît şi stupid, de te apuca mila; nasul ei era mare şi subţire, buzele cenuşii, iar ochii fără culoare, stinşi din pricina muncii prin casă; trupul ei, cu toate că n-avea prea mulţi ani, era uscat şi semăna cu silueta unui bărbat, iar sînii căzuţi îi atîrnau ca şi cum nu aveau ce face.
După ce băură ceaiul, musafirii se pregătiră de plecare. Intîlnirea nu dusese la consolare şi însăşi Katia Bessone se simţea iritată lăuntric din pricina inimii ei prea simţitoare, dar inactive. Dar, la ieşirea lor, stăpîna casei se răsuci brusc spre pustietatea camerei ei, şi Gruniahin se uită într-acolo şi i se păru că toate lucrurile deveniseră subit simulacre, deformări ale unui om comun, cunoscut, poate chiar ale lui - toate obiectele îşi îndreptară atenţia asupra oamenilor prezenţi acolo şi rîseră posac spre toţi cu chipul lor neclar şi cu poziţia incertă. Probabil că şi fosta soţie a lui Arabov văzu acelaşi lucru, pentru că începu deodată să plîngă din cauza amărăciunii ei eterne şi, ruşinîn-du-se, se întoarse cu spatele la cei prezenţi. Instinctiv, ştia că nu poate avea ajutor de la alţii şi că e mai bine să se ascundă singură.
Mîhnit de o asemenea viaţă, Gruniahin ieşi în stradă împreună cu Bessonâ-Favore şi îi spuse:
— Aţi auzit că există o regulă de aur a mecanicii. Unii au crezut că vor

putea înşela toată natura, toată viaţa cu ajutorul acestei reguli. Şi Kostea Arabov a vrut să obţină cu dumneavoastră

sau din dumneavoastră - cum să spun asta? -cîte ceva, un fel de aur gratuit... Şi a obţinut puţin...
— Puţin, da, admise Bessone.
— Ei, cît a obţinut? Nu mai mult de un gram! Iar pe celălalt capăt al pîrghiei a trebuit să încarce, pentru echilibru, o tonă întreagă de pămînt de mormînt, care acum zace şi îi apasă copilul...
Katia Bessone se încruntă nedumerită.
— Să nu trăiţi niciodată conform regulii de aur, îi mai spuse Gruniahin. O asemenea viaţă e ignorantă şi nefericită; eu sînt inginer şi ştiu că natura e mai serioasă, ea nu trişează. Bine, la revedere, uite că vine autobuzul dumneavoastră.
— Staţi un pic, îi spuse Katia Bessone.
— Nu, n-am timp, răspunse Gruniahin. Nu mă interesează, nu-mi place cînd oamenii se delectează cu ei înşişi, după care nu ştiu unde să se ducă şi umblă cu mine. Omul trebuie să trăiască ordonat.
Bessone-Favore izbucni pe neaşteptate în rîs.
— Bine, duceţi-vă, duceţi-vă. Văd că-mi cereţi ceva, ca şi cum m-aş fi făcut singură. Nu-s aşa dinadins, ci fără să vreau. Dar n-o să vă mai bat la cap, iertaţi-mă...
Gruniahin se întoarse în camera soţiei lui Arabov. Ea îl primi cu aceeaşi indiferenţă, iar el, trecînd pragul, îi propuse să se mărite cu el - mai mult nu putea să-i propună nimic. Femeia se îngălbeni la faţă, de parcă s-ar fi adunat deodată boala în ea, dar nu-i răspunse. Ivan Stepanovici rămase să stea în cameră pînă cînd se făcu tîrziu şi circulaţia pe străzi încetă. Atunci adormi fără să vrea, iar soţia lui Arabov îi aşternu un loc pe un divan scurt şi îi spuse să se întindă cum se cuvine.
Dimineaţă, ca de obicei, Gruniahin se duse la lucru, dar seara reveni. Matriona Filippovna Ceburkova (după ce fusese înşelată, încetase să

mai poarte numele de familie al lui Arabov) nici nu-1 primi cu drag pe acest om nou, dar nici nu-1 goni. Gruniahin îi dădu nişte bani - îi puse pe masă, iar ea, în mod automat, îi făcu un ceai şi îi încălzi ceva de mîncare din resturile rămase de la cina ei. Peste cîteva zile, într-o seară, veni portarul şi-i porunci Matrionei Filippovna să-1 treacă pe noul locatar în cartea de imobil — n-are decît să facă ce vrea: să-1 alunge sau să se mărite cu el, dar nimeni nu-i va permite să trăiască aşa. Portarul era dintre chiaburi şi de aceea respecta legea cu stricteţe: simţise şi el puterea statutului şi o suportase.
— Ai grijă, cetăţeană Ceburkova, să nu te alegi cu vreo amendă: vistieriei statului nu-i place să rămînă în pierdere.
— Bine, bine... Mai înainte nu m-a amendat nimeni, dar de cînd am rămas fără bărbat, slăbită...
— Păi trece-1 în cartea de imobil, spuse portarul, arătînd spre Gruniahin, nu-ţi pierde norma feme-iască, altfel rămîi fără spaţiu şi ai să fii ca Gogoaşa la cinematograf, numai că ai să fii slăbănoagă.
— Mîine ai să-1 înscrii, ai timp, spuse Matriona Filippovna. Acum femeile nu gîndesc aşa de repede.
— Ca să vezi! rosti portarul şi ieşi. Mai înainte nu gîndeau deloc şi trăiau fără prostie, ca şi cum ar fi fost deştepte, mai spuse el dindărătul uşii.
Peste două zile Gruniahin se înscrise ca flotant, dar Ceburkova îi porunci să se înscrie ca locatar permanent.
— Cine-ar crede că într-o cameră cu bucătărie un bărbat şi o femeie trăiesc separat! îi declară ea cu iritare. Să ştii că nu-s fetişcană, ci femeie şi să n-am parte de viaţă dacă nu mergi mîine cu mine la starea civilă! Dacă nu, du-te de unde ai venit!

Totul se făcu oficial şi grabnic, iar viaţa lui Gruniahin se resemna în camera altuia. El se ducea la lucru, Matriona Filippovna vedea de casă,
492
îşi exprima felurite nemulţumiri şi îşi amintea arareori de fiul ei, cel mai probabil pentru ca, după lacrimi, să simtă acea uşurare, care este egală cu plăcerea resimţită de inimă; altă fericire nu putea să trăiască şi nici nu i se ivea prilejul. In secret faţă de ea însăşi, moartea băiatului devenise cauza primordială a fericirii ei tihnite - după lacrimi scurte, în amintiri lente şi amănunţite; şi ea îl chema pe Ivan Stepanovici să participe la sărmanul ei sentiment, unde existau totuşi un trup ce-i încălzea delectarea obscură cu propria întristare şi toată răbdarea inimii ei. In asemenea momente devenea întotdeauna blîndă şi sfioasă, aşa cum pretindea caracterul ei. Lui Gruniahin chiar îi plăcea cînd Matriona Filippovna începea să plîngă din senin după copilul mort - atunci şi Ivan Stepanovici se alegea de la soţie cu cîte o gingăşie sau cu cîte un privilegiu.
De regulă, Ceburkova nu-i permitea soţului să se ducă în altă parte decît la lucru şi stătea cu ochii pe ceas ca să vadă dacă se întoarce la timp; nu credea în şedinţe şi începea să plîngă şi să ocărască, spunînd că şi cel de-al doilea soţ e un ticălos şi o înşeală. Dacă soţul întîrzia totuşi, Matriona Filippovna, după ce-i deschidea uşa, începea să-1 bată cu orice obiect - cu un pîslar vechi, cu cuierul cu tot cu haine, cu o ţeava veche de samovar, cu pantoful din propriul picior sau cu alt lucru subit - doar ca să-şi verse pe el iritarea şi nefericirea. In aceste momente, Ivan Stepanovici se uita cu uimire la Matriona Filippovna, iar ea plîngea cu jale - fiindcă o amărăciune a ei se transformase în altă amărăciune, dar nu dispăruse cu totul. Gruniahin, care văzuse de-acum o viaţă mare, nu suferea prea mult din pricina acestui comportament.
Cel de-al doilea fiu al Matrionei Filippovna era indiferent la certurile mamei cu noul lui tată,
493
fiindcă maică-sa biruia întotdeauna. Dar cînd o dată Ivan Stepanovici o prinse pe soţie de mîini, pentru că începuse să-1 zgîrîie cu unghiile pe gît, băiatul îi dădu un avertisment:
— Tovarăşe Gruniahin, să n-o baţi pe mama. îţi sparg burta cu sula, porc de cîine ce eşti!... Nu-i casa ta, aşa că nu-ţi lua nasul la purtare!
Gruniahin se dezmetici de îndată: o apucase de mîini doar din greşeală şi pentru că-1 durea tare. In faţa lui, năpădită de sudoarea disperării, de oboseală, de rîvna întregii ei inimi, se frămînta Matriona Filippovna - îşi proteja soţul de depravare şi îi asigura fidelitatea conjugală. Ivan Stepanovici, asculta, răbda şi învăţa.
Noaptea, gîndea alături de soţia lui şi îşi spunea că aşa trebuie să fie, altfel inima lui lacomă, uşuratică s-ar uza repede şi ar pieri în afecţiunea sterilă pentru diferite femei şi prieteni, în disponibilitatea primejdioasă de a da iama în hăţişul întregii abundente care are loc pe pămînt.
într-o dimineaţă, cel de-al doilea fiu al Matrionei Filippovna, tot Semion, cum se numise mai înainte şi Gruniahin, îi spuse lui Ivan Stepanovici:
— De ce te culci cu mama mea ? Crezi că-mi place să mă uit la voi ? Crezi că-mi place sau nu ?
Gruniahin se fîstîci cînd auzi această întrebare. Soţia nu era acasă, plecase la piaţă după mîncare. începea o zi de odihnă, cînd oamenii trăiesc cu sentimentele domestice, cu gînduri comune şi îşi duc copiii la cinematograf. Şi Ivan Stepanovici se duse cu Semion la cinema ca să vadă o comedie sovietică. Semion rămase mulţumit, deşi critică filmul - problemele acelea erau mici pentru el, suferise mai mult în viaţă. Acasă, Matriona Filippovna stătea în faţa portretului fostului ei soţ şi îl jelea, iar cînd îl văzu pe Ivan Stepanovici se jenă şi încetă; Gruniahin, n-avea nevoie de prea multă iubire, înţelese jena Matrionei
494
Filippovna ca pe cea mai mare tandreţe pentru el şi ca pe un semn de

încredere sfioasă. Nu ţinea cont de suferinţa pe care o îndura de la această femeie, pentru că omul încă nu a deprins curajul fericirii permanente - de-abia îl învaţă.
Noaptea, după ce soţia şi fiul adormiseră, Ivan Stepanovici stătu aplecat deasupra chipului Matrionei Filippovna şi observă cît era de neajutorată, cît de jalnic îi era contractată toată faţa în oboseala întristată; ochii îi erau închişi şi păreau blînzi, ca şi cum în ea, atunci cînd stătea întinsă cu cunoştinţa pierdută, sălăşluia un înger din vechime. Dacă toată omenirea ar sta întinsă şi ar dormi, după chipul ei ar fi imposibil să-i afli caracterul adevărat şi ai putea să te înşeli.
1932-1936

•

Cuprins

Martorul şi prorocul unui Rai
prefăcut în Iad *(Emil Iordache)*.....5
Groapa de fundaţie.....17
Ca să fie *(O cronică a sărăcimii)*.....169
Marea din adîncuri *{Marea tinereţii)*.....259
Moscova cea fericită.....369
'

.

în colecţia **Biblioteca Polirom**
au apărut:
Honore de Balzac - *Proscrişii şi alte povestiri*
din Comedia umană Emile Zola - *Prada* Mihai Eminescu - *Opera poetică* A.S. Puşkin — *Talismanul* (poezii) Nikos Kazantzakis — *Zorba Grecul* KM. Dostoievski - *Idiotul* Konrad Lorenz - *Şi el vorbea cu patrupedele,*
cu păsările şi cu peştii.
Aşa a descoperit omul clinele Gustave Flaubert — *Doamna Bovary* Boris Pasternak - *Doctor Jivago Dulcea mea Doamnă/Eminul meu iubit* - Corespondenţă inedită Mihai Eminescu - Veronica Miele Jean-Paul Sartre - *Adevăr şi existenţă* Rainer Măria Rilke - *Elegiile duineze. Sonetele*
către Orfeu Rabindranath Tagore - *Gitanjali. Jertfa lirică* Dante — *Divina Comedie*
Jean-Paul Sartre - *Carnete dintr-un război anapoda* Oscar Wilde - *Decăderea minciunii. Eseuri* Miguel de Cervantes - *Nuvele exemplare* (2 voi.) Miguel de Unamuno — *Trei nuvele exemplare*
şi un Prolog Ernst Jiinger - *Cartea ceasului de nisip* Slawomir Mrozek - *Povestiri 1990-1993* N.V. Gogol - *Opere 1 (Serile în cătunul*
de Ungă Dikanka, Mirgorod) N.V. Gogol - *Opere 2 (Povestiri din*
Sankt-Petersburg, Revizorul, Căsătoria) N.V. Gogol - *Opere 3 (Suflete moarte)*

Oscar Wilde - *Portretul lui Dorian Gray*
D.H. Lawrence *-Amantul doamnei Chatterley*
Honore de Balzac - *O afacere tenebroasă*
David Lodge - *Schimb de dame*
F. Scott Fitzgerald - *Blîndeţea nopţii*
Mihail Bulgakov - *Cupa vieţii*
Salman Rushdie - *Ruşinea*
Saul Bellow - *Ravelstein*
A.P. Cehov - *Stepa şi alte povestiri*
J.D. Salinger - *Nouă povestiri*
Ian McEwan - *Amsterdam*
Andrei Makine - *Crima Olgăi Arbelina*
Jonathan Coe - Casa *somnului*
J.D. Salinger - *De veghe în lanul de secară*
John Fowles - *Iubita locotenentului francez*
David Lodge - *Ce mică-i lumea!*
Jose Saramago - *Toate numele*
Peter Ackroyd - *Documentele lui Platon*
D.H. Lawrence - Fit şi *îndrăgostiţi*
F. Scott Fitzgerald - *Marele Gatsby*
Antonio Tabucchi - *Capul pierdut al lui*
Damasceno Monteiro Ernst Jxinger - *Grădini şi drumuri* I.S. Turgheniev - *Prima iubire* Mika Waltari - *Etruscul* David Lodge - *Meserie!* Bernhard Schlink - *Cititorul* Max Frisch - *Homo faber* Dino Buzzati - *Deşertul tătarilor* Andrei Makine - *Testamentul francez* F.M. Dostoievski - *Nopţi albe şi alte microromane* Kazuo Ishiguro - *Rămăşiţele zilei* Honore de Balzac - *Femeia părăsită.*
Scene din Comedia umană Saul Bellow - *Trăieşte-ţi clipa* John Fowles - *Colecţionarul* A.P. Cehov - *Logodnica şi alte povestiri* William Shakespeare în colaborare
cu John Fletcher - *Doi veri de stirpe aleasă*

Haruki Murakami - *Pădurea norvegiană*
Colm Toibîn - *Povestea nopţii*
Julian Barnes - *Anglia, Anglia*
Ismail Kadare - *Generalul armatei moarte*
Jose Saramago - *Pluta de piatră*
William Trevor - *Citindu-l pe Turgheniev*
Erico Verissimo - *Incident la Antares*
Aglaja Veteranyi - *De ce fierbe copilul în mămăligă*
David Lodge - *Terapia*
Max Frisch - *Eu nu sunt Stiller*
Amelie Nothomb - *Igiena asasinului*
George Orwell - *Ferma Animalelor*
Michael Ondaatje - *Obsesia lui Anii*
J.D. Salinger - *Dulgheri, înălţaţi grinda*
acoperişului şi *Seymour: oprezentare* Luis Sepulveda - *Bătrînul care citea romane*
de dragoste Dino Buzzati - *O dragoste* D.H. Lawrence - *Fata pierdută* Umberto Eco - *Numele trandafirului* J.D. Salinger - *Franny şi Zooey* Muriel Spark - *Lorzi şi complici* August Strindberg - *Singur* Birgitta Trotzig - *Vieţi duble* Daniel Pennac - *La căpcăunii veseli* Daniil Harms - *Mi se spune capucin* Boris Pasternak - *Sub înaltă protecţie* Salman Rushdie - *Ultimul suspin al Maurului* Angeles Mastretta - *Răpeşte-mi viaţa* Giinter Grass - *în mers de rac* George Orwell - *O mie nouă sute optzeci şi patru* Amelie Nothomb - *Uimire şi cutremur* Lawrence Durrell - *Cvartetul din Alexandria.*
Justine Iris Murdoch - *Clopotul* Voltaire - *Dicţionar filosofic* Italo Calvino -

Castelul destinelor încrucişate John Fowles - *Magicianul* Ian McEwan - *Grădina de ciment*

Dai Sijie - *Balzac şi Micuţa Croitoreasă chineză* Christa Wolf - *Medeea. Glasuri* Russell Banks - *Dulcea lume de după* Lawrence Durrell - *Cvartetul din Alexandria.*
Balthazar Saul Bellow — *Darul lui Humboldt* Vladimir Nabokov - *Lolita* Aldous Huxley - *Minunata lume nouă.*
Reîntoarcere în minunata lume nouă Helen Fielding - *Jurnalul lui Bridget Jones* I.S. Turgheniev - *în ajun. Fum* Paul Auster - *Tombuctu* F.M. Dostoievski - *Demonii* Malcolm Lowry - *Sub vulcan* Charles Bukowski - *Femei* Max Frisch - *Numele meu fie Gantenbein* Mihail Bulgakov - *Inimă de cline* Antonio Tabucchi - *Se face tot mai tirziu* David Lodge - *Gînduri ascunse* Mika Waltari - *Egipteanul* Haruki Murakami - *La sud de graniţă,*
la vest de soare Iris Murdoch - *Marea, marea* Henry James - *Daisy Miller* Alessandro Baricco - *Ocean Mare* Arthur Rimbaud - *Opere* Dino Buzzati - *Bărnabo, omul munţilor.*
Secretul Pădurii Bătrîne George Orwell - *Zile birmaneze* Lawrence Durrell - *Cvartetul din Alexandria.*
Mountolive William Faulkner - *Zgomotul şi furia* P.G. Wodehouse - *Greşeala lordului Emsworth* Henry de Montherlant - *Un asasin îmi e stăpîn* Michael Cunningham - *Orele* Juan Marsâ - *Vraja Shanghaiului* Ismail Kadare - *Florile îngheţate din martie* Josâ Saramago - *Evanghelia după Isus Cristos*
Lev Tolstoi - *Anna Karenina* (2 voi.) Marguerite Yourcenar - *Ca o apă care curge* Tracy Chevalier - *Fata cu cercel de perlă* Aldous Huxley - *Punct contrapunct* Leonard Cohen - *Joaca preferată* Arturo Perez-Reverte - *Tabloul flamand* Oscar Wilde - *De Profundis* Villiers de l'Isle-Adam - *Povestiri crude şi insolite* Agneta Pleijel - *Lord Nevermore* Vladimir Nabokov - *Glorie*
Lawrence Durrell — *Cvartetul din Alexandria. Clea* Tracy Chevalier — *îngeri căzători* Anna Gavalda — *O iubeam* J.-K. Huysmans - *Liturghia neagră* Alessandro Baricco - *Mătase* E.A. Poe - *Masca Morţii Roşii şi alte povestiri* Leonard Cohen - *Frumoşii învinşi* Andrei Platonov - *Moscova cea fericită şi alte nuvele*

în pregătire:
V.S. Naipaul - *Măscăricii* Bernhard Schlink - *Evadări din iubire* Graham Greene - *Americanul liniştit* John Fowles - *Turnul de abanos*

www.polirom.ro
Redactor : Mircea Aurel Buiciuc
Coperta: Ionuţ Broştianu Tehnoredactor: Ioana Mariniuc
Bun de tipar: iunie 2003. Apărut: 2003
Editura Polirom, B-dul Carol nr. 4 • P.O. Box 266,
700506, Iaşi, Tel. & Fax: (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11;
(0232)21.74.40 (difuzare); E-mail: office@polirom.ro
Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33; O.P. 37;
P.O. Box 1-728; 030174;
Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: polirom@dnt.ro
MUtflPRipr
Tipografia MULTIPRINT Iaşi
Calea Chişinăului 22. et. 6, laşi 6600
tel. 0232-211225, 236388, fax. 0232-211252
Valoarea timbrului literar este de 2% din preţul de vînzare şi se adaugă acestuia. Sumele se virează la Uniunea Scriitorilor din România, cont nr. 2511.1-171.1/ROL

CLASICII MODERNITĂŢII
Cele patru proze din volumul de faţă, ***Moscov cea fericită, Groapa de fundaţie, Marea din adîncuri*** şi ***Ca să fie,*** îl plasează pe Andrei Platonov alături de Joyce, Musil şi Kafka.
„Platonov este un autor extraordinar, poate cel ir
strălucit scriitor rus al secolului XX." ~ ^. „ , . .

Tatiana Tolstaia
„Opera lui Platonov nu se oferă nicidecum interpretărilor univoce; e dificil să-1 punem pe aceeaşi treaptă cu ceva deja ştiut şi asimilat, nu-i uşor să găsim pentru el contextele literare şi filosofice. Platonov este un scriitor cu totul deosebit, un «original», un «extraterestru» al literaturii secolului XX."
Henryk Chlystowski
„Spre deosebire de majoritatea contemporanilor săi, care au fost, mai mult sau mai puţin, gurmanzi ai stilisticii, Platonov a explorat limbajul epocii, văzînd în acesta asemenea hăuri, încît, după ce a privit o dată, nu a mai putut să alunece pe suprafaţa literară şi să se ocupe cu subtilităţile subiectului, cu inovaţii tipografice şi broderii stilistice." , „
Joseph Brodsky
EDITURA POLIROM
www.polirom.ro
9789736812293